

Biblioteka
JUGOSLOVENSKA KRIZA
Edicija
DOKUMENTA

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU
FOND ZA HUMANITARNO PRAVO

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Momčilo Pavlović

Izdavači
Institut za savremenu istoriju
Fond za humanitarno pravo

Za izdavače
Prof. dr Momčilo Pavlović, direktor
Nataša Kandić, direktor

Recenzent
Dr Vladimir Petrović

Lektor
Branka Kosanović

Dizajn korica
Milica Dervišević

Prelom teksta
Siniša Kadić

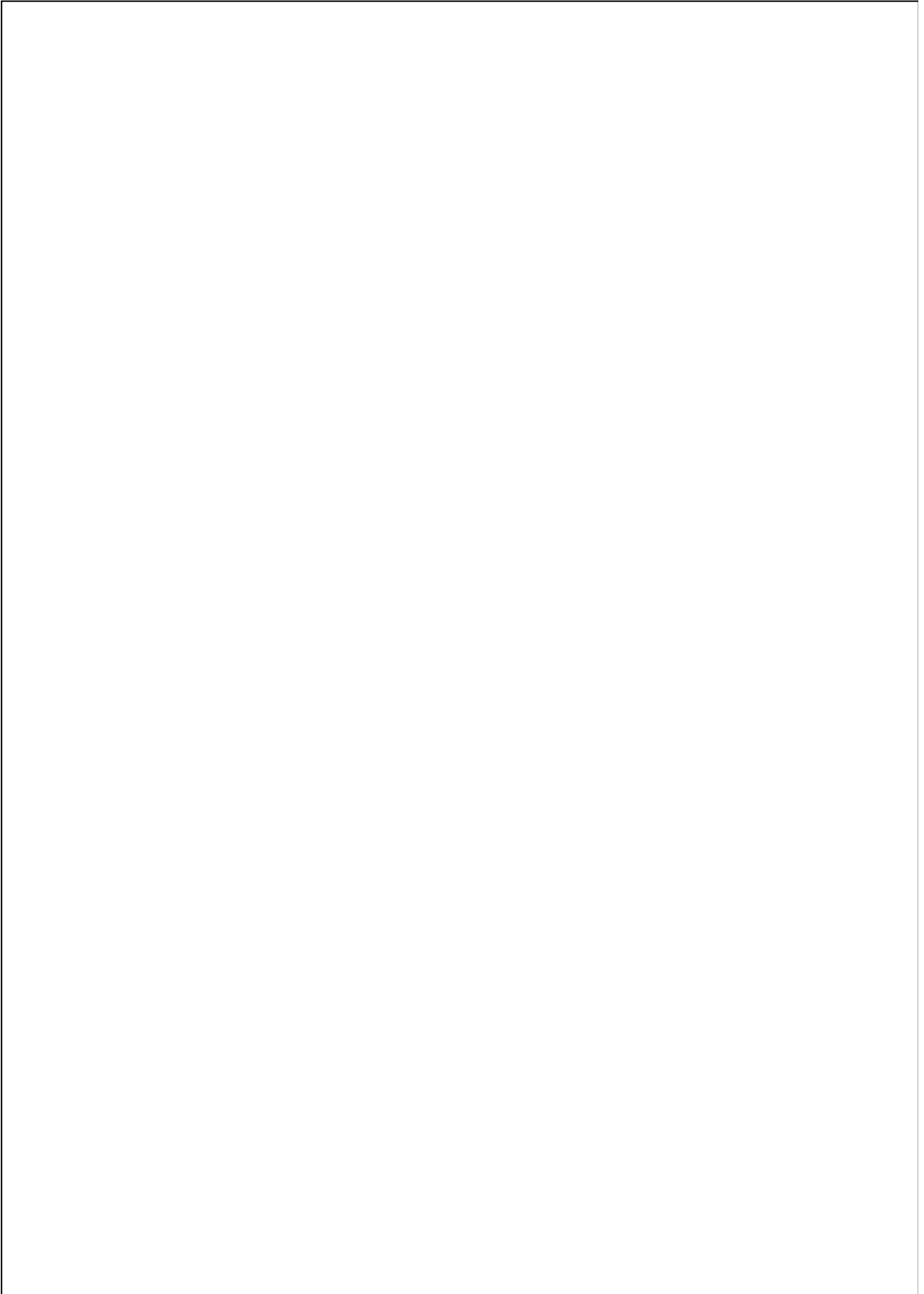
ISBN 978-86-7403-150-6

**BOSNA I HERCEGOVINA
U VREME RASPADA SFRJ
1990–1992**

Tematska zbirka dokumenata

Priredio: dr Kosta Nikolić

Beograd 2011

SADRŽAJ

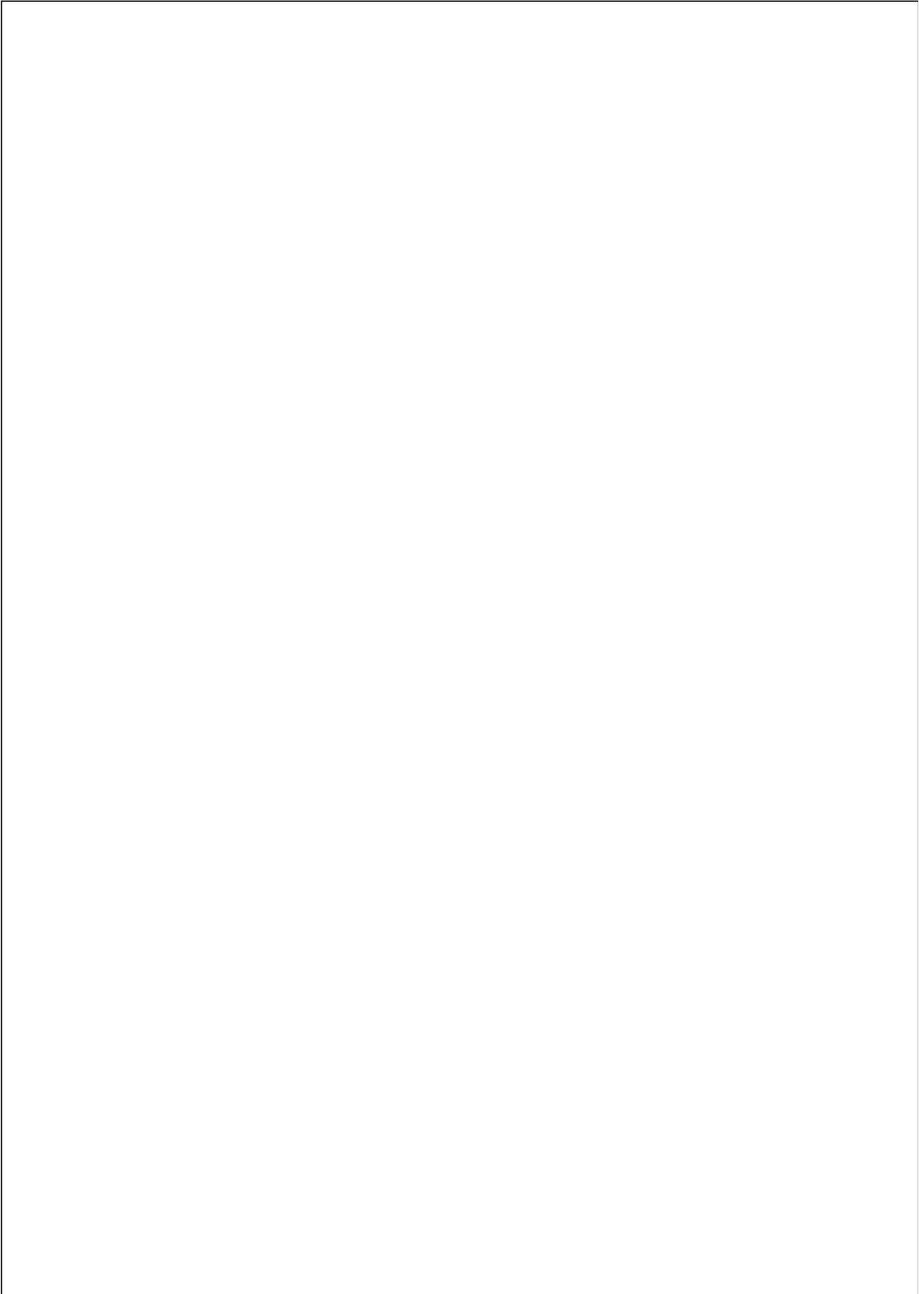
<i>Predgovor</i>	7
------------------------	---

I. BOSNA I HERCEGOVINA U VREME RASPADA SFRJ 1990–1992

Obnavljanje višepartijskog sistema	11
Slobodan Milošević i Franjo Tuđman o statusu Bosne i Hercegovine	26
Put ka ratu	39

II. DOKUMENTI

1. Zapisnik sa sastanka predsednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana i saradnika sa članovima Predsedništva Bosne i Hercegovine Nikolom Koljevićem i Franjom Borasom (Zagreb, 8. januar 1992)	61
2. Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine (9. januar 1992)	84
3. Stenografske beleške sa proširene sednice Predsedništva SFRJ (Beograd, 2. mart 1992)	87
4. Stenografske beleške sa sastanka Predsedništva SFRJ sa predstavnicima Srpske Republike BiH (Beograd, 2. mart 1992)	159
5. Zapisnik 13. sednice Saveta za zaštitu ustavnog poretka Predsedništva SR Bosne i Hercegovine (Sarajevo, 9. mart 1992)	169
6. Stenografske beleške sa zatvorene sednice Skupštine Republike Srbije (Beograd, 8. april 1992)	204
7. Fonobeležke sa razgovora Branka Kostića i Blagoja Adžića sa Alijom Izetbegovićem (Skoplje, 26. april 1992)	230
8. Zapisnik sa 16. sednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (Banja Luka, 12. maj 1992)	249
Biografski registar	301
Beleška o priređivaču	311

PREDGOVOR

Zbirka dokumenata „Bosna i Hercegovina u vreme raspada SFRJ“ predstavlja drugu knjigu iz biblioteke „Jugoslovenska kriza“. Nakon objavljivanja prve knjige,¹ Institutu za savremenu istoriju se na ovom projektu priključio Fond za humanitarno pravo iz Beograda. Suizdavaštvom i zajedničkim istraživačkim radom, ove dve institucije nastoje da sistematskim objavljivanjem izvora podstaknu dalja istraživanja i na činjenicama zasnovanu debatu o raspadu SFRJ i ratovima na prostoru bivše Jugoslavije.

Ova zbirka je svedočanstvo o tome kako se raspadala Jugoslavija i kako je jedna njena republika, Bosna i Hercegovina, ušla u ambis rata. U uvodnoj studiji, data je kratka analiza najvažnijih političkih događaja u Bosni i Hercegovini od početka 1990, kada je uveden višestranački sistem, do proleća 1992, kada je i počeo rat.

Ova knjiga nema nameru da bilo kome sudi, još manje da izriče definitivne historiografske ocene o jednoj tragičnoj epohi. Ona ima drugi cilj. Nemogućnost neposrednog pristupa prošlosti i njena „posredovanost u sadašnjost“ u vidu istorijskih izvora koji velikim delom imaju pisani karakter, dovela je do radikalne negacije sazajne moći istorijske nauke. Sve se više poriče historiografsko „htenje i traganje“ za istinom jer, navodno, u istorijskoj nauci ne postoje kriterijumi istinitosti. Zato se sve češće tvrdi da istorijsko pripovedanje ima smisla procenjivati isključivo sa moralnog i estetskog a ne sa naučnog stanovišta.²

Negira se epistemološka zasnovanost istorijskih znanja i osporava opravdanost težnje historiografije za istinom. Tako je otvorena mogućnost potpune relativizacije istorije. Na taj način dolazi do svojevrsne regresije istorijske svesti i mišljenja i otvara se prostor za pobeđu „neumskog“ nad historiografijom, što bi samo omogućilo dominaciju iracionalnog i otvorilo puteve ka neslućenim manipulacijama istorijskim znanjima.³

Istina koju istoričar može da ponudi uglavnom je nepotpuna i neizvesna. Kako kaže Stevan Pavlović, zadatak mu nije lak: „*Treba da izvidi, primi k znanju, zabeleži, shvati, da dešifruje i tumači sve postojeće izvore, tragove, mitove i uspomene, racionalno i analitično, da bi istoriju oslobodio od prošlosti*“.⁴ Zaista, nije lako pisati o raspadu Jugoslavije. Problemi i događaji bili su izuzetno kompleksni i, gledani iz raznih istorijskih uglova, mogu da daju različite odgovore. Istorijsko mišljenje mora da proistekne iz istraživanja, a uvek prisutna želja istoričara da odgonetne zapletene događaje i saopšti ono što se zaista dogodilo, sudara se sa brojnim ograničenjima. Mogle bi se za mnoge od pojedinih tema u

1 Vladimir Petrović (prir.), *Srpske političke elite i Vens-Ovenov plan. Stenografske beleške sa proširenih sednica Saveta za usaglašavanje državne politike*, Institut za savremenu istoriju, I, str. 303, Beograd, 2010.

2 Mihael Antolović, *Postmodernizam i/ili historiografija?* „Tokovi istorije“, 3–4/2008, 184.

3 Isto, 195–196.

4 Uvodna reč za knjigu Heder Vilijams, *Padobranci, patrioti i partizani. Uprava za specijalne operacije u Jugoslaviji 1941–1945*, Beograd, 2009, 7–8.

vezi sa raspadom Jugoslavije dati dve, često sasvim suprotne obrade, obe na prvi pogled dokumentovane, mada ne podjednako tačne. Mogu se iznositi tvrđenja, nepotkrepljena činjenicama, koja su na prvi pogled logična, ali koja ipak ne odgovaraju materijalnoj istini o proteklim događajima. Tako se često ne objasni ne samo celina problema, nego ni njegovi najbitniji delovi.

Tačno je da istoričari kada tumače prošlost neminovno unose nešto od svojih osećanja i ličnih stavova o kontroverznim savremenima i događajima, uspostavljaju nehotične i hotimične analogije između sopstvenog vremena i prošlih zbivanja, ali istorijska nauka ne može da se zadrži ni samo na pukom ređanju činjenica i jednostavnom opisivanju događaja. Ona ne sme ni da se drži unapred zadatih istina koje nisu podložne kritičkom promišljanju. Istorijska nauka mora da ponudi i nova znanja i nova tumačenja, jer bi u suprotnom pobedile mitske i iracionalne predstave, i/ili pragmatične i „poželjne“, o prošlosti i ukinula bi se granica između lažnog i istinitog.

Dokumenta koja se objavljuju – njih ukupno osam – izvedena su kao dokazni predmeti u postupku protiv Slobodana Miloševića pred Međunarodnim sudom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije (Haški tribunal) i nalaze sa na javnoj interaktivnoj bazi podataka sudskih dokumenata Tribunala.⁵ Njihov izbor opredelila je njihova aktuelnost i značaj informacija i podataka koje saopštavaju, kao i to što do sada nisu korišćena u historiografskim radovima kako u Srbiji, tako ni i u regionu.

Prvi dokument koji se objavljuje jeste zapisnik sa sastanka hrvatskog predsednika Franje Tuđmana sa članovima Predsedništva Bosne i Hercegovine Nikolom Koljevićem i Franjom Borasom, koji je održan 8. januara 1992. Zatim se objavljuje Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine (9. januar 1992), pa stenografske beleške sa proširene sednice Predsedništva SFRJ održane 2. marta 1992, kao i beleške sa sastanka Predsedništva SFRJ sa predstavnicima Srpske Republike BiH održanog istog dana. Ova beleška, nažalost, nije potpuna, jer na samom početku sastanka nije vođen zapisnik. Zatim se objavljuje zapisnik sa 13. sednice „Saveta za zaštitu ustavnog poretka Predsjedništva SR BiH“, održane 9. marta 1992, pa izvod iz stenografskih beleški sa zatvorene sednice Skupštine Republike Srbije, održane 8. aprila 1992, potom fonobeležke sa razgovora Branka Kostića i Blagoja Adžića sa Alijom Izetbegovićem u Skoplju 26. aprila 1992. i, na kraju, izvodi iz zapisnika sa 16. sednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, održane 12. maja 1992. u Banja Luci.

Dokumenta se objavljuju u njihovoj izvornoj verziji, uz neophodne uobičajene intervencije, kako bi se sačuvala autentičnost i približila atmosfera jednog vremena. Na kraju je dat i biografski registar za najznačajnije aktere jugoslovenske i bosanskohercegovačke krize.

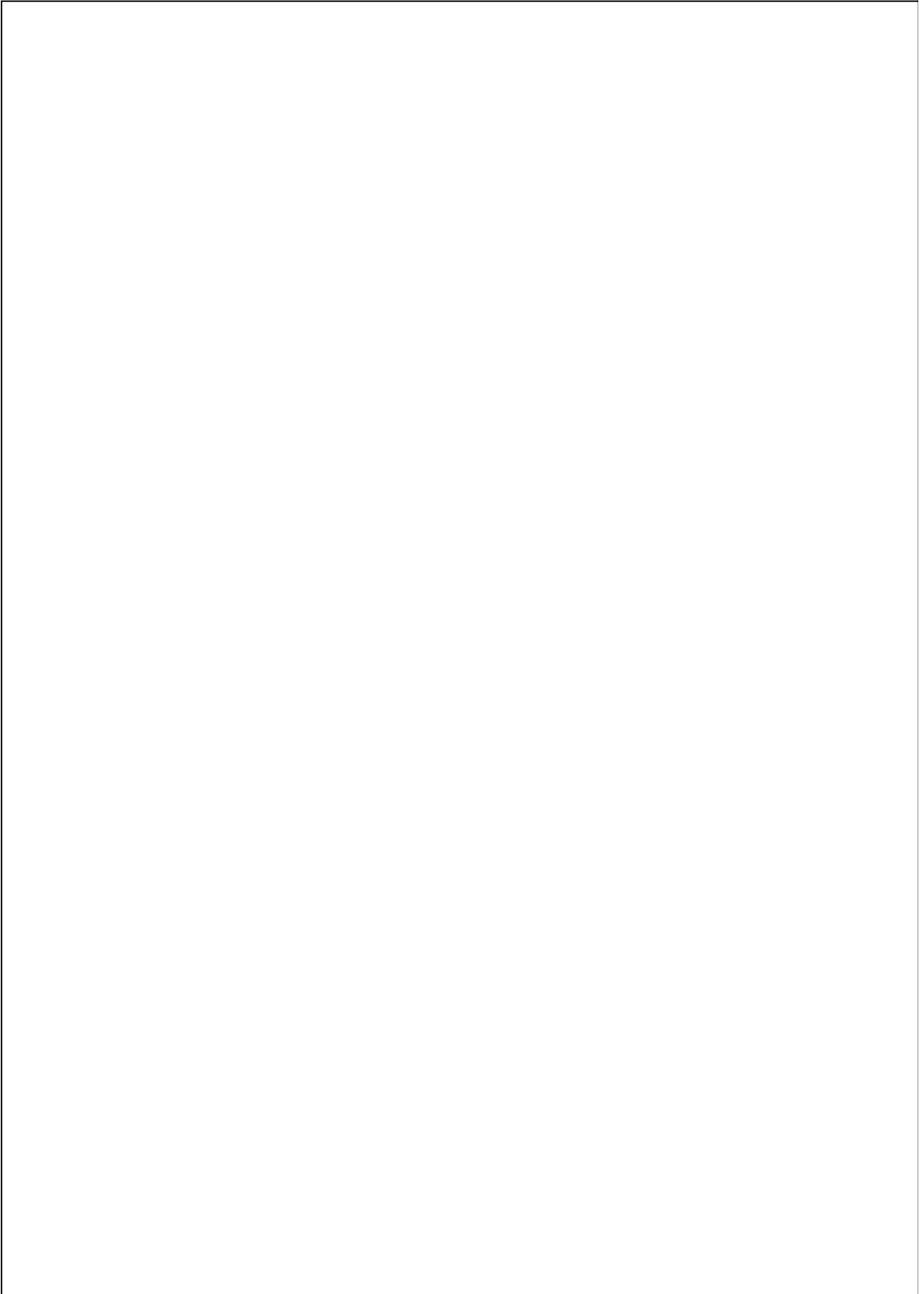
Ova knjiga je deo projekta „Konflikti i krize – saradnja i razvoj u Srbiji i regionu u 19. i 20. veku“ koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Vlade Republike Srbije (Projekat br. 47030).

Januar 2011

Priredivač

5 Ujedinjene nacije. *Sudski spisi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju*, <http://icr.icty.org> (dalje: UN, MKSJ).

I
BOSNA I HERCEGOVINA
U VREME RASPADA SFRJ
1990–1992

BOSNA I HERCEGOVINA U VREME RASPADA SFRJ 1990–1992

Bosna i Hercegovina je u celom periodu posle Drugog svetskog rata bila čuvar jugoslovenstva, odan Titovim idealima. Ali, na samom početku 1990. usledio je nagoveštaj novog vremena. Naime, sarajevsko „Oslobođenje“ je 2. januara te godine prvi put izašlo bez zaglavlja – *Druže Tito, mi ti se kunemo*. Tako je Savez komunista Bosne i Hercegovine, nakon decenije zaklinjanja i u mrtvog Tita, simbolično „skrenuo“ sa njegovog puta. Iako nije bilo jasno koji je to novi put, privilegovana politička pozicija je i dalje branjena. Istoga dana državno Predsedništvo Bosne i Hercegovine najavu formiranje novih stranaka u Jugoslaviji, pre svega Hrvatske demokratske zajednice i Srpskog pokreta obnove, ocenilo je kao izraz „tragičnih ideja ustaštva, četništva i drugih reakcionarnih i fašističkih snaga“.¹

Obnavljanje višepartijskog sistema

Iako se Savez komunista BiH opirao formiranju novih stranaka, taj proces više nije bilo moguće zaustaviti. Tako je 26. maja 1990. u Sarajevu osnovana nacionalno-konfesionalna *Stranka demokratske akcije*. Ona je definisana kao stranka građana Jugoslavije koji pripadaju muslimanskom istorijsko-kulturnom krugu. Zalagala se za „nezavisnu, suverenu i nedjeljivu“ republiku Bosnu i Hercegovinu. Za prvog predsednika SDA izabran je Alija Izetbegović.

Političku istoriju srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u ovom periodu obeležila je *Srpska demokratska stranka*. Ona je formirana 12. jula 1990. u Sarajevu, u dvorani „Skenderija“. Učesnike osnivačke skupštine prvo je pozdravio Jovan Rašković, predsednik istoimene stranke Srba iz Hrvatske.² On je, između ostalog, rekao: „*Ne postoji nijedan razlog da se odrekemo srpstva koje je, kao što je poznato, u poslednjih 50 godina bilo zakovano u sanducima. Mi sada otvaramo te sanduke i skidamo velove sa srpskog nacionalnog bića*“.³

Zatim su govorili Alija Izetbegović, Muhamed Filipović, predsednik Muslimanskog foruma i Dragoljub Mićunović, predsednik Demokratske stranke iz Beograda.

Za prvog predsednika izabran je Radovan Karadžić. On je obrazložio osnovne ciljeve stranke: puna i безусловna građanska, nacionalna, kulturna, verska i ekonomska

1 Navedeno prema: Ivica Lučić, *Bosna i Hercegovina od prvih izbora do međunarodnog priznanja*, „Časopis za suvremenu povijest“, 1/2008, 107.

2 Srpska demokratska stranka osnovana je u Kninu 17. februara 1990. O programskoj orijentaciji i ciljevima stranke tada je rečeno da se interesi srpskog naroda u Hrvatskoj najbolje mogu braniti opštom demokratizacijom zemlje jer je jednopartijski komunistički poredak doživeo „istorijski krah“. Rečeno je i da će se SDS „svim silama“ boriti za uvođenje višepartijskog političkog sistema i za ukidanje monopola vladajućeg SKJ. Iskazana je spremnost na saradnju sa svim demokratskim strankama, osim sa onima koje „propovedaju nacionalni egocentrizam, mržnju ili nacionalnu paranoju“. (*Javnosti*, Srpska demokratska stranka, Knin, 17. februar 1990, 2).

3 Navedeno prema: „Politika“, 13. jul 1990, 9.

RADOVAN KARADŽIĆ, JOVAN RAŠKOVIĆ I NIKOLA KOLJEVIĆ

ravnopravnost Srba u Bosni i Hercegovini; popravljane međunacionalnih odnosa, uspostavljanje ravnoteže i reciprociteta, učvršćivanje građanskog mira, borba za očuvanje federalne Jugoslavije i federalne BiH u njoj, „na demokratski način, bez avantura, frustracija i napetosti“.⁴

U prvom intervjuu za jedan medij iz Srbije (NIN) posle osnivanja stranke, Radovan Karadžić je izjavio da je Srpska demokratska stranka formirana kako bi se obnovio srpski politički život u Bosni i Hercegovini: „*Da se Srbi vrate u politiku, sa svojim pravim predstavnicima, i da se na političkoj sceni uspostave neophodni pariteti i reciprociteti, bez kojih građanski mir nije siguran. Sad, kada se srpski narod svuda, pa i u Bosni i Hercegovini, budi iz decenijske omamljenosti, mnogi se čude i ljute. Nisu navikli da Srbi vode računa o sebi i svojim poslovima*“.⁵

Nešto kasnije, Karadžić je u intervjuu „Politici“ naglasio da je u Bosni i Hercegovini na delu najveće okupljanje srpskog naroda posle Drugog svetskog rata: „*Sada Srbi definitivno smiju da kažu da su Srbi, više nisu pod prismotrom. Slave poslije naših skupova do duboko u noć, ozarenih su lica, a međunacionalno povjerenje u tim mjestima raste, ljudi se poslije našeg dolaska bolje razumiju*“.⁶

Karadžić je bio i protiv stvaranja Saveza reformskih snaga Ante Markovića: „*Što se srpskog naroda tiče, u istoj toj krajini u kojoj je Marković lansirao svoju ideju, mi smo se poslije njegovog nastupa osvjedočili da se u nju Srbi neće upisivati. Ako takvih i bude, reći ću da su to uglavnom intelektualci koji imaju izvjesnih teškoća da budu Srbi*“.⁷

Važnu ulogu u organizovanju srpskih stranaka u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini imao je Dobrica Ćosić. On je lično izabrao i njihove lidere, povezoao ih je sa Slobodanom Miloševićem, a čak je Borisavu Joviću rekao da garantuje da su rukovodstva ovih partija „pouzdana“; obećao je i da će pomoći u koordinaciji njihovih politika sa politikom srpskog režima.⁸ Ćosić ni kasnije nije sumnjao u ispravnost svoje orijentacije. Na pitanje S.

4 Isto.

5 „NIN“, 20. jul 1990, 25–26.

6 „Politika“, 7. avgust 1990, 9.

7 Isto.

8 Jasna Dragović-Soso, „Spasioci nacije“. *Intelektualna opozicija Srbije i oživljavanje nacionalizma*, Beograd, 2004, 343.

Đukića da li je rat bio neminovan, odgovorio je: „*Sukob ili pristajanje na potčinjenost, diskriminaciju i tihe izgone. To je bila tadašnja realnost*“.⁹ Osim toga, bio je uveren da je Radovan Karadžić sa svojom „inteligencijom, odlučnošću i borbenošću“ bio prava ličnost da vodi bosanske Srbe.¹⁰

Zatim je osnovana i politička organizacija hrvatskog naroda. U Sarajevu je 18. avgusta održan prvi opšti Sabor *Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine*. Za predsednika je izabran ortoped iz Sarajeva Davor Perinović, ali je on vrlo brzo (7. septembra), nakon intervencije iz Zagreba, smenjen zbog svog srpskog porekla. Sam Perinović je kasnije izjavio da ga je predsednik Tuđman smenio kako bi realizovao svoj dogovor sa Miloševićem o podeli Bosne i Hercegovine, o čemu se tada javno još uvek nije govorilo. Za novog političkog vođu bosanskih Hrvata imenovan je Stjepan Kljujić.¹¹

Na prvim višestranačkim izborima u Bosni i Hercegovini održanim 18. novembra 1990, pobedila je tzv. antikomunistička koalicija tri nacionalne stranke, koje su osvojile ukupno 84% mandata u Skupštini. Stranka demokratske akcije (SDA) osvojila je 86 mandata; Srpska demokratska stranka (SDS) 72; a Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine 44 mandata, dok je ostalih sedam parlamentarnih stranaka imalo ukupno 24 poslanika. U Veću opština tri nacionalne stranke osvojile su 95% poslaničkih mesta, a u Veću građana 75%. Teritorija Bosne i Hercegovine bila je podeljena u sedam izbornih jedinica; SDA je pobedila u četiri (Sarajevo, Zenica, Tuzla i Bihać); SDS u dve (Banja Luka i Doboj) a HDZ u jednoj (Mostar). Na izborima za Predsedništvo Republike najviše glasova dobili su Fikret Abdić i Alija Izetbegović (SDA), Nenad Kecmanović (SRS BiH), Nikola Koljević i Biljana Plavšić (SDS), Stjepan Kljujić i Franjo Boras (HDZ) i Ejup Ganić, kao Jugosloven iz SDA.¹²

9 Slavoljub Đukić, *Lovljenje vetra. Politička ispovest Dobrice Ćosića*, Beograd, 2001, 168.

10 Isto, 172.

11 I. Lučić, *Bosna i Hercegovina*, 110. – Zanimljivo je da se i Alija Izetbegović u jednom periodu svog života izjašnjavao kao Srbin – sve do 1971. kada je priznata muslimanska nacija. (Isto, 110–111). – Kljujić je o ovim događajima godinama kasnije pričao: „*Vidite, nije Davor Perinović smijenjen sa mjesta predsjednika HDZ-a zato što je bio Srbin, nego zato što je bio politička budala. Taj čovjek je imao zadaću da posvađa Hrvate i Muslimane, a da nas JNA pomiri. Sjećam se tog osnivanja HDZ-a ovdje. Došli su svi iz Zagreba – Manolić, Brozović, Šušak, zatim generalni sekretar u to doba. To je bila jedna promena ekstremnih elemenata iz emigracije i nekih kadrova koji o Bosni nisu ništa znali. Oni su, jednostavno, tražili da Perinović bude predsjednik, a ja generalni sekretar. I što je najvažnije, on je pristajao na to. Ja sam tad okupio jednu grupu sarajevskih intelektualaca, jer sam smatrao da ne možemo napraviti političku stranku u kojoj neće biti Vitomir Lukić, Ivan Lovrenović, Mile Stojić, Mile Pešorda i tako dalje. Naravno, neki od njih su odmah otišli, jedini vjeran mi je ostao Vitomir Lukić. Među nama rečeno, on je bio najumniji od nas i on je jedini shvatio da sam ja predsjednik zato što je u tom trenutku potreban čovjek koji dobro govori, ima jasne stavove. A sutra može biti neko drugi, pametniji ili bolji. Međutim, u tim svim pregovorima ja sam postavio uvjet da Perinović ne može biti predsjednik – i to, odmah vam kažem, ne zato što je Srbin, jer je Srbin tada bio i predsjednik Hrvatske omladine, ubačen od jugoslovenskog KOS-a, nego zato što je politički analfabeta. I sjećam se te noći. U 12 sati mi se rastajemo i generalni tajnik HDZ-a mi kaže: – Gospodine Kljujiću, je li to Vaša posljednja. Vi nećete? Ja kažem: – Ne, ali moram vam reći još nešto: kad-tad vi ćete doći po mene. Ja sam došao na taj sabor u Skenderiju, bila je strašna gužva. Znae, morate shvatiti, Hrvati su bili frustrirani za vrijeme komunizma. Tu su se prvi put pojavile te hrvatske zastave, pa došle naše snaše u bijelim nošnjama iz okolice Vareša, Jajca, Kiseljaka, pa prvi put od 1945. svira se himna Lijepa naša“.* (www.slobodnaevropa.org/content/article/1045349.html).

12 Za službenu Srbiju najvažniji je bio poraz koji je na izborima doživela stranka Ante Markovića. Milorad Vučelić je pisao kako je „krah“ koji je jugoslovenski premijer doživio u „bastionu jugoslovenstva“ sprečio njegov „pohod“ na Srbiju i Crnu Goru: „*Politika i strategija Antine stranke je jugoslovenstvo odozgo, partijsko jugoslovenstvo. Sa nešto izmenjenom ideološkom legitimacijom i*

SKUP SDS-A U BEOGRADU, NOVEMBAR 1990. GODINE

Organi vlasti u Bosni i Hercegovini konstituisani su 21. decembra 1990. dogovorom tri nacionalne stranke. Svi članovi Predsedništva podržali su izbor Alije Izetbegovića, predsednika Stranke demokratske akcije, za prvog predsednika Predsedništva.¹³ Srpski članovi u Predsedništvu bili su Nikola Koljević i Biljana Plavšić. Za mandataru vlade izabran je Jure Pelivan. Politike i interesi tri vladajuće stranke bili su toliko suprotstavljeni da je bilo teško očekivati jednu funkcionalnu vlast i opstanak zajedničkog političkog okvira. Na prvim skupštinskim sednicama odmah su, na primer, otvoreni sukobi zbog jezika i pisma, a odnos prema Jugoslaviji i njenim institucijama, posebno prema JNA, bio je najveći kamen spoticanja.¹⁴

Prvi veći sukobi izbili su na 3. zajedničkoj sednici Skupštine Bosne i Hercegovine, održanoj 30. i 31. januara 1991, kada su muslimanski poslanici tražili da se u dnevni red uvrsti Deklaracija o državnoj suverenosti i nedeljivosti Republike Bosne i Hercegovine i da se donose Ustavni zakon o nazivu i državnim simbolima Republike. Klub poslanika SDS-a odbio je taj predlog, a sve se to ponovilo i na 4. sednici od 27. februara, na kojoj su polemicali Izetbegović i Karadžić. Izetbegović je kritikovao Karadžićevu izjavu kojom je ovlastio Miloševića da zastupa interese Srba iz Bosne i Hercegovine u pregovorima o budućnosti Jugoslavije; Karadžić mu je odgovorio da je za srpski narod suverenitet Jugoslavije „prvenstveni suverenitet“. Izetbegović je tada dva puta izjavio da bi on zbog suve-

u znatno lošijem izdanju, to je samo puko ponavljanje titoističko-boljševičkog obrasca stvaranja Jugoslavije. Razlika je, naravno, i u tome što je Broz svoj kredibilitet izvlačio iz dobijenog rata, a Ante Marković iz sumnjive konvertibilnosti dinara“. (M. Vučelić, *Partija agonije*, „NIN“, 23. novembar 1990, 12).

13 „Politika“, 22. decembar 1990.

14 Prema popisu stanovništva iz 1991. u Bosni i Hercegovini živelo je 4 miliona, 354.911 stanovnika. Od toga, Muslimana je bilo 1.902.869 (43,7%), Srba 1.364.363 (31,2%) i 752.068 Hrvata (17,3%) dok su 7,7% činili Jugosloveni i pripadnici drugih nacija. Muslimani su bili u većini u 45 opština (u 31 apsolutna, u 14 relativna), Srbi u 34 opštine (u 29 apsolutna, u 5 relativna) i Hrvati u 20 opština (u 14 apsolutna u 6 relativna).

KLJUJIĆ, KARADŽIĆ I IZETBEGOVIĆ

rene Bosne žrtvovao mir, a da ne bi zbog mira žrtvovao suverenitet Bosne, čime je samo potvrdio svoju izjavu iz septembra 1990. da će Muslimani oružjem braniti Bosnu. Podržao ga je i Irfan Ajanović, inače još uvek potpredsednik Saveznog veća Skupštine Jugoslavije, izjavom: „Ako je suverenost onda je mir. Ako nema suverenosti, onda nema ni mira. To treba da bude jasno svima“.¹⁵

Nikola Koljević je Izetbegovićevu izjavu nazvao „zastrašujućom“, a Pantelija Milovanović je rekao da „srpske majke još uvijek rađaju Principe“. Milan Nedić je dodao da taj „novi bosanski suveren“ neće moći da pređe ni preko mosta na Miljacki, „kao što nije mogao ni onaj prije 76 godina“. Emocije su bile užarene. Radoslav Spremo, poslanik SPO-a, rekao je da je njegova stranka za Jugoslaviju i federalnu Bosnu i Hercegovinu u njoj i da je to maksimalno što ona može da ima: „Ako vam to ne odgovara, srpski narod će živjeti u jedinstvenoj srpskoj državi, čije su granice na istoku svetinje, a na zapadu jame koje su ostale svetinje“.¹⁶

Deklaracija o državnoj suverenosti i nedeljivosti Bosne i Hercegovine usvojena je glasovima muslimanskih i hrvatskih poslanika. U njoj je, između ostalog, stajalo sledeće: „Republika Bosna i Hercegovina je suverena, jedinstvena i nedeljiva demokratska država svih građana koji u njoj žive, zasnovana na slobodama i pravima čovjeka i građanina, na vladavini prava i na socijalnoj pravdi. Granice Bosne i Hercegovine su nepromjenjive“.¹⁷

Oštre ocene izrečene su i na konferenciji za štampu Srpske demokratske stranke od 23. maja 1991. Radovan Karadžić je izjavio da je „Bosna na rubu provalije“ i da se osvrću „crne slutnje“ da će se ona opredeliti za secesiju: „Mi moramo da uputimo apel liberalnim i evropski orijentisanim Muslimanima da učine sve da se odustane od otcepljenja BiH od Jugoslavije i od stvaranja islamske republike. Gospodin Izetbegović mora javno, pred čitavim svetom i pred jugoslovenskom javnošću, da se odrekne islamske deklaracije, da javno izjavi da neće praviti islamsku i nezavisnu BiH i da se vrati na svoj predizborni program, da prihvati razumnu federaciju“.¹⁸

15 Navedeno prema: I. Lučić, *Bosna i Hercegovina*, 116.

16 Isto.

17 Navedeno prema: Miroslav Tuđman-Ivan Bilić, *Planovi, sporazumi, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991–1995*, Zagreb, 2005, 2.

18 „Politika“, 24. maj 1991, 11.

Parlamentarna kriza otvorila je pitanje podele Bosne i Hercegovine, a Alija Izetbegović je sve više upozoravan od strane vođa bosanskih Srba da će vladati samo „sarajevskim pašalukom“ (centralni deo Bosne i Hercegovine do Sandžaka, sa „ostrvima“ u zapadnoj Krajini i istočnoj Hercegovini, oko 25% teritorije BiH). Centralizacija vlasti na nivou cele republike, za koju se zalagao Izetbegović, kod Srba je doživljavana kao nagoveštaj stvaranja unitarne Bosne i Hercegovine u kojoj će dominaciju imati Muslimani. Posebno su nepovoljno doživljene Izetbegovićeve posete Iranu, Libiji i Saudijskoj Arabiji; često je ponavljana njegova rečenica iz Islamske deklaracije da će Bosna i Hercegovina postati islamska država kada broj Muslimana u njoj pređe 51%.

Nikola Koljević je pisao da se srpski narod u Bosni i Hercegovini još jednom nalazi na sudbonosnoj raskršnici: „*Da li da ustukne i pogne glavu, ili da ostane uspravan i samosvojan, na braniku svog bića i svakog zavetnog morala kosovske misli*“.¹⁹ Koljević je u toj dilemi prednost davao demokratskoj jugoslovenskoj federaciji kao najprirodnijem i za sve narode najprihvatljivijem rešenju: „*Ako budemo sačuvali republike kao celovite i ravnopravne federalne jedinice, ni jedna posebnost neće morati biti žrtvovana nasilno nametnutoj opštosti*“.²⁰ Nije osporavao pravo nijednom narodu da izabere samostalni put, ali je upozoravao da će onda i Srbi za sebe zadržati isto pravo „i da će kao jedinstven narod naći načina da se okupe u zajedničkoj državi sa svima onima koji žele da s njima ravnopravno dele sudbinsko i istorijsko dobro i zlo“.²¹

U rukovodstvu bosanskih Srba, ali i u javnosti, prevladali su oni koji su imali radikalnije zahteve od Koljevića. Tako je, na primer, književnik Vojislav Lubarda, polemisišući sa jednim tekstom Milovana Đilasa, pisao da se Alija Izetbegović spremao da postane „ajatolah Bosne“, da njegovo putovanje u islamske zemlje ima isti smisao kao i Pavelićevo „poklonjenje“ Hitleru i Musoliniju: „*Izetbegovićev fundamentalistički san o islamskoj državi od Une do Irana, preko srpskog Sandžaka i Kosova, mogao bi se ostvariti za godinu, dvije. Dovoljno bi bilo jedno novo masovno razbijanje glava 'srpskih knezova'. Da se o tome misli ozbiljno pokazuje i činjenica što je, kao i u Hrvatskoj, počelo obilježavanje srpskih stanova, da se ne bi gubilo u vremenu. Bosna i Hercegovina bi tako učas postala idilična – 'nevolja' je jedino što u njoj postoji 'velikodržavna' Srpska demokratska stranka koja je, kakve li drskosti, pripremila narod da više nikada ne ide nad jame i vrtače, u Jadovna i Jasenovce*“.²²

Skupština Zajednice opština Istočne i Stare Hercegovine održala je 27. maja 1991. sednicu i na njoj je usvojila jedno saopštenje o položaju srpskog naroda na ovom prostoru. To saopštenje sutradan je Predsedništvu SFRJ dostavio Božidar Vučurević, predsednik Skupštine ove Zajednice. Više je nego zanimljiv ali i ilustrativan povod za ovo obraćanje i teške reči koje su izrečene. U pitanju je bila afera povodom šverca oružja u Bileći, za šta su republičke vlasti optužile Dušana Kozića, poslanika SDS-a u Skupštini Bosne i Hercegovine: „*Šverc nekakvoga zastarjeloga i izgleda neupotrebljivog oružja se nastoji od ustaško-fundamentalističke klike podmetnuti srpskom narodu da bi se napravila simetrija sa uvozom ogromnog savršenog naoružanja u Hrvatskoj i Zapadnoj Hercegovini, te na osnovu toga stvoriti povod za novi pokolj nedužnog i navodno naoružanog srpskog naroda koji potpuno goloruk može očekivati jedino pomoć od JNA i štiti se vlastitim samoorganizovanjem u okviru svojih skromnih mogućnosti*“.²³

19 „Politika“, 26. maj 1991, 10.

20 Isto.

21 Isto.

22 „Politika“, 29. maj 1991, 9.

23 UN, MKSJ. 01019527.

U ovom dokumentu je rečeno da je srpski narod „svakim danom sve više“ ugrožen od „fundamentalističko-ustaške urote, kao uostalom i cjelokupan srpski narod u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj“. Dalje je rečeno da se protiv Srba vodi specijalni, psihološko-propagandni rat, da „srpski neprijatelji“ nastoje da završe ono što su počeli 1914. i 1941. Za republičke vlasti je saopšteno da spremaju teren „za novi genocid nad srpskim narodom“. Na kraju je izraženo snažno protivljenje pokušaju konfederalizacije Jugoslavije, jer je to bio preživeli sistem 19. veka: „Dajemo punu podršku JNA i njenom Generalštabu, te apelujemo da golorukom srpskom narodu Istočne i Stare Hercegovine pruže zaštitu pred sve bješnjim naljetima ustaško-fundamentalističkih bojovnika“.²⁴

Alija Izetbegović je još uvek verovao da je opstanak Jugoslavije moguć. O tome je govorio generalu Veljku Kadijeviću 21. juna, na prvom sastanku armijskog vrha sa Predsedništvom Republike, uz objašnjenje da veruje u formulu „suverene republike u jugoslovenskoj državnoj zajednici“. Istovremeno je rekao i da očekuje pomoć JNA u rešavanju krize koju su izazvali bosanski Srbi, ali i Hrvati koji „ometaju“ kretanje jedinica JNA preko teritorije Bosne i Hercegovine prema Hrvatskoj. General Kadijević je odgovorio da će „u slučaju težih slučajeva“ i na zahtev Predsedništva BiH „JNA biti spremna da u tom pravcu pruži svoju pomoć“. Još je rekao i da je Bosna ključ opstanka SFRJ i da će takvu Jugoslaviju vojska braniti u skladu sa svojim ustavnim obavezama: „Doza i stepen razumevanja u BiH, koordinacija, stabilnost je bitna za ukupnu stabilnost ili nestabilnost Jugoslavije. Ali tamo gde preventiva ne bude dovoljna, onda i upotreba. Upotreba u mjeri i u skladu sa prirodom zadatka. I tu smo mi sad kao Armija suočeni sa polaganjem ispita. I taj ispit ćemo mi položiti“.²⁵

Proglašenje nezavisnosti Slovenije i Hrvatske dodatno je poremetilo nacionalnu ravnotežu u Bosni i Hercegovini. Srpski odgovor usledio je na Vidovdan. Tada je u Bosanskom Grahovu usvojena Deklaracija o ujedinjenju Zajednica opština Bosanska Krajina i SAO Krajina. Poručeno je da će se stvoriti „puniji političko-pravni subjektivitet i puniji suverenitet“ u odlučivanju o karakteru veza sa drugim narodima na prostoru Jugoslavije, „ma šta se pod tim podrazumijevalo“. Rečeno je i da je u pitanju politički čin kojim srpski narod izražava svoju političku volju.²⁶

Na drugoj strani, faktička koalicija HDZ-a i SDA koja je postojala u Parlamentu, nije podržala nezavisnost ove dve republike, ali je glatko odbacila odluke federalne vlade o zaštiti jugoslovenske granice i suvereniteta Jugoslavije. Komentatori su primećivali da su ove dve stranke indirektno podržale rat: „Obuzetost SDA i HDZ animozitetom prema svemu što je izašlo iz pera organa koji se nalaze u mreži jugoslovenskih institucija, poprimila je granice apsurdna kada su poslanici ove dve stranke glasanjem odbacili vladin poziv za moratorijum na rat, što je valjda prihvatljivo za svakog čoveka kome vlastiti život vredi više od dronjka“.²⁷

U prvoj polovini jula 1991. situacija u Bosni i Hercegovini bila je na ivici usijanja. Parlament je konstatovao da su međunacionalni odnosi „na rubu propasti“, u Gacku i Nevesinju vladala je poluratsna atmosfera. Burno je bilo na sednici Skupštine Bosne i Hercegovine održane 11. jula 1991. Izjava Alije Izetbegovića da će i ova republika istupiti iz Jugoslavije ako to učine Slovenija i Hrvatska, proizvela je žestoku reakciju Radova-

24 Isto, 01019528/29.

25 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991–1994*. „National security and the future“. Urednik: Miroslav Tuđman, 3/2006, 21.

26 UN, MKSJ. 02162237.

27 Dragica Pušonjić, *Moralna pobeda nad mirom*, „Borba“, 1. jul 1991, 12.

na Karadžića. On je rekao da je Izetbegović uputio „crnu poruku“ srpskom narodu, da je demonstrirao „tiraniju, totalitarizam i autokratiju“. Najavio je i da će Srbi početi sa pripremama za odbranu, da neće dozvoliti da bilo ko „jugoslovensku armiju ponižava i poražava po bosanskim gudurama“.²⁸

Alija Izetbegović je u pismu Anti Markoviću od 11. jula 1991. naglasio da je politička situacija u Bosni i Hercegovini pod „velikim nepovoljnim uticajem“ ukupno loše političke i ekonomske situacije u Jugoslaviji, jer se dogovori o budućem uređenju zemlje odvijaju sporo i sa „zanemarljivim uspjesima i da su izgledi za mirno rješenje sve manji“. Rekao je i da je osnovno pitanje u BiH narušavanje njenog suvereniteta, što se ogleda u ilegalnom transportu oružja, upadima jedinica „tzv. SAO Krajine“ u neke delove Republike i proklamacijama o spajanju Bosanske i „tzv. SAO Krajine“. Izetbegović se žalio i na ponašanje JNA koja je više puta proglasila mobilizaciju ratnih jedinica u Bosni i Hercegovini, jer se ona sprovodila bez odluke Predsedništva SFRJ i bez „prethodnog i pravovremenog“ obaveštavanja civilnih vlasti ove republike.²⁹

Izetbegović je od predsednika SIV-a tražio da preduzme „odgovarajuće korake“ kako bi se mobilizacija ratnih jedinica JNA, Teritorijalne odbrane i rezervnog sastava milicije „što prije okončala“, jer je mobilizacija imala štetne političke posledice i doprinosila je pogoršanju međunacionalnih odnosa: „*Napominjemo da se Skupština SR BiH izjasnila protiv ove mobilizacije. To zahtjeva i veliki broj općina i roditelja mobiliziranih vojnih obveznika. Molimo Vas da, skupa sa ovim pojavama, sagledate i kadrovsku strukturu najvišeg komandnog kadra JNA i TO. Naime, u sadašnjem trenutku su komandanti TO BiH, kao i sva tri komandanta korpusa iz reda istog (srpskog) naroda*“.³⁰

Na godišnjoj skupštini Srpske demokratske stranke održanoj 12. jula u Sarajevu, dominirale su ocene da sa Hrvatima i Slovencima „više nema života“ i da Srbi ne priznaju Aliju Izetbegovića za predsednika. Radovan Karadžić je naglasio da je SDS odlučujuće doprineo da se srpski narod „otrezni od svojih zabluda“ i da uspostavi svoje nacionalno dostojanstvo i to na način koji nikoga ne vređa i uznemirava: „*Nikada više, ni za čiju ljubav neće se srpski narod praviti manjim i značajnijim nego što jeste i tako na sebe navlačiti neprijateljstvo i jakog i nejakog. Srpski narod je definitivno napustio patetiku poraza i usvojio pobjednički mentalitet, mentalitet uspešne odbrane dostojanstva i slobode*“.³¹ I ovoga puta Karadžić je ponovo da Jugoslavija može da opstane samo kao „moderna demokratska federacija“.

Onda je usledila izjava Franje Tuđmana londonskom „Tajmsu“ (The Times) o podeli Bosne i Hercegovine „kao jedinom mirnom riješenju jugoslavenske krize“ i da se on u tom pogledu slaže sa Slobodanom Miloševićem. Ta informacija prenesena je 13. jula. Predsedništvo Bosne i Hercegovine je već sutradan (u nedelju) održalo vanrednu sednicu i ocenilo da bi podela Bosne i Hercegovine „bilo najgore riješenje jer bi izravno vodila u građanski rat“.³²

Bilo kako bilo, opšti utisak nezavisnih komentatora bio je da su tri nacionalne stranke doveli Bosnu i Hercegovinu gotovo do sloma, jer su je već podelile teritorijalno i nacionalno. Osim toga, SDS je bio čvrst u stavu da jedinstvena Bosna može da opstane samo u federativnoj Jugoslaviji, HDZ je bio izričit da Bosna i Hercegovina neće ostati u

28 „Politika“, 12. jul 1991, 9.

29 UN, MKSJ, 00501930/31.

30 Isto, 00501932.

31 Navedeno prema: „Politika“, 13. jul 1991, 11.

32 Navedeno prema: „Borba“, 15. jul 1991, 1.

krnjoj Jugoslaviji, a Alija Izetbegović je takođe bio jasan – Bosna i Hercegovina će ostati samo u Jugoslaviji u kojoj su i Srbija i Hrvatska.

Tokom leta 1991. usledio je pokušaj opozicione Muslimanske bošnjačke organizacije da sklopi sporazum sa srpskim narodom u Bosni i Hercegovini. Adil Zulfikarpašić, lider ove stranke koja je imala samo dva poslanička mesta u Skupštini Bosne i Hercegovine, pregovarao je sa Radovanom Karadžićem i Slobodanom Miloševićem, ali za to nije dobio podršku vladajuće Stranke demokratske akcije. Ipak, pojedini istraživači navode da je Zulfikarpašić razgovore pokrenuo u dogovoru sa Izetbegovićem.³³

Pregovori su počeli 16. jula, pa se može pretpostaviti da je to bila reakcija na Tuđmanovu izjavu. Tada su se u kabinetu Nikole Koljevića sastali Zulfikarpašić, Filipović, Karadžić i Momčilo Krajišnik (predsednik bosanskohercegovačke Skupštine). Već 17. jula Zulfikarpašić je razgovarao sa Miloševićem u Beogradu; izjavio je kako je srpski predsednik „spreman na koncesije“ i da se on pokazao kao „političar prvog ranga“ jer je „pustio Tuđmana da govori o podeli Bosne“. Dodao je i da razume strahove Srba iz vremena Drugog svetskog rata, kao i da Srbi nisu manjina u Hrvatskoj, već „starosedelački narod“ koji je vekovima delio sudbinu Hrvatske. Zulfikarpašić je potom otputovao u Cirihi, pa ponovo u Beograd, gde se sastao sa Vukom Draškovićem: „Stekao sam dojam da je Drašković uvideo važnost sporazuma Srba i Muslimana i da to ima veći značaj od njegovih planova koji polaze od toga da su naši narodi politički protivnici“.³⁴

Lider Muslimanske bošnjačke organizacije razgovarao je i sa Milovanom Đilasom te „još nekim mojim poznatim prijateljima iz Jugoslavije“, da bi se 23. jula u Sarajevu ponovo okupila pregovaračka ekipa (u istom sastavu kao i 16. jula). Istog dana održan je i sastanak sa Alijom Izetbegovićem. Prvi nacrt Sporazuma napravljen je 24. jula. Zulfikarpašić je izjavio da je Sporazum iniciran Tuđmanovim izjavama o podeli Bosne što bi bila „smrt za Muslimane“. Muslimani su se odrekli konfederalizacije Jugoslavije, a Srbi regionalizacije Bosne i Hercegovine.

Zulfikarpašić je izjavio: „Bio sam spreman da Jugoslaviji kao državnoj zajednici dam prioritet nad totalnim republičkim suverenitetima, što je velika žrtva s naše strane, budući da smo mi za konfederalni koncept ustrojstva Jugoslavije. Ali, išao sam iz krajnje tolerantnog ugla“.³⁵ Karadžić: „Ako Bosna i Hercegovina ostaje u saveznoj državi Jugoslaviji, onda će se Srbi svim snagama zalagati za njeni cjelovitost. Dakle, eventualna regionalizacija koja bi bila osmišljena i dograđena u zajedničkim institucijama ne bi morala imati politički sadržaj, pogotovo ne nacionalni“.³⁶ Pored toga, rekao je da će onaj muslimanski „sin“ koji obezbedi muslimanskom narodu mir moći „mirno da pogleda istoriji u oči“. Očekivao je podršku i najviših verskih prvaka: reis ul uleme Jakuba Selimovskog i Saliha Čolakovića, predsednika Mešihata Bosne i Hercegovine.

Onda su na površinu izbili nespozazumi unutar muslimanskog korpusa. Zulfikarpašić i Muhamed Filipović, potpredsednik MBO-a, optužili su Izetbegovića za loše vođenje nacionalne politike. Iz vrha SDA, preko lista „Muslimanski glas“, 26. jula je odgovoreno sledeće: „Akademika Filipovića bi se moglo pitati za progon muslimanskih intelektualaca sa katedri sarajevskog Univerziteta, zatim za referate koje je pisao Hamdiji Pozdercu, dušmaninu i izdajniku Cazinske krajine, kao i progonitelju na desetine imama i Muslimana vjernika

33 I. Lučić, *Bosna i Hercegovina*, 126.

34 Navedeno prema: „Borba“, 31. jul 1991, 9.

35 Isto.

36 Isto.

koje je poslao kao komunistički vođa u fočanske i zeničke tamnice. Također, nije poznato da se Muhamed Filipović javno ogradio od hapšenja Muslimana 1983. godine“.

U međuvremenu je Radovan Karadžić izjavio kako se Srbi u Hrvatskoj nalaze u „trećem svetskom ratu“ i da je u Hrvatskoj na vlasti fašistički režim. To će se, kako je izjavio, neminovno odraziti i na Bosnu i Hercegovinu gde „uznemirenost u srpskom narodu raste, kao i njegova volja za otporom i želja za dobrovoljnim prijavljivanjem u odrede koji bi se stavili na raspolaganje srpskim naseljima u Hrvatskoj“.³⁷ O inicijativi za sporazum sa Muslimanima rekao je da ona potiče „od uglednih, istaknutih porodica, potpuno vanstranačkih, koje su se obratile pojedinim funkcionerima SDS-a i izrazile simpatiju za njenu politiku i želju da se Srbi i Muslimani dogovore da se po svaku cenu izbegnu sukobi i nesporazumi“.³⁸

Adil Zulfikarpašić je za „Politiku“ izjavio da je sporazum između Srba i Muslimana trebalo napraviti još 1878. kao i da između njih nema nijednog problema, ni oko jednog pedlja zemlje, „nema dakle problema, izuzev iracionalnog nepovjerenja koje nas suprotstavlja“.³⁹

Tekst sporazuma objavljen je 1. avgusta u Sarajevu. SDS i MBO održali su odvojene konferencije za štampu i naglasili da je postignuta saglasnost o „svakoj reči“. Suština sporazuma bila je u sledećem: istorijski interesi Srba i Muslimana nikada se nisu sukobljavali, pa je bilo neophodno obezbediti trajan mir između njih; sporazum nije bio uperen protiv Hrvata i oni su pozvani da pristupe Sporazumu; osnovu zajedničkog života predstavlja „međusobno priznavanje suverenosti pojedinih naroda i osiguravanje punog teritorijalnog integriteta i političkog subjektiviteta Bosne i Hercegovine i njenog istovjetnog ustavno-pravnog položaja s ostalim republikama u zajedničkoj državi Jugoslaviji“; Jugoslavija ima „puno istorijsko opravdanje“ za svoje postojanje, a Bosna i Hercegovina treba da u njoj bude „demokratski uređena federalna jedinica, sa pravnim ingerencijama na svakom dijelu svoje teritorije“; optimalna jugoslovenska zajednica jeste ona koja obuhvata svih šest republika, a svako istupanje iz nje treba da bude ostvareno dogovorom svih članica; Sporazum bi važio i u tom slučaju, jer je Jugoslavija „optimalna zajednica“ i za Srbe i za Muslimane.⁴⁰

Slobodan Milošević je Radovanu Karadžiću i Adilu Zulfikarpašiću poslao telegramu podrške sledeće sadržine: „Sporazum me učvršćuje u uverenju da će snaga i interesi naroda zbrisati zauvek sa ovih prostora nacionalističke vatre i ratne opasnosti zajedno sa onima koji su nam posle pola veka ponovo zapretili povratkom fašizma. Nikada nisam sumnjao da će nam za to nedostajati snage i hrabrosti, a danas verujem da će nada koju je ovaj sporazum probudio osnažiti i razum da se sačuva mir i jugoslovenska kriza reši na pravedan način za sve narode i građane i u skladu sa njihovom voljom“.⁴¹

Ovaj Sporazum nije mogao biti ostvaren jer nije dobio podršku vladajuće muslimanske političke stranke i bio je neprimenljiv u aktuelnoj situaciji u Jugoslaviji. Milošević je za plan pokušao da pridobije i Aliju Izetbegovića, pa mu je ponudio da bude predsednik „nove“ Jugoslavije. Izetbegović je to odbio: „Dugo smo šetali u onoj velikoj auli zgrade Saveznog izvršnog vijeća i tada mi je on rekao da on smatra da bih ja trebao biti prvi predsjednik takve jedne države. Naravno, riječ je bila o krnjoj Jugoslaviji. On nije upotrebio tu

37 „Politika“, 26. jul 1991, 9.

38 Isto.

39 „Politika“, 31. jul 1991, 1.

40 Navedeno prema: „Borba“, 2. avgust 1991, 3.

41 Isto.

riječ, već je rekao Jugoslaviji kakva bude, kakvu možemo napraviti i da bih ja trebao biti njen prvi predsjednik. Ja sam to vrlo izričito odbio, krnja Jugoslavija mi nikako nije bila prihvatljiva. To se vidjelo i iz kasnijeg razvoja stvari. Naime, ne bi se mogao izbjeći rat da smo prihvatili krnju Jugoslaviju. Došlo bi do srpsko-hrvatskog rata na teritoriji Bosne i Hercegovine, jer se Bosna i Hercegovina ne bi mogla mirom podijeliti, čak i da smo to prihvatili“.⁴²

Prvi oružani sukob u Bosni i Hercegovini odigrao se 18. septembra 1991, kada je grupa Hrvata iz mesta Vinjani kraj Posušja napala transporter JNA. Ubijen je stariji vodnik Vojko Čeh, a ranjen je i jedan vojnik JNA. Na hrvatskoj strani poginuo je Ludvig Pavlović. Kod njega je pronađena legitimacija pripadnika rezervnog sastava MUP-a Republike Hrvatske.⁴³

Dva dana kasnije u Hercegovinu su ušli delovi Užičkog i Titogradskog korpusa JNA, popunjeni rezervistima iz Srbije i Crne Gore.

Povod za nove nesporazume u Bosni i Hercegovini bila je i izjava Alije Izetbegovića kojom je on građane ove republike pozvao na neutralnost u oružanim sukobima u Hrvatskoj. Nikola Koljević je ocenio da je ta izjava neprihvatljiva jer ona ne izražava interese sva tri naroda, „pošto je sasvim jasno da poziv na neutralnost ima tri dimenzije koje ovu na izgled mirotvornu inicijativu prikazuju u drugom svetlu“. Koljević je smatrao da bi neutralnost oštetila srpsku stranu, kao i da Izetbegović želi da spreči dejstva JNA iz Bosne i Hercegovine.⁴⁴

Radovan Karadžić je bio još oštiji: Bosna i Hercegovina nije samostalna država i ne može da donose odluku o neutralnosti; JNA je jedina savezna institucija i ona mora da bude podržana u njenim „legalnim i dostojanstvenim naporima u cilju sprečavanja dalje eskalacije nasilja i fašističkog ludila paravojnih formacija koje teže konačnom rušenju Jugoslavije i stvaranju suludih istorijsko preživelih projekata u kojima niko neće biti srećan“.⁴⁵

Karadžić je ocenio i da su Slovenija i Hrvatska imale pravo da se izdvoje iz jugoslovenske federacije, s tim što sa Slovenijom nije bilo nikakvih spornih tačaka, a sa Hrvatskom jeste, jer njena vlast „boluje od svega onoga od čega boluje i hrvatsko državno pravo – od nacionalne i državne megalomanije. Da nije tako, ne bi bilo nikakvih problema da se i hrvatski narod otcepi od Jugoslavije nakon svog referenduma i u Saveznoj skupštini, uz saglasnost svih ostalih naroda. Ovako, taj akt ne možemo priznati dok se ne izvede na legalan način“.⁴⁶

Prekretna sednica Parlamenta Bosne i Hercegovine održana je 11. i 12. oktobra i tada je više nego jasno nagoveštena mogućnost građanskog rata. Povod za sukob bio je Memorandum SDA, koji se zalagao za suverenu Bosnu i Hercegovinu. Ovaj dokument je ocenio da je konstitucija Jugoslavije „bitno i nepovratno promijenjena“ razvojem prethodnih događaja i da je stvoreno novo pravno stanje koje je zahtevalo redefinisanje državnog položaja Republike. U dokumentu je saopšteno da će Bosna i Hercegovina nastaviti da podržava opstanak jugoslovenske zajednice na novim, za sve prihvatljivim osnovama; ona će podržavati i normalno funkcionisanje postojećih zajedničkih institucija, ali njeni predstavnici neće prisustvovati sednicama Skupštine i Predsedništva SFRJ ako na njima ne budu i predstavnici svih republika i pokrajina: „Bosna i Hercegovina neće

42 www.slobodnaevropa.org/content/article/1045349.html

43 I. Lučić, *Bosna i Hercegovina*, 127.

44 „Politika“, 9. oktobar 1991, 8.

45 „Politika“, 10. oktobar 1991, 13.

46 Isto.

prihvatiti nikakvo ustavno rješenje buduće jugoslovenske zajednice u kojoj ne bi istovremeno bile i Srbija i Hrvatska“.⁴⁷

Alija Izetbegović je optužio Srbiju za „demontažu Jugoslavije“. Radovan Karadžić mu je odgovorio sledećim rečima: „*Gospodo, nema načina da i u jednu srpsku kuću ova-ko uvedete nezavisnost BiH. Radi se o volji srpskog naroda. Srpski narod neće da ostane bez države i neće da ostane bez Jugoslavije. Nemam pravo da vas zavaravam da će srpski narod prihvatiti i jednu majorizirajuću odluku*“. Izetbegović je zatim rekao da i srpskom narodu priznaje pravo na samoopredeljenje; Karadžić je odgovorio: „*Odlično, mi smo se opredijeli, ostajemo u Jugoslaviji*“.⁴⁸

Skupština je zasedanje nastavila 14. oktobra kada je glasovima muslimanskih i hrvatskih poslanika usvojen akt o reaffirmaciji suverenosti Bosne i Hercegovine. Njeni predstavnici povučeni su iz rada saveznih organa dok se ne postigne dogovor svih jugoslovenskih republika o rešavanju krize. Predsedništvo i Vlada doneli su odluku da se regruti i rezervisti više ne upućuju u JNA, a izvršena je i mobilizacija rezervnog sastava odreda MUP-a; oni su upućeni prema Bosanskoj Gradiški i Bosanskoj Kostajnici da bi sprečili eventualne sukobe i napade hrvatskih snaga na Bosnu i Hercegovinu.

Srpske vođe ocenile su da je Bosna i Hercegovina krenula putem Slovenije i Hrvatske, i to na neustavan i nelegalan način. Radovan Karadžić je u Skupštini rekao da se čitava Bosna i Hercegovina ne može odvojiti od Jugoslavije: „*Mešaju se mnogi planovi, poziva se na ustav i zakon kada treba, a kada ne treba ide se političkim proklamacijama. Jedna od najflagrantnijih stvari je pokušaj da se postupci Hrvatske i Slovenije sankcionišu kao pravni. Sada mi je jasno zašto se u ovom parlamentu čuo aplauz kada su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost*“.⁴⁹

Ratna psihoza je dominirala ovom sednicom parlamenta. Radovan Karadžić izjavljuje: „*I moram da uputim poruku svim poslanicima. Gospodo, ja vas uvjeravam, prvo, kad bi ste i donijelo nešto večeras, a nemate načina da to donesete, jer mi imamo ustavni način da vas spriječimo da glasate, kad bi ste nešto i donijeli, to bi bila bruka za gospodina Izetbegovića u Hagu. I to bi bila bruka i za ovaj Parlament u Evropi i za ove narode u Jugoslaviji i Evropi. A posebno bi bila vaša bruka, Hrvati i Muslimani koji ste odani ovoj ideji, vaša bruka i vaš dokaz kako vi poštujete suverenost i ravnopravnost srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Ja vas još jedan put molim, ne prijetim, nego molim, da ozbiljno shvatite tumačenje političke volje srpskog naroda koju ovdje zastupa SDS i Srpski pokret obnove, a i poneki Srbin iz drugih stranaka. Molim vas da ozbiljno shvatite, ovo nije dobro što vi radite. Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje. Molim vas, neka su velike riječi. Velike situacije zahtijevaju velike riječi. Kako ćete vi spriječiti da svak svakoga ne ubija u Bosni i Hercegovini?*“.⁵⁰

Alija Izetbegović je kratko rekao: „*Nama nema mjesta u Jugoslaviji*“.⁵¹

Srpski poslanici napustili su Skupštinu, a odluka o nezavisnosti usvojena je u nastavku zasedanja (u prvim satima 15. oktobra) kojim nije predsedavao Momčilo Krajišnik. Predsedavao je potpredsednik Skupštine Mariofil Ljubić (HDZ). Usvojeni su „Plat-

47 Navedeno prema: M. Tuđman-I. Bilić, *Planovi i sporazumi*, 15.

48 Navedeno prema: „Politika“, 13. oktobar 1991, 1.

49 UN, MKSJ, ERN V000–0270. Transkript govora Radovana Karadžića.

50 Isto.

51 Navedeno prema: „Politika“, 15. oktobar 1991, 14.

forma Predsedništva SR Bosne i Hercegovine“ (autori su bili Alija Izetbegović i Ejup Ganić) i Memorandum SDA, čiji je autor bio Izetbegović. Karadžić je zatim dao sledeću izjavu: „*Zaista, ne smijemo biti djeca, moramo da se uvažavamo međusobno, da se ne nadmudrujemo. Neće nam generacije to oprostiti. Ne smiju Srbi prevariti Muslimane ili Muslimani Srbe*“.⁵²

Tokom 15. oktobra državno rukovodstvo Bosne i Hercegovine sastalo se u Sarajevu sa generalom Kadijevićem i najodgovornijim ličnostima iz SSNO i Generalštaba JNA. Izetbegović je rekao da u Bosni ne postoji problem JNA, da vojska nije imala sa Bosnom i Hercegovinom nikakvih problema „ni u pogledu hodanja, ni koga će mobilisati, čak tu bi se možda moglo govoriti da li je korektno ponašanje vojske prema vlasti BiH“. Izetbegović se ogradio i od rata u Hrvatskoj: „*Vi ste ovdje bili kod nas koncem juna. Od tada su se dogodile krupne promjene. Na žalost, najveće promjene su bile negativne. Došlo je do tog sukoba, do povlačenja Armije iz Slovenije, do konfrontacije Armije s jedne strane i oružanih formacija Hrvatske s druge strane. Mi smo onda istakli da u Armiji gledamo faktor zaštite suvereniteta Bosne i Hercegovine jer neposredno prije toga imali smo upad paravojnih jedinica. Tada je nama takva zaštita obećana*“.⁵³

Izetbegović je posebno naglasio da tek izglasane skupštinske odluke ne znače odluku o nezavisnosti Bosne i Hercegovine i da su bile u funkciji stvaranja nove Jugoslavije u kojoj bi Bosna bila suverena „bar onoliko koliko je to Srbija i Hrvatska“. Slično je govorio i Ejup Ganić, potpredsednik Predsedništva – sukob u Hrvatskoj je sukob rukovodstva Srbije i Hrvatske, „odnosno Hrvatske i Srbije u ovom ratu“. Traženo je povećanje broja Muslimana u JNA, njihovo postavljanje na ključna komandna mesta u Bosni i Hercegovini, kao i jačanje vojne industrije u ovoj republici kako bi se osnažio „utjecaj i moć jugoslovenskih Muslimana u mogućoj budućoj državnoj zajednici“ koja bi se temeljila na načelima plana Izetbegović-Gligorov o reorganizaciji jugoslovenske zajednice. Nikola Koljević i Biljana Plavšić podržali su armijski vrh i upozorili na „problematičnost“ Memoranduma o suverenitetu „kojim se srpski narod stavlja u inferioran položaj“.⁵⁴

Izetbegović je saopštio da Bosna i Hercegovina ne treba da se meša u jedan rat „koji mi smatramo besmislenim ratom, bezumnim pokoljem“. Rekao je i da se rat mogao izbjeći, „da se postupilo onako kako smo to mi iz BiH htjeli“.⁵⁵ Veljko Kadijević je rekao da je JNA jedna od retkih institucija SFRJ koja još uvek egzistira, kao i da su rezervisti prisutni u Bosni zbog izvršenja zadataka u Hrvatskoj. O pitanju opstanka Jugoslavije izjavio je: „*Kao što rekosmo, kad razgovaramo tako kako je, mislim da je još uvek pred nama ključno pitanje da se dalja transformacija zemlje uradi brzo i ne politikom svršenog čina. Jer ako se nastavi politikom svršenog čina, nema govora o tome da ćemo na zelenu granu, nema govora o tome da ćemo izbjeći građanski rat, i to teški građanski rat kome se ne vidi kraj*“.⁵⁶

Srpska demokratska stranka je od sredine septembra do početka novembra 1991. uspostavila tzv. Srpske autonomne oblasti (SAO) koje su bile nezavisne od centralne vlasti. Postojale su sledeće autonomne oblasti: Autonomna regija Krajina (17 opština, sedište u Banja Luci), SAO Hercegovina (devet opština, sedište u Trebinju), SAO Romanij-

52 „Politika“, 16. oktobar 1991, 1,5. – SDS je ocenila da su SDA i HDZ pokušale da izvrše državni udar donoseći „metodom političkog terora protivustavne odluke kojima su želeli poništiti tradiciju zajedničkog života Srba, Muslimana i Hrvata“. („Politika“, 17. oktobar 1991, 5).

53 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 32.

54 Isto, 42–42.

55 Isto, 45.

56 Isto, 58–59.

sko-birčanska (šest opština, sedište u Sarajevu), SAO Semberija (tri opštine, sedište u Ugljeviku) i SAO Severna Bosna (delovi 17 opština, sa sedištem u Doboju). Zatim je na sastanku kluba poslanika SDS-a donesena odluka o formiranju odvojene skupštine pod nazivom „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, sa ciljem da se zaštite srpski interesi. Njima su se pridružila i dva poslanika Srpskog pokreta obnove. Istovremeno je donesena i odluka o ostajanju srpskog naroda Bosne i Hercegovine u „zajedničkoj državi Jugoslaviji, sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajina, SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem, te drugim koji se za taj ostanak izjasne“.⁵⁷

Ova skupština je 24. oktobra 1991. donela odluku o raspisivanju plebiscita srpskog naroda u BiH na kome će se odlučiti o ostajanju u zajedničkoj državi sa Srbijom, Crnom Gorom i srpskim autonomnim oblastima u Hrvatskoj. Srpski narod trebalo je da se izjasni o sledećem pitanju: „*Da li ste saglasni sa odlukom Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 24. oktobra 1991. da srpski narod ostane u zajedničkoj državi Jugoslaviji sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajinom, SAO Slavonijom, Baranjom i zapadnim Sremom, te drugima koji se za taj ostanak izjasne?*“⁵⁸

Referendum je održan 9. i 10. novembra. Prema podacima SDS-a, ukupno se izjasnilo 1.162.032 građana srpske nacionalnosti; „za“ je glasalo 1.161.146 a „protiv“ 398 građana (bilo je i 488 nevažećih listića). Glasalo je i još 49.342 građana koji nisu srpske nacionalnosti; od njih je „za“ glasalo 48.895 građana.⁵⁹ Izglasano je uspostavljanje samostalne srpske republike u granicama Bosne i Hercegovine, sa namerom priključenja ostatku SFRJ. Vlada u Sarajevu nije priznala rezultate referenduma i ocenila ga je neustavnim i nevažećim.

Posle toga je stranka bosanskih Hrvata 12. novembra proglasila Hrvatsku zajednicu Posavine u Bosanskom Brodu, a 18. novembra u Grudama je proglašena „Hrvatska zajednica Herceg Bosna“ kao „politička, kulturna, gospodarstvena i područna celina“. Za njenog prvog predsednika izabran je Mate Boban. U sastav Herceg Bosne ušlo je 30 celovitih opština i 10 delova pojedinih opština.

Srpska skupština je 21. novembra 1991. usvojila zaključak o davanju pune podrške JNA u „odbrani zajedničke države Jugoslavije“ i u sprovođenju mobilizacije srpskog naroda u Bosni i Hercegovini: „*Poziva se srpski narod i ostali narodi koji žele da očuvaju Jugoslaviju da se obavezno odazivaju na vojne pozive.*“⁶⁰

Kako se smirivao sukob u Hrvatskoj, zaoštrela se situacija u Bosni i Hercegovini. Srpsko rukovodstvo bilo je čvrsto u stavu da se o sudbini Bosne neće odlučivati u Hagu, kao i da su „dvanaestorica“ izneverila svoje početne principe koji su zamišljeni kao pružanje usluga „dobre volje“. Radovan Karadžić je 5. decembra izjavio da je u pitanju nametanje diktata i ultimatumata koji su „neodoljivo podsećali na carinski rat s početka veka“ i na druge ultimatumate koji su dolazili iz „austro-germanskog kompleksa“ u Evropi: „*Mi predlažemo da se jugoslovenska kriza i njeno rešavanje vrate u jugoslovenske institucije. Predlažem da se započne proces priznavanja Slovenije od strane Jugoslavije i upućujemo apel da niko u svetu ne prizna Sloveniju i Hrvatsku dok ih Jugoslavija ne prizna.*“⁶¹

Karadžić je istovremeno tražio i da otpočinu razgovori oko preuređenja Bosne i Hercegovine na tri nacionalne zajednice (republike), jer je SDA „zloupotrebljavala part-

57 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, 15. januar 1992, 1–2.

58 Isto, 2.

59 UN, MKSJ. 00305702.

60 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, 15. januar 1992, 9.

61 „Politika“, 6. decembar 1991, 8.

nerstvo, brojnost i moć“. U Bosni i Hercegovini, prema njegovoj oceni, trajala je „besprimerna borba za vlast i ovladavanje drugima, sudbinom i resursima drugog. To neće doneti dobro ovoj zemlji“. Karadžić je bio nezadovoljan ponašanjem Alije Izetbegovića i odbacio je optužbe da Srbi pripremaju napade: „*Lažu muslimanski narod da Srbi pripremaju neke napade. Mi nemamo ratnih ciljeva u Bosni i Hercegovini, nemamo želju da nekog oteramo. Mi nemamo ambiciju da zauzimamo tuđe selo. JNA je obavezna da štiti jugoslovensku teritoriju i sve jugoslovenske narode. Mi nemamo svoju vojsku. Bezumnici šire laži da bi zavadili Srbe i Muslimane*“.⁶²

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, na sednici održanoj 11. decembra 1991, donela je „preporuku“ o osnivanju skupština opština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, i to u onim opštinama u kojima se „preglasavanjem nameću odluke protivne interesima srpskog naroda“. Te opštine sačinjavali bi odbornici SDS-a i „drugi odbornici srpske nacionalnosti koji daju izjavu o pristupanju skupštini“.⁶³ Na istoj sednici, ova Skupština je od armijskog vrha zatražila da JNA „svim sredstvima koja joj stoje na raspolaganju“ brani teritorije Bosne i Hercegovine „na kojima je proveden plebiscit srpskog naroda i drugih građana za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji“ kao sastavni deo države Jugoslavije.⁶⁴

Srpska demokratska stranka tražila je pregovore o budućnosti Bosne i Hercegovine, uz primedbu da muslimanska i hrvatska strana vrše preglasavanje srpskih poslanika i postavljaju nove uslove kako bi se situacija dalje zaoštrila. Karadžić je ponovio da u Bosni ne postoje uslovi za izbijanje rata. Muslimanska strana je uslovljavala razgovore tri nacionalne zajednice prihvatanjem stava da postoji suverena BiH, a sve su češći bili incidenti u graničnim opštinama dve Hercegovine.⁶⁵

Glavni odbor SDS-a usvojio je 19. decembra 1991. uputstvo o organizovanju i delovanju „organa srpskog naroda“ u vanrednim okolnostima. Rečeno je da „određene snage“ uporno, temeljno i organizovano deluju na nasilnom izvođenju Bosne i Hercegovine iz Jugoslavije, pa je bilo neophodno da se razrade jedinstveni zadaci u cilju realizacije plebiscita na kome se srpski narod izjasnio za opstanak u Jugoslaviji. Trebalo je uvesti stalno dežurstvo u svim opštinskim odborima SDS-a, formirati krizne štabove, sazvati i proglasiti skupštinu srpskog naroda u opštini koju sačinjavaju odbornici iz redova srpskog naroda, formirati opštinske državne organe, pojačati fizičko obezbeđenje objekata od vitalnog značaja u opštini, pojačati informativno-propagandnu aktivnost, izvršiti procene potrebnog broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava milicije, Teritorijalne odbrane i izvršiti njihovu popunu; izvršiti pripreme za zaštitu dece, trudnica, starih, bolesnih, invalida i iznemoglih osoba; popuniti ratne jedinice po razrezima JNA, kako ljudstvom tako i materijalnim sredstvima: „*Zadaci, mjere i druge aktivnosti iz ovog uputstva mogu se primjenjivati isključivo po naredbi predsjednika SDS po za to posebno utvrđenom tajnom postupku*“.⁶⁶

Predsedništvo Bosne i Hercegovine usvojilo je 20. decembra dve odluke, sudbonosne za ovu republiku. Prvo je izabran predsednik, sa novim jednogodišnjim mandatom. Fikret Abdić je tražio da taj izbor bude jednoglasan, ali je prevladao stav da se predsednik bira većinom glasova, pa je Alija Izetbegović ponovo izabran na tu funkciju, uz pro-

62 Isto.

63 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, 15. januar 1992, 9.

64 UN, MKSJ.

65 „Politika“, 13. decembar 1991, 1.

66 UN, MKSJ, 00184274/83.

tivljenje srpskih članova Predsedništva. Biljana Plavšić je govorila da ona i Koljević nisu uvek bili zadovoljni radom Predsedništva, posebno kada su razmatrana bitna pitanja, da Izetbegović nije u dovoljnoj meri zastupao interese srpskog naroda i da treba prekinuti praksu da se on automatski izabere. Podržala je predlog da kandidat bude iz reda drugog naroda ili Jugosloven.

Slično je govorio i Nikola Koljević: on ne može da podrži Izetbegovića posle niza „neustavnih i nezakonitih postupanja“ Predsedništva. Predložio je da kandidati za ovu funkciju budu Ejup Ganić i Franjo Boras.⁶⁷ Druga odluka ticala se pokretanja procedure za sticanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Alija Izetbegović je objasnio da je u pitanju želja da se uspostavi „politika ekvidistance“ i prema Hrvatskoj i prema Srbiji: „*Ovom prilikom istaknuto je da je potrebno, s obzirom na višenacionalni sastav stanovništva u Republici, osigurati da hrvatski i srpski narod koji živi u Bosni i Hercegovini ima specijalne veze sa svojim maticama – republikama Hrvatskom i Srbijom. Zato će se SR Bosna i Hercegovina i ubuduće zalagati da se iznađu putevi za stvaranje novih oblika asocijacije dosadašnjih jugoslovenskih republika*“.⁶⁸

Srpski članovi Predsedništva glasali su i protiv odluke da se Komisiji Evropske zajednice uputi zahtev za priznavanje nezavisnosti ove republike. Na jednoj strani govorilo se o „historijskom trenutku“, a na drugoj da dokumenti Evropske zajednice ne sadrže princip samoopredeljenja naroda verifikovan u međunarodno-pravnim dokumentima i da o podnošenju zahteva za nezavisnost treba da raspravlja Skupština a ne Predsedništvo.⁶⁹ Predsedništvo je usvojilo i odluku da Srbi i Hrvati u Bosni i Hercegovini mogu da imaju specijalne veze sa svojim maticama i da bi „stoga bilo potrebno“ stvaranje buduće jugoslovenske zajednice ili asocijacije u kojoj ne bi bilo carina, traženja pasoša, u kojoj bi, po svetskim standardima, bile utvrđene ljudske slobode i prava i puna nacionalna ravnopravnost: „*Zato će se SR BiH i ubuduće zalagati da se iznađu putevi za stvaranje novih oblika asocijacija dosadašnjih jugoslovenskih republika. Ta asocijacija bi mogla biti samo na ravnopravnoj osnovi, uz poštivanje volje svakog naroda i na principima dokumenata Ujedinjenih naroda, Evropske zajednice i drugih relevantnih međunarodnih institucija*“.⁷⁰

Slobodan Milošević i Franjo Tuđman o statusu Bosne i Hercegovine

O statusu Bosne i Hercegovine u vreme razbuktavanja državne krize u SFRJ razgovarali su Slobodan Milošević, predsednik Srbije, i Franjo Tuđman, predsednik Hrvatske. Ti razgovori poznati su kao dogovor o „podeli“ Bosne i Hercegovine i do sada je o njima pisano samo na osnovu svedočenja učesnika razgovora. U Sudskoj arhivi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu, nalazi se dokument koji potvrđuje

67 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 70.

68 Isto.

69 Isto, 71.

70 Isto, 72. – Istoga dana banjalučki ogranak SDS-a saopštio je da Bosanska krajina nikada neće pristati na suverenu Bosnu i Hercegovinu. Radislav Vukić, predsednik Regionalnog odbora SDS Bosanske krajine, izgovorio je sledeće reči: „*Ukoliko predstavnici SDA i HDZ odluče da zatraže priznavanje nezavisne Bosne i Hercegovine, i mi Srbi ćemo biti prisiljeni da činimo ono što nam jedino preostaje. Predložićemo odmah Skupštini Autonomne regije Bosanske krajine da podnese zahtev Haškoj konferenciji za priznavanje Republike Bosanske krajine*“ („Politika“, 21. decembar 1991, 10).

SLOBODAN MILOŠEVIĆ I FRANJO TUĐMAN

da su razgovori o „podeli“ Bosne zaista vođeni, da su nastavljani 1992. i da je u njih bilo uključeno i rukovodstvo bosanskih Srba.

Sastanak predsednika Srbije i Hrvatske održan je 25. marta 1991. godine, neposredno uoči početka serije sastanaka predsednika jugoslovenskih republika (susreti „šestorice“). Službeno je saopšteno da je sastanak održan u „graničnom području dve republike“ i da se razgovaralo o tome kako eliminisati opcije koje ugrožavaju interese bilo jednog, bilo drugog naroda, kao „i da se traže trajna rešenja, uz puno uvažavanje istorijskih interesa naroda“. Dogovoreno je i da se jugoslovenska kriza razreši najduže za dva meseca.

Tekst saopštenja sa ovog sastanka koji je preneo Tanjug glasi: „Pred predstojeći susret šestorice predsednika republika koji će se održati ove nedelje, danas su se u graničnom području dve republike sastali predsednici republika Srbije i Hrvatske Slobodan Milošević i dr Franjo Tuđman. U višečasovnom razgovoru koji se, kako je saopšteno, odnosio na ključna pitanja političke i ekonomske krize i budućih odnosa u Jugoslaviji, razmatrana su glavna pitanja sadržine predstojećeg sastanka predsednika republika. Uprkos poznatim razlikama u fundamentalnim pitanjima koja se tiču interesa republika Srbije i Hrvatske, odnosno srpskog i hrvatskog naroda, a uzimajući u obzir da su odnosi između Srbije i Hrvatske, odnosno srpskog i hrvatskog naroda, od ključne važnosti za sveukupnost odnosa, pa i rešavanje državno-političke krize, razgovor je vođen u nastojanju da se eliminišu opcije koje ugrožavaju interese bilo srpskog, bilo hrvatskog naroda u celini i da se traže trajna rešenja, uz puno uvažavanje istorijskih interesa naroda; da se utvrdi vreme za rešavanje postojećih jugoslovenskih problema, najduže do dva meseca, što će biti zajednički predloženo na predstojećem susretu predsednika republika; kao i da se, u uslovima produbljavanja ekonomske krize, razmotre

rešenja i predlozi, poput predloga Privredne komore Jugoslavije, o promenama u radu i sastavu Saveznog izvršnog veća u prelaznom periodu, u interesu zaštite zemlje od ekonomskog kolapsa“.⁷¹

Sastanak je održan u Karađorđevu, ali to nije javno saopšteno, verovatno da bi se izbegle asocijacije na Tita i njegov obračun sa hrvatskim rukovodstvom 1971. koji se takođe odigrao u Karađorđevu. To je bio prvi u seriji susreta Milošević-Tuđman na kojima se razgovaralo o sudbini Jugoslavije. Ostala je enigma da li je na prvom sastanku dogovorena podela Bosne i Hercegovine, ako jeste, u kojoj formi, odnosno da li su se dva predsednika već tada opredelila za ratni rasplet jugoslovenske krize. Nije do kraja razjašnjeno ni da li je donet zajednički stav prema federalnoj vladi i njenom premijeru. U svakom slučaju – Ante Marković je od tada osporavan i iz Zagreba i iz Beograda.

Sastanak predsednika Srbije i Hrvatske bio je jedan u nizu sastanaka predsednika jugoslovenskih republika održanih dok je ta zemlja postojala još samo na papiru. Njihova svrha bilo je redefinisane unutrašnjih odnosa u državi koja je svojim spoljašnjim granicama još uvek bila deo međunarodnog pravnog i političkog poretka. Sastanak je održan dva meseca nakon što je jugoslovenska javnost gledala tajno snimljen film Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu o naoružavanju hrvatskih snaga u kome je učestvovao genera Špegelj, i nakon što je hrvatski predsednik pismu predsedniku SAD Džordžu Bušu ocenio da postoji opasnost od „katastrofe“ u Jugoslaviji koju pripremaju JNA i „marksistički komunist“ Slobodan Milošević.⁷²

Sastanak u Karađorđevu održan je neposredno posle sukoba hrvatske policije sa pobunjenim Srbima u Pakracu, dve nedelje posle velikih demonstracija opozicije u Beogradu i samo desetak dana posle poznate sednice Predsedništva SFRJ (12–14. mart) na kojoj je general Veljko Kadijević, čelni čovek JNA, podržan od Borisava Jovića, predsednika Predsedništva SFRJ, tražio uvođenje vanrednog stanja.

Sastanak je održan na inicijativu hrvatske strane, a posrednici su bili Stjepan Mesić i Borisav Jović. Tekst ovog saopštenja preneli su svi jugoslovenski mediji, a zanimljivo je da je sarajevsko „Oslobođenje“ pisalo da je sastanak bio tajan. Istoga dana kada je saopštenje objavljeno, sastanak dva predsednika za agenciju „Associated Press“ komentarisao je Stjepan Mesić. On je rekao da će jugoslovenski lideri najkasnije do 15. maja (kada je trebalo da bude izvršena smena u Predsedništvu SFRJ) postići dogovor o budućnosti zemlje, ali i da se posle sastanka Milošević-Tuđman federalni premijer Marković nalazi „pod pritiskom“.⁷³ I to je bilo sve, o sadržini dogovora niko nije bio spreman da govori.

Prve informacije koje su probile zid ćutanja bile su spektakularne za tadašnju ionako pregrejanu jugoslovensku javnost. Dominantan utisak bilo je iznenađenje sastankom koji je redovno označavan kao „tajni“, proteklom u prijateljskoj atmosferi, dva do tada „nepomirljiva protivnika“. Oštre reakcije uputio je i Milan Kučan, jer je očigledno bio zaobiđen u donošenju nekih veoma važnih odluka.⁷⁴ U prvom planu bilo je pitanje da li je dogovorena smena premijera Markovića, odnosno da li je hrvatski predsednik pristao na rušenje SIV-a a srpski se saglasio da Hrvatska, u skladu sa svojim Ustavom, reši problem Krajine. Na osnovu rečenice iz saopštenja da će se razmotriti predlozi Privredne komore Jugoslavije o promenama u radu i sastavu SIV-a kako bi se izbegao ekonomski kolaps

71 Navedeno prema: „Politika“, 26. mart 1991, 1.

72 Navedeno prema: Ivo Lučić, *Karađorđevo: politički mit ili dogovor?* „Časopis za suvremenu povijest“, 1/2003, 11.

73 I. Lučić, *Karađorđevo*, 9.

74 „Borba“, 27. mart 1991, 1.

zemlje, pretpostavljalo se i da će na Markovićevo mesto doći Dagmar Šuster, predsednik Privredne komore Jugoslavije.

Iznenadena je bila i hrvatska javnost, koja ovoga puta nije mogla da dobije apsolutno nijednu informaciju o ovom sastanku, što je bilo prilično iznenađenje jer hrvatski predsednik do tada nije odbijao medije: „Čak je, kako smo upozoreni, dr Tuđman bio neobičajeno šutljiv i škrt prema svojim suradnicima. I za najbliže suradnike za sada je tajna što su točno dogovorili, da li su što trampili i na čiju štetu gospoda Tuđman i Milošević.“⁷⁵ Oni koji su sa dozom optimizma posmatrali ovaj samit, izvodili su analogiju sa sporazumom Cvetković-Maček iz 1939. i očekivali da će ovaj susret označiti proces definitivnog smirenja srpsko-hrvatskih tenzija. Voren Zimerman piše da mu je Borisav Jović krajem marta 1991. rekao: „Bosna mora da bude podeljena između Srbije i Hrvatske. Dodao je, kao da čini veliki ustupak: – Naravno, Muslimani mogu da biraju gde žele da žive.“⁷⁶

Prema naknadnoj izjavi Milana Babića istražiteljima u Hagu, u martu 1991, najverovatnije posle ovog sastanka Miloševića i Tuđmana, znatno je bilo poljuljano njegovo poverenje u predsednika Srbije. Milošević mu je, navodno, na karti pokazao predlog zapadne granice nove srpske države o kojoj su se, „kako sam razumeo, dogovorili Milošević i Tuđman“. Ta granica išla je kroz Bosnu i Hercegovinu. Milan Babić je bio „zaprepašćen“ jer je to bilo „suprotno interesima SAO Krajine i svemu što mi je Milošević ranije govorio o tome kako će ih zaštititi.“⁷⁷

Milošević i Tuđman ponovo su se sastali 15. aprila u Tikvešu (Baranja). U saopštenju iz kabineta predsednika Republike Hrvatske rečeno je sledeće: „U ponedjeljak je u graničnom području dviju republika vođen razgovor između predsjednika Republike Hrvatske dr Franje Tuđmana i predsjednika Republike Srbije Slobodana Miloševića. Razmatrana su pitanja jugoslavenske državno-političke krize, kao i problemi u odnosima između dvije republike. Razmijenjena su gledišta o rezultatima rada zajedničke grupe stručnjaka koje su formirali predsjednici u cilju pronalaženja rješenja za otvorena pitanja u hrvatsko-srpskim odnosima i odnosima dviju republika. U procesu mirnog i demokratskog razrješenja jugoslavenske državno-pravne krize, koji uključuje i provedbu referenduma, dva su se predsjednika složila u ocijeni da se u tome mora osigurati poštivanje interesa hrvatskog i srpskog naroda u cijelini i izbjegavanje svakog oblika upotrebe sile. Dva su predsjednika suglasna da se nastave međusobni razgovori, kao i razgovori na razini zajedničkih ekspertnih grupa, a pokrenuli su i inicijativu za razgovore između delegacija Sabora Republike Hrvatske i Narodne skupštine Republike Srbije.“⁷⁸

To je bio povod za nove informacije i nagađanja o tome da li su i šta su srpski i hrvatski predsednik dogovorili još na prvom sastanku u Karađorđevu. „Pouzidane“ informacije govorile su da su Milošević i Tuđman postigli precizne dogovore na bazi uzajamnih ustupaka. Navodilo se da su se oni prvo dogovorili da „Jugoslavija ne mora postojati“, što je bio ustupak Miloševića Tuđmanu; dogovoreno je, navodno, i da svi Srbi moraju da žive u jednoj državi, što bi trebalo da bude ustupak Tuđmana Miloševiću. U cilju realizovanja ove dve „ključne tačke“ dogovora, razgovaralo se i o granicama: zapadna Hercegovina pripala bi Hrvatskoj, a Kninska krajina Bosni i Hercegovini.

75 Isto, 2.

76 Voren Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*, Beograd, 2003, 76–77. – Jović je u kasnijim javnim istupima negirao da se u Karađorđevu razgovaralo o podeli Bosne i tvrdio je da je tema bila smena premijera Markovića.

77 UN, MKSJ, IT-03–72–1. Izjava Milana Babića od 22. januara 2004.

78 Navedeno prema: Ivo Lučić, *Karađorđevo*, 13–14.

Saopštavalo se i da je Milošević ranije ponudio Izetbegoviću da Bosna i Hercegovina ostane u Jugoslaviji bez obzira na otcepljenje bilo koje republike. U tom slučaju bile bi garantovane i granice i status federalne jedinice (gubitak zapadne Hercegovine Bosna bi „nadoknadila“ dobijanjem Kninske krajine). U toj Jugoslaviji Muslimani bi bili drugi narod po brojnosti, pa bi imali i znatan politički uticaj i pozicije u vlasti. Muslimanima je navodno nuđeno mesto predsednika vlade ili potpredsednika države. Izetbegović je ovakvu ponudu odmah odbacio. Zato je u Karađorđevu Tuđman obećao da neće praviti smetnje povezivanju kninske regije i severoistočne Bosne – preko pojasa srpskih teritorija u Bosni i Hercegovini, da bi se svi delovi na kraju pripojili Srbiji. Isto bi uradila i istočna Hercegovina, a i Sarajevo je trebalo da bude podeljeno.⁷⁹

U Beograd je 29. maja 1991. doputovala visoka misija evropske „dvanaestorice“ u pokušaju da pomogne razrešenju političke krize. Delegaciju Evropske zajednice predvodili su Žak Santer, predsedavajući Zajednice, i Žak Delor, predsednik Izvršne komisije. Prvog dana posete razgovarali su sa federalnim zvaničnicima, a 30. maja i sa republičkim liderima. Tom prilikom Alija Izetbegović i Kiro Gligorov, predsednik Makedonije, predali su tekst svog predloga o preuređenju Jugoslavije.⁸⁰

Taj predlog poznat je kao *Platforma o budućoj jugoslovenskoj zajednici*. Plan Izetbegović-Gligorov je po principu 2+2+2 predviđao asimetričnu federaciju: Srbija i Crna Gora bile bi središte federacije (ili konfederacije), BiH i Makedonija polusamostalne, ali konstitutivne republike, a Hrvatska i Slovenija onoliko suverene i autonomne unutar konfederacije koliko su smatrale potrebnim. Izetbegović i Gligorov su verovali da će na ovaj način i želja Srba za jedinstvenom državom i težnje Slovenaca i Hrvata za suverenitetom biti zadovoljene.⁸¹

Alija Izetbegović je „Platformu“ u javnosti predstavio 4. juna, uz napomenu da nije optimista pred predstojeći, poslednji susret „šestorice“. Smatrao je ipak da „Platforma“ pruža „izvesne mogućnosti“ za konstruktivne razgovore jer u najbitnijim pitanjima ispunjava zahteve „istočnog i zapadnog dela zemlje“. „Platforma“ je prihvatila princip države i kontinuitet Jugoslavije, što je želela Srbija, ali je ostala i na načelima suverenosti republika, što je traženo u Sloveniji i Hrvatskoj: *„To su dva najspornija pitanja, ali se to dvoje da spojiti. Imamo situaciju u kojoj postoje republike sa pravnom, ustavnom suverenosti priznatom Ustavom Jugoslavije i ustavima samih republika. Postoji faktička suverenost koja se ogleda u ponašanju tih republika kao suverenih delova Jugoslavije. To je nešto u čemu je učinjen istorijski korak napred i ne može se ići nazad. Stvaramo jednu tvorevinu koja jeste država. U tome je bitna razlika između slovenačko-hrvatskog koncepta i onog koji se nudi u Platformi, jer mi tvorevini koja će nastati dogovorom priznajemo karakter države u pravnom i faktičkom smislu, pošto joj stavljamo u kompetenciju čitav niz važnih poslova. To se posebno odnosi na ustavno uređenje u privrednom prostoru, sistemima ljudskih prava i prava manji-*

79 Navedeno prema: „Borba“, 16. april 1991, 10.

80 „Politika“, 31. maj 1991, 3.

81 U Srbiji je odmah zauzet oštar kurs prema ovom planu. „Politika“ je 2. juna pisala da je taj plan, „slučajno ili namerno protiv interesa Srbije“ i da je prvo predstavljen strancima; kao „nelogičan“ ocenjen je pokušaj da se izmire sve jugoslovenske „suprotstavljene činjenice“; u pitanju je bio „politički očaj“ dva predsednika zbog najavljenog otcepljenja Hrvatske i Slovenije. Najnegativnije strane plana bile su priznavanje majorizacije samo na nivou republika, kao i stav da pravo na otcepljenje imaju samo narodi u republikama a ne ceo jedan narod u jugoslovenskoj zajednici: *„Sastavljačima ove platforme bilo je jasno da će ovim predlogom u najvećoj meri biti pogođeni interesi srpskog naroda koji je i najbrojniji i najrasprostranjeniji u Jugoslaviji“*.

na, domenu odbrane i inostranih poslova. Ja čak vjerujem da će se ona i zvati Jugoslavija i da tu neće biti mnogo problema“.⁸²

„Platforma“ je proistekla iz uverenja dvojice predsednika da bi „insistiranje na državno-pravnoj formi Jugoslavije kao savezne države u kojoj se ne bi polazilo od suverenosti republika moglo voditi definitivnom raspadu Jugoslavije“. Izetbegović i Gligorov su naglašavali da se mora voditi računa o „realnom stanju, odnosno, o sadašnjoj ustavnoj i faktičkoj poziciji republika kao država“. Zato se jugoslovenska zajednica mogla sačuvati jedino putem njenog preuređenja u Zajednicu jugoslovenskih republika (Savez jugoslovenskih republika, Savez jugoslovenskih država). Zamišljena zajednica trebalo je da zadrži svoj međunarodno-pravni kontinuitet i subjektivitet; ostala bi članica svih postojećih organizacija u kojima se već nalazi. Države-članice koje budu činile zajednicu, takođe bi imale međunarodno-pravni subjektivitet u skladu sa priznatim međunarodnim pravima. Izetbegović je na kraju rekao da ako bude dobre volje, jugoslovenska zajednica će se održati.

Ovaj predlog bio je predmet razgovora na šestom „samitu šestorice“, održanom 6. juna 1991. u Stojčevcu kod Sarajeva.⁸³ Sa ovog sastanka izdato je samo službeno saopštenje – predsednici su se dogovorili da sva otvorena pitanja treba rešavati „sporazumno, miroljubivim putem, na demokratski način i u interesu svih“.⁸⁴ Neposredno pre početka sastanka, Milošević je crnogorskom predsedniku Momiru Bulatoviću rekao da je Platforma „zbrkan i konfuzan dokument, da je on neće prihvatiti i izrazio očekivanje da i ja to isto uradim“.⁸⁵

Bulatović je naknadno pisao da je podržao Platformu jer je zagovarala legalizam, pa su federalni elementi („koji nama odgovaraju“) mogli odmah da se primene, a konfederalni su bili u zoni koju je tek trebalo dogovarati; predlog je sadržavao i rokove za primenu (jedna do pet godina), što je Srbiji i Crnoj Gori posebno odgovaralo, jer se na taj način odlagala realizacija već donesenih odluka o nezavisnosti, kao i sukobi koji su „visili u vazduhu“. Crnogorski predsednik je smatrao da je Platformu trebalo prihvatiti zbog lociranja krivice: „U ovako užarenoj političkoj atmosferi, ko odbije kompromis, biće označen krivcem za sve i svašta“.⁸⁶

Milošević je, navodno, podržao tu ideju, „kao dobru osnovu za dalji rad“, ali samo iz taktičkih razloga – da bi Tuđman povukao svoju prethodno datu saglasnost. Nije pomoglo ni upozorenje Alije Izetbegovića, onako kako ga prenosi Momir Bulatović: „Koliko mogu da procijenim, sve druge alternative osim kompromisa, vode u neizvesnost koja će trajati nekoliko godina na ovim prostorima i mislim da niko nije u stanju da procijeni kakav bi bio ishod svega toga. Ali, jedna je stvar sigurna, da bi ušli u fazu neizvesnosti u Jugoslaviji, na ovim terenima, i s obzirom da je svijet naoružan, na žalost, došli bi u situaciju oružanih konfrontacija. Krajnje je vrijeme da takav trend zaustavimo. A on će se, najvjerovatnije, dogoditi“.⁸⁷

82 Navedeno prema: „Politika“, 5. jun 1991, 6.

83 U SDS-u Bosne i Hercegovine odmah su ocenili da je u pitanju „razbijačka platforma“. Radovan Karadžić je izjavio da predsednici jugoslovenskih republika treba da se dogovore kako da se „mirnim putem i na ustavan način“ omogući otcepljenje od Jugoslavije onima koji to žele. („Borba“, 6. jun 1991, 3).

84 „Borba“, 7. jun 1991, 1.

85 Momir Bulatović, *Pravila ćutanja*, Beograd, 2004, 34.

86 Isto.

87 Isto, 34–35.

BOSANSKA KARTOGRAFIJA

Uobičajena konferencija za štampu je izostala, što je bio više nego jasan pokazatelj da su razgovori završeni bez ikakvog dogovora. Medijima se obratio Alija Izetbegović i saopštio već uobičajene fraze. Jedino je dogovoren trojni sastanak Milošević-Tuđman-Izetbegović. Milošević se tokom boravka u Sarajevu sastao i sa rukovodstvom SDS-a.⁸⁸

Posle sastanka u Sarajevu Milošević je bio „umereni optimista“ kako je izjavio za Televiziju Beograd. Očekivao je dogovor na relaciji Beograd-Sarajevo-Zagreb, ali je i ovoga puta ponovio da Jugoslavija može da bude organizovana samo kao „jedna država“. Razgovori su mogli da budu nastavljeni u konstruktivnom pravcu samo ako se ispuni osnovni zahtev Beograda – da svi Srbi žive u jednoj državi.⁸⁹ Nešto veći optimista bio je Momir Bulatović – on je izjavio da podržava plan Izetbegović-Gligorov: „*Ponuđena formula o suverenim republikama koje sačinjavaju jugoslovensku državnu zajednicu oko koje smo se saglasili da bude osnova za traženje rešenja, ne samo da je stvar realnosti, već je i na tragu dominantnih evropskih trendova*“.⁹⁰

Poslednji sastanak predsednika jugoslovenskih republika potvrdio je ono što se znalo i pre njihovog prvog sastanka – kod ključnih aktera (Slovenija, Hrvatska, Srbija) nije postojala spremnost da se putem međusobnih ustupaka pronađe za sve prihvatljivo rešenje. Serijom pregovora potvrđena su i produbljena neslaganja nacionalnih vođa oko temeljnih pitanja državne krize: 1) da li su narodi ili republike nosioci suvereniteta i odlučivanja o pravu na samoopredeljenje (do otcepljenja); 2) da li su unutrašnje grani-

88 „Politika“, 7. jun 1991, 5.

89 „Politika“, 8. jun 1991, 1.

90 Isto, 8.

ce administrativne, pa prema tome i promenljive, ili su one državne, samim tim i nepromenljive; 3) da li je secesija (razdruživanje) suvereno pravo ili je ona moguća samo uz saglasnost svih članica federacije.

Trojni susret Milošević-Tuđman-Izetbegović održan je 12. juna u Splitu. Prethodno su se 11. juna sastali Milošević, Borisav Jović, Radovan Karadžić i Dobrica Ćosić da „dogovore taktiku“ koju će primeniti Milošević: „*Mnogi očekuju da će se razgovarati o podeli Bosne i Hercegovine i stvaranju muslimanske mini države. Ocenjeno je da se treba strogo držati naših principijelnih stavova: mi želimo očuvanje Jugoslavije, u okviru toga Bosne i Hercegovine, ne tražimo ničiju podelu, niti veliku Srbiju, ali nećemo dozvoliti da se srpski narod silom izvodi iz Jugoslavije. Radeći na razbijanju i rasturanju Jugoslavije, Hrvatska i BiH samo rade na stvaranju Velike Srbije. Vreme radi za nas, a njihova, naročito hrvatska, politika postaje nervozna. Svaki njen potez može biti pogrešan i u našu korist*“.⁹¹

Uprkos svim javnim porukama, Miloševićeva politika ostala je verna nacionalnom narativu, pa je Izetbegović u Splitu odbio razgovor o kantonizaciji Bosne i Hercegovine jer bi to bio uvod u njenu podelu: „*O tome se sa mnom ne može razgovarati*“.⁹² Američki ambasador Voren Zimerman piše da mu je hrvatski predsednik 13. juna rekao da je tema sastanka u Splitu bila podela Bosne i Hercegovine.⁹³

Pretpostavke o dogovoru srpskog i hrvatskog predsednika o podeli Bosne i Hercegovine dobile su na snazi 1993. kada je počeo hrvatsko-muslimanski rat u Bosni i Hercegovini. Tada je izgledalo da je počela konkretna realizacija dogovora.

O radu srpsko-hrvatskih ekspertske grupe tokom 1991. prva je u javnosti pisala Smilja Avramov, ali ona nije direktno govorila o sastanku u Karađorđevu: „*Predsednici dveju republika, Tuđman i Milošević, preduzeli su još jedan korak, ali ovoga puta neoficijelne prirode. Oformili su dva tima sa ciljem da svestrano razmotre političke, ekonomske, ustavno-pravne i međunarodno-pravne posledice dezintegracije Jugoslavije, i kroz tu prizmu potraže rešenja. Verovatno je da je odluka o tome doneta na sastanku dva lidera u Karađorđevu marta 1991. ali o toku i rezultatima tih razgovora grupa nije obavestena. [...] Dva ključna problema izbila su na površinu tokom duge opšte diskusije: problem granica i problem državno-pravnog kontinuiteta. Kada smo se konačno složili da o ovim problemima otpočnemo sasvim konkretnu diskusiju, na bazi dokumenata i etnokarata, hrvatska strana je prekinula pregovore krajem aprila 1991. godine*“.⁹⁴

Enigmu o „podeli Bosne“ razjasnio je Stjepan Mesić, poslednji predsednik Predsedništva SFRJ. On je, kao zaštićeni svedok, u periodu od 16. do 19. marta 1998. svedočio pred Tribunalom u Hagu o početku rata između Hrvata i Muslimana. Tada je postalo jasno da je glavni cilj serije sastanaka Miloševića i Tuđmana bila podela Bosne i Hercegovine.

Odgovarajući na pitanje šta zna o susretu u Karađorđevu, Mesić, koji nije bio na sastanku, opisao je kako je do susreta došlo: „*Srpsko stanovništvo se naoružavalo iz skladišta JNA. Rekao sam Bori Joviću da imamo tu informaciju, da je takva politika dela Srba iz Hrvatske, kao i Srba u celini, samoubilačka i da bi u nekom sledećem sukobu oni izgubili*

91 Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ. Izvodi iz dnevnika*, Beograd, 1995, 338–339.

92 „Politika“, 13. jun 1991, 5.

93 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 87.

94 Smilja Avramov, *Postherojski rat Zapada protiv Jugoslavije*, Veternik, 1997, 140–141.

najviše, jer se 10% srpskog stanovništva ne bi moglo odupreti onom od 90%, jer bi se onda i Hrvati naoružali i usledila bi katastrofa, a to bi najviše štetilo Srbima. Upitao sam ih šta žele. Rekao je da nisu zainteresovani za Srbe u Hrvatskoj, da su oni naši građani, da s njima možemo učiniti šta god hoćemo i da takođe nisu zainteresovani za hrvatsku teritoriju, da je to teritorija hrvatske države. Rekao sam: – Šta vas dakle, zanima? Odgovorio je da ih zanima Srbija i 66% Bosne. Rekao je da je to bila Srbija i da će to i ostati Srbija. Budući da ih nije zanimala Hrvatska, tj. hrvatska teritorija, ni Srbi u Hrvatskoj, rekao sam: – Zašto ne sednemo za sto? Zašto ne pokušamo da izbegnemo rat? Ljudi su naoružani i sve i svašta bi moglo da bukne. Nema potrebe prolivati krv ako možemo da sednemo i rešimo stvari za stolom. Rekao je da se slaže, ali da mora da razgovara sa Slobodanom Miloševićem. Rekao sam da ću razgovarati s Tuđmanom i još sam rekao: – Zašto nas četvorica ne sednemo za sto i vidimo koji su problemi Srba u Hrvatskoj tako da možemo rešiti stvari bez ikakvog oružanog sukoba, kad za to imamo priliku? S obzirom na to što se Slobodan Milošević složio sa sastankom i rekao da se možemo susresti bilo gde, u zemlji ili inostranstvu, otišao sam u Zagreb i razgovarao sa Franjom Tuđmanom i rekao kako njih dvojica pristaju i pristaje li i on da svi mi sednemo za sto. Rekao je da pristaje. Zatim sam očekivao poziv da vidim kada bismo mogli upriličiti taj susret. Ipak, Tuđman nam je u jednom trenutku rekao da će u Karađorđevo otići sam, da želi da vidi šta oni hoće. Prigovorio sam na Karađorđevo, jer je tamo Tito održao 21. sjednicu Komunističke partije i tamo je slomljeno hrvatsko proljeće, tako da sam rekao: – Ne bismo smjeli ići na to mjesto jer ga imamo u lošim uspomenu. Rekao je kako nije bitno gdje se susrećemo, važnije je otkriti šta žele. Tuđman se vratio iz Karađorđeva tog istog dana i rekao nam da nas armija neće napasti, da za to ima jemstvo Veljka Kadijevića i od Miloševića, i da će Bosna teško preživjeti, da mi možemo postići granice Banovine Hrvatske. Tuđman je još rekao kako je Milošević načinio velikodušan gest da Hrvatska može uzeti Cazin, Kladašu i Bihać, jer je to bila tzv. turska Hrvatska i Srbima nije potrebna. [...] Poslije Karađorđeva, Hrvoje Šarinić, predstojnik Tuđmanova ureda, počeo je odlaziti u Beograd, a Smilja Avramov, Miloševićeva savjetnica, došla je u Zagreb. Mislim da je to bilo radi razrade pojedinosti sa sastanka u Karađorđevu, što je bilo nelogično jer smo bili zaraćeni. Poslije toga osnovano je povjerenstvo za crtanje karata. Josip Šentija, jedan od Tuđmanovih savjetnika, bio je prvi ravnatelj tog povjerenstva. Odbio je otići u Beograd i crtati karte. Zamjenio ga je Zvonko Lerotić, jedan drugi savjetnik. Tijekom rata on je putovao između Zagreba i Beograda. Sve se to događalo 1991. Tuđman je rekao kako je podjela Bosne povjesna potreba, jer se Bosnu nije smjelo stvarati poslije Drugog svjetskog rata. Čak je i Lerotić odustao, vidjevši da je nemoguće podijeliti Bosnu. Tada je Tuđman doveo Dušana Bilandžića. Bilandžić je sudjelovao u radu toga povjerenstva, ali nije vjerovao u podjelu Bosne. Tuđman mu je obećao mjesto u Hrvatskom uredu u Beogradu. Zbog toga su Tuđman i Bilandžić imali otvorenu raspravu. Na kraju mu Tuđman nije dao to mjesto. Bilandžić mu je rekao kako je Tuđman inzistirao na usvajanju karata o podjeli Bosne. Bilandžić je smatrao da to nije moguće. Poslije Karađorđeva sazva sam redovni sastanak Predsjedništva SFRJ. Tuđman mi je rekao da će Milošević i Veljko Kadijević, ministar obrane, malo kasniti, pa sam zatražio odgodu početka sastanka. Bogić Bogićević, predstavnik BiH u Predsjedništvu SFRJ, upitao me da li znam o čemu se razgovaralo u Karađorđevu. Izetbegović je rekao da bi to i on htio znati. Rekao sam Bogićeviću i Izetbegoviću, i svima ostalima na sastanku, da znam samo ono što se pjeva, tj. – 'Nema više Alije' – to je tada u Bosni bila popularna pjesma – što znači da nema više Bosne".⁹⁵

Na samom početku oktobra 2002. Stjepan Mesić je svedočio protiv Miloševića u Hagu, i to kao prvi javni svedok. Ponovio je ranije iznesene ocene o sastanku u Karađor-

95 UN, MKSJ. Izjave S. Mesića.

đevu i još jednom potvrdio da se Franjo Tuđman sa sastanka vratio kao drugi čovek, jer je do tada uvek podržavao integritet Bosne i Hercegovine. Rekao je i da su u Karađorđevu radile „ekspertske komisije“ za izradu novih granica koje su se tajno sastajale u Beogradu i Zagrebu za vreme rata. Izjavio je i da je „vodeći stručnjak“ sa srpske strane bila Smilja Avramov.⁹⁶ Hrvoje Šarinić, šef kabineta predsednika Tuđmana, potvrdio je tačnost Mešićevih navoda, kao i činjenicu da je on bio „siva eminencija“ sastanka u Karađorđevu i glavni pregovarač na liniji Zagreb-Beograd.⁹⁷

Protiv Miloševića u Hagu je svedočio i Ante Marković, poslednji premijer SFRJ. U toku priprema za svedočenje, on je 22. septembra 2003. govorio o svojim saznanjima po ovom pitanju: „U martu 1991. Tuđman i Milošević su se sastali u Karađorđevu, gdje su se složili o sljedeće dvije stvari: podjeli Bosne i Hercegovine i smjenjivanju Ante Markovića. Smatrali su da je potrebno da me smijene kako bi postigli svoj prvi cilj – podjelu Bosne i Hercegovine između Hrvatske i Srbije. Naravno da sam se tome usprotivio, kao što sam bio protiv rata, pa sam stoga predstavljao prepreku. Ubrzo nakon sastanka Miloševića i Tuđmana u Karađorđevu sastao sam se s obojicom kako bismo razgovarali. Oba sastanka su bila privatna i trajala su tri i više sati. S Miloševićem sam razgovarao u Beogradu, a s Tuđmanom u Zagrebu. Tokom sastanka Milošević mi je rekao: – S tobom je tako teško raditi, a još teže sporazumjeti se. Sve što ti predložim, odbijaš. S Tuđmanom je mnogo lakše. Vidi kako smo se brzo sporazumijeli. Obojicu sam pitao o čemu su se dogovorili u Karađorđevu, iako sam već znao odgovor. Tuđmanu je trebalo puno više vremena da odgovori na to pitanje, dok je Milošević brzo dao točan odgovor. Obojica su priznala da su se sporazumijeli o podjeli Bosne i Hercegovine i smjenjivanju predsjednika Vlade. Što se tiče smjenjivanja Ante Markovića, obojica su rekla da je to bio prijedlog onog drugog a da nisu imali razlog o odbiti budući da ja radim smjetnje. Što se tiče podjele, obojica su priznala da su se složili o tome da se ona podjeli između Srbije i Hrvatske. Daljni razgovor se odnosio na njihov sporazum. Ustrajao sam na tome da mi odgovore shvaćaju li što znači podijela Bosne i Hercegovine zbog miješanog stanovništva, zakonskih granica i mišljenja međunarodne zajednice. Jesu li pomislili na krvoproliće i na to da bi Bosna i Hercegovina mogla postati svojevrsna Palestina u kojoj bi se djeca rađala i umirala s puškom u ruci. Tuđman je rekao da su Muslimani preobraćeni katolici, a Milošević je izjavio da su oni preobraćeni pripadnici pravoslavne vjere. Tuđman je rekao da Evropa neće dozvoliti postojanje muslimanske države u srcu Evrope i da se Evropa slaže s podjelom. Milošević je objasnio da Bosna i Hercegovina nema šanse da kao država opstane u Jugoslaviji jer je to Titova umjetna tvorevina. Pitao sam ih: – Mislite li da će Bosna i Hercegovina pasti bez krvoprolića, bez krvi do koljena? Tuđman je odgovorio: – Bosna šapatom pada – što je poznata izreka i to se doista i dogodilo u Bosni u prošlosti da je pala bez borbe. Milošević je rekao da podjela Bosne i Hercegovine neće biti problem, budući da su Srbi i Hrvati većina i da će Muslimanima ostaviti enklavu. Inzistirao sam na tome da mi kažu što će se dogoditi ako se ne desi onako kako zamišljaju, na što su obojica ošutjela. Na kraju je Milošević rekao: – Čak i da se to desi, u šta sumnjam, onda ćemo vidjet šta ćemo. Tuđman je ostao pri tome da ću vidjeti koliko sam bio u krivu. Obojici sam rekao da se neću složiti s njima ni pod kojim uslovima i da ću se boriti protiv toga kako najbolje znam i umijem. Aliji Izetbegoviću sam ispričao suštinu razgovora s tom dvojicom, ali mnogo kasnije.“⁹⁸

Većinu od ovih stavova Marković je ponovio i 23. oktobra 2003. kada je svedočio protiv Miloševića.

96 „NIN“, 3. oktobar 2002.

97 Isto.

98 UN, MKSJ. 03090205/06.

Najviše detalja o sastanku u Karađorđevu ostavio je Dušan Bilandžić u svojoj knjizi *Povijest izbliza* koja je objavljena 2006.⁹⁹ Posle sastanka u Karađorđevu pozvao ga je predsednik Tuđman i saopštio mu da je u Karađorđevu postignut načelni sporazum sa Miloševićem o podeli Bosne i Hercegovine. Zatražio je da bude član hrvatske delegacije na konkretnim dogovorima o podeli BiH. Bilandžić kaže kako je lično smatrao da je podela Bosne i Hercegovine „apsurdna i neostvariva ideja“, ali je pristao da učestvuje u pregovorima kako bi, navodno, opstruisao tu ideju.

Prvi sastanak između srpskih i hrvatskih eksperata održan je 10. aprila u Tikvešu (Baranja). Bilandžić je rekao kako je ideja povratka na stanje od pre Ustava iz 1974. nemoguća. Srpski akademik Kosta Mihajlović je odgovorio da se on zalaže za obnovu stare federacije. Smatrao je da su nacije razbile federaciju, da razume želju svake nacije da formira državu, ali da su granice republika pravila samo tri čoveka: Tito, Kardelj i Đilas. Mihajlović je smatrao da su granice neprihvatljive i da ih treba menjati po etničkim i istorijskim kriterijumima. Smilja Avramov je navodno branila federalni centralizam, dok je Zvonimir Lerotić replicirao sa tezom da federacije mogu da funkcionišu samo u jednonacionalnim zajednicama. Zaključak sa ovog susreta bio je da Srbija neće prihvatiti konfederaciju; ona bi pomogla stvaranje hrvatske države, a zauzvrat je tražena hrvatska podrška oblikovanju srpske države.

Drugi sastanak održan je tri dana kasnije u Beogradu. Kosta Mihajlović je izjavio da treba utvrditi granice budućih država Srbije i Hrvatske. Smilja Avramov je glavnu opasnost videla u Muslimanima; za njih je rekla da su se već povezali sa „svetskim islamom“ i da prete i Srbima i Hrvatima. Mihajlović je upozorio da Muslimani polako potiskuju i Srbe i Hrvate iz Bosne i Hercegovine u njihove matične zemlje i da Bosnu i Hercegovinu odmah treba podeliti. Bilandžić tvrdi da je srpska strana čak izjavila da ima „dokument od NATO saveza u kojem stoji da bi bilo poželjno da Srbi i Hrvati sporazumno podijele Muslimane, onda im naprave život nesnosnim, da isele u Aziju“. Srpska strana je ponudila i razmenu stanovništva – preseljenje Muslimana iz Cazinske krajine u Knin, tvrdeći da njima pripada cela Posavina. Takođe su tvrdili da Baranja ne pripada Hrvatskoj i postavili zahtev da Krajina izađe na obale Jadranskog mora.

Bilandžić piše i da je bio protiv nastavka pregovora, ali da je hrvatski predsednik insistirao da se oni nastave jer je postigao „načelni sporazum“ sa Miloševićem. Tuđman je rekao i da ima „dovoljno snaga“ u međunarodnoj zajednici koje će prihvatiti sporazum Hrvatske i Srbije i da je nastupio „povijesni trenutak“ da obe zemlje ostvare svoje interese. Treći sastanak održan je u Zagrebu 20. aprila. Kosta Mihajlović je govorio o nameri Turske da iz Male Azije naseli četiri miliona Muslimana u Bosnu i Hercegovinu. Po njegovim rečima, Muslimani su nameravali da 15. oktobra proglase Bosnu i Hercegovinu džamahirijom i ponovo je naglasio da se Bosna i Hercegovina mora podeliti.

Bilandžić je kasnije, u javnim nastupima, govorio da dogovor Miloševića i Tuđmana nije realizovan jer ni Hrvatska ni Srbija nisu tada imale svoje vojske koje bi mogle da izađu na nove granice. Čak je, navodno, general Blagoje Adžić, tadašnji načelnik Generalštaba Oružanih snaga SFRJ, kada je saznao za pregovore, Miloševiću rekao da će ih „sve pohapsiti“ i da JNA neće dozvoliti razbijanje Jugoslavije.¹⁰⁰

Na kraju se u martu 2007. javio (po drugi put) i Hrvoje Šarinić, jedan od najbližih saradnika Franje Tuđmana. Potvrdio je sve dotadašnje navode o sastanku u Karađorđe-

99 D. Bilandžić, *Povijest izbliza – memoarski zapisi 1945–2005*.

100 *Tuđman bi završio u Haagu zbog diobe Bosne*, „Slobodna Dalmacija“, 17. VI 2006.

vu, uz napomenu da je takvih susreta bilo i kasnije: „Njihovih susreta bilo je, međutim, više, na marginama nekih međunarodnih konferencija tokom kojih bi oni uzeli jednu sobu i sedeli i pričali. BiH je bila lajtmotiv. Razrešenje balkanske situacije bilo je nemoguće bez razrešenja statusa BiH. U tom kontekstu govoreno je i o podeli Bosne. Stav predsednika Hrvatske bio je – ako se nije mogla održati Jugoslavija, tako se ne može održati ni Bosna i Hercegovina. Imao je istorijski otklon k tome. Sastanak u Karađorđevu bio je uvertira. Mesec dana kasnije usledio je susret Miloševića i Tuđman u Tikvešu, a ti razgovori duže su trajali i bili su obimniji. Milošević je pokušao Tuđmana navući papirićima kako Muslimani hoće celu Bosnu, kako su pobili zeleni barjak na Romaniju, kako svima preti opasnost od tog radikalizma. Tuđman ga je slušao, ali nije nešto posebno reagovao na to. Kasnije mi je samo rekao, komentirajući taj papir koje su srpske specijalne službe fabricirale: – Ima nešto u ovome.“¹⁰¹

U Zagrebu je 8. januara 1992, u kasnim večernjim časovima, održan sastanak na kome je izneseno mnogo detalja o razgovorima Miloševića i Tuđmana iz 1991. U Zagrebu su na jednoj strani bili predsednik Franjo Tuđman i njegovi saradnici Josip Manolić, Gojko Šušak, Zvonko Lerotić i Milan Ramljak, potpredsednik hrvatske Vlade, a na drugoj Nikola Koljević i Franjo Boras, članovi Predsedništva Bosne i Hercegovine, na čiju je inicijativu i došlo do sastanka. Razgovor je bio posvećen statusu Bosne i Hercegovine. Nikola Koljević je na početku sastanka rekao da je namera Srpske demokratske stranke da se „pacifikuju“ srpsko-hrvatski odnosi i pronađe političko rešenje za Bosnu i Hercegovinu. Izrazio je žaljenje zbog rata u Hrvatskoj i izjavio saučešće „za veliko stradanje hrvatskog naroda i Hrvatske od strane naroda kojem ja pripadam. Vjerujte mi da ima Srba koji su lično u svojoj duši zbog toga patili i osjećali to kao svoju krivicu bez obzira što bi oni lično, bar neki od nas, nisu tome aktivno doprinijeli“.¹⁰²

Koljević je zatim rekao da je u Bosni i Hercegovini još „onih partizanskih dana“ postojao „neprincipijelni savez“ između Srba i Muslimana, pa se onda „situacija obrnula“ i uspostavljen je neprincipijelni savez između Hrvata i Muslimana, „tako da je stvoreno nepovjerenje u ovome demokratskom periodu povodom te koalicije“. Zatim je Koljević vrlo oprezno nagovestio kako misli da će i Srbi i Hrvati biti ugroženi od stvaranja islamske republike u Bosni i Hercegovini; zatim je podržao je načelni stav hrvatske politike da se pacifikacija može uspostaviti ako se prvo izvrši „separacija“, odnosno podela po nacionalnoj liniji. Izložio je i konfederalni koncept preuređenja Bosne i Hercegovine po kome bi hrvatska strana imala konfederalne veze sa Hrvatskom a srpska sa Srbijom ili Crnom Gorom: „Mi smo u osnovi predlagali tripartitnu zajednicu, u osnovi smatrajući da one institucije koje treba da budu posebne, treba da budu posebne, da će se naći i zajedničke. Mi smo mislili da bi trebalo tri nacionalne zajednice priznati tu činjenicu, a ne falsifikovati je. Jer, tri nacionalne zajednice postoje i one bi trebalo, ako ćemo demokratski razgovarati, da imaju

101 Navedeno prema: TV B-92, 15. mart 2007. – Hrvatska historiografija saglasna je u tumačenju da pregovora o podeli Bosne i Hercegovine nije ni bilo. Na taj način želi se relativizacija agresije koju je hrvatska država 1993. izvršila prema Bosni i Hercegovini, kada je počeo hrvatsko-muslimanski rat koji je trajao jednu godinu i koji je okončan direktnom intervencijom iz Vašingtona. Taj sukob završen je stvaranjem muslimansko-hrvatske federacije, koja će 1995. prerasti u drugi entitet države Bosne i Hercegovine. Hrvatski istoričari smatraju da je priča o dogovoru Miloševića i Tuđmana nastala na staroj matrici o dogovoru srpske i hrvatske buržoazije i nacionalista o podeli Jugoslavije, kao i da je plasirana u vreme borbe za očuvanje Jugoslavije uz pomoć ekonomskih reformi koje je sprovodio Ante Marković. (I. Lučić, *Karađorđevo*, 36).

102 UN, MKSJ, 01509173. Zapisnik sa sastanka.

svoje šanse za normalan nacionalni razvoj i za normalan susjedski, živjeti jedni pored drugih, ali ne jedni na glavam drugih".¹⁰³

U nastavku razgovora Zvonko Lerotić je potvrdio da su uoči početka rata vođeni pregovori između Hrvatske i Srbije o podeli Bosne i Hercegovine, kao i da su oni nastavljeni sve do kraja 1991. godine: „Vi ste vjerovatno upoznati sa dijelom razgovora koji smo već obavili, s time ste upoznati. Od početka je bila jedna grupa sa strane Vlade Srbije i sa strane Vlade Hrvatske. Od srpske strane je tu bio Kosta Mihajlović, zatim Smilja Avramov, Kutlešić¹⁰⁴ je bio, zatim Rade Marković,¹⁰⁵ njih četvorica, a kasnije se uključio onaj što je i ministar vanjskih poslova, Jovanović¹⁰⁶ bio. To je bilo prije rata, u četvrtom ili trećem mjesecu prošle godine, da bismo nastavili negdje preko ljeta. Imali smo nekoliko razgovora u Hagu i mislim da se kod vas sada nešto preciznije i jasnije iskristalizirala ideja rješenja srpsko-hrvatskih odnosa u cjelini, jer smo na neki način bili isto tako zauzeti s tim načinom, na koji način, koji su modaliteti, postoji devet, deset modaliteta da se riješi, među njima i različita razgraničenja odvajanja samostalnih država, preseljenje stanovništva, sve to civilizacijski putevi, a najgori je način sukobi u ratu, da se to izbjegne. [...] Dakle, osnovna ideja je bila razgovor koji smo započeli u četvrtom mjesecu da hrvatska strana pomogne konstituciju srpske države, srpska strana da pomogne konstituciju hrvatske države. To je bila početna pozicija i u tom pogledu smo išli za tim da pogledamo sve moguće elemente koji stoje po preprekama tome. Elementi su bili slijedeći: jedan od najvažnijih elemenata što se nije raščistilo, ja ću govoriti otvoreno, što se nije u prvo vrijeme razriješio problem između gospodina Miloševića i gospodina Babića. Taj problem nije bio razriješen u ono vrijeme. Nije se u ono vrijeme računalo sa tim da minimum Hrvatske, postoji neki minimum Hrvatske, postoji neki minimum Srbije u tom pogledu. Tu se nismo mogli nikako dogovoriti zato što ove dvije, tri politike nisu bile jasne. Pred dva mjeseca gospodin Kosta Mihajlović je inicirao ponovno razgovore i rekao je da bi hrvatska strana morala shvatiti da pravog ozbiljnog pregovarača ima u gospodinu Karadžiću i u predstavnicima Srba u Bosni i Hercegovini, i to se čekalo, dok sazri ta ideja. No ovdje je, dakle, vidim od stare ove ekipe koja je radila na tome, od srpske strane, osobito od gospodina Kutlešića i Markovića, prihvaćena ova ideja razgraničenja sa stanovišta pravnog aspekta, što znači vidimo ovdje se spominje reorganizacija općina, onda je već spominjana, i spominjani su referendum naroda, jer to su legitimni putovi kojima se može ići. Tada još nije kao posredno sredstvo spominjana konfederacija Bosne i Hercegovine. To je kasnije došlo i to je vaša ideja, jedan put, jedna stepenica“.¹⁰⁷

Kada se razgovoru priključio predsjednik Hrvatske, i on je potvrdio detalje razgovora o podeli Bosne i Hercegovine: „Ako postoji ovo što je sada gospodin Koljević kazao, postoji takva suglasnost na razini srpskog dijela, onda će biti. Ja moram reći da u tim razgovorima početim prije ovog užasnog rata, da je Milošević bio veoma sklon takvom rješavanju i da je on rekao da u Bosni ljudima koji su na čelu ove, ove srpske politike, da možemo računati da ćemo imati takve partnere, a onda je došao ovaj užasni rat, ali taj rat je pokazao nešto što bi se zbililo u Bosni i Hercegovini, jer ako se ne zaustavi, ako ne pobijedi razum, ako ne pridemo tom političkom rješenju. [...] Ja sam bio sklon da bi ih se [Muslimane] zadovoljilo, ja još uvijek jesam da oni dobiju, kad se izvrši ta razdioba između srpskog i hrvatskog dijela, da imaju dio, gdje su Muslimani većina, pa da čak u jednom konačnom rješenju ide da im ostane ta njihova republika, država koju bi oni imali“.¹⁰⁸

103 Isto.

104 Vladan Kutlešić, član rukovodstva Socijalističke partije Srbije.

105 Treba: Ratko Marković (član rukovodstva Socijalističke partije Srbije).

106 Vladislav Jovanović, ministar inostranih poslova u Vladi Republike Srbije.

107 UN, MKSJ, 01509189/90. Zapisnik sa sastanka.

108 Isto, 01509219.

Tuđman i Koljević saglasili su se da je potrebno, što navodno podržavaju i pojedine evropske zemlje, među njima i Nemačka, da se zaustavi širenje radikalnog islama na Balkanu i da Srbi i Hrvati u tom procesu imaju važnu ulogu. Zatim se detaljno razgovaralo o svim modalitetima srpsko-hrvatske saradnje u Bosni i Hercegovini i „civiliziranoj“ razmeni stanovništva kako bi se stvorili homogeni nacionalni entiteti odnosno, da se definitivno ukine princip građanske države koji je zastupao Alija Izetbegović: „Z. Lero-tić: – *Ovaj građanski princip Bosne i Hercegovine je ukinut. Ali ovaj narodni još nije konstituiran, sada ga treba objasniti. Onda će i Muslimani morati biti prisiljeni da nešto naprave, to je jasno*“.¹⁰⁹

Tuđman je onda rekao da Hrvatska jednostavno ne može da se odrekne Knina, da je Milošević to prihvatio 1991. i da „ekstremna gledišta kao što je Babić, ili ne znam Martić“ nemaju svoju realnu osnovu i samo „truju i onemogućavaju konačno rješenje svih spornih pitanja između Srbije i Hrvatske“. Nikola Koljević je odgovorio da on ima „izvjesnu nadu“ – ako se počne u Bosni i Hercegovini, pa se proširi rešavanje srpsko-hrvatskih odnosa, „da će onda ovaj problem unekoliko biti lakši, jer ćemo mi onda te ljude dovesti u jednu situaciju koja je netipična za čitav narod“.¹¹⁰

Sastanak je zaključen dogovorom da se razgovori nastave po komisijama – pravnoj i za teritorijalno razgraničenje, da oni još uvek budu zatvoreni za javnost i da se o njima obavesti i Milošević. Tuđman nije imao ništa protiv da se u rad ekspertske grupe uključe i ljudi iz Srbije, s tim da to budu „ozbiljni ljudi, razborit ljudi koji žele rješenje problema“. Nikola Koljević je odgovorio: „*Hvala Vam i ovo bi zbilja bio fini kraj sa našeg prvog sastanka*“.¹¹¹

Put ka ratu

Odluka o priznavanju nezavisnosti jugoslovenskih republika bila je u direktnoj vezi sa raspadom „crvene imperije“ – Sovjetskog Saveza. U Evropskoj zajednici razmišljalo se o definisanju sopstvene doktrine o priznavanju novih država. Ta ideja nastala je pod francuskim autorstvom i podrazumevala je donošenje jedne principijelne odluke kako bi se izbeglo da se o tim pitanjima opredeljuje od slučaja do slučaja. Francuski predlog počivao je na Povelji KEBS-a, pravu naroda na samoopredeljenje, međunarodnim garancijama granica i poštovanju prava manjina. Ali, već 15. novembra nemački kancelar Helmut Kol je obavestio predsednika Francuske Fransoa Miterana o nemačkoj nameri da prizna nezavisnost Hrvatske i Slovenije. Tu nameru objasnio je „raspoloženjem u nemačkoj javnosti“, a francuski predsednik nije bio „oduševljen“ nemačkom diplomatskom inicijativom i tražio je saglasnost svih članica Evropske zajednice. Ali, Kol je 27. novembra u Bundestagu objavio nemačku odluku o priznavanju dve jugoslovenske republike najkasnije do Božića. Usledila je Tuđmanova poseta Bonu (5. decembra) kada su usaglašeni stavovi oko političkih pretpostavki priznanja.¹¹²

Nova inicijativa Evropske zajednice pokrenuta je 10. decembra 1991. na samitu u Mاستrihtu, na kome je trebalo doneti odluku o prerastanju Zajednice u Evropsku Uniju. Ali, to nije bilo moguće postići bez saglasnosti Nemačke, koja je u tom trenutku bila

109 Isto, 01509232.

110 Isto, 01509234.

111 Isto, 01509238.

112 Zdenko Radelić-Davor Marijan-Nikica Barić-Albert Bing-Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, 2006, 322.

najmoćnija zemlja Zapadne Evrope. Nemačka vlada jasno je saopštila da će unilateralno priznati nezavisnost Slovenije i Hrvatske. Osim toga, i Velika Britanija je bila sklonija ideji da se o priznavanju novih država posle raspada dve komunističke federacije odlučuje parcijalno, bez unapred utvrđenih obavezujućih normi. *Sporazum o monetarnoj i političkoj uniji* 12 članica Evropske zajednice potpisan je 11. decembra.

Evropska zajednica je 17. decembra usvojila *Deklaraciju o Jugoslaviji* i pozvala sve jugoslovenske republike koje žele da se prijave za priznavanje, da to učine do 23. decembra. Postavljeno je pet zahteva za priznavanje novih država: 1) Poštovanje odredbi Povelje Ujedinjenih nacija i obaveza preuzetih na osnovu završnog akta iz Helsinkija i Pariske povelje, posebno kada su u pitanju pravna država, demokratija i ljudska prava; 2) Garantovanje prava etničkim i nacionalnim grupama u skladu sa obavezama potpisanim u okviru KEBS-a; 3) Poštovanje nepovredivosti svih granica koje mogu biti menjane samo miroljubivim putem i zajedničkim dogovorom; 4) Prihvatanje svih relevantnih obaveza koje se odnose na razoružavanje i neširenje nuklearnog oružja, kao i na bezbednost i regionalnu stabilnost; 5) Obaveza da se sva pitanja koja se odnose na pravno nasleđe država i regionalne sporove rešavaju dogovorom, uključujući i arbitražu, tamo gde je to potrebno.¹¹³

Predsedništvo Bosne i Hercegovine, ponovo uz protivljenje srpskih članova, podnelo je 21. decembra zahtev Evropskoj zajednici za priznavanje nezavisnosti. Istovetna odluka i na isti način (preglasavanjem) donesena je i u Vladi.

Kao odgovor na ove odluke, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini odlučila je da se do 13. januara (srpske nove godine) 1992. formira „Republika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“ kao federalna jedinica „u sastavu savezne države Jugoslavije“.¹¹⁴ Radovan Karadžić je tim povodom izjavio: „*Naši partneri u vlasti ne poštuju ni Božje ni ljudske zakone. Nema regule instituta u dokumentu kao što je Ustav ili odluka Skupštine Bosne i Hercegovine koje oni poštuju. Ustav BiH tačno propisuje kako se donose značajne odluke. Sve je bezočno prekršeno. Nad nama se vrši od prvog dana izbora do danas neviđeno nasilje. U isto vreme, naši partneri plaše svoje narode Srbima i Srpskom demokratskom strankom i vrše neviđenu antisrpsku kampanju*“.

Krajem 1991. došlo je do privremenog smirivanja situacije u Bosni i Hercegovini. U Sarajevu je 24. decembra postignut dogovor između bosanskog rukovodstva i vrha JNA o „očuvanju mira“ u ovoj republici. Trebalo je da se izvrši razoružavanje svih paravojnih formacija, omogući povratak izbeglica kao i normalno funkcionisanje vitalnih privrednih grana. Postignuta je i puna saglasnost da se obezbedi mir u Hrvatskoj, što je bio i uslov za dolazak mirovnih snaga UN-a u krizna područja.¹¹⁵ Veoma brzo će se pokazati da je u pitanju bio samo privid.

Republika Srpskog naroda Bosne i Hercegovine proglašena je 9. januara kao odgovor na odluku Hrvata i Muslimana da Bosna i Hercegovina krene putem nezavisnosti. U Deklaraciji o proglašenju Srpske Republike rečeno je da se takva odluka donosi jer „neodgo-

113 UN, MKSJ. Službena dokumenta Konferencije o Jugoslaviji.

114 „Politika“, 22. decembar 1991, 1. – Rukovodstvo bosanskih Srba je u ovom trenutku bilo spremno da prihvati transformaciju Bosne i Hercegovine u konfederaciju sa tri parlamenta tri nacionalne zajednice. Radovan Karadžić je to objasnio sledećim rečima: „*U takvim uslovima mogao bi se zadovoljiti i zahtev da Bosna i Hercegovina bude kopča između Hrvatske u Jugoslavije, odnosno Srbije. U Bosni bi se time uspostavila tri entiteta komplementarna ili bar ravnodušna jedan prema drugima*“ („Politika“, 23. decembar 1991, 5).

115 „Politika“, 25. decembar 1991, 1.

vorni i sebični secesionisti, motivisani i pomagani od Jugoslaviji nenaklonjenih stranih sila“, pokušavaju da sruše zajedničku državu i prekinu njen državno-pravni kontinuitet i da je uklone sa istorijske scene. Rečeno je da se koalicija muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice priključila „secesionistima“, da ta koalicija „grubo i bezobzirno“ ignoriše suverena prava srpskog naroda i pokušava da mu oduzme status konstitutivnog naroda: „Ona istorijski neodgovorno uništava tradiciju zajedničkog života u svemu ravnopravnih naroda, krši i ruši postojeći ustavni poredak u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini i svojim aktima ukida ustavne osnove nastanka Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice. [...] Srpski narod je prinuđen da brani svoju slobodu, suverenost, status konstitutivnog naroda, dostojanstvo i svoju budućnost. On je dao svoj pristanak na zajednički život u Bosni i Hercegovini, ali samo kao federalnoj jedinici u sastavu federativne Jugoslavije, a ne u nekakvoj nezavisnoj i od Jugoslavije odvojenoj Bosni i Hercegovini“.¹¹⁶

O proglašenju „Srpske republike“ Predsedništvo Bosne i Hercegovine raspravljalo je već 10. januara 1992. i ocenilo da je njeno proglašenje protivustavan akt koji ne proizvodi pravne posledice. Protiv ovog zaključka glasali su, naravno, srpski članovi Predsedništva. Diskusija je bila nabijena ratnim elektricitetom. Alija Izetbegović izjavljuje: „Ponosan čovjek sve može, ali pognuti glavu ne mogu, makar ostao bez glave. Svakom je drag život. Ako smo do toga došli ovdje. Mi smo mnoge stvari tolerisali, ali ima nekakva granica preko koje se ne može. Pokušavaju nam demontirati krov nad glavom da bi imali veliku kuću, da bi velika država bila. Mi treba da ostanemo potpuno bez države. Mi ne možemo imati ni malu državu jer drugi hoće da imaju veliku državu, da svaki Srbin bude u toj državi. Mi treba da platimo cijenu tom, da mi nemamo države više nikako“.¹¹⁷

Na konstataciju Biljane Plavšić da su zahtevom za nezavisnošću Bosne i Hercegovine i Srbi izgubili krov nad glavom i pognuli glavu, Izetbegović je odgovorio sledeće: „Ne gospođo Biljana. Imati Jugoslaviju, nije ni ljudsko ni nikakvo pravo na svijetu garantovano. Zna se šta su ljudska prava, sloboda, kultura, crkva, sve to skupa. Ne može biti i plus Jugoslavija. Ne spada to. Srpskom narodu nije niko oduzeo ljudsko nacionalno pravo. Ne spada u nacionalna prava da živimo svi u jednoj državi, to Vas je neko doveo u zabludu. Na žalost, ne samo na vašu štetu, nego i na našu. O tome se radi. Zamislite da danas neko u Rusiji proglasi svi Rusi u istoj državi. Vi ne možete prekrajati Bosnu i Hercegovinu i ostavljati nas bez države ovdje zato da bi ste vi živjeli u komotnoj velikoj državi. To se ne može raditi. Platforma je išla na to da objezbedi Bosnu i Hercegovinu. I nije oduzela Srbima baš ni jedno pravo, osim izmišljeno pravo. Srbi i danas imaju daleko više učešća u vlasti svakoj, kulturnoj, političkoj sferi, privrednoj sferi, finansijskoj sferi, školskoj, pravosudnoj, vojničkoj, svugdje više nego što ih ima. Pored toga, ruše ovu državu u kojoj sve imaju zbog nekih planova koji su neki ludaci prije 30–50 godina ispostavili. Ja Vam kažem to otvoreno. Zbog izvesnih tih planova, uvući ćete nas u rat ovdje, poplaćaćemo životima i mi i naša djeca, jer jednostavno ponos i dostojanstvo ne može dalje da ide. Ne može dalje da trpi. [...] U Bosni i Hercegovini Srbija nije nikada vladala. Zbog čega se danas traži da vlada?“¹¹⁸

Predsedništvo Bosne i Hercegovine (bez srpskih predstavnika) podnelo je 20. januara zahtev Skupštini da se raspiše referendum o nezavisnosti kao ključni uslov za dobitanje međunarodnog priznanja. Skupština je na poslednjoj sednici pre totalnog rata, održanoj 24. i 25. januara 1992, glasovima muslimanskih i hrvatskih poslanika odlučila da se održi referendum o nezavisnosti. Dva dana kasnije (27. januara) usledilo je progla-

116 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, 27. januar 1992, 1.

117 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 83–84.

118 Isto, 85–86.

šenje tzv. Hrvatske zajednice središnje Bosne. Istovremeno je došlo do raspada teritorijalne odbrane i stvaranja čitavog niza paravojnih formacija (Patriotska liga, Hrvatsko vijeće obrane kao i srpskih dobrovoljačkih jedinica).

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini proglasila je 28. februara Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Ustav je odredio da teritorija Republike obuhvata sva područja sa srpskom većinom, „uključujući i područja na kojima je nad srpskim narodom u Drugom svjetskom ratu izvršen zločin genocida“. Republika je proglašena delom jugoslovenske federalne države.¹¹⁹

Zatim je 29. februara i 1. marta 1992. u Bosni i Hercegovini sproveden referendum o nezavisnosti; referendum su bojkotovali Srbi, a preko 99% muslimanskog i hrvatskog stanovništva izjasnilo se za nezavisnu državu. Nemačka je od svojih partnera u Evropskoj zajednici tražila da što pre priznaju nezavisnost Bosne i Hercegovine, a za pogoršanu situaciju u ovoj republici okrivila je JNA i Srbe.

Na dan 1. marta 1992. drugog dana referenduma o nezavisnosti Bosne i Hercegovine, došlo je do krvavog incidenta u kome je ubijen jedan Srbin u Sarajevu, što je bio povod za kasniju opsadu grada od strane vojske bosanskih Srba. Pripadnik muslimanskih zelenih beretki Ramiz Delalić ubio je, tokom svadbene ceremonije, mladoženjinog oca Nikolu Gardovića. Taj događaj Srbi su tumačili kao prvi dan rata u Bosni i Hercegovini. Naoružani Srbi podigli su barikade u Sarajevu. Muslimani su kontrolisali centar grada, a Srbi ostatak grada i uzvišenja oko njega. Najzategnutija situacija bila je u Bosanskom Brodu. Napetost je trajala mesecima i dovela je do potpune nacionalne podele grada. Srbi su krajem februara formirali srpsku opštinu Bosanski Brod. Onda je 29. februara koalicija SDS-HDZ otvorila most na Savi i svečano dočekala pripadnike Zbora narodne grade iz Hrvatske. Zahtevano je da se JNA udalji na 25 kilometara od Save, što je i ispunjeno, ali je i izazvalo revolt srpskog stanovništva.

Predsedništvo Bosne i Hercegovine, ponovo bez srpskih predstavnika, ocenilo je 2. marta 1992. da referendum koji je upravo okončan ne prejudicira unutrašnju organizaciju Republike koja je predmet razgovora koji se vode pod pokroviteljstvom Evropske zajednice: „Ove razgovore treba hitno nastaviti i njihovi rezultati moraju uvažavati interese sva tri naroda, kao i drugih građana Bosne i Hercegovine“.¹²⁰

O novonastaloj situaciji u Bosni i Hercegovini razgovarali su 2. marta i članovi „Predsedništva“ SFRJ u proširenom sastavu, uz prisustvo rukovodstva bosanskih Srba. Sednici su prisustvovali i general Blagoje Adžić i Milivoje Maksić, zamenik „saveznog“ sekretara za inostrane poslove. Adžić je govorio o stanju JNA u Bosni i Hercegovini i brojnim incidentima sa hrvatskim snagama, posebno na prostoru Mostara, Travnika, Bihaća i Dervente. I dalje je najviše strahovao od opozicije u Srbiji i nju je još jednom optužio za „izdaju“ nacionalnih interesa srpskog naroda. Maksić je govorio o potrebi brzog raspoređivanja mirovnih snaga Ujedinjenih nacija kako bi Srbija iskoračila iz diplomatske izolacije. Radovan Karadžić je saopštio da je u Bosni i Hercegovini na delu „militantni fundamentalizam“, da je SDS inicirao Konferenciju tri nacionalne zajednice da bi se postiglo političko rešenje krize, a da je Izetbegović „to minimizirao i nazvao razgovorima tri nacionalne stranke, a ne konferencijom o Bosni“.

Rekao je i da je stav SDS-a da Srbi neće izaći iz Jugoslavije i da traže konfederalizaciju Bosne i Hercegovine stvaranjem tri suverena entiteta sa konfederalnim vezama i sa

119 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, 16. mart 1992, 1.

120 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 98.

određenim kompetencijama na nivou nacionalnih država i na nivou zajedničkih organa: „Mi, dakle, tražimo da ostvarimo svoje pravo, suvereno pravo da organizujemo svoj život kako mi hoćemo, ukazujući na teškoće, gotovo na nemogućnost zajedničkog življenja u istom političko-pravnom sistemu sa druge dvije religije i nacije i ukazujući na slične primere u svijetu koji su završili i završavaju uglavnom potpunim razlazom i razdvajanjem kao ulje i voda. [...] Suverena Bosna i Hercegovina bila bi i biće pakao, ne zato to vođstvo SDS-a i srpskog naroda hoće, nego zato što brutalnost militantnog fundamentalizma prevazilazi granice trpeljivosti srpskog naroda, koji je jedan od najtrpeljivijih naroda na svijetu, narod koji najviše trpi i podnosi, da saginje glavu, da se privikava na kmetsku psihologiju i da ide prilično duboko u samoponižavanju, ali ovaj oblik prevazilazi i tu elastičnost srpskog naroda i to neće moći ići.“¹²¹

Nikola Koljević je rekao da se posle referenduma u Bosni i Hercegovini objektivno poklapaju hrvatski i srpski interesi, što znači da je on i dalje poštovao zaključke razgovora sa hrvatskim predsjednikom Tuđmanom od 8. januara 1992. Tražio je i da JNA ne napušta Bosnu i Hercegovinu pre nego što se postigne dogovor sva tri naroda, i pitao je da li takva odluka može da se formalizuje.

Borisav Jović je odgovorio sledeće: „Može, ali to nije na dnevnom redu, niti je to formula koja je u takvom direktnom obliku potrebna sada da se kaže. Mi možemo to isto da kažemo na potpuno drugačiji i prihvatljiviji način, a to je – da podržavamo traženje demokratskog političkog rešenja Bosne i Hercegovine koje će prihvatiti sva tri konstitutivna naroda.“¹²²

U zaključcima sa ove sednice rečeno je da se stanje u Bosni i Hercegovini rapidno pogoršava: „Predsedništvo SFRJ smatra da je poslednji trenutak da se uvidi tragičnost takvih postupaka koji će, ukoliko se od njih hitno ne odustane, naneti nesagledive nesreće svim narodima i svim građanima Bosne i Hercegovine.“¹²³

Na posebnom delu sastanka, Branko Kostić i general Adžić razgovarali su sa rukovodstvom bosanskih Srba o nekim specifičnim pitanjima. Posebno su predstavnici iz Bosanske krajine bili nezadovoljni ponašanjem JNA, najviše komandnom strukturom u Banjalučkom korpusu u kome je, kako su saopštili, bilo 97% Srba a Hrvata i Muslimana na komandnim mestima skoro trećina: „Na ključna mesta u Banja Luci narod traži da budu Srbi. Po pitanju vojske, nećemo dozvoliti u Krajini da nam se vojska povuče bez obzira na naređenja, jer sami vojnici, pa i oficiri, pitaju – da li ćemo imati bar Krajinu? Ako nećemo imati, nećemo ponovo da se selimo u Albaniju ili preko Albanije. Prema tome, nećemo dozvoliti, bez obzira na odluke, bilo koga, da Korpus i vojska koja želi da ostane na našoj teritoriji, da ode.“¹²⁴

Blagoje Adžić je odgovorio: „Ne želim diskutovati pod ultimatumima, niste Vi taj koji odlučuje o vojsci“. Otvoreno je rekao da je JNA u vrlo teškom položaju, da gotovo ne dobija regrute ni iz Srbije ni iz srpskih krajeva u Bosni i Hercegovini, da je i tokom 1991. bio vrlo slab odziv rezervista, čak i u Bosanskoj krajini, da će se ratovati samo ako se mora i da niko ne treba da bude srećan zbog toga, da je prioritetan zadatak raspoređivanje misije Ujedinjenih nacija i pronalaženje političkog rešenja, da sudbina vojske zavisi od naroda, a da svako onaj ko misli da političke probleme može da reši vojskom – greši: „Ako ne nađete političko rešenje, onda imate opšti haos i građanski rat u Bosni i Hercegovini. Iz

121 UN, MKSJ. 02942770/71. Stenografske beleške sa proširene sednice Predsedništva SFRJ održane 2. marta 1992.

122 Isto, 02942783.

123 Isto, 02942746.

124 UN, MKSJ. 02942726. Stenografske beleške sa sastanka Predsedništva SFRJ sa predstavnicima Srpske Republike BiH.

*toga treba posle vidjeti šta će biti. Vi niste deo koji ima veze sa bilo kim u svijetu, vi ste u potpunom okruženju. Ako se sada blokiramo, onda ste vi blokirani. Šta ćete posle? O tome treba da se razmisli“.*¹²⁵

Branko Kostić je rekao da srpski narod u Bosni i Hercegovini ne sme da „pogne glavu“ i ide ispod minimuma svojih prava, „ali moramo biti svjesni toga da svi ovi sukobi, koji se sistematski provode i provociraju u Bosni i Hercegovini i koji, sa izbijanjem ratnog sukoba u BiH, žele omesti dovođenje mirovnih snaga UN na području Krajine. Ukoliko se to desi, procjenjujemo da se može vrlo lako desiti da to što je do sada ratom ostvareno na području Srpske Krajine, može biti vrlo brzo izgubljeno. Ukoliko se to desi sigurno je da će doći do jednog opšteg sukoba u Bosni i Hercegovini koji će se proširiti na Sandžak i Kosovo, dakle jedan opšti požar na području Jugoslavije. Naša procjena je da bi trebalo učiniti sve da se ne padne pod uticaj tih provokacija, ne treba brzo uletati u jedan sukob koji bi mogao da poprimi šire razmere“.¹²⁶

Istovremeno je američki Stejt department (State Department) 5. marta 1992. upozorio rukovodstvo Srbije da snosi posebnu odgovornost za novonastalu krizu u Bosni i Hercegovini.¹²⁷

U kom će pravcu ići Bosna i Hercegovina, moglo se nasluti na 13. sednici Saveta za zaštitu ustavnog poretka, održanoj 9. marta 1992. u Sarajevu. Predsednica Saveta bila je Biljana Plavšić, a njegovi članovi još Stjepan Kljujić, Miodrag Simović, Alija Delimustafić i Izet Muhamedagić.

Sednici nisu prisustvovali članovi saveta Branko Simić i Jerko Doko. Sednica je bila posvećena delovanju paravojnih formacija i transformaciji JNA kako bi se obustavili sukobi i sprečio građanski rat.

Na početku sastanka, Biljana Plavšić je rekla da u Bosni i Hercegovini svakog trenutka može da izbije opšti građanski rat i da se to mora sprečiti, „jer bi posljedice bile katastrofalne“. Zatim, moraju da se ubrzaju („rekla bih utrostruče“) naponi na pronalaganju rešenja za nastavak zajedničkog života „i to na ravnopravnoj i dogovornoj osnovi, jer sve drugo vodi u opšti sukob“.¹²⁸

Ton diskusiji dao je Alija Delimustafić, republički ministar unutrašnjih poslova. Za njega je najvažniji problem bilo postojanje paravojnih formacija i stvaranje državne armije Bosne i Hercegovine, na paritetnoj nacionalnoj osnovi, što bi se izvelo transformacijom JNA: „Sve ovo što vi pričate to su za mene nekakve priče koje nas uvode u građanski rat i gdje moje dijete već sedam dana ne ide u obdanište zahvaljujući Savjetu za zaštitu ustavnog poretka. Žaloso je da ga imamo i žaloso je da sve ovo krijem. Dakle, ili ćemo ići u vojsku i da držimo ovu republiku zajedno s vojskom ili ćemo formirati nekakve nacionalne vojske, odnosno, one su već formirane. Pitanje je dana. Amblemi se rade, oznake se rade. Gospođo Plavšić, kad Vam formacije budu 60–70 hiljada nećete ih poskidati, ne možete ni Bajramoviću ni Prazini skinuti sada automat. Prazina je ranjen, čuva ga 30 kriminalaca oko bolnice. Mi ne možemo prići. To je žaloso. U slobodnoj zemlji ne možemo. Mi se njima moramo obratiti ako hoćemo nešto da završimo. [...] Trebamo zajedno sjesti sa Kukanjcom i da napravimo vojsku nekakvu, da regruti služe tu, da rezervisti služe. Imamo ovdje 20 hiljada vojnih penzionera, imamo 30–50 hiljada vojnika. Na čijem su budžetu? Ima Topčider još možda mjesec, dva da-

125 Isto, 02942730/31.

126 Isto, 02942742.

127 Slobodanka Kovačević – Putnik Dajić, *Hronologija jugoslovenske krize 1942–1993*, Beograd, 1994, 53.

128 UN, MKSJ. SA02–0677. Zapisnik sa sednice.

na, ali kako dalje? Treba sjesti s vojskom i vidjeti [...] ili ćemo prepustiti SDS, SDA i HDZ da stvaraju svoje vojske, da sirotinja prodaje video-rikorder, a 154 hiljade je automata i drugih oružja. I meni mora komšija u Olovu prodati i video-rikorder i kravu da uzme taj pištolj da sačuva glavu pored Savjeta našeg. A od kog? Od Arkana i sličnih, i Paraga i sličnih, beretki i sličnih. Ko je došao tamo? Došli kriminalci i sad nas oni vodaju“.¹²⁹

U daljoj, veoma burnoj diskusiji prevladao je stav da svaka stranka treba da razoruža svoje paravojne formacije a da državni organi ne ulaze u taj proces. Alija Delimustafić je ostao pri stavu da se, u dogovoru sa JNA, stvori tripartitna vojska i da tako spasi država: „Zašto ne sjesti pa se ne dogovoriti? Ako su mogli napustiti Makedoniju, zašto ne mogu ostate ovdje zajedno sa Muslimanima i Hrvatima? Što se stide toga? Ostaće bez išta“.¹³⁰

Na kraju je zaključeno da se održi zajednička sednica Saveta za opštenarodnu odbranu i Saveta za zaštitu ustavnog poretka, proširena sa predstavnicima tri nacionalne stranke, na kojoj bi se razgovaralo o transformaciji JNA. Zatim bi se obezbedilo redovno popunjavanje Armije sa cele teritorije Republike, vodeći računa o nacionalnoj strukturi: „Tako transformisana JNA ostvarila bi redovnu, neophodnu i adekvatnu saradnju sa Ministarstvom za unutrašnje poslove u sprečavanju i onemogućavanju oružanih sukoba, čuvanju javnog reda i mira i ukupne bezbjednosti u Republici“.¹³¹

Ovi zaključci ostali su samo mrtvo slovo na papiru. Dan posle ovog sastanka (10. marta) usledila je zajednička izjava Evropske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država kojom je još jednom podržana mirovna konferencija o Jugoslaviji i potvrđen princip da se njene granice ne mogu menjati silom. SAD su saopštile i da će „brzo i pozitivno“ razmotriti zahteve za priznavanjem Hrvatske i Slovenije, da će pristup prema Srbiji i Crnoj Goru uskladiti za Zajednicom, imajući u vidu njihovu nameru da stvore zajedničku državu, spremnost da priznaju teritorijalni integritet ostalih republika i poštuju prava nacionalnih manjina na svojoj teritoriji. Na kraju je rečeno da će SAD „pozitivno razmotriti“ i zahteve za priznavanjem Bosne i Hercegovine i Makedonije: „Zajednica i SAD čvrsto su se složile da će se suprotstaviti podrivanju stabilnosti i teritorijalne celovitosti te dve republike“.¹³²

U isto vreme, pod pokroviteljstvom Evropske zajednice, u Lisabonu su tekli pregovori između tri strane koje je vodio Žoze Kutiljero (Jose Cutillero), u ime domaćina, Portugalije, koja je preuzela predsedavanje Evropskom zajednicom. Prema kasnijim svedočenjima najvažnijih aktera ovog procesa, bilo je jasno da će ti napori biti neuspešni.

Džejms Bejker (J. Baker) je u svojim memoarima „Politika diplomatije“,¹³³ objavljenim 1995, pisao da ga je februara 1992. Voren Zimerman „žestoko ubeđivao“ da SAD priznaju Bosnu i Hercegovinu. Isticao je da se tome odupirao jer je priznavanje Bosne i Hercegovine kršilo osnovne diplomatske principe: da bi jedna vlada bila priznata, ona je morala da kontroliše celokupnu svoju teritoriju i da ima jasno određene granice. Takođe, morala je da ima stabilnu populaciju, a nijedan od ovih uslova nije postojao u Bosni i Hercegovini kada je Zimerman dao svoje predlog. Navodno je i Nemačka smatrala da je to „opasan potez“. Ipak, donesena je odluka da se prizna nezavisnost Bosne i Hercegovine i da se od Evrope traži da to isto učini, a SAD će priznati Sloveniju i Hrvatsku. Lord

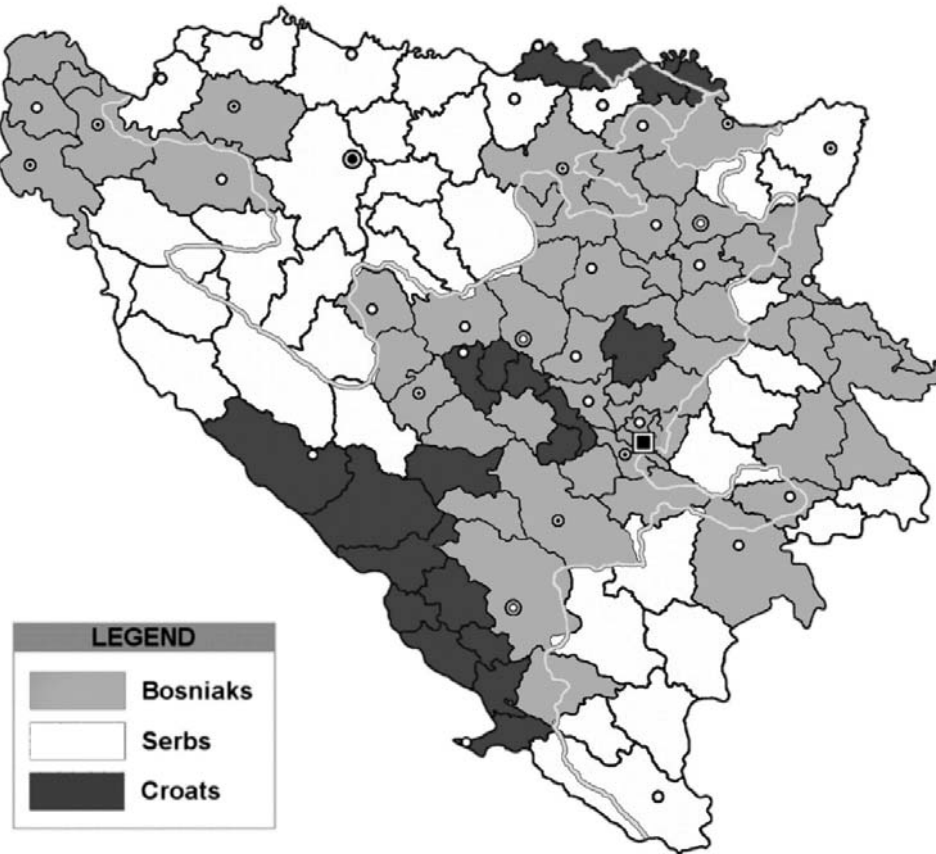
129 Isto, SA02–0691/92.

130 Isto, SA02–0704.

131 Isto, SA02–0673.

132 UN, MKSJ. Zajednička izjava Evropske zajednice i SAD.

133 James Addison Baker, *Politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace 1989–1992* (with Thomas M. De Frank), USA, 1995.

KUTILJEROVA MAPA

Karington je pokušao da „spreči katastrofu“ i poslao je portugalskog predsednika Žozea Kutljera da pokuša da pronađe zajednički jezik između tri naroda pre proglašenja nezavisnosti: „Poslao sam ga u Sarajevo da razgovara sa tri strane u Bosni i da vidi da li je moguće postići dogovor oko unitarne države, ali sa dozom federalizma“. Ali, „američka administracija jasno je stavila do znanja da smatraju da su moji predlozi neprihvatljivi“.¹³⁴

Kutljero je 21. februara 1992. prvi put saopštio tekst *Izjave o načelima novog ustrojstva Bosne i Hercegovine* – republika je trebalo da dobije nezavisnost, ali bi faktički bila podeljena na tri države. Prve izjave bile su pune optimizma. Na konferenciji za novinare održanoj 22. februara na sarajevskom aerodromu, odmah po povratku sa pregovora, Alija Izetbegović, Miro Lasić i Radovan Karadžić izjavili su, u ime svojih stranaka, da je postignut sporazum o rekonstrukciji Bosne i Hercegovine. Ona će ostati u postojećim granicama, ali će se izvršiti temeljna decentralizacija tako što će se osnovati nacionalne jedinice koje će imati određenu samoupravu. Izetbegović je rekao da se „koncesija“ SDS sastoji u tome što je potvrdila „integritet i nedjeljivost“ Bosne i Hercegovine, a da je SDA prihvatila reorganizaciju koja će uvažavati etničke razloge, „iako to ranije nije bio naš koncept“. Karadžić je rekao da je ostvaren „trijumf tolerancije“.¹³⁵

134 Navedeno prema: *Rat koji se mogao izbeći* (The Avoidable War, by George Bodganich). Dokumentarni film.

135 „Večernji list“, 24. II 1992.

Ali, hrvatska i muslimanska delegacija brzo su počele da naglašavaju da je u pitanju srpski predlog preveden na engleski jezik. Kutiljero je zatim izvršio određene izmene i uspeo je da 18. marta 1992. dobije načelnu saglasnost sve tri strane o podeli Bosne i Hercegovine na tri konstitutivne jedinice, „zasnovane na nacionalnom principu, uzimajući u obzir ekonomske, geografske i druge kriterijume“. Jedinствена država imala bi svoj dvodomni parlament, od kojih bi jedan bio izabran na neposrednim izborima, a u drugi bi etničke zajednice delegirale svoje predstavnike po paritetnom principu. Trebalo je da se formira i radna grupa koja bi odredila teritorije jedinica „na temelju nacionalnih načela“. Karta zasnovana na apsolutnoj ili relativnoj nacionalnoj većini u svakoj opštini trebalo je da predstavlja osnovu za rad ove grupe.¹³⁶

Izgledalo je da je mirno razrešenje krize na pomolu, sva tri naroda imala su svoje razloge da prihvate sporazum: Srbi i Hrvati jer je izvršena podela po etničkom principu, a Muslimani jer je ipak sačuvana jedinstvena država. Nikola Koljević je američkom ambasadoru Vorenu Zimermanu rekao: „*Sada mi Srbi u Bosni možemo da imamo dvojno državljanstvo – bosansko i srpsko. Sve tri bosanske republike će imati svoje ministre spoljnih poslova*“.¹³⁷

Ipak, brzo je došlo do preokreta. Prvi su Hrvati već 24. marta odbacili sporazum, a dan kasnije i Alija Izetbegović. Vođa bosanskih Muslimana odmah se posle potpisivanja sporazuma požalio američkom ambasadoru da je nezadovoljan planom jer je on baziran na etničkoj podeli. Zimerman ga je onda upitao zašto se u Lisabonu složio sa kompromisima koje sada kritikuje. Izetbegović je odgovorio da je bio izložen velikom pritisku Kutiljera, a kad se vratio u Sarajevo oštro je kritikovan od svojih muslimanskih kolega.¹³⁸ Zimermanova izjava iskorišćena je kao povod za objašnjenje da su Muslimani imali podršku SAD da prekrše sporazum i zemlju uvedu u rat.

Zimerman je kasnije objašnjavao kako je Izetbegoviću rekao da treba da se drži sporazuma ako ga je već potpisao, ali je većina savremenika jedinstvena u oceni da je on ipak posavetovao Izetbegovića da „ako mu se ne sviđa sporazum, ne treba ni da ga potpiše“.¹³⁹

Situacija u Bosni i Hercegovini postajala je sve napetija. General Milutin Kukanjac je 20. marta 1992. obavestio generala Adžića da je polarizacija po nacionalnoj osnovi sve izraženija, a „međunacionalna mržnja u svim sferama sve očiglednija“. Saopštio je i da se SDS i SDA sve više udaljavaju jedna od druge, kao i da je srpski narod spreman za rat ako Bosna i Hercegovina ne ostane u Jugoslaviji ili se ne preuredi po konfederalnom modelu. Poseban problem za JNA predstavljao je odnos HDZ prema njoj: „*Ima se utisak da je svaki Hrvat u Bosni i Hercegovini dobio zadatak da o našoj Armiji uvek i na svakom mestu govori sve najcrnje. Ocena je da svaki razgovor o eventualnom ostanku Armije na hrvatskim prostorima u Bosni i Hercegovini i nekakvoj saradnji jednostavno u ovoj situaciji nema nikakve šanse. Uloga Armije u sprečavanju krvoprolića u Sarajevu 3. i 4. marta snažno je odjeknula i povratila poverenje muslimanskog naroda prema JNA u znatnoj meri*“.¹⁴⁰

136 UN, MKSJ, 0209–3997–0209–4001. „Izjava o načelima o novom ustavnom poretku Bosne i Hercegovine“.

137 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 125.

138 Isto, 126.

139 Zimerman je kasnije priznao da je rekao Izetbegoviću da poslušaj svoju savest, ali ne i da će mu SAD priteći u pomoć u slučaju rata. Priznao je i da je Kutiljerov plan nudio Muslimanima više nego bilo koji od mnogobrojnih kasnijih planova, uključujući i dejtonsku formulu. (Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Beograd, 2007, 91).

140 UN, MKSJ. 00465453.

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini svečano je 27. marta proglasila Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine i razmatrala Predlog zakona o područjima srpskih opština. Istoga dana u Sarajevu je 339 intelektualaca Muslimana potpisalo Deklaraciju o budućnosti Bosne i Hercegovine u kojoj je branjen teritorijalni integritet republike.¹⁴¹

Dva dana kasnije (29. marta) srpski intelektualci u Bosni i Hercegovini objavili su svoju Deklaraciju u kojoj su istakli kako srpski narod ne može da prihvati državnu zajednicu koju određuju interesi „velikih sila, evropskog katoličkog klerikalizma i probuđenog panislamizma, nego onakvu kakva izvire iz etničkog i istorijskog prava svakog naroda na zemlji“. Srpski intelektualci izjavili su i da je jedino rešenje za BiH da bude „trodjelna državna zajednica u kojoj će Srbi suvereno stati na svoje mjesto“, a Srbi, Muslimani i Hrvati, uvažavanjem istorijskih iskustava i trenutnog stanja među njima, „moraju se što pravednije razdijeliti i razgraničiti da bi se uklonili razlozi mržnje i ubijanja kako bi se sutra mogli sa što manje prepreka ujedinjavati u svemu onome što je za sve njih razumno i korisno“. Srpski intelektualci saopštili su i da je „sudbina Srpstva“ nedeljiva i da se sve ono što se dešava u jednoj srpskoj zemlji „odnosi na sve Srbe ma gdje živjeli, jer su sve srpske zemlje jedinstven prostor“.¹⁴²

Na sednici Predsedništva održanoj od 26. do 28. marta (na njoj je bio i general Kukanjac) razgovaralo se o krizi u Bosni i Hercegovini, najviše na području opštine Bosanski Brod. Tokom 28. marta, od JNA je zatraženo da doprinese „smirivanju stanja i konačnom uspostavljanju mira“ na području ove opštine. Predsedništvo je tada zadužilo i republičku Vladu da ostvari kontakt sa nadležnim organima Hrvatske „zbog prelaska i oružanih dejstava njenih jedinica na područje SR BiH i da obezbijedi povlačenje svih tih jedinica nazad u Hrvatsku“.¹⁴³

U Bijeljini nije bilo sukoba između Srba i Muslimana. U periodu od 2. do 5. aprila Željko Ražnatović Arkan je sa svojom Srpskom dobrovoljačkom gardom ušao u ovaj grad iz Srbije i stavio ga pod svoju kontrolu. Predsedništvo Bosne i Hercegovine bilo je u stalnom zasedanju. Prvo je 4. aprila odlučilo da se zatraži „efikasna pomoć i uključivanje JNA u rješavanje situacije u Republici“, a traženo je i da general Blagoje Adžić hitno doputuje u Sarajevo. Donesena je i odluka da se izvrši mobilizacija jedinica teritorijalne odbrane svih opština i grada Sarajeva. Istovremeno je od JNA zahtevano da ovim jedinicama vrati naoružanje, vojnu opremu i ostala materijalno-tehnička sredstva.¹⁴⁴

Na osnovu rezultata referenduma, Predsedništvo Bosne i Hercegovine, uz protivljenje srpskih predstavnika, proglasilo je 5. aprila 1992. nezavisnost. Legalna vlast po opštinama suspendovana je od strane tzv. kriznih štabova TO nacionalnih stranaka. Građani Sarajeva, u želji da spreče dalje nacionalne sukobe, opkolili su zgradu republičke Skupštine, zahtevajući da se formira vlada nacionalnog spasa. Na njih su pucali snajperisti iz obližnjih solitera. Poginulo je osam, a povređeno preko 50 demonstranata.¹⁴⁵

Savet ministara Evropske zajednice je 6. aprila na zasedanju u Luksemburgu jednoglasno usvojio Deklaraciju o Jugoslaviji kojom je vladama članica preporučeno da, počevši od 7. aprila, priznaju nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine. Još uvek posto-

141 *Hronologija jugoslovenske krize*, 55.

142 Navedeno prema: Nikola Popović, *Tri najmlađa dokumenta o srpskom državnom i nacionalnom pitanju*, „Istorija 20. veka“, 1/2001, 127.

143 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 113.

144 Isto, 126.

145 *Hronologija jugoslovenske krize*, 57.

SARAJEVO, 5. APRIL 1992. GODINE

jeće „Predsedništvo“ SFRJ ocenilo je istoga dana da je zaoštavanje krize u BiH direktna posledica „politike razbijanja Jugoslavije“ i odluke Zajednice o međunarodnom priznavanju ove republike.¹⁴⁶

Srpska Republika Bosna i Hercegovina proglasila je 7. aprila odvajanje od Bosne i Hercegovine i ostanak u Jugoslaviji. SAD su takođe 7. aprila priznale nezavisnost Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Na sednici Predsedništva BiH od 8. aprila, proglašena je neposredna ratna opasnost i ime Republike je promenjeno brisanjem odrednice „socijalistička“. Sa mesta komandanta Teritorijalne odbrane smenjen je general Drago Vukosavljević, a na njegovo mesto postavljen je pukovnik Hasan Efendić.¹⁴⁷

O novonastalim događajima Skupština Srbije raspravljala je, na zatvorenoj sednici, 8. aprila 1992. Delegatima se obratio general Marko Negovanović, ministar odbrane. On je, kao i mnogo puta ranije, nastupao kao političar, i pružio izuzetno crnu sliku stanja u neposrednom okruženju Srbije. Cilj je bio da se srpski „predstavници naroda“ ubede u neophodnost ostanaka jedinica JNA u Bosni i Hercegovini.

Odmah je rekao kako je Bosna i Hercegovina na putu da uđe u stanje opšteg građanskog rata, a da hrvatske oružane snage dnevno, u proseku, prekid vatre narušavaju 30 do 50 puta: „Time kvantitet prerasta u kvalitet, sa ciljem da kroz sitnu taktiku ostvare šire strategijske pozicije. Ranije je sporazum od strane hrvatskih oružanih sastava pretežno kršen streljačkom vatrom. U poslednje vreme ovaj prag je podignut do korišćenja artiljerijsko-minobacačke vatre kao sredstva većih moralnih i materijalnih učinaka. Prošle sedmice taj prag je još više podignut. Hrvatski oružani sastavi sve češće napadaju položaje armije većim sasta-

146 Isto, 58.

147 Dokumenti Predsjedništva BiH, 128.

vima pešadije, uz širu upotrebu tenkova i podršku artiljerije. Kao što vam je poznato, najteži napad izvršen je na Baranju. Na žalost, u tom napadu za manevar hrvatskih oružanih sastava i za bočne udare sa leđa, korišćena je i teritorija Republike Mađarske“.¹⁴⁸

Negovanović je govorio o masovnom pokretu hrvatskih oružanih snaga širom Posavine, Kupresa i zapadne Hercegovine i njihovim napadima na jedinice i objekte JNA. Rekao je i da se u Bosni i Hercegovini sprovodi opšta mobilizacija Hrvata i Muslimana. Posebno je ukazao da se „događaji u Bijeljini“ koriste da se JNA i Srbija okrive za eskalaciju nasilja: „To je maksimalno iskorišćeno u propagandi od strane Hrvata, a posebno od Muslimana za njihovu mobilizaciju protiv srpskog stanovništva i Armije. Ali, u prostorima gde je izvršena stvarna agresija Hrvatske i gde još traje kod Slavenskog i Bosanskog Broda, na Kupresu, ne samo da se ništa ne govori, nego se to uopšte ne spominje, što samo po sebi mnogo govori. Sve što se sa vojnog aspekta bitnije događa, rađeno je u predvečerje najavljenog priznanja BiH kao samostalne države“.¹⁴⁹

Negovanović je izneo potpuno nepoznate podatke o teškim sukobima između JNA i hrvatskih snaga u Baranji, ali i o angažovanju JNA širom Bosne i Hercegovine: „Mi jesmo imali dosta žrtava u Baranji, uglavnom zbog napada iz Mađarske, s boka i sa leđa, ali su i oružani sastavi Hrvatske pretrpeli velike gubitke, jer je potpuno na tom prostoru razbijena jedna snaga jačine oko brigade. Drugo, situacija u Bijeljini i Semberiji je stabilizovana dovođenjem svežih snaga JNA u taj reon. Na prostoru Bosanskog Broda zaustavljen je napad hrvatskih oružanih sastava, naneti su im veći gubici i za sada situacija na tom delu fronta stagnira. Na prostoru Kupresa dovedene su sveže snage. One su izvršile protivnapad koji je bio u trajanju, a sada je završen. Do sada je oružanim hrvatskim snagama na tom delu ratišta nanet težak poraz. Zarobljene su snage više od jačine jedne čete, gubitke velike su pretrpeli. Na pravcima koji iz Lištice vode ka kupreškim vratima, juče je avijacija uništila i razbila jedan krupniji oklopno-mehanizovani sastav i druge delove hrvatskih oružanih snaga koje su bile usmerene ka Kupresu. Snage JNA su danas, još u jutarnjim časovima, oslobodile Kupres i kupreška vrata [aplauz]“.¹⁵⁰

Prema mišljenju generala Negovanovića, sve naoružane etničke grupe u Bosni i Hercegovini trebalo je da se povuku na linije svog etničkog prostor (snage iz Hrvatske trebalo je da se vrate u tu republiku) i da se ne razoružavaju, pa da tek onda otpočnu pregovori o državnom uređenju. Zadatke JNA u Bosni i Hercegovini video je na sledeći način: da sprečava genocid nad bilo kojim narodom, a posebno nad srpskim jer je on najugroženiji; da sprečava agresiju Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, „jer ta Republika je u sastavu Jugoslavije budući da je Jugoslavija još nije priznala“.¹⁵¹ Negovanović je rekao i da bi u slučaju opšteg građanskog rata Srbi „bolje“ prošli: „Oni bi sigurno imali velike gubitke, ali bi drugi imali još veće“.¹⁵²

Kao i u prethodnim situacijama, odluku o priznavanju Bosne i Hercegovine komentarisao je Vladislav Jovanović. Rekao je da je priznat jedan entitet, jedna tvorevina koja nema ni efikasne državne organe niti ima efektivnu kontrolu nad celom teritorijom, niti priznanje i uvažavanje od velikog dela vlastitog stanovništva: „Došlo se do druge situacije kada se tim novim primerom blic-kriga želi da stvori jedno svršeno stanje i nametnuti jedno političko rešenje. Zaigrala se jedna opasna igra koja je previdela tu prostu činjenicu da

148 UN, MKSJ.

149 Isto.

150 Isto.

151 Isto.

152 Isto.

jedna trećina stanovništva BiH ne pristaje na takav tretman i to onaj najvitalniji deo stanovništva BiH koji je toliko puta u modernoj istoriji vrlo dosledno, skoro uporno do samožrtvovanja i herojskih visina, umeo da brani svoj identitet i dostojanstvo.¹⁵³

Jovanović je izložio i konfederalni koncept uređenja Bosne i Hercegovine kao najbolje rešenje za sprečavanje izbijanja opšteg građanskog rata. Bio je i optimista po pitanju odnosa sa SAD; rekao je i da Srbija, jedina od jugoslovenskih republika, vodi proevropsku politiku, kao i da je potpuno spremna da se uključi u proces evropskih integracija.

Diskusija narodnih poslanika odslikavala je njihovo stranačko obeležje, a većina je bila protiv demilitarizacije Bosne i Hercegovine, jer bi to bila samo još jedna „podvala srpskom narodu“. Dominantna ocena bila je da se u ovoj republici vodi verski rat organizovan iz Vatikana, a da je razbijanjem Sovjetskog Saveza ugroženo pravoslavlje na Balkanu.

Nikola Koljević i Biljana Plavšić podneli su 9. aprila 1992. ostavke na svoje funkcije u Predsedništvu Bosne i Hercegovine. Ostaci Predsedništva pokušali su da razoružaju i pod jedinstvenu komandu stave paravojsne formacije. Svi naoružani „sastavi i pojedinci“, osim snaga JNA i snaga MUP-a koji deluju na teritoriji Bosne i Hercegovine „pod raznim oznakama i simbolima“ bili su dužni da se do 15. aprila prijave opštinskim, okružnim i Gradskom štabu Teritorijalne odbrane, „radi stavljanja pod jedinstvenu komandu i dobijanja jedinstvenih obilježja“. Istovremeno je odlučeno da se Predsedništvo javno obrati Slobodanu Miloševiću i generalima Adžiću i Kukanjcu „radi traženja pomoći u rešavanju novonastale situacije“.¹⁵⁴

Na sednici održanoj 13. i 14. aprila muslimanski i hrvatski članovi Predsedništva definisali su Srpsku demokratsku stranku kao „agresora“. Istovremeno su pozvali JNA da ne napada snage Teritorijalne odbrane BiH i da preuzme ulogu „tampon zone“ između sukobljenih strana: *“1. U Bosni i Hercegovini postoji sukob između snaga koje pripadaju totalitarnoj vrsti režima a predvode ih operativni čelnici SDS-a /agresor/ i institucija demokratske vlasti države Bosne i Hercegovine. Snage totalitarnog režima imaju svoje ideološke centre van granica Bosne i Hercegovine, stoga se sukobi u Bosni i Hercegovini ne mogu okarakterisati kao etnički sukobi ili građanski rat. 2. Predstavnici države Bosne i Hercegovine će razgovarati sa predstavnicima agresora u situacijama kad su ubijeđeni da bi pregovori mogli dovesti do poboljšanja stanja u Republici. 3. Sve oružane snage za odbranu suvereniteta i nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine, koje se bore protiv unutrašnje i spoljašnje agresije širom Bosne i Hercegovine, su u formi teritorijalne odbrane BiH. 4. Poziva se JNA da uspostavi punu saradnju sa snagama Teritorijalne odbrane Republike i da ne napada iste. 5. Pozivamo snage JNA na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine da se stave pod komandu legalnih vlasti ove republike i da osujete snage agresora na svim poljima. 6. Ukoliko JNA ne želi udovoljiti uslovu 5. prihvatamo angažovanje snaga JNA kao tampon zone između snaga Teritorijalne odbrane Republike i agresora kada se takav dogovor postigne sa Ministarstvom za narodnu odbranu Bosne i Hercegovine*“.¹⁵⁵

Ostalo je još da se JNA povuče i iz Bosne i Hercegovine (oko 10.000 vojnih lica, državljanima Srbije i Crne Gore) što je označilo definitivni kraj SFRJ. Branko Kostić je izjavio da on, kao potpredsednik Predsedništva, nikada neće potpisati naređenje o povlačenju JNA. Na sednici Predsedništva BiH od 14. aprila Alija Izetbegović je izjavio da je dan pre

153 Isto.

154 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 134.

155 Isto, 136.

toga (13. aprila) razgovarao sa Momišrom Bulatovićem i da mu je on rekao da Crna Gora nema veze sa dešavanjima i Bosni i Hercegovini. Hrvatski članovi Predsedništva izneli su poseban plan za JNA. Franjo Boras: „Pozivamo JNA na teritoriji BiH da prestane sa podrškom podrivačke i terorističke politike SDS, prihvati legalnu vlast države BiH i surađuje sa snagama TO. Ne, da se stave pod komandu“. Stjepan Kljuić komentariše: „To je trik, da ih dovedemo“.¹⁵⁶

Zatim je Predsedništvo SFRJ 16. aprila uputilo pismo Predsedništvu Bosne i Hercegovine o „pristupanju dogovoru“ o statusu i ulozi JNA u Bosni i Hercegovini. U pismu je rečeno da predstoji konstituisanje SR Jugoslavije, pa je trebalo što pre postići dogovor o položaju JNA u Republici. Predsedništvo SFRJ je istovremeno ovlástilo generala Adžića da vodi razgovore o „svim pitanjima“ vezanim za ovaj problem. O tome je bosansko Predsedništvo raspravljalo 17. aprila 1992. i zaključilo da pozove generala Adžića na razgovor „u što skorije vrijeme“.¹⁵⁷

General Adžić nije došao u Sarajevo, ali je zato Alija Izetbegović doputovao u Skoplje, gde je 26. aprila potpisan sporazum o povlačenju JNA iz Bosne i Hercegovine. Sporazum su potpisali Izetbegović, Branko Kostić i general Adžić, uz posredstvo makedonskog predsednika Kire Gligorova. Posle toga je održan trojni sastanak na kome se razgovaralo o mnogim „zanimljivim“ temama.

Na početku razgovora, Kostić je definisao cilj sastanka: da se rat u Bosni i Hercegovini prekine „bezuslovno“, da onda, „uvažavajući interes svih i izraženu volju i spremnost rukovodstva Bosne i Hercegovine da se BiH konstituiše kao nezavisna i samostalna država, na miru sjednemo i razgovaramo o pitanjima koja traže razgovor i dogovor“. Izetbegović je rekao da je došao sa „najboljim namjerama“ kako bi se prekinuo rat i rešilo pitanje JNA u Bosni i Hercegovini. On je predložio da se ostaci JNA transformišu u oružane snage Bosne iz Hercegovine, s tim da iz nje odu oni ljudi koji nisu rođeni u ovoj republici; kao i da se izmeni rukovodeći kadar JNA u Bosni i Hercegovini tako da on odgovara proporcionalnom sastavu stanovništva. Na isti način je trebalo izmeniti i nacionalni sastav Armije; rekao je da je za to odgovorno i njegovo rukovodstvo jer nije slalo regrute u JNA da Bosna i Hercegovina ne bi učestvovala u ratu u Hrvatskoj; zadatak tih budućih oružanih snaga bio bi da uspostave mir.

Na pitanje Branka Kostića kako zamišlja komandovanje tom armijom, Alija Izetbegović je odgovorio da će komandant biti Predsedništvo Bosne i Hercegovine u svom punom sastavu: „*Nikakvo Predsjedništvo bez Srba neće biti ravnopravno Predsjedništvo, bez predstavnika srpskog naroda. Svaki radni i pošten čovjek zna da je to tako. Ovo nije normalno stanje*“.¹⁵⁸

General Adžić je rekao da Izetbegovićev koncept uvažava kao jedno „korektno razmišljanje“ i da bi, ako bi se brzo postigao dogovor, rat bilo moguće zaustaviti. Predložio je prelazni koncept – rekao je da SSNO uvažava činjenicu da je Bosna i Hercegovina međunarodno priznata država, ali da Izetbegović „apsolutno nema suverenu vlast“ u delovima Bosne i Hercegovine naseljenim hrvatskim i srpskim stanovništvom, što je otežavajuća

156 Isto, 149.

157 Isto, 174.

158 UN, MKSJ. Fonobeške. – Razgovor je sniman na magnetofonu, pa onda prekucan 4. maja 1992. uz sledeću belešku Jordana Živanovića, višeg „debatnog stenografa-redaktora“ koji je skinuo beleške sa magnetofonske trake: „*Snimak je veoma loš. Diskusije treba obavezno autorizovati. Ima dosta nepreciznosti*“.

okolnost. Muslimanske paravojne jedinice procenio je na oko 50 hiljada ljudi, hrvatske na 35 hiljada, „okupacione snage“ koje je poslala Hrvatska na 10 hiljada, a srpske na 35 hiljada ljudi pod oružjem. Rekao je i da je sada u JNA „nekoliko desetina hiljada ljudi“, da je od njih 80% građana Bosne i Hercegovine, a od tog broja 90% je Srba. Tražio je da jedinice JNA u Bosni ostanu „pod našom“ komandom sve dok se ne pronađe političko rešenje, a onda bi se ta vojska transformisala u višenacionalnu vojsku nove države. Na teritoriji Bosne i Hercegovine trebalo je da ostanu tri korpusa – Banjalučki, Tuzlanski i IV sarajevski, između 18 i 20 hiljada ljudi, kako je to bilo i po nekadašnjem mirnodopskom rasporedu JNA.¹⁵⁹

Izetbegović je podržao Adžićev koncept, ali je pitao šta može „neposredno“ da se uradi kako bi se zaustavio rat u Bosni i Hercegovini. Onda je snimak bio jako loš, pa nije precizno zabeleženo šta je rekao Izetbegović. Ono što se može rekonstruisati glasi da je on od Adžića tražio da se „jednim krutim stavom Armije ovde, nekom nekooperativnošću“, Bosna odvoji od „neprirodne koalicije“ sa Hrvatskom. Rekao je i da je „imperativ u Bosni“ da ona ne padne „u zagrljaj“ ni Hrvatskoj, ni Srbiji; ako se ništa ne preduzme, „nehotično“ će se stvoriti hrvatsko-muslimanski savez; treba razmišljati o nekim asocijacijama u budućnosti i da on mora u Sarajevo da se vrati sa nekim „opipljivim rezultatom“. Pod tim je podrazumevao izmenu personalnog komandnog sastava Armije i „osigurati malo mira i deblokade – to je nešto što bi bio ulog da se dalje krene u ovim razgovorima“.¹⁶⁰

Izetbegović je tražio da se na čelo Druge vojne oblasti umesto generala Milutina Kukanjca postavi neko od muslimanskih ili hrvatskih generala u koga Beograd ima poverenja, što Adžić nije mogao da obeća. Onda je razgovor krenuo neželjenim tokom – ko je odgovoran za razbuktavanje sukoba, pre svega u Sarajevu. Adžić je bio nepopustljiv u stavu da je za to najodgovorniji Ejup Ganić: „Kad smo gospodinu Ganiću rekli da ćemo tući po Predsedništvu dok se ne prekine vatra na Komandu, odmah je prestala vatra. Zašto tako radimo?“¹⁶¹

Adžić je govorio o problemima koje je JNA imala u zapadnoj Hercegovini: „Ja sam morao da izvlačim ljude iz Čapljine, iz kasarne. Da li to znate? Ja sam za 150 života morao da žrtvujem mnoge živote. To divljaci ne bi radili. Sin Sejde Bajramovića je poginuo, neće da dozvole da ga prenesemo“.¹⁶²

Onda je Izetbegović govorio o srpskim paravojnim jedinicama koje su sve „pregazile počev od Bijeljine pa do Foče“. Kostić je rekao da će se sutra konstituisati nova država – Savezna Republika Jugoslavija – i da će svi njeni građani koji su u JNA biti povučeni sa teritorije Bosne i Hercegovine, da treba razmišljati o budućnosti, da Armija nema „tvrd stav“, ali da to nisu garancije da će u Bosni i Hercegovini zavladati mir: „Mislim da dosadašnji razvoj situacije pokazuje – tamo gdje smo imali JNA, imali smo red, mir i spokoj“.¹⁶³ Izetbegović je odgovorio da se SRJ i Bosna i Hercegovina „ne mogu seliti jedna od druge, one će ostati jedna uz drugu i moraju da rade zajedno, da žive zajedno, sarađuju, tu su komunikacije, koje kakve povezanosti – ekonomske, ovisnosti ekonomske. Mislim da bi o tome trebalo voditi računa“.¹⁶⁴

159 Isto, str. 16 fonobeleške.

160 Isto, str. 24 fonobeleške.

161 Isto, str. 26–27 fonobeleške.

162 Isto, str. 30 fonobeleške.

163 Isto, str. 35 fonobeleške.

164 Isto, str. 37 fonobeleške.

Kostić i Adžić nisu imali nikakva ovlašćenja da sklapaju bilo kakav dogovor sa Alijom Izetbegovićem. Ostaci Predsedništva Bosne i Hercegovine doneli su 27. aprila 1992. odluku da se jedinice JNA povuku iz ove republike.¹⁶⁵

Na sednici održanoj dan kasnije, Predsedništvo BiH otišlo je korak dalje u definisanju „agresora“ na ovu republiku: „Predsjedništvo je ocijenilo da su agresiju na Bosnu i Hercegovinu izvršile četničko-terorističke oružane formacije iz Srbije potpomognute rezervnim sastavima bivše JNA iz Srbije i Crne Gore, te oružane formacije SDS potpomognute snagama bivše JNA iz BiH. Predsjedništvo ne prihvata ocjenu po kojoj su sve stranke odgovorne za sadašnju situaciju u BiH. Ove stavove Predsjedništvo je usvojilo jednoglasno“.¹⁶⁶

Već sutradan je usledila naredba komandanta Štaba teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine, a na osnovu odluke Predsedništva, da se odmah izvrši „potpuno i masovno“ zaprečavanje na svim putnim pravcima na kojima će jedinice „bivše JNA“ početi izvlačenje tehničkih i materijalnih sredstava. Ova akcija trebalo je da se izvede u punoj koordinaciji sa republičkom MUP-om. U naređenju je rečeno da „nenajavljenim kolonama bivše JNA“ treba sprečiti izlazak iz kasarne i komuniciranje na teritoriji Bosne i Hercegovine: „Ubrzano planirati i otpočeti borbena dejstva na cjelokupnoj teritoriji Republike i iste koordinirati sa Štabom Teritorijalne odbrane“.¹⁶⁷

Odluku o povlačenju JNA rukovodstvo Srbije razmatralo je 30. aprila 1992. na sastanku sa vođama bosanskih Srba: „I bez njih u toj republici ostaje oko 90.000 vojnika JNA, uglavnom srpske nacionalnosti, nad kojima može preuzeti političko rukovođenje srpsko rukovodstvo iz Bosne i Hercegovine. Karadžić se slaže. Krajišnik postavlja seriju pitanja: kako će se ta vojska finansirati, ko će im davati plate, ko će im obezbeđivati penzije, što sve kao problem stoji, ali nije opredeljujuće za naš razgovor. Dosta smo se natezali oko roka za povlačenje i na kraju se sporazumeli da se ono ostvari za 15 dana. Pošto se moraju povući i generali koji nisu poreklom iz BiH, dogovoreno je da se na mesto generala Vukovića postavi general Mladić. Dobili su svoju vojsku“.¹⁶⁸

Usledili su tragični događaji u Sarajevu 1. i 2. maja (napad na Komandu II vojne oblasti i masakr pripadnika JNA u Dobrovoljačkoj ulici). „Predsedništvo“ Bosne i Hercegovine saopštilo je 4. maja da je agresiju na Republiku izvršila Savezna Republika Jugoslavija, „preko bivše JNA i uz sudjelovanje paravojnih formacija SDS i paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore“, pa je zatražena vojna pomoć iz inostranstva.¹⁶⁹

Zatim su se 6. maja u Gracu sastali Radovan Karadžić, u ime „srpske državne zajednice“, i Mato Boban, u ime „hrvatske nacionalne zajednice“. Oni su potpisali sporazum o prekidu neprijateljstava između Srba i Hrvata.

Primirje je trebalo da stupu na snagu 6. maja u ponoć i da bude pod kontrolom Evropske zajednice (unije). Istovremeno je traženo da Konferencija o Bosni i Hercegovini nastavi sa radom.

Što se tiče preostalih spornih pitanja, rečeno je da nije rešen status Mostara – Srbi su smatrali da granicu predstavlja Neretva, a Hrvati da ceo grad pripada njima; srpska strana je smatrala da je Neretva granica između srpske i hrvatske jedinice. Dve strane bile su saglasne da se prilikom razgraničenja na području Kupresa, u Bosanskoj Posavini

165 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 178.

166 Isto, 180–181.

167 UN, MKSJ.

168 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 448.

169 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 196.

DOBROVOLJAČKA ULICA

(Derventa, Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Odžak, Orašje, Modriča i Brčko) vodi računa o kompaktnosti prostora i komunikacijama.¹⁷⁰

Ovaj sporazum je očigledno bio u skladu sa principima koji su dogovoreni 8. januara 1992. na sastanku Nikole Koljevića i Franje Tuđmana.

Predsedništvo SFRJ je o događajima u Dobrovoljačkoj ulici raspravljalo 8. maja 1992. i odlučilo da smeni generala Milutina Kukanjca, jer je, kako beleži B. Jović, dozvolio da cela Komanda „upadne u zamku Muslimana usred Sarajeva, gde je izginulo više ljudi i gde je vojska doživela potpuni fijasko“. Tome se vrlo oštro suprotstavio general Adžić. Rekao je da se ne slaže sa ocenama Predsedništva i da je on lično odobravao svaki potez generala Kukanjca i da će, ukoliko Predsedništvo ostane pri svojim ocenama, podneti ostavku. B. Jović je kratko zabeležio: „Stvar se završila usvajanjem njegove ostavke i smenjivanjem Kukanjca“.¹⁷¹

Za načelnika Generalštaba „oružanih snaga Jugoslavije“ postavljen je general Života Panić.

U isto vreme, u Banja Luci, 12. maja na sednici Skupštine srpskog naroda, definisani su ratni ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Radovan Karadžić je na ovom zasedanju saopštio šest strateških ratnih ciljeva: 1) „državno razdvajanje“ od druge dve nacionalne zajednice: „Razdvajanje od onih koji su naši neprijatelji i koji su iskoristili svaku priliku, prije svega u ovom vijeku, da nasrnu na nas i koji bi nastavili sa takvom praksom ako bismo i dalje ostali zajedno u istoj državi“; 2) koridor između Semberije i Krajine: „To je stvar za koju ćemo, možda, biti prisiljeni da ponegdje nešto žrtvujemo, ali je to od najveće strateške važnosti za srpski narod, jer to integriše srpske zemlje. Nema Krajine, nema Bosanske Krajine, nema Srpske Krajine, nema Saveza srpskih zemalja ukoliko ne ostvarimo taj koridor koji će nas dobro integrisati, koji će nam omogućiti nesmetan protok iz jednog dijela naše države u drugi“; 3) uspostavljanje koridora u dolini reke Drine, odnosno, „eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta“; 4) uspostava-

170 Navedeno prema: Zdravko Tomac, *Tko je ubio Bosnu*, Zagreb, 1994, 36–37.

171 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 452.

vljanje granice na reci Uni i reci Neretvi; 5) podela Sarajeva na srpski i muslimanski deo; 6) izlaz Srpske Republike na more.¹⁷²

Na ovoj sednici donesena je odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti na „cjeloj teritoriji Srpske Bosne i Hercegovine“. Svi vojni obveznici bili su dužni da se „stave na raspolaganje“ štabovima Teritorijalne odbrane. Odlučeno je i da se formira Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Za njenog komandanta imenovan je general-potpukovnik Ratko Mladić.¹⁷³ Ime Republike promenjeno je 12. avgusta 1992. u *Republika Srpska*.

Srpsko rukovodstvo je godinama u kontaktima sa zapadnim diplomatama redovno ponavljalo da nema nikakvog uticaja na Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kao ni na JNA; da Albanci uživaju najveća prava od svih nacionalnih manjina u Evropi; da Srbija nema paravojnih formacija van svojih granica, da se srpsko rukovodstvo „odlučno protiv“ podeli Bosne i Hercegovine, da je za višepartijski sistem i ekonomske reforme, da državni mediji nisu pod njihovom kontrolom. Ipak, kako zaključuje S. Antić „u samom razgorevanju rata, Milošević je bio najotvoreniji i najbezočniji“. Verovao je da u ratu može najmanje da izgubi, a očekivao je i da može samo da dobije – istorijsko priznanje za stvaranje ujedinjene nacionalne države srpskog naroda.¹⁷⁴ Zato je bio najgrublji u pretnji silom i najmanje obziran u diplomatskim pregovorima.

Predsedništva Bosne i Hercegovine imenovalo je 4. maja 1992. novostvorenu Saveznu Republiku Jugoslaviju kao glavnog „agresora“ na ovu republiku: „*Predsjedništvo je zaključilo da se obavijesti javnost da je agresor na Bosnu i Hercegovinu Srbija i Crna Gora, odnosno Savezna Republika Jugoslavija preko bivše JNA i uz sudjelovanje paravojnih formacija SDS i paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore, odnosno Savezne Republike Jugoslavije. Imajući ovo u vidu, Predsjedništvo je zauzelo stav da Republika BiH kao članica KEBS-a traži vojnu pomoć iz inostranstva*“.¹⁷⁵

Diplomatski mehanizam je pokrenut, iako je rukovodstvo SRJ pokušalo da ga spreči. Pomoć je tražena na starim osnovama koje nisu mogle da donesu nikakvu korist – Pokretu nesvrstanih.¹⁷⁶ Ali, Srbija više nije imala na koga da se osloni. Zatim je još uvek postojeće „Predsedništvo“ SFRJ 20. maja 1992. donelo odluku o prestanku neposredne ratne opasnosti u SFRJ.¹⁷⁷ Istoga dana, na predlog generala Živote Panića, odlučeno je i da se izvrši deblokada prostora Dubrovnika i napuste ostrva Vis i Lastovo, koja su još uvek bila pod kontrolom JNA. Povlačenje je izvršeno do 10. juna 1992.

172 UN, MKSJ, 00847722. „Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“. – Ovi ciljevi naknadno su objavljeni u: „Službeni glasnik Republike Srpske“, 26.11.1993, br. 22, 866.

173 „Službeni glasnik srpskog naroda u BiH“, 12–17. maj 1992, 219, 236.

174 Slobodan Antić, *Zarobljena zemlja. Srbija za vlade Slobodana Miloševića*, Beograd, 2002, 126.

175 Navedeno prema: *Dokumenti Predsjedništva BiH*, 196–197.

176 Dobra ilustracija za to jeste razgovor Branka Kostića sa ministrom inostranih poslova Zimbabvea, vođenim još 4. marta 1992 u Beogradu. Kostić je na kraju tog razgovora rekao da su se „odlaskom“ Budimira Lončara stvorili uslovi da se „Jugoslavija“ okrene Pokretu nesvrstanih: „*Mi kao Jugoslavija, i ovim delom kojim računamo na njen kontinuitet, veliki značaj pridajemo Pokretu nesvrstanih. Naš geostrateški položaj na Balkanu je veoma važan – tu su izukršteni interesi Njemačke, SAD, Italije i Ruske federacije. Računamo na Pokret nesvrstanih kao masovan pokret, u međunarodnoj zajednici i Ujedinjene nacije mogu biti najbolja podrška za iznalaženje trajnog rešenja naše krize*“. (UN, MKSJ. Stenografske beleške razgovora).

177 „Službeni list Savezne Republike Jugoslavije“, 22. maj 1992.

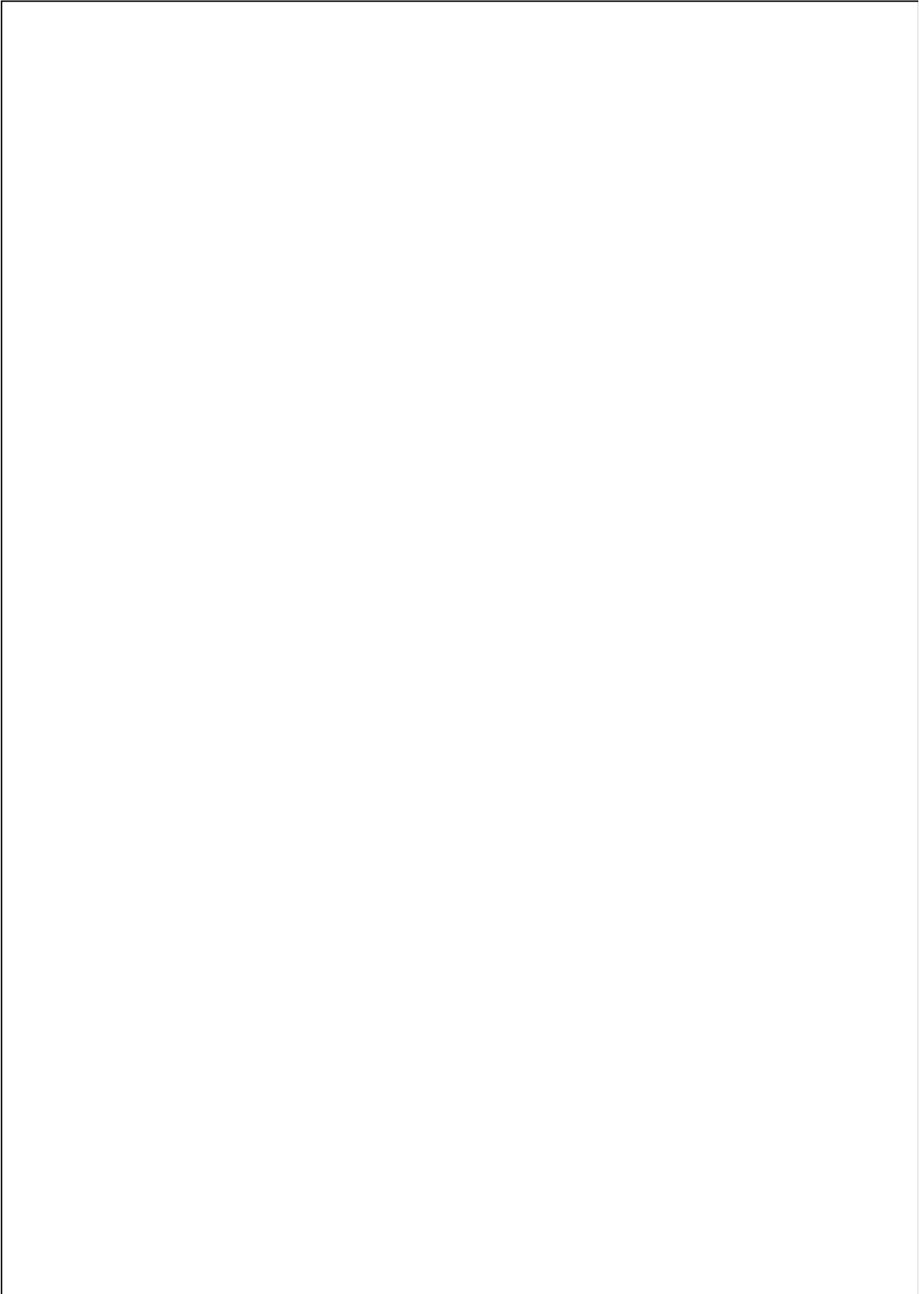

SLOBODAN MILOŠEVIĆ I DOBRICA ĆOSIĆ

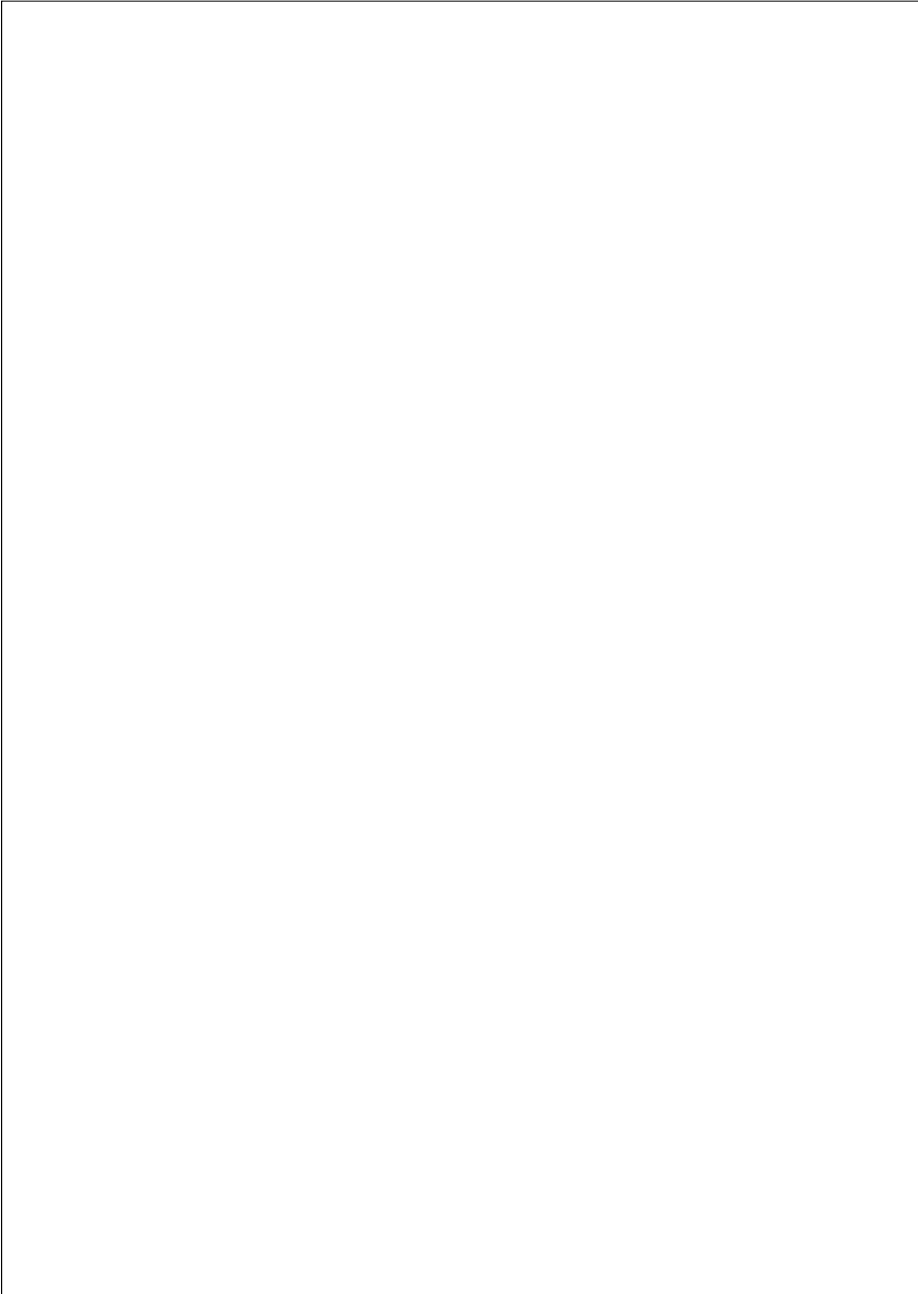
Zatim je Branko Kostić 25. maja generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija Butrosu Galiju poslao pismo. U njemu je rečeno da „Predsedništvo i Vlada“ Jugoslavije veoma cene „opravdanu zabrinutost“ UN zbog jugoslovenske krize i napore da se ona prevaziđe, da je SRJ spremna da saraduje, ali da ima „ogromno razočarenje i ogorčenost“ zbog optužbi, „bez ikakvog valjanog razloga i uprkos našim trajnim nastojanjima da pronađemo mirno rešenje za jugoslovensku krizu, a posebno za sukobe u Bosni i Hercegovini“, da je Jugoslavija izvršila agresiju na tu republiku: „Jugoslavija je uporno upozoravala na opasnost od izbijanja bratoubilačkog rata u slučaju donošenja bilo kakve ishitrene odluke o budućnosti Bosne i Hercegovine pre nego što tri konstitutivna naroda te republike sporazumno dođu do političkog rešenja. Ta upozorenja su ignorisana. Bratoubilački rat je izbio odnoseći sa sobom brojne ljudske živote i treba ga što pre zaustaviti. Međutim, odgovornost za taj rat skida se sa onih koji su ga izazvali i umesto toga prebacuje se, bez ikakvog opravdanja, na Srbiju i Crnu Goru“.¹⁷⁸

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija nije uvažio ovo objašnjenje i 29. maja 1992. (Rezolucija 757) izbacio je Srbiju (i Crnu Goru) iz međunarodne zajednice uvođenjem sveopštih sankcija na svim nivoima. Tako je Srbija ušla u dugu fazu svoje tamne istorije.

178 UN, MKSJ.

II
DOKUMENTI

DOKUMENT BROJ 1

ZAPISNIK SA SASTANKA PREDSEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE FRANJE TUĐMANA I SARADNIKA SA ČLANOVIMA PREDSEDNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE NIKOLOM KOLJEVIĆEM I FRANJOM BORASOM ZAGREB, 8. JANUAR 1992.

ZAPISNIK
sa sastanka predsjednika Republike Hrvatske,
dr Franje Tuđmana i suradnika
sa članovima Predsjedništva Bosne i Hercegovine,
gospodinom prof. Nikolom Koljevićem
i gospodinom Franjom Borasom,
održanog 8. siječnja 1992. godine u Zagrebu
Početak u 18,00 sati.

SNIMANO!

JOSIP MANOLIĆ:

Možemo početi. Sa naše strane prisutan sam ja, ovdje je potpredsjednik Vlade, gospodin Milan Ramljak, gospodin Gojko Šušak i prof. Zvonko Lerotić. Predsjednik će malo zakasniti. Sada da se dogovorimo o nekoliko stvari: prvo, da se ne objavljuje ili da se objavljuje ovaj razgovor?

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Ja ne znam što ste vi mislili.

JOSIP MANOLIĆ:

Mi smo mislili da se ne objavljuje.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

I mi smo mislili da se ne objavljuje.

JOSIP MANOLIĆ:

Drugo, da li ste za to da se snima razgovor ili niste za to? Aparati jesu tu, tehnika radi.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Kako god hoćete, ja nekih posebnih tajni nemam.

JOSIP MANOLIĆ:

Ja mislim da onda možemo snimati, s time da to bude pod embargom, sve dok se ne dogovorimo da se može objaviti. U toj proceduri mislim da nemamo ništa više prethodno.

Dnevni red. Vi ste inicijator ovog razgovora, pa bi vam dali prednost u tome da vi kažete najprije svoja gledanja, svoja razmišljanja o problemima o kojima mislite da bi mogli da razgovaramo i dogovaramo na koncu.

BORAS FRANJO:

Još jednom bi sve pozdravio sve vas prijatelje i zahvaljujem na prijemu i drago mi je da se nalazimo danas ovdje među vama, o poslovima od obostranog interesa. Ja sam inicirao ovaj sastanak na prijedlog prof. Koljevića a povod je bila izjava predsjednika Tuđmana oko statusa Bosne i Hercegovine. To sam rado prihvatio, prenio predsjedniku, predsjednik je odmah to podržao i evo u svezi s tim mi smo danas ovdje. Profesore izvolite Vi dalje!

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Hvala gospodine Boras. Ja mislim da nekako možemo imenovati, znamo svi o čemu se radi, da možemo imenovati najopštije pacifikacije srpsko-hrvatskih odnosa i pokušaj našeg dogovora, o nekom političkom rješenju u Bosni i Hercegovini. Ja imam nekoliko stvari zapisanih, ali to bi bila jedna opšta zajednička tačka i moram prvo jedan mali uvod da napravim. Prije svega, ja želim da izrazim saučešće za veliko stradanje hrvatskog naroda i Hrvatske od strane naroda kojem ja pripadam i ta nesreća koja je nas zadesila, vjerujte mi da ima i Srba koji su lično u svojoj duši zbog toga patili i osjećali to kao svoju krivicu bez obzira što oni lično, bar neki od nas nisu tome aktivno doprinijeli. Ali, imam potrebu da to prvo kažem jer mislim da je osnovno u našem novom početku da se pogledamo u oči, da pogledamo u oči toj krivici i u isti mah želim da kažem da ono što je predsjednik Tuđman preko praznika, u toku praznika u nekoliko navrata rekao, da je u meni i ne samo u meni rodilo nadu da će se moći bar zaustaviti ovo stradanje naša oba naroda i da ćemo moći da jedan težak popravni ispit iz istorije bolje polazemo sa ovakvim gorkim iskustvima.

To je ono što sam jednostavno imao ljudski potrebu da kažem i mislim već ako napravimo početne korake u stvaranju nekog povjerenja, da ne kažem stvaranja mogućih civilizovanih odnosa, da smo već nešto pomakli naprijed.

Prvo, dozvolite mi da kažem prelazeći na ovu našu političku krizu da su ljudi u Srpskoj demokratskoj stranci, prvo, da ništa nemaju ni protiv stvaranja Hrvatske države, ni protiv hrvatskog političkog organizovanja u obliku u kojem to odgovara hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini. Da je bilo malo više sreće istorijske i malo više komunikacija ja mislim da se to moglo, do toga da je moglo doći i ranije.

Drugo, što bi globalno htio da kažem pa bi onda prešao na neke konkretnije stvari. Meni se čini da je ne samo meni, nego i ljudima u mojoj stranci i tako misle otprilike Srbi u Bosni i Hercegovini, da bi nama mnogo bolje bilo da tražimo ne neka palijativna rješenja koja će opet voditi u konfliktne situacije, već da uđemo, ako možemo, u duže razgovore i pregovore, kako bismo našli trajna rješenja koja bi zadovoljila i naše narode, i koja bi omogućila normalan život jednom kada ovaj rat stane, a on, evo, čini se da ipak staje.

Što se tiče situacije političke u Bosni i Hercegovini, odnosa između srpskog i hrvatskog naroda, naš je utisak da smo mi, s obzirom da su tri naroda u Bosni i Hercegovini, da su na nesreću srpski i hrvatski narod nekako bili izmanipulisani u ovom poslijeratnom periodu, a, velika su iseljavanja bila hrvatskog naroda. I, mislim da je tu postojao od onih partizanskih dana nekakav neprincipijelni savez između Srba i Muslimana, takva je naša analiza poslijeratnih godina, koja se poslije obrnula – da je došlo do jednog neprincipijelnog saveza između hrvatskog i muslimanskog naroda, tako da je stvoreno nepovjerenje u ovome demokratskom periodu povodom te koalicije.

A nama se čini da to nikako nije u interesu ni hrvatskog, ni srpskog naroda, kad ove dvije, ovako globalno faze pogledamo, da imamo jednu veliku opasnost, zajedničku jednu opasnost da li će to biti stvaranje islamske republike ili neće, to ja ne želim da se tu gađam krupnim riječima, koje mogu biti parole.

Ali da tu postoji proces islamizacije i da to ide u tom pravcu, postoje već neki jasni pokazatelji.

Treba turski konzulat da se otvori u Sarajevu, vi znate koje su posjete našeg predsjednika bile. Ja ne govorim ni o čemu što nije javnosti poznato, samo slažem te kockice koje pokazuju o čemu se tu malo dugoročnije radi.

Tu mi se čini da je naš interes, prvi naš interes zajednički o kojem bi trebalo vrlo ozbiljno i vrlo konkretno razmisliti.

Drugi naš interes, koji se meni čini da je zajednički, ja sam dugo već pod utiskom, da je autentičnost hrvatske politike, bez obzira na ove nesrećne ratne oblike do kojih je došlo, počiva na pretpostavci u koju ja lično isto i bezbroj Srba veruje, da pacifikacija se može postići separacijom. Ako hoćete da ljudi se ne sukobljavaju, ili da se stvara povjerenje među njima, morate ih prvo razdvojiti. Tako i mirovne snage prvo razdvoje.

Mislim da je to isto jedna stvar u kojoj se naši interesi poklapaju.

Kada sam tu temu dotakao, mi smo, razmišljajući o tome – ovdje postoje i papiri, koje smo mi izmijenili sa HDZ-om BiH i sa SDA – nema nikakvog razloga da ja vama ne ostavim te papire, i da pogledate. Nama se činilo da sa našim partnerima u Bosni pravog, konstruktivnog dogovora, na žalost – nema.

Jer, ako pogledate ova tri papira, prva stvar koju ćete primijetiti to je: da su na papirima HDZ-a, mada manje i u papiru SDA, neki opšti principi navedeni, neki od tih principa su nama i izvesna platforma za razgovore.

Recimo, nama je HDZ naveo otvorenu mogućnost djelovanja na pojedinačnim i zajedničkim institucijama prema dogovoru. To je već nešto konkretno zašto smo mi zainteresovani, i što mislimo da bi pacifikovalo odnose u Bosni i Hercegovini. Ostalo su uglavnom razrješenje krize na miran način, ravnopravnost naroda, i da vas ne zamaram, znate one previše generalne stvari.

Mi smo, međutim, izišli sa jednim papirom koji je vrlo konkretan, smatrajući, ako ćemo se dogovarati, da treba izići sa konkretnim prijedlogom da nađemo taj dogovor. Tako da smo malo ispali ona strana koja je ozbiljnije taj program, pregovore uzela od onih drugih. Ja bih da skratim. Mogu vama to i da ostavim, i da vidite, šta smo mi predlagali.

Mi smo u osnovi predlagali tripartitnu zajednicu, u osnovi smatrajući da one institucije koje trebaju da budu posebne, treba da budu posebne – da će se naći zajedničke. Mi smo mislili da bi trebalo tri nacionalne zajednice priznati tu činjenicu, a ne falsifikovati je. Jer, tri nacionalne zajednice postoje, i one bi trebale normalno, ako ćemo demokratski razgovarati, da imaju sve šanse za normalan nacionalni razvoj, i za normalan susjedski, jer ono što mi kažemo, mi imamo običaj u posljednje vrijeme da kažemo – živjeti jedni pored drugih. Ali, ne jedni na glavi drugima.

Mi smo bili otvoreni i za druge mogućnosti i kombinacije u Bosni, razrješenja srpsko-hrvatskog problema. Ali, to je eto bio naš osnovni prijedlog, i mi smo krenuli tim putem, jer smo imali s druge strane one koji su nas preglašavali.

Nama nezavisna Bosna nikako ne odgovara, jer ona nas, a mislili smo i hrvatski narod, dovodi u situaciju da smo odvojeni od svojih matice. I, jednom, ako Bosna dobije nezavisnost, kao što je sada zatražila, situacija i za hrvatski i za srpski narod je zapečaćena, odnosno, onda je ona u rukama drugih nekih. Ona više nije u našim rukama.

Mi smo zato predlagali za Bosnu jedan konfederalni status – bar kao prvu etapu, u kojem bi, ako se konstruktivno gleda, Hrvatska nacionalna zajednica i srpska nacionalna zajednica mogle da imaju slobodne, isto tako konfederalne veze sa Hrvatskom, odnosno sa Srbijom, ili Srbijom i Crnom Gorom, kako će to već biti.

Ali, u svakom slučaju da nama u Bosni ne budu vezane ruke za naša dva naroda ovom politikom koalicije, malo s jednim, malo s drugim, gdje mi, ili jedan ili drugi narod je moneta za potkusurivanje. Mi nismo imali želju da namećemo muslimanskom narodu

nikakve svoje opcije. Bilo je to, kao što znate pokušaja, u koje ja lično nisam vjerovao sa Zulfikarpašićem, da se dobije muslimanski narod.

Ja čak mislim, meni je lično drago što taj pokušaj nije uspio, jer, prvo mislim da to nije demokratski, drugo ne mislim da bi to funkcionisalo. Oni moraju sami da se opredijele kakve će imati odnose sa Hrvatskom, odnosno sa Srbijom.

I, mislim da se to može principijelno i otvoreno i njima reći.

Eto, to je ono najosnovnije što sam ja sa svoje strane, tu ima i nekih drugih detalja. Ali, ja bih sada volio, poslije ovoga, da čujem kakve su vaše reakcije, da ne bude monolog. Otprilike vidite šta su naši stavovi, šta je naša želja.

Naravno, mi još možemo da govorimo, u prvom redu o Bosni i Hercegovini, mada, meni bi drago bilo, ako bi mogli mi, kao Srbi iz Bosne i Hercegovine malo da posređujemo, da ponudimo svoje dobre usluge, ukoliko vi to želite, ukoliko se pokaže to mogućim, i na ovom širem srpsko-hrvatskom prostoru. Nama se čini, ja sam sinoć sa Radovanom Karadžićem o tom govorio, nama se obojici čini da bi ovo moglo da bude početak ukupnog razrješavanja srpsko-hrvatskih odnosa. Ako te odnose razriješimo, onda da tako kažem – nema nam kraja. Onda bi se ostalo u ovoj političkoj krizi bilo daleko lakše.

Eto, ja bih toliko za početak. Hvala vam lijepo.

JOSIP MANOLIĆ:

Da li možda ima nekih pitanja u odnosu na izlaganje, koje bi trebalo pojasniti?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, evo, izvolite.

GOJKO ŠUŠAK:

Kada Vi kažete – konfederalna Bosna i Hercegovina. (Da.)

Da li još uvijek mislite, ipak, Bosna kao jedinica samostalna, konfederalni dogovor, tri naroda u nju? Ako ima konfederaciju međusobno i može sklapati i takve ugovore s drugima.

Može li – mislim nije mi jasno?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nije ni nama sasvim jasno u svim pravnim detaljima, ali ja ću vam pokušati objasniti do tačke do koje nam je jasno.

Vi znate da je od početka za muslimanski narod, muslimanskom narodu je predstavljana suverenost Bosne. To je postala već jedna psihološki nepromjenjiva kategorija – da bi mi izišli na kraj s tim problemom. Jer, opet, suverena nezavisna znamo šta znači.

Mi smo pokušali da ponudimo, umjesto uskraćivanja suverenosti, višak suverenosti. Neka bude to suverena Bosna muslimanska i suverena srpska Bosna i suverena hrvatska Bosna. Dakle, neka bude suverena država suverenih naroda.

Mi smo mislili da bi se možda tim moglo pravno bez podizanja fizičkih granica, ali administrativno, politički organizovana potpuno suvereno na švajcarskom principu, s tim što smo, mislim da sada tu dolazi jedna vrlo zanimljiva stvar – vi znate geografski, s obzirom na izmiješanost u Bosni.

To bi, prvo, zahtijevalo rekonstrukciju bosanskih opština koje su na štetu hrvatskog i srpskog naroda konstruisane, i to smo mi ustanovili, to se da lako ustanoviti. Tako da bi ostali manjinski u pojedinim opštinama.

Pa, bilo da se lokalna vlast – to se ne može ići na najmanje jedinice. Ali bi postojale mogućnosti transfera, postojala bi mogućnost zamjene – određenih jedinica.

Imam izvjesne informacije iz Ujedinjenih nacija, da u nekom obliku preseljenja koje bi bilo civilizovano i organizovano, i koje se sada već spontano dešava, da bi taj problem u Bosni bio riješen.

Mi smo mislili konkretno pri razgraničenju na tri principa: da etnički, istorijski i teritorijalni princip budu po redu važnosti.

Ali, naravno, tamo gdje se istorijski i teritorijalni princip poklapaju. Oni mogu imati istu težinu, gotovo kao etnički.

Da uzmemo na primjer Travnik, koji je očigledno hrvatski grad, grad hrvatske istorije u Bosni, i koji se teritorijalno nastavlja na jedno područje koje je predominantno hrvatsko. Zbog toga što je ono trenutno, natalitet, i situacija iseljavanja, većinu imaju Muslimani, Travnik uzimam kao očigledan primjer.

Jer, ne bi to trebalo da bude etnički princip, ne bi trebao da bude ni jedini, ni presudan.

Zatim smo mislili na opštine u dodiru, gdje smo mi u dodiru, u Livnu, u Duvnu, Mostaru, Banja Luci, u Kupresu, da bi konstruktivno, da bi bilo moguće razgovarati o nekakvom džentlmen agriment – nekakvom džentlmenskom dogovoru, da [...]¹ jednake razvijenosti, ono što smo gospodin Boras i ja danas razgovarali.

Recimo, ako Mostar ima univerzitet, ako Banja Luka univerzitet ima, ako Tuzla ima univerzitet, ako su gradovi približno veličine, ako se Mostar nastavlja na hrvatski deo Hercegovine, prirodno je da se može govoriti o tome kao hrvatskom centru, kao Banja Luci, koji ima zaleđe. Evo, to mislimo da bi to bilo moguće.

GOJKO ŠUŠAK:

Moje pitanje [...]² i mislimo da bi to bilo moguće.

Moje pitanje je, čak i ovo što Vi kažete kantonizacija Švicarske, ali još uvijek je odvojeno od Hrvatske i od Srbije i na jedan način od matice, jer kantoni mogu među sobom imati odnose, ali ne može kanton izvan, ne može francuski dio naroda u Francuskoj ugovore sklapati niti može njemački sa njemačkim, itd, itd.

ZVONKO LEROTIĆ:

Zato upotrebljava riječ ne federacija, nego konfederacija.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, upravo zato.

ZVONKO LEROTIĆ:

Konfederacija onda omogućuje da se pojedini dijelovi ...

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nama ne bi odgovarala federalizacija posla, jer bi nas onemogućavala u tome. Nama se čini da je sasvim prirodno da hrvatski dijelovi Bosne imaju daleko jače institucionalne veze sa Hrvatskom.

(Upadica: – Nego unutar Bosne i Hercegovine.)

A mi bi u tom slučaju ostavili Muslimanima, mi bi njima prvo ostavili demokratsku slobodu opredjeljivanja jer konfederacija je ugovor, koliko hoće i dokle hoće ...

(Upadica: – I s kim hoće.)

Da, i s kim hoće. Ne bi bilo više tu pritiska da mi nešto ili vi da želite sada Muslimane na svoju stranu, dakle razbili bi jednu konfliktnu stvar, jednu konfliktnu situaciju bi izbjegli, ali ne bi njima omogućili da imaju suverenu državu čija bi suverenost bila i nad srpskim i nad hrvatskim dijelovima.

Ima tu još jedna poenta politička, mislim koju bi bilo vrijedno razmisliti. Ako bi se išlo i na daleko definitivnije razgraničavanje, mislim da bi na liniji redosljeda poteza ovaj bio onaj koji bi bio prirodiji i prvi. Ima i ta stvar, a sa muslimanske tačke gledišta ako bi

1 Nejasno u originalu.

2 Isto.

mi ostavili konfederaciju, to ipak u Bosni ne bi bilo unutrašnjih granica. To je problem s jedne strane, s druge strane ima dobru stranu.

ZVONKO LEROTIĆ:

Ne znam kako biste to izveli.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja sam rekao nije ni nama do kraja jasno.

GOJKO ŠUŠAK:

To jedan i drugi narod će ići prema matici i to će biti posljedica iseljavanja velikim dijelom na ovoj strani, što je prednost Muslimana, oni nemaju kud, to je domovina, i da je samo pitanje vremena kada i jedan drugi od ova dva naroda će biti tretirani kao nacionalne manjine.

BORAS FRANJO:

Mi smo imali ideju ako mi to teritorijalno razgraničimo administrativno da ne bi bilo mogućnosti širenja na srpskim i na hrvatskim teritorijima, jer dozvola za gradnju bi se onda dobivale, bile bi pod jurisdikcijom tih dijelova i useljavanje.

ZVONKO LEROTIĆ:

I useljavanje, čak državljanstva.

MILAN RAMLJAK:

Imate li vi kakvu prvu skicu i eventualne takve teritorijalne podjele?

BORAS FRANJO:

Mi nemamo prvu skicu, mi imamo neke karte koje su pravljene sada poslije popisa stanovništva na osnovu kojih bi, vidite, to je onaj dio koji je pretežno hrvatski, to je ovaj koji je jako kompaktan i najlakši, istočna Hercegovina koja je najlakša, ali mi mislimo da bi tome trebalo da prethodni reorganizacija opština, pa referendum, da bi to imalo demokratsku formu i ova koja se ne bi mogla javno suprotstavljati. I mi mislimo da te procese ne bi se mogli javno zaustaviti.

JOSIP MANOLIĆ:

Cilj te reorganizacije bi bio u stvari homogenizacija određenih područja.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Jeste, homogenizacija određenih područja.

Mi smo čak razmišljali o tome jer smo primijetili jednostavno da se ljudi već sele, sami zamjenjuju stanove, da bi bilo zgodna stvar napraviti jednu Agenciju za regulisanje zamjene imovine, ovog, i podići to na jedan civilizovan stepen, jer jedna od stvari koja se nama nameće kao prepreka, koja se meni čini da nije stvarna prepreka već da je više jedan politički adut kojim se maše, a to je da je Bosnu nemoguće podijeliti.

Bosnu baš nije tako nemoguće podijeliti. Znate, sve je moguće, ali nama se ta opcija isključuje s time unaprijed postavljenim stavom – pogledajte tu leopardovu kožu. I Karington³, onda dođete do Karingtona, i on je hendikepiran na početku.

JOSIP MANOLIĆ:

Zvonko, Vi ste htjeli nešto reći?

3 Lord Piter Aleksander Rupert Karington (1919. On je 3. septembra 1991. od strane Evropske zajednice određen za predsednika mirovne konferencije o Jugoslaviji koja se održavala u Haagu. Imao je dugu diplomatsku karijeru. Bio je predsedavajući Doma lordova, generalni sekretar NATO-a i ministar inostranih poslova Velike Britanije u prvoj vladi koju je formirala Margaret Tačer. Pripadala mu je najveća zasluga za izvođenje bivše britanske kolonije Rodezije iz građanskog rata i njeno izrastanje u nezavisnu državu Zimbabve (1980).

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Meni bi bilo drago da upoznam kako je Vaše gledanje što se tiče i hrvatskog naroda i našeg odnosa i Bosne.

ZVONKO LEROTIĆ:

Vi ste vjerojatno upoznati sa dijelom razgovora koji smo već obavili, s time ste upoznati. Od početka je bila jedna grupa sa strane Vlade Srbije i sa strane Vlade Hrvatske.

Od srpske strane je tu bio Kosta Mihajlović, zatim Smilja Avramov, Kutlešić⁴ je bio, zatim Rade Marković⁵, njih četvorica, a kasnije se uključio, onaj što je i ministar vanjskih poslova, Jovanović,⁶ bio.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

To je bilo prije mjesec dana?

ZVONKO LEROTIĆ:

To je bilo prije rata, u četvrtom ili trećem mjesecu prošle godine da bismo nastavili negdje preko ljeta. Imali smo nekoliko razgovora u Hagu i mislim da se kod vas sada nešto malo preciznije i jasnije iskristalizirala ideja rješenja srpsko-hrvatskih odnosa u cjelini, jer smo na neki način bili isto tako zauzeti s tim načinom na koji način, koji su modaliteti, postoji devet, deset modaliteta da se riješe nacionalni, među inima i različita razgraničenja, odvajanje samostalnih država, preseljenje stanovništva, sve to civilizacijski putevi, a najgori je način sukobi u ratu, da se to izbjegne, itd.

U tom pogledu mislim da se može i nastaviti, mogu se neke stvari koje su tamo, recimo rečene, mogu se ...

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Bilo bi drago da ih imamo, već bi bile radno upotrebljive.

ZVONKO LEROTIĆ:

Dakle, osnovna ideja je bila razgovora koji smo započeli u četvrtom mjesecu da hrvatska strana pomogne konstituciji srpske države, srpska strana da pomogne konstituciji hrvatske države. To je bila početna pozicija, i u tom pogledu smo išli za tim da pogledamo sve moguće elemente koji stoje po preprekama tome.

Elementi su bili slijedeći: jedan od najvažnijih elemenata što se nije rasčistio, ja ću govoriti otvoreno, što se nije u prvo vrijeme razriješio problem između gospodina Miloševića i gospodina Babića. Taj problem nije bio razriješen u ono vrijeme.

Nije se u ono vrijeme računalo s time da minimum Hrvatske, postoji neki minimum Hrvatske, postoji neki minimum Srbije u tom pogledu. Tu se nismo mogli nikako dogovoriti zato što ove dvije, tri politike nisu bile jasne.

Pred dva mjeseca gospodin Kosta Mihajlović je inicirao ponovno razgovore i rekao je da bi hrvatska strana morala shvatiti da pravog ozbiljnog pregovarača ima u gospodinu Karadžiću i u predstavnicima Srba u Bosni i Hercegovini i to se čekalo, dok sazrije ta ideja. Sada, tu ...

No, ovdje je dakle, vidim od stare ove ekipe koja je radila na tome, od srpske strane, osobito od gospodina Kutlešića i Markovića, prihvaćena ova ideja razgraničenja sa stanovišta pravnog aspekta, što znači vidimo ovdje se spominje reorganizacija općina, onda je već spominjana i spominjani su referendum naroda, jer to su legitimni putevi kojim se može ići. Tada još nije kao posredno sredstvo spominjana konfederalizacija Bosne i Hercegovine. To je kasnije došlo i to je vaša ideja, jedan put, jedna stepenica koja bi tome ...

4 Vladan Kutlešić.

5 Misli se na Ratka Markovića.

6 Vladislav Jovanović.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Jer nismo imali drugog sredstva, imali i misli ovo, ono, suočili se sa ovim problemom kantonizacije koju ste spomenuli.

ZVONKO LEROTIĆ:

Jer kantonizacija je problem. Ovdje je zaista neophodno, to ste dobro uočili da se tu ne mora ići sa nekom unaprijed zacrtanom idejom jer je ona već zacrtana u samom položaju i Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvata i Muslimana. Ona je već dana.

Prema tome, može se ići na posjedovanje legitimnog prava, svakog pojedinog naroda da se odluči kuda hoće. Srpski narod je, koliko znam već odlučio, koliko znam danas je proglasio čak i republiku.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nije danas, sutra će.

ZVONKO LEROTIĆ:

To je dakle, i čuo sam da je to u pripremi.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Jeste i gotovo je dokument i biti će sutra proglašen, samo će biti uslovno proglašeno, naime vezano ukoliko oni povuku te dokumente, traženje, jer ono jedino što mi dolazimo, a čini nam se i hrvatski narod u potpunu pat poziciju to je onog trenutka kada se proglasi nezavisnost Bosne i mi smo to morali.

ZVONKO LEROTIĆ:

To je dakle legitimno pravo naroda jednako kao što Srbi u Bosni i Hercegovini to čine i učinili su kada se bude postavilo pitanje pred hrvatskim narodom u Bosni i Hercegovini rezultat će biti sličan. To će se onda pitanje postaviti i za Muslimane u Bosni i Hercegovini.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Jeste, i naš doprinos je sada da mi ako je to stvarno hrvatski interes kao što se nama čini da jeste, da napravimo deblokadu u Bosni, blokada je nama stvorena time jer nam je postavljeno da to hrvatski narod ne želi zajedno sa muslimanskim, tako da smo mi jedini buntovnici, razbijači, znate tu čitavu priču.

ZVONKO LEROTIĆ:

Ako se zaista gleda raspoloženje, to vi vjerojatno znate puno bolje nego ja, vi tamo živite, a mi isto nešto znate, ako se gleda raspoloženje hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini onda je ogromna većina hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini pristaje i hoće da se uključi u život već sada gotovo samostalne Hrvatske i to na način da to bude izvedeno na jedan fin demokratski način.

To je dakle taj proces koji već godinu dana traje jer je to politika koja nije izmišljena u glavama pojedinih stručnjaka ili ljudi koji vode politiku nego je to zaista narodni duh.

Ovdje se dakle, samo radi o tome na koji način pojam suverenosti koji Muslimani sebi pripisuju u prvom smislu i prebacuju na Bosnu i Hercegovinu kako da se on na legitiman i na legalan način prenese na tri zajednice.

To je dakle i političko pitanje i pravno pitanje.

Što se tiče političkog pitanja, mislim da tu nema problema što se tiče Hrvata, velike većine postoji ljudi koji misle drugačije, ali i pojedinci i pojedine grupe.

Ali, što se tiče samog izvođenja, to znači pravnog postupka, pravnoga, – ja ne bih o tome, to su bili dugački razgovori.

Referendum naroda bi trebao biti zamijenjen sa nečim legitimnim. Nigdje se referendum naroda kao naroda ne može legitimno, legalno izvesti.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nego mora da bude ekstra ustavna, vanustavna kategorija, ili nadustavna, ali ne može nikako da bude ustavna, je li to hoćete da kažete.

ZVONKO LEROTIĆ:

Ne, ne, ne – hoću reći da svaki referendum mora biti teritorijaliziran – građani idu na referendum. (*Da.*)

Jer, referendum koji se provodi samo u okviru posebno izabranih pripadnika jednog naroda, nije pravno uredno izveden. To znači, općine mogu biti...

BORAS FRANJO:

Izvinjavam se. Ono što je SDS napravio plebiscit prije dva mjeseca, kada je bilo – to nije međunarodno priznato, nikako.

(*Upadica: – Oblik, da, da.*)

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, oblik, da, to je više izraz političkoga i političkog izjašnjanja.

ZVONKO LEROTIĆ:

Da, to je oblik političkoga izjašnjanja.

(*Jeste.*)

Najveće poteškoće smo upravo imali tu – kako da se pravno izvede referendum, koji će biti međunarodno priznat?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

I u isti mah da on bude teritorijaliziran.

ZVONKO LEROTIĆ:

Da, da, to je problem koji smo mi razrađivali. I ja sam govorio i Kosti, govorio sam Kutlešiću, da kad, da izvođenje referenduma kao narodnog referenduma u smislu etničkoga – da ne može biti priznat. Svi građani u nekoj regiji, ili nekom kraju, općini – moraju se kao građani izjašnjavati. To on nije, to on onda nije nikako mogao prihvatiti, jer je onda još išla ona politika, znate, da narodi kao narodi su konstitutivni dijelovi.

Da, pa prema tome, i narodi kao narodi moraju imati referendum.

Da li ste o tome razmišljali, to me sada zanima – da li ste o tome razmišljali? Koje su konzekvence referenduma koji bi bio izveden po općinama?

BORAS FRANJO:

Opet jedan intermeco. Mi smo danas u zrakoplovu o tome razgovarali, upravo imajući ovaj problem u vidu, a to je, kad smo razgovarali – tamo gdje je relativna većina Hrvata u nekoj općini, i trebaju nam dodatni glasovi srpskog naroda – da bi tu općinu u cijelosti pripojili hrvatskom korpusu. To bi onda morali dogovorno obaviti, ova dva naroda – da mi opet pomognemo hrvatski narod svojim glasovima, gdje je srpski narod u relativnoj većini.

Od apsolutne većine općina to se ne pojavljuje kao problem. Ali se pojavljuje tamo gdje je relativna većina jednog naroda, a treba mu pomoć drugog naroda, tako da bi onda i tu općinu pripojio korpusu naroda srpskog ili hrvatskog. To sve u odnosu na muslimanski narod. Primjera radi, u Mostaru, u općini, za jedan posto je muslimanski narod, sada po novom popisu prevladao u odnosu na hrvatski narod.

Međutim, kada se dodaju hrvatskom narodu glasovi srpskog naroda, onda je općina tako...

GOJKO ŠUŠAK:

To je slično Travniku gore, da.

BORAS:

Da, to je slično tome, ima masu toga, da. To bi se moglo riješiti na ovaj način, ići sa dogovorom, ali jednim velikim povjerenjem.

JOSIP MANOLIĆ:

Zvonko, Vi imate još nešto? Izvolite, molim vas.

ZVONKO LEROTIĆ:

Ja ću kasnije, molim, ja bih kasnije, još da malo razjasnimo pojam toga. Da, i tu je problem konfederalizacije.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, problem suvereniteta operacionalizacije, da, da.

ZVONKO LEROTIĆ:

Jedino bih samo ako smijem pitanje – reorganizacija općina.

Da li je moguće izvesti prije, po sadašnjem Ustavu, u sadašnjoj političkoj situaciji?

MILAN RAMLJAK:

To je druga mogućnost.

(Da, da.)

ZVONKO LEROTIĆ:

Ne, ne, to je pretpostavka, molim.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Pretpostavljam da to pitate zato što osjećate da bi to trebalo biti prethodno. *(Da.)*

Da, normalno.

Ja mislim, ukoliko postoji saglasnost, da bi se to moglo izvesti, jer to bi se po postojećem stepenu nadležnosti opštine, to je ono što mi sada u stvari radimo.

Recimo, u opštini, kao što je nekad bilo prirodno u Bosni – da je postojala hrvatska čaršija, znate, srpska čaršija, muslimanska čaršija. Ta prirodna stvar je narušena. I ona je između ostaloga i planirano narušena.

Recimo, u Banja Luci, ja sam iz Banja Luke, Novi Varoš prema, on je hrvatski, onaj deo gore srpski, a preko Vrbasa je muslimanski.

E, sada ono što smo mi pokušali da uradimo, to je, i što opštine mogu da urade, to je da na skupštinama opština izdvoje svoju mjesnu zajednicu i formiraju novu opštinu, i naslone se na onaj teritorij izvan grada.

JOSIP MANOLIĆ:

Predsjedniče, mi smo razgovore počeli već. Gospodin Koljević je izložio koncepciju njihovog gledanja u globalu. Malo smo sada začeli već u raspravi oko pojašnjavanja određenih pitanja i problema.

Ono što je do sada rečeno u globalu, mislim da nema spora. Ima vjerovatno kada ćemo preći na konkretna pitanja, biti će vjerovatno pitanja, koja treba i objasniti, koja treba i možda i imamo drugačija gledanja na određene probleme.

PREDSJEDNIK⁷:

Da mi možda kažete malo o čemu ste, predsjednik se vraća iz Evrope, i kaže: – Dajte postignite sporazum. *(Da.)*

I, što sada?

GOJKO ŠUŠAK:

Ono što se tiče Bosne i Hercegovine, predsjedniče.

7 Franjo Tuđman.

PREDSJEDNIK:

Između hrvatskog i srpskog naroda, pa uključujući i Bosnu i Hercegovinu.

HRVOJE ŠARINIĆ:

Čak kažu ključ vaših odnosa prolazi kroz Bosnu.

PREDSJEDNIK:

I spremni su u tom pogledu ...

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Mi smo s istim osjećanjem došli da bi ovo moglo da bude uvod u razrješenje ukupnih odnosa i ono što mi sa svoje strane smatramo da je i prirodno i demokratski i u interesu oba naroda, to je prvo da se ne negira činjenica da postoje tri nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini i da te nacionalne zajednice imaju pravo da budu konstituirane kao nacionalne zajednice, mi smo toga konstituisali srpsku skupštinu i čini nam se da bi normalno bilo da se konstituiše i hrvatska skupština i da ima neki zajednički organ za početak, ali da bi ta vrsta autonomije bila u interesu naših naroda, da ona proizlazi iz narodnog osjećanja i da bi ona omogućavala mirno neko demokratsko razrješenje, razgraničenje i mi smo sada upravo o tom razgraničenju počeli da govorimo o kojim oblicima, gdje bi to bilo moguće, koji su principi i gdje bi moglo da se dogovorno.

Ja sam to nazvao džentlmenskim sporazumom, zajednički radi tamo gdje postoje istorijske osnove i nekakav fer-plej da pomognemo jedni drugima, da se što prirodnije teritorijalno to obavi, ako su za jedan posao, što je rekao gospodin Boras Hrvati kratki u Mostaru prirodno je da mi vama pomognemo tu jer ne treba ni puno pameti ni poštenja da se vidi da je to hrvatski kraj.

Ako ista takva situacija u Travniku koji se naslanja i na Vitez i na čitavo ono područje opet je to nešto vrlo prirodno što bi se moglo političkim dogovorom razriješiti.

Naša je situacija slična u Doboju, trebalo bi naći neke analogne ili u Banja Luci ili u krajini, to bi bila jedna mogućnost pomaka našeg dogovornog, a ono što ste vi postavili pitanje konfederalno, mi jedino što smo mogli da smislimo u ovoj situaciji to je da ne bi narušili krajnje muslimanske interese i ostavili njima slobodu izbora, ali ne i mogućnost da manipulišu Srbima pomoću Hrvata, a Hrvatima pomoću Srba, da se napravi jedan konfederal, da se konfederalizuje Bosna, tako da bi praktično bila tri suverena naroda koja bi onda Hrvati sa Hrvatima imali državne veze i Srbi sa Srbima državne veze koje bi im odgovarale.

To najkraće što je naša ideja sada u ovoj fazi i što mislim da bi zajedničkim radom mogli politički ako bi uskladili, ako bi to bili vaši ...

PREDSJEDNIK:

Ne znam da li ste iz ovoga što sam sada čuo, čini mi se prihvatljivom ideja o nacionalnim vijećima. U načelu znači, ovakva jedna načelna suglasnost da treba biti predusretljiv u smislu teritorijalnog razgraničenja, i to je prihvatljivo jer kod toga povijest pokazuje da je ponekad trebalo čak, ne samo takvo razumijevanje, nego ponekad i razmjene pučanstva itd. Jedino, mislim taj problem konfederalnog uređenja to je nešto čime se treba pozabaviti, imajući sva dosadašnja iskustva, pa i interes Evrope, interes Evrope u ovom smislu kao što ste vi kazali.

Ja sam to znao i prije i sada su me zainteresirali da se problemi riješe tako da se ne komplicira i da se ne daje mogućnost za nove konfliktne situacije, uključujući i to, govorim za neke planove koji postoje u tom smislu.

JOSIP MANOLIĆ:

Vi ste govorili o konfederaciji Bosne i Hercegovine, a u odnosu na ostale zemlje, države, Srbiju, Hrvatsku i ostale, kakva je tu pozicija?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nama se činilo, i mi smo film vrtili danima, da ne kažem noćima, i znate da je pravno komplikovan.

JOSIP MANOLIĆ:

Svi mi njega vrtimo.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da. Nama se čini ako bi konfederalizovali Bosnu i Hercegovinu da bi onda stvorili jednu demokratsku i otvorenu situaciju, jer ako je konfederacija ugovor koji može biti od pet tačaka, može biti od 10, može biti od 15. U načelu konfederacija može biti čvršći federalni odnos pod drugim imenom. Ili, može biti ograničen, ili specifičan.

Da bi to otvorilo mogućnost i slobodu hrvatskom narodu, odnosno srpskom narodu, koliko i dokle hoće da se veže, sa svojom maticom. Mislim da je prirodno očekivati da ti narodi žele da se vežu, što je moguće čvršće, od kulture, do političkog sistema, i drugih stvari. Ali, to bi onda bio njihov slobodan izbor.

A mislim da bismo i Muslimane u tome trenutku doveli u jednu fer poziciju, u kojoj mi nismo sada. Da oni ne stvaraju svoju politiku na nečem što se meni čini da je strašno parazitska politika.

Moj veliki prigovor na muslimansku politiku, kao njihovu političku doktrinu, ekvidistance, što stalno Izetbegović pominje – između Hrvatske, Hrvata i Srba. Oni dalje od toga u svojoj političkoj filozofiji nisu otišli. Oni smatraju da je to, da to ima snagu prirodnog zakona. Ja mislim da je to velika nesreća za nas, što nisu oni u svom razmišljanju otišli dalje, jer ta ekvidistanca se pretvara u ekvilibristiku, i dovodi do stalne jedne političke nestabilnosti.

I upravo ovo što je gospodin predsjednik rekao – da Evropa ima, naravno interes, da stvori stabilne, ne konfliktne situacije. Meni se čini samo, ja sam razgovarao sa nekim Americancima o tome, a i stavljali su isto primjedbe.

Ja kažem – nemojte smatrati da ono što će pravno biti komplikovano, – da će biti u praksi konfliktno.

Meni se čini obrnuto. Jer, vi znate da prvo, Evropa bi to htjela što brže, i što Amerikanci kažu – praktikeliti⁸, znate, oni bi to htjeli mnogo brzo, da bude met, i da su oni taj posao završili. Meni se čini da je to malo neozbiljno, i da bi relativno lako mogli njih ubijediti, da neke pravno komplikovanije strukture, mogu biti politički stabilnije. To je naš utisak.

I u tome smo mi samo išli, i ako se baziraju na tome.

MILAN RAMLJAK:

Ako se baziraju na realnom interesu.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, ako se baziraju na realnom interesu, da.

JOSIP MANOLIĆ:

Da, ovo je sasvim jasna pozicija unutar. Sada iz toga treba proizići pozicija: – tko je nosioc međunarodnog subjektiviteta u toj konfederaciji? Da li je to konfederacija, ili su to pojedini dijelovi, tj. pojedini segmenti konfederacije.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Jeste, to ste postavili tačno, da. Da, tačno. Ja mislim, sve tri nacionalne zajednice, koje onda, jer, pogledajte – ako su sve tri nacionalne zajednice, onda Hrvati mogu prenijeti na Hrvatsku, onda Srbi mogu prenijeti na Srbiju. A Muslimani mogu zadržati.

8 Tako u originalu.

Jer, ako ćemo mi sutra imati Libiju, koju već imamo, Iran, Tursku, u Sarajevu, Irak, jer interesantno je koje su to zemlje iz toga dela sveta. Ako pogledate malo, vidjet ćete da su to zemlje, koje su jako orijentisane fundamentalistički.

Oni nas ne mogu bar principijelno kritikovati da smo mi njima oduzeli njihovu slobodu. I ako oni žele puni suverenitet sa ovim elementima, za koje su zainteresovani, na jednom određenom području. Ali, onda je lako Srbima i Hrvatima prenijeti svoj suverenitet, kao što smo imali u prošloj Jugoslaviji – suvereni narodi koji deo svog suvereniteta – mi, recimo, odmah da vam kažem, Srbi u Bosni i Hercegovini, bez obzira što smo Srbi, ne bi hteli sav suverenitet preneti na Srbiju, ili na neku krnju Jugoslaviju. Ali, jedan deo, mi bi hteli da imamo savezne propise, zato što smo imali rđava iskustva sa lokalnim propisima.

Onda, imamo rđava iskustva sa našim lokalnim kneževinama, i znate, lokalističkim. Postoje određene autonomaške težnje i u srpskom narodu, donekle. Mi bi hteli da ih sprečimo, i da ih regulišemo.

Eto, to bi bio moj odgovor, ako bi naravno to bilo pravno moguće.

MILAN RAMLJAK:

Da, kako ja shvaćam vraćanje dvostrukih realnih unija.

BORAS FRANJO:

Ovaj prijedlog gospodina Koljevića, ja shvaćam ovako: – U Bosni i Hercegovini formirale bi se tri države.

JOSIP MANOLIĆ:

Tri konfederalne države?

BORAS FRANJO:

Konfederalne, da, dakle, sa svim atributima državnosti.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Sa konfederalnim ugovorom, da.

BORAS FRANJO:

Da, jeste, i bilo bi to, između ostalog, Hrvatska država Bosne i Hercegovine. (*Jeste.*)

Da li bi se tako zvala, ili tako slično, sa vjerovatno dvije regije, odvojene dvije regije.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Republika Hrvatska Bosna i Hercegovina.

BORAS FRANJO:

Dvije regije, odvojene dvije regije, jer ne bi mogle biti ove geografski iz raznoraznih razloga.

I sada ta Hrvatska država Bosne i Hercegovine zaključuje konfederativni ugovor sa ostale dvije države Bosne i Hercegovine... (*Jeste.*) Srpskom, i muslimanskom. Jer, imamo mi koješta da u taj ugovor, zajednički, jer nebo, nebo se ne može podijeliti. Ne može se ni transport, odnosno ne može se ni cestovni promet, i ni željeznički promet se ne može podijeliti, riječni promet.

Znači, imali bi šta putem toga konfederativnog ugovora, da na nivou konfederacije Bosne i Hercegovine prenesemo u zajedničke te institucije.

A, isto tako država, Hrvatska država Bosne i Hercegovine potpuno samostalno prenosi neke poslove od zajedničkog interesa sa Republikom Hrvatskom. Pa, čak možemo to da prenesemo na Republiku Hrvatsku – vanjsko zastupanje, zajedničke te institucije, vanjskoga zastupanja, obrane, monete čak.

Evo, ja to tako polazim od toga.

Predsjedniče, govorimo već malo o konkretizaciji ovoga prijedloga.

PREDSJEDNIK:

Znam, ali tu ćemo se sresti na tome području, na tom području ćemo se sresti sa pitanjima, i u tom smislu treba ići. Ali ćemo se sresti sa problemom jednog rješenja koje je definitivno, da.

Da, to je, ako hoćemo, uzmite devize, uzmite – sada meni kažu ljudi iz Hercegovine, i kažu – šta vi mislite da ćemo mi primati kažu, jugodinar – nećemo. I kako će te prisiliti? Slični će biti sa srpskim dijelom.

Prema tome, to je problem koji u ovom smislu ići, ali pripremati jedno rješenje, koje će biti definitivno, trajno, za pretpostavku, za, ne samo normalan, nego dobrosusjedski suživot i hrvatskog i srpskog naroda.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Mogu li ja dvije male fusnote na ovo? Ja se slažem sa Vama i ja mislim da idealiziramo previše, da je ovo trajno rješenje.

Meni se prvo čini da bi politički trebali ići ovim putem jer treba stvoriti određenu društvenu prihvatljivost, klimu. Mi u Bosni imamo vrlo negativnu klimu stvorenu i Hrvati i Srbi, a da smo mi Bosanci i Hercegovci, pa da je malo nezgodno reći ako ste Srbi, ako ste Hrvat, mi moramo tu klimu razbiti.

Mi je već razbijamo. Dakle, ovo bi bio jedan korak ka tome, a drugi elemenat koji ste vi malo čas spomenuli kada ste bili ovdje to je transfer. Ako mi prethodno izvršimo pregrupisanje opština koje bi bilo pošteno, a ne ovako kako je nametnuto pod Pozdercem da svagdje gdje je moguće budu Hrvati u manjini i Srbi u manjini, ja vam mogu to uživo predstaviti, mi smo studirali tu mapu i te opštine kada smo vidjeli, ista je stvar napravljena i sa Hrvatima i sa Srbima. Dakle, te enklave koje se mogu uspostaviti na opštinskom nivou, omeđiti, pa onda vidjeti što se može sa transferom, što se može sa dogovornom ljudskom, fer zamjenom napraviti, pa napraviti jednu agenciju za civilizovanu razmjenu imovine i stanovništva što će biti u interesu tih ljudi, i taj termin homogenizacije u Jugoslaviji vi znate, satanizovan, zašto bi to bilo nešto strašno da ljudi žive sa ljudima koji su im najbliži.

PREDSJEDNIK:

Gdje god su nastali tako zamišljeni nacionalni problemi kao kod nas to se rješavalo, uzmimo od Prvog svjetskog rata i Drugog svjetskog rata, završavalo se izmjenom...

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Htio sam samo da kažem da mi se čini ovo što Vi govorite o krajnjem cilju da bi ovo bio put.

PREDSJEDNIK:

Slažem se, ali da znamo da ozbiljan svijet koji se ne bavi politikantstvom, mislim međunarodni čimbenik, očekuje zapravo jedno rješenje koje bi bilo rješenje odnosa i čak spremni odgovorni ljudi su kazali da su spremni u tom smislu biti arbitar, na pomoći biti, i to ne, da se razumijemo u Bonu, Parizu itd.

Ako postoji ovo što sada gospodin Koljević kazao, ako postoji takva suglasnost na razini srpskog dijela, onda će biti, ja moram reći da u tim razgovorima početnim prije ovog užasnog rata, da je Milošević bio veoma sklon takvom rješavanju i da je on rekao da u Bosni ljudima koji su na čelu, ove srpske politike Bosne, da možemo računati da ćemo imati takve partnere, a onda je došao ovaj užasan rat, ali taj rat je pokazao nešto što bi se zbilo u Bosni i Hercegovini, jer ako se ne zaustavi, ako ne pobijedi razum, ako ne pridemo tom političkom rješenju.

Jedino, kako Vam se čini i Vi gospodine Koljević i Vi kako će Muslimani se u odnosu na to opredijeliti, da li ste imali nekakvih razgovora? Naime, zna se da je bilo razgovora, dokle se došlo i što mislite u kojem pogledu?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Pa, evo, ako gospodin Boras dopusti, budući da sam ja malo i nasamo razgovarao i pokušavao nastaviti, pokušavali nešto što smo mogli, nismo mogli mnogo, ovo nam je prva prilika bila baš da smo nešto se ukazali na horizonti.

Prvo, moram Vas obavijestiti što je danas gospodin Izetbegović rekao. On je danas prihvatio ideju da postoje tri naroda u Bosni i Hercegovini. On je do sada to negirao, tu činjenicu i vodio čitavu pravnu političku aktivnost da nas pretvori u anacionalne građane, tako da bi se mogla izvršiti manipulacija. Jasno vam je na koji način – jednom s jednim, drugi puta sa drugim i mi smo svi...

PREDSJEDNIK:

I sa računom da će se kretanja demokratska razvijati kako se razvijaju, promjene kakve su bile na štetu jednih i drugih.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, uzmite samo najobičniji primjer. Mi smo dva Hrvata i dva Srbina u Predsjedništvu koji su slučajno ali ne po logici izbornog zakona, predstavnici hrvatskog i srpskog naroda, jer za nas su glasali i Srbi i Hrvati i Muslimani. Sutra se može praviti politička manipulacija ako mi to ne obezbjedimo da Muslimani izaberu onog Hrvata koji njima odgovara, koji zapravo nije pravi predstavnik hrvatskog naroda i da izaberu takvog Srbina, to nije u redu.

PREDSJEDNIK:

Imamo gorka iskustva koja su dovela do toga.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Tako je, da ne govorim dalje o tome. Gospodin Izetbegović je danas napravio ustupak i on je rekao i svi su novinari bili šokirani, to je bilo jutros, doletjeli su kod mene u kabinet, kaže Izetbegović je priznao da postoje tri nacionalne zajednice i tri naroda i da će se morati odustati od građanske države. Ja mislim da taj njegov ustupak vrlo opasan. On je dragocjen što je ta elementarna činjenica priznata, ali on je vrlo opasan jer on praktično predstavlja po mom mišljenju, ja ću dobiti nezavisnost, ja ću dobiti državu, a da bi vas donekle zadovoljio ja ću vam ovo priznati i konačno će biti jedno vijeće naroda gdje će ipak negdje za neke stvari morati postojati konsenzus.

Da skratim, taj njegov postupak u stvari bi htio ovo što ste Vi sada rekli – da nas zaustavi na pola puta, one posljednje faze da više nikada ne bude.

BORAS FRANJO:

Ja bih na vaše pitanje, predsjedniče, dodao, da Muslimani ovo rado ne bi prihvatili, pa čak nerado bi i čuli za ove razgovore večeras, ove naše, da. Ona njihova koncepcija na čelu sa Alijom, suverena Bosna i Hercegovina kao građanska država, i samim tim bi oni, i što je profesor Koljević već naglasio, željeli da na taj način osiguraju prevlast muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini. I postupno zatiranje ova dva naroda, posebno hrvatskog, koji je u manjini tamo.

A, imamo već primjera za to. U mome Ljubuškom – u ljubuškoj općini je 8 posto Muslimana. A dobili su u diobi vlasti 25 posto. I nisu zadovoljni s time. Nisu s tim zadovoljni.

Isti je slučaj, manje – više gdje su god oni u manjini, u odnosu na hrvatski narod. Tu je još gore. A, to ukazuje na ovo upravo što smo sada konstatirali.

Prema tome, oni se neće obradovati ovim razgovorima, ali moramo ih dovesti pred gotov čin, upravo jednim povjerenjem, koje moramo istovremeno graditi između ova dva naroda. I, da bi osigurali ovo što želimo, još ćemo razgovarati.

PREDSJEDNIK:

Vidite, gospodo došli smo, kada razgovaramo o biti problema, i zapravo i nema vremena za gubljenje.

Ja sam bio sklon da bi ih se zadovoljilo, jer ovo što smo sada kazali – hoće li prihvatiti – neće li prihvatiti. Ja sam bio sklon da se traži takvo rješenje da, i ja još uvijek jesam u osnovi, znači da oni dobiju, kad se izvrši ta razdioba kantonizacije između srpskog i hrvatskog dijela. Da, znači, imaju dio, gdje su Muslimani većina, itd., pa da čak u jednom konačnom rješenju idu da im ostane ta njihova republika, država koju bi oni imali.

Veoma odgovorni čimbenici Evrope nisu skloni tome. I to mi potvrđuje i ovo što je rečeno.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Znate li možda zašto?

PREDSJEDNIK:

Dobro, da čujem to od Vas.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja ću vam reći šta je meni rekao njemački ambasador. U jednom dugom razgovoru izletela je jedna rečenica zato što paradoksalno oni misle da bi mi bili mnogo bolji vatrogasci i Hrvati i Srbi za izolovane Muslimane u Bosni i Hercegovini, koji onda ne bi imali mogućnost povezivanja dalje za one transverzale.

E, sada vidite, koja se uloga našim narodima tu dodeljuje. Čak, i jednom, što sam ja od gospodina Efa i čuo.

PREDSJEDNIK:

Da, samo, nije to mišljenje Efa, nego i drugih. Evropa i svijet se pomalo boji ovoga što ste vi nazvali zelenom transverzalom, i da je to stvaranje islamske u Evropi. Tako da bi oni bili skloni čak da se izvrši razdioba između Hrvatske i Srbije da ne bi bilo te posebne muslimanske, znate. Ali, mislim da se mi tu nalazimo pred problemom, da mi prosudimo, šta je realno u odnosu na oba ta naroda, koja su tamo, je li.

Ali je bitno da svijet uočava da to nije samo naše pitanje, da je to pitanje Evrope, pa čak i svijeta. I u tome jeste šansa da se jednim racionalnim razmatranjem i rješenjem dobjije i potpuno, bez krvoprolića, za jedno političko demokratsko rješenje.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja bih nekoliko pitanja postavio, ja bih možda malo još ovo unapredio. Mislim da smo za prvi puta već dosta, mada nam je naravno vreme kratko, trebalo bi što brže ići.

Je li Vi, gospodine predsjedniče, smatrate da nije u interesu Hrvatske, kao što mi smatramo, sa srpske strane, priznavanje nezavisnosti Bosne?

PREDSJEDNIK:

Čujte, mi na to ne možemo sada utjecati, je li?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ne, ali nama bi dragocjeno bilo da znamo kako Vi na to gledate.

Mi na to gledamo, ja Vam odmah mogu reći, da zatvaranje u jedan republički kavez, u kojem bi srpski narod, a nama se čini po analogiji i hrvatski narod, od svoje matice bio odeljen državnom granicom i sada sve što vi pravite preko državne granice, to je pitanje dobre volje trećeg.

PREDSJEDNIK:

Jasno, jasno, sa toga gledišta stavlja se u povoljniji položaj, znači, većinski narod. (Naravno.) To je apsolutno, da. I tu mogu doći do izražaja sve te tendencije, manipulacije.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

I mi zato nećemo priznati, mislim mi nećemo, bez obzira, Evropa, bez obzira tko u Evropi, vrlo je čvrsti ovaj stav SDS-a, da bi to bio kraj toga dela srpskoga naroda, znate. Mi tu nezavisnost ne možemo priznati jednostavno.

PREDSJEDNIK:

Onda idimo u tom sklopu sa jednim rješenjem ali nemojmo u ovim razgovorima sada ništa govoriti, da se razumijemo, molim.

Pa, prema tome, kada se dovrši taj proces oko 15. 1. priznanje Hrvatske,⁹ onda se može ići na definiranje čak i ovih, da.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da, i onda će biti lakši razgovor, da, vrlo dobro.

PREDSJEDNIK:

Dakle, samo jedno pitanje u svezi sa svim ovim, jeste li dotakli pitanje armije? Da li će armija biti sklona, bilo je nekih naznaka, ali ne znam danas – da bi ona prihvatila političko rješenje.

Kakva je situacija danas?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da bih, da, tako kaže, tako kažu ona dvojica, da.

PREDSJEDNIK:

Tko je imenovan za zapovjednika sada, za komandanta u Sarajevu?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Novi je neki čovjek, ne znam mu ja ime.

(*Vuković.*)¹⁰

PREDSJEDNIK:

Za komandanta oblasti u Sarajevu?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ali armija i dalje tvrdi da će ona prihvatiti i da će prihvatiti to.

PREDSJEDNIK:

Ne, Strugar¹¹ je u Cetinju, neki Kukonjac¹², ili tako nekako, da će prihvatiti.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Da će prihvatiti podelu Bosne, i da će prihvatiti, odnosno političko rješenje Bosne, koji narod nju ne prihvata – ne prihvata je. To je zvanično nama rečeno.

PREDSJEDNIK:

Mislim da je to velika, objektivno, da je to velika šansa da se izađe, prema tome jer u takvoj situaciji ako je armija za to onda će i taj treći faktor u Bosni i Muslimani biti u situaciji da prihvate rješenje, s time da do tog traženja rješenja budemo krajnje racionalni, da mi ne izazovemo.

9 Evropska zajednica je 15. januara 1992. priznala nezavisnost Hrvatske i Slovenije. Austrija, Irska, Norveška, Luksemburg, Francuska, Španija, Portugalija, Malta, Italija, Bugarska, Danska, Belgija i Velika Britanija odmah su priznale nezavisnost ove dve novostvorene države, a u narednih nekoliko dana to je učinilo preko 50 država. Nemačka je još 19. decembra 1991. priznala nezavisnost Hrvatske, a Vatikan je Sloveniju i Hrvatsku priznao 13. januara 1992.

10 Misli se na generala Vladimira Vukovića.

11 Misli se na generala Pavla Strugara.

12 Misli se na generala Milutina Kukanjca.

ZVONKO LEROTIĆ:

Mislim da se u razgovorima utvrdi da je suverenitet Bosne i Hercegovine izveden i da ga nose tri naroda. On mora biti proglašen.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ključne stvari da, to je ključni problem, da je on izveden.

ZVONKO LEROTIĆ:

To ste vi već napravili, tj. sutra će to napraviti sa proglašenjem Srpske republike Bosne i Hercegovine, ali bi se trebalo pripremiti da se taj problem suverenosti prebaci na izvorne svoje elemente, ako Muslimani hoće, ako neće, faktički ostaje suverenost samo na njima, zadnji.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

To je bio naš krajnji odgovor na problem suvereniteta. Ako oni hoće da budu i neće da prenose dalje, to je njihova stvar ali da nas ne zatvaraju, suverenitet.

ZVONKO LEROTIĆ:

Faktički se može dalje ići, pa se kaže priznanje Bosne i Hercegovine. Bosne i Hercegovine je faktično priznanje srpske države u Bosni i Hercegovini, hrvatske države u Bosni i Hercegovini koja se suvereno priključuje koliko hoće i kako hoće.

PREDSJEDNIK:

Prema tome, ostaje na njima da se odluče.

ZVONKO LEROTIĆ:

Da, ostaje Muslimanima da se odluče u onom dijelu u kojem jesu, da se politički pripremi stvar i pravno. Pravno je vrlo važno za njih.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja mislim da bi s obzirom na ovaj problem jako dobro bilo što ranije ako se slažete, organiziramo, napravimo slijedeći sastanak, da mi dovedemo i pravnike, da imamo eksperte tu, što vi jeste, a ja nisam, da se dokumenti mogu...

PREDSJEDNIK:

S jedne strane pravnu problematiku, a s druge strane ovo što ste vi profesore kazali praktična pitanja tog razgraničenja, da osiguramo s jedne strane pretpostavke za trajan mir za dobrosusjedske odnose u svakom slučaju za uređenje tih država, ali i ova pitanja humanitarna, u što većoj mjeri da zaštitimo, da izbjegnemo koliko god je to moguće, s obzirom na ova sva gorka iskustva koja imamo, osobito sada u Hrvatskoj.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Mogu li ja vas upitati praktično, ono što nas čeka čim se vratimo, što već možemo uraditi? Ako sam vas dobro shvatio, prva priprema za ovo bi bila prestrukturacija opština.

ZVONKO LEROTIĆ:

To je problem, kako će se to izvesti, da li je to moguće izvesti?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

To je moguće izvesti na ovaj način da se pojedini delovi opština izdvajaju tamo gdje postoji zaleđe. Mi smo recimo tako Olovo, izdvojili deo olovske opštine u kojem žive Srbi i vezani sa Romanijom.

Isto tako bi u ovim hrvatskim krajevima trebalo, trebalo bi to izučiti.

BORAS FRANJO:

Po ustavu BiH važećeg postoji mogućnost i to u tom smislu da skupština općine donese odluku o raspisivanju referenduma u jednoj mjesnoj zajednici gdje je homogen jedan

narod, da se referendumom građanin te mjesne zajednice izjasni o izdvajanju iz te općine ili formiranju posebno ili priključenjem drugoj susjednoj općini i onda takve rezultate tog referenduma Skupština Bosne i Hercegovine potvrđuje, samo potvrđuje.

Dakle, po postojećem Ustavu to se može, istina treba određeno vrijeme za to.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ima još nešto što bi jako pomoglo i ubrzalo ovaj proces.

JOSIP MANOLIĆ:

Samo kod toga vam je važno da li je referendum na području čitave općine ili samo na dijelu?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Najmanja ustavna jedinica je mjesna zajednica, odnosno naseljeno mjesto, selo, tako pošto je to najmanja ustavna jedinica.

BORAS FRANJO:

Bogatići, to je jedno mjesto hrvatsko tamo oko Vlašića, na terenu, oko pet, šest tisuća Hrvata a priključeno je ranijim vlastima Skender Vakufa i zato je Stari Travnik izgubio prevlast Hrvata upravo zbog tih Bogatića što je priključeno Skender Vakuf i tamo čine ti Hrvati manjinu, a i ovamo su starom Travniku izgubili. Zato je moguće u tim Bogatićima referendum sprovesti, da se oni izdvoje iz Skender Vakufa a priključe ostalim.

GOJKO ŠUŠAK:

Ili naš i vaš slučaj Kupresa.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Naravno. Jako bi mnogo pomoglo ovom procesu pošto smo mi prvi povukli potez, da tako kažem simbolično uzeli krivicu, tog istočnog grijeha, jer u Bosni se to doživljava kao neki veliki grijeh, tako nam je nametnuto i stvoreno. Mi smo izdvojili svoju skupštinu. Ako bi i HDZ izdvojio i svoj klub poslanika kao skupština, i ako bi se složio što ja imam utisak da bi se složio jer mi imamo tu veliki problem medijski, da se izdvoje kanali na postojećoj televiziji.

Da se izdvoje kanali na postojećoj televiziji, nama bi onda ovo medijski dalje bilo puno lakše, jer mi sada imamo strašnu propagandu pete kolone u hrvatskom narodu, u srpskom, srpskih Jugoslovena – bilo namjerno ili nenamjerno. I mi smo sinoć imali, uključujući stare komuniste.

(Upadica: – Branko Mikulić.¹³)

Recimo, Mikulić je govorio, odjednom su se i oni uključili, znate, nama sada Todor Kurtović i Branko Mikulić sole pamet i da nam ponovno zagorčavaju život, a mi ne napravimo ništa, da ne izvedemo ove narode na neku demokratsku čistinu, nego tako.

PREDSJEDNIK:

Pročitali ste pismo ovih, šta su to?

GOJKO ŠUŠAK:

Evo, pismo Vama Predsjedniku Hrvatske, intelektualci.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja slučajno znam sve te intelektualce, jer sam bio u tim književnim vodama, znate, nema tu velikoga intelektualca.

13 Branko Mikulić (1928–1994). Jugoslovenski i bosanskohercegovački političar. Predsjednik Saveznog izvršnog veća od 15. maja 1986. do 16. marta 1989. Prvi predsjednik jugoslovenske vlade koji je podneo ostavku.

A svatko je tu došao iz maloga mjesta, da bi u Sarajevu dobio određeni položaj, znate. Dakle, to je kratko rečeno, znate.

PREDSJEDNIK:

I ne gledaju bit problema. Hoćemo li vječito da se hvatamo za grkljan, razumijete, ili ćemo jedan puta se skandinavizirati i evropeizirati, da živimo. Povezali smo toliko, ali na taj način da priznamo međusobno suverenost, ne. *(Naravno.)*

Prema tome, to je to.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja bih zamolio, ako bi ste vi mogli pomoći, jer to bi onda bio zajednički rad, znate.

Ja sam recimo novinare televizije zvao, ja lično, i, malo sam lično vodio, jer mi je to unekoliko i struka. Toliko je sada u Sarajevu satanizovana ta podela televizije. Ja sam pisao jedan tekst, pravo na svoju sliku i na svoj ton, što su oni karikirali, da mi sada hoćemo portire, da biramo po nacionalnom ključu, itd. da vam to ne govorim sve.

Sada, ako bi mi napravili jednu kontra akciju, mi bi vrlo brzo to napravili.

GOJKO ŠUŠAK:

Tri kanala – jedno rješenje.

ZVONKO LEROTIĆ:

To je proces delegitamacije takozvanih bosanskih saveznih organa. To je proces.

PREDSJEDNIK:

Da, ja mislim da je to prihvatljivo, da. S tim da sa time idemo dalje.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Neka to ostaje tehnološki jednako, znate. Oni nam i to podmeću da mi radimo tehnološki i nemoguće, nije to tačno.

PREDSJEDNIK:

Da, svaki svoj program, jasno, jasno, kao i normalno u ovakvoj situaciji, kada ste vi izdvojili svoju Srpsku Skupštinu, i kada idemo ovdje – onda je normalno da se i HDZ-ovski, da se hrvatski zastupnici isto tako. To je logika stvari, u tome smislu.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

I, znate, onda mi možemo graditi dobre odnose, kada nitko nije ugrožen, da ima svoje ljude. Ali, onda su to i pravi Hrvati, i pravi Srbi, i onda imate i mogućnosti gostovanja i zajedničkih emisija, i da ne govorimo dalje. Onda se izlazi na zelenu granu.

Onda bi ove stvari bile, i ne bi mogle biti demagoški dalje korištene protiv nas, eto.

ZVONKO LEROTIĆ:

Ovaj građanski princip Bosne i Hercegovine je ukinut. Ali ovaj još narodni nije konstituiran, sada ga treba objasniti. Onda će i Muslimani morati biti prisiljeni da nešto naprave, to je jasno.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Naravno, naravno, a ne da postižu stalno nečinjenje, jer oni su sve sada dobijali, znate, što su rekli, neka se ovi ludaci, jeste, tako.

BORAS FRANJO:

Nije to naš rat, ili nije to naše, to je srpsko-germanskog naroda stvar.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Ja bih vas zamolio gospodine Boras, pošto ću se ja sa vama vratiti u Sarajevo, ja sam ovo zapisao, pa da mi pomognete oko televizije i radija, znate, i to mogu biti direktno programi vezani za Zagreb i za Beograd.

Ja sada malo tehnički mislim da je moguće, neću sada u te detalje ići, to je moguće, to je sve moguće, i to nije tako skupo, kao što oni predstavljaju. Ima i treća frekvencija, ima i znate koja je, da se može dobiti dozvola.

MILAN RAMLJAK:

Kako na to gledaju vaši prijatelji iz SDS-a iz Hrvatske?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

To je malo komplikovano pitanje, kao što su i naši odnosi komplikovani.

Mi, naime, nismo hteli – da vam sasvim iskreno kažem, mi smo imali jako mnogo ponuda, da sjedinimo taj SDS, što bi imalo svoju logiku. Ali, mi smo smatrali da ne bi mogli ti[me] razrješenju srpsko-hrvatskih problema, nego da bi dobili jedno lokalističko mišljenje, koje bi nam bilo nametnuto, znate.

PREDSJEDNIK:

Išlo bi zaoštravati.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Tačno, zaoštravati, tačno. Mi nismo imali problema, o tome možemo drugi puta govoriti, i otvoreno i sa gospodinom Babićem s kojim, odmah da vam kažem, mi nismo naročito bliski, ne što nam taj narod nije blizak, nego što je u pitanju ličnost, znate, malo čovjek s kojim je teško ovako kao što Vi i ja razgovaramo, malo je teško na isti način razgovarati, kao što razgovaramo gospodin Boras i ja.

To će morati biti, nekako riješiti.

PREDSJEDNIK:

Problem je u tome, da, ako je netko toliko ograničen, stvarno čak, da smatra da se Knin može izdvojiti iz središta Hrvatske, onda ne možete razgovarati s njime, ne, razumijete. To je to.

Stjecajem okolnosti, u Kninu je još poslije Drugog svjetskog rata bilo skoro pola–pola pučanstva, da bi se jednom politikom dovela. Ali, iz geopolitičkog razloga ne može Hrvatska ni pod koju cijenu priznati, i pristati na to. I to je i Milošević u početku razgovora prihvatio. I, prema tome, unaprijed je sada jasno da takva ekstremna gledišta kao što je Babić, ili ne znam Martić, da ona nemaju svoje osnove i truju i onemogućavaju zapravo konačno rješenje svih spornih pitanja između Srbije i Hrvatske.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Samo, ako dozvolite, gospodine predsjedniče, ja imam izvjesnu nadu. Ako mi krenemo sa Bosnom i Hercegovinom, pa proširimo rešavanje ovih srpsko-hrvatskih odnosa, da će onda ovaj problem unekoliko biti lakši, jer ćemo mi onda te ljude dovesti u jednu situaciju, koja je netipična za čitav narod.

(Upadica: Jasno, jasno.)

Neće se oni, znate, zato mislim da je ovo dobar početak toga.

(Upadica: Slažem se.)

I meni se samo postavlja pitanje našeg sledećeg sastanka. Šta bi bilo najproduktivnije u kojem obliku bi naš sledeći sastanak bio najkonstruktivniji?

PREDSJEDNIK:

Tko za ovaj vaš sastanak zna sada, sa vaše strane?

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Nas dvojica samo.

BORAS FRANJO:

Nitko, nitko u Bosni i Hercegovini.

KOLJEVIĆ NIKOLA:

Za ovaj sastanak predsjednik Milošević ne zna, iako ja ne bih ništa niti krio, znate, jer za Bosnu, on nije nadležan za nas, niti mislim da bi on imao išta protiv. Ali, možemo se sada dogovoriti šta mislimo šta je najkonstruktivnije – da bi unapredili to.

PREDSJEDNIK:

Ja mislim ...

S tim da ne idemo u javnost do daljnje, dok se ne dogovorimo.

Prema tome, ostaju razgovori zatvoreni, ali da treba upoznati vodstvo i Srba u Bosni i mislim da je normalno da upoznate i Miloševića, onoga, on je sada predsjednik Srbije, prema tome to je tako.

Nije naše stanovište da mi razgovaramo o tome tko je predstavnik, mi trebamo razgovarati sa onim koji predstavlja, tako da se traži jedno opće rješenje koje bi bilo prihvatljivo u interesu i Srbije i Hrvatske, oni znači sa našeg gledišta i mi dajemo to demokratsko pravo i Muslimanima i zauzimamo se, ali želimo izbjeći ono o čemu je bilo riječi, da bismo manipulirani.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Što Vi mislite, da li bi naš slijedeći sastanak bio – mi imamo jako dobrog pravnika Lukića u Sarajevu, ali ja sam mislio nekoga iz Beograda da uključimo, vi ste radili sa Kutlešićem ili gospođa Avramov, to mislim da bi nam koristilo. Sada, jedino ne znam...

PREDSJEDNIK:

Samo da se dogovorimo da li jedna komisija da raspravlja i pravna i ova teritorijalna pitanja, ili pak dvije?

JOSIP MANOLIĆ:

Za početak bolje jedna komisija.

ZVONKO LEROTIĆ:

Gdje bi bili pravnici, ljudi koji znaju demografiju i koji znaju općine dobro, sastav stanovništva na početku.

PREDSJEDNIK:

Slažem se i ja.

FRANJO BORAS:

Trebalo je profesionalce po pojedinim oblastima da sada naprave jednu pravu ...

PREDSJEDNIK:

Slušajte, ta osnova za daljnje razgovore je ovo što smo smo izglasali, principi, a onda sada ići na ostalo.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Ima još samo jedna stvar. Da li u ovoj fazi ili kada da uključimo ljude iz Srbije?

PREDSJEDNIK:

To ste sada kazali, što ste spomenuli. Neka se oni dogovore. U svakom slučaju neka budu ozbiljni ljudi, razboriti ljudi koji žele rješenje problema.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Hvala Vam i ovo bi zbilja bio fini kraj sa našeg prvog sastanka.

FRANJO BORAS:

Prije završetka ja bi zamolio s obzirom da SDS u Bosni i Hercegovini ima veliki utjecaj, barem ja pretpostavljam na armiju, pa radi tog početnog povjerenja između hrvatskog

i srpskog naroda, kao nekakav efekat ovih večerašnjih razgovora, da se izvrši pritisak na armiju da prekine sa pritiskom na hrvatski narod, posebno u Hercegovini jer svaki dan se daje izjava od generala kako se u Zapadnoj Hercegovini pripremaju napadi na istočnu Hercegovinu a to je, zna se, izgovor.

U drugim krajevima, posebno hrvatskim krajevima i u sjevernoj Bosni, Bosanskoj Posavini.

PREDSJEDNIK:

I ne samo to, nego da utičete i na to da prestanu, znači da zaista poštuju to primirje za političko rješenje i što se tiče napada na Hrvatsku iz Bosne, da se postigne političko rješenje.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Posebno i u civilizirano se ponašati u mjestima gdje su došli, naročito ti rezervisti i ovo u Mostaru slučaj.

PREDSJEDNIK:

Ja bih predložio da se vas dvojica nađete sa komandantom vojne oblasti, prepustite njemu da li će pozvati komandante korpusa, da ih upoznate, evo mi idemo za političkim rješenjem, prema tome, vama nije u interesu da idete u rat.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

I ja bih Vas zamolio, mislim da bi bilo mnogo efektivnije, gospodine Boras da Vi i ja lično idemo, jer drugačije će izgledati razgovor ako budemo...

PREDSJEDNIK:

Upravo to, da ih upoznate.

JOSIP MANOLIĆ:

Prve dobre korake od njih tražiti, demobilizacija, možda nepotrebni ljudi, što je izvršeno.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

I da mi provjerimo to što oni nama javno govore da oni nisu više za vojnu opciju, ako ste rekli da vidimo...

PREDSJEDNIK:

Znači, mi smo na traženju tog rješenja, prema tome pomognite, inače ćete nas upropastavati, ali i sebe definitivno upropastiti.

Gospodo, ja predlažem da sada pogledamo vijesti, pa na večeru.

/Završeno u 19,30 sati./

DOKUMENT BROJ 2

DEKLARACIJA O PROGLAŠENJU REPUBLIKE SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

Zajednička država Jugoslavija stvorena je pre 73 godine dobrovoljnim ujedinjavanjem njenih naroda. Njenim nastankom neki jugoslovenski narodi izvučeni su ispod vekovne državopravne dominacije austrougarskih zavojevača, što je omogućilo očuvanje njihove etničke posebnosti, jezika, kulture i tradicije i njihovu potpunu političku, pravnu i ekonomsku afirmaciju.

Srpski narod je dao ogroman doprinos stvaranju zajedničke države, uloživši svoju snagu i živote miliona svojih sinova i kćeri. Uprkos svirepom postupanju fašističkih zavojevača i strašnom genocidu koji je nad njim u drugom svetskom ratu izvršio marionetski režim NDH, on se ipak odlučio za dalji život u zajedničkoj, federativno uređenoj državi.

Danas, neodgovorni i sebični secesionisti, motivisani i pomagani od Jugoslaviji nenaklonjenih stranih sila, pokušavaju srušiti zajedničku državu, prekinuti njen državno-pravni identitet i kontinuitet i ukloniti je sa istorijske scene. Čine to jednostranim aktima na štetu drugih jugoslovenskih naroda, ignorisanjem ustavnih organa i institucija savezne države, izbegavanjem pregovora i dogovora, kršenjem dogovorenih prekida oružanih sukoba, u cilju potpune internacionalizacije jugoslovenske krize i eventualne strane vojne intervencije.

Razbijanje i ukidanje federativne Jugoslavije nanelo bi nenadoknadivu štetu svim jugoslovenskih narodima.

Politička koalicija muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini pridružuje se secesionistima u njihovom pokušaju da razbiju Jugoslaviju. Svojim nastojanjem da izvrši secesiju Bosne i Hercegovine od Jugoslavije, ova koalicija grubo i bezobzirno ignoriše suverena prava srpskog naroda, pokušava da mu oduzme status konstitutivnog naroda i nametne svoje interese i odluke. Ona istorijski neodgovorno uništava tradiciju zajedničkog života u svemu ravnopravnih naroda, krši i ruši postojeći ustavni poredak u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini i svojim aktima ukida ustavne osnove nastanka Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice. Kratkovidno pokušava da domaćoj i stranoj javnosti kao državne i ustavne odluke predstavi svoje potpuno protivustavne, protivzakonite i nelegitimne akte (Memorandum i Platformu) i na njima utemelji svoj zahtev za priznavanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Ona ne shvata da srpski narod ne može odlučiti protiv interesa svojih sinova i budućih pokolenja, protiv svoje budućnosti i slobodoljubive tradicije.

Na poziv Skupštine srpskog naroda da poništi svoje nelegitimne akte i povuče svoj zahtev za priznanje državne nezavisnosti Bosne i Hercegovine, muslimansko-hrvatska koalicija do danas nije pristala. Time je još jednom potpuno ignorisala suverenu volju srpskog naroda i ukazala mu šta ga sve još može očekivati u eventualno nezavisnoj Bosni i Hercegovini.

Pošto koalicija muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice svojim aktima i zahtevom za priznanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine ruši osnove nastanka ove federalne

jedinice i njeno ustavno uređenje, srpski narod je prinuđen da brani svoju slobodu, suverenost, status konstitutivnog naroda, dostojanstvo i svoju budućnost. On je dao svoj pristanak na zajednički život u Bosni i Hercegovini, ali samo kao federalnoj jedinici u sastavu federativne Jugoslavije, a ne u nekakvoj nezavisnoj i od Jugoslavije odvojenoj Bosni i Hercegovini.

Imajući u vidu sve ove istorijske, političke i ustavne činjenice, polazeći od univerzalnog, neotuđivog i neprenosivog, ustavom utvrđenog prava srpskog naroda na samoopredeljenje, samoorganizovanje i udruživanje, na osnovu koga on slobodno određuje svoj politički status i obezbeđuje ekonomski, socijalni i kulturni razvoj, poštujući njegovu vekovima dugu borbu za slobodu i samostalnost kao i spremnost na dobrovoljan, zajednički i ravnopravan život sa drugim narodima u zajedničkoj državi, imajući u vidu da se on tokom drugog svetskog rata odlučio da sa drugim narodima (Hrvatima i Muslimanima) konstituiše republiku, ali isključivo izričito u sastavu federativne Jugoslavije, sa voljom i čvrstom odlukom da živi u istoj državi sa ostalim srpskim narodom i svestan da mu samo takva država može garantovati zaštitu, slobodu i ravnopravnost, sprovodeći njegovu plebiscitarno izraženu volju i odlučnost da ostane u federativnoj Jugoslavije kao zajedničkoj državi dobrovoljno ujedinjenih naroda i njihovih republika, nasuprot neodgovornom nastojanju da se ona razbije i ukine, izražavajući njegovu rešenost da odlučuje o svojoj sudbini da ne pristane ni na jedno silom ili ucenom iznutra ili izvana nametnuto rešenje.

Uvažavajući njegovu odluku da u ovom sudbonosnom istorijskom trenutku više ne mogu predstavljati državni organi čiji se ustavni osnov ruši nelegalnim i nelegitimnim aktima koalicije muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice, konstatujući da predstavnici ove koalicije ne poništavaju svoje neustavne i nelegitimne akte i ne povlači svoj zahtev za priznavanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine u nameri da doprinese rekonstruisanje Jugoslavije kao dobrovoljne zajednice, zasnovane na suverenosti i ravnopravnosti naroda i republika, vladavini prava i najvišem stepenu zaštite ljudskih prava i sloboda i zaštiti manjina slobodnom tržištu i pluralističkoj demokratiji, nastojeći da doprinese mirnom i dogovornom rešavanju pitanja teritorijalnog razgraničenja i razrešenju drugih prava i obaveza u ostvarivanju prava na samoopredeljenje muslimanskog i hrvatskog naroda u dosadašnjoj SR Bosni i Hercegovini.

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao legitimni, slobodno i demokratski izabrani predstavnik i zaštitnik njegovih prava i interesa, ostvarujući njegovu plebiscitom izraženu volju i na njoj zasnovanu svoju odluku da se pristupi formiranju Republike srpske Bosne i Hercegovine, na zasedanju održanom 19. januara 1992. godine donosi

DEKLARACIJU
O PROGLAŠENJU REPUBLIKE SRPSKE NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

I

Na područjima srpskih autonomnih regija u oblasti i drugih srpskih etničkih celina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u drugom svetskom ratu, a na osnovu plebiscita održanog 9. i 10. novembra 1991. godine na kome se srpski narod izjasnio za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji, osniva se i proglašava

REPUBLIKA SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

II

Republika se nalazi u sastavu savezne države Jugoslavije kao njena federalna jedinica i razrešenje drugih međusobnih prava i obaveza, izvršiće se mirnim putem i dogovorno, uz uvažavanje etničkih, istorijskih, pravnih, kulturnih, ekonomskih, geografskih, komunikacijskih i drugih bitnih kriterija i uz poštovanje principa i pravila međunarodnog prava.

III

Osnove društvenog, političkog i državnog sistema Republike urediće se njenim ustavom.

IV

Ustavom Republike garantovaće se puna ravnopravnost i jednakost naroda i građana pred zakonom i zaštita od bilo kog oblika diskriminacije.

V

Do izbora i konstituisanja novih organa i institucija koji će biti ustanovljeni Ustavom Republike, funkcije državnih organa u Republici obavljaće sadašnja Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Ministarski savjet.

VI

Sedište organa Republike je u Sarajevu.

VII

Do donošenja ustava, zakona i drugih propisa Republike, na njenom području će važiti savezni propisi, kao i propisi dosadašnje SR Bosne i Hercegovine, osim onih za koje Skupština srpskog naroda utvrdi da su u suprotnosti sa saveznim Ustavom.

VIII

Organi vlasti dosadašnje SR Bosne i Hercegovine predstavljaju zajedničke organe nacionalnih zajednica u prelaznom periodu, do konačnog teritorijalnog razgraničenja i razrešenja drugih prava i obaveza.

U prelaznom periodu zajednički organi konsenzusom donose neophodne odluke i akte.

IX

Ova deklaracija stupa na snagu danom donošenja.

X

Ova deklaracija će se objaviti u Službenom glasniku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.¹⁴

Broj: 02-72/92
9. januar 1992. g.
Sarajevo

Predsednik
Skupštine srpskog naroda
u Bosni i Hercegovini
Mr Momčilo Krajišnik, s.r.

14 „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“. Godina I, broj 2, 27. januar 1992.

DOKUMENT BROJ 3

STENOGRAFSKE BELEŠKE SA PROŠIRENE SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE¹⁵ BEOGRAD, 2. MART 1992.

Sednici su prisustvovali: dr Branko Kostić, potpredsednik Predsedništva SFRJ; dr Borisav Jović, Sejdo Bajramović, Jugoslav Kostić – članovi Predsedništva SFRJ; dr Slobodan Gligorijević, predsednik Skupštine SFRJ; Bogdana Glumac-Levakov, predsednik Saveznog veća Skupštine SFRJ; Dragomir Rakić, potpredsednik Veća republika i pokrajina; Zarije Martinović, predsednik Odbora Saveznog veća za političke odnose; Aleksandar Mitrović, potpredsednik Saveznog izvršnog veća; general-pukovnik Blagoje Adžić, vršilac dužnosti saveznog sekretara za narodnu odbranu; Milivoje Maksić, zamenik saveznog sekretara za inostrane poslove; Slobodan Šarenac, pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove; Aleksandar Bakočević, predsednik Narodne skupštine Republike Srbije; dr Nikola Koljević, član Predsedništva SR BiH; mr Momčilo Krajišnik, predsednik Skupštine SR BiH, dr Radovan Karadžić, predstavnik srpskog naroda iz Bosne i Hercegovine koji je zadužen sa saradnju sa Predsedništvom SFRJ; Goran Hadžić, predsednik Republike Srpska Krajina; Mile Paspalj, predsednik Skupštine Republike Srpska Krajina; mr Zdravko Zečević, predsednik Vlade Republike Srpska Krajina; Veljko Džakula, potpredsednik Vlade Republike Srpska Krajina; Stojan Španović, pukovnik, ministar odbrane Republike Srpska Krajina; Milan Martić, ministar unutrašnjih poslova Republike Srpska Krajina; Anđelko Maslić, generalni sekretar Predsedništva SFRJ; Gavro Perazić, Ratko Slijepčević, zamenik generalnog sekretara Predsedništva SFRJ; Miodrag Ostračanin, Srećko Medić, Mile Pešut,

15 Predsedništvo SFRJ radilo je od 3. oktobra 1991. u nepotpunom sastavu. Tada je održana sednica bez članova iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije (Janez Drnovšek, Stjepan Mesić, Bogić Bogičević i Vasil Tupurkovski), ali uz prisustvo tri najodgovornija oficira JNA – generala Veljka Kadijevića, Blagoja Adžića i admirala Staneta Broveta. Ostatak Predsedništva (Borisav Jović, Branko Kostić, Jugoslav Kostić i Sejdo Bajramović) konstatovao je da su se „stekli uslovi“ za rad i delovanje definisani Ustavom SFRJ u uslovima neposredne ratne opasnosti: „*Za vreme postojanja neposredne ratne opasnosti Predsedništvo SFRJ će u Beogradu kontinuirano zasedati, raditi i odlučivati u skladu sa Ustavom SFRJ, važećim saveznim propisima, kao i na osnovu odluke Predsedništva SFRJ o ovlašćenjima predsednika Predsedništva SFRJ za vreme ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti i u drugim sličnim vanrednim prilikama od 21. novembra 1984. godine*“. (UN, MKSJ, 00501714.) Od tada je Predsedništvo zasedalo samo sa četiri člana; oni su preuzeli i neke funkcije Skupštine Jugoslavije „koja se ne može sastati“. Da bi se obezbedio privedenim snagama zbog ranije donesene odluke o dislociranju snaga JNA iz Slovenije: „*Polazeći od Odluke Predsedništva SFRJ d 18. jula 1991. o dislociranju svih komandi, jedinica i ustanova JNA sa teritorije Republike Slovenije, kao i otpustu i neupućivanju regruta iz te Republike u JNA i dok je ta Odluka na snazi, član Predsedništva SFRJ iz Republike Slovenije ne učestvuje u odlučivanju kada Predsedništvo SFRJ odlučuje kao najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ*“. (Isto). Tako je Predsedništvo smanjeno za jednog člana, pa je „zakonska“ većina bila četiri glasa.

Lazar Vračarić, Borka Komnenić, Nikola Tašić, Zoran Stanković, Moma Đurović, Vasa Vukadinović, Ranka Matijašević, Dragan Musulin, pukovnik Slavko Krivošija – iz Predsedništva SFRJ; Ilija Končarević i Veljko Vukelić, potpredsednici Skupštine Republike Srpska Krajina.

(Stenografisali su: Jordan Živanović, Stana Gapić, Slavica Kostadinović, Zorica Stević, Milica Dunić, Ljubica Stojaković, Ljiljana Vlahović, viši debatni stenografi redaktori i Dragana Stambolija, stenograf).

Predsedavao je dr Branko Kostić, potpredsednik Predsedništva SFRJ.

BRANKO KOSTIĆ:

Predlažem da počnemo sa radom.

Otvaram 189. sjednicu Predsjedništva SFRJ u proširenom sastavu.

Uz poziv za današnju sednicu dobili ste i pregled pozvanih, a dobili ste i predlog dnevnog reda.

Pitam – da li ima predloga za izmjenu ili dopunu predloženog dnevnog reda?

(*Nema.*)

Konstatujem da je jednoglasno usvojen predloženi dnevni red.

Kao što smo uobičajili prije prelaska na dnevni red, predlažem da nas resorni ministri kratko informišu o najaktuelnijim pitanjima političko-bezbednosne situacije u zemlji.

Istovremeno, želim da iskoristim priliku da prisutnim predstavnicima Republike Srpska Krajina poželim uspješan rad, poslije uspješno organizovane Skupštine i izbora novog rukovodstva.¹⁶

Ima rječ general Blagoje Adžić.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Što se tiče stanja na frontu, tu nema nekih bitnijih promena. Moglo bi se reći da je već duže vreme karakteristično – o tome sam i ranije informisao Predsedništvo – da se mnogo često narušava primirje. Istina, to je pretežno provokativnog karaktera – otvaranje vatre, najčešće bez posledica po ljudske živote, ali ima i ljudskih žrtava.

Naša je procena, a za to ima i dosta dokaza, da se, uglavnom, nastoji takvim provokacijama izazvati sukob, čime bi se stvorili povoljni uslovi za prebacivanje krivice za osporavanje mirovne operacije snaga OUN na drugu stranu. Prosečno dnevno se događa od 30, pa do čak 48 narušavanja primirja. Najčešće se radi o otvaranju snajperske vatre, zatim

16 Misli se na promenu rukovodstva RSK kada je politički odstranjen Milan Babić, vođa krajiških Srba. On se protivio mirovnom planu Ujedinjenih nacija, a njegovu političku diskvalifikaciju pokrenuo je Slobodan Milošević 8. januara 1992. Zatim je usledila trodnevna burna sednica ostataka nekadašnjeg Predsedništva SFRJ (od 31. januara do 2. februara 1992) na kojoj su bila kompletna rukovodstva Srbije, Krajine, Crne Gore, Srba iz Bosne i Hercegovine i JNA. Rukovodstvo Krajine prihvatilo je mirovni plan, ali ne i Babić. Skupština Krajine zasedala je 16. februara u Glini i razrešila Milana Babića sa funkcije predsednika Republike; zatražila je i da Vlada RSK, takođe pod njegovom kontrolom, podnese ostavku. Milan Babić je politički neutralisan 26. februara 1992. u Borovu Selu, gde je održana sednica Skupštine RSK koju je sazvao njen predsednik Mile Paspalj; na njoj su bili i Branko Kostić i general Adžić. Na sednici su smenjeni Babić i njegova vlada. Za novog predsednika Republike Srpske Krajine izabran je Goran Hadžić, skladištar poljoprivredne zadruge u Pačetinu. Novi premijer bio je Zdravko Zečević, agronom iz Benkovca. U novu vladu, koja je trajala do 28. marta 1993. ušli su i krajijski socijalisti koji su na izborima 1990. bili na listama Saveza komunista Hrvatske. Skupština je na istoj sednici usvojila i izmene ustava RSK koji je proglašen u Babićevoj „epohi“. Izmene su se odnosile na „proširenje“ teritorije RSK – u njen sastav uključena je i teritorija Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema, a unesena je i odredba da Ustav RSK ne može da bude u suprotnosti sa Ustavom SFRJ, a zakoni i drugi opšti akti RSK moraju takođe da budu u saglasnosti sa Ustavom SFRJ „i ne mogu biti u suprotnosti sa saveznim zakonom“.

artiljerijske vatre, a vrlo česta je pojava ubacivanja diverzantsko-terorističkih izviđačkih grupa, koje na određenim pravcima, putevima i komunikacijama postavljaju zasede, a najčešće vrše miniranja i postavljanje mina, mina-iznenadenja, kojima se kasnije pokušavaju nanositi gubici vojnim vozilima i borbenim vozilima.

Što se tiče ostalog dela fronta, mislim da nema nekih posebnih problema. Stalno se vrše neki pokreti hrvatskih oružanih snaga, u cilju pregrupisavanja i stvaranja nekih za njih povoljnih grupacija, s jedne strane, a sa druge strane, vrši se delimično smena snaga radi odvođenja i odmora.

Prema našim saznanjima imaju i određenih problema, jer je sve više otpora mobilizaciji. Naročito se sada javljaju neki problemi oko rešavanja statusnih pitanja tih koji su učestvovali u borbi u vezi s dolaskom mirovnih snaga i mogućnosti da jedan deo tih vojnika i starešina hrvatskih oružanih snaga bude otpušten kući, jer su oni, na neki način, u ovom ratu uživali određene privilegije, kao što je to primanje plate u stranoj valuti, zatim, davanja stanova, prednosti u zapošljavanju članova porodice i ostalo.

No, i dalje se nastavlja mobilizacija i, na žalost, i mobilizacija vojnih obveznika srpske nacionalnosti, koji pod pritiskom i pretnjom treba da idu u hrvatske jedinice.

Što se tiče Bosne i Hercegovine, pored ovih komplikacija na političkom planu, sve češće su provokacije jedinica u određenim garnizonima, naročito u mestima gde je pretežno hrvatsko stanovništvo, a u poslednje vreme gde je i muslimansko stanovništvo. Naročito su karakteristični aerodromi Mostar i Bihać, gde se više puta događalo da se upotrebi oružje, u smislu provokacija protiv stražara i obezbeđenja vojnih objekata.

Zatim, posebno je karakterističan Travnik, jer je poznato da je tamo vojna industrija, gde se već nekoliko meseci prave veliki problemi oko isporuke naoružanja i vojne opreme koja je proizvedena u ovim fabrikama.

Sledeće područje je područje Dervente, na potezu Doboj-Derventa, gde je pre dva dana došlo do oružane provokacije, gde je vojska dobro reagovala: napadači su ranjeni i povratani. Slična situacija se događa i oko Tuzle, aerodroma Tuzla i garnizona Tuzla.

Ovo je sve upereno protiv jedinica JNA. Vrlo je bitno – postoji intenzivna propaganda iz Bosne i Hercegovine, naročito lažna propaganda, po kojoj se pronose vesti kako se navodno, dogovorio Čengić¹⁷ sa Rašetom¹⁸ ili neko sa mnom, o povlačenju jedinica JNA. Ili, recimo, javno obećanje Čengića u Travniku da će on rešiti pitanje izvlačenja garnizona iz određenih delova Bosne i Hercegovine.

Jedinice i garnizoni Jugoslovenske narodne armije od početka referenduma u Bosni i Hercegovini stavljeni su u stanje pripravnosti i nalaze se u borbenoj gotovosti. Makimalno su obezbeđeni objekti. Jedinice se nalaze u svojim kasarnama i na poligonima, uz neprekidan boravak aktivnih starešina u svojim jedinicama. Jedinicama je naređeno da ničim ne provociraju da ne nasednu na provokacije, ali, isto tako, naređeno im je da u slučajevima otvaranja vatre na jedinice energično odgovore vatrom.

Noćas je nastala totalna blokada Sarajeva. Blokade su višestране – svako po nacionalnoj pripadnosti, ko kontroliše koju teritoriju, izvršio je blokade. Noćas je grad Sarajevo ličio na jedan ratni sukob, jedan ratni događaj. Naravno, pretpostavljamo da se u početku proslavljala pobeda na referendumu odnosno uspešan referendum, a onda je, verovatno, bilo i provokativnih odgovora na vatru, tako da se u Sarajevu noćas pucalo na sve strane. Ja mislim ni 6. april 1945. godine nije bio, kao što je bila noćasnja noć u Sarajevu.

Naloženo je komandantu vojne oblasti da stupi u kontakt sa legalnim organima vlasti i da upozori na ovakvo ponašanje. Ovome su dosta doprinele euforične izjave čelnika SDA posle saopštavanja prvih rezultata referenduma.

17 Muhamed Čengić. Potpredsednik Vlade Bosne i Hercegovine.

18 General Andrija Rašeta. Zamenik komandanta V armijske oblasti 1991. i glavni pregovarač JNA oko povlačenja iz Hrvatske.

Kao što znate, juče je došlo do pogibije jednog Srbina i jednog ranjavanja. Ono što je teže od toga, to je da je došlo do napada na znamenje, na zastavu Srpske pravoslavne crkve, koja je trebalo da se uništi, što znači ponižavanje srpskog naroda, a onda je došlo do ovog konflikta, do sukoba u kome je jedan čovek poginuo i jedan teško ranjen.

Prema najnovijim podacima ima još slučajeva pogibije, od čega je na barikadama poginuo jedan Srbin i jedan je ranjen. Jedna djevojka je ubijena prilikom izlaska iz svog stana. Situacija u Bosni i Hercegovini je dosta ozbiljna i dosta zategnuta. Svakog momenta može da eskalira u ozbiljan sukob.

Što se tiče ostalih delova Jugoslovenske narodne armije, karakteristično je da se iz Makedonije vrši izlazak bez ikakvih problema. Čak je postignut veći deo sporazuma oko nekih nedovoljno preciznih dogovora koje smo ostavili za kasnije. Znači, što se tiče izlaska jedinica iz Makedonije – nemamo nikakvih problema.

U jedinicama Jugoslovenske narodne armije vrše se pripreme za sprečavanje eventualnih ekscesa i zloupotreba za vreme mogućih martovskih demonstracija¹⁹, jer imamo nekih podataka kojima se raspolože, ima indicija da će te provokacije biti usmerene protiv objekata Jugoslovenske narodne armije. Nekih drugih problema, za sada, nema.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala, Blagoje.

Riječ ima Slobodan Šarenac, pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove.

SLOBODAN ŠARENAC:

Savezni sekretar, Petar Gračanin, iz zdravstvenih razloga je odsutan, nalazi se na Vojno-medicinskoj akademiji na kratkom liječenju.

Bezbjednosna situacija je jako napeta i ima tendenciju pogoršanja, pogotovo kada se ima u vidu stanje u Bosni i Hercegovini. Po našoj ocjeni, to je posljedica iščekivanja realizacije mirovne operacije Ujedinjenih nacija, u uslovima kada hrvatska strana, u posljednje četiri nedjelje, sve češće krši primirje. Zatim, izrazito je pojačana međunacionalna tenzija u Bosni i Hercegovini, u vezi sa održavanjem referenduma o nezavisnosti, [kao] i zahtjevi na uspostavljanju političko-teritorijalnim ekonomijama u nekim djelovima zemlje.

Uznemirenje građana izazvano je najavom djela opozicije o održavanju demonstracija – 9. marta u Beogradu, zbog mogućih težih incidenata i ugrožavanja sigurnosti građana i njihove imovine.

U pojedinim dijelovima zemlje, posebno u Bosni i Hercegovini i Makedoniji, i dalje se raspiruje antiarmijsko raspoloženje, što je vezano sa zahtjevom o osamostaljivanju ovih dveju republika.

Uspjeh mirovne misije Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji, centralno je pitanje za buduća procenjivanja bezbjednosnog stanja. Primirje na kriznim područjima u Hrvatskoj se nekako održava, mada je broj oružanih incidenata sa hrvatske strane u znatnom porastu, posebno na zapadnoslavonskom ratištu. Sličnu ocenu dao je i komandant oficira za vezu Ujedinjenih nacija, pukovnik Vilson²⁰, koji je juče imao konferenciju za štampu. On je tražio da se učine maksimalni naponi da se primirje održi.

U vezi sa definitivnim dolaskom mirovnih snaga postoje određeni problemi, koji će se precizirati, nadamo se, i razriješiti najavljenim dolaskom komandanta mirovnih snaga Svjetske organizacije i grupe od 30 eksperata i izvidnice od 450–600 pripadnika mirovnih snaga.

Dosadašnjim ponašanjem hrvatske strane u vezi sa mirovnom operacijom, ne možemo biti zadovoljni, mada je pod pritiskom stranog faktora prihvatila Mirovni plan, a po-

19 Misli se na obeležavanje prve godišnjice velikih demonstracija srpske opozicije protiv režima Slobodana Miloševića koje su organizovane 9. marta 1991. u Beogradu.

20 Pukovnik Džon Vilson (J. Wilson), kasniji šef posmatrača UNPROFOR-a.

gotovo ako imamo u vidu polazišta Vlade Hrvatske, koja su usvojena na sjednici Vlade od 21. februara ove godine.

Hrvatska strana nastoji da ključna pitanja prevede na tzv. teret tehničkih problema, sa istovremeno jednostranim tumačenjem Vensovog plana.²¹ To su pitanja granica teritorije pod zaštitom Ujedinjenih nacija, lokacije štabova, primjena hrvatskih zakona, isključivanja nadležnosti republičkih institucija, uprave, sudske, policijske i monetarne vlasti. Traži se specijalni Sporazum između Vlade Hrvatske i Ujedinjenih nacija. To su tumačenja koja se neće prihvatiti, ali mogu uticati za produženje roka za dolazak mirovnih snaga. To je povezano i sa troškovima finansiranja ove operacije.

U isto vreme, sa hrvatske strane se grubo ugrožava Vensov plan u delu koji se odnosi na povratak izbeglica. Već u ovoj fazi, povratnici, uključujući žene i djecu, izloženi su grubim pritiscima, saslušavanjima, lišavanju sloboda; unaprijed je isplanirano pokretanje krivičnih postupaka. Izrađeni su spiskovi lica srpske nacionalnosti koji treba da odgovaraju za navodne zločine i neprijateljsku djelatnost i slično.

Sve ove činjenice ukazuju na to da će naredna faza, u vezi sa početkom mirovne operacije, obilovati brojnim napetostima koje treba otkloniti. U tom smislu predstoje ozbiljni zadaci i povećana odgovornost svih faktora da se tvore uslovi za dolazak „plavih šlemova“, jer će dalji razvoj bezbijednosne situacije, na čitavom jugoslovenskom prostoru, zavisi od toga.

General Adžić je šire govorio o referendumu u Bosni i Hercegovini. Želim da kažem da smo informisani od strane MUP-a Bosne i Hercegovine da je preko svojih centara službi bezbijednosti i stanica javne bezbijednosti, preduzeo širok spektar mjera da bi ovaj referendum bio sproveden u mirnim uslovima. Pored toga, proteklih dana je registrovano više ekscesa u kojima je bilo i ljudskih žrtava; desetine jačih eksplozija; više pokušaja zaprečavanja komunikacija, blokiranjem određenih putnih pravaca; masovna okupljanja na nacionalnoj osnovi; napadi na vjerske objekte i drugi incidenti u vezi sa onemogućavanjem izjašnjavanja na referendumu.

21 Arhitekta mirovnog plana za okončanje rata u Hrvatskoj bio je američki diplomata Sajrus Vens (Cyrus Vance, 1917–2002), bivši državni sekretar u vreme administracije predsednika Džimija Kartera. Vens je imao funkciju specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN-a, peruanskog političara Peresa de Kueljara (Javier Pérez de Cuéllar Guerra). On je svoju misiju počeo 12. oktobra 1991. kada je prvi put doputovao u Beograd. Posle vešemesecnih pregovora, Savet bezbednosti UN-a je 24. februara 1992. usvojio *Rezoluciju 743* o mirovnim snagama UN u Jugoslaviji kojom je predviđeno slanje 14.000 ljudi na teritoriju Jugoslavije. Rezolucijom su uspostavljene tri Zaštićene oblasti Ujedinjenih nacija: istočna Slavonija (Beli Manastir, delovi opštine Osijek istočno od grada, Vukovar, određena sela na krajnjem istočnom delu opštine Vinkovci), zapadna Slavonija (Grubišno Polje, Daruvar, Pakrac, zapadni delovi Nove Gradiške, istočni deo Novske) i Krajina (Kostajnica, Petrinja, Dvor na Uni, Glina, Vrgin Most, Vojnić, Slunj, Titova Korenica, Donji Lapac, Gračac, Obrovac, Benkovac i Knin), a ne na liniju razdvajanja zaraćenih strana: „Zaštitu stanovništva u UNPA zonama vršiče pešadijske jedinice snaga UN i posmatrači civilne policije tih snaga. Pešadija treba da obezbedi da lokalna policija ispunjava svoje dužnosti, uz odsustvo diskriminacije bilo koje nacije i uz potpuno poštovanje ljudskih prava stanovnika UNPA zone. [...] Sve jedinice i osoblje JNA i Hrvatske nacionalne garde, kao i sve jedinice i svo osoblje TO koje nema bazu u UNPA zonama, biće povučeno. Sve paravojske, neregularne i dobrovoljačke jedinice i osoblje će ili biti povučeno iz UNPA zona ili, ukoliko stanuju u njima, raspušteno i demobilisano. [...] Kako snage UN u UNPA zonama budu preuzimale svoju zaštitnu funkciju, paralelno sa tim jedinice JNA, razmeštene drugde u Hrvatskoj, biće prebačene na lokacije izvan te republike“. (UN, MKSJ. *Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji. Zvanična dokumenta*). Izvan zaštićene zone u Krajini ostavljeno je oko 180 srpskih sela, sa oko 55.000 stanovnika koji su se na referendumu izjasnili za izdvajanje iz hrvatskih i pripajanje srpskim opštinama u sastavu SAO Krajine. Istovremeno je počelo povlačenje JNA iz Hrvatske i smeštanje u nove garnizone u Bosni i Hercegovini i Srbiji.

Na području Centra bezbjednosti Zenica, oko 200 pripadnika HOS-a je 24. februara blokiralo izlaz iz Fabrike namjenske proizvodnje u Novom Travniku, sa zahtjevom da se Jugoslovenska narodna armija povuče sa tog područja. Kako do toga nije došlo, naoružana formacija HOS-a je 28. februara blokirala magistralni put Travnik-Zenica, ne prihvatajući pri tom nikakve pokušaje uspostavljanja kontakta radi rešavanja nastalog problema.

Istog dana, druga grupa lica je blokirala magistralni put Travnik-Donji Vakuf. U toku noći 28–29. februara, naoružani pripadnici grupe, koji su se nalazili na blokadi, otvorili su vatru na „kombi“ vozilo koje se nije zaustavilo nakon upozorenja. Ubijen je Tatar Boško, dok su Potajac Vaso i lice muslimanske nacionalnosti, sa nepotpunim podacima, teško povrijeđeni. Ova lica su prevežena u bolnicu, gde je kasnije jedno lice podleglo povredama. Lica koja su otvorila vatru, insistiraju na razgovoru samo sa rukovodstvom SDS. Patrola milicije, koja je krenula na lice mjesta, morala je da se vrati.

U vezi sa navedenim i sličnim događajima, MUP Bosne i Hercegovine se drži rezervisano, uz kvalifikaciju da se radi o političkim problemima, izbjegavajući da o tome detaljnije informiše Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove.

Tokom 29. februara, na mjesto događaja je stigla Komisija Vlade Bosne i Hercegovine, na čelu sa potpredsjednikom Vlade i zamjenikom pomoćnika ministra za unutrašnje poslove, koji će se angažovati radi razrješenja navedenog događaja. Informaciju o tome još uvijek nismo dobili.

Nepoznato lice, tokom noći između 28. i 29. februara, otvorilo je vatru iz automata na džamiju u Bosanskom Novom, mada ima indicija da je to uradilo lice muslimanske nacionalnosti. Iste noći, u dvorištu katoličke crkve u Kostajnici, ubačena je ručna bomba. Eksplozija nije prouzrokovala materijalnu štetu, mada je, tako bačena da ne bude štete.

U Bosanskom Brodu, u kasnim večernjim časovima 28. februara, odjeknulo je oko 10-ak jačih eksplozija, dok je 10-ak lica u maskirnim uniformama blokiralo putni pravac od Bosanskog Broda prema Odžacima.

Sa početkom održavanja referenduma 29. februara, blokada nije bila uklonjena. Takođe, 28. februara bio je blokiran most u Maglaju, ali je nakon angažovanja predstavnika Centra bezbjednosti Doboj izvršena deblokada ovog puta.

Eksces koji se dogodio 1. marta u blizini pravoslavne crkve na Baš čaršiji u Sarajevu, je smišljen i planiran, jer je grupa od tri lica, za koje se sa sigurnošću pretpostavlja da su muslimanske nacionalnosti, napala lice srpske nacionalnosti koje je nosilo zastavu Pravoslavne crkve – radi se o bratu mladoženje. Cilj je bio da se zastava oduzme i spali. U pomoć je pritekao otac, koji je pokušao da odbrani sina. Međutim, otac je pogođen sa više hitaca i na mestu je bio mrtav. Pored oca, ranjen je i zet mladoženje, a radi se o pravoslavnom svešteniku. Ova lica su pobjegla sa lica mjesta.

Prema najsvježijim podacima koje imamo, uhvaćeno je samo jedno lice za koje ima indicija da je bilo na licu mjesta i učestvovalo u incidentu. Takođe, na osnovu otisaka, identifikovana su još dva lica, za kojima se traga i koja će biti, u toku dana, privedena.

Odgovor na ovo uslijedio je sinoć u 23 sata. Postavljene su blokade na putevima. Na te blokade, koje su postavili lica srpske nacionalnosti, odgovorili su aktivisti muslimanske nacionalnosti, na više blokada primjećene su „zelene beretke“ tzv. „Alijina vojska“.

Prema informacijama koje smo neposredno pred ovaj skup dobili, kako je rekao general Adžić, Sarajevo je potpuno blokirano, djeca nisu otišla u škole, prodavnice ne rade, vozovi, autobusi; život je potpuno paralisano. U toku noći poginula su dva lica, jedno je ranjeno i ranjen je, navodno, jedan oficir JNA.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine je naredilo da se izvrši dodatna mobilizacija rezervnog sastava, izdali su proglas oko 9 sati; traže od građana smirenost, mir; pozivaju građane da se uklone barikade, da se otvore putevi. Da li će se uspeti u tome, to ćemo da vidimo.

Toliko.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala.

Ima riječ Milivoje Maksić, zamenik saveznog sekretara za inostrane poslove.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Hteo bih nekoliko elemenata da izložim, koji mogli dopuniti sliku o tome gde smo i šta se, sa nama u vezi, zbiva.

Prvo, ostaje otvoren problem finansiranja Mirovne akcije u Jugoslaviji. U toku je nalaženje formule za njegovo razrešavanje. Procenjujemo da je taj problem veštački isforsiran, da se, pomoću njega, vrši određeni pritisak na nas; s druge strane stvara manevarski prostor i dobija na vremenu, kako bi se možda, unele neke, za početak, nevidljive korekcije u raspored i mandat Mirovnih snaga koje se pripremaju da dođu u Jugoslaviju. Na kraju krajeva, za Kambodžu su predviđena znatno veća finansijska sredstva, znatno veći broj pripadnika mirovnih snaga. To je prošlo „glatko“ istovremeno kada i sa nama, a svakome je jasno da je Jugoslavija na strateški osetljivijem području nego što je Kambodža.

Prema tome, u tom pogledu moramo pokušati, do kraja, da dešifrujemo šta je u pitanju i kakve su „podvodne stene“ s tim u vezi.

Drugo, za tri dana počće višednevno zasedanje Štaba Mirovnih operacija na kojem će se vršiti konkretni raspored i brifing u pogledu kompetencija i načina ponašanja mirovnih snaga za vreme akcija u Jugoslaviji. To je veoma važan sastanak, nije rutinski, tehnički jer u suštini će odraziti i pokazati političke namere vodećih sila, koje treba da budu realizovane preko mehanizma Mirovnih snaga.

U takvoj situaciji, imajući raznorodne informacije, sa različitih strana, o mogućim rizicima da stvari dobiju nešto izmenjenu fizionomiju, sa reperkusijama koje ne bih hteo detaljnije da izlažem. Utvrđena je potreba da se ponovo ide na dijalog, na najvišem nivou – sa generalnim sekretarom, Sajrusom Vensom, Goldingom²², indijskim generalom, komandantom Mirovnih snaga, njegovim zamenikom, Ircem, predsedavajućim Saveta bezbednosti i drugim faktorima, kako bi se blagovremeno, kristalno i jasno, rasčistile stvari, kako ne bi ostale nedoumice, jer sada možemo više uticati, nego u trenutku kad Mirovne snage budu bile tu i kada mi sa njima moramo, možda, duže pregovarati da bi se izbegle negativne posledice.

Posmatrajući reagovanja odlučujućih stranih faktora u Ujedinjenim nacijama, inače, na ponašanje i situaciju kod nas, rekao bih da je bitno da situacija u Sarajevu bude mirno prevaziđena. Ne znam koliko je to u našoj moći, ali Sarajevo može stvoriti daleko ozbiljniji predtekst, nego finansijske teškoće za usporavanje dolaska Mirovnih snaga, za nova preispitivanja situacije, što, ako bi došlo do odlaganja, određene ambicije u Hrvatskoj, da se iskoristi ta situacija, možemo imati drugačiji odnos snaga i drugačiju atmosferu, manje povoljnu za nas. Tako da Sarajevo ne može biti događaj sam za sebe. On je fitilj koji može svojom eksplozijom da potrese čitavu zemlju.

Takođe, veoma je važno da se nastavi sa linijom uzdržanosti u reagovanju na provokacije hrvatske vojske. Znam da to donosi žrtve, ali se od početka januara do sada, pokazalo da to daje veoma važne pozitivne političke rezultate i skida sa Armije one optužbe – da je bila agresor i isključivi krivac za sukobe, koji su tamo.

U svetskoj javnosti, u političkim krugovima na Zapadu, uopšte je pitanje – gde je Zapad, bojim se da će Rusija uskoro voditi zapadniju politiku nego klasični Zapad. Stvara se jedna povoljnija predstava o nama i glavnim faktorima na našoj sceni. Na tome treba istrajati. To je stvar, ne za tri meseca, nego za sledeće godine.

Sem uzdržanosti, rekao bih da je govor predsednika Republike Srbije, Miloševića, sa tezama, koje su, možda, ponavljale ranije stavove, ali su jasnije izrazile fizionomiju politike

22 Marak Gulding, podsekretar Ujedinjenih nacija za mirovne operacije. U Beograd je prvi put doputovao 26. januara 1992. Aktivno je učestvovao u implementaciji Vensovog plana.

i namere Srbije, na način koji je podudaran sa kriterijumima KEBS-a i Međunarodne zajednice. Taj govor je naišao na pozitivni odjek, podstakao je uočavanje pozitivne evolucije u ponašanju Srbije, o kojoj je bilo reči, poslednjih nedelja, inače.²³

To pominjem, kao ilustraciju u promeni u odnosu snaga i viđenju ponašanja različitih vodećih snaga na našoj sceni.

Takođe, moram da pomenem da je prevazilaženjem ranijih stavova Krajine, konkretno Babića, nalaženje jednog demokratskog rešenja – na platformi kooperativnosti sa Mirovnim snagama i sa jednom potrebnom Jugoslavije, jedna od bitnih karika u većem poverenju u Jugoslaviju, političke činioce na sceni – od strane svih vodećih faktora u svetu. Time smo dobili snažne argumente, kako u celini, ubuduće treba da se ponašamo. Tome će, sigurno, služiti, ne samo dalja mudrost i suzdržanost, nego i odsustvo bilo kakvog trijumfalističkog ponašanja zbog dolaska „plavih šlemova“ i odsustvo bilo kakvih izjava da je time Hrvatska izigrana, da je izgubila bitku i da su Srbi, u celoj Jugoslaviji, na taj način ostvarili trajnu pobeđu; trajne pobeđe nema. To su mala pomeranja u odnosu snaga, u predstavama o nama, koje postoje u svetu. Sve to može, našom nespretnošću, odsustvom mudrosti, da bude nepovoljno izmenjeno. Mi treba da se ponašamo, zaista, uzdržano, sa jednim konstruktivnim prilazom i kooperativno sa UN, da bi mogle biti u funkciji našeg najvišeg nacionalnog interesa, a to je da srpski narod može da živi u slobodi.

Prema tome, smatrao sam neophodnim da ovo pomenem, ne zbog toga što sam pozvan da dajem uputstva kako se treba ponašati na unutrašnjoj sceni, već da samo ukažem kako ovakvo ili onakvo ponašanje naše – na unutrašnjoj sceni, može proizvoditi reperkusije na međunarodnom planu.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala Mile.

Sugerirao bih pre nego što vidimo da li još neko želi nešto da kaže u vezi sa ovim, da razmislimo o tome da li bi bilo uputno, ne čekajući kraj sednice, posle čega bi usledilo saopštenje o tome šta smo danas razgovarali u ovom sastavu, da na osnovu informacija koje smo do sada dobili, kao i eventualno još dodatnih informacija, kao Predsedništvo se obra-

23 Misli se na govor Slobodana Miloševića od 27. februara 1992. u Skupštini Srbije, kada je on izložio platformu o stvaranju nove državne zajednice – Savezne Republike Jugoslavije koju su činile Srbija i Crna Gora. Milošević se osvrnuo na raspad SFRJ – najveću krivicu za to imala je nova hrvatska vlast, a prvi put je javno rekao da je Srbija i oružano pomagala Srbe u Hrvatskoj, „pre svega kroz čvrstu podršku i obaveze prema JNA u vršenju njene ustavne funkcije, ali i velikom broju dobrovoljaca koji je iz Srbije pošao na front u Hrvatsku“. (Navedeno prema: Slobodan Milošević, *Prilog istoriji 20. veka*, Beograd, 2008, 125–126). Odbacio je kritike da je Srbija vodila agresivni rat i pozitivno je vrednovao dolazak mirovnih snaga UN-a u Hrvatsku jer će one zaustaviti „nasilje nad Srbima“ i, kako je verovao, omogućiti da se srpski ciljevi realizuju političkim sredstvima. Očekivao je i „napredak konferencije o Bosni“, insistirao je na kontinuitetu nove države sa SFRJ i odbacio sve primedbe koje su govorile da je Srbija trebalo da se definiše kao samostalna država. Potrebu održavanja jugoslovenskog kontinuiteta zasnovanog na stvaranju zajedničke države Srbije i Crne Gore, Milošević je branio i opasnošću od „teritorijalnog revizionizma pojedinih susednih zemalja“. Osim toga, još uvek je verovao da će ta nova država, koja će u svom nazivu imati odrednicu „Jugoslavija“, biti „privlačna tačka“ i za „još neke jugoslovenske republike“. Takođe, na osnovu izraženog optimizma o poziciji Srba u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, uz uverenje da je ojačala međunarodna pozicija Srbije zbog njene „mirotvorne politike“, Milošević je očekivao i da se, u ne tako dalekoj budućnosti, ostvari ujedinjenje srpskog naroda: „Sve to zajedno praktično znači da su sazreli uslovi da se ostvarenje interesa Srbije, njenih građana i srpskog naroda, realno zasniva na mirnim procesima, kako političkim, tako i ekonomskim, socijalnim i kulturnim. Imamo, dakle, šansu da vučemo poteze koji će svojim mirolojubivim opredeljenjem i demokratskim karakterom višestruko ubrzati ostvarenje naših ciljeva. Oslanjajući se na stvorene međunarodne mehanizme, borićemo se da delovima srpskog naroda izvan Srbije budu u potpunosti priznata demokratska prava na samoopredeljenje“. (Isto, 129).

timo saopštenjem za javnost, sa isključivim i posebnim osvrtom na zaoštavanje situacije u Bosni i Hercegovini, sa osnovnim elementima koji bi se uzeli iz ovoga o čemu je general Adžić govorio, a i posebno drug Šarenac, sa naznakama koje ne treba izbeći u javnosti, da praktično na tom području imamo snage HOS-a, da se primećuje učešće i paravojsnih formacija muslimanske organizacije, ukoliko su ti podaci tačni.

To naše saopštenje da bude okrenuto u dva smera, jedan u smislu poziva pripadnicima sva tri naroda u Bosni i Hercegovini za razumno ponašanje, za smirivanje situacije, za preduzimanje svih mjera koje će onemogućiti izbijanje daljih konflikata, a u drugom smjeru, prema međunarodnoj zajednici, jer je moj utisak da euforija koja nastaje pozitivnim ishodom izjašnjavanja dva naroda na referendumu u Bosni i Hercegovini, i sve učestalije najavljivanje od strane Evropske zajednice ili od strane pojedinih zemalja Evropske zajednice, o priznavanju Bosne i Hercegovine, mogu biti oni elementi koji mogu dalje značajno zaoštriti situaciju u Bosni i Hercegovini, pojačati tenzije i dovesti do konflikata i sukoba. Prema tome, u tom smislu, u tom našem saopštenju se obratimo i međunarodnoj zajednici, mi kao Predsedništvo, da to bude kao apel i kao poziv od uzdržavanja preduzimanja bilo kakvih mjera i preduzimanja bilo kakvih poteza koji bi mogli dalje zaoštavati situaciju u Bosni i Hercegovini, kao i insistiranje na hitnom daljem nastavku razgovora u okviru Evropske zajednice predstavnika tri naroda, ocenjujući, sa naše strane, da samo dogovor koji postignu predstavnici sva tri naroda u Bosni, može da obezbedi trajan mir u Bosni i Hercegovini i mirno rešenje političke krize u Bosni.

Ovo bi bila jedna moja sugestija o kojoj treba da razmislimo, a sada bih sugerirao da nas neko od predstavnika Republike Srpska Krajina kratko informiše kako procenjuju političku situaciju na području Republike Srpska Krajina, posebno na području Knina, posle svih ovih inicijativa i političkih akcija koje su se dogodile, posle konstituisanja Skupštine, posle izbora nove Vlade, predsednika Republike, ako se s tim slažete.

BORISAV JOVIĆ:

Možda bi bilo bolje, pre nego što na to pređemo, da čujemo i drugove iz Bosne i šta oni kažu o situaciji u Bosni, da bismo ovo sve zaokružili i onda prešli na ovo što bi nam ovi rekli.

BRANKO KOSTIĆ:

Slažem se.

Ima reč gospodin Radovan Karadžić.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Kratko ćemo vas obavijestiti o Konferenciji o Bosni i Hercegovini, zaista vrlo kratko, da bismo prešli na aktuelno stanje koje se tiče ovog saopštenja.

Konferenciju o Bosni i Hercegovini inicirali smo mi. Nazvali smo je Konferencija tri nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini jer suština i jeste to: suština je da tri nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini postignu neki konsenzus oko rešenja političke krize u Bosni i Hercegovini, bilo da Bosna i Hercegovina izlazi iz Jugoslavije, a ako izlazi, kakva izlazi, bilo da ostaje u Jugoslaviji.

Izetbegović je, naravno, to minimizirao i nazvao to samo razgovorima tri nacionalne stranke, a ne konferencijom o Bosni. Međutim, Evropa je ipak prihvatila da je ovo Konferencija o Bosni. Mi smo izašli sa predlogom da na osnovu našeg plebiscita mi ne izlazimo iz Jugoslavije, odnosno da dopuštamo mogućnost da, poštujući volju druga dva naroda, izvršimo konfederalizaciju Bosne i Hercegovine stvaranjem tri suverena entiteta u Bosni i Hercegovini sa konfederalnim vezama i sa određenim kompetencijama na nivou nacionalnih država i na nivou zajedničkih organa.

Za sada je Evropa, u liku Kutiljera, kao i njegovog pomoćnika ili zamenika, prihvatila da Bosna i Hercegovina bude složena tvorevina, u prvom papiru je figurirala kao fede-

ralna država sastavljena od tri konstitutivne države koje bi se zvale kako se dogovorimo, pri čemu bi nešto zajedničkih funkcija bilo, naravno oni insistiraju na banci, moneti, vojsci i spoljnim poslovima, a nacionalne države bi imale policiju, sudstva, nacionalnu gardu, što se tiče odbrane i što je danas značajno, a posebno danas za naše ljude u Srpskoj Krajini.

Iza toga su oni malo popuštali Izetbegoviću i rekli ne tri konstitutivne države, već tri konstitutivne jedinice. Međutim, Izetbegović je svaki put nakon konferencije, u tumačenjima onoga što je postignuto na Konferenciji, to minimizirao da bi juče nakon plebiscita rekao da o kantonizaciji Bosne i Hercegovine ili stvaranju nekih konstituenata nema govora, i tako je izigrao Evropu.

Mi mislimo da se nazad neće moći, ispod toga se neće moći, da ćemo mi uspjeti da u Bosni i Hercegovini stvorimo svoju jedinicu. Usvojili smo Ustav, usvojili smo ustavne i zakonske norme za funkcionisanje naše jedinice i našeg suvereniteta u okviru Bosne i Hercegovine, koja se raspala onako kako se raspala kao i Jugoslavija, dakle, koja doživljava istu sudbinu kao što je doživljava i Jugoslavija. To su uradili poslanici koji su birani na višestranačkim izborima, predsjednik Republike su u ovom prelaznom periodu dva člana Predsjedništva, koji su takođe prošli višestranačke izbore, dakle, sve su apsolutno legitimni predstavnici srpskog naroda i nema niko drugi ko bi mogao da odlučuje u njihovo ime i njihov legitimitet ne dovode u pitanje čak ni ovi drugi.

Moramo da kažemo da je u Bosni i Hercegovini na djelo militantni fundamentalizam. Mi se nismo složili da Bosna i Hercegovina bude država – ako izlazi iz Jugoslavije ona nije država, ako izlazi iz Jugoslavije mora izaći kao tri države koje mogu imati svoje veze, tri suvereniteta kojim mogu da raspolažu, što i jeste svojstvo suvereniteta, kako hoće. Tu je jedna jača struja u HDZ na sličnim pozicijama, ali naravno, iz svojih razloga.

Evropska zajednica, posebno Amerika, tu je Cimerman suviše priljezan, stalno upozorava da se Bosna i Hercegovina ne može cijepati, i mi smo to prihvatili, nećemo je cijepati. Ne radi se o cijepanju nego o unutrašnjoj transformaciji, i to su nam progutali, progutala je to i Evropa, iako je Cimerman imao primjedbu da njemu to liči na drobljenje, ali to uglavnom nailazi na pozitivan odjek i kod novinara na razumijevanje, kao i kod stranih novinara koje često srećemo, kao i kod diplomata. Naime, tu ukazujemo na to da se radi o tri naroda, tri vjere, tri kulture, ajmo reći dva jezika ako ne i dva ipo, ali u svakom slučaju o tri veoma različita entiteta, koji su, nažalost, mogli zajedno da žive isključivo pod okupatorom ili pod diktaturom. Pitanja koja nam postavljaju su u smislu: zašto ste i kako ste mogli do sada živjeti, a od sad ne možete da živite zajedno, jasno pokazuju da nema govora o tome da se živi ako se pusti puna sloboda i puna demokratija – ako je moguće militantnom islamskom fundamentalizmu da učestvuje u političkom životu, onda tu nema govora o zajedničkom životu, kao što nije bilo govora u Libanu, na Kipru, kao što nije bilo govora u Indiji kada se povukla Velika Britanija i kada su se Indija i Pakistan krvavo razdvojili sa ogromnim pokretima masa. Svijet to sve više i više razumije.

Mi smo zauzeli kurs da ne tražimo pripajanje Srbiji, ne tražimo po svaku cijenu ni ostajanje u Jugoslaviji. Vidimo šta nam je osporavano i vidimo šta je opterećivalo Srbiju i Crnu Goru.

Mi, dakle, tražimo da ostvarimo svoje pravo, suvereno pravo da organizujemo svoj život kako mi hoćemo, ukazujući na teškoće, gotovo na nemogućnost zajedničkog življenja, življenja u istom političko-pravnom sistemu sa druge dvije religije i nacije i ukazujući na slične primere u svijetu koji su završili i završavaju uglavnom potpunim razlazom i razdvajanjem kao ulje i voda. Dobronamjerne zablude koje ljudi u Beogradu imaju povodom naše braće Muslimana, ogromne su i temelje se na jednom prividu. Mogu da kažem da su borci sekcija odavde, sa časnim Mirkom Ostojićem i Osmanom Karabegovićem, pokušavali da izvrše uticaj na Sekciju boraca, njihovih drugova u Sarajevu, da ona utiče na Aliju da se odrekne islamskog fundamentalizma, nisu našli sagovornika. Oni koji su se 1941. godine

borili protiv ustaša i NDH, danas su za Aliju Izetbegovića. Zabluda nema i ne može ih biti. Taj militantni oblik islama, islamskog fundamentalizma, kada ne bi bio sa nama u istoj državi, Muslimani ne bi prihvatili, dobar broj evropski opredeljenih Muslimana ne bi prihvatio. Ali, sada ga prihvata iz razloga solidarnosti, iz razloga zabluda, iz razloga što Alija još ne uvodi taj islamski način života, a uvešće ga, i to će sigurno u njihovom kantonu biti pakao. Prema onima koji su se oprijedili za evropski način življenja.

Pritisak na Srbe je ogroman, život je postao nemoguć, to je bukvalno orijentalna despotija sa potpunom koncentracijom vlasti u rukama Alije Izetbegovića, sa potpunom kontrolom radija i televizije, čije urednike postavlja Savez komunista Bosne i Hercegovine i Duraković, koji je sada desno krilo stranke Demokratske akcije. Žešći su nego stranka Demokratske akcije. Srbi nemaju nikakvog uticaja na sredstva informisanja. To je potpuno porobljavanje u informativnom prostoru, prije svega, ali i u ostalim oblastima. Ništa od naših međustranačkih dogovora o podijeli vlasti, koja je po Ustavu podijeljena, sa obavezom da svaki narod proporcionalno učestvuje u organima vlasti. Značajna mjesta u izvršnoj vlasti nismo dobili, ponegde su oni odlučivali o tome koji će Srbin biti na nekom mjestu, iako se tako nismo dogovorili, iako je jedini ovlašćeni subjekat Srpska demokratska stranka koja može da odredi ko će predstavljati Srbe.

Suverena Bosna i Hercegovina bi bila i biće pakao, ne zato što vođstvo Srpske demokratske stranke i srpskog naroda hoće, nego zato što brutalnost militantnog fundamentalizma prevazilazi granice trpeljivosti srpskog naroda, koji je jedan od najtrpeljivijih naroda na svijetu, narod koji najviše može da trpi i podnosi, da saginje glavu, da se privikava na kmetsku psihologiju i da ide prilično duboko u samoponižavanju, ali, ovaj oblik prevazilazi i tu elastičnost srpskog naroda i to neće moći ići. Zato smo morali pristupiti formiranju svoje državne jedinice u Bosni i Hercegovini usvajanjem Ustava i pripremanjem nekoliko zakona, sa onim što Evropa predviđa – da ćemo moći imati svoju nacionalnu gardu, svoju odbranu i bezbjednost, svoju policiju, i da ćemo moći da razdvojimo mnoge funkcije. Sada je, po našem mišljenju samo pitanje kvantiteta. Kvalitet smo osvojili. Bosna nije unitarna, prema evropskim predlozima, mora imati konstituente, kako će se zvati, videćemo i koliko će ko kompetencija imati u količinskom smislu. Naravno, taj kvantitet ima i elemente kvaliteta – to je pitanje naše borbe.

Mi smatramo da Bosna ne može da bude država, može samo da bude zajednica država i jedino tako može da se sačuva mir u Bosni i Hercegovini i da se, eventualno, posle toga, može predložiti Evropi i onome ko nas ovako deli i uništava, da se jugoslovensko pitanje može riješiti na kakav god hoćete način. Ako imamo krajine zaštićene od Ujedinjenih nacija, ako imamo suverenu srpsku Bosnu i Hercegovinu, onda možemo da pravimo i savez suverenih država, i jugoslovensku konfederaciju i labavu asocijaciju i kako god hoće i šta god hoće, i da Hrvati i Muslimani izađu iz Jugoslavije, i da se mi, eventualno, u prvi mah ne priključimo Jugoslaviji, mada mislim da to ne treba da radimo, da moramo imati neku liniju ispod koje više naše popuštanje ne ide.

Ovo što se zbilo u Sarajevu nije prvo ubistvo. Desilo se mnoštvo ubistava, najmanje desetak ubistava Srba na razne načine. Nedavno je Srbin, rezervista, milicioner ubijen od strane svojih kolega rezervista, koji su ga na vratima njegovog stana ubili. Ovo je prešlo svaku mjeru.

Mi smo upozoravali Evropu i Amerikance da samo pominjanje nezavisnosti Bosne i Hercegovine može biti okidač za nekontrolisane procese, koje više niko neće moći smiriti i koji će rezultirati ratom. Sve je to zanemarivano na jedan bezobrazan, brutalan način, naročito od jednog Vejnansa²⁴ ili jednog Cimermana. Traži se apsolutno ropsko ponaša-

24 Henri Vejnands, holandski diplomata koji je tokom 1991. 11 puta posetio Jugoslaviju u ime Evropske zajednice. Bio je i zamenik predsedavajućeg na mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji u Hagu.

nje srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Mi smo do sada uspjeli da očuvamo identitet i političku formu djelovanja, ali ovo više neće moći kontrolisati. Mi možemo, ako hoćemo, produžiti barikade oko Sarajeva, ali ukinuti barikade kad mi hoćemo, nećemo moći. La-ko ćemo Srbe nagovoriti da održavaju barikade dva mjeseca, ali Srbe nagovoriti da za dva sata skinu barikade, nećemo moći, jer je njih 215.000 sa Jugoslovenima u Sarajevu. Svo okruženje oko Sarajeva je srpsko. Oni su dovoljno ponižavani. Njihovi djedovi su dolazili u tu čaršiju i morali su da sjašu, nisu smjeli da uzjašu, ali im je vjenčanje bilo zagarantovano turskim zakonima, a Alijinim zakonima im nije zagarantovano vjenčanje i upotreba nacionalnog simbola.

Mislim da ne možemo da predvidimo kako će se dole stanje odvijati. Mi ćemo raditi na smirivanju, ali je činjenica da, ako bismo radili na netaktičan način i sa nejasnim ciljevima na smirivanju, izgubili bismo povjerenje naroda i narod bi dalje krenuo za drugim vođama i drugom vrstom vođstava i instrukcija, upaljenih glava, rasuo bi se politički. Jedva smo neki dan smirili jedan takav proces u Bosanskoj Krajini koji bi žestoko naškodio Konferenciji o Bosni i Hercegovini i dolasku mirovnih snaga i mnoge druge implikacije bi imalo to proglašenje Bosanske Krajine za Republiku. Nas trojica smo bili tamo, slučajno smo i ovde, založili smo svoj autoritet i mnogo posla i napora uložili da tu stvar smirimo.

Moram da vam kažem da moramo da se presaberemo. Nas će da drobe i uništavaju dokle god mogu. Meni se postavlja pitanje – dobro je što je ovde gospodin Maksić – koja je to crta ispod koje više ne smijemo da dopustimo da nas drobe, koja je to crta kod koje ćemo da stanemo i kažemo – čekajte, nas deset miliona proklamuje svoje pravo na život, na slobode, na državu i ne dopuštamo vam više bez teškog rata da se tako odnosite prema nama? Mnoge stvari liče na 1914. godinu. Znamo da su trčali emisari da mole mladu Bosnu da ne izvrši atentat jer je Srbija u teškoćama. Da atentat nije bio izvršen, rat bi na Srbiju bio početak. 1941. godina ima, isto tako, određene sličnosti.

Bojim se da se zavaravamo – vjerovatno da je vanjska politika mogla mnogo toga uraditi – ali je činjenica da je odnos snaga takav da nam ne bi pomogao ne znam kakav vladar, ili ne znam kakva diplomatija, jer, jednostavno, postoji politička volja da se mi drobimo i uništavamo, da se svedemo na mjeru iz 1912. godine, da izgubimo i I i II svjetski rat, i mi, na očigled čitavog svijeta, gubimo.

Sada se postavlja pitanje: možemo li mi to da zaustavimo političkim sredstvima, a ako ne možemo političkim, da li treba da klepimo ušima i da izgubimo i ono što ne smijemo da izgubimo? Ono što smo smjeli da izgubimo – neka smo izgubili, i Sloveniju i Hrvatsku smo smjeli da izgubimo, ali sada se postavlja pitanje gdje je granica u kojoj će čitav ovaj narod i ova država stati i kazati: proglašavamo ratno stanje, proglašavamo opštu mobilizaciju, idemo u rat protiv svijeta, tražimo zaštitu Ujedinjenih nacija, ne dopuštamo više nasilno drobljenje zemlje. Ja ne mogu da vam garantujem da mi možemo pred Srbe u Bosni i Hercegovini izaći i kazati, biti uvjerljivi i kazati: neka Bosna i Hercegovina bude suverena i nezavisna, neka bude Alijina, neka se jugoslovenska vojska povuče iz Bosne i Hercegovine. To mi nećemo moći uraditi.

Sigurno u Bosni i Hercegovini ima već toliko boraca koji su se borili na ovim ratištima, ima naravno i onih koji su bježali, ali sada više neće bježati jer je ratište bilo kod njihovih kuća. No, da ja skratim. Ja sam govorio ovom prilikom i ono što bih htio kasnije govoriti, pa ću tako uštedjeti.

Ja sam saglasan sa tim da se uputi saopštenje, saopštenje, naravno razumno koje poziva na razum i na mir, ali saopštenje koje neće učiniti srpski narod tamo beznađe, gurnuti ga u beznađe – da ova država i ovo tijelo i njene institucije ne mogu da ga zaštite.

Ja bih molio gospodina Šarenca da Savezni SUP bude veoma aktivan u Bosni i Hercegovini. Ko neće da ga sluša, taj dio u Jugoslaviji neće više biti u Jugoslaviji, ali ima veliki dio bosansko-hercegovačkog SUP-a koji će da bude podređen i da prihvati prioritet Saveznog SUP-a, jer se smatra Saveznom državom.

Mi smo u slučaju mobilizacije, odnosno u slučaju predaje vojne evidencije obilježili šta je srpska Bosna i Hercegovina. One opštine i oni krajevi koji su poslušali SSNO i predali dokumentaciju, to je srpska Bosna i Hercegovina. Već tada se vidjelo šta je srpska Bosna i Hercegovina. Sada slobodno možete u Bosni i Hercegovini, Savezni SUP može da funkcioniše u četrdesetak opština, na 60% teritorije Bosne i Hercegovine. Srbi u MUP-u Bosne i Hercegovine, kao u MUP-u, tako i na terenu će biti podložni akcijama Saveznog SUP-a, kao što ćemo biti podložni i akcijama Sekretarijata za narodnu odbranu i svakoj drugoj odluci ovoga Predsedništva.

Eto toliko. Kasnije bih nešto govorio o krajinama, ali to je neka druga tačka.

Ja mislim da napravimo saopštenje, ali molim da to saopštenje bude otresito, i nema nikakvog smisla, niti smijemo da uradimo išta što bi Srbe u Bosni i Hercegovini uvjeravalo da bi trebalo da ih klepe ušima i da postanu kmetovi. To saopštenje mora da bude otresito, ne prijeteće, ali otresito, tako da upozori.

Mi smo upozoravali Evropu da nas ona gura, Bosnu i Hercegovinu u rat, da ona započinje nekontrolisane procese. Mi sada moramo u tom pravcu nešto kazati – da je rušilačka akcija Evropske zajednice prema Jugoslaviji, ili da nekog drugog adresiramo – to će gospodin Maksić bolje znati koga da adresiramo, ili da uopšteno adresiramo – da dalje daje krvave rezultate i da bi valjda sada trebalo da bude jasno da treba da stane petljanje u unutrašnje poslove Jugoslavije.

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Ima riječ gospodin Koljević.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Ja bih samo da dopunim doktora Karadžića sa nekoliko konkretnih stvari iz naših razgovora u Lisabonu i u Sarajevu i da otvorim pitanje pred kojim, čini mi se, se svi nalazimo kao presudnim. Što se tiče razgovora, u Bosni kažu, ima jedan dobar haber, a ima i jedan loš.

Dobar glas u tom čitavom razgovoru i papiru je jedna pravna mogućnost koja još nije ušla u papir, a to je pravo konstitutivnih jedinica da ostvaruju samostalno svoje političke veze, odnosno Srba i Hrvata sa svojim maticama, pod uslovom da nisu na štetu Bosne i Hercegovine, odnosno drugih konstituenata, ne samo celine, nego i drugih konstituenata.

To je jedna mogućnost koja je za nas značajna, zapravo najznačajnija, jer ako mi pristanemo na bilo kako organizovanu Bosnu i Hercegovinu u kojoj neće biti otvorena vrata ili otkrivena vrata, kako god hoćete, za to dalje povezivanje, mi ostajemo u Bosni i Hercegovini kao zatvoru iz kojeg, jedno, nećemo moći izići, a drugo, za pet godina tu će situacija da bude porazna. Neko je rekao kod nas da je jedini opipljivi uspeh SDS-a Bosne i Hercegovine u toku protekle godine što nije bilo iseljavanja u Srbiju. To je vrlo elementarno. Ukoliko bi bila čak i federalna Bosna, ovo što oni nude, to je strogi federalni koncept, a do toga će doći – mi to gubimo. Ako to gubimo nama se gubi veza sa Kninskom krajinom i onda mi zapravo sve što smo radili do sada pada u vodu u trenutku kada su žrtve pale, kada smo došli u jednu situaciju koju prethodno nismo očekivali, da će biti internacionalizacije, tako da se mi nalazimo pred jednom velikom dilemom.

S jedne strane mi nemamo ni mandat, niti bi to prošlo kod naroda da mi pristanemo na Bosnu i Hercegovinu sa osnovnim funkcijama državnim – vojskom, spoljnim poslovima, monetom, centralnom bankom (kako je to zapisano), dakle, nemamo mandat a ne možemo da odbijamo ovu konferenciju iz vama vrlo dobro poznatih razloga.

Ono što je gospodin Maksić rekao, ja bih sada prešao na najtežu oštricu, ili najbritkiju oštricu naše dileme. Mi smo prošli put našoj braći u Krajini govorili, u ovoj Krajini do

Bosanske Krajine u Republici da ćemo im dati sve garancije i pokušali smo da svi shvatimo da dolazak Ujedinjenih nacija maksimalno i optimalno jeste ono što možemo učiniti da bi odložili rešenje tog problema, i mislim da su svi ovde potpuno u to ubeđeni.

Mi u Bosni i Hercegovini isto tako ne bismo htijeli sada taj posao da kvarimo i da stvaramo situaciju koja bi onemogućila dolazak Ujedinjenih nacija, odnosno plavih šlemova, ali je, čini mi se, pošto smo između tih makaza, to je sada pitanje načina na koji najmundrije možemo to da napravimo, a ne pitanje: da li možemo da budemo za „plave šlemove“ po svaku cenu, ili da budemo protiv „plavih šlemova“ i da se dižemo na oružje protiv čitavog sveta. To su te krajnosti od kojih ni jedna, čini i se nije prihvatljiva.

Po mojoj analizi, a ispravite me ako grešim, celokupne situacije do sada, ponašanja Zapada, odnosno relevantnih faktora prema nama, meni se čini da se ona može svesti na sledeće: nama je nametnut jedan model koji nam ne odgovara. To je u prvom redu ovaj model republika. Ja sam s Karingtonom lično razgovarao o tome kada je on kritikovao predsednika Miloševića i naše Predsedništvo i rekao: – „To je pristup odozgo, a mi hoćemo pristup odozdo“. A ja sam mu rekao: – „Lorde, Vaš pristup nije odozdo, već iz sredine, jer da je odozdo ne bi bilo od republika, jer su narodi stvarali republike“.

Međutim, da ne dužim tu priču, nije od tog mog upozorenja, a i mnogih drugih bilo neke velike vajde – oni su se okrenuli tom modelu i oni taj model hoće da promene. Oba veštenu ljudi znaju i zašto i šta znači menjanje granica, i oni jednostavno na to neće da pristanu.

Unutar tog modela koji su oni nama nametnuli, šta se do sada pokazalo na vidljivim primerima, da ne govorimo o podvodnim stenama za koje i ne znamo? Mnoge od njih ne znamo. Pokazalo se da je moguć manevar unutar zadatog modela. Pokazalo se na primeru Knina da su se mogle stvari zatezanjem malo bolje izvesti i malo više dobiti. Pokazalo se sa akcijom Crne Gore i Srbije, iako to nije bila njihova želja niti njihova volja, da se moglo dobiti ono što nisu mislili, pod uslovom da se osnovni model ne narušava. I sada smo mi u Sarajevu, i sada se tu prelama celokupno srpsko pitanje. Čini mi se kod nas, ako mi ne nametnemo ili ne izborimo se za svoje stvari unutar tog modela, a mi smo pristali na osnovu stvar sa modelom granice, i to je već bilo za naš narod preko jago.

Šta znače granice?

Znači, biće granice prema Srbiji, biće ove granice, biće one granice. Mi preko toga, što je za Evropu bitno, odnosno za čitav Zapad, ne možemo da idemo.

Dve su vrlo rđave vesti.

Jedna je da ovo što ste čuli, da Izetbegović svaki dogovor minimalizuje, stvara atmosferu u narodu da je neprihvatljiva. Njega su njegovi bili pritisnuli da ne može biti čak ni transformacija, ova na tri jedinice.

Drugi rđav glas je da Evropa se, jednostavno, po mom iskustvu iz ovih razgovora, ponaša, traži kompromis, pa ko više pritišće, onda će na njegovu stranu ona i preći. Nema ju oni nekih svojih preferencija tu, ono što sam ja uspeo da vidim.

Sada se naši i hrvatski interesi u Bosni, kad je prošao referendum, objektivno poklapaju. I naše je stanovište da mi ne bismo smeli napustiti ovu meru pritiska, dakle, konfederacije, bez obzira kako se zvala. Mogu se to zvati jedinice, nama nije važno da se zovu države, ako će biti države, mi možemo sa tom diplomatskom terminologijom da se igramo kako hoćemo, pod uslovom da sačuvamo sadržaj. To nije izvesno, naprotiv, tu postoje otpori veliki i što se tiče Evrope, koju podstiče čitava ova muslimanska fundamentalistička linija.

I, da završim. Mi smo u dobroj situaciji na toj konferenciji. Naš je zajednički utisak, ako ne bude pritiska, a pritisak može da bude različitog oblika, da sa kartama faktički dođemo sledeći put za konferencijski sto, prvom kartom da predsednik Predsedništva ne kontroliše, toliko i toliko posto svoje teritorije, mi nećemo imati prave adute u rukama. Mi moramo ići sa oblicima pritiska i, sad se vraćam na gospodina Maksića, koji ne bi mogli,

koji ne bi omogućili ili ne bi stvarali problem za Ujedinjene nacije da nam dođu, a mislim da je to nešto što treba jako pažljivo smisliti i odmeriti.

Hvala vam.

BRANKO KOSTIĆ:

Dobro, da završimo ovo u vezi sa Bosnom. Da li želi još neko reč?

ALEKSANDAR BAKOČEVIĆ:

Da prihvatimo predlog koji si dao da se pripremi jedno saopštenje, da se vrlo dobro odmeri sadržaj njegov i da ga, možda, usvojimo pre nego što se završi ovaj sastanak.

BRANKO KOSTIĆ:

Dobro. Možemo li sa tim da završimo, ovo oko Bosne?

Reč ima gospodin Končarević.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Mislim da ovo, nakon izlaganja doktora Karadžića i Koljevića, bitno menja situaciju položaja Srpske Krajine, ukoliko bi se tamo odvila negativno situacija, da o tome u saopštenju i te kako treba voditi računa.

Mi smo prilikom konstituisanja Srpske Krajine zaista do kraja ispoštovali sve što je Organizacija Ujedinjenih nacija od nas tražila. Sve zaključke koje smo ovde doneli, prihvatili smo, i na kraju na demokratski način izveli, onako kako smo se dogovorili.

Međutim, ovde je i sam gospodin Koljević rekao u jednom delu svog izlaganja da su predstavnici Bosne i Hercegovine na zadnjem sastanku uveravali nas da će Jugoslovenska narodna armija, pri čemu ovde treba postaviti pitanje, a ja sam i zadnji put to pitanje postavio i preko toga se prešlo, da li će Jugoslovenska narodna armija ostati u Bihaću, da li će ona ostati u Banja Luci. To bitno može uticati na stanje u Krajini. Jer, ukoliko bi se desilo – nepovoljna situacija u Krajini, mi smo ovde u Krajini, koju smo konstituisali, onakvu Krajinu kakva jeste, svi pali, odmah istog trenutka, dođe li do toga. To je nevolja veoma, veoma velika. I tu je ovo što je Karadžić kazao, a mislim da je on potpuno u pravu, jer ne znam kako bi se mogli sada pojaviti pred narodom i reći – tu je Bosanska Krajina, tu je Jugoslovenska narodna armija na njenoj teritoriji, ona je sposobna da zaštiti Krajinu onako kako smo 31.01. govorili.

Mislim da u ovom saopštenju treba strogo voditi računa o ovome, jer taj legitimitet naše vlasti i onoga što smo zaista na krajnje demokratski način i pred svetom, vodeći računa o ukupnom interesu srpskog naroda, sada sproveli, bilo bi dovedeno u pitanje.

BRANKO KOSTIĆ:

Da li želi još neko reč?

BORISAV JOVIĆ:

Da kažem nešto oko ovog pitanja.

Mislim da je ovde vrlo važno da ne dramtizujemo stvari sa negativnim pretpostavkama o toku događaja. Sve što smo rekli, na tome ostajemo i kad tome idemo. Prema tome, može da se desi ovo ili ono, ali iz Bosne vojska nema kud da ode, jer je to vojska srpskog naroda koji nema kud da ide, on mora da brani sam sebe. Ne treba sa tim pretpostavkama ići, niti dramtizovati situaciju sa tog stanovišta. Ono što smo zaključili o Krajini i o Bosni, to ostaje naša trajna orijentacija, bez obzira na ishod situacije u Bosni.

BRANKO KOSTIĆ:

Jesi li završio Boro?

BORISAV JOVIĆ:

Jesam.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Kod saopštenja smo još uvijek, ali sad moramo malo da vidimo. Nijansa jeste, ali je vrlo bitna nijansa.

Mi smo stvorili pretpostavke ustavne da imamo svoju gardu, da imamo svoju vojsku. Ako se desi da to ne bude više jugoslovenska vojska, nego da postane vojska srpske Bosne i Hercegovine, da li ona može da brani njihovu Krajinu?

BORISAV JOVIĆ:

Mi sada možemo postavljati hiljadu drugih pitanja, a ja mislim da sada nije taj trenutak.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Ovo će biti za dvije-tri nedelje.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Ovo će biti vrlo brzo, moramo da imamo stav.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Moramo kao država zauzeti određeni stav da li će jugoslovenska vojska u Bosni i Hercegovini prestati da bude jugoslovenska, bez obzira na to što rješenje Krajine nije gotovo.

BORISAV JOVIĆ:

Molim vas, gospodo, mi imamo jedan vrlo jasan odgovor.

Prihvatili smo da dođu Ujedinjene nacije u krajine pod uslovom da ćemo ih ponovo braniti ukoliko budu izigrane i napadnute. To je naša obaveza.

Kako ćemo se organizovati i šta će pisati u našim ustavima, može da piše šta god hoćeš, mi ih moramo ponovo braniti, ako ih napadnu. To je čisto. Sigurno da ćemo voditi računa da to obezbedimo i ustavima i zakonima. Ta obaveza ne može da se izbriše. Možemo mi da se „izbrišemo“, ali ostaje narod, koji će opet to isto raditi.

Ja ne bih sada komplikovao stvar na početku kad treba da sprovedemo odluku Ujedinjenih nacija i kada još pojma nemamo kako će se u Bosni stvari završiti. Koliko će Sarajeva biti u Bosni i koliko će dugo ovo Sarajevo trajati, to mi ne znamo, ili će se smiriti.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Dozvolite mi da kažem samo dve rečenice. Ja ne bih hteo dalje da komplikujem, ali bih hteo, ako je moguće, da izađemo iz ovoga, da formalizujemo.

Možemo li mi danas ovde zaključiti da vojska, JNA, ne izlazi iz Bosne bez sporazuma tri naroda? Mi imamo mogućnost formalizacije toga, a taj pristanak nikad neće dobiti.

RADOVAN KARADŽIĆ:

A da vojska bude nepristrasna, jednostavno, da kaže da ovo tijelo kaže – Jugoslovenska narodna armija ne možemo napustiti Bosnu i Hercegovinu bez konsezualnog pristanka sva tri naroda?

BORISAV JOVIĆ:

Može, ali to nije na dnevnom redu, niti je to formula koja je u takvom direktnom obliku potrebna sada da se kaže. Mi možemo to isto da kažemo na potpuno drugačiji i prihvatljiviji način, a to je – da podržavamo traženje demokratskog političkog rešenja Bosne i Hercegovine, koje će prihvatiti sva tri konstitutivna naroda. Svaku odluku koju oni sporazumno prihvate mi ćemo poštovati. Iz toga proizlazi sve.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Da li je Bosna i Hercegovina u Jugoslaviji?

BORISAV JOVIĆ:

Ako Armija bude istaknuta na čelo, onda to bode oči svima. Ali, ako kažemo: „Svaku njihovu odluku koju sporazumno donesu poštovaćemo“, to znači da ćemo i kod Armije isto tako postupiti. Zbog toga, mislim da je to bolje i za svet i za nas.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Postavlja se pitanje da li je do tada, dok mi postignemo konsenzus, Bosna u Jugoslaviji?

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Nije, apsolutno nije.

BORISAV JOVIĆ:

Gde je? To znači da je ni na nebu ni na zemlji! Ne može biti na drugom mestu.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Ako je u državno-pravnom smislu u Jugoslaviji, onda ovo predsedništvo i kompletan savezni aparat treba da stoji iza toga da je Bosna u Jugoslaviji dok iz Jugoslavije ne izađe na način dogovora između tri naroda. Time rešavamo sve, jer se onda vojska ne povlači, onda su krajine sigurne, dok se ne nađe političko rešenje.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo rešenje koje smo rekli pokriva sve. Dokle god nema sporazuma – nema ničega. Ostaje, može da se ratuje. Ali ne može biti ničega dok se sva tri naroda ne dogovore, a što bi pravno funkcionisalo na drugi način.

GAVRO PERAZIĆ:

Jugoslovenska Armija može da ostane na onim teritorijama koje su jugoslovenske, na svakoj drugoj teritoriji može ostati ako joj domaćin dozvoli boravak. To su pravne posledice vašeg referenduma, odnosno Alijinog tamo, jer će kasnije nastupiti pravne radnje u vezi njegovog osamostaljenja. To je sada pitanje koje ne možemo da prognoziramo.

Međutim, ovde ima jedna vrlo opasna stvar koja je krenula sa našim republikama – deklaracije o nezavisnosti i slede postepeno priznanja tih država, malte ne i do Ist Rivera.

Sada se postavlja i sledeće pitanje: „Da li je jače to što ih drugi priznaju ili je jače ono što mi kažemo da jeste?“ Mi možemo da kažemo: „Naš Ustav kaže tri konstitutivna naroda treba da se zajednički odluče da to bude“. To je naš ustav, a ko radi protiv toga radi protiv Ustava.

Međunarodna zajednica kaže: „Mi priznajemo to“. Prema tome, šta je jače? Da li je jače ovo što mi smatramo po našem ustavu ili ovo što polako nadolazi i dobija legitimitet u međunarodnom pravu?

To je tragedija celokupnog našeg procesa. To je ono što je baš najtragičnije.

No, odlična je stvar ovo što je rekao kolega Koljević. To je ono što je i do sada upalilo. Šta bi bilo čak sa prvim primerkom Karingtonovog predloga da je Srbija odmah digla ruke i postupila kao i one četiri države? Možda je obezbedila ovo što sada ima?! O tome ćemo kasnije govoriti.

Ja sam za to: pritegnuti, stegnuti i pokazati zube. Nemojte govoriti „ceo Zapad“. To je Evropa, mafijaška Evropa u 12-orici. To sam ja osetio i dobro sam proučio sva ta dokumenta.

Ja sam za to da treba biti uporan i faktički, često, u ovim slučajevima, sala obezbeđuje pravo.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

To je sigurno tako.

GAVRO PERAZIĆ:

Ovo vam govorim kao pravnik, a ne govorim kao Bosanac, normalno i kao Jugosloven. Ali, to treba imati u vidu. Naravno, treba imati i meru dokle ta sila treba da ide, a ne kao onda kada smo ovde držali onu našu maratonsku sednicu, jer to već nije sila, to je patološka stvar. Treba dobro izmeriti dokle sa tim može da se ide.

Hvala lepo!

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Kao prilog ovog saopštenja, očito je da ćemo ga izdati pre nego što završimo sednicu, želeo da kažem jednu stvar.

Nije Armija bitna u Bosni i Hercegovini, mi ćemo lako raščistiti sa Muslimanima i Hrvatima, nemojte se za to brinuti. U vezi sa sastankom koji smo ovde organizovali, a gde je Armija garant onog našeg dogovora za Krajinu, pa se to u saopštenju mora uraditi, jer ćemo napraviti takvu revoluciju u jednoj i drugoj krajini, a što bi stvarno bila izdaja svih onih koji su bili ovde prisutni. Mislim da je svakome stalo do svog obraza i svoje reči. Verovatno je da se upisuje u stenogram ono što sada ovde govorimo, pa se jasno mora reći način kako da se zaštiti Krajina, ukoliko bude izigrana od Ujedinjenih nacija i Hrvatske.

BORISAV JOVIĆ:

Da li je to danas ovde na dnevnom redu?

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Izvinjavam se, to nije ovde danas na dnevnom redu, ali pošto će biti pisano saopštenje, to bi trebalo naglasiti, jer to treba da bude umirujuće za ljude, jer smo u subotu u Bosanskoj krajini imali veliki problem vezan za ovo o čemu pričamo.

BRANKO KOSTIĆ:

Predlažem da ovo privedemo kraju. Shvatio sam da smo se dogovorili i ovde saglasili da se odmah pripremi jedan tekst saopštenja koji bi bio okrenut i prema sva tri naroda u Bosni, ali istovremeno i prema međunarodnoj zajednici. Na kraju se možemo dogovoriti da li da, eventualno, na bazi ove rasprave na Predsedništvu i Savezni sekretarijat za inostrane poslove, mimo teksta saopštenja, uputi jedno cirkularno pismo međunarodnim faktorima. Ovde je tema proširena.

Podsetiću, kao pojedinac i kao član Predsedništva ili potpredsednik Predsedništva, vrlo jasno sam kazao da dok sam na ovoj funkciji neću nikada potpisati povlačenje Armije iz Bosne i Hercegovine, sem ukoliko to ne bude rezultat dogovora sva tri konstitutivna naroda.

Mislim da u ovom trenutku, da sada, ne bi imalo razloga da u tekstu saopštenja odmah pretimo Jugoslovenskom narodnom armijom. Ali, bilo bi dobro, u ovom smislu u kome je to Jović predložio, da mi, kao Predsedništvo, damo rezolutan stav, da kao Predsedništvo SFRJ, kao kolektivan šef države i Vrhovna komanda oružanih snaga ćemo poštovati samo one dogovore koji budu rezultat saglasnosti sva tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini i da pokušaj bilo kakvog drugog rešenja koje bi značilo nametanje volje jednom narodu od strane druga dva ili dva naroda trećem može samo da vodi u dalje zaoštavanje odnosa i da onemogućiti miran rasplet političke krize u Bosni i Hercegovini. Mislim da je to, u ovom trenutku, dosta.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Mislim da naše današnje saopštenje uopšte ne bi trebalo da tretira Jugoslovensku narodnu armiju.

Nikoga ne bih podsećao na ulogu i mesto Jugoslovenske narodne armije kada je već tamo, a ona je na svom prostoru, jer je 75% jedinica Jugoslovenske narodne armije i njene snage u Bosni i Hercegovini na prostorima koji teritorijalno pripadaju srpskom narodu, od

onih od Sarajeva do Krajine, Bijeljine, itd. Znači, praktično je samo nekoliko bataljona u centru Republike koji nisu okruženi ili koji nemaju bar jednu stranu, odnosno srpsku stranu gde imaju i odstupnicu i zaleđinu. Prema tome to nije problem. Danas ne bi trebalo da širimo ovo dokle će ići dalje.

Kao što su naoružani svi narodi u Bosni i Hercegovini, naoružan je i srpski narod. Prema tome, svako dobro mora da razmisli da li će se pobiti u Bosni i Hercegovini. Svako ko se pobije u Bosni i Hercegovini, sva tri naroda će platiti. Prema tome, nema niko šanse da kaže: „Idem u rat i dobiću više od drugih“. Svako će dobiti samo žrtve i krv.

Suština saopštenja trebalo bi da bude u tome da se upozori rukovodstvo Bosne i Hercegovine da traži rešenja, da ne ističe unapred svoj referendum i koje kakve druge stvari, kako je to već gotova stvar, jer o tome još treba da raspravlja i svet i Evropa. To je prva stvar koju sam hteo da kažem.

Drugo, imamo u vidu da se ne brani Srpska Krajina, Republika Krajina samo na Uni i na granici sa Bosnom i Hercegovinom. Ako smo spremni, a ja sam shvatio da smo se za to odlučili, da ćemo ratovati za srpski narod tamo, a ne samo upasti sa pet-šest bataljona, nego da iza toga stoji Srbija, stoji Crna Gora, stoje svi Srbi u Jugoslaviji, ona vojska koju budemo imali. Prema tome, strategijski pravac je preko Slavonije ka Zagrebu i preko Zapadne Hercegovine ka Splitu i Kninu. To je tako, ako smo se za to odlučili. Ali, ako se nismo za to odlučili, onda nam je džaba i stotinu bataljona, ako ove odlučnosti nema, ako nema takve odluke i ako nema takvog prihvatanja. Ako nam sudbinu srpskog naroda bude diktirala, na žalost, srpska opozicija, i ako oni kojim slučajem nekada dođu na vlast, nema ništa od odbrane, onda će se raditi na ovom nivou koji nam je ostao.

Prema tome, u tome treba videti suštinu stvari. Svim silama i sredstvima moramo se izboriti da dođu „plavi šlemovi“. Kakvi god da su „plavi šlemovi“, dobro će doći, jer neće dozvoliti da to neko silom tamo uradi. Kakva će naša politička rešenja biti, zavisi od toga kako se budemo mogli izboriti za to posle toga.

Sledeća stvar, što se tiče Bosne i Hercegovine, možda nije dobro da se sada vodi rasprava, ali, ja mislim da su Srbi u Bosni i Hercegovini na pravom putu. Na tome, zaista, treba istrajati, možda na nekom drugom, narednom sastanku. Zaista, ovaj srpski narod bi jednom morao da kaže celom svetu: ili ćete uvažavati naše minimalne zahteve za opstanak na ovim prostorima, da nas ne istrebljujete, da nas ne razbijate i ne uništavate, ili ćemo mi ići sami na samouništenje, ali smo spremni da uništimo i još toliko drugih, pa – šta nam bude.

Ne kažem da danas o tome treba raspravljati, ali zaista ćemo nešto od toga morati uraditi. Ali, da bismo uradili i jednu dobru pretpostavku, biće jako potrebno da se Srbi u ogromnoj većini, u osnovi slože.

Tvrđim da ne bi bilo Sarajeva da nema 9. marta u Beogradu i „fertutme“²⁵ oko 9. marta, garantujem da ga ne bi bilo. Međutim, na žalost mi smo se tako postavili da se jednostavno sami rasturamo do iznemoglosti. Ako budemo tako radili, onda će biti Sarajevo, sutra će biti Tuzla, prekosutra će biti Mostar itd.

Mislim da će zaista, morati da se donese odluka – mislim o tome ne treba na glas pričati i pisati – nema povlačenja armije iz Bosne i Hercegovine dok se ne nađe političko rešenje. Prema tome, mogu biti dve stvari: ili će armija tamo ostati dok se ne nađe političko rešenje ili ćemo u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji zaratiti, ako nemamo drugog izbora – ići ćemo u građanski rat, pa neka bude Liban. Nemamo drugog izbora, jer će nas na to naterati drugi.

Nisu nam naklonjeni. Ovde sam prošli put rekao: ambasador SAD je ovo predvideo. On gura, a ne verujem da ne gura i neko drugi iza toga, da se Bosna i Hercegovina otcepi.

25 Tako u originalu.

To je direktno usmereno – neka priča šta ko hoće – na razbijanje srpskog naroda, apsolutno – direktno.

Sada Srbi, posebno Srbi u Bosni, moraju da budu krajnje odlučni. Imaju oružje, imaju snagu, imaju volju, neka ne napadaju nikoga, ali ko na njih krene treba da bude pokoren. Tu nema drugog izbora. Pa, neka i Evropa misli o tome šta će raditi i hoće li raditi. Sada dolazi Karington i priča nam politiku nekakve demokratije: većinski narod. Pa, uzmi-mo Kineze da glasaju za ceo svet, pa neka oni donesu odluku kakav će biti svet. To je tako ako hoćemo po logici većinskog naroda. Oni su većinski narod, neka glasaju i uređićemo svet kako treba, ali to ne daju Amerikanci, ni Nemci.

To je apsolutno poturanje nekih stvari i nekih rešenja i smatranje nas za neznalice, kako ne razumemo u politiku i neke druge stvari. Sigurno je da će nam naturiti sva rešenja koja su nam nepovoljna ako se tome ne suprotstavimo. Ja mislim da smo imali dovoljno sluha i političkog, dovoljno taktičnosti i ostale stvari da smo zaista činili sve dok se to objektivno moralo raditi.

Prema tome, ne gine nam u Krajinama ustanak ako dođe do izigravanja ovoga, ne ginu nam napadi i na drugim pravcima, ne gine nam ustanak u Bosni i Hercegovini i ne gine nam građanski rat ako se ovakva politika bude nastavila.

Ja ne bih sada kvario celu stvar – da li će pet, šest ili deset bataljona biti na granici na Uni, ali će ih zato biti 50 tamo u Krajinama, 20 brigada, ostaće i oružje. Srbi su – Srbi, na kraju krajeva mi smo uvek počinjali sa malo manje pa dostizali do maksimuma.

Ja mislim da ćemo mi to opet morati uraditi. Na žalost, uvek nas mnogo košta ali – šta da radimo.

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala. Predlažem da završimo raspravu u vezi sa ovim.

Zamolio bih Stručnu službu da pripremi tekst saopštenja, pa ćemo, kad tekst saopštenja dođe prekinuti raspravu, usvojiti saopštenje i dati ga za javnost i onda nastaviti rad.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Gospodine potpredsedniče, saopštenje bi trebalo da se odnosi na situaciju u Jugoslaviji i Bosni, ali i prema Evropi koja gura rešenja koja vode u građanski rat.

BRANKO KOSTIĆ:

To sam kazao. Riječ ima gospodin Hadžić, predsednik Republike Srpska Krajina.

GORAN HADŽIĆ:

Budući da ovo što smo danas čuli dodatno otežava situaciju kompletno i u Republici Srpskoj Krajini, ja ću mojoj diskusijom uneti malo optimizma.

Vežano za Bosnu i Hercegovinu, mi mnogo polazimo od negativnih pretpostavki. Mi smo ovdje na saveznom nivou, konačno postigli nacionalno jedinstvo i to je dobro. Mi nismo pošli od najgore pretpostavke kada govorimo – šta bi se desilo kad bi se desilo; šta bi se desilo da opozicija u Srbiji sruši vlast, pa da onda bude i 100 bataljona u Krajini, ta vlast može narediti da se povuku i stvar bi propala.

Dakle, mislim da u startu o negativnim pretpostavkama uopšte, ne bi trebalo u tom kontekstu ni da raspravljamo.

Mislim da je bitna ova naša odluka koju smo doneli prošli ili pretprošli put da će Krajine biti zaštićene. Što reče gospodin Jović: na koji način ćemo to uraditi – to ćemo vidjeti.

U vezi dolaska „plavih šlemova“, možemo poći i od najgore opcije, a to je da nas opcija totalnog rata, u svakom slučaju, u bilo kojem pokušaju izneveravanja, čeka. To nas

čeka i o tome ne treba da brinemo. Zalažem se i za jedinstvo, a i za čvrst stav koji mora postojati.

Što se tiče vojno-bezbednosne situacije u Republici o kojoj sada govorim, to smo čuli od resornih ministara saveznog nivoa. Ja bih rekao par rečenica oko političke situacije i oko odluka Skupštine u Borovu Selu.

Na Skupštini u Borovom Selu postigli smo, na moje lično iznenađenje, zavidno jedinstvo. Bili su prisutni svi predsednici opština, osim predsednika Opštine Knin. U svim tim opštinama imamo potpuno jedinstvo. U Kninu postoji jedinstvo više od polovice. Mislim da će taj problem biti prevaziđen u toku ove nedelje, i to potpuno.

Dakle, potpuno smo spremni za realizaciju mirovnog plana i za dolazak „plavih šlemova“. Ono što unosi optimizam, to je da je narod jedinstven, narodu je dosta ratovanja, narod ima poverenja, ali isto tako spreman je, ako bude bilo potrebno za svoje interese da se bori.

Zamolio bih ministra unutrašnjih poslova da kaže par reči oko ovih stvari.

MILAN MARTIĆ:

Predsednik je već rekao da smo na Skupštini u Borovom Selu postigli jedinstvo. To je ono što nas najviše zanima. Na Skupštini je, od 112 delegata, prisustvovalo u Borovom Selu 97 delegata. Činjenica da su ljudi okrenuti nama puno govori.

U Kninu se nešto čudno dešava, postoji jedno zbunjujuće stanje, koje odgovara Milanu Babiću i njegovoj grupici, koja traži neki svoj interes u svemu tome.

Ja tu ne vidim neki veliki problem. Problem je bio Srpski radio Knin, koji je služio kao njegovo manipulativno sredstvo, preko kojeg je obmanjivao narod. Mi ga nismo htjeli uzimati silom, jer bi to bilo kontraproduktivno – od njih bi napravili heroje, a oni to nisu. Taj čovek je potpuno zastranio. On želi da stvori neke svoje odrede, ne koji će biti suprotstavljeni ustašama, nego suprotstavljeni nama. Ljudima koje angažuje ne objašnjava da je to to, nego im objašnjava kao neku svoju gardu koja bi bila u datom momentu protiv ustaša. Međutim, on gubi živce.

Na jučerašnjem skupu prilikom otvaranja škole u Golubiću, gde su prisustvovali i članovi Predsedništva, predsednik Hadžić, Paspalj, Zečević i cjela vlada, u jednom momentu on je naredio da budemo napadnuti na tom skupu. Međutim, kada su ljudi shvatili šta on hoće, jednostavno su se razbježali i nisu to ni pokušali. Hoću reći, mi ćemo to veoma brzo i efikasno da riješimo, na jedan demokratski način, sa jačim sredstvima informisanja. To je ovo što vi radite i što nam pomažete – televizija, novine, da se ljudima objektivno prikazuje ono što jeste.

Zadnji pokušaj mu je bio da neke uticajne direktore, na primjer, Tvornice vijaka, smjeni, što je izazvalo suprotan efekat. Ljudi su stali iza tog direktora, tako da on gubi sve te „konce“, sve što je do sada imao.

Ne treba biti zlopamtilo, njegove su zasluge velike. Ali, ne treba mu dati ni za pravo da stvara kaos. S te strane, juče smo doneli odluke, veoma važne na sjednici Vlade i taj problem ćemo sami riješiti, bez traženja pomoći od vas.

Ono što sada želim naglasiti je sledeće:

Ja se ne plašim ovoga što vi govorite – o povlačenju Armije. Uostalom, našu Armiju sačinjava naš narod, to je dobro poznato; preko 95% te Armije su domaći ljudi, koji dolje ostaju.

Transformacija koju namjeravamo izvršiti – mislim da bi trebalo da bude efikasna, a od vas zahtjevamo, što se ovdje dogovorimo da se do kraja ispoštuje. Jer, neko je to prije mene spomenuo, teško je bilo kome od nas da izgubi „obraz“, jer smo preuzeli veliku obavezu na sebe i pokrenuli smo narod za sobom. Ukoliko bi sve ovo krenulo nizbrdo i ako od svega toga što očekujemo – mir i ostalo i što ljudi očekuju, ne bi smo sad uspjeli da obez-

bijedimo, bilo bi strašno i, onda, dolje bi krenulo rušilačkom metodom koja bi išla u prilog Milanu Babiću i ostalim ljudima, kojima je sada sve crno koji ne bi prezali ni od čega.

Zato vas molim, a čini mi se da ima malo opstrukcija, da to prilično sporo ide – da malo ubrzamo tu transformaciju, prvenstveno snaga milicije, koja će ostati kao snaga koja će biti vidljiva. Prije dolaska Ujedinjenih nacija da imamo sve pripremljeno – od vojnog dijela, da se ispoštuje veoma brzo, zatim svih drugih sredstava, kadrova, da se razgraniči ono šta je vaša obaveza prema nama, obaveza Armije i šta je obaveza Srbije, da se to u najkraćem mogućem roku realizira. Molim vas da to shvatite najozbiljnije, pogotovu što se sada situacija u Bosni pogoršava, ukoliko mi dolje održimo neku čvrstinu, garantujem da neće imati šanse ni u Bosni nešto da naprave. Ubijeden sam da imamo čvrste ljude, to je narod koji ratuje godinu ipo dana, vični smo svemu tome. Mi smo spremni da ostanemo tu i da sve zaštitimo, ali naravno, ako se sve ispoštuje, obaveze koje ste preuzeli – da ih izvršite do kraja.

Toliko, hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

U vezi sa ovim, ukoliko ima nekih problema, teškoća ili nerazumijevanja u nekom od saveznih resornih organa, u realizaciji ovoga što je dogovoreno – moramo ostvariti neposrednu komunikaciju, praktično, svakodnevno – tamo gdje treba, kao što smo i do sada bili da je imamo.

Mislim da nema potrebe oko toga detaljnije da razgovaramo.

MILAN MARTIĆ:

Dobro. Oko detalja, ja mogu da pričam, ne moram ovdje sve da opterećujem – oko nekih kadrova kojima, ne znam iz kojih razloga, odgovara po sistemu „što crnje, to bolje“.

Ja sam već naglasio da neke kadrove moramo povući, koji su očito „zastranili“. Ne znam koja su imali obećanja od Babića. Moramo ih povući, a nove da izaberemo; da ostanu, recimo, komandanti brigada koji imaju uticaj među ljudima i većina ih je sa tih prostora. U prvom momentu imaće pozitivan efekat, a kasnije, u nekoj drugoj fazi, te ljude možemo povući. Ali, sada ti ljudi, koji imaju uticaj i ratovali su na tim prostorima, kojima narod vjeruje – treba da ostanu.

BRANKO KOSTIĆ:

Možemo se dogovoriti, poslije sjednice Predsjedništva, da se eventualno sastanemo. Ili sutra imamo sjednicu Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i to je prilika da se sva ta pitanja zajednički razmotre, pogledaju i da postignemo dogovor oko toga što je neophodno.

Ako ste saglasni, predlažem da pređemo na prvu tačku dnevnog reda:

INFORMACIJA O TOKU I REALIZACIJI PLANA PRIHVATANJA

I ANGAŽOVANJA MIROVNIH SNAGA UJEDINJENIH NACIJA U JUGOSLAVIJI

U vezi s tim, dobili ste neke informacije. Zamolio bih Boru Jovića, člana Predsjedništva i predsjednika Državnog komiteta, da da uvodne napomene.

BORISAV JOVIĆ:

S obzirom da ste dobili dokumenta kojima raspoložemo, da se oko toga svaki dan piše i govori, reći ću samo nekoliko kratkih napomena, da situiramo situaciju u kojoj se nalazimo.

Neposredno nam predstoji realizacija operacije. Između 8. i 10. ovog meseca, doći će prethodnica od 33 člana, na čelu sa vojnim i civilnim komandantom – koja ima zadatak da u narednom periodu od 10-ak dana, odmah iza toga – utvrdi vrlo značajne stvari koje omogućuju dalju akciju; kao što su:

- granice područja; to su stvari koje se odnose na vas i za koje će biti potrebna značajna saradnja;

- razmeštaj trupa gde će biti locirane;
- kontrolne tačke, šta će kontrolisati i šta je od strategijskog značaja odlučujuće za njihov uspeh;
- lokacije za smeštaj komandi štabova, lokacije za smeštaj vojske;
- raspored nadležnosti štabova;
- sistem snabdevanja, zdravstva, veza; dakle, sve drugo što je za jednu prethodnicu značajno i važno, da bi, uopšte, mogao da se načini konačni predračun troškova; i, konačno,
- da se Ujedinjene nacije obaveste o konačnom predračunu troškova i o izveštaju da li može da krene sledeća etapa operacije.

Za ove ljude koji će doći, saradnja na terenu će biti od izvanrednog značaja, jer oni, bez toga, ne bi mogli da obave ovaj posao. Možete računati da od sledećeg ponedeljka pa na dalje, imaćete velike obaveze i potrebe da učinite maksimum – da oni budu dobro primljeni na terenu i da obave svoj posao. Iza toga, oko 15. marta, kada budu završili ovaj posao, treba da dođe oko 600 ljudi, koji će sve ovo detaljnije da razrađuju.

Konačni razmeštaj trupa, ne samo u smislu lokacije, nego i prostorijske, način njihovog dolaska – od dolaska na tlo Jugoslavije, kroz Jugoslaviju – način prevoza, smeštaj, celokupna organizacija života za vojsku koja će iza njih doći; dakle ovih 600 ljudi biće organizatori dolaska svih ovih sledećih 14. 000 ljudi. Oni to treba da urade između 15. i 25. marta.

To je ogroman posao, u svakoj opštini i svuda na terenu imaće mnogo posla. Ostaju do dolaska trupa, njih prihvataju. Trupe bi trebalo da dođu krajem marta ili, najkasnije, početkom aprila.

Prema tome, nama predstoji, u narednih 15–20 dana, mnogo pripremno-organizacionog posla za dolazak trupa.

Za nas je važno da vidimo da li smo sve uradili što se nas tiče. Koliko pratimo i znamo, urađeno je dosta na zakonodavnom delu – na Amandmanima na Ustav Krajine, pripremljen je set propisa, nešto je i doneto; radi se na pitanjima milicije.

Ali, ostaje niz stvari koje su vezane za realizaciju programa dolaska mirovnih snaga, koje vi vrlo dobro znate, a to je: organizacija policije, o čemu smo ovde razgovarali; organizacija načina demilitarizacije, magacina za oružje. Verujem da su svuda organizovali štabovi za saradnju sa Ujedinjenim nacijama. Ne bih nabrajao sve te stvari koje su u našoj odgovornosti, ali, više puta smo ovde razgovarali šta sve proizlazi kao naša obaveza i, lično smatram da bi bilo jako potrebno da se još jednom pogleda sve ono što je Hrvatska više puta isticala kao tehnička pitanja – da li smo mi spremni da ta tehnička pitanja sprovedemo na osnovu naših zakona.

Ne bih sve ponavljao, na primer: da li imamo na nivou Republike Krajine sve saobraćajne propise koji su u nadležnosti jedne Republike? Oni su, recimo, isticali pitanje saobraćaja. Zatim, da li imamo sve propise iz onih oblasti koje su oni nabrajali – kako će to da funkcioniše? Naravno, oni to nabrajaju sa ciljem da preuzmu vlast, nazad. Ali, mi sve to moramo imati.

Mislím da naše grupe koje rade na ovim pitanjima, a koja se tiču funkcionisanja života na nivou Republike, moraju, još jedan put, temeljno pogledati da li treba još neke propise da donesemo. Ovde imamo dovoljno stručnjaka da vam pomognu, neka prepisu zakone neke republike, Srbije ili Crne Gore, koja vam odgovara, neka prevedu na vaše uslove, da to može da se da kompletno njima, da im se to prevede. Oni treba da kontrolišu da li se radi po tome – kada se radi o policiji i drugim stvarima, da ne bismo došli u poziciju da posle, kada oni dođu, onda stavljamo „zakrpe“ na neke propise, a da nam oni kažu – to nije pripremljeno i tu bi mogli, eventualno, da se nametnu hrvatski zakoni, što, naravno, da ne može.

Dakle, taj deo treba još jedanput pogledati.

Bilo je tu reči dosta oko pritisaka hrvatske strane koji su neprekidni, vrlo uporni, oni tumače Mirovni plan UN na svoj način. To neće prestati, oni će to uporno da rade, naravno, mi ćemo to uporno odbijati.

Ne treba da budemo naivni, odnos snaga u svetu je takav, kao što je Maksić rekao, da ima ogroman broj zemalja ili političkih sredina koje bi bile naklonjene da se izađe u susret Hrvatskoj ako može. Zbog toga moramo nastaviti žestoku političku aktivnost u svim sredinama i obezbediti da se Plan dosledno sprovede, koji je, na našu sreću, dobar, jasan i oni to neće moći lako da izbegnu.

Mogu reći da ćemo imati, verovatno, određene teškoće u vezi sa ovim što je nastalo u Sarajevu, jer su oni odlučili da, ostajući pri tome da Banjaluka bude glavni i najveći centar logistike, koji će imati hiljade ljudi, najveći snabdevački centar – organizacioni za celo područje. Odlučili su se da vojno-komandni centar bude u Sarajevu sa ispostavama u Beogradu i Zagrebu. Oni su imali, sigurno, neke velike političke razloge, neke snažne međunarodne pritiske, ali sada je činjenica da je u Sarajevu ovakva situacija, a da oni treba da dođu – za par dana, da vide gde im je sedište, centar. Zbog toga se može dogoditi da nastanu neke teškoće.

Bojim se da to komplikovanje situacije u Sarajevu, a pogotovo ako bi bilo u BiH, može da dovede do eventualnog odlaganja operacije, što bi, za nas, u principu bilo vrlo loše. Ako bi to bilo i duže, onda bi to bilo jako opasno.

Globalno gledano, mislim da apsolutno ne postoji nikakav politički razlog za uznemiravanje bilo koje vrste u vezi sa dolaskom Mirovnih snaga. Sve pripreme u Ujedinjenim nacijama teku normalno; politički pritisci se vrše i vršiće se i dalje sa hrvatske strane; to će biti odbijano i odbijeno. Kod nas treba da se vrši maksimalna organizacija, da pokažemo svoju spremnost i da izvedemo ovu operaciju. Kada bude ova operacija izvedena na uspešan način, nama će biti mnogo lakše – u svim drugim pitanjima: rešavanju problema BiH, budućnosti Jugoslavije, rešavanja srpskog naroda na samoopredelenje, sve će biti kvalitetno drugačije. Od svega je najvažnije da ovu operaciju, bez incidenata i bez posebnih problema, sprovedemo.

Želim da kažem da za pitanje odbrane krajina posle ovoga, smatram najvažnijim jedno pitanje koje se ovde mnogo i ne postavlja, a trebalo bi da ga postavimo. To je pitanje vraćanja naroda na ta područja, koji je otišao – ne samo izbeglica, nego i naseljavanje tih područja sa ljudima koji su nekada otišli sa tih područja, uključujući, po mom mišljenju, sva aktivna vojna lica sa tog područja, koja su sada u JNA, a treba da ostanu tamo, uključujući i mnoga druga lica koja su otišla, iz bilo kojih razloga, sa tog područja, a treba i mogu da se vrate tamo. Jer, garantujem vam da će taj narod opstati samo ako ga bude sve više i više. Osećaće se sigurnim samo ako budu glavni sinovi tog naroda tu, pored njih.

Hrvatska će sve manje imati snage da preduzima bilo šta, ako vidi da se tamo narod jača i povećava.

Na primer, uzmite Izrael, koji je formiran sakupljanjem svog naroda iz celoga sveta. Ovi krajevi su, u dobroj meri, „ispražnjeni“ decenijama, sada je otišlo stotine hiljada ljudi. Svi ti ljudi bi morali da se vrate, do poslednjeg, a i oni koji su, na bilo koji način, otišli ranije, treba da se vrate, ako hoćemo da sačuvamo sebi ovu teritoriju. Nikakva vojska nas neće spasiti, ako ne naselimo i ne vratimo naš narod tamo.

U našoj strategiji, mislim da je najvažnije to pitanje. Ako dođu Ujedinjene nacije, treba da načinimo program vraćanja naroda i naseljavanja, sa onima koji su i nekada otišli, a ne samo sa onima koji su sada otišli.

Prema tome, sigurno ćemo uspeti, jer će jednoga dana doći do referenduma, a agresivnost Hrvatske na ove teritorije bitno će se umanjiti, ukoliko bude tamo sve više našeg naroda.

Izvedimo ovu operaciju dobro, vratimo naš narod tamo, a ja vam garantujem da se nikada više neće vratiti hrvatska vlast, ako to uspemo.

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Riječ ima Aleksandar Mitrović, potpredsednik SIV-a.²⁶

ALEKSANDAR MITROVIĆ:

Oslanjajući se na ovo što je rekao drug Jović, pokušao bih produžiti. Svima nam je stalo i neophodno je da se što pre Mirovne snage UN pojave na ovom jugoslovenskom prostoru – u Krajini.

Pribojavam se da mi kasnimo sa mnogim poslovima. Kasnimo, na prvom mestu, sa poslovima pravnog regulisanja niza pitanja u samoj Krajini.

Na SIV-u, sa svim resorima pojedinačno, dogovoreno je, a svaki resor je spreman da se stavi potpuno u funkciju pomoći odgovarajućim organima iz Krajine, ili odgovarajućim pojedincima, da se dovrši celokupna zakonodavno-pravna regulativa Srpske Republike Krajine.

Ne smemo dozvoliti da dođu snage UN, a da ta pitanja ne regulišemo. To će nam biti osnovni „kamen spoticanja“ u koncipiranju i potpisivanju Sporazuma sa Savetom bezbednosti oko statusa Krajine, kao jugoslovenskog područja, sa ukupnim jugoslovenskim zakonodavnim sistemom koji treba da funkcioniše i sa lokalnim zakonodavnim sistemom same Republike Krajina.

Nismo dovoljno pripravnici ni sa onim što treba obezbediti tim Mirovnim snagama – u smislu celokupnih njihovih potreba i snabdevanja, koje bi moralo da usledi.

Mi imamo kontakte, Informacije, dogovore, a svi oni ne mogu, za sada, da budu pisani, iz razloga što prethodno treba doći do potpisivanja tog sporazuma sa Ujedinjenim nacijama.

Imam poslednje informacije iz Njujorka da je u pravnim službama Ujedinjenih nacija pripremljen sporazum, da ćemo mi to ove sedmice dobiti, da je sporazum, kako smo to stalno i govorili, sporazum sa jugoslovenskom vladom. Znači, radi se o sporazumu sa Ju-

26 Srbija je priznavala i legitimitet nekadašnje federalne vlade, iako ona nije postojala. Ante Marković je podneo ostavku 20. decembra 1991. odnosno, vratio je mandat jer ostavku nije ni imao kome da podnese. Marković nije želeo da prihvati predlog budžeta za narednu godinu i označio ga je kao „ratni budžet“. Budžetom za 1992. koji se zahtevao od SIV-a, „trebalo bi finansirati i politički podržavati nastavak rata“ jer je 81% predloženog budžeta trebalo da ide za JNA. U poslednjoj izjavi saopštio je kako su politička kriza i rat uništili rezultate reforme i proces demokratizacije; da ni podrška iz sveta i 14 sporazuma o prekidu vatre nisu omogućili miroljubivo rešenje jugoslovenske krize, „već se rat sve više rasplamsao sa tisućama žrtava, srušenim gradovima i selima u Hrvatskoj, sa opasnostima za Bosnu i Hercegovinu i cijelu zemlju, ogromnim brojem izbeglica, uglavnom sirotinje koja je ostala bez ičega. Ekonomska katastrofa se zbog toga produbljuje, sa rastom hiperinflacije, milijunima nezaposlenih, padom proizvodnje, pomankanjem roba, sa velikom bijedom i siromaštvom miliona ljudi – građana ove zemlje, koji nisu za to krivi i što će neminovno dovesti do socijalne eksplozije neviđenih razmjera. [...] SIV je u tom procesu zaustavljanja ekonomske i socijalne krize, kao i ratnih razaranja, potpuno onemogućen. Nema nikakvih kompetencija niti mogućnosti da djeluje, a kamoli da vodi bilo kakve politike“. (UN, MKSJ. Proces S. Miloševiću). Zvanična Srbija smatrala je kako je Markovićevo „vraćanje mandata“ samo još jedna politička igra: „*Dosledan svom stavu protiv JNA, premijer ne pristaje da se ona finansira federalnim novcem. Navodno, želi mu je da se spreče dalja ubijanja i razaranja, potpuno zanemarujući kako su događaji u Hrvatskoj počeli i ko stalno produžava rat. Iz njegovih izjava na dve sednice vlade vidi se da prihvata sve teze secesionističkih republika. Ne propušta ni da ponovi tvrdnju o razaranju Dubrovnika. Inače, svoju politiku reformi vidi isključivo u ružičastim bojama. Da taj čovek drži do sebe, odavno bi otišao. Ali, on se sve vreme tome opirao, očevitno smatrajući da treba još za nekoga da posvršava poslove*“. (Zvonko Logar, *Nova Markovićeva igra*, „Politika“, 21. decembar 1991, 7).

goslavijom kao članicom Ujedinjenih nacija, kao jedinim međunarodni pravno priznatim subjektom danas u svetu. Taj sporazum je, prema informacijama koje imam, sveukupan, o samom statusu i svim odnosima, sa nizom detalja koji idu i do toga kako će se angažovati lokalno stanovništvo, kako će se angažovati celokupan taj sistem na ovom prostoru.

Informacije su da se mora potpisati i neki sporazum, iako Hrvatska traži da to bude maltene s njom taj osnovni globalni sporazum, što je odbijeno i na samom Savetu bezbednosti. Dakle, moraće se potpisati i određeni praktični aranžmani sa Republikom Hrvatskom, iz prostog razloga što će jedan deo biti i na onom drugom prostoru, a mislim na snage, posmatrače i kontrolu. Takođe, biće potpisano i niz radnih sporazuma, u toj informaciji oni kažu i sa Krajinom. Znači, na neki način, „progutali su“ i to da će biti potpisivani sporazumi i na nivou Republike Krajine, a ne samo na nivou opština, kako je prvobitno zastupano.

Mi moramo biti spremni za niz tih sporazuma i mislim da moramo napraviti, barem kada se radi o Krajini, kao i o nama ovde u Republici Srbiji, moramo praviti takve međusobne dogovore da sve bude do kraja usklađeno i usaglašeno, da bude omogućena i koordinacija da sve na najbolji način uspe. Jasno je da će to biti teško izvesti, ali je to ono što moramo učiniti.

Sporazum koji će jugoslovenska Vlada potpisati sa Ujedinjenim nacija nam daje dodatnu pravu osnovu da regulišemo i pitanja zakonodavno-pravnog sistema u Krajini, daje nam i osnovu da regulišemo pravni status Srpske Republike Krajina u Jugoslaviji, a normalno je da se tu uvek moramo ograničiti dok su mirovne snage prisutne i dok ne dođe do onog krajnjeg konačnog političkog rešenja tog pitanja. Tako, mi ćemo učiniti sve u smislu da je Krajina sastavni deo Jugoslavije, da je Krajina isto što i druge republike koje su u sastavu Jugoslavije, a jedino kod nje stoji ono: dok su mirovne snage tu, dok je to pod zaštitom Ujedinjenih nacija i dok ne dođe do konačnog opredeljenja.

Razgovarao sam sa nekima iz Krajine, sa jednim brojem ljudi iz Vlade Srbije, vezano za ovo što je Bora Jović rekao: ne sme se čekati, ni jedan dan ni jedan trenutak a da se ispražnjena Slavonija, Baranja i zapadni Srem ne popunjavaju povratkom srpskog stanovništva koje je sa tih prostora otišlo.

Mi smo sada potpuno sigurni da tamo dolazi do trajnog mira koji će biti kontrolisan snagama Ujedinjenih nacija i da ne treba da bude nikakve bojazni za povratak iseljenog stanovništva, a moramo praviti i niz programa obnove tog područja, programa gde ćemo tražiti određena sredstva za celokupno finansiranje svega toga.

Neki će nam možda reći da je neuobičajeno u sadašnjim ekonomskim odnosima, u odnosima tržišne ekonomije, ovo činiti, ali mi moramo uraditi nešto što liči i na neku vrstu obnove i izgradnje. S ovim moramo to stanovništvo još čvršće privući i privoleti i trajno ga zadržati.

Kroz zakonodavstvo kojim sve ovo regulišemo, kojim regulišemo pitanje statusa Krajine, moramo regulisati i pitanje finansiranja niza službi u krajinama. Moramo da vas zamolimo u pravcu da ne smemo da čekamo da dođu snage Ujedinjenih nacija, moramo uspostaviti određene mehanizme, ekonomske mehanizme u Krajini, jer ih sada tamo praktično nema. Moramo ih uspostavljati, moramo tražiti načina, moramo naći način kako da i to stanovništvo bude angažovano u celokupnom procesu ne samo vlasti već i ekonomije i finansiranja, kao što moramo tražiti i dodatna sredstva u ovom delu Jugoslavije, to su sada Srbija i Crna Gora, ali moramo zajedno tražiti i dodatna sredstva iz inostranstva.

Želim još da kažem i to da mnogo kasnimo i zato nam pomognite i vi, a inicijativa i to svaka, nemojte me pogrešno shvatiti, svaka inicijativa mora da dođe od vas. Ovde ćete naići na podršku za te inicijative i na kompletno uključivanje celokupnog saveznog aparata da uđe sa vama u rešavanje tih pitanja.

Toliko i hvala.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Hvala vam. Ima reč gospodin Gavro Perazić.

GAVRO PERAZIĆ:

Htio sam da se nadovežem na izlaganje gospodina Mitrovića. Naime, začeta su neka pitanja koja nisu najčistija niti u planu Sajrusa Vensa, niti u Rezoluciji Saveta bezbednosti, ali su nešto razrađenija u Izveštaju generalnog sekretara, u izveštaju, koji je za ovo bio pripremljen i koji je jednoglasno, od svih 15 članova Saveta bezbednosti prihvaćen, što, po toj proceduri, postaje zvanični dokumenat i koji je obavezujući isto kao i Rezolucija Saveta bezbednosti.

Mi smo sada u jednoj vrlo interesantnoj situaciji: Karingtonov celokupni tim radi za to buduće rešenje problema, a na kraju krajeva i svi ovi izveštaji, odnosno i Rezolucija Saveta bezbednosti, kao i Izveštaj generalnog sekretara, upućuju na Konferenciju, ohrabruju je, i upravo je kao određen uslov postavljaju za rešenje političke sudbine tih teritorija. Znači, dokumenti su međusobno vezani i čine pravno jednu vrstu pravne celine za rešenje problema očuvanja mira a onda rešenja tih problema političkim putem.

Kada se upoređuje ova dokumentacija sa Karingtonovim konceptima rešavanja krize moramo da vidimo da taj Karingtonov predlog u mnogome, a još pre pola godine je pušten u opticaj, sada pada pod ovim svežim tekstovima. Na primer, pogledajte Odeljak 2 koji reguliše specijalni status, manjinski status tih teritorija. To se pitanje sada ostavlja otvorenim, ne dolazi u obzir da ga sada u Briselu naša delegacija prihvati kao tačku dnevnog reda. Čekajmo rešenje problema pa ćemo videti hoćemo li imati specijalni status kao manjina, ili će to biti sasvim jedna druga kategorija.

Ista je stvar i sa onim famoznim konceptima u opštim odredbama da će one republike koje to žele biti priznate u postojećim granicama. Gde je postojeća granica? Nema je – ona se isto stavlja u suspenziju. Znači, i to pada, a to je osnovni ključ u Karingtonovom predlogu.

Prema tome, Karingtonov predlog 'vis a vis' ovih dokumenata koji se upravo sada operacionalizuju mora totalno da se menja. To je jedan od koncepata, čini mi se, ove srpsko-crnogorske zajednice i to tako mora i da se shvati.

Još jedna stvar je ovde interesantna: ovde postoji i model za funkcionisanje ovih snaga, to je tipski model koji mora da prihvati Jugoslavija kao i obe strane u sukobu. Tu se ukazuje na lanac komandovanja, finansiranje, njihove funkcije, odgovornost, disciplina, jurisdikcija domaćina, jurisdikcija njihovih nacionalnih armija. Nadam se da imate vi taj model – mislim na operativce. To je vrsta pravila službe za te snage.

Dakle, ove snage se kod nas prvi put javljaju u praksi, a i inače prvi put u svetu se nazivaju „snage za zaštitu Ujedinjenih nacija“. To je sada taj originalni naziv, to im je firma. Može se postaviti pitanje – koga i šta štite i od koga štite? Normalno, tu se misli da štite i narod od genocida i teritoriju, da ostane onako kako je utvrđena, pod zaštitom Ujedinjenih nacija.

U Izveštaju generalnog sekretara se predviđa vojna radna grupa sastavljena od visokih funkcionera JNA, OUN i hrvatskih. To će biti grupa koja će da pomogne u instaliranju celokupnog mehanizma i u saradnji na terenu.

Hteo bih da skrenem pažnju, to stoji u Izveštaju generalnog sekretara, a stoji i između redova i u Vensovom planu, da označavanje na terenu spoljnih ivica zaštićenih zona – iako sinoć na televiziji kaže pukovnik Australijanac, to će kad dođe gospodin general biti utvrđeno na terenu, ne, ovde se kaže „u konsultaciji sa lokalnim liderima“. Lokalni lider može da bude i neki predsednik mesne zajednice, od njega pa do predsednika republike. To je mnogo značajno, ako zonu te zaštite postavi par kuća iz jednog sela, ostavi ih na drugu stranu. To je velika stvar za one familije koji žive u tim kućama, jer će upravo o njima biti diskusija kada bude došlo vreme da se odlučuje šta će biti sa tim krajinama.

Po Planu Sajrusa Vensa povratak izbeglica se pretpostavlja dobrovoljno, dakle, nema prisile. Međutim, od povratka tih izbeglica će nam zavisiti sudbina. Dobro je rekao drug Jović – ako nemamo naroda, zašto se tamo moramo angažovati. Postoji još jedna interesantna stvar o kojoj treba razmišljati, bilo da to dođe nakon deset meseci, deset ili sto godina – te teritorije će biti pod nekim međunarodnim mandatom, dok se bude moglo i trebalo, gde će trebati narod da odlučuje. To su ti famozni plebisciti, kojih je bilo veoma mnogo od I svetskog rata do danas. Praktično, zbog toga pada u vodu, perspektivno gledajući, Plan Karingtona, jer će sa pravom na samoopredeljenje, koje će biti revitalizovano, odlučivati se, po našem mišljenju, o toj teritoriji, a Karingtonovi predlozi neće ni da čuju za nekakvo pravo na samoopredeljenje. Prema tome, sada je sudbonosno sačuvati te teritorije, ovako kako su utvrđene, sa snagama OUN. Zaista, briljantnijeg rešenja, ali na miran način, i pored toliko žrtvi, mi nismo mogli da očekujemo.

Franjo je, čak i u svom zadnjem pledoajeu Butrosu Galiju, ukazao na neka tehnička pitanja koja treba da se reše, na šta je gadno zamerio u svom Izveštaju Butros Gali²⁷, ali je ipak ostavio sebi nekakvu rezervu u Izveštaju, gde kaže: „Ovde je potrebno istaći značajan zvaničan stav o tzv. tehničkim pitanjima, koja je gospodin Tuđman iskoristio. Tumačenje Saveta bezbednosti da se radi o suštinskim pitanjima, znači proširivanje vlasti Republike Hrvatske na tim područjima, kao u pogledu saobraćaja, trgovine, bankarstva, valute, očuvanja reda i mira i povratak izbeglica, te bi to bilo u nesaglasnosti“, tvrdi Butros Gali, iz „sa suštinskim elementima Plana“.²⁸ Međutim, generalni sekretar OUN i sam kaže: „Ja sam odlučio, s obzirom na opštu situaciju u Jugoslaviji, da prihvatim dobru volju [i] pozitivna uveravanja predsednika Tuđmana i da ostavim da se ova tehnička pitanja, koja je Franjo postavio, reše prema slovu i duhu Plana. Istovremeno, potrebno je naglasiti da, ukoliko se ne reše, sprovođenje Plana će biti ugroženo“.

Na ovo treba paziti jer, ko zna, kada se tamo dođe i kada se ovi silni aranžmani počnu praviti, i to tamo, na licu mesta, da se hrvatska strana ne implicira ponovo sa tim tehničkim pitanjima, pa tamo pregovarači popuste u nečemu. Zamislite kad bi se popustilo po pitanju javne bezbednosti. Njima je dato, kao i Srbima – proporcionalno, zavisno od proporcije koja je bila pre rata, da budu u miliciji. Naši su na boljoj poziciji, tamo su, ne moraju da se traže, pa neka se odatle naš kontigent milicije sastavi, a oni trebaju preko borbene granice da uvoze taj njihov elemenat. Mi smo u situaciji da kažemo – taj ne može, jer je bio ZENG-ovac, ubijao je. Oni ne mogu nama da kažu – e, ne može ni taj vaš, jer se praktično u Planu kaže – poštujuemo lokalne vlasti, kakve su, takve su. Dakle, tu ima prednost u pogledu izbora kadra koji će biti u lokalnoj policiji. Ja ne želim da učim naše kolege iz krajina, oni to bolje znaju nego ja, jer su ta pravila krvlju pisali, ali hoću da kažem na kakve zavrzlake mogu da naiđu kada u praksi bude trebalo sve ovo da se radi.

Po mom mišljenju, treba se dobro pripremiti, normalno i u materijalnom pogledu, međutim, ta pravila i propise treba dobro proučiti, jer nije isključeno da će i u snagama OUN (tamo obično ide celokupan tim njihovih stručnjaka, pravnika) i Franjo Tuđman da implicira neke svoje u tim raznim pregovaračkim timovima. To treba dobro pripremiti i znati, na svaku stavku svih dokumenata, dati odgovor i imati svoja rešenja.

Ja sam toliko hteo da se nadovežem na ovaj krug pitanja koja je postavio drug Jović i drug Mitrović.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja bih sugerirao, ne želeći nikome da uskraćujem mogućnost da iznese svoje mišljenje, da ukažemo na osnovna pitanja kojima treba posvetiti pažnju u okviru Državnog komiteta, u okviru Operativnog štaba, čiji je predsednik Aca Mitrović, potpredsednik SIV-a

27 Butros Gali (Boutros Ghali), generalni sekretar Ujedinjenih nacija od 1992. do 1997.

28 Tako u originalu dokumenta.

i u rukovodstvu Republike Srpska Krajina i, praktično, u svim dijelovima srpskih oblasti u sastavu Republike Srpska Krajina.

Riječ ima gospodin Končarević.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Gospodine potpredsedniče, ja sam upravo u toj funkciji hteo da govorim i da se osvrnem na izlaganja gospodina Mitrovića i Jovića, koji su dali neke veoma bitne obaveze, bez kojih neće biti završene naše pripreme onako kako treba.

Gospodin Mitrović je u svom izlaganju izneo i zakonsku regulativu i potrebu regulisanja civilne vlasti, milicije itd., na ovom terenu i potrebu finansiranja tog terena. Mislim da je Vaše zapažanje sasvim na mestu, ali, gospodine Mitroviću, nama momentalno trebaju finansijska sredstva, jer ne možemo organizovati lokalnu vlast bez finansijskih sredstava. U tom smislu smo uputili Skupštini SFRJ, i kroz njihovu proceduru su prošli naši zahtevi u tom smislu, i za sredstva iz rezervi federacije i za naš način finansiranja, kao što su se finansirali Banja Luka, Skoplje, Crna Gora.

U tom smislu bi vas molili da nam ta kratkoročna sredstva pod hitno date, jer kod nas nigde niko dinara nema. Mogu da vam kažem, gospodine Mitroviću, ja ni od koga nikad ni jedan dinar nisam dobio, jutros sam kupovao benzin sa mojim parama i došao ovde. To je nemoguće izdržati, a zamislite kako je te dole na terenu. U tom smislu Savezna vlada nam mora pomoći.

Sve je ovo džaba, ako ne uradimo ono što je rekao gospodin Jović, a to je alfa i omega svega – da narod dole vratimo. Znači, moramo napraviti jedan operativni plan, i to pod hitno, na nivou Savezne vlade, Saveznog Predsedništva, dogovora banaka, Narodne banke, itd., da se stvore mogućnosti i ekonomske pretpostavke da se taj narod pod hitno vrati. U tom smislu imamo ogroman broj naših ljudi, dobrostojećih, koji su otvorili firme po Srbiji i bave se poslovima, a sada rade sa ovim terenom i žele uspostaviti kontakt sa njim, ali ostanu u Beogradu, ne znam zašto. Koja su tu rešenja, šta bi bilo demokratski a šta ne, ne znam. Postoje odluke naših skupština da se mobilišu svi ljudi koji su sposobni za borbu, osim studenata, od 18 do 55 godina. Mi smo te odluke doneli. Mi smo te odluke doneli, mi smo te odluke prosledili i Saveznoj vladi i Republičkoj vladi Srbije i Predsedništvu Jugoslavije itd. Prema tome, mi moramo pod hitno, zajednički to uraditi i stvoriti pretpostavke za ovo.

Još jedno gospodine Mitroviću, ja bih Vas molio da nam pomognete da neke stvari po službenim Vašim dužnostima, sa Vašim kadrom učinite. Mi čak ne znamo svoja prava, znate, jer prvi put stvaramo ovako nešto.

Mi ne znamo da li će se vršiti emisija novca od strane Narodne banke Jugoslavije. Ona verovatno mora pokriti naš teren, mislim na poljoprivredu, jer počinje proletnja setva, pa bi taj novac trebao da nam pripadne. Nemojte sada da čekamo, pa da kažete kasnije da kasnimo.

ALEKSANDAR MITROVIĆ:

Doneli smo odluku.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Dajte nam ta sredstva, sva ona sredstva koja nam pripadaju. Budite sigurni da će ta sredstva biti upotrebljena na najbolji mogući način, tako da pokrenemo privredu. Mi smo 80% resursa Baranje pokrenuli. Ako pokrenemo Baranju, nama onda ne treba nikakvo žito. To je toliko bogat kraj da se možemo finansirati i dalje, ali nam dajte svež novac sada, i sva ta naša prava za koja mi čak i ne znamo.

Eto toliko gospodine predsedniče.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala. Gospodin Paspalj.

MILE PASPALJ:

Hvala gospodine predsjedniče. Ja bih samo htio da ovdje sada neke stvari vidimo.

Potpredsjednik Jović je jako lijepo govorio i oduševilo me ovo oko povratka svih izbjeglica, pa i onih koji su otišli mnogo ranije i to me oduševljava, jer jedino tako Krajina može da opstane. Mi sada dolje imamo seljačko stanovništvo, nešto radničko, a sva civilizacija ili oni koji su višeg obrazovanja, mahom je to otišlo na teren Beograd – Novi Sad, i ove centre u Srbiji. Mi bez stručnog kadra ne možemo opstati.

Međutim, na to bi se odmah nadovezao jedan problem koji ovog momenta već sada primjećujemo na terenu, a to je: nama sada iz jedinica JNA ljudi sa našeg područja se povlače na područje Bosne, ali ne u Bosnu na ona periferna područja prema nama, nego Sarajevo, u Srbiju, Šabac itd. (mogu čak i konkretna imena ljudi reći, a to su ljudi koji su rođeni na Kordunu i Baniji, jedan je potpukovnik, a drugi je pukovnik, koji su od prvog dana sa nama) i loš odjek ima među narodom njihovo povlačenje sa tih područja.

Sledeća stvar. Ja vas molim ubuduće, stvarno ljudski vas molim da sa pojmom, sa nama iz Krajine ne barata se kao manjinom (profesor je to dobro rekao), pa čak ako to kaže jedan Karington – nemojte nam nikad više to reći. Mi u Hrvatskoj, manjina, to nećemo – ko god ide na pregovore, nemojte to da uzimate u obzir, jer po tom principu mi ponovo ratujemo.

Status granica. Šta nam se sada radi na terenu, ministar nije to iznio, ali imam saznanja. Evropska zajednica, ovim misionari Evropske zajednice, ovi špijuni, oni sada lutaju od opštine do opštine i traže neke kontakte između lokalnih vlasti, naših opštinskih sa lokalnim vlastima susjedne opštine sa kojom smo mi u ratu ili tamo negdje preko granice. Oni rade te svoje igre.

Mi smo na području Banije i Korduna (mislim da je i Mile to dole uradio) zabranili bilo kakav kontakt u tom pravcu. Ovi iz Evropske zajednice mogu da dođu da kontaktiraju sa nama, ili nekom vlasti na nivou, ali neke kontakte sada, interne pregovore da vrše dve opštine, koje su do juče pucale jedna na drugu, ne dolazi u obzir i mislim da tu vrlo prljavu kartu igraju ovi iz Evropske zajednice. Tu bi Armija isto morala da se ne upušta u zbližavanju toga, i samo tako možemo da nađemo, kada dođu mirovne snage rezultate onoga zašta se ginulo.

Što se tiče Vensovog plana na području Republike Srpske Krajine, unazad mjesec ipo – dva dana mi smo to toliko približili narodu i sve ove akcije koje se vode da sada narod jednostavno jedva čeka da dođu mirovne snage, a unazad mjesec dana smo imali toliko odbojan pristup prema tome.

Ovo što su drugovi iz Bosne rekli i ova situacija što se komplicira i komplikuje u Bosni, mislim da nije toliko pesimistička. Sigurno da je to problem, da sukob izbije u Bosni, ali po meni, što pre se i tamo sukobe neke stvari, doći će do jasnije situacije ko želi Jugoslaviju i ko želi ostanak u zajedničkoj državi.

Pod drugom tačkom, da se ne bih javljao kasnije, a to je vezano i za prvu tačku dnevnog reda, mislim da je neko od diskutanata ovdje govorio da bi mi morali sada vući neke konkretne poteze i reći Evropi – gospodo dosta!

Moje mišljenje je da mi pod hitno iz Republike Srpske Krajine, a i iz bosanskog dijela srpskog naroda, znači iz Bosanske republike srpskog naroda, pošaljemo svoje poslanike u Saveznu skupštinu i kažemo svijetu otvoreno, jer nema potrebe da se više opredjeljujemo. Mi Srbi smo stvorili Jugoslaviju i za nju se zvanično oprijedjelili. Mislim da bi to bio jedan potez, ali sa jednom dozom rezerve dok ne dođu mirovne snage.

Na Skupštini u Vukovaru mi smo imali male konsultacije da li da idemo sa 40 poslanika, što predviđa ova druga tačka. Međutim, donijeli smo zaključak da ne idemo sa tim, jer možda bi izazvalo neke negativne posljedice i ostavili smo to kad dođu mirovne snage da o tome razgovaramo.

Htio bih samo da dodam onome što je ministar Martić ovdje govorio, a i Goran, a i Ilija, da je ovo sada vrijeme kada mi očekujemo pomoć od vas, ali pomoć gdje ćemo kroz finansijsku, a i materijalnu, od vojske, pa i onih drugih subjekata koji su nam potrebni da pokrenemo ovaj aparat koji smo zamislili i koji upravo saraduje kompletno sa vama, a to je (Ilija je to dobro podvukao) – mi svi egzistiramo iz svog nekakvog privatnog dijela kroz finansije, a druga stvar, što se tiče materijalnog obezbeđenja, gledajući kroz tehnička sredstva od Armije, mislim da ta Armija treba maksimalno da pomogne ministru Martiću da opremimo ovo jedinica što imamo dolje kako bi spremnije dočekali sve ovo što nam se ipak pomalo nameće.

Što se tiče ovih drugova i vlasti Republike Srbije, mislim da bi tu trebalo uraditi nešto, tj. za predsednika Skupštine: da se izvrši ipak koncentracija podataka o svim izbjeglicama koje imamo tamo sa terena i da se uradi program povratka natrag, jer su ipak mahom Srbi, posebno ovi iz Zapadne Slavonije, a i sa područja Krajine, onog dijela tamo, kao i ovi drugi. To bi bilo u prilog stabiliziranja postojećeg stanja na području republike Srpske Krajine.

Mi ćemo dalje raditi na učvršćivanju jedinstva na području Republike Srpske Krajine upravo sa onim potezima koje je rekao ministar Martić i razbiti ove grupice koje još nanose određene razdore na području Krajine.

Međutim, smatram jedan veliki potez, koji moram da iznesem ovdje, ovo što je učinio dr Karadžić sa svojim saradnicima u Banja Luci, ali mi se i dalje toga moramo plašiti i biti oprezni u tom pravcu, gdje je planirano da se banjalučki prostor veže sa nama i razbije jedinstvo srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Dr Karadžić je to sada dobro razbio, iako ta priprema traje već poduže vrijeme.

Međutim, ako dođe do ovih razmirica u Bosni i oštrijih sukoba, može biti lako da te snage ponovo isplivaju na površinu i da požele to.

U tom pravcu bi isto službe koje prate određene stvari morale da rade, jer po nekim indicijama ljudi koji upravo žele to, žele u stvari da zadrže jednu fazu haosa što duže, a sigurno da im to ide u prilog.

Jer, šta se pokazuje sada na terenu? Vi ste vidjeli ovde određene predsednike opština, mi gdje god smo imali suprotstavljanje određenog predsednika opštine, kao lokalnog vlastodržca, na ovo što smo mi radili, sada daljim radom organa unutrašnjih poslova otkriva se da je upleten u određene malverzacije. Znači, njemu je odgovarao status ovakav kakav je – što duže to bolje, jer neće isplivavati ovo sve na površinu, tako da ćemo mi imati, što se toga tiče, otpora.

Na kraju, ponavljam ponovo, psihološki smo narod pripremili na dolazak mirovnih snaga.

Ovo što su potpredsednik Bora Jović i članovi Predsedništva govorili, mislim da ne bi trebalo sada, zbog dolaska mirovnih snaga, da ne bi šta poremetili, izlazili sa nekim udarnim stvarima, da ipak nastojimo smiriti stanje u Bosni, a kasnije, kad dođu mirovne snage, onda da idemo na one naše odluke koje smo zacrtali, za koje se narod opredjelio, jer teže će biti tada mirovne snage povući natrag zbog neke naše političke odluke, jer to se neće dogoditi.

Mislim da bi i ovo saopštenje danas trebalo upravo tako sročiti da ne bi narušilo one odnose koje pripremamo, uz ono što sam rekao, da ipak Krajišnike ne udaljavate iz Krajine, jer vjerujte mi, ako se dva-tri oficira kvalitetna, koji su sa nama od prvog dana, uklone sa područja Banije ili sa područja Korduna, jer imam i tamo primjer, a oni su voljni da ostanu tamo u jedinicama, koje su predviđene da budu, moglo bi izazvati posljedice.

Ima kadra i u Srbiji, i u Bosni i Hercegovini, koji može da pokriva ove određene službe, a da ti naši ljudi, koji su tamo rođeni, kojima je mjesto prebivališta tamo, lična karta, da oni ostanu tamo na tom području, nama bi puno značilo i bilo bi dobro.

I, za potpredsednika Mitrovića, da nam se finansijski pomogne, da ovaj svoj aparat učvrstimo, jer ovo su ovde sve mahom entuzijasti, koji više svojim entuzijazmom rade, nego što imaju neku ili materijalnu ili kakvu drugu pomoć.

Evo, toliko. Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala. Reč ima gospodin Veljko Džakula.

VELJKO DŽAKULA:

Evo, ja se obraćam, prije svega, gospodinu Joviću, pošto je on na čelu Državnog komiteta, a i moji prijatelji i kolege iz Republike Krajine neće mi zamjeriti što ću ovaj put samo izdvojiti Srpsku oblast Zapadne Slavonije, jer to činim zbog toga što smo mi započeli jedan razgovor i obraćanje gospodinu Goldingu, koga treba nastaviti odnosno biće sad prenešeno na Republiku Krajinu za veoma kratko vrijeme. To se tiče oko proširivanja oblasti, jer raspored mirovnih snaga po planu Sajrusa Vensa pokrio je od Novske do Nove Gradiške, Okučane, Pakrac, Daruvar, Grubišino polje. Mi smo insistirali da se ta oblast i te granice rasporeda jedinica rasporedi i na djelove Virovitice, Podravske Slatine, Donjeg Miholjca, Slavonske Orahovice i Slavonske Požege, ne iz nekog hira da mi sad grandiozno širimo neke teritorije da bi Zapadna Slavonija bila najveća po prostoru, već zbog toga što smo razmeštaj tražili kako bi se njihovim garancijama omogućio povratak naroda, jer sva ta sela i ta područja, na kojima smo naknadno insistirali, gotovo su stopostotno srpska ili većinski srpska. Ako mirovne snage ne bi pokrivala taj dio opština, odnosno te opštine, onda ne bi moglo doći do povratka naroda iz tih krajeva.

Mi smo u razgovoru sa vama imali kasnije razgovor sa gospodinom Goldingom gde smo mu izneli te činjenice. Tražio je da mu pošaljemo kartu, popis sela, što smo mi učinili, međutim, htjeli bi sada da vidimo šta se na kraju konkretno na tome napravilo, do koje je mjere to došlo ili to ostaje za ovaj period do 15. marta, kada se bude na terenu granica područja ustanovljavala. Ne bi htjeli da budemo zatečen ili da to sad postane poseban problem, jer nije na vreme, ne znam u kom obliku, to prezentirano, pa da ne dovedemo sada sebe u poziciju da dobar dio naroda neće moći da se vrati, jer nisu i javno naznačena ta mjesta koja smo mi tražili. To je što se tiče rasporeda mirovnih snaga.

Što se tiče lokalnih vlasti i regionalnih vlasti, pošto je Zapadna Slavonija po svim pitanjima specifična, ja vjerujem da ćemo mi u Republici Srpska Krajini a i Vi u Državnom komitetu, imati to u vidu, jer tu nema definicije kao za sve jednako. Mi tu ne držimo teritoriju, gotovo svega 1/4 do 1/3, tamo naroda nema, prema tome, i organizacija opštinskih vlasti mora biti zajedno sa dolaskom naroda. Ne možemo narod tamo da vratimo jer je na tim prostorima hrvatska vojska i njihova milicija, a koje su sada snage, ne znam ni ja. U tim kontaktima sa lokalnim vlastima mislim da i mi moramo, a to je Paspalj dobro primjetio, voditi računa, jer Zapadna Slavonija je specifična zbog toga što je tijesnom većinom srpsko stanovništvo tamo raspoređeno. Kada kažem – tijesno, nije to 90 ili 100% nacionalnog sastava, u paritetu nacionalnog sastava, tako da postoji opasnost da se u kontaktima sa lokalnim vlastima se čini neki kompromis, pritisak, ucjene, na sve što će oni biti spremni, pa da ne izgubimo ono do čega smo došli u tim razgovorima preko mirovnih snaga. Mislim da bi trebalo nametnuti da to budu ovoga časa regionalne vlasti do konačnog rješenja, odnosno dok se narod ne izjasni i dok ne bude bilo izjašnjavanja o prijedlogu na samoopredjeljenje do otcepljenja. Jer, vidim da se već neke pripreme vrše, tu postoje razne želje, a ako su oni već krenuli prema Baniji i Kordunu, mislim da smo mi u još težoj poziciji, jer treba, kažem, na neki način povratiti taj narod.

Na ovo što ste Vi, gospodine Joviću, rekli da treba narod, svakako, vratiti nazad, to je naše opredjeljenje, pogotovo ove vlade Zapadne Slavonije neprikosnovenno. Ima nekih otežavajućih okolnosti, što je bilo tih raznih sitnih, malih mešetara i igara pojedinaca, međutim, oni su stali.

Mislim da i ova izjava koja je bila na tribini u Nišu, potpredsednika Skupštine Republike Srbije Pavića Obradovića, kada je rekao – ne vidi izgleda riješenje Zapadne Slavonije, Krajine da, Baranje, Slavonije i Zapadnog Srema takođe, ponovo je došlo do pomutnje kod našeg naroda koji se i tako stalno ljulja i pita šta će biti sa njim i kakvo je konačno riješenje. Mislim da bi morali voditi računa svi, pogotovo pojedinci koji su na takvim mjestima da svojim izjavama ne dovode u pitanje i idu na ruku propagandi koju čini suprotna strana, jer nam, da ne kažem, šta sve čini da se mi tamo ne vratimo. Prema tome, i o tom dijelu bi trebalo da se vodi računa.

Ja bih vas sada još nešto htio zamoliti, ne znam da li postoji način ili mogućnost da preko ovih oficira za vezu, koji imaju kontakt sa Jugoslovenskom narodnom armijom, oko razmjene tih zarobljenika, da ipak jedna grupa, a u kom sastavu to se da još dogovoriti, malo obiđe i vidi u kakvoj se situaciji i stanju nalazi Zapadna Slavonija, koja je većim dijelom napuštena. Ako oni danonoćno miniraju, pale, ruše i uništavaju sa ciljem da se narod nema gđe vratiti, da se to ipak komisijski nekako pregleda, jer kad nam se traži, uz cifre, da dajemo podatke, mi ih ne možemo dati, jer nitko od naših tamo nije prisutan, da bi mogao sigurno da navede podatak. Ako ga dajemo iz rukava, ispadamo neozbiljni, neodgovorni i kao šarlatani.

Ako postoji način u tim kontaktima i razgovorima da se to ipak učini. Ne mora cijelo područje, ali neka se napravi neki blic u opštinama, kao što je Podravska Slatina, Pakrac i Grubišino Polje, tamo gđe smatram da je najugroženije, pa da i ti oficiri, odnosno predstavnici Ujedinjenih nacija, vide šta sve čini legalna vlast, koju su priznali Evropska ekonomska zajednica. Jer, po nekim procjenama oni zbilja miniraju redom sve te kuće, kako bi se onemogućio i na neki način ucveo taj narod, da se ne vrati nazad.

Pošto vidim da postoji želja da se narod vrati, svakako, tu će biti potreban izuzetno dobar projekat – kako i na koji način. Mi ne možemo reći – ajmo nazad, jer, po onome što znamo, nemamo gđe. Imamo jedino neke ostatke naših domaćinstava. Prema tome, dati neke, ne samo garancije da će biti miran i bezbedan, već i neke šanse i mogućnosti da čovjek sagleda, ne, ne znam ni ja [...] ²⁹ vreće, pa da on tamo rasipa, ali neke konkretne akcije koje će ići u tom smislu da ti ljudi budu vezani.

Prema tome, nema te politike, niti tih mitinga koji će vratiti narod, niti ima tih stručnjaka o čemu je govorio Paspalj, nego je to verovatno jedna ekonomska politika, razvojna politika, egzistenciona politika, jer dinar, onaj svež novac, ako ga bude i ako ga ima, biće taj koji će biti primamljiv da još ima garancija da se on vraća nazad.

Nisam nekako usko ograničen, niti samo gledam usko taj prostor srpske oblasti – Zapadna Slavonija, ali pošto taj prostor ne držimo, ne znamo šta se sve tamo nalazi, trebalo bi da taj prostor ima svoju specifičnost, da se to ipak kvalitetno reši.

Dovoljno je sve ovo što je narod Zapadne Slavonije iskusio, prošao, da ne kažem platio, pa da mu se sada bar na neki kvalitetniji način omogući povratak i život tamo. Jedino tako, nisam pristrasan prema toj oblasti, ali mislim da je ta oblast mesto gđe će najveći fiasco doživeti Tuđmanova politika, samim tim što su nešto tamo uspeli vojno da dobiju, a ustvari treba da gube na diplomatskom polju. Znači, tamo bi trebalo dosta kvalitetnije da se poradi.

Pošto vidim da momentalno nije prisutan Paspalj, a mislim da u organizaciji lokalnih vlasti moramo prići generalno, jer ima opština gđe se sa ovim lokalnim vlastima, tu mislim na opštinske vlasti, može raditi kvalitetno, ali u Zapadnoj Slavoniji to može svega jedna opština, a sve ovo drugo moramo držati pod kapom regionalnih vlasti, jer strah da će zbog kompromisa, zbog pritisaka, korupcije, zbog pariteta odnosa, nacionalnog sastava dovesti se u pitanje i provođenje referendumu i ostalih aktivnosti koje su pred nama.

Hvala.

GORAN HADŽIĆ:

Mislio sam da ovde postavim jednu molbu i jedno pitanje.

Molim da mi se pojasni ovo o čemu je govorio gospodin Džakula. Imamo problem da i ove naše teritorije koje su naš prostor, srpski prostor, ostanu u Jugoslaviji. Taj prostor mi držimo. Javlja se problem Zapadne Slavonije, gledano iz jednog ugla.

Znači, mi tražimo da teritorij koji držimo ostane naš i ovaj teritorij koji drži Hrvatska da tu bude naš zakon. Tu se radi o pitanju koje sam želeo, kao treće, da postavim.

Koji će zakon važiti na teritoriji o kojoj pričamo, o teritoriji pod zaštitom Ujedinjenih nacija? Mi koji smo ovde i koji se ovom politikom bavimo to treba da znamo.

Isto tako, protiv toga sam da ljudi iz Srbije donose pre reda presude, osobito na televiziji, kako je rekao Pavić Obradović, a to nisam čuo. To ne bi trebalo tako raditi. Ne bi trebalo da se bavimo tim stvarima koje same po sebi treba da budu jasne. Tu nešto moramo da raščistimo, a to je da imamo iste aršine prema svima, a što budemo uspeli da dobijemo u pregovorima, a ne sumnjam u to da ćemo nešto dobiti ako budemo sposobni.

Malo sam na konfuzan način pokušao da odgovorim Veljku, nadam se da me je razumeo.

Prvo, molbu upućujem predstavnicima, pre svega, Republike Srbije i predstavnicima saveznih organa koji imaju uticaj na sredstva informisanja u Srbiji, a posebno u Televiziji Beograd. Ovo je, ustvari, u direktnoj vezi sa dnevnim redom, iako na prvi pogled tako ne izgleda.

Molio bih predstavnike Skupštine, ako mogu, preko predstavnika Vlade ili ministra informisanja, da utiču na Televiziju Beograd u tom smislu da se više ni jednom u televizijskom dnevniku ne kaže: „Izveštaj sa ratišta iz Hrvatske“, jer Republika Srpska Krajina nije u Hrvatskoj. Kada se tako kaže u sredstvima informisanja ili u televizijskom dnevniku to ima veći uticaj na narod nego možda ono što se mi ovde dogovorimo, jer narod sluša dnevnik i to mu para uši i smatra da nam je presuđeno. Što se tiče uticaja na televiziju, mislim da je Televizija Srbije jedinstveno preduzeće i treba na to da utičemo, jer ako to Srbija čini – stavlja nas u Hrvatsku, šta da očekujemo od HTV-a?

Sada bih želeo da postavim pitanje gospodinu Joviću.

Nije mi jasno, u stvari možda mi je jasno, ali ima dve-tri mogućnosti za objašnjenje, pa ne znam da li nas to da zabrinjava ili ne zabrinjava.

Pitanje je vezano za konferenciju za štampu pukovnika Vilsona. U vezi s tim, dve stvari izazivaju moju zabrinutost. Na pitanje: „Zašto je Štab baš u Sarajevu“, odgovorio je da ne zna. Na pitanje: „Koji će se zakoni primenjivati na teritoriji koji će pokrivati Ujedinjene nacije?“ – rekao je da ne zna.

Najlogičniji odgovor i onaj koji bi mogao da me zadovolji je da je pukovnik Vilson vojnik i u te stvari ne želi da se stavlja. Ipak, postavlja se pitanje ima li tu neke pozadine?

Ta pitanja sam želeo da postavim i na njih da dobijem odgovor kako bih razrešio svoju ličnu dilemu.

BORISAV JOVIĆ:

Odgovor je vrlo jasan.

Štab je u Sarajevu zato što je Savet bezbednosti tako odlučio. On ne zna zašto je tako odlučio. Moram da kažem da ni mi ne znamo zašto je Savet bezbednosti tako odlučio, to možemo samo da nagađamo. Naš predlog je bio da to bude Banja Luka. Oni to nisu usvojili. Usvojili su Sarajevo. Verovatno je da postoje neke njihove strategijske zamisli zbog čega je to tako odlučeno.

Mi nismo odlučili da zbog toga odbijamo celu mirovnu operaciju, jer bi to za nas bilo vrlo nepovoljno, a ima i pozitivnih strana da Štab bude u Sarajevu, ukoliko se stvari budu odvijale normalno.

Mogu samo da Vam kažem da je meni pukovnik Vilson rekao da su detaljno obavestili Savet bezbednosti i generalnog sekretara o svim opasnostima da Štab bude u Sarajevu, o svim neizvesnostima koje mogu nastati u komunikaciji između Sarajeva i Beograda, u komunikaciji između Sarajeva i Banja Luke, o problemu odnosno mogućnosti sukoba između nacija, itd. i da su nezavisno od svih tih informacija koje su imali one doneli takvu odluku. To znači, da takvu odluku nisu doneli slučajno, nego da imaju neke dalje strateškijske planove.

Mi smo, za sada, procenili, odnosno procenili smo da nije bilo potrebno da se zbog toga posvađamo sa Ujedinjenim nacijama. Kako će stvari dalje da teku – videćemo. Videćemo da li će oni tu operaciju moći da izvedu ili neće.

Mislim da je pukovnik Vilson bio objektivno u situaciji da ne može i da ne sme ništa da kaže u javnosti. Što se tiče zakona koji će se primenjivati, pukovnik Vilson je mogao da kaže da ne zna iz jednostavnog razloga što to nije njegova sfera, on je vojnik.

Ja mogu da Vam kažem, a to je sasvim jasno, da će se primenjivati naši zakoni, odnosno zakoni Krajine. Tu nema nikakvog spora. Ovo što je malopre tu objašnjavan član 6, što je govorio drug Perazić, to je razjašnjavanje jedne iste stvari stalno.

Tuđman je 6. januara napisao bezuslovno prihvatanje plana, pa je dva-tri dana iza toga u nekom časopisu govorio o nekim tehničkim problemima i pitanjima, od saobraćaja i tako redom, postavljajući ta ista pitanja koja su data kao neki uslov. Posle toga je konačno poslao pismo, svi ga ovde imate, Sajrusu Vensu i generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija o tome šta je time hteo u novinama da kaže. Ono što je u novinama hteo da kaže, a to je vrlo jasno rekao, je da bezuslovno prihvata. Ali, pošto se traži imunitet, sloboda kretanja, sloboda komunikacija za članove Ujedinjenih nacija, postoji problem regulisanja saobraćaja, trgovine, zaštite imovine, a koji moraju da se reše na tim prostorima. Generalni sekretar mu je u tački 6, odgovorio: „Vrlo je jasno da hrvatski zakoni tu ne mogu da budu primenjeni. Drukčije ne može biti“.

Prema tome, prihvatom pozitivno uveravanje Tuđmana, a to je ono uveravanje od 6. januara da bezuslovno prihvata.

Ova pitanja će se rešiti prema slovu i duhu Plana, a slovo je vrlo jasno – njihovi zakoni ne važe. Nemojmo hiljadu puta da se plašimo stvari koje sam vam rekao sto puta. Budite sigurni da ne dolazi u obzir da se primenjuju njihovi zakoni.

Ne mogu sada da odgovorim na pitanje: „Da li će isto tako biti na područjima koja su sada pod njihovom, hrvatskom kontrolom?“ Ali, mislim da mora svuda biti isto. To ne mogu da tvrdim.

GORAN HADŽIĆ:

Potpuno mi je jasna situacija u Zapadnoj Slavoniji.

Kako se sa međunarodnog aspekta gleda na to koji su to lokalni organi vlasti trenutno u Zapadnoj Slavoniji? Ovo pitanje postavljam zbog toga što ima velikih mogućnosti manipulacije.

GAVRO PERAZIĆ:

To je faktičko pitanje, to su postojeće ustanovljene vlasti.

Međutim, tu prvo treba videti zašto je ta teritorija ispražnjena od strane tog naroda. Cilj svega ovoga, pored ostalog, je da to opet napunimo ljudima koji su odatle pobjegli. Ako nemaju kuća, onda treba što pre napraviti kuće, barake i sve skupa. Bez naroda, džaba nam je sve ovo.

BORISAV JOVIĆ:

Ne može se na sva pitanja danas odgovoriti.

Vrlo jasno je ovo što Gavro kaže: ako nema naroda – nema vlasti. Dolaze Ujedinjene nacije koje kontrolišu teritoriju. Vraća se narod, izabira i uspostavlja svoju vlast – važe

zakoni ove države. To znači da moramo ići postupno selo po selo, opštinu po opštinu i formirati redom i završiti posao. To će biti vrlo težak posao. Nije svuda isto.

Iako sam malopre govorio o povratku naroda, nisam mislio da je stvar jednostavna, niti sam mislio da treba da ih najurimo tamo. Pre svega, mislio sam tamo gde je moguće, kao što je u Kninskoj krajini, gde imamo vrlo veliki broj ljudi koji živi u Beogradu i na drugim mestima, a mogli bi se vratiti tamo da ojačaju.

General Adžić može da kaže svoje mišljenje, mi o tome nismo raspravljali, ali smatram da svi oficiri Jugoslovenske narodne armije koji su iz Krajine, a potrebni su tamo da komanduju teritorijalnom odbranom i da je obučavaju, mogu ostanu tamo u civilu i treba da ostanu sa tim narodom, da ima narod čvrstinu i sigurnost. Imamo dosta oficira sa ove druge strane, sem ako ima neki slučaj koji ima poseban razlog da ne može. Ali, to bi bilo sjajno da i generali ostanu tamo, i svi oficiri do poslednjega. Jer, neće ta Teritorijalna odbrana biti tako sigurna i jaka ako njome komanduju priučeni ljudi.

Što se tiče ovih teritorija gde naroda nema – mi moramo svakako da imamo planove povratka, moramo da imamo planove obnove kuća, moramo da imamo tehniku njihovog vraćanja.

Zamolio bih da mi se stavi na uvid kopija toga plana koja je Goldingu data u pogledu obuhvata, kada sa njim razgovaram da znam o čemu se radi. Naravno, o tome će oni da razgovaraju na terenu kada dođu, ali moram to imati da bih sa njima mogao razgovarati.

MILE PASPALJ:

Molio bih da se u daljim razgovorima sa Goldingom oko rasporeda mirovnih snaga, uključi – to pitanje smo imali na Skupštini – teritorija od Siska do Kupe, jer su se ti ljudi referendumom izjasnili za pripajanje Petrinji, odnosno Kostajnici. Tu je većinsko srpsko stanovništvo. To važi i za Karlovac. U Karlovcu je većinsko srpsko stanovništvo, ali, na žalost, najverovatnije je da su tamo Srbi asimilirani koji nisu pokazali ni u ovom ratu da su stvarni Srbi. Mnogi su tamo ostali. Molio bih da se to, ako je ikako moguće, uključi u ovim pregovorima.

BORISAV JOVIĆ:

Kada dođu na teren pokažite im etničke karte, pokažite im raspoloženje naroda, neka odu i neka razgovaraju, jer sve što može da se učini – treba učiniti. To je sada bitka na licu mesta. Mi ovde imamo u planu rečenicu koja to omogućuje. Ta rečenica će se realizovati, zavisno od toga ko koga više ubedi.

BRANKO KOSTIĆ:

Tu je, u svakom slučaju, mnogo pitanja. Ali, sasvim je sigurno da je utvrđivanje linije razdvajanja izuzetno krupno i značajno pitanje, ne samo ovo koje je pomenuto, nego, primera radi, pitanje koje će doći na dnevni red – demilitarizacija i dezangažovanje i povlačenje vojnih efektivna, moguće iz Osjeka i Vinkovaca. Ako je to čitavo područje okolno sa srpskim stanovništvom. Prema tome, tamo ne može biti mira, ukoliko se i sa tog područja ne povuku hrvatske snage, kao što ćemo povući snage JNA.

Drugo pitanje, koje ne sme izmaći pažnji nikome od nas, a posebno Državnom komitetu, Operativnom štabu, rukovodstvu Krajine, to je pitanje povlačenja hrvatske vojske sa onih područja gde je većinsko srpsko stanovništvo, kao što je slučaj u zapadnoj Slavoniji. Na kraju krajeva, operisali smo sa tim podacima u objašnjenjima u tumačenjima. To su u svakom slučaju pitanja koja ne smemo mimoći.

Izuzetno je važno da se ostvari puna koordinacija i od strane članova Državnog komiteta, oficira za vezu i ljudi koji će biti u vezi sa ekipama mirovnih snaga Ujedinjenih nacija koje će ići na teren, rukovodstva na nivou Republike Srpska Krajina, rukovodstva i ljudi na nivou pojedinih oblasti.

Riječ ima gospodin Zdravko Zečević, predsednik Vlade Republike Srpska Krajina.

ZDRAVKO ZEČEVIĆ:

Mi smo, kao što znate, konstituisali Vladu, i to na cijelom području. Mislim da je to jedan kvalitet i dobar preduslov za pravi rad. Mislim da veoma brzo moramo uraditi puno poslova. Na Vladi je i po resorima da tu budemo što aktivniji i što brži, jasno – uz vašu pomoć. Mi smo, možda, i previše očekivali pomoć sa strane, od vas itd. Jer, veoma je mudro da i mi sami znamo šta hoćemo.

Ne bih vas opterećivao sa specifičnošću Benkovca, ali on je specifičan u smislu izbeglica. Mi razmišljamo samo o našim izbeglicama, da nam se vrate i da su dobrodošli. Ja se jednostavno uspaničim kada pomislim da u Benkovac treba da se vrati 15.000 Hrvata, i to uglavnom poljoprivrednika, onom emocionalno vezanom za zemlju. On je sada sabijen u zadarske prostore uz more.

Ja se bojim ekscesa koji će poteći od nas. To je veoma složeno pitanje. Tamo je po instinktu sve što je hrvatsko zapaljeno i uništeno da se ne bi vratili. Velika je istina da mi zajedno ne možemo, ne želimo i nećemo. Ali, i druga je istina, što demokratski svet priznaje da se daje pravo uz te snage da se ti ljudi vrate. Kako kasnije uspostavljati život – otom potom. Ja razmišljam – biće vam, gospodo, ćirilica u školama, vi to toliko ne volite da ćete da se mićete. To je sve ono što nam predstoji.

Više mi je nego jasno sve ovo što sam danas čuo. Uvek se držim one Pašičeve: „Svi skupa bi morali misliti – zna Baja šta radi“.

ALEKSANDAR BAKOČEVIĆ:

Tri pitanja su upućena prema Srbiji.

Razume se da u Srbiji vrlo intenzivno razrađujemo konkretne programe koji mogu doprineti većem podsticaju da se iseljeni što pre vrate. Biće nužna saradnja između vladinih organa Srbije sa vašim organima da bi se taj plan učinio životnim i da on može da se postupno uspešno ostvaruje. Ne treba da naglašavam da postoji više razloga zbog čega je potrebno ubrzati vraćanje iseljenih, a i onih drugih koji bi želeli, koji svojom stručnošću mogu mnogo da pomognu u revitalizaciji, u obnovi u izgradnji.

Drugo, razumeo sam ono što je drug Hadžić rekao. Sa svoje strane ću odmah razgovarati sa generalnim direktorom Radio televizije Beograd, a predlažem da i vi direktno upozorite na to i sa vaše strane.

Treće, pomenuli ste ovde jednu izjavu ja je nisam čuo – Pavića Obradovića, to je, razume se, isključivo njegov lični pogled na stvari. Razumeo sam kritiku i preneću mu je.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Obzirom da smo mnogo vremena potrošili na ovu tačku, a i zbog nekih izlaganja meni se postavljaju dva tri pitanja oko zaključka.

Prvo, što se tiče naše braće, drugova iz Republike Srpska Krajina, nema odstupanja od plana Sajrusa Vensa koji smo zajednički ovde usvojili. Prema tome, mislim da ne bi smela da bude dilema kod nas.

Drugo, mislim da su ovde drugovi iz saveznih organa rekli, ali moramo konstatovati da još uvek nismo izvršili sve pripreme da bi se pred svetom pokazali kao organizovana država koja je uredila svoje odnose. U narednim danima treba da se usredsredimo da sva dokumenta donesemo, a preduslov je i formiranje novih organa u Republici i novo gledanje na ukupne odnose sa svima koji žele da zajedno žive.

Treće, ono što čovek neposredno vidi i oseti u razgovoru sa ljudima, to je prava ocena. Mislim da moramo danas shvatiti, tu je predsednik Skupštine Srbije, moramo uspostaviti liniju veze sa Republikom Srpska Krajina da se tom narodu pomogne, vezano za prirodu i oživljavanje novih pogona i ono što treba sada najneposrednije da radimo. Moramo se spremati da, bez obzira kakvi će uslovi biti, onu zemlju sa kojom raspolažemo – maksimalno iskoristimo. Nadam se, da one slabosti, koje su bile i koje smo javno čuli od ljudi,

mnoge pomoći iz Srbije su upućivane, ali su završavale samo na jednom mestu – sada toga ne treba da bude i mora biti organizovano. Ako se, na primer, gorivo upućuje, sada je prolećna setva, mora se preko organizovanih organizacija to gorivo isporučiti do svakog onog zemljoradnika koji ima mašine i koji se bavi tom delatnošću; ne samo gorivo, nego i sve drugo što je potrebno za normalan život tog stanovništva.

Naravno, kada dođu mirovne snage, onda se moramo svi zajednički angažovati da taj prostor oživimo, naselimo i da obezbedimo što je god moguće povoljnije uslove, unutar naše države, a i međunarodne kredite, da ljudi što pre dođu do svog „krova nad glavom“. Na taj način ćemo obezbediti da, kroz određeno vreme, i ljudi ostvare šta žele i da to srpsko pitanje konačno i završimo.

BRANKO KOSTIĆ:

Riječ ima Nikola Koljević.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Predložio bih kratko i praktično – ono što je govorio dr Jović o vraćanju izbeglica, to je ključna stvar koja se tiče svih nas, ne samo Krajine, nego i Bosne i Hercegovine, svih krajeva izvan uže Srbije; još preciznije – i Beograda.

Vrlo dobro znate da je svesrpska slabost bila životna želja „da mi je doći u Beograd, a kad sam došao u Beograd, tad sam postigao svoj životni cilj“. To je istina koju znam iz mnogih primera. Mi koji smo ostali, za vreme rata bili izbeglice, vratili se nazad u svoje krajeve, na neki način smo „ostali na straži“ srpstva, da kažem malo patetično. Ali, imali smo prilike, mnogi od nas da dođemo u Beograd, na vrlo visoka mesta.

Mislim da je to vrlo težak problem i predložio bih kako da se taj problem počne praktično rešavati. Prvo što bi bilo, a za Srbe je – patriotizam, zavičaj, zemlja, lokalna boja – vrlo važna stvar, da se napravi medijski tim. Inače, u medijima smo najmanje uradili u prošlom ratu. U njemu bi bio jedan predstavnik politike, TV Beograda, TV Knina, TV Novog Sada, TV Banjaluke, koja kreće ove nedelje, ministar za informacije Republike Srpska Krajina i da se napravi tim koji će ozbiljno napraviti program. Mi tu moramo ići u svoju pravu patriotsku propagandu koje se niko ne stidi. To se mora vrlo stručno i u kontinuitetu raditi. Vi znate da smo mi „kampanjski“ borci, ali da nismo najbolji na duge „staze“. Zbog toga, predložio bih da se jedan ovakav tim oformi, upravo u cilju postizanja ovog najvažnijeg zadatka – dugoročnog gledanja.

Toliko.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala. Da li želi još neko? Blagoje Adžić ima riječ.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ovde je bilo dosta primjedbi i zahteva na račun vojske – šta ona treba tamo da uradi. Mi smo napravili neke konkretne poteze i regulisali, što se regulative tiče. Izrađena je formacija i regulisana da bude na teritoriji Republike Srpska Krajina – glavni, odnosno republički štab teritorijalne odbrane sa 15 plaćenih lica; šest zonskih štabova sa po 10 plaćenih lica, od kojih su četiri u Krajini, a po jedna u zapadnoj Slavoniji i u istočnom delu; da bude 24 opštinska štaba. U njima bi bilo, po našoj proceni, jedan do dva oficira, a ostalo bi bilo po proceni drugih opština. Mislim da ne bi trebalo ići na mnogo plaćenih ljudi jer su to ogromna sredstva.³⁰

30 U pitanju je naređenje generala Adžića od 27. februara 1992. kojim su izvršene organizaciono-formacijske promene u jedinicama Teritorijalne odbrane Krajine. Formiran je Glavni štab TO sa sedištem u Kninu, zonski štabovi TO severne Dalmacije, Like, Banije, istočne Slavonije, zapadne Slavonije, zapadnog Srema i Baranje, kao i opštinski štabovi po svim opštinama Krajine, Slavonije, zapadnog Srema i Baranje. (UN, MKSJ, 02077072).

Prema predlogu drugova, oficira koji su određeni za zonske štabove i za glavni štab, trebalo bi da bude 16 brigada teritorijalne odbrane, koja bi ostala na tom prostoru; po nekom kriterijumu, 2–4 brigade u zonskom štabu; predviđeno je pet teritorijalnih odreda. To smo, na neki način, uredili formacijom. Jer, do sada, tamo su bile svakakve jedinice, bilo je brigada od 400 ljudi, do brigada od 3.000 ljudi. Bilo je kako se ko organizovao. Međutim, tu ima nekih otpora. Ljudi bi hteli da sve što je sada tamo, da se zadrži.

To nije organizacija. To je „ustanička“ organizacija formirana u konkretnim ratnim uslovima – jednostavno, tamo je nemoguće da opstane. Tamo su neke jedinice Jugoslovenske narodne armije razdeljene po tim strukturama teritorijalne odbrane, tako da je to sve rasparčano.

Ovo sve dovodi u nekakav red. Te brigade bi bile sa oko 1.200 ljudi, relativno dobro naoružane, sa delom teškog naoružanja. Dopustili smo mogućnost da jedan deo brigada može imati, recimo, tenkovsku četvu. U brigadama smo napravili tzv. grupe za razvoj, gde bi komandant brigade bio aktivni starešina takođe, tri komandanta bataljona – aktivne starešine; i rukovaoc – mlađi oficir, aktivni starešina.

Mislimo da, u tim jedinicama ne bi bilo potrebno više zapošljavati. Ovakva organizacijsko-formacijska struktura teritorijalna vojska Republike Srpska Krajina, brojala bi ukupno oko 27.000 ljudi – dobro naoružanih. Tu bi se ugradilo, po našem proračunu, oko 300 stalno plaćenih ljudi, pretežno oficira.

Oko zahteva da tamo idu svi aktivni oficiri. Rekao bih, pošto ima najviše Ličana u miliciji, neka oni idu tamo. Međutim, ovaj problem će ići teško. Najveći deo oficira je samo poreklom otuda, niko tamo niti je rođen, niti ima ikoga tamo, niti ima gde da živi i da radi, tako da te neke specifičnosti treba imati u vidu.

Naravno, vrlo je bitno da u ovom opstanku ljudi, tamo bude zastupljen princip dobrovoljnosti. Jer, nekome naređivati da sada ide u drugi kraj, a on objektivno neće, ima takvih slučajeva, kada se ratovalo bilo je generala i pukovnika koji su odbijali dužnost, po ceni da odmah odu iz službe. Mnogi su zbog toga i otišli. Drugačije je kad se na nekom mitingu govori – „doći ćemo, svi ćemo biti tamo“ – a drugačije kada se tamo stvarno dođe. Neka u Srpskoj Krajini naprave evidenciju i neka vide koliko je došlo ljudi iz ovih krajeva, koji su pobjegli, koliko smo ih uspeli vratiti. To je jako malo. Ko god se „uhlebio“, negde našao nešto – toga lako ne vraćamo. Prema tome, tu moramo biti objektivni i videti da li su neke stvari objektivno moguće.

Prihvatam, recimo, zahtev da oficiri budu tamo onoliko koliko ih ima i koliko bude potrebno, ali da ne preterujemo u tome, jer, praktično, kada dođu mirovne snage, oni tamo neće moći mnogo raditi, ako taj mir bude funkcionisao. Tu je napravljena dobra prostorna struktura. Ovde nisam računao miliciju. Molio bih da, kada je u pitanju milicija, njen broj i struktura, tu da se angažuje SSUP i MUP Srbije.

Mi smo saglasni da damo nešto aktivnih starešina, pre svega mlađih, za komandante bataljona, eventualno, za komandire samostalnih četa. Čak sam dao nalog da se vidi koliko ima pitomaca u vojnim školama sa ovog prostora; na žalost, gotovo malo, gotovo niko. Jer ljudi koji su, recimo, pri završetku četvrte godine, mogli bismo ih ranije proizvesti na te funkcije kao mlađe oficire. Drugačiji je bio odnos ljudi dok se ratovalo, mnogi oficiri su išli dobrovoljno, ne samo Krajišnici. Manje slučajeva je bilo da odbijaju; ali najveći deo onih koji su otišli, otišli su dobrovoljno. Oni su se pokazali izvanredno u borbenim dejstvima, ostavljali su porodicu, išli su tamo bez pogovora.

Ne znam o čemu se radi – o ovih nekoliko slučajeva vraćanja? Znam da smo neke vratili, koji su otkazali poslušnost komandovanju, oni su došli u sukob, ali su za bolnicu ili za sud. Na primer, pukovnik Milivojević, koji je napravio nekakvu aferu u nekoj brigadi, gde se, čak, potezalo oružje. Radi se o čoveku koji je zreo za lečenje.³¹

31 Pukovnik Milan Milivojević, komandant 103. lapačke pešadijske brigade.

MILAN MARTIĆ:

Ali, on još uvek „vršlja“ dolje, stvara četničke odrede.

BLAGOJE ADŽIĆ:

On je sada u Beogradu.

To što neki stvaraju četničke odrede, to su, opet, ljudi iz vaših krajeva; verovatno nema ni jednog mog Hercegovca koji stvara tamo četničke odrede. To su, opet, vaši ljudi. Da li ih neko stvara, ko ih stvara, to je vaša srpska stvarnost – tamo u tim delovima, koju vi morate raščistiti – da se to ne radi.

Oni su došli, kao dobrovoljci, da se bore, a posle se izrodilo u nešto drugo.

U načelu treba videti da ovo pitanje rešimo. Ovde treba imati i neku mjeru u stvaranju ove vojske. Nikada se ne može stvoriti brojčano tolika vojska, tehnički opremljena, koja će biti kao, recimo, vojska u kasarnama, koja će sutra sve te poslove završiti – i biti dovoljna. Zato treba imati neku mjeru.

Ima nekih zahtjeva da ta vojska – kompletna, treba, jedno vreme, da se plaća. Moram da vam kažem da ima 27 hiljada ljudi, a kada bi im dali samo po 10 hiljada, što je polovina od ovoga što im se daje, to je mesečno – 270 miliona dinara. To su velike pare i veliki izdaci. Ako bi se na to računalo, morala bi se doneti odluka, jer to mora biti posebna stavka u budžetu JNA, ili u nekom drugom budžetu koji bi to, na neki način, isplaćivao.

Mi smo voljni da deo oficira, aktivnih vojnih starešina ostane tamo, da oni budu tretirani kao i sva druga aktivna vojna lica, da budu na našem budžetu; ali ovo drugo, zaista, ne bismo mogli.

Ovde će se pojaviti jedan veliki deo problema, koje bi morali kasnije rešavati. Jer, ovde treba razraditi metod i način dolaska Mirovnih snaga, ne smemo prihvatiti da radimo nešto na brzinu. To oružje, koje ima sada Teritorijalna odbrana, ne smemo složiti „na karmu“, jer će stvar propasti.

Drugo, ne možemo se zanositi i reći – mi smo ovo oružje uzeli, a sada nam dajte drugo za Teritorijalnu odbranu. To ne možemo da damo, jer ga nemamo. Pretpostavimo i da imamo nešto od oružja, pogledajte u kakvim smo uslovima saobraćaja – preko BiH. Apсурдно je dovlučiti, recimo, teško oružje.

Oko ovih štabova, koji su postavljeni, tamo su postavljeni ljudi po vašim zahtevima, mada se svaki dan menjaju, jedan dan traži jednog pukovnika, sutra – drugog; nekome se neko sviđa, drugome ne sviđa. Imajmo poverenja, i pukovnici [su] već bili tamo, a da li je neko bio naklonjen više nekome, da li je neko prihvatao više jednu politiku, a neko drugu, dok se neke stvari ne shvate, ne prihvate, mogu izgledati različito kod različitih ljudi.

Nemam podataka da od onih koje smo odredili tamo, nisu podobni i da neće raditi kako valja. Na kraju krajeva, nemaju da rade protiv koga. Ako je prihvaćen Plan, demilitarizacija, slaganje oružja u magacine, onda se mimo ne može raditi; u svakom drugom slučaju, ako neko radi tako, to je ustanak. Mora se, apsolutno, videti šta je objektivno tamo moguće stvoriti, šta je moguće ostaviti; to moraju stručna vojna lica – u tim štabovima – da reše. Ne znam u kom svojstvu je, ovde, prisutan ovaj pukovnik?

STOJAN ŠPANOVIĆ:

Ja sam komandant Prve brigade u Kninskom korpusu.

MILAN MARTIĆ:

Inače je ministar odbrane.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Pošto je ministar odbrane, i on to treba da ima u vidu, da se nađe brzo sa ovim starešinama koji tamo rade, sa komandantima korpusa, pa da se to prevedu. Jer, ovakav nered u vojsci, neujednačenost, neće nam prihvatiti nikakva struktura. On hoće formaciju i po toj

formaciji – jedinicu, brigadu, kada se to oružje složi, da ono ostane pod njegovom kontrolom. To se mora brzo raditi, za to nema dovoljno vremena.

Ako krenemo ovim načinom, verovatno će morati ovaj deo ljudi, koji su u jedinicama JNA, jedno vreme, dok se ne izađe sa te teritorije, da ostane u tim jedinicama, jer mi drugačije tehniku JNA, jednog dela, ne možemo izvući, bez naših ljudi, koji su došli u taj sastav. U protivnom, naći ćemo se u haosu, koji će dovesti do određene neorganizovanosti. To ne znači da se oni kasnije ne mogu vratiti.

Nudio sam, no ne insistiram na tome, da nekoliko hiljada ljudi, čije su porodice na teritoriji Krajine, ostanu kao pojedinci u oružanim snagama – po ugovoru, gde bi primali platu. To bi, na neki način, olakšalo tešku privrednu situaciju; imale bi od čega da im žive porodice. Oni bi bili u regularnom radnom odnosu – po ugovoru na određeno vreme, to bi bila korisna stvar. Međutim, tome ima otpora, ali ne znam zašto. Trebalo bi videti da li je to dobro. Ja sam mislio da to bude upravo u interesu tih ljudi tamo, jer ako neko iz Dvora na Uni, ili, na primer, u službi u Bosanskom Novom – prima platu, imaće specijalnu legitimaciju, sa kojom će moći stalno da ide kod porodice, preko vikenda, a primaće platu na nekom radnom mestu. Inače, ne znam kako će se svi ovi privredni i drugi problemi moći tamo, tako brzo rešiti.

Sasvim na kraju, oko povratka ovih ljudi mogu reći da imamo pouzdane podatke da se u Hrvatskoj radi na tome da će svaki Hrvat morati da se vrati u svoje selo, da će morati, da će mu to biti naređeno i da će silom biti vraćen, a uz njih i još poneko drugi. Neko ko je rušio ovu Jugoslaviju je spreman da to i „debelo“ finansira. Oni će se tamo vrlo brzo vratiti, vrlo brzo će podići sve kuće, o kojima je sada gospodin predsednik govorio da su eventualno spaljene, dakle brzo će doći pod krov i Hrvati će se pod okriljem snaga Ujedinjenih nacija vratiti.

Ako mi ne odgovorimo istom tom merom onda smo unapred izgubili bitku, nema se ko izjašnjavati, nema ko da izađe na plebiscit. Tvrdim da je i sada u krajinama sve što je sposobno, nosi pušku i u vojsci je. Imamo i ljude od 70 godina koji su u ratnim jedinicama, mimo svih propisa, a ratuju već šest-sedam meseci.

Dakle, ako ne vratimo ovaj narod tamo iz Srbije, koji se ovde uhlebio, nećemo imati krajine i nećemo odbraniti krajine.

Toliko. Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Ima reč Radovan Karadžić.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Morao sam izlaziti iz sale što je nepristojno, ali sam imao obaveze, izvinjavam se svim prisutnim.

Imam da vam prenesem dobre vijesti: svijet je zgranut, u Londonu se smatra da je gotovo 100% neverovatno da Bosnu neko može priznati, da se konferencija o Bosni mora ubrzati i da ni jedno rešenje bez konsenzusa neće ići. Ovo je, u moru loših vijesti, bilo nešto što je dobro.

Htio bih da vas obavijestim, ne znam da li je gospodin Koljević u mom odsustvu rekao, ali, imamo različite kontakte sa Hrvatima, sa ličnostima sa raznih nivoa, pa želim da vas obavestim o nekim stvarima koje mogu da budu od koristi.

Neki od njih su za nas potpuno nerazumljivi, da ne kažem ljudi, nehumani i slično, pa imaju recimo i takve maglovite ideje da ne dopuštaju mogućnost bilo kada i bilo kakve korekcije granica a predlažu, odnosno nude, čak 700.000 Hrvata da povuku pre svega iz Srbije, Vojvodine, sa najboljim imanjima i da ih ustupe Srbima iz krajina itd.

To su takve nebuloze na koje bi se svijet zgrozio. Apsolutno bi bilo nemoguće takve operacije izvesti.

Kada smo pokušali da čujemo kako oni vide dalji razvoj događaja u krajinama, a naravno njih veoma brine pitanje strateške dubine njihove teritorije, odnosno nedostatak strateške dubine teritorije i oni polažu nade u sledeće: Srbi su neorganizovani, oni su pučka sirotinja, počće polako da se odlivaju iz krajina, da odlaze i prazne taj prostor. To im je jedna nada.

Druga nada im je da će oni pomoću investicija koje će dobiti iz turizma sa kojim će krenuti i slično, pokušati da jedan dio Srba „pripitome“ i na taj način novcem i ubacivanjem u neke biznise, da razviju Jadransku obalu i privuku Srbe iz Krajine i da izvrše disoluciju, jednu disoluciju, jedno razblaženje koncentracije Srba u krajinama.

Mislim da ovo treba da se zna. Oni nemaju jasnu predstavu, oni svoje ideje i nade da će krajine povratiti baziraju na ovome što je general Adžić rekao, tj. na veoma organizovanom radu na povratku Hrvata i na pretpostavkama da će Srbi, budući da su neorganizovani, siromašni, da se iseljavaju iz krajina i da će trenutak kada se narod bude izjašnjavao dočekati da će etnička slika tamo biti mnogo povoljnija za Hrvate nego za Srbe.

Naravno, mada to neće da kažu, računaju i pretpostavljaju da je moguća i ratna završnica, međutim, prilično očajno izgledaju ljudi sa kojima smo mi imali kontakte. Čini mi se da nemaju koncepciju i da je njihova politika u čorsokaku. Znamo da jedna njihova linija radi na uspostavljanju rata u Bosni i da je protiv dogovora koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu. Mi naravno, nismo vršili nikakve dogovore, čak ni povodom Bosne i Hercegovine, već smo samo identifikovali sopstvene pozicije, a onda smo hteli malo da čačnemo i vidimo šta misle o krajinama.

Mislim da moramo da izdizajniramo jednu nacionalnu politiku političkog i ekonomskog rada sa narodom tamo, pri čemu moram da kažem da nema ni jednog projekta koji će uspjeti ako se ne isplanira od a) do ž) ili od a) do š), uključujući i budžet, uključujući zdrave ekonomske motive da bi nešto profunkcionisalo kao mehanizam, kao sat i da mora da radi.

Moram da kažem da je Srbija imala prije Prvog svetskog rata tzv. nacionalne radnike u okupiranim djelovima. To je bio izvanredno razvijen nacionalni rad, tu su bili Muslimani Hasan Rebac, Mustafa Golubić i drugi, koji su u Austrougarskoj radili na oslobađanju tih krajeva i na oporavku tih krajeva, a mi sada toga nemamo. Moramo da znamo i da budemo svjesni da su mnoge savezne institucije bile veoma dugo protiv Srba i protiv svake srpske koncepcije, da je ponekad i čudo, ponekad s prijateljima o tome razgovaram, kako smo mi uopšte opstali, jer, toliko se dugo i planirano radilo protiv Srba, a radi se i dan danas – ostataka još ima, dakle u mnogim institucijama se radilo protiv Srba prije svega zahvaljujući nama Srbima, no, bilo je manje izdaje a više dobronamernih Srba koji su mislili da je bolje za Srbe da malo smanje svoje aspiracije da ne bi ljutili svoje neprijatelje, kako je rekao pok. Duško Radović: „Treba dobro da pazimo da ne naljutimo neprijatelje“.

Izgleda da smo imali takvu strategiju da smo snižavali srpske aspiracije do one mjere gde se postavljalo pitanje da li srpski narod uopšte postoji u svojoj cjelovitosti. A tako slabi i nemoćni, nismo mogli biti privlačni ni za jednog saveznika, jer nas niko ne treba, a i sada nećemo preživjeti ako ne dočekamo trenutak da nas neko u svijetu zatreba. Nikakva ljubav, nikakvi Francuzi, nikakva ruska ljubav – moramo da se uspostavimo u svojoj snazi i u svom jedinstvu da bi nas neko zatrebao. Kada nas neko zatreba, onda ćemo mi sa njim usaglasiti svoje interese.

Mislim da bi cjelokupni srpski narod morao imati biroa, odnosno službu – centralizovanu službu za ostvarivanje nacionalnih ciljeva. Ta služba bi naravno morala biti povezana, prije svega, sa Krajinom i morala bi da se oslanja na ekonomske motive.

Ne razumijem se u zakone, možda ste o tome već i govorili, ali oko zakona za investiranje, oko poreza i slično, mislim da će sada tamo biti veoma pogodno, i prema tome nema nikakve potrebe da preduzeća iz Srbije nešto tamo poklanjaju. Oni treba da se motivišu

da na svojinskoj osnovi razvijaju nešto jer će tamo biti jeftinija radna snaga, manji porezi i slično. To treba odmah da krene.

Ne pomažu nikakva ubeđivanja, rodoljublje je čudna roba ako ono nije potkrepljeno još nečim. Mislim da zato sada treba hitno napraviti program investiranja u te krajeve na bazi jeftinijeg rada, odsustva poreza i dugog i upornog rada sa Srbima. Prije svega, ovdje Srbi iz krajina ne smeju imati olakšice bilo kakve, već moraju imati olakšice da se tamo vrate, ako nam je do toga stalo, a ako nije, onda da pustimo Hrvatima koji kažu da imaju 150.000 najboljih imanja u Vojvodini i hoće da ih daju za 150.000 Srba iz Krajine da se tamo presele. Ko će naterati Hrvate iz Vojvodine da idu u Krajinu? To su maglovite ideje i svijet se nad njih zgražava, mađa su Indija i Pakistan radili čak i takve stvari. U ovom trenutku u Evropi je pitanje da li bi to bilo izvodljivo. Ovo sam izneo prosto zbog toga što treba da znate kakva su njihova razmišljanja i nade. Najveće nade polažu u to da ćete se vi odlivati, jer nećete biti organizovani i nećete moći tamo da se zadržite.

GORAN HADŽIĆ:

To nije nebuloza. Srbi iz Zagreba treba da se preseljavaju i Srbi iz Beograda, a sada ovog terena, nema govora.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Ne bih ponavljao neke stvari, ali juče sam nešto primetio, a i danas je bilo dosta reči o tome. 3. januara smo se dogovorili da što prije radimo na svemu onome što treba tamo uraditi.³² Bilo kako je bilo sada ne bi imalo smisla o tome pričati, ali sada smatram za po-

32 Misli se na sastanak koji je 3. januara 1992. održan u Beogradu. Na njemu je trebalo ubediti rukovodstvo Krajine da prihvati Vensov plan, što se pokazalo kao veoma zahtevna operacija. Ako je službenom Beogradu bilo jasno da od neke saradnje sa Babićem više nema ništa, onda je pomalo iznenađujuće delovao i otpor ljudi iz okoline Milana Martića. Zato je održan četvoročasovni sastanak (počeo u 8 sati uveče) sa Martićem i njegovim saradnicima; sa druge strane stola bili su Branko Kostić, Petar Gračanin i Sejdo Bajramović (sa saradnicima). Neposredni povod za ovaj sastanak bila je izjava Mileta Paspalja, predsednika Skupštine Krajine, da je „Predsedništvo“ SFRJ, prihvatanjem Vensovog plana, izdalo interese srpskog naroda u Krajini. Kostić je rekao da je prihvatanje plana pod pokroviteljstvom UN-a jedina opcija koja može da spreči nemački prodor na Balkan i da je on i interesu svih. Prepričao je i svoj poslednji razgovor sa Babićem: na primedbu vođe Krajine da je 93% naroda pod oružjem i spremno da nastavi rat, Kostić mu je rekao da je pametnije mirno rešenje, da Srbe štite Ujedinjene nacije, „a da se tih 93% vrati, da privređuje, da se do nečega živi, jer te pare koje sada tih 93% prima, to su pare koje su stampane, koje nemaju pokriće. Možemo da izdržimo mesec dana, ali ne možemo da izdržimo godinu, tri, pet ili deset. [...] Koliko god neko može da se predstavlja kao zaštitnik srpskog naroda tamo, to mu pravo ne osporavam, ali mu i te kako osporavam da sebe predstavlja kao većeg zaštitnika nego što se mi borimo za to. Samo, moramo voditi računa i o ovih 10, 12 ili 15 miliona drugih, a nijesu svi spremni, Vi to dobro znate. Da smo takvu spremnost imali, da nijesmo imali takvu opoziciju i takvo defetističko djelovanje ovdje, da smo takvu spremnost za tu borbu imali, ko što smo je, recimo, u Crnoj Gori imali, nama ne bi trebale ni Ujedinjene nacije, ni mirovne snage, nego bi završili taj posao, pa bi porazili te snage i vratili se na one linije na koje se treba vratiti, pa bi onda seli i razgovarali“. (UN, MKSJ. Stenografske beleške sa razgovora PSFRJ sa predstavnicima RSK). Milan Martić je bio izuzetno nepoverljiv prema Vensovom planu i poziciji Srbije („mnogo me toga muči, mnogo toga ima nerazjašnjenog“); tražio je čvrste garancije integriteta Krajine, plašio se panike u narodu i masovnog egzodusa. Risto Matković je rekao da je srpski narod u Krajini dobro obavešten o detaljima plana i da je protiv njega; Srbiji je najviše zamereno što je pristala na formulaciju „Srbi u Hrvatskoj“. Delegacija Krajine je rekla da demilitarizacija ne dolazi u obzir, da teško naoružanje mora da ostane pod kontrolom Knina. Risto Matković: „Imate Hrvatsku sa 200 hiljada vojnika i 100 aviona. Koja je to Teritorijalna odbrana i na koji način da se odbrani? Na koji način ako Krajina nije dio Jugoslavije, nego je pod starateljstvom UN?“ (Isto). Zatim se razvila duga i neprijatna diskusija oko finansiranja Krajine; Kostić je govorio da novca nema, a Martić da su se ljudi „navikli“ da budu finansirani iz Beograda i da će,

trebnim da pomoć, koja je sada tamo potrebna, počev od materijalno-finansijskog i stručnog pogleda, treba odmah da otpočne sa jednim konceptom. Iz svakog segmenta, sve ono što je potrebno, od današnjeg dana treba sačiniti taj plan, jer nema mnogo vremena za čekanje, a tamo je potrebna velika pomoć. Ne bi trebalo čekati trupe Ujedinjenih nacija dok se tamo ne završe svi poslovi, pogotovo stručna pomoć.

General Adžić, kada je govorio, ne znam da li je moguće da aktivni starešina ide tamo gde mu se naredi, pogotovo u ovoj situaciji? U tom slučaju on nije više aktivni starešina. To moramo zaštititi. Ne može aktivni starešina da bira gde će biti raspoređen.

BRANKO KOSTIĆ:

Predlažem da privodimo kraju razgovor oko prve tačke. Ovo je bila informacija o toku tih aktivnosti. Kroz razgovor je pokrenuto mnogo pitanja. Nemam namjeru da, u smislu nekih zaključaka, bilo šta posebno formulišem i predlažem, ali bih nekoliko pitanja posebno naglasio, bez pretenzije da ih sva obuhvatim, kao prioritarna, ukoliko sam to uspio iz uvodnog izlaganja Bore Jovića i vaših diskusija da zabeležim.

Prvo što ne zahtijeva nikakvo odlaganje je uspostava organa vlasti i funkcionisanje sistema na području Republike Srpska Krajina, svuda tamo gde za to postoje uslovi, gde imamo stanovništvo. Dakle, tamo moramo obezbijediti i uspostavu organa vlasti i obezbijediti funkcionisanje sistema u cjelini.

Drugo pitanje je, praktično u hodu završiti zakonodavni dio posla koji još uvijek nije završen. Ukoliko, eventualno, ima dijela te zakonodavne aktivnosti na području Republike Srpska Krajina za područje Republike i onog dijela gde treba povezati republičko zakonodavstvo u Republici Srpska Krajina sa saveznim zakonodavstvom.

Treće pitanje koje je ovdje istaknuto je pitanje materijalne podrške i stavljanja na raspolaganje svih onih sredstava koja su inače planom, budžetom i raznim sistemskim mjerama predviđena iz okvira nadležnosti Saveznog izvršnog vijeća, počev od sredstava za proljećnu sjetvu i niza drugih materijalnih rezervi itd., dakle, čitav program koji je inače u nadležnosti Saveznog izvršnog vijeća.

u suprotnom, procvetati kriminal i prostitucija. Vrh JNA je optužen da je potpisivao primirja kada je to odgovaralo Hrvatima i da zbog nametanja nesposobnih oficira nije realizovano ono što je bilo veoma lako da se osvoji (Karlovac i Sisak). Na kritike upućene Miloševiću, Kostić je odgovorio: „Vi ste ti koji ste dali povjerenje Slobodanu Miloševiću da razgovara i da štiti vaše interese. Lično mislim da je on te interese štutio u mjeri u kojoj je mogao, na najbolji mogući način“. (Isto). U drugom delu ovog sastanka učestvovao je i Mile Paspalj, i bio neobično oštar. Ostao je kod svoje kritike i saopštio da „nema te sile“ koja Srbima u Krajini može da objasni zašto oni treba da se povuku sa zauzetih pozicija i prepuste to nekome drugom da čuva: „To ćete morati, stvarno, preuzeti na sebe, zajedno sa predsjednikom Republike Srbije i Vladom, da tim ljudima objasnite to mišljenje. Mislim da bi to bilo najbolje. [...] Zašto mi u mnogo momenata, možda čak i sa povećom dozom opreza, prihvatamo određene stvari? Prvo, vremenski period od tri, četiri ili pet mjeseci forsiranja stalnog sukoba na području Krajine između eminentnih ličnosti Krajine, to nije izašlo iz Republike Hrvatske i Bosne, nego upravo iz Republike Srbije i Jugoslavije. Drugo, povlačenje jedinica JNA sa teritorije Slovenije i Hrvatske dovelo nas je u poziciju da nam, na našem prostoru, ostave tenkove „T-35“ i „T-55“, a modernija tehnika, koju nismo ostavili 'braći' Hrvatima, prebacuje se u Bosnu. [...] Kad god smo trebali da izađemo na ključne tačke naše Krajine, glavnokomandujući je potpisivao primirje i nas je sputavao“. (Isto). Sve do kraja sastanka Branko Kostić je bezuspešno pokušavao da delegaciju Krajine uveri u neophodnost prihvatanja mirovnog plana. Delegacija Krajine otvorila je sva ratna pitanja i iznela mnoge detalje koji su bili nepoznati široj javnosti, a koji su više nego ubedljivo pokazali pravu prirodu rata i ulogu vrha JNA i rukovodstva Srbije u njemu. Traženo je da se Krajina proglasi sastavnim delom Jugoslavije, ako već ne može da se prisajedini Srbiji, i kao takva brani u međunarodnim forumima. Na Kostićevu konstataciju da Srbi nisu ostavljeni na cedilu, Paspalj je odgovorio: „Kako će to biti, mi ne znamo, samo nas niko neće razoružati“. (Isto). Na kraju je dogovorena serija sastanaka na kojima bi se razjasnili svi sporni detalji.

Dalje, organizovan pristup i početak rada na izradi plana i organizovanog pristupa vraćanja stanovništva i izbjeglica na ta područja u mjeri u kojoj se ti uslovi budu sticali, naravno, uključujući, posebno u vezi s tim, i odgovarajuću kadrovsku pomoć, ne samo sa stanovišta vršenja poslova u pojedinim državnim službama, nego jedna kadrovska ispomoć, ako se može, i u onom dijelu koji bi trebao da znači izradu planova i programa privrednog razvoja tog područja, kao preduslova za stvaranje uslova da se stanovništvo tamo i vraća.

Posebno je pitanje, pitanje koordiniranog rada svih organa, počev od Državnog komiteta i Operativnog štaba do organa Republike Krajine i lokalnih organa u pojedinim opštinama, kada je u pitanju definisanje linije razdvajanja, pri čemu mislim da poseban značaj treba da ima i pitanje definisanja linija razdvajanja u oblasti Zapadna Slavonija u onim područjima gdje je kompletno iseljeno srpsko stanovništvo i gdje je sada trenutno aktuelna hrvatska vlast i hrvatske oružane snage. Naravno, mnogo pitanja je još bilo pokrenuto. Pretpostavljam da bi najveći dio ovih poslova morao biti predmet permanentnog rada u Vladi Republike SAO Krajina i u drugim organima, u Skupštini, kod predsjednika Republike, resornih ministarstava da bi, od strane te Vlade, koja je sada, i rukovodstva Krajine koje je sada konsolidovano trebao da bude prisutan stalan, da ne kažem čak i agresivan nastup prema svim savezним organima, institucijama itd., od kojih se očekuje, traži podrška, pomoć, ispomoć itd. Naravno, bez obzira što mi ovdje imamo Državni komitet za saradnju i koordinaciju sa snagama Ujedinjenih nacija, mislim da se Predsjedništvo u cjelini, a i Savezno izvršno vijeće, ne mogu izuzeti od svih ovih poslova, pa i tekućih kontakata, dogovora, intervencija itd., gdje treba, ali mislim da jedan dio ovih poslova treba najneposrednije realizovati i tu komunikaciju ostvarivati sa Državnim komitetom, sa Operativnim štabom u Saveznom izvršnom vijeću, i naravno, sa našim resornim ministarstvima za pojedine od ovih oblasti.

Sa ovim bi mogli da završimo prvu tačku dnevnog reda. Napravili bi kratku pauzu i, ako Služba bude završila ovo saopštenje, da ga pogledamo, pa da onda nastavimo i u relativno kratkom roku završimo drugu i treću tačku dnevnog reda.

/Pauza u 14,45/

(NASTAVAK SEDNICE POSLE PAUZE U 15, 40)

BRANKO KOSTIĆ:

Da nastavimo sa radom. Imamo tekst saopštenja za javnost u vezi situacije u Bosni i Hercegovini.

Predlažem da prvo taj tekst usaglasimo i da ga pustimo u javnost, pa da onda nastavimo i pređemo na druge tačke dnevnog reda. Ja bih odmah na početku nekoliko sugestija dao na ovaj tekst saopštenja.

Mislim da bi u četvrtom redu drugog pasusa tamo gdje piše „konstatovano“ je“, umjesto toga ja bih tu stavio – „Predsjedništvo je ocijenilo da se stanje u Bosni i Hercegovini rapidno pogoršava zahvaljujući pozivu Evropske zajednice“. Mislim da je to bolje. A, prije toga bi vjerovatno u ovoj prvoj rečenici trebalo, pošto je to saopštenje za javnost – i domaću i inostranu – da ili tu ili eventualno ubačenom jednom rečenicom kažemo da je Predsjedništvo SFRJ najoštrije osudilo, ili najoštrije osuđuje provokaciju ili napad na učesnike svadbene svečanosti, ili nešto slično da kažemo, i ubistva do koga je došlo u pokušaju da se ta nacionalna zastava otme i spali itd. Nešto bi u tom smislu trebalo jednom rečenicom, ili ubačenom rečenicom reći.

Evo, i Jugoslav je tu sugerirao. Ja sam tu imao na zadnji pasus, umjesto ovo „da poziva sve strane u sukobu“, da kažemo: „Predsedništvo SFRJ poziva sve državne i političke strukture u Bosni i Hercegovini i sva tri konstitutivna naroda da se uzdrže, odnosno na uzdržanost i politički razum kako bi se izbjegla tragedija koju bi bilo teško zaustaviti“.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Onda može da ostane ovo: „Poziva na uzdržanost i politički razum“.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ali, da uzmemo strane u sukobu.

BRANKO KOSTIĆ:

„Predsedništvo SFRJ poziva sve državne i političke strukture, kao i sva tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini na uzdržanost i politički razum, kako bi se izbegla tragedija koju bi teško bilo moguće zaustaviti“.

Ja bih zamolio da čujemo i vaše primedbe i sugestije, ako ih imate.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ-AJGA:

Da li se situacija u Bosni i Hercegovini rapidno pogoršava zahvaljujući pozivu Evropske zajednice?

MILIVOJE MAKSIĆ:

Neka stoji tako, jer nije Evropska zajednica jedini krivac, a sa tom Evropskom zajednicom tražimo rešenje, nego možemo reći da „rapidno se pogoršava, čemu je doprineo i poziv Evropske zajednice“. Nije glavni uzrok, ali je dolio ulje na vatru.

BRANKO KOSTIĆ:

Znači, da se kaže: „čemu je doprineo i poziv Evropske zajednice da se u ovoj višenacionalnoj Republici, suprotno njenom Ustavu, održi građanski referendum i da se time nezavisno od volje pojedinih naroda, nameću politička rešenja“.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Da li da kažemo: „nameću“, a u pitanju je referendum? Referendum zvuči kao pokazatelj demokratije u predstavama međunarodne javnosti, pa prema tome, ako je u pitanju referendum ništa se ne nameće.

BRANKO KOSTIĆ:

Trebalo bi reći: „I da se time bez saglasnosti sva tri naroda nameću određena politička rešenja“.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Ne treba to ublažavati, jer oni su vrlo dobro znali da je referendum po tri osnova nelegalan: prvo i po načinu na koji je to Predsedništvo predložilo, drugo, i po zakonu na koji se poziva, i treće, po načinu na koji je izglasan.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Možemo da kažemo: „da se održi građanski referendum, bez legitimne saglasnosti sva tri naroda“.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Bolje je rečeno: „suprotno njenom Ustavu“. Ovde treba Evropska zajednica da dobije packu.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Onda treba reći: „bez neophodne saglasnosti sva tri naroda“.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

To može, ali nemojte brisati ono „suprotno njenom Ustavu“, jer oni su već dovoljno kritikovani. Sve je jasno.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Sada bih rekao nešto u vezi pretposlednjeg pasusa.

Svestan sam ja svoje uloge u svojoj 65. godini. Mi trebamo biti svesni sveta u kome živimo, da nismo u epruveti.

Poslednja rečenica, pretposlednji pasus, kaže se: „rat u Bosni i Hercegovini može se izbeći ako i Evropa“, ja bih tu rekao: „ako međunarodna zajednica bude poštovala“, ne „ovakav stav“, nego „ovakav demokratski prilaz“.

LAZAR VRAČARIĆ:

Oprostite, kada se kaže „međunarodna“, onda se misli na sve, a mi baš mislimo na Evropu.

MILIVOJE MAKSIĆ:

O nama i o našoj sudbini odlučuju svi van Evrope. Na žalost, odlučuju nesvrstani koji se priklanjaju Evropi. Prema tome, dajte da budemo mekši.

BRANKO KOSTIĆ:

Umesto da kažemo: „ako i Evropa“, da kažemo „ako i međunarodna zajednica bude poštovala“.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Jeste, „ovakav demokratski prilaz“. Znači, tu ćemo ih demokratskim argumentom. U prvom pasusu ne treba reći „saveznih državnih resora“, jer drugih sem državnih resora u saveznoj državi nema, pa zato treba reći samo: „saveznih resora“.

Tražim izraz za kraj drugog pasusa, poslednji red, „nameću politička rešenja“.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

„I da se time bez konsenzusa sva tri konstitutivna naroda nameću politička rešenja“. Konsenzus. je tu prava reč i to oni shvataju.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Jer, mi ne treba da pravimo saopštenja koja su bliska srcu i uhu našem, nego koja mogu proizvoditi efekat van naših sredina, tamo gde se rešava o našoj sudbini.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Da, ali sada u ovom trenutku kada su postupci EZ-a pod udarom engleske štampe, pod udarom američke štampe, pod udarom francuske štampe, ne treba mi da im olakšavamo.

MILIVOJE MAKSIĆ:

To je tačno, samo nemajmo iluzija da ćemo se udružiti sa Englezima protiv Evropske zajednice.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Englezi su već danas dali izjavu da bez konsenzusa itd, a mi se na to naslanjamo.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ali ovim smo alimentirali potpuno naše dvije nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini, kao da nam je samo Evropska zajednica kriva. Ne znam da li je to baš politički u redu.

Ovde bi trebalo reći šta je krivica i Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini. Treba i to sigurno navesti.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja mislim da je ovdje dovoljno ako kažemo: „Predsjedništvo je ocijenilo da se stanje u BiH rapidno pogoršava“, umjesto ovoga: „zahvaljujući“, da mi kažemo: „Čemu je doprineo i poziv Evropske zajednice da se u ovom višenacionalnoj Republici, suprotno njenom

Ustavu itd.", i to je onda dovoljno, „održi građanski referendum i da se time, bez konsenzusa sva tri naroda, nameću politička rešenja“.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Možemo da kažemo ovako: „Konstatovano je da se u Bosni i Hercegovini rapidno pogoršava, čemu je zajedno sa jednostranim stavovima delova naroda Bosne i Hercegovine doprineo i poziv Evropske zajednice“, itd. Jer, oni nisu jedini krivci van naše zemlje. Prema tome, nađite neki bolji izraz.

BOGDANA GLUMAC-LEVAKOV:

Konstatovano je: „suprotno njenom Ustavu“.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Ja predlažem da ne kritikujemo Evropsku zajednicu kao jedinog pomenutog krivca.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

I oni su dosta učinili mimo njih, nemojte brinuti.

BRANKO KOSTIĆ:

Ako se „stanje pogoršava“ znači da se pogoršava zbog nepoštovanja tamo tog ustava, ali tome je doprinjeo i poziv Evropske zajednice.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Jeste, ali mi spominjemo samo Evropsku zajednicu konkretno, a ne spominjemo domaće krivce.

RADOVAN KARADŽIĆ:

„Dijela političkog vođstva“ ili „državnog vođstva“?

GORAN HADŽIĆ:

Ja mislim da su naši problemi opšte poznati u svijetu, ne treba da ih naglašavamo, jer se to podrazumijeva. Mi se sada odnosimo na ovo što je – dodato ulje na vatru, a imamo sto problema, možemo o tome pričati.

BRANKO KOSTIĆ:

Vidite, molim vas, naši se problemi znaju i ponašanje pojedinih dijelova, pojedinog naroda i pojedinog rukovodstva. Znaju se naše razlike u gledanjima. Ovo u drugom pasusu je uvertira za treći pasus, gde se mi kao državno Predsjedništvo još jedanput obraćamo i ukazujemo na tragičnost takvog daljeg ponašanja iz međunarodne zajednice, ako to ne smatraju.

Zato, mislim da nema razloga da to posebno uvažavamo. To je upozorenje koje damo, a u četvrtom pasusu prihvatamo svako rešenje koje ta tri naroda sporazumno postignu.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

I još da se doda ono što je rečeno – koji je bio incident.

BRANKO KOSTIĆ:

Da, to smo rekli u prvom pasusu, da se nađe.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Gospodine potpredsedniče, mislim da bi ovde Predsedništvo trebalo da izrazi i svoju zabrinutost da ovakvi postupci mogu negativno uticati na sprovođenje operacije Ujedinjenih nacija.

(Žagor u sali.)

Momenat, to je tamo na granici gde oni dolaze i tamo može biti rat.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Da se ne protumači da mi to priželjkujemo.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Ne, ne, nego izraziti zabrinutost da svi dosadašnji mirovni napori Predsedništva i svih onih naroda koji su za to, koji su podržali jednu ovakvu mirovnu operaciju!

RADOVAN KARADŽIĆ:

Engleska agencija je javila da je potpuno nejasno kako to, uvijek u Jugoslaviji, kada je na pomolu duži period mira, neko taj mir ugrožava.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Neko to ugrožava, a ko je to sad do ovog trenutka? Nije ni Predsedništvo Jugoslavije, nije Srbija, nije srpski narod, nije Krajina, ali neko jeste.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Molim vas, da se u ovom smislu kaže – da očigledno postoje snage koje žele da ometu dolazak snaga Ujedinjenih nacija.

BRANKO KOSTIĆ:

Možda bi trebalo dodati ovo što je sada Ilija predložio, da na kraju kažemo ovako.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Da ide u prilog onih snaga koje se protive dolasku.

BRANKO KOSTIĆ:

Da kažemo: Predsjedništvo je ocijenilo da ovakvo zaoštavanje u Bosni i Hercegovini ide u prilog onim snagama koje su izrazile nezadovoljstvo angažovanjem mirovnih snaga Ujedinjenih nacija.

Predsjedništvo će sa svoje strane preduzeti sve neophodne mjere ili – potrebne mjere, nešto u tom smislu, da ne dođe do daljeg zaoštavanja situacije i da se ne ugrozi plan mirovnih operacija Ujedinjenih nacija.

(Grupni dijalozi.)

ILIJA KONČAREVIĆ:

Treba reći pred svetskom javnošću da mi izražavamo bojazan postupcima neodgovornih ljudi. Znači, prejudiciramo da mi nismo krivi za tako nešto.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Vrlo je važno da neko ne baci krivicu na Srbe.

BRANKO KOSTIĆ:

Predlog i sugestija je bila, pošto imamo posebnu tačku oko Ujedinjenih nacija, a oko toga ćemo dati i saopštenje, jer tamo ćemo to reći, da ne povezujemo ovo ni sa vojskom, ni sa Ujedinjenim nacijama.

Mi smo se inače dogovorili da će Jović, kao predsednik Državnog komiteta, ići u Ujedinjene nacije, za Njujork, u vezi ovih pitanja koja stoje, tako da sada ne unosimo ovo ovde.

Da li ste svi saglasni?

Reč ima Mile Maksić.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Ja bih dao jedan završni pasus zbog „arhitekture“ celog saopštenja, jer ja sebe stalno stavljam u položaj svojih kolega u evropskim zemljama, kako će oni to razumeti, jer zbog njih to i pišemo.

Možda bi se mogao dodati još jedan pasus, koji bi, otprilike glasio:

„Predsedništvo SFRJ će i dalje ulagati maksimalne napore da se problemi jugoslovenske krize rešavaju mirnim putem, primenom demokratskih pregovora i traženja sporazumnih rešenja, uz konstruktivnu saradnju u tome sa Međunarodnom zajednicom“.

Prema tome, mi sebi zadržavamo legitimaciju onih koji žele da pregovaraju.

BRANKO KOSTIĆ:

Možemo odmah da prihvatimo taj stav doslovno, kao što si rekao. Stenogram imamo, a imamo i snimak.

Možemo li da smatramo da smo sa ovim dopunama tekst Saopštenja prihvatili i da možemo da pređemo na drugu tačku dnevnog reda?

Zamolio bih vas da u okviru razmatranja ove dvije tačke, koje su nam ostale, pokušamo biti koliko je moguće malo efikasniji, operativniji i, ako je moguće, da završimo za sat vremena. Nadam se da možemo to da obezbjedimo.

Druga tačka dnevnog reda je:

INFORMACIJA O RAZMATRANJU PRIJEDLOGA ZA DONOŠENJE
ZAKONA O OSTVARIVANJU NARODA NA SAMOOPREDJELJENJE.

Uvodnu riječ ima predsjednica Saveznog vijeća, Bogdana Glumac-Levakov.

BOGDANA GLUMAC-LEVAKOV:

Ja ću se odmah na početku prisutnima izvinuti, s obzirom da je jedan broj vas direktno učestvovao u izradi, a jedan broj nije, pa vas molim ukoliko nešto što znate kažem u uvodnom slovu, da to ne zamerite iz čistog razloga da bih približila taj akt, koji je završen, odnosno donet do kraja i ima određenih problema zbog čega ga u ovom trenutku još ne usvajamo.

Dakle, ovaj Predlog za donošenje zakona o ostvarivanju prava na samoopredeljenje predstavlja izvršenje našeg obaveze koju je Savezno veće preuzelo u više navrata u prošloj i u prethodnoj godini i da će, u skladu sa svojim pravima i obavezama, obezbediti uslove za mirno, demokratsko i sveobuhvatno rešenje, pre svega, krize našeg ustavnog sistema, a time i uticati na smirivanje političko-bezbednosne situacije u zemlji.

Kao što vam je poznato, mi smo još 9. novembra 1990. godine zaključili da se pripremi akt kojim će se urediti način i postupak razrešenja krize ustavnog sistema, ali takav akt nismo bili u stanju da donesemo.

Sve inicijative, mere i aktivnosti saveznih organa preduzete radi prevazilaženja državno-političke krize u zemlji nisu dale rezultate jer suština krize je upravo u nastojanju da se nepoštovanjem i grubim kršenjem ustavnog sistema i donošenjem protivustavnih i jednostranih akata, čak i primenom sile, ostvari secesija pojedinih republika.

Savezno veće je 21. decembra prošle godine zaključilo da ne prihvati i ne prizna jednostrane akte secesije pojedinih republika u Jugoslaviji i, polazeći od Ustavom SFRJ utvrđenog načela o samoopredeljenju naroda, istaklo da to pravo pripada svim narodima Jugoslavije i da je o načinu i postupku ostvarivanja tog prava neophodno da se u Skupštini SFRJ po hitnom postupku donese odgovarajući zakonski akt. U izvršenju navedenog zaključka pripremljen je ovaj zakon, čiji je osnovni cilj stvaranje uslova za rešenje jugoslovenske krize na sveobuhvatan, miran, demokratski, legalan i pravedan način. Primenom predloženih rešenja, po oceni predlagača, mogu se u relativno kratkom roku očekivati pozitivni rezultati u uspostavljanju trajnog mira.

Predloženi zakon ima za cilj da u nastaloj situaciji omogući svakom jugoslovenskom narodu da ostvari pravo na samoopredeljenje, pružajući jednaku šansu za to kako narodima koji žele da stvore svoje nezavisne suverene i samostalne države, tako i onima koji žele da nastave život u zajedničkoj državi.

Pri tom, zakon polazi od stava Ustavnog suda Jugoslavije – da Ustav SFRJ izričito proklamuje pravo na samoopredeljenje kao pravo naroda Jugoslavije, koje se može ostvariti samo pod uslovom i po postupku koji će utvrditi Skupština Jugoslavije.

Saglasno tome, zakon samo normativno uobličava pravo na samoopredeljenje proklamovano Ustavom SFRJ i u skladu sa osnovnim pravnim aktima međunarodne zajednice, Poveljom ujedinjenih nacija, završnim dokumentom KEBS-a, Pariskom poveljom i drugim opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava. On uređuje uslove i postupak ostvarivanja prava naroda na samoopredeljenje tako što opredeljuje subjekte tog prava u članu 2, njegov sadržaj u članu 3, uređuje postupak za teritorijalno i materijalno razgraničenje sa narodima koji se opredele za stvaranje nezavisne države članom 10–17 i istovremeno obezbeđuje uslove za kontinuirano funkcionisanje državne zajednice sa narodima koji nastavljaju zajednički život u jugoslovenskoj državi članom od 18. do kraja Zakona, a o kojima treba da razgovaramo i koje treba da povežemo sa sledećom tačkom današnjeg dnevnog reda.

Zakon je do sada već prošao kroz skupštinsku proceduru. Razmatralo ga je više radnih tela, uključujući i Komisiju za ustavna pitanja Skupštine i Zakonodavno-pravnu komisiju Saveznog veća, koje su zakon podržale i ocenile da se njima stvara osnov za mirno i demokratsko rešenje jugoslovenske krize.

Svoje primedbe na zakon dali su, kao što vam je poznato predstavnici Konvencije o Jugoslaviji koji su jednoglasno ocenili da su u potpunosti prihvatljive sve intencije tog zakona. Primedbe i mišljenja radnih tela već je razmotrila stručna Radna grupa i pripremila odgovarajuća poboljšanja teksta zakona koja će razmotriti Odbor za društveno-političke odnose 4. i 5. ovog meseca i, ako se saglasi sa predloženim izmenama, predložiće odgovarajuće amandmane na rešenja.

Predloženim izmenama pokušava se poboljšati tekst zakona da bude jasniji. Tako se u članu 3. izostavlja stav 1. koji je pominjao konstitutivne narode u Jugoslaviji, a zadržava se dopunjeni stav 2. kojim se opredeljuje samo sadržaj prava na samoopredeljenje, obzirom da je subjekt tog prava određen u članu 2. zakona, kao što se to pravo daje svim narodima Jugoslavije. Pravo, dakle, na samoopredeljenje vezuje se i za konstitutivne narode samo u republikama koje, kao Bosna i Hercegovina, imaju tri konstitutivna naroda, odnosno Hrvatska, koja je do donošenja najnovijeg Ustava imala dva konstitutivna naroda, što je definisano članom 7.

Imajući u vidu da se ovim zakonom uređuje i kontinuirano funkcionisanje jugoslovenske državne zajednice sa narodima koji će nastaviti zajednički život u njoj i posle otcepljenja pojedinih republika, neophodno je da se sa predloženim rešenjima saglase i skupštine republika u kojima ti narodi žive.

S toga, sada se čekaju samo mišljenja skupština tih republika od kojih će zavistiti i rešenja predložena u drugom delu zakona, a koja se odnose na postupak preuređenja jugoslovenske zajednice, odnosno na postupak i način usvajanja novog ustava u Skupštini Jugoslavije. Radi podsećanja to se odnosi na članove od 18. do kraja zakona, kojima treba obezbediti kontinuirano funkcionisanje saveznih organa i predvideti način i prihvatanje novog ustava i raspisivanje višestranačkih izbora za buduće najviše predstavničke organe.

Dakle, iz tog razloga sam upravo napomenula da je vezan za sledeću tačku dnevnog reda, računajući da u ovom trenutku u raspravi koja je tekla u Skupštini, obzirom na dve alternative koje su bile u Skupštini, kroz raspravu se opredelilo za višestranačke izbore. U toku dalje rasprave bilo je predloga da to ostane sadašnji sastav Skupštine. Prema tome, to je osnovno o čemu bi danas trebalo da razgovaramo i o čemu bi, u svakom slučaju skupštine trebalo da daju svoj stav.

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala Bogdana. Pre nego što dam reč Zariji Martinoviću, sugerirao bih da u daljoj raspravi spojimo ove dve tačke (drugu i treću tačku današnjeg dnevnog reda), jer su međusobno tesno povezano.

Treća tačka današnjeg dnevnog reda je:

RAZMATRANJE OSNOVA UREĐENJA I FUNKCIONISANJA
JUGOSLAVIJE KAO ZAJEDNIČKE DRŽAVE.

U vezi sa tim, napomenuo bih, a tesno je povezano sa ovim o čemu je Bogdana malopre govorila, da su dve delegacije – Srbije i Crne Gore – razgovarajući o ovim osnovima uređenja i funkcionisanja Jugoslavije kao zajedničke države, iako to nije sadržano u tekstu tih osnova, ocenile da bi na svaki način morali obezbediti kontinuitet Jugoslavije kao zajedničke države. Drugim rečima rečeno, ne otvoriti mogućnosti, ni jednog trenutka, da do tog diskontinuiteta dođe.

U tom smislu su vođeni razgovori. Mislim da je takva orijentacija i prihvaćena – da ustavne komisije, zajedno sa predstavnicima u Skupštini Jugoslavije, nadležnim telima Skupštine Jugoslavije urade, na osnovu načela koja su data i koja imate, nacrt novog ustava SFRJ, da taj takav tekst ustava bude prethodno usvojen u Skupštini Srbije i u Skupštini Crne Gore i da se, nakon toga, u Skupštini Jugoslavije u postojećem sastavu Skupštine Jugoslavije, taj tekst ustava usvoji ili proglasi i da ova skupština, koja je u kontinuitetu i koja traje, posle usvajanja ustava raspiše višestranačke parlamentarne izbore za novi savezni parlament.

Znači, raspisuju se višestranački parlamentarni izbori za savezni parlament na osnovu odredbi toga ustava koji bi bio proglašen u Saveznoj skupštini. Kada se ti izbori završe onda bi se sastao taj novokonstituisani savezni parlament, a starom sastavu Skupštine bi prestala funkcija.

Novi parlament bi preuzeo na sebe obavezu izbora predsednika Republike. Odmah nakon toga bi bio dat predlog za predsednika Saveznog izvršnog veća i za sastav nove vlade. Dakle, to je nešto što se, u odnosu na ideju o ustavotvornoj skupštini razlikuje u ovom delu ovog zakona o samoopredeljenju.

Mi smo, naravno, ocenili da je veoma korisno da i srpski narod u Bosni i Hercegovini i srpski narod u Republici Srpska Krajina, bude u toku sa čitavim ovim postupkom, i kada je u pitanju zakon i kada su u pitanju načela uređenja zajedničke države, računajući da, bez obzira na to što se radi o Srbiji i Crnoj Gori koje, strukturno gledajući sa stanovišta teritorije, broja stanovnika, itd., te uslove međusobnog uključivanja ili nastavka života u zajedničkoj državi definišu na način kao što je tu predviđeno i što se radi o jednoj strukturi, jednoj relaciji i odnosu gde ne postoji opasnost da nečija prava mogu biti ugrožena i od onih koji se potencijalno sutra mogu pojaviti kao delovi te zajedničke države, a tu možemo da govorimo, na primer, o srpskom narodu u Bosni i Hercegovini koji je brojčano manji nego što je broj stanovnika u Srbiji, a posebno i o srpskom narodu u Republici Srpska Krajina.

Smatramo da ta načela, osnovi i sve to što bude dogovoreno može da bude nešto što će biti potpuno prihvatljivo za sve one druge potencijalne članove državne zajednice, čak i pod pretpostavkom da se Bosna i Hercegovina, kao celina i kao Republika sutra eventualno pojavi kao nova članica te jugoslovenske državne zajednice.

Bez obzira na to, ocenili smo da je korisno da vas držimo u toku. U vezi s tim, postavlja se pitanje, jer se računa da u roku od ova dva meseca čitav taj posao bude završen, a to više iznosim kao ideju i svoje razmišljanje, a bez nekih posebnih konsultacija. Kada bi Savezna skupština, usvajajući taj ustav, raspisala višestranačke parlamentarne izbore, moje lično razmišljanje je, iako o tome još nismo razgovarali, da bi raspisivanje tih višestranačkih parlamentarnih izbora trebalo provesti ili zahtev za to i za područje Makedonije i za područje Bosne i Hercegovine u celini, bez obzira na to da li će ga u tim republikama, koje se formalno još nisu otcpile, priznati odnosno da li će ga provesti.

Ne isključujem mogućnost, moguće je da u Republici Srpska Krajina sada, u ovom momentu, nema ni uslova za to, ali srpski narod u Bosni i Hercegovini verovatno može, ako

ne prihvate sva tri naroda u Bosni, u okviru Srpske Republike Bosna i Hercegovina, čak i provesti parlamentarne izbore i izabrati svoje poslanike za savezni parlament, ali ne narušavajući ni našu poziciju kao Srbije i Crne Gore koja nastavlja taj kontinuitet zajedničke države, ne udarajući „nogom“ u proces političkih dogovora za traženje političkog rešenja i dogovor sva tri naroda u Bosni i Hercegovini, rezultate tih izbora itd. i mandat svojih poslanika staviti pod „led“, dok se dođe do odgovarajućeg političkog rešenja i sporazuma sva tri naroda. Ukoliko se za to ne steknu uslovi i ukoliko budemo u situaciji da se moraju jednostrani potezi vući, srpski narod u Bosni i Hercegovini na svojoj Skupštini može staviti u pogon i tu činjenicu da ima i svoje predstavnike u saveznom parlamentu.

Ja ovo iznosim više kao svoje razmišljanje i ideju oko čega ne moramo danas zauzeti stav, o čemu valja razmišljati, za srpski narod u Republici Srpska Krajina, gde imamo veliki broj izbjeglog naroda; na pojedinim područjima uopšte nemamo naroda; vjerovatno bi to sada u ovom trenutku bilo neizvodljivo. Isto tako, mislimo da bi ovakav jedan postupak nama samima kao Predsjedništvu i kao jugoslovenskoj zajednici, u ovom trenutku angažman na području Republike Srpska Krajina mogao stvoriti više političkih problema nego koristi, pri čemu bi u svakoj varijanti ostali i dalje u onim obavezama koje stoje, i kada je u pitanju srpski narod u Bosni i Hercegovini, mjesto JNA tamo i obaveze prema ovom djelu srpskog naroda u Republici Srpska Krajina. Objektivno, računamo da će do tada tamo biti mirovne snage. Za to vrijeme dok ne budu mirovne snage tamo ne može biti ni dio Jugoslavije ni dio Hrvatske.

Ovo je kao ideja i kao razmišljanje.

Ima riječ Zarija Martinović.

ZARIJE MARTINOVIĆ:

Druže potpredsedniče, mislim da je drugarica Bogdana, od prilike, rekla globalnu suštinu Zakona.

Ja bih rekao par stvari radi pojašnjavanja jer možda nisu svi drugovi čitali Zakon.

Ovde su mnogo napora uložili profesor Perazić, profesor Mijanović, profesor Košutić. Zahvaljujući njima, a u prvom redu i određenim stručnim ljudima iz Predsedništva i organa federacije uspjeli smo da napravimo to što smo napravili.

Na nekoliko pitanja smo se dosta zadržali.

Centralno pitanje je pitanje samoopredeljenja, koje nas je jako zamaralo. To nas nije zamaralo kao pravo, nego nas je zamaralo kao mogućnost zloupotrebe prava. Čini mi se da smo poslednjom verzijom člana 3. došli do jedne nove definicije, u kojoj je isključena mogućnost zloupotrebe prava na samoopredeljenje, pa se ono predviđa u dva slučaja: gde su narodi po republičkom ustavu konstitutivni, i, drugo, u onim republikama koje se odluče da napuste Jugoslaviju. Time smo isključili mogućnost da se nešto može pojaviti u Srbiji i Crnoj Gori. Mislim da smo to dosta dobro uradili, ali nije savršeno, pa ćemo to još jedan put pogledati.

Drugo pitanje, koje nas je takođe dosta zamaralo, to je pitanje razgraničenja teritorijalnog i materijalnog. Želim da kažem kratko: u ovom zakonu se predviđa da se ne može od strane Jugoslavije dati saglasnost na suverenitet bilo koje republike na teritoriji Jugoslavije, dok sa Jugoslavijom ne raščisti sve račune teritorijalne i dok se potpuno ne razgraničimo. Tek onda može Skupština Jugoslavije, a ne mora, priznati suverenitet takve republike.

Naredno ključno pitanje je pitanje referenduma. Mi smo ovde predvideli jednu zaštitnu meru referenduma, i to u dva slučaja: prvo, da Skupština Jugoslavije može u datom trenutku, na osnovu onoga ko je oštećen, kada prijavi da je referendum zloupotrebljen, da praktično takav referendum smatra neobaveznim za Jugoslaviju kao državu.

Drugo, svaka mogućnost sa zakonom je isključena, da neko može prostom većinom preglasati konstitutivni narod u republici, na primer, sada u Bosni, a prekosutra u Hrvat-

skoj. Maksimalno je narod zaštićen da se ne može prostom većinom preglasati i izvesti napolje.

Dakle, referendum počiva na konsenzusu konstitutivnih naroda.

Naredno pitanje, potpredsednik Kostić je rekao u svim varijantama u celom toku zakona kao „gvozdena greda“ stoji nepovredivost Jugoslavije; od prvog do poslednjeg člana kontinuitet Jugoslavije je nepovrediv. Ovo je put kako da se izvrši rekonstrukcija i reorganizacija, ali nikako dovoditi u pitanje njenu državnost i suverenitet. Mislimo da smo taj deo dobro obradili.

Naredno pitanje je ovo o čemu je potpredsednik Kostić govorio – oko ustavotvorne skupštine i ko će biti konstituenti Jugoslavije. Mi smo imali dvije varijante: prva varijanta je ova o kojoj je potpredsednik Kostić govorio, ali mi u Saveznom veću nismo mogli sebi dati takav mandat. Onda smo išli kroz ustavotvornu skupštinu, mada je daleko bolja varijanta o kojoj je govorio potpredsednik Kostić da ove dve skupštine – Crne Gore i Srbije – ovlaste Savezno veće Skupštine Jugoslavije, odnosno Skupštinu Jugoslavije da može obaviti i tu funkciju ustavotvornu i usvojiti novi ustav.

Drugi deo teksta je pripremljen i nalazi se kod mene. Ekipe ljudi je to uradila. Mi smo u radnoj grupi stali na tom pitanju, upravo čekajući današnju sednicu da vidimo šta će se od strane ove dvije republike dogovoriti. Jer, „ruku na srce“ nema ni zakona, nema ni ustava bez ove dvije republike.

Druže potpredsedniče, za nas je jako bitno da dobijemo stav Skupštine Srbije i Crne Gore, kako vezano za saglasnost za usvajanje zakona, tako, pak, i za nadležnosti Skupštine Jugoslavije.

U šestom delu zakona isključuje se nasilje i ne priznaje nasilje kao sredstvo za rešenje političke krize. To je sve ovde rečeno.

Imao bih sledeće predloge:

Što se tiče Odbora za politički sistem, Odbor je spreman u roku od dva do tri dana ovaj zakon usvojiti, nakon dobijanja saglasnosti od Skupštine Republike Srbije i Crne Gore ili pak načelnih sugestija i spremni smo da to odmah usvojimo. Pod pretpostavkom da dobijemo od njih saglasnost, onda je potrebno još dvije stvari do kraja uraditi. To je sigurno izrada Ustava Jugoslavije. Bilo bi dobro da dvije republike, koje inače rade na tom ustavu, porade i na izradi ustavnog zakona. Bilo bi dobro, ako danas postignemo saglasnost, da treći dokument Odbor odmah nastavi da radi – to je izborni zakon. To znači da bi na jednoj sednici mogli da usvojimo ustav, ustavni zakon i izborni zakon, čime bi se stekli uslovi da odmah Skupština može realizovati zadatak koji pred njom stoji.

Toliko.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ja sam povodom ovog pitanja učestvovao u radu Koordinacionog tela Konvencije o Jugoslaviji. U ime Predsedništva, na osnovu blic konsultacije, izašao sam sa predlogom razmišljanja jedne i druge republike, da sadašnji sastav Skupštine Jugoslavije priznaju kao ustavotvornu skupštinu da bismo olakšali ceo postupak i da bismo u ovom kratkom periodu išli na konstituisanje, odnosno rekonstituisanje Jugoslavije.

Na jednoj od naših sednica, takođe uz prisustvo predstavnika Skupštine Jugoslavije, mislim da je ipak prevladalo mišljenje da treba ta Skupština da se dopuni sa jednim brojem poslanika, odnosno da bi to trebalo da bude ustavotvorna skupština.

Iz izlaganja potpredsednika Predsedništva, vidim da je to prvi stav za koji sam se i sam zalagao. Ako to ove dve republike priznaju, onda je to ono što je bitno i vrlo efikasno.

Postavlja se pitanje: kako sada izabrati te poslanike?

Mi bismo morali da imamo konačan stav od ove dve republike oko mandata ove Skupštine, ako je priznajemo, a priznajemo je, da ona bude u ovom sastavu od onih koji rade u njoj, koja će nakon prethodnog usvajanja Ustava, u jednoj i u drugoj skupštini, pro-

glasiti uz Ustav i na bazi takvog proglašenja, doneti ustavni zakon za izbor višestranačke skupštine.

Pošto smo rekli da spajamo 2. i 3. tačku dnevnog reda, oko 3. tačke možemo, u načelu, da kažemo samo da li imamo nekih sugestija oko osnovnih načela budućeg uređenja te rekonstruisane Jugoslavije. Mislim da je tu sve stavljeno na svoje mesto. Na kraju krajeva, taj prilaz Republike Srbije i Republike Crne Gore bio je, još od pre dve godine, kada smo ovde sa predsednicima svih republika razgovarali, ubeđivali se da nema potrebe da razgrađujemo Jugoslaviju, da sve možemo dogovorno da uredimo i da idemo samo na onaj minimum funkcija itd; nažalost, dok smo sve to pričali secesionisti su radili svoj posao.

Prema tome, onog momenta kada budu gotove konture tog budućeg ustava i kada se otvori rasprava u skupštinama Republike Srbije i Crne Gore, kada te republike to usvoje, uz puno uvažavanje predloga Branka Kostića, da, od početka, i jedna i druga republika imaju te dokumente, da nas upoznaju. Kada vreme to pokaže i okolnosti, koje se iz dana u dan mogu menjati – i one da budu tu uključene. Onda ćemo proglasiti taj Ustav i ići po onom redosledu za izbor višestranačke skupštine, koja treba da bira predsednika.

Prema tome, Branko, mi danas treba definitivno te dileme da rasčistimo, oko ovog zakona – da li je to ovaj sastav Skupštine, ili se dopunjava sa svim onim idejama koje su bile prisutne, pa čak i na našoj sednici Predsedništva sa određenim poslanicima iz ovih republika.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Kako to misliš – dopunjavanje Skupštine?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Bilo je predloga da se dopuni sa 40–50 poslanika.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

To su sve nacrti. Ali, kako se to „dopunjava“?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Vi ste se zalagali da ovaj sastav ne može biti ustavotvorna skupština, a republike Srbija i Crna Gora priznaju ovaj sastav od 60-tak poslanika – da oni mogu da proglase taj ustav.

BRANKO KOSTIĆ:

Ali, mi smo, u međuvremenu, na Predsjedništvu razgovarali oko utvrđivanja novog kvoruma – povlačenjem poslanika iz Republike Makedonije – i dogovorili da se u okviru savezne Skupštine, na osnovu faktičkog stanja utvrdi novi kvorum, iz Saveznog vijeća i Vijeća republika i pokrajina, na način da to može da radi.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Taj kvorum je utvrđen.

BRANKO KOSTIĆ:

S tog stanovišta, mislim da su te dileme otklonjene; jer su oni to pominjali kao mogućnost da, eventualno, Skupština, odnosno Savezno vijeće može biti onemogućeno da ovakvu odluku može donijeti, ili recimo, usvajanje Ustava, proglašenje, raspisivanje višestranačkih izbora – zbog kvoruma i nedefinisanog sastava Saveznog vijeća. Mislim da ste to vi u međuvremenu razrešili; tako da se te dileme otklanjaju.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Da li misliš da novi kvorum, kada su se povukli Makedonci i kada znamo iz Bosne i Hercegovine su prisutni samo Srbi – da je to kvorum koji mi priznajemo za Skupštinu, koja može da proglasi Ustav?

BRANKO KOSTIĆ:

Ja mislim da je tako.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Koliko sam shvatio, to je stav Republike Srbije i Republike Crne Gore. Za mene tu nema ničeg spornog, pa neka je to 50 ljudi; ako oni priznaju, onda je to odgovor. Jer, mi stvaramo Jugoslaviju, odnosno rekonstruišemo je od ta dva naroda i te dve republike.

BRANKO KOSTIĆ:

Da.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ja se vraćam na ono za šta sam se zalagao i što sam ovde, pred skupom, iznosio. Ali, na onoj sednici Predsedništva je bilo i drugih predloga.

ZARIJA MARTINOVIĆ:

To je predlog da se proširi Veće republika i pokrajina, pa oba doma – zajedno.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

I to je prihvatljivo.

BRANKO KOSTIĆ:

Da, normalno bi bilo da to urade oba vijeća.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Onda se slažem.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Tu ima puno pitanja vezanih za ovaj zakon, ali mislim da je ključno pitanje – kako doneti novi ustav Jugoslavije, u smislu one Jugoslavije koju treba da sačinjavaju Crna Gora i Srbija, koji ne bi mogao da trpi nikakvu kritiku sa stanovišta legitimiteta postojeće Jugoslavije; znači, po ustavu – koja nastavlja kontinuitet Jugoslavije; da bi time bio obezbeđen legitimitet ovog novog ustava.

S te tačke gledišta, deo V predviđa tačnu proceduru kako se Ustav menja. Najidealnija bi bila solucija da Savezno veće, po novom kvorumu, koje je nadležno za promenu ustava – donese taj ustav; s tim što bi se ceo ovaj postupak, na određen način, ipak skratio time što bi Srbija i Crna Gora predložile Saveznom veću ustav, koji bi ono usvojilo i proglasilo.

Mi bismo imali legitimitet od strane skupština Srbije i Crne Gore i kontinuitet, jer bi ova skupština koja predstavlja međunarodno-pravni legitimitet Jugoslavije, odobrila taj Ustav.

Time bi se, novim ustavom, ugasio postojeći i predstavljao bi zamenu postojećeg ustava, čime bi počeo proces o kome se dalje govori – izbori itd.

Međutim krupan problem ovde predstavlja sledeće – za takvu jednu soluciju potrebno je 86 delegata, pod pretpostavkom da učestvuje Bosna, Srbija i Crna Gora. Postavlja se taj broj 2/3 većine; jer, ustav mora biti usvojen – ako poštujemo ovaj Ustav nastavljamo legitimitet sa 2/3 većinom. Ta 2/3 većina je dosta sporna i po novom kvorumu.

Sa priključenjem Veća republika i pokrajina, nešto malo se olakšava problem kvoruma. Ali, problem kvoruma sa 2/3 i dalje ostaje. Tu sada treba videti u kakvoj smo situaciji. Bogdana zna tu situaciju i kakve su mogućnosti kvoruma.

Ako to nije moguće, onda bismo morali da vidimo kako bismo dalje. Jer, mi treba da ovim zakonom, koji je predmet naše diskusije u 2. tački dnevnog reda, da damo platformu za prihvatanje ustava, vezano za 3. tačku.

Ta platforma zavisi od naših mogućnosti u pogledu donošenja ustava.

BRANKO KOSTIĆ:

Ajga, da li taj kvorum, od 86, podrazumijeva samo poslanike iz Srbije i Crne Gore, u Saveznom vijeću?

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

I Bosnu.

BRANKO KOSTIĆ:

Ali, Bosna nije – u ovom trenutku.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

U Saveznom veću je još uvek Bosna – kompletna, jer ona nije otkazala saradnju Saveznom veću.

BORISAV JOVIĆ:

Imaš jedno pismo – da nije; i drugo – da jeste.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Šta da radimo onda?

BORISAV JOVIĆ:

Ja ću da predložim šta da radimo – Makedonija je čista – ne dolazi.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

To je sve čisto.

BORISAV JOVIĆ:

Kod Bosne – imamo dva pisma. Potpredsednik kaže da su se oni isključili, a predsednik kaže da nisu. Skupština treba da donese odluku – da priznaje faktičko stanje. Skupština treba da donese odluku da priznaje faktičko stanje. Oni, koji dolaze, uključuju se u kvorum, oni koji ne dolaze ne uključuju se u kvorum. Prema tome, iz Bosne imaš onoliko koliko dolaze, jer, jedan deo se nije isključio. Prema tome, dolazi i njihovih deset, petnaest, i to je novi kvorum. Prema tome, imamo jedan kvorum koji je potpuno merodavan da odlučuje; od tog kvoruma imamo 2/3.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Nije moguće, u tom slučaju, doneti novi ustav, u skladu sa postojećim ustavom.

BORISAV JOVIĆ:

Ne mogu oni o nama da odluče, kada oni ne žele da odlučuju sa nama – ni o sebi.

BRANKO KOSTIĆ:

Vi ćete iz Bosne uključiti u kvorum deset poslanika – predstavnika srpskog naroda, koji se nijesu isključili iz Skupštine SFRJ.

BORISAV JOVIĆ:

Jednostavno, konstatujte da kod Bosne primenjujete faktičko stanje, pošto jedan broj poslanika ne želi da dolazi, a drugi želi – priznajemo one koji dolazi. Mi ne možemo sami sebi da vežemo ruke. Sto će to neko da osporava, to je Ustav za nas, nije za njih, može da osporava koliko hoće. Ako ga ne poštuju, neće ga poštovati, pa da iznudimo neki kvorum – sa njima. Ja sam za faktičko stanje, što se tiče Bosne.

BOGDANA GLUMAC-LEVAKOV:

Ja bih zamolila i Momčila za mišljenje, s obzirom da smo poslali Zakon kako smo se dogovorili, na početku meseca. Može nam se desiti da, upravo iz razloga koji ne odgovara svim delegatima – iz te republike, da budu svi prisutni da bi blokirali, praktično, donošenje takvog akta. Moguće je izazvati suprotan efekat. Zato moramo dobro proceniti. Jer, mogu-

će je da imamo delegate, koji su do sada stalno dolazili – sva tri naroda su dolazila; moguće je da dođu upravo zato što su svesni da treba dobiti dvotrećinsku većinu – jednostavno da blokiraju donošenje ustava.

BRANKO KOSTIĆ:

U tom slučaju, mi možemo da se obezbijedimo; ako bi se to primjenilo, teško mogu delegati iz Bosne odlučivati o tome u Skupštini SFRJ, ako prethodno Skupština BiH taj ustav nije prihvatila.

BORISAV JOVIĆ:

A srpska Skupština – dala saglasnost.

BRANKO KOSTIĆ:

Prema tome, to je i najjednostavnije rješenje. Ili samo delegati Srbije i Crne Gore, ili dodato – delegati iz Bosne, čija je Skupština usvojila taj ustav, recimo, ako ga u BiH usvoji Skupština Srpske Republike BiH.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Na ovaj način bi bili najbliži promeni Ustava, u skladu sa postojećim Ustavom.

BORISAV JOVIĆ:

Ukoliko pokušaju da glasaju, ja bih rekao – pošto Skupština BiH, sem Skupštine srpskog naroda, nije dala saglasnost na Ustav, vaši glasovi se ne mogu brojati; imamo novi kvorum. Pretpostavka je, dakle, da moramo da imamo saglasnost Republike. Ako se ne slaže ona s tim, onda ne može da se broji. Posle, neka oni kukaju po belom svetu, koliko hoće, mi kukamo isto na njihov referendum.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Naime, vjerovatno neću ništa promijeniti od ove odluke, ali moram da kažem šta mislim.

U svakom slučaju, možda je to stvar mog nerazumijevanja, ali novi izbori se ne mogu provesti bez srpskog naroda u BiH; ukoliko bi to uradili, to bi bilo porazno.

BRANKO KOSTIĆ:

Izvinjavam se što upadam u riječ, ti i Radovan nijeste bili prisutni dok sam ja davao neke napomene.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Bio sam cijelo vrijeme.

BRANKO KOSTIĆ:

Upravo sam sugerirao, kao moguće rješenje, da srpski narod u BiH, kada se budu raspisali višeparlamentarni stranački izbori za Savezni parlament, provede postupak izbora poslanika za Savezni parlament, usvoji ustav na svojoj Skupštini, provede izbore, to zamrzne do odgovarajućeg političkog rješenja krize u Bosni i uređenja Bosne.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

To sam potpuno razumio. Hteo bih da pomognem samo ovom razrješenju. Moramo, možda, da razjasnimo stvari; što se mene tiče, nemam ništa protiv da se donese najracionalnija odluka.

Prvo, znamo kakav je status srpske BiH, Skupštine; ne želimo nekakvu legalnost, legitimitet Skupštine SFRJ da dovedemo u pitanje. Ali, ustavotvorna skupština ili kako je god treba nazvati, mora biti predstavljena, a to ćemo zahtijevati sa poslanicima iz srpskog dijela BiH; mi imamo odluku plebiscita da ostajemo u Jugoslaviji i mi tu odluku ne možemo promijeniti, jer to bi bio krah naše politike u BiH. Ako treba napraviti nekakvu poli-

tičku ili pravnu dosjetku – kako to izbjeći, to smo spremni, ali, u ovom momentu, nas su htjeli napraviti izdajicama, kada bi mi prihvatili konfederalni model, jer Srbi u BiH hoće da ostanu u Jugoslaviji.

Šta sa time podrazumijevam? Mislím da, ako se Srbija i Crna Gora opredijeljuju, to su dve republike, šta su Srbi u BiH? Da li je to narod? Ako treba da bude republika onda će to biti srpska republika; ako je to narod, onda je to narod i ima pravo, po Zakonu o opredjeljenju, da ostane u Jugoslaviji. Ne vidim da bi tu remetili taj koncept Jugoslavije. U isto vrijeme, kada se prave izbori, da bude jasno – mi ćemo ostati u Jugoslaviji, nikakvi Muslimani nas neće odvesti u nezavisnu Bosnu.

Zato bih vas zamolio da koncept ne pravimo u tom pogrešnom pravcu. Ustavotvorna skupština treba da bude sačinjena od poslanika iz Srbije, Crne Gore i najmanje iz Bosne i Hercegovine.

U ovom momentu, iako su gospodin Adžić i Jović rekli da nije na dnevnom redu, ja sam postavio pitanje – kada JNA ne može da ostane na tom području. Mi vodimo vrlo korektnu politiku prema našem narodu, otvoreno. I to možemo reći otvoreno, nije nikakav problem da kažemo otvoreno – u ovom momentu, kada se konstituiše Jugoslavija, vi ste van Jugoslavije, nisu nas izbacili Muslimani i Hrvati, nego drugi.

Sve ovo govorim, ne sa željom i namjerom da će to neko uvažiti, nego je to istina. Nećemo moći objasniti zašto nas je neko, u ovom kritičnom momentu, izbacio iz Jugoslavije i da se mi sada borimo sa Muslimanima i Hrvatima u Bosni ravnopravno da odemo u Jugoslaviju. To nećemo izboriti. Mi treba njima da onemogućimo da izađu iz Jugoslavije, ili da izađu, a ne da nas, po prijekom postupku, isključe. Moram reći da bi to bilo strašno za naše prilike.

Sa stanovišta prava, treba razmotriti taj kritični momenat – da mi ostanemo u Jugoslaviji, jer nemaju pravo Muslimani, ni po jednom zakonskom aktu da oni nas, sa sobom, privremeno isključe i da se mi posle borimo da se vratimo u Jugoslaviju. To je bila naša diskusija cijelo vrijeme – da ne želimo prekinuti kontinuitet; proveli smo plebiscit, suprotstavljamo ga referendumu, ovo bi bilo porazno. Ako je ovo Zakon o opredjeljenju naroda, onda mi na to imamo pravo.

BRANKO KOSTIĆ:

Riječ ima Mile Paspalj.

MILE PASPALJ:

Mi se vraćamo ponovo na početak nekih stvari. Dobro sam slušao Krajišnika, a sjećam se i nekih diskusija sa naših maratonskih sastanaka. Jedino se narod Krajine dva puta opredjelio za Jugoslaviju – i to referendumom.

Ako raspisujete nove izbore za poslanike u Skupštinu, po cijenu bilo kakvih igara, nas ne možete da zaobiđete. Jedino možemo da se dogovorimo da učestvujemo u toj Skupštini do konačnog riješenja političke krize u Jugoslaviji, kao posmatrači, ali sa brojem od broja 40, koliko je predviđeno. Mi moramo da idemo na izbore za te poslanike. Do ovoga, što je Momčilo govorio, ako se uradi da novu Jugoslaviju radi Srbija i Crna Gora, mi ostajemo van te Jugoslavije – sve što smo razgovarali, na terenu „pada u vodu“. Čujem ovde diskusiju – vrtićemo Makedonce, kao i druge: hajdemo da gradimo Jugoslaviju, od onih koji hoće Jugoslaviju. Zanimarimo Muslimane. Nemojte zbog nekih deset Muslimana, koji dođu, ovde, pa se izjasne, da hoće Jugoslaviju, ali pokazalo se da oni neće u Jugoslaviju. Makedonci neće u Jugoslaviju, pa hajmo raditi mi koji hoćemo zajedničku državu. Smatram da oko toga ne treba da bude spora, s tim što ovo što je sada Momčilo govorio važi i za Republiku Srpsku Krajinu.

Mi provodimo izbore isto kada i ostali, slažem se s predlogom da ova Skupština uradi Ustav i da se tu ne natežemo.

Daću vam jedan primer. Kada smo se mi razdružili sa Hrvatskom, odnosno kada smo izvršili pritisak tamo gde su oni bili u manjem broju, ali su nam narušavali kvorum u našim opštinskim skupštinama, doneli smo zakon da kvorum čini broj delegata u Skupštini, oni koji nisu napustili skupštinu. Donesite i vi takvu odluku.

Ja odgovorno tvrdim da će doći ovi iz Bosne da pakupe dnevnicu u saveznoj Skupštini, „vući će Skupštinu za nos“. Nemaju šta oni da traže u Skupštini.

Bolje je da date ovom narodu na području Republike Srpske Krajine da živi i na toj skupštini koja sada radi još, zatražite od nas da pošaljemo poslanike kao posmatrača da vidi da se tu radi nešto za budućnost ovog naroda i sve zajedno. Nema potrebe da vučemo nekoga u Skupštinu ko ne želi Jugoslaviju, ili kako će se već zvati.

Toliko. Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Riječ su tražili prvo Gavro Perazić, zatim Radovan Karadžić, a onda Zarija Martinić.

Riječ ima Gavro Perazić.

GAVRO PERAZIĆ:

Htio bih da skrenem pažnju na veliku ozbiljnost ovoga gde treba emocije staviti po strani, a racionalno se oslanjati na neke činjenice koje bi mogle da nas udare po glavi ako ih dobro ne promislamo.

Mislim da je nacrt zakona odnosno zakon koji je u izgradnji epohalnog karaktera, ne zato što i ja sa drugima na njemu. radim, već zato što treba prvo da slomi Karingtonov koncept da nema Jugoslavije. To je stvar koju treba napraviti da se potpuno spali Karingtonov koncept, jer on od toga polazi i sve druge norme u Karingtonovom predlogu vezane su za taj filozofski koncept: vas nema, vi ste razbijeno stado po livadi, ako hoćete ja ću vas uveće ubaciti zajedno u štalu, a posle ujutru idite gde hoćete.

Drugo, ovaj tekst treba da odrazi život Jugoslavije i to kontinuelno. Matica ostaje bez obzira što smo mi geografski izgubili ne baš polovinu ali prilično populaciono ta tri osnovna elementa države po kojem ona izražava svoje biće. Naime, to su teritorija, stanovništvo i suverena vlast, odnosno poredak. To je ono što je osnovno.

Ako posle izvesnih događaja ta tri elementa, koja su veoma bitna, se mogu identifikovati radi se o identitetu države koja upravo ima funkciju kontinuiteta. To je bila osnovna stvar u ovom ustavu.

Znate da smo posle rata imali međunarodno-pravni kontinuitet ali smo prekinuli pravni poredak stare Jugoslavije, a sada očuvavamo i interni poredak i kontinuelno, a očuvavamo i spoljno-političku sliku. Znači, imamo taj kontinuitet daleko kompletniji nego što smo imali posle rata.

Nije ovo fenomen koji je samo kod nas poznat, jer znamo da su 1919. godine sa Sanžermenskim mirom Austriju označili kao kontinuitet velike Austrougarske, Tursku kao Otomanske imperije, mirom u Sevrnu, a kasnije u Lozani. Dakle, mi nismo presedan u tom pogledu.

Postavlja se pitanje imamo li dokumentaciju, imamo li dovoljnu legitimaciju da budemo kontinuitet Jugoslavije. Na žalost, nauka je tu vrlo siromašna, uzgred ću nešto pročitati i nemojte misliti da ću vas previše zamarati, naime, pročitacu nešto od dva velikana međunarodne pravne misli, od kojih je jedan Kersen i piše ovako: „Jedna država ostaje ista dotle dok se održava kontinuitet državnog pravnog poretka, dok promene tog poretka pa čak i osnovne promene u sadržini pravnih normi ili u teritorijalnoj oblasti njihovog važenja predstavljaju rezultat akata koji su doneti u skladu sa Ustavom“.

Mi ovde imamo, a većina pisaca stoji na stanovištu da prosta modifikacija jednog od ova tri elementa države ne znači još da je država nestala, ili se promenila sa stanovišta međunarodnog prava.

On čak dalje kaže: „Ako je ostala prestonica i velika oblast oko nje i još sa istorijskim znamenjima...” Ne znam kolika bi ta oblast trebala da bude, ali neka je ima, „ona produžava život i zove se ta država“. Dakle, taj fenomen je poznat.

Ovde je ono što je interesantno za nas: ko je taj ko treba da nam da prelaznu ocenu jesmo li mi kontinuitet Jugoslavije ili smo se raspali? Razmišlja se ovako: ove četiri republike hoće da se raspadne, a ako vi hoćete da ostanete na dve republike – nećete ni vi biti Jugoslavija. To je kod njih interesantno, oni tu imaju neki interes. Tu je i pitanje da li je taj interes baš tako veliki. Dakle, ko to treba da nam kaže? Sigurno je da nam ove četiri republike to neće priznati, ali nećemo ni mi njima priznati državnost. To je naše pravo kao što je ono njihovo pravo. Tako možemo ići do kraja.

Međutim, kao što vidite, na dobrom smo putu, izriču se kazne Jugoslaviji, niko nije za to što postavio pitanje isključenja iz OUN jer su neke republike priznate, niko ne pokušava da čačka oko ugovora da se pominje Jugoslavija.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Ali će uskoro.

GAVRO PERAZIĆ:

Hoće ako nas preteknu. Niko ne postavlja pitanje naših diplomatskih predstavništava. Niko ne postavlja pitanje članstva u OUN i drugim specijalizovanim organizacijama, pa ni u onim van ovog sistema. Oni nas još uvek drže i čekaju da vide šta će da bude sa nama. Ako mi ovo brzo ne proguramo onda će biti šanse da se ostvari ovo što kaže Maksić.

Prema tome, naše je pravo da se smatramo kontinuitetom, njihovo je pravo da to ne priznaju, ali faktičkim odnosima i svim našim funkcijama treba da se nametnemo da smo mi taj nastavak života stare Jugoslavije. To je ono što je bitno.

Vjerujem da će mnoge države to prihvatiti, a zašto ne bi, pogotovu ako se njihovi interesi – tu ne budu ugrožavali, ugovorni odnosi i slično.

Ove republike će i dalje da rade, jer faktički priznale su Karingtonov plan, i dalje će želeti i potonju ciglu Jugoslavije da razruše. To je njihov cilj.

Postavlja se i pitanje ko će nas priznati i kako? Teritorija Jugoslavije je 255.804 km², od toga Srbija 88.361, Crna Gora 14.000, BiH 51.129, Hrvatska 56.000, a od ove dve još pola Bosne i 1/3 Hrvatske što je daleko više nego pola Jugoslavije. Isto tako i kod naroda. Pa, po čemu ova polovina koja je bila nedisciplinovana i kriminalna hoće da razruši Jugoslaviju, a mi koji hoćemo da je očuvamo kao otadžbinu, nemamo pravo? Verujem da od našeg ponašanja i od brzine kojom ćemo doneti ovu stvar, mnogo toga zavisi.

Dalje, mi smo maksimalno nastojali da očuvamo postojeći pravni sistem, ustavni sistem, iskoristili smo sve postojeće ustavne institucije, od Ustavnog suda, Parlamenta, Vlade itd. da se s njima koristimo da izvršimo ovu stvar.

Ovaj zakon ima dve svoje materije – pravo na samo-opredeljenje ali i preuređenje Jugoslavije. Znači, ne radi se o obnavljanju Jugoslavije, negde se pogrešno misli da su Srbija i Crna Gora već imale svoju uniju pre ulaska 1. decembra par dana, i sada obnavljaju zajedničku državu. Ne radi se o tome, mi kontinuitet izvlačimo iz Jugoslavije a ne iz te unije koja je bila između Srbije i Crne Gore, mislim na onu Podgoričku skupštinu. To je malo neukusno i neznački rečeno. Kontinuitet izvlačimo iz Jugoslavije.

Trebalo je ovo reći jer mislim da ima mnogo ljudi koji pitaju šta će nam sve to, ovo je gotovo itd.

Jedno je status koji ima Republika Srpska Krajina, a drugi je status koji ima Bosna i Hercegovina. Tu treba da se razumemo. Srpska Krajina je trenutno pod šapom OUN.

Nikakav politički proces, politički događaj, koji bi preferirao, njihova naklonost ovoj ili onoj strani ne bi smeo da bude evidentan i da navuče odijum OUN. Stavljani su u statusu, ja bih rekao, ne samo demilitarizacije i internacionalizacije, nego čak i neutralizacije.

To je ono što se naj srećnije moglo očekivati i to smo mi očekivali. Sada treba epilog svega toga da bude – Jugoslavija je i tamo, i to 'de jure'. Međutim, ovde još uvek živi Bosna, po postojećem Ustavu, kao sastavni deo Jugoslavije. I zbog njih treba požuriti, jer ne znam kako će se sada postaviti pitanje, ako prizna svet i Bosna faktički donese deklaraciju o otcpljenju. VI kažete – izvinite, mi imamo našu državu, rekli smo, nećemo sa vama ako to i to uradite. Tu može da se obnovi scenario SAO Krajina i Hrvatska. Zbog toga kažem da vrlo brzo moramo delati i prezentirati ovo svetu i OUN, jer onda ne moramo da tražimo, niti novo akreditovanje poslanika, niti novo učlanjenje u OUN, niti novo zaključivanje ugovora, a sve ove druge će to morati da rade, da obnove sve te stvari, jer im niko neće priznati sukcesiju na tim stvarima, tim pre što su po nacionalnom ustavnom sistemu putem nasilja to uradili, a mi mirno i lojalno pravno čekamo sudbinu otadžbine. Opet ponavljam – hitno, hitno ovo treba uraditi. Ako ti možeš sa manje da praviš kvorum, možeš i sa više, pa u Veću pokrajina republika neka glasaju, jer ako si mogao sa Saveznim većem, koje je sada ništa i za ništa – izvinjavam se poslanicima koji su u tom Veću, možeš i sa ovim da radiš, zašto da ne. Gde postoji ustavna zabrana da ne može da se priključi i ovaj deo poslanika? Može.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Ja mislim da smo se suočili sa jednom šizofrenom situacijom – sada ću ovde da se ponašam kao psihijatar – u kojoj se ponašamo debilno, puštamo da nam Evropa jednom priznaje participitet a drugi put legalitet. Kada se njoj dopadne da priznaje legalitet, ona kaže – to vam nije legalno, a kada se mi pozovemo na legalitet, oni kažu – ali, faktičko stanje vam je tako. Kada je Cimerman bio sa nama, kada smo mu predočili svinjarije koje rade Hrvati i Muslimani, on je rekao – to je politika, a kada je on nešto osporio, onda smo mi rekli – e, i to je politika. On se samo nasmejavao kao kurva.

Nerado pričam anegdotu iz svog života.

Zapao sam u jednu nevolju u kojoj je trebalo moj neprijatelj da me unište. Zaista se po silini nastupa, napada na mene činilo da će me uništiti, ali ja sam sigurno znao da ću uspeti, jer sam znao da oni imaju motiv da me unište, recimo, indeks 90, ali sam ja imao motiv da preživim indeks 100. Na samo toj razlici između njihovog motiva da me unište i mog motiva da preživim, ja sam preživio. I mi sada imamo tu situaciju. Ne možemo da stanemo kao zdrava, integrisana ličnost i da kažemo – mi jesmo to i to. Mi čekamo da nam drugi kažu šta jesmo, a to je šizofrena situacija. Pogledajte Broza – skrpio je s koca i konopca neke ljude, posadio ih u Jajce, i napravio državu.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Ali je 50 godina funkcionisala.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Jeste 50 godina funkcionisala. On je šurovao sa Šubašićem da bi tu nešto zakačio.

Ništa što je uradila Slovenija i Hrvatska mi ne priznajemo, ne priznajemo šta god uradi Bosna i Hercegovina, pogotovo bez konsenzusa tri naroda. Mi imamo plebiscit srpskog naroda. Napravićemo izborne jedinice, imamo naše regije koje su izborne jedinice, srpske autonomne oblasti, koje su izborne jedinice. Možemo za Krajinu da vidimo, s obzirom na to da su Ujedinjene nacije stavile „šapu“, možemo da vidimo koji bi njihov status bio, ali, mora im se omogućiti da budu prisutni u bilo kom obliku, ako ne u obliku koji odlučuje, onda u obliku koji izražava njihovu političku volju. Dakle, ne odlučuju, ali su prisutni. Srbima iz Bosne i Hercegovine nema niko pravo da ospori pravo da ostanu u Jugoslaviji.

Ja razumem gospodina Maksića. Ja srećem te diplomate, to su neverovatni ljudi. Mogu da vam kažem da su to ljudske ništarije. Ovaj gospodin, koji je bio za referendum iz Holandije, ne znam kako se zove, diskutuje sa mnom o tome šta ako Kosovo odluči da ode iz Jugoslavije i Srbije. Ja sam mu rekao – čim ode Korzika iz Francuske, ići će i Kosovo iz

Srbije, čim ode Severna Irska, ići će i Kosovo. To su neverovatne stvari. On proba neku svinjariju i ako prođe, prođe. Nemojte više da puštamo da to prolazi. Mi imamo legitimno izabrane predstavnike naroda. Ja bih ubrzao sve ovo i neposredno pre izbore bih deklarirao da će srpska Bosna i Hercegovina izaći na izbore. Niko ne brani ni muslimanskoj, ni hrvatskoj Bosni i Hercegovini da izađe na izbore, da zaokruži izborne jedinice i da izađe na savezne izbore i ostane u saveznoj državi. Onaj ko izađe na savezne izbore, taj je u saveznoj državi, makar mi i ostali u nekim vezama sa Bosnom i Hercegovinom, odnosno sa druge dvije Bosne i Hercegovine.

Molim vas da činite to što prije, da to ide brzo, munjevito. Mene uništiše Srbi u Bosni i Hercegovini, njihov legalitet. Evo gospodina Krajišnika, on zna koliko smo dosta resora dobili. Imamo zamenika ministra unutrašnjih poslova koji je, kažu, stručan, odan itd., ali se pojavi neki kadrovik, koji je niži od njega, koji sve rasturi, sve učini u MUP-u Bosne i Hercegovine, Musliman. Gospodin Krajišnik, pošto ga zna, kada je čuo ko je u pitanju, rekao je – e, moja gospodo, da je taj Himo Selimović portir u MUP-u, on bi bio važniji od vas. Srbi ne mogu i ne umiju da naprave nešto ako nije 110% čisto po pravu i po regulama, u situaciji u kojoj su regule debelo načete i dovedene u pitanje. Konačno, ovo naše pravo na samoopredeljenje i samoorganizovanje zapisano je u jugoslovenskom Ustavu i ne može nikakva druga odluka, ili Brozova granica, ili bilo šta to da ospori. Jednostavno, neka bude sporno, ali mi hoćemo da budemo u saveznoj državi. Neke bude sporno 20 godina, neka bude sporno kao što je sporan Severni Kipar.

Ova generacija bi bila najveći izdajnik kada bi pustila tek tako, zbog toga što ćemo morati da se susrećemo sa diplomatama, kojima je to lijeva stvar, koji pokušavaju da nas natjeraju na to, da izgubimo ratove koje smo vodili, da izgubimo trećinu, ili više od trećine srpskog naroda i njihovih istorijskih i etničkih teritorija.

Mislim da treba da idemo munjevito u pravcu stvaranja novog fakticiteta, a imamo i legalitet, imamo i kontinuitet. Mislim da se ne treba mnogo plašiti toga da, kada se ovo napravi, priznaju Srbiju i Crnu Goru kao Jugoslaviju. To je samo jedno normativno osveženje, nešto što je u normativi, a u fakticitetu je sve bilo čitavo vrijeme isto. Mislim da treba munjevito ići na ustavotvornu skupštinu, i ko uđe, dobro je došao. Ako je problem sa bosanskim poslanicima, ne znam da li je predviđeno, ali se može predvidjeti, pravo se izvlači iz prakse, a ne obrnuto, treba pokazati bosanskim poslanicima dva pisma – gospodo, potpredsednik kaže da ste vi napustili, a predsednik kaže da niste napustili. Po Poslovniku Skupštine Bosne i Hercegovine jedino je akt koji potpiše predsednik punovažan. Molim vas, potpišite ovde da li ostajete u Saveznoj Skupštini ili izlazite iz Savezne Skupštine. Tako ćete da dobijete broj ljudi koji su izjavili da i dalje ostaju u Saveznoj skupštini i dobiti one koji nisu u Saveznoj skupštini. Toliko.

Ja vam kažem da stvarno ne treba fetišizirati republike u odnosu na narode. Mi imamo državnu organizaciju, Srbi u Bosni i Hercegovini, imamo prostore koje kontrolišemo, imamo zakone koji su u skladu sa Ustavom Jugoslavije i sa zakonima Jugoslavije, poštuujemo prioritet Saveznog ustava. To nam je bilo plebiscitarno pitanje i dobili smo potvrdu od naroda za to.

Naravno, mi ničim ne ugrožavamo Crnu Goru i Srbiju, nego jednostavno deklariramo svoje pravo.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo je jako delikatna stvar. Prvo je delikatna zato što nije ni za trenutak više moguće odlaganje, za konstituisanje države i konstatacije među narodima da više republika hoće da ostane u njoj – to je jako hitno i važno, a drugo, u tom kontekstu se postavljaju vrlo osetljiva pitanja i Bosne i Hercegovine i Krajine, što se mora potpuno temeljno raspraviti, i ja mislim da mi danas to ne možemo da izvedemo do kraja. Ali, samo moram ovo da kažem – da mi imamo stav koji svi prihvatamo, da ćemo uvažavati rešenje Bosne onako kako

se sva tri naroda slože. To traje i možda će trajati i nešto malo duže nego što će biti donošenje ovog ustava i ovog kontinuiteta. To je sada vrlo veliko pitanje, da li ćemo sa ovakvim jednim potezom sve to kao slonove u staklarskoj radnji poništiti i pokušati naći jedinstveno rešenje, ili smemo da čekamo jedinstveno rešenje, a da ovo radimo paralelno? To je jako delikatno i moramo mnogo da mislimo. Mislim da je sada rano da to zaključimo. Treba da otvorimo to pitanje danas, pa da nastavimo razgovor.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Molim vas, imamo odgovor odmah na to pitanje – da li smo mi za to vrijeme u Jugoslaviji i Hrvati i Muslimani, ili smo izvan Jugoslavije? Pomiješali smo stvari.

Da li je Bosna i Hercegovina izašla iz Jugoslavije, obnovom, ovim normativnim osveženjem? Da li je ovo obnova federalnog ugovora kao što je u SSSR-u, pa koga nije obnovio taj je iz Jugoslavije? Ako to nije nego se utvrđuje kontinuitet Jugoslavije onda je Bosna u Jugoslaviji, sve dok ne izađe na zakonit način, na način na koji mi prihvatamo.

Šta će se onda desiti? Desiće se to da mi kažemo – možemo se mi pogađati pet godina sa Hrvatima i Muslimanima, ali zato vrijeme su i oni i mi u Jugoslaviji, a kada se pogodimo onda ćemo vidjeti hoćemo li i mi i oni izaći ili će samo oni izaći, i koje će veze ostaviti sa Jugoslavijom. Najveća naša snaga do sada, čitavo vrijeme je bila to što mi kažemo – mi smo u Jugoslaviji, a vi ako hoćete da promijenite to stanje, vi treba da dobijete našu saglasnost. Ako neko sada izvrne tu situaciju kao rukavicu, sad mi ispadamo iz Jugoslavije, sada mi trebamo njihovu saglasnost da ih uguramo u Jugoslaviju.

BORISAV JOVIĆ:

To je sve tačno, nego je problem njihovog glasanja o ustavu, odnosno dve trećine. To je taj problem.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Ne, oni ne mogu da promjene Ustav bez nas. Oni se ne drže tog prava.

BORISAV JOVIĆ:

Mi nemamo pravo da o Ustavu Jugoslavije započnemo glasanje dok njihova Skupština ne da saglasnost. Shvatite to. Tu je taj problem, bez obzira kako ćemo mi rešenje ovde naći za srpski narod. Zato je to delikatno i mira mnogo da se misli dok se nađe pravo rešenje.

ZARIJA MARTINOVIĆ:

Mislim da smo ovde dve stvari pomešali.

Jedno su izbori, a drugo je Ustav. Mi u prvom delu govorimo o Ustavu da stvorimo maticu, oko čega se možemo okupljati sada i ubuduće. Matica nije sporna kad se Srbija i Crna Gora, kao dvije države, dogovore, formiraju Jugoslaviju i usvoje Ustav.

U Zakonu je rečeno da nakon toga mogu pristupiti i druge republike i narodi koji se opredele za Jugoslaviju. Znači, u ovoj prvoj fazi.

Pošto republike usvajaju Ustav, skupštinske republike – u ovom trenutku mislim da ne bismo mogli otići van republika, proširivati to na nekakva druga udruženja. Znači, samo republike. Ako hoće Bosna u celini, dobro došla. Ako neće – ne mora. Onda će Srbija i Crna Gora konstituisati Jugoslaviju i usvojiti Ustav.

A, kada raspisujemo izbore, ako opet Bosna neće, onda će srpski deo birati svoje delegate u Skupštini Jugoslavije i priključiti se Jugoslaviji, shodno svom referendumu. Sve ostalo bi nam komplikovalo.

BORISAV JOVIĆ:

To je jako delikatno. To što si rekao, svaka rečenica može da se temeljno analizira, ali ako Srbi i Crna Gora formiraju Jugoslaviju, onda prekidamo kontinuitet. Dakle, one nastavljaju kontinuitet.

ZARIJA MARTINOVIĆ:

To sam i mislio.

BORISAV JOVIĆ:

To je velika razlika.

Drugo, one donose Ustav i zovu ko god hoće da se priključe proglašenju toga Ustava. To je to, a ne da se priključe Jugoslaviji. Znači, ko hoće da se priključi proglašenju toga Ustava. Mi ne možemo da čekamo da li će se oni sa Ustavom složiti ili ne. Hoćemo da živimo po novom Ustavu, tako da su to finese vrlo delikatne i, po mom mišljenju, Zakon treba doneti, jer on daje sve mogućnosti, a ove druge stvari treba raspraviti kao tehničke stvari i praktične. Inače, samo odlaganje i donošenje ovoga Zakona je jako opasno.

BRANKO KOSTIĆ:

Mi smo to malo pomiješali, jer smo spojili drugu i treću tačku, Boro, pa istovremeno to raspravljamo.

BORISAV JOVIĆ:

Ja nisam bio ovde, ali mislim da govorimo o trećoj tački.

Ja mislim da bi u ovom trenutku bilo politički već vrlo dobro da Skupština srpska u Bosni i Skupština srpska u Krajini ove stavove, načela prihvate kao osnovu za izradu Ustava, kao što su i ove dve skupštine prihvatile, i da će se na odgovarajući način uključivati u dalji rad. Znači, politički da orijentaciju ujedinjujemo. Šta će dalje biti, tražićemo zajednička rešenja. To bi za sada bilo ono glavno po mom mišljenju.

ILIJA KONČAREVIĆ:

Hoćete li ponoviti šta treba skupštine da usvoje.

BORISAV JOVIĆ:

Ja ne kažem šta treba. Ja razmišljam da bi u ovom trenutku bilo dobro da vašem skupštine sa stanovišta interesa srpskog naroda u tim krajevima procenjuju da su te osnove za izradu novoga Ustava Jugoslavije prihvatljive i sa stanovišta srpskoga naroda u Bosni i u Krajinama. To je za sada dovoljno, tako da posle imate mogućnost da prihvatite i Ustav, a ne da kažete – mi u ovom delu nismo učestvovali.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ja bi samo htio ako mogu da doprinesem nekakvom rješenju. Naime, ako je ovo Zakon o opredeljenju naroda, onda srpski narod mora se opredijeliti da li želi u momentu stvaranja ili obnavljanja ili produženja kontinuiteta da ostane u Jugoslaviji. Ne bi trebalo napraviti nikakvu pauzu u kojoj bi se on poslije priključivao.

Potpuno je meni jasno da Skupština Republike Srbije i Crne Gore mora verifikovati taj ustav, ali ako se prije toga po tom zakonu, opredeljenju srpski narod konstituiše u srpsku Skupštinu ili u srpski narod u Krajini – može ta skupština da usvoji. Ako to niko ne verifikuje, verifikovaće samo da je stvorila Crna Gora i Srbija, ali se ne bi smjelo onemogućavati da srpski narod u Bosni i Hercegovini, za nas, a takođe i u Krajini, da verifikuje i učestvuje u cijelom radu i stvaranja Ustava i izbora. Ne vidim šta bi onda bilo sporno. Ako osporava neko onda će se to svesti na ono što nije sporno, a to je Crna Gora i Srbija.

BRANKO KOSTIĆ:

Dobro. Ja mislim da ovaj zakon o pravu naroda na samoopredeljenje, on može da ide po redovnoj proceduri i mislim da tu nema ničeg spornog da se on u Saveznoj skupštini usvoji, uz izmenu onog djela Zakona koji govori o konstituisanju Ustavotvorne skupštine. Dakle, umjesto toga da idemo sa ovim rješenjem koje predviđa da postojeća Skupština SFRJ taj zakon donese. To je jedno.

Drugo, mislim da je van svakog spora da Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Skupština srpske Republike Krajine ova načela uređenja odnosa na kojima će se bazirati izrada Ustava nove države, da obadvije skupštine srpskog naroda ta načela razmotre, usvoje i potvrde, jer su to već uradile i Skupština Srbije i Skupština Crne Gore.

Ostaje sada pitanje izrade Ustava, dakle izrade Ustava i eventualnog uključivanja ovih predstavnika u taj proces izrade Ustava, i to Ustava Jugoslavije koji će usvojiti Skupština Srbije i Skupština Crne Gore. Dakle, ostaje sada pitanje: šta sa tim Ustavom, da li ga razmatra i usvaja i Skupština srpske Republike Bosne i Hercegovine – ja mislim da to ne bi trebalo ništa da smeta da ga ta skupština, isto tako, usvoji, kao što će ga usvojiti ove dvije skupštine ove dvije republike, čak da ga usvoji i Skupština Republike Srpska Krajina. Kad se to usvoji u skupštinama, Savezna skupština proglašava taj ustav i raspisuju se višestranački parlamentarni izbori. Da sada o tome ne raspravljamo, imamo dva mjeseca do tada, ili mjesec ipo, ali to je pitanje koje ipak moramo zajedno dogovoriti i videti šta i kako, da li ići i tamo na izbore, pa da eventualno to stanje stoji zamrznuto do iznalaženja političkog rješenja, ako razgovori u Bosni potraju oko iznalaženja političkog rješenja na osnovu saglasnosti sva tri naroda. Ako takvog rješenja nema, sprovesti samo taj postupak izbora. Ovi koji su se već izjasnili i opredjelili za taj nastavak života u Jugoslaviji, za Srpsku Krajinu, ako „plavi šlemovi“ dođu, situacija je sasvim drugačija, jer dok su „plavi šlemovi“ tu Republika Srpska Krajina ne može biti ni u sastavu Jugoslavije, ni u sastavu Hrvatske.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Može se grančiti sa Jugoslavijom.

MILAN MARTIĆ:

Mislim da bi ova načela za nas mogla biti prihvatljiva, da to u našoj Skupštini razradimo. Međutim, nakon toga, u samom radu Skupštine, bilo bi veoma važno da ovde prihvatite da naših 40 delegata prisustvuju kao posmatrači. Znači, bez prava glasa, ali da budu prisutni radi kontinuiteta održavanja veze sa Jugoslavijom, da mogu tu na Skupštini sugerisati ideje.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne 40, nego 30.

MILAN MARTIĆ:

Ne znam taj broj, ali veoma je bitna njihova prisutnost. Znači, ovi ljudi, koje ćemo mi delegirati, da prisustvuju. Iako nemaju pravo glasa, za nas i naš narod će to mnogo značiti da to ovde vi usvojite. To je moj predlog.

BRANKO KOSTIĆ:

Što se tog dijela tiče, mi samo otvaramo tu temu. Danas o njoj nećemo raspravljati, ali sešćemo, sasvim sigurno, i sa predstavnicima.

BORISAV JOVIĆ:

Samo, da ne idemo ovako olako, jer ipak se odavde posle nešto kaže, pa se priča u javnosti. Ja nikako ne bih išao olako ni sa kakvom izjavom zato što su krajine pod demilitarizacijom ili pod zaštitom Ujedinjenih nacija, da nisu u Jugoslaviji. To nikada nigde ne treba da izjavimo javno, a mi ćemo da nađemo praktično rešenje zavisno od toga kako budemo politički mogli u odnosu na svet i Ujedinjene nacije. Ako budemo mogli, mi ćemo ih tretirati kao republiku, a ako ne budemo mogli, tretiraćemo kao deo Jugoslavije koji ima specijalni status. Videćemo šta ćemo da uradimo, ali opasne su izjave koje bi dovele do toga da mi ne možemo posle nazad. Jer, ako sami izjavimo da nije ni u Hrvatskoj, ni u Jugoslaviji, onda bi to bilo jako opasno. Ovde možemo svašta da govorimo, ali to je razmišljanje samo da sa tim ne idemo u javnost.

Što se mene tiče, meni je sada čistija situacija sa krajinama, nego sa Bosnom. Zašto? Zato što je sa krajinama sagledano kojim putem idemo u rešenje, a sa Bosnom ništa nije sagledano. Zbog toga, mislim da će za Bosnu biti potrebno još malo vremena, da vidimo kako ide ova konferencija o pokušaju trojnog sporazuma. Inače, imamo rezervno rešenje uvek, o kome ste govorili, koje će se uključiti na način kako je jedino moguće. Ali, ako se nađe sporazum, onda je to nešto drugo. Možda će oni prići ovome.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Druže potpredsedniče, ako mogu da pomognem, da malo razjasnimo ovo. Zašto mi kažemo da mora biti saglasnost sva tri naroda?

Mora biti saglasnost ako nestaje Jugoslavija.

Ako usvojimo ovaj zakon o opredeljenju, srpski narod po ustavu i po svim zakonskim aktima se opredeljuje da ima pravo o svojoj sudbini odlučivati.

Nas obavezuje Ustav srpskog naroda Bosne i Hercegovine, obavezuje nas plebiscit da mi ostajemo u Jugoslaviji. Nema niko pravo u razgovorima da to prekrši, bez ponovne takve aktivnosti koja bi se sprovela kroz srpski narod Bosne i Hercegovine. Nemojte misliti da mi želimo da ometamo, a ja ne bih želeo da se tako shvati, aktivnost. Nama je sasvim u redu da se stvori kontinuitet Jugoslavije, da to budu Crna Gora i Srbija, da postoje, jer za sviju nas je onda mnogo lakše. Ali, ako možemo da uđenemo ovo, onda to treba uđenuti u tom momentu. Ako ne možemo, ni u kom slučaju nikom nije interes da sada ometa neku koncepciju koja bi posle bila podloga za sviju nas.

Znači, ako idemo putem da Crnogorci i Srbi, iz Srbije i Crne Gore, po zakonu se opredeljuju da stvore državu ili da nastave kontinuitet, takođe može i srpski narod iz Bosne i Hercegovine, bar dok nije sporan, kao što je, da kažem uslovno rečeno, srpski narod u Krajini. Velika bi stvar bila kada bi se Krajina graničila sa Jugoslavijom, da kažem uslovno rečeno, ne birajući riječi. Zbog toga vas molim, neka to pravnici razmotre dobro, svaki element maksimalno treba iskoristiti da maksimalno postignemo cilj, a ako se dođe u situaciju da mi to ne možemo uraditi, nećemo na tome ni insistirati. Ne bi želeli da kompletan koncept radi nekakvog svog, nazovimo ga, separatnog interesa pobrkamo. Sačekaćemo drugu etapu, u koju ćemo mi, sigurno, uskočiti. Imamo podlogu, gospodine Joviću, jer nije tu konsenzus tri naroda ravnopravan. Momentalno smo u situaciji, ako usvojimo zakon, i po Ustavu mi u prednosti, jer smo u Jugoslaviji, a sutra šta će biti, to je druga stvar.

Mi nećemo da našom voljom, znači, našom željom [da] ostanemo u Jugoslaviji, namećemo volju ni Muslimanima ni Hrvatima. Pristajemo na to da se oni organizuju kako im je volja.

BORISAV JOVIĆ:

Samo, meni nije jasna jedna stvar, a to je vaša stvar.

Da li ste vi donošenjem tog ustava, u kome piše da ostajete u Jugoslaviji, prekratili mogućnost razgovora sa njima o bilo kakvoj drugoj soluciji?

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Evo, ovako smo rekli u prelaznim odredbama – da, ukoliko se naša volja sukobljava sa voljom Hrvata i Muslimana, što će se, verovatno, ovim referendumom suprotstaviti, onda u razgovoru da nađemo najbolje rješenje koje bi bilo za sva tri naroda.

Koje bi najbolje rješenje bilo?

Ne možemo živeti skupa, a to znači da mora svako sebi. To je rješenje. Rješenje ne može biti ni da nametnemo da ostanemo u Jugoslaviji, niti da oni nama nametnu da budemo u nezavisnoj Bosni. Mi sada tražimo vezu kako zajednički živeti u bivšoj Bosni i Hercegovini. Ne bi moglo ni u kom slučaju, koliko mi da nametnemo Jugoslaviju, ako referendum uspije, toliko ni oni nam da ostanemo u nezavisnoj Bosni. Jedino je rješenje – čvrste veze, čvrste podjele u Bosni i Hercegovini. U prelaznim odredbama to smo napisali.

BORISAV JOVIĆ:

Nije dovoljno jasno da li ta odredba, a ja se izvinjavam što sve gnjavim, jer moramo znati šta vi nameravate, da bi vi prihvatili, a ja sam razumeo Karadžića da bi, ako se stvori konfederalna Bosna, u kojoj sva tri naroda imaju svoje teritorije i svoju vlast, sem neke vlasti koje su zajedničke, da li bi prihvatili da Bosna bude zasebna konfederalna država iza koje Srbi imaju direktne određene veza sa svojom maticom?

MOMČILO KRAJIŠNIK:

U svakom slučaju, ma kako se Bosna i Hercegovina organizovala, srpski narod želi da ima svoj politički subjektivitet, i pravni. U konfederalnoj verziji je to država. Mi želimo da ostanemo sa Muslimanima i Hrvatima u konfederalnoj vezi, ali bi zahtevali da ostanemo i u federalnoj vezi i sa Jugoslavijom. Ni u kom slučaju ne bi htjeli da prekinemo vezu sa Crnom Gorom i Srbijom, jer to bi bilo katastrofalno. Mi sve možemo učiniti da ugodimo Hrvatima i Muslimanima, da imaju pravo na opredeljenje, ali ne na svoju štetu.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sve to mogu da razumem, ali ako bi se vi pogodili sa njima da pravite konfederalnu Bosnu, pri čemu, nemojte ovo shvatiti zlonamerno.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ne, ne shvatam.

BORISAV JOVIĆ:

Ako bi se nagodili, što bi najbolje bilo da se nagodite za zajednički život, da se stvori konfederalna Bosna gde svako ima svoj deo države ili svoju malu državu unutra, da iz dve konfederalne Bosne svako stekne pravo da sa svojom maticom ima specijalni status i specijalni odnos, onda ne bi moralo da znači da vi morate da imate poslanike u Skupštini Jugoslavije. Uopšte ne bi moralo da znači, mogao bi da se nađe neki drugi odnos, a mogao bi i da znači. Moglo bi da bude, a i ne bi moralo da bude.

Zbog toga, to su sve stvari u nijansama. Ako mi idemo na ovu verziju – isključivo cepanje Bosne, onda je moguće da isterujemo svoje ja. To je sasvim sigurno da možemo, ali je vrlo malo verovatno da ne bismo onda ratovali, vrlo malo, što nije dobro.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ako bih mogao još malo da pojasnim. Ja se izvinjavam, ali izgleda nadomjestio sam sada što sam danas stvarno manje diskutovao. Naime, jasan je naš koncept šta želimo u Bosni i Hercegovini i potpuno je realna podloga da to možemo ostvariti. Jer, neovisno od naše želje, ako nemamo podlogu, mi to ne možemo ostvariti. Mi ne želimo da namećemo volju muslimanskom i hrvatskom narodu mimo njihove volje da ostanu u Jugoslaviji ili u nekom rugom organizovanju sa nama. Ali, u svakom slučaju, ne samo da imamo vezu, kao republika srpskog naroda sa Jugoslavijom, nego mi želimo da imamo vezu, da imamo svoje učešće i u zajedničkim institucijama Jugoslavije. Zašto želimo? Zašto to želimo?

Želimo da se identitet srpskog naroda jednom ujednači i da prestaju te barijere u kojima danas možemo izgubiti Crnu Goru, juče smo izgubili Makedoniju, sutra ćemo Krajinu, i jednostavnim navikavanjem na lokal patriotizam i lokalnu kneževinu gubi se država. Želimo to, ne samo vezom kao Republika sa Jugoslavijom, nego želimo da imamo učešće i u neakvim tim zajedničkim organima.

BORISAV JOVIĆ:

To je sve lepo, samo mi vrlo malo znamo šta vi želite.

Uzmimo pitanje vojske. To je prvo pitanje. Tamo ste rekli da želite da imate svoju vojsku u Bosni, a ne sa njima zajedničku, jer nemate poverenje, a uvodite konfederaciju. Na toj osnovi razgovaram.

Da li mislite da bi ste mogli imati zajedničku vojsku i sa nama? Sigurno je da ne mislite. Oni se sa tim ne bi složili.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Na početku sam postavio Vama to pitanje, a onda je rečeno da ono nije na dnevnom redu. Armija je najveći problem, pa moneta u našim razgovorima. Ne možemo prihvatiti monetu i Armiju – da budu zajedničke – u Bosni i Hercegovini, jer je to onda država sa najvećim atributima unitarne države.

Na koji način rešiti Armiju? Kako rešiti monetu? To je stvar razgovora. U svakom slučaju, ako neko želi da nam kaže šta su problemi, mi smatramo da ukoliko sada ne bismo na nivou Jugoslavije rešili Jugoslovensku narodnu armiju, onda obavezu koju smo uzeli – da zaštitimo i onemogućimo diskriminaciju u Krajini – izigrali bi smo. Zbog svega toga, učinimo sve da se uklopimo u kompletan koncept, da uklopimo te naše obaveze, a ne samo u Bosni i Hercegovini.

BORISAV JOVIĆ:

Samo Vam govorim o tome da su stvari veoma složene da bi smo sada raspravljali, jer bi smo ukočili celu stvar.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Sa tim sam saglasan, nisam ni mislio da sada raspravljamo o tome.

BORISAV JOVIĆ:

Srbija i Crna Gora treba da stvore osovinu, a sve druge stvari da rešimo na najpraktičniji, najbolji način.

GAVRO PERAZIĆ:

Ako ovde ima nekih iluzija kojih se treba odmah, sada osloboditi, treba da bude jasno da je konfederacija ugovorni odnos. Sta budete napisali u ugovoru tako će vam biti. Ako stavite vojsku, da budu centralni organi konfederacije, onda je više gotovo. Vi, kao ugovorna strana, ako ugovor nije na rok, možete kada hoćete da izađete i da kažete: „Mi nećemo više sa vama, idemo ka Srbiji“, naravno ako to prihvati Alija. Ali, sumnjam da će on to ikada hteti da prihvati. Ako se ne obavežete čvrsto na nekoliko decenija da spoljni poslovi, moneta i vojska budu centralni i da nema niko pravo da izvodi, inače, biti na dva konfederalna stupca, ovamo sa Jugoslavijom, a onamo sa Bosnom, to je pokus koji ne poznaje istorija političke misli i međunarodne prakse.

Međutim, ono što je faktički vaša glavna briga i vrlo opasna stvar jeste Armija. Zato oni i hoće da razruše Jugoslaviju da bi nestao pedigree Armije i da bi rekli: „Eto, to je samostalna sila u ime sebe i za svoj račun!“ Sve to da bi Armija bežala u okrilje Srbije, da bi bila srpska Armija, a ne jugoslovenska. To je sada osnovni cilj, ali svima, da je prikažu kao tuđu silu koja lebdi u vazduhu. Žele da prikažu kao da ona nije ničija, po njihovom [...]”³³.

Ono što je vrlo interesantno, po mom mišljenju, ono što kaže logika, vi sa konsenzusom tri naroda ste ovo što sada imate. Da li je tako? (*Krajišnik odgovara: „Jeste“.*) Svaka nova situacija koja bi se pojavila opet bi trebalo da imate konsenzus. To znači, da ako bi ste hteli u Jugoslaviju onda bi bio potreban konsenzus njih dve sa vama zajedno. Ako hoće Armija samostalnu Bosnu, opet je potreban konsenzus. Prema tome, ako ne može konsenzus ni na ovu ni na onu stranu, pravnom analizom, ostaje status quo, prema tome, ostajete u Jugoslaviji.

Otuda ja, po toj logici, vidim neku vrstu rezona, pravnog rezona da bi ste mogli da budete participanti, ravnopravni participanti u ovoj našoj ustavnoj proceduri. Slažem se sa tim – otom potom.

33 Nejasno u originalu.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Morao bih da kažem dve-tri reči, iz prostog razloga što je moja uloga „đavoljeg advokata“, da ne dopustim iluzije i da razmišljamo o najgoroj varijanti, da bi smo bili na realnom terenu, a da se svi radujemo ako se ona ne ostvari.

Moram da upozorim da pitanje državno-pravnog kontinuiteta, kao međunarodnog subjekta Jugoslavije, pitanje sukcesije, nisu lagana pitanja da možemo odmah, na osnovu veoma dobrih i uverljivih pravnih argumenata, smatrati da je to rešeno i prevaziđeno.

Ponoviću ono što sam više puta isticao. U današnjim međunarodnim odnosima pravna mišljenja nisu izvor i osnov političkih postupaka, nego je obračun. Politički postupci se čine na osnovu interesa i odnosa snaga, a pravници su, kao što je o tome maštao Bizmark, pozvani da to protumače i pokažu kao pravilno.

U međunarodnim odnosima je takođe tako. Preko 40 godina Palestinci imaju za sobom sva pravna argumenta i sve rezolucije Ujedinjenih nacija od kako su prognani iz svoje zemlje, ali politički odnosi čine da su oni i danas izgnani i nepriznati.

Ja bih, kada već o tome razgovaramo na sednici Predsedništva, morao da podsetim da državno-pravni kontinuitet Jugoslavije može biti rešen jedino na način koji će dobiti potvrdu i priznanje međunarodne zajednice. Možemo reći da je to nepravično, da je to naša stvar i tome slično, a sve će to ostati vapaj usamljenika u pustinji. Odnosi realnosti su takvi kakvi jesu. Mi ne živimo u epruveti. To moramo imati u vidu.

Postoje dve međunarodne konvencije, koje nisu stupile na snagu, ali su osnov za regulisanje tog pitanja u međunarodnoj zajednici.

To podrazumeva da se moraju rešiti prethodno mnoga pitanja, pre nego što neko može reći da je obezbedio državno-pravni kontinuitet kao međunarodnog subjekta. Teritorijalno razgraničenje, problem državljanstva, problem međunarodnih ugovora, problem nasleđa imovine, arhiva, dugova i članstvo u međunarodnim organizacijama su stvari koje se moraju u prethodnom postupku ili rešiti ili naznačiti premise kako to treba da se reši.

Nigde u međunarodnim dokumentima nije predviđene ni jedan drugi metod, sem sporazum svih zainteresovanih faktora koji treba da dovede do onog našeg željenog cilja o kome mi ovde govorimo.

Moramo da budemo svesni toga da bez prethodnog makar načelnog dogovora sa svima u Jugoslaviji koji pretenduju da će biti sukcesori, ne možemo da obezbedimo u međunarodnoj zajednici ono što želimo. Mi ćemo imati deset profesora prava i stotine disertacija koje će tvrditi suprotno, ali u životu se dešava onako kako određuju jači i kako određuje odnos snaga.

Imamo sve argumente da su Slovenija i Hrvatska učinile secesiju. To ni za koga, u teorijskim raspravama, nije sporno. Ali, u praktičnoj politici njih tretiraju kao države i narode koji su samoopredeljenjem došli do odluke o nezavisnosti i imaju za sobom priznanje 50-ak zemalja, a već sutra će imati potrebne dve trećine članova Ujedinjenih nacija što im obezbeđuje put u članstvo Ujedinjenih nacija. To su surove realnosti. Prema tome, nemo pravo da zatvaramo oči pred tim.

Ja bih hteo da ukažem i na suštinsku razliku između SSSR-a i nas, a koja nam može služiti kao pouka.

Na sastanku lidera bivših sovjetskih republika u Alma Ati jedan jedini član je precizirao pitanje sukcesije, koje je bilo dogovorno i time je problem državno-pravnog kontinuiteta i subjektiviteta bivšeg SSSR-a bio rešen i prihvaćen svuda, od Ujedinjenih nacija do KEBS-a. To je značilo – svi sastavni delovi SSSR-a imaju prava prisustva u svim međunarodnim organizacijama podjednako, a dok se drugačije ne dogovore, međunarodne obaveze SSSR-a i vršenje funkcija poverenih SSSR-u vršiće ruska federacija – od saveta bezbednosti do svetske banke. Mi ne možemo posle te prakse preskočiti tu etapu.

Zato vas molim da imate u vidu da se nikakvim našim odlukama, bilo kog sastava Skupštine i nikakvim argumentima bilo kakvih uglednih pravnika, ne može preskočiti ta stepenica. Imamo za sobom dovoljno argumenata da smo toliko puta bili u pravu, ali smo bili primorani da činimo nešto što smo shvatali kao nepravdu, a kao nuždu.

Zato bih molio da Predsedništvo razmisli, da ne bismo bili dovedeni u situaciju da četiri republike dobiju međunarodno priznanje, pristup međunarodnim organizacijama, oreole velikih demokratskih republika i zemalja, a da dve republike koje pretenduju na državno pravni kontinuitet i međunarodni subjektivitet u tom pogledu budu stavljene u diskriminisan položaj i da im budu postavljeni dodatni uslovi da bi postigli tek jedno prosto međunarodno priznanje i od početka pristup međunarodnim organizacijama.

Molio bih da se razmisli o varijanti da se nešto pokuša rešiti, makar u najosnovnijem okviru sa republikama koje su činile ili još uvek čine Jugoslaviju i da se sa nekim sporazumom ili perspektivom sporazuma izađe pred međunarodne forume; onda oni to moraju prihvatiti. Ako ne učinimo onda to mi, onda će nas staviti pred situaciju da nam oni određuju recepte i proceduru, a mi ćemo tu biti u lošijem položaju. Toliko.

BRANKO KOSTIĆ:

Predložio bih da privodimo kraju sednicu.

Ima nekih stvari koje možemo zaključiti odmah, a ima nekih koje smo samo otvorili, pa ćemo ih ostaviti za kasnije razgovore. Ja bih sugerirao nekoliko zaključaka koji proizilaze iz ovoga o čemu smo razgovarali.

Prvi naš zaključak je da ovaj Zakon o pravu naroda na samoopredeljenje može da ide prema Skupštini SFRJ, uz prethodno mišljenje Skupštine Srbije i Skupštine Crne Gore. Čini mi se da taj Zakon, isto tako, dakle, ne samo načela o kojima smo govorili, ukoliko bi Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Skupština Republike Srpske Krajine dali svoje mišljenje o ovom tekstu Zakona, uz ove modifikacije koje su napravljene. Ne može nam ništa smetati ni u kom smislu, a može samo da pomogne da imamo jednu proceduru koja je uobičajena kod onih koji su se izrazili već i opredjelili da u toj Jugoslaviji nastave da žive. Takav stav i jedne i druge skupštine i u Bosni i u Krajini bi mogao samo dobro doći, i održavao bi kontinuitet u poslu.

Drugo, što se tiče ovih ustavnih načela koja su dogovorena između Srbije i Crne Gore, isto tako bi dobro došlo, ukoliko bi i jedna skupština i druga skupština oko tih načela izrazile svoj stav u smislu prihvatanja itd. što ne treba da uspori ovaj započeti proces na izradi ustava Jugoslavije, na bazi ovih načela koja su dogovorena između rukovodstava Srbije i Crne Gore.

BORISAV JOVIĆ:

I na donošenje zakona, da ne uspore; da ne čeka njih – možda nemaju sada skupštine, ali ako imaju – nije loše da daju mišljenje.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja mislim da Skupština SFRJ još nema mišljenje ni Srpske skupštine ni Crnogorske skupštine. Mislim da bi konačan tekst trebalo da uslijedi tek nakon naših današnjih razgovora; ideja, sugestija, recimo, da se izbací zamisao o ustavotvornoj skupštini i da obezbjeđimo ono što se predviđa – da se u postojećoj skupštini to uradi.

Treće, što se tiče ovog Zakona, shvatao sam da smo mi danas, na osnovu svih konsultacija, koje su do sada vođene, razgovora na nivou dva rukovodstva Srbije i Crne Gore, konsultacija i razmjena mišljenja u stručnim tijelima i na osnovu današnjeg razgovora, došli do zaključka da je najbolje da se novi ustav usvaja u postojećem sastavu Skupštine SFRJ, jer će se na taj način najbolje obezbjeđiti kontinuitet državne zajednice, bez prekida i jednog trenutka.

Lično, ne vidim razloga da se onemogući da to bude i na zajedničkoj sjednici oba vijeća – dakle i Saveznog i Vijeća republika i pokrajina. Mislim da to ne bi trebalo da predstavlja nikakvu smetnju. Što se tiče kvoruma i ostalog, oko toga smo imali prilike i danas da razgovaramo i na jednoj prethodnoj sjednici Predsjedništva.

Nakon izrade ustava, ostaju otvorena pitanja o kojima moramo razgovarati, uključujući i najodgovornije predstavnike Srbije i Crne Gore da razgovaramo oko daljeg postupka oko usvajanja ustava koji će biti urađen i dalje procedure: raspisivanja parlamentarnih izbora i iznalaženja rješenja koja će na najbolji način obezbediti status i položaj srpskog naroda u Bosni i srpskog naroda u Republici Srpska Krajina kao djelova Jugoslavije, a na način koji neće ugroziti kontinuitet Jugoslavije kao državne zajednice ili, eventualno dovesti do spora legitimiteta i državne zajednice; naravno, uz uvažavanje svega ovoga o čemu je i Maksić govorio. Moj je utisak da je veliki broj zemalja prihvatio tu ideju o Crnoj Gori i Srbiji kao zajednicama koje će obezbediti kontinuitet i nastavak jugoslovenske državne zajednice. Na kraju krajeva, ta ideja naša na kojoj smo do sada istrajali, čak i po cijenu primjene ekonomskih sankcija prema Crnoj Gori i Srbiji, gdje Srbija još nije od toga izuzeta, već nešto što je prihvaćeno u međunarodnoj zajednici.

MILIVOJE MAKSIĆ:

Nije definitivno prihvaćeno.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne definitivno, ali nešto što se prihvata kao faktičko stanje i nešto sa čime već međunarodni faktori, po mojoj procjeni sve ozbiljnije računaju kao sa činjenicom.

GAVRO PERAZIĆ:

I ne stavljaju to u isti pravni red sa secesionistima.

BRANKO KOSTIĆ:

Ako ste saglasni da sa tim i završimo današnju sjednicu.

ZARIJA MARTINOVIĆ:

Da li je vaše mišljenje da mi možemo da radimo odmah na izbornom zakonu?

BRANKO KOSTIĆ:

Ja sam to ispustio da kažem. Mislim da bi u okviru pripreme izrade novog ustava, trebalo, istovremeno, pristupiti izradi ustavnog zakona i izbornog zakona.

Zaključujem sjednicu.

/Sednica zaključena u 17,30 sati/

DOKUMENT BROJ 4

STENOGRAFSKE BELEŠKE SA SASTANKA PREDSEDNIŠTVA SFRJ SA PREDSTAVNICIMA SRPSKE REPUBLIKE BIH BEOGRAD 2. MART 1992.

PREDSEDNIŠTVO SFRJ
STROGO POVERLJIVO

STENOGRAFSKE BELEŠKE
SA SASTANKA PREDSEDNIŠTVA SFRJ SA PREDSTAVNICIMA
SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE,
ODRŽANOG 2. MARTA 1992. GODINE, SA POČETKOM U 17,40 SATI

/Prvih 10 minuta sastanka nije stenografisano/

RODIĆ³⁴:

... Mi imamo filijalu Narodne banke, sa trezorima. Onog trenutka, kada bude bilo potrebno unošenje druge monete, u svakom slučaju, to neće biti kulin, nego će biti jedinstvena moneta za Jugoslaviju.

Imali smo nameru sutra; međutim, ocenili smo da nema smisla izlagati ljude iz TV Beograda riziku da putuju preko čitave Bosne. To je ekipa od 15 ljudi, koji bi trebali 10-ak dana da provedu sa našim ljudima u TV centru Banjaluka, da bismo pokrili Bosansku Krajinu i dobar dio Slavonije, Banije, Like, Korduna, da bismo zamjenili ove sadašnje informativne centre – Sarajevo, koji polako postaje ono što mu je namijenjeno. Vidjeli ste da je MUP zaposeo TV Sarajevo; ovog trenutka, moramo stvarati TV informativni centar u Banjaluci.

Zamolio bih druga generala Adžića, bio sam ovdje 5. februara, tada su mi rekli da će mi dati 15-og; prošao je 25-ti; obećali su mi pomoći u opremanju Studija sa opremom koja je pokupljena iz "YUTELA"³⁵, da to kompletiram; osim toga, treba mi predajnik.

Ukoliko uspijem Sarajevo istisnuti sa drugog kanala, neće mi biti potreban predajnik, ali ako ne, u tom slučaju, trebaće mi predajnik, da mogu pokriti jedno veće područje, upravo ono, o kojem je govorio general Vuković – da bi bilo dobro da pokrije tamo gdje je Armija, gdje će naša vojska da bude.

Četvrto, imali smo juče sastanak sa gospodinom Cirus Dmitrosom, bio je prisutan i pukovnik Tejlor; došli su da razgovaraju oko smještaja logističkog centra – 600–700 ljudi,

34 Verovatno je u pitanju Trifko Radić, član rukovodstva SDS-a.

35 YUTEL je televizijski dnevnik pokrenut sa ciljem transformacije načina prenosa vesti i događaja u SFRJ i očuvanja jedinstva tadašnje države. Program je osnovan od strane Saveznog izvršnog veća, a glavni lobista za njegovo formiranje bio je tadašnji premijer Ante Marković. Urednici dnevnika bili su Goran Milić i Gordana Suša. Program je prvo emitovan iz Beograda, a kasnije iz Sarajeva. Program je emitovan u periodu od 1990. do 1992.

oni treba brzo da dođu. Utvrdili smo timove, odnosno oficire za vezu sa timovima koji će saradivati sa njima oko smještaja, ishrane, zdravstva, veze, transporta. To je ono što njih interesuje. Banjaluka je, što se tiče logističkog centra, spremna da pruži punu podršku tom centru, da može snabdjevati – po dubini fronta.

S obzirom da Sarajevo, u posljednje vrijeme, sve agresivnije nastupa, skrenuo sam im pažnju da mi primamo instrukcije isključivo preko ovog Centra iz saveznih organa. Druge instrukcije nećemo primati, niti sprovoditi. Dmitros je to prihvatio, nadam se i Tejlor. Na tome treba neprekidno insistirati, iz razloga koje smo predvidjeli – da bi moglo doći do nekih dezinformacija i krivih instrukcija.

Što se tiče prihvatanja, možda i štaba, Banjaluka može i to prihvatiti, jer to nije tako brojno kao ovaj logistički centar, niti je tako komplikovan zadatak, kao obezbeđivanje kompletno 30 hiljada ljudi po dubini fronta – od Nove Gradiške do Knina, preko Banije, Like i Korduna.

To je što se tiče nas – Banjaluke.

Još bih zamolio, da se ne stekne kriv dojam, to što smo juče imali, to je bio jedan mali prekid na vezama, iz razloga što je i naša centrala bila okupirana nekim stvarima. Ni smo imali dugo kontaktam juče smo prvi put imali dužu razmjenu međusobnu informacija, tako smo mi shvatili i ne mislimo da je to ikakav konflikt, a još manje neki raskol, kao što pokušavaju neki novinari da to pokažu. Od toga nema ništa.

Hvala lijepo na pažnji.

BRANKO KOSTIĆ:

Što se mene tiče, upravo sam tako shvatio, kao što Vi kažete.

Jednu rečenicu bih rekao. Vojska je vrlo nezadovoljna sa nekim licima, koji su u Banjaluci na komandnim mjestima – ključnim. Bio sam na ratištu – 97%, narod traži da toliko budu i na komandnim mjestima, a ne procentualno – Muslimana je 14%, Hrvata 14 i nešto. Dakle, na ključna mesta u Banjaluci narod traži da budu Srbi.

Po pitanju vojske, nećemo dozvoliti u Krajini da nam se vojska povuče, bez obzira na naređenja, jer sami vojnici, pa i oficiri pitaju – da li ćemo imati bar Krajinu, ako nećemo imati, nećemo ponovo da se selimo u Albaniju ili preko Albanije. Prema tome, nećemo dozvoliti, bez obzira na odluke, bilo koga, da Korpus i vojska, koja želi da ostane na našoj teritoriji, da ode.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Sigurno ne želim diskutovati pod ultimatumima, gospodine, jer, prvo, niste Vi taj koji odlučuje o vojsci, niti sam ja taj koji odlučuje o vojsci. Da li će se vojska povlačiti, i kada će se povlačiti, o tome nije bilo govora uopšte. Vojska je tamo gde je. Kakva će biti sudbina vojske, zavisi kakva će biti sudbina vas i šta ćete vi uraditi tamo. Svako onaj ko misli da sa tom vojskom može da reši sve probleme, on greši; ako ne nađete političko rešenje, onda imate opšti haos i građanski rat u Bosni i Hercegovini; iz toga treba posle vidjeti šta će biti.

To je jedna napomena.

Dalje, zaista treba, vrlo trezveno, promisliti, ovog trenutka, koji nam potezi idu u prilog, a koji idu suprotno. Mislim da treba odmah razmisliti, vi niste Krajina i deo koji ima veze sa bilo kim u svijetu, vi ste u potpunom okruženju, ako se sada blokiramo, onda ste vi blokirani. Prema tome, šta ćete posle. O tome treba da se razmisli.

Morate da znate da sav saobraćaj, koji ide sa Krajinom, sa Bosnom, posebno sa Krajinom, Srpskom Krajinom, treba da ide preko Tuzle, Doboja za Banjaluku. To se može zaustaviti u roku od pet sati i da sve, što treba da ide tamo, stane, sem vazdušnog saobraćaja, a i on je vrlo riskantan, jer vazdušni saobraćaj može da ide samo avionima transportnim, koji lete na visini do 5000 metara i koji svaki gađa prenosni ručni sistem, recimo, „Strela

2M“, „Stinger“, ili druga, koja vrlo uspešno to može da obori, posebno da obori svaki transportni avion. Prema tome, gledano sa lokalnog interesa, blokade i preduzimanja svih mera su moguće, ali treba videti šta ćemo posle. Da li smo pošli da ratujemo, a ako ratujemo, treba da se snabdevamo, od nekuda moramo da se snabdevamo. Svi putevi, sa svih strana, su blokirani, a onda se mora imati u vidu još da je ispred vas još front, koji, takođe, mora da se snabdeva. Kako bilo, uz sve teškoće i probleme, mi, još uvek, preko Bosne imamo komunikacije.

Zato mislim da bi trebalo dobro proceniti šta je to čime ne moramo zaoštriti odnose, da idemo u veću blokadu, nego što smo, inače, u njoj. Ovo ne znači, ako vi ne izvršite blokadu, da neće neko drugi napraviti blokadu. Da li je dobro, zbog toga kažem, u datom momentu, dati povoda za to da postoji opravdanje. Sarajevo je, konkretno, imalo određen razlog. Ovo je samo povod, inače uzroci su drugi.

Zbog toga, treba razmisliti šta nam valja raditi. Moguća je blokada u smislu kontrole teritorije. Ali, mislim da to treba da radi krajiška milicija, zvanično – zakonski, koja kontroliše celokupni saobraćaj i sve ostalo; kao i to da sprovodi red na svojoj teritoriji, ali bez ikakve blokade i ograničavanja, nego samo kontrola. Znači, treba sprečiti to, to ne može niko zabraniti. To ste, po zakonu, dužni. Tu je predstavnik Sekretarijata za unutrašnje poslove i zna da ste po Zakonu dužni i obavezni – kontrolisati svoju teritoriju. Svaka opština kontroliše svoju teritoriju. Ne treba stvarati nikakve ove paravojne organizacije, odnosno nikakve nove naoružane ljude; oni mogu biti negde u blizini, ali, za svaki slučaj, da budu, zlu ne trebalo, ali ne sa nekim „kokardama“ ili drugim obeležjima, koja nisu zakonita. Znači, imate zvaničnu miliciju, imate SUP, svoju rezervnu miliciju. Jer, inače Bosna je pozvala rezervnu miliciju; možete je mobilisati, pojačati određene snage. Ne brani vam niko da mobilizujete još 10 ili 50, ili 30% ljudi, koje ćete obući u milicijske uniforme; to će biti zvanični organi javnog reda i mira, koji sprečavaju da dolazi do toga. To bi bilo, čini mi se, logično uraditi. U tome vam neće smetati vojska, niti bilo ko drugi.

Sledeće, ovde je bilo reči o informativnom sistemu. Takođe, u načelu nemam protiv, niti ću vam smetati, niti će vam vojska smetati da vi repetitore orijentisete na Beograd; to treba uraditi i završiti.

Mnogi ljudi, rekao bih – neobavešteni, misle da vojska ima tehniku, kojom može sve da radi. Pozivaju se na neku našu tehniku, koju je imao „YUTEL“, ne shvata se jedna stvar – da je „YUTEL“ imao od nas tehniku, koju mi nismo uzeli; to su male pokretne kamere, uređaji za izradu programa i ostalih stvari, koje su oni uzeli i pobešli sa njima; do toga mi ne možemo doći i to nismo uzeli. Sarajevska se nalazi u Studiju u Sarajevu, koju obezbeđuju policajci; da ja to uzmem, da bih dao vama, trebao bih da napadnem Radio TV Sarajevo i da otimam to silom. Znači, došlo bi do sukoba, do rata. Mislim da nam nije, u ovom momentu, to interes.

Zatim, imamo nekoliko pokretnih predajnika, koji služe za dopunu ili pokrivanje nekog terena, osloncem na nekakvu mrežu, TV. Primera radi, mogli bi se emitovati sopstveni programi, ali ne uživo, nego na kaseti i pokrivati neki prostor. To nije to čime se može obezbediti ono što treba da se obezbedi. Vi, koliko znate, jer ste pokriveni repetitorima, imate sve – ceo prostor pokriven. Ako bude program orijentisan na Beograd, onda imate ceo prostor pokriven beogradskim programom. Da stvorite svoj program, mislim da se ne stvara sa tri predajnika od 1 kilovata taj svoj program.

Mi smo bili dali deo „YUTELU“, gde su oni sa Fruške Gore i sa Avale pokušali da pokriju Beograd, jer im RTV Beograd nije dala da emituju, u početku, preko ovog programa; mi smo to dali SIV-u, a SIV-ov je bio „YUTEL“ onda kada su reformske snage bile kao neke – jugoslovenske orijentacije. Od toga je sve raskompletirano. Sada se nalazi u Remontnom zavodu u Nišu, fali nam 20-etina miliona franaka da nabavimo rezervne delove što je to raskompletirano, da bi se to osposobilo.

Imamo dva-tri mala predajnika, koja imaju domet 50-ak kilometara, mogu da pokriju jedan uski pojas i ostale stvari. To što je imao „YUTEL“ i što on radi, to nije naš program, to su naša mala sredstva – kamere, uređaji za snimanje, a on je emitovao preko TV Sarajeva, TV Zagreba, TV Ljubljane, TV Skoplja, znači – osloncem na taj TV sistem. Vi taj oslonac ne možete dobiti. Prema tome, ni sa ovim ne bi mogli mnogo da uradite.

Prema tome, nije to što se misli da je tehnika, koju vojska ima.

Jedan drugi sistem, koji je vojska imala, koji je bio neraspakovan i predat „YUTELU“, nikada nije zaživeo i nije montiran, jer bi sada trebalo da se taj sistem, koji smo mi zaista uzeli, da se montira. Da bi se stavio u funkciju i upotrebu, trebalo bi minimum 50 miliona dolara, a mi, niti vi, to nemate.

Prema tome, od toga nema ništa.

To ne zna komandant Vuković. On misli da je „YUTEL“ svemoćan, odnosno program, koji se zove „Oplenac“, da je svemoćan, da može sve da radi. To su predajnici od pola kilovata i od kilovata; dva su u paru, koji stoje na određenim pravcima. Ceo taj sistem koji smo imali, mogao je pokriti zonu jednog korpusa, takva mu je namena i bila. On je imao neku drugu funkciju. Nažalost, ta funkcija nije bila zadejstvovala za ove uslove, a on ima funkciju ratne propagande u jedinici – konkretno određenoj; ili može da se pokrije jedan mali prostor, gde bi trebalo nešto raditi.

Koliko je moguće ovo uraditi, sa programom, ako imate glavne repetitore, možete primati beogradski program, to treba da bude glavna stvar. Ne znam da li može nešto od radio programa, ali, koliko znam, imate „Radio Banjaluku“, koja se čuje na celoj teritoriji Krajine, ona je u vašim rukama. Samo, dajte svoj program i rešavajte probleme.

Zatim, šta morate još imati u vidu. Sada, na teritoriji Krajine, vojske nema, objektivno. Ima tehnike, sredstava, nešto rezerve, sva vojska, koja je mobilisana, koja je mirnodopska je u Petom korpusu i pretežno se nalazi preko Save, severno. Sve drugo su samo obezbeđenja objekata i obezbeđenja komandi i ustanova.

To je ono što je moguće očekivati od vojske. Ako bi se htela vojska, onda treba da se izvrši mobilizacija, a mobilizacija je u nadležnosti Predsedništva, a realizacija mobilizacije je u vašim rukama. Nažalost, mnogo puta smo pokušali, nikada od 50–60% više nije ni u srpskim krajevima uspela da se sprovede. Ima nešto teritorijalne odbrane. Ako dođe do toga, treba je sada spremiti, postoje legalni štabovi; svi su u vašim rukama. Ako zatreba, to se može mobilisati i pokriti teritorija. Nekih posebnih pojačanja i snaga – tamo, jednostavno je nemoguće da dođe, što se vojske tiče. Jer sve je zauzeto i angažovano. Treba nova mobilizacija – ili kod vas ili u Srbiji.

Bilo je pitanje – šta sa vojskom? U Predsedništvu je zauzet stav i mišljenje da vojska ostaje u Bosni i Hercegovini dok se tri naroda u Bosni i Hercegovini ne dogovore. Ako bude išlo putem dogovora, drugim putem, onda ćete vi u Bosanskoj Krajini popuniti ratne jedinice, koje su na vašem prostoru – tamo, formirati ih pod komandom korpusa i komandi, koje budu tamo, i ratovaće, ako se to mora; neće nam to biti sreća, ako to uradimo.

Prema tome, sve ovo što se sada događa u Bosni i Hercegovini, izuzetno je nepovoljno. Vi to niste izazvali, to nam drugi nameću, ali, zaista mi moramo tražiti, po mogućnosti, rešenja da to ne eskalira, jer sve ovo može da „padne u vodu“ ako dođe do sukoba u Bosni i Hercegovini, da se ospori Vensov plan, da ne dođu „plavi šlemovi“, ili da se odgode. Mi smo na frontu, pod vrlo teškim okolnostima i uslovima.

Verujem da vam je poznata i situacija u Srbiji, raspoloženje u Srbiji i delovanje opozicije u Srbiji; zatim, vrlo veliki problemi i teškoće oko vojske.

Verujem da vam je poznato da smo jako loše, gotovo nikako, popunjeni regrutima i vojskom. Umesto 20–30 hiljada regruta, sada dobijamo po 3–4 hiljade ljudi u pojedinoj partiji. 100 i nešto hiljada rezervnog sastava je na bojnopolju–ratištu, između ostalog, i vaših.

To je situacija, koja je, uz sve komplikacije koje su sada u Krajini, posebno Krajini – Kordun, Lika, Kninska Krajina, koji su, takođe, vrlo komplikovani, o tome smo ovde raspravljali – naizgled, sve su odluke prihvaćene.

Sve se, malte ne, jedva čeka. U suštini je sasvim drugačija stvar. Kao što vi kažete – ne date da izađe vojska iz Bosne – tako i oni kažu: ne damo, pa su konačno rekli – neka ide vojska, ali neka ostavi tehniku. Ali tamo niti ima druge vojske, osim njih ljudi – 5–6 hiljada; kao što je i situacija kod vas.

Sada se zanosimo nekim mislima – ako nam ostavljaju tenkove, mi smo gospodari. Nismo. Ako su vam presečeni svi putevi, a biće presečeni, onda ćete biti prinuđeni da se snabdevate iz izvora – zarobljavanjem. Prema tome, ako vi morate ratovati, onda mora ratovati cela Bosna. Ako ratuje cela Bosna, onda će morati da još neko ratuje.

Zato treba zaista – u ovom momentu uzdam se u razum i trezvenost – da potražimo da li imamo pametnije rešenje od sukoba, a mislim da imamo, naravno, za jedno vreme, čak nam je korisno i pet-šest dana, korisno nam je da odgodimo da dođu mirovne snage, pa da zaposednemo tu liniju, pa da se onda bavimo Bosnom, ako se to može odugovlačiti. Inače, očito je da nekom drugom odgovara da u Bosni dođe do sukoba. Ti sukobi se izazivaju danima i danima, mesecima. Pre svega, to odgovara Nemačkoj, preko Hrvatske, da se u Bosni zarati i da sve drugo „padne u vodu“.

U načelu, nikakvih posebnih ograničenja za saradnju nema. Prvo, ako je dobro sprovedeno, pretpostavljam da je sprovedeno, imamo regularne jedinice koje su popunjene – redovnu vojsku, to je to.

Drugo, već odavno postoji naređenje tim jedinicama da imaju svoje sastave i ljude koji su delimično naoružani, kući, da moraju brzo doći u svoje ratne jedinice, da se te jedinice popune i ojačaju, jer drugih ljudi nemamo, da se, na taj način, bude spremno da se bore.

Koliko znam, sve vaše jedinice Teritorijalne odbrane su naoružane. Dato je oružja i oružja. Gdje je otišlo – to ne znam. Imaju municiju, organizaciju. Prema tome, sve je tu i sve treba, verovatno, staviti u funkciju, u borbenu gotovost – spremno, ali, ni sa čim provocirati, apsolutno, ni sa čim izazivati. Na taj način – obezbediti se vojnički, ako dođe do toga da treba, tamo, oružjem rešavati probleme. To će nam biti vrlo loše. Ovo je najnezgodniji momenat koji nas je mogao zadesiti – sa Bosnom. On nije sada slučajno, nego su ga drugi, upravo, nametnuli i sada izazvali.

To, naravno, ne znači da smemo popuštati i tolerisati ono što se može zabraniti i sprečiti. Primera radi, naredio sam, jutros, komandantu da svaki napad na vojni objekat oružjem mora biti energično oružjem odbijem. Tu ne sme biti nikakvog taktiziranja. Prema tome, pored HOS-ovaca u Travniku, stalnog ultimatumu i okruženja, ipak se niko nije usudio tamo da udari.

Prema tome, saradnja sa Korpusom i jedinicama, u ovom smislu, može da bude takva. Da li, koliko i kako – u ovom momentu, menjati pojedine komandante samo zato što nisu Srbi, ili, eventualno, iz nekih drugih razloga? Načelnik Operativnog odseka u II Armiji, u Sarajevu, pukovnik Taso je Musliman, koji je bio najbolji borac i komandant na istočnom slavonskom ratištu. Komandovao je 51. mehanizovanom brigadom koja u ni jednom boju nije podbacila. Jurišao je zajedno sa svojim bataljonima na Vukovar. Prema tome, komandant Vlado Vuković ima takve direktive, gde god po njegovoj proceni neko nije siguran, ima obavezu – na dva načina: ili da ga smeni, ili da ga „pokrije“.

Ja bih zamolio da se ne mešate u kadrovska pitanja vojske. Kada bude taj vaš korpus, onda vi uređujte po svom ukusu i drugim stvarima koje su tamo.

Prema tome, tamo su komandanti i načelnik Štaba Talić³⁶, izuzetno pouzdan; Vuković, izuzetno pouzdan, sposobni generali da procene vrednost svakog pojedinca. Ako ima

36 General Momir Talić, kasniji načelnik Generalštaba vojske Republike Srpske.

takvih stvari, oni to neće prećutati. Moram da vam kažem da iz političkih razloga ne možemo sve menjati. Ali, gde god postoji jedan sumnjiv, pokriva ga drugi koji to nije. Prema tome, i mi smo valjda naučili nešto iz ovih sukoba.

Zato ne treba uvek ići na to i stavljati argumente „u ruke“ drugoj strani – da počnemo smenjivati. Hrvati su, doduše, pretežno otišli; malo ko je ostao. Ima nešto Muslimana, koji su, prema našim saznanjima, relativno dobri, dobro postupaju, a šta ko misli i „ispod žita“ radi, to je teška stvar. Ali, preduzete su mere da oni ne mogu mnogo naškoditi u datom momentu.

BRANKO KOSTIĆ:

Hvala.

RODIĆ:

Mislim da sam pogrešno shvaćen.

Nije to nama general Vuković obećao nikakvu opremu, nego sam ja bio u Generalštabu, sjedio sa generalima i pukovnicima, koji bolje od mene znaju, ne znam koliko ste Vi u to upućeni; ali, valjda su oni stručnjaci za to. Oni su mi rekli, 5. februara, da će do 15-og dati saopštenje s čim se može raspolagati.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ja bih volio da ste Vi, kad ste sedeli u Generalštabu, sedeli kod mene, a ja uopšte ne znam da ste bili tamo.

Ko su generali koji Vam daju podatke, po kom osnovu i s kojim pravom – to ne znam.

RODIĆ:

Ja neću u Vašu organizaciju da se upuštam. Poslali su me tamo i sjedio sam sa gospodinom Žugićem, ispred TV Beograd. Ugovoreno je – TV Beograd i ta gospoda iz Generalštaba. Tada su nam rekli – od 5. do 15. ćete imati popis opreme, gospodine Žugiću, dođite, pa ćemo Vam dati.

Danas je 2. mart, ništa nam rekli nisu i, po svojoj prilici, da Vam kažem družte generale, nećemo se više obraćati, jer je ovo peti put da se obraćam i molim za bilo kakvu pomoć, da bismo taj informativni centar za Bosansku krajinu opremili.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Komandant Korpusa?

RODIĆ:

Komandant Korpusa nema nikakve veze s tim.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Neka komandant Korpusa sagleda, on ima stručne organe veze, elektronike; zna gde se i kome može obratiti i šta se može pomoći. Postoji Uprava za moralno vaspitanje, „Zastava-film“ i neki drugi elementi koji bi, eventualno, mogli u datom momentu da oforme taj centar. Nije centar oprema koju ima „YUTEL“. „YUTEL“, koji ima opremu – otišla je, da li ćemo je ikad imati, to ne znam.

RODIĆ:

„YUTEL“ nema veze sa jugoslavenskom televizijom.

To je jedno.

Drugo, mi smo zaposjeli, ali ako treba i – otećemo Mrakovicu, jer smo je mi napravili. Mi već gledamo TV Beograd, ali nam je stalo da imamo i neku produkciju, da ono što se dešava na teritoriji Bosanske krajine i na frontu možemo prikazati svijetu – to je bio cilj Televizije Beograd u saradnji sa Bosanskom krajinom.

No, ja moram reći da imam strahovito nerazumijevanje vojnih vlasti.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Gdje?

RODIĆ:

U Generalštabu. Pet puta sam dolazio na sastanak i žao mi je zbog propuštenog vremena.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Moram da Vam kažem da Vi ni jednom niste došli tamo gde ste trebali doći. Prema tome, dolazili ste na pogrešna mesta. Ulazite, rekao bih, ilegalno.

RODIĆ:

Nikad nisam ulazio ilegalno.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Postoji načelnik u Generalštabu i takva krupna pitanja se s njim rešavaju.

BRANKO KOSTIĆ:

Upravo sam htio da kažem da je očigledno, ako tamo idete pet puta, a nema rezultata, onda znači da niste dolazili na prava mesta.

Mislim da, zaista, nema razloga sumnjati u ovo o čemu je Blagoje govorio, ali bi upravo trebalo ovo korisno iskoristiti – to što je maloprije rekao. Tamo postoje ljudi, komandanti Korpusa i oni koji znaju, stručnjaci koje imaju; i može da se sjedne, da se vidi, pa ako treba, na kraju krajeva, ne mora se samo s tim vojnim stručnjacima, nego i sa ovima iz centara – dogovoriti se, ili kod načelnika Generalštaba, odnosno vršioca dužnosti saveznog sekretara, oko toga svega što se bude imalo na raspolaganju. Mislim da nam je to zajednički interes i posao – Armiji i srpskom stanovništvu tamo. Tu ne mogu biti suprotni interesi ili motivi da nekome tamo nešto odgovara, a Armiji ne. Ja bar tako pretpostavljam, u ova-kojoj situaciji.

Zato bi dobro bilo, oko ovog konkretnog pitanja – mogu da kažem da sam skoro imao jedan razgovor sa gospodinom Dutinom. Tada je ideja i zamisao bila, eventualno, od sarajevskog programa, upravo da bi se sistem i mreža iskoristili, pokuša sa, bar sat vremena, od YUTELA oduzeti; ukoliko takvih mogućnosti nema, ako je sada onemogućeno i spriječeno; na kraju krajeva, raditi i po jednoj i po drugoj liniji; ali, s naše strane, Predsjedništva i najodgovornijih u Generalštabu, tu će uvijek postojati spremnost. To što se ima mogućnosti i sredstava, očigledno, tamo su nam najpotrebnija – na području Bosne.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Mi smo se sad uzajamno informisali, odnosno vi ste dobili neke informacije sa terena. Mi ćemo uskoro imati mnogo dramatičnijih informacija i potreba za puno bržom akcijom, ali biće prilike – postoji dobra volja. Mi večeras imamo jedan vrlo važan razgovor gde su u pitanju jako hitne stvari, čekaju nas ljudi u Vladi. Ja bih se zahvalio Predsjedništvu na ovom i zamolio bih svoje kolege iz Bosanske krajine, iz moje Banjaluke da ovo privodimo kraju. Stvari ćemo operativno rešavati koliko i kako možemo. Ovde bi sigurno trebalo videti sa TV Beograd i Novi Sad, što smo već i pokušali.

Nadam se da će biti puno razumevanje i ne sumnjam u to.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja sam imao razgovore sa najodgovornijim ljudima iz TV Crne Gore, Novi Sad, Beograd – u materijalnom pogledu mogućnosti su jako ograničene, sa stanovišta sredstava. Trebalo bi sjesti i vidjeti koja sredstva Armija ima koja bi mogla, eventualno, ustupiti i dati tamo. Ono što su ove televizijske kuće i centri ponudili izrazili su spremnost da svoje kompletne ekipe sa opremom drže, recimo, po nekoliko dana – nedelju dana, mjesec dana. Ako sam ja dobro razumio, iz ovoga što ste vi rekli, a i iz ovoga što je Blagoje rekao, jedno je

oprema koju možeš koristiti kao pokretne kamere i druge stvari u sistemu koji već postoji, koji TV centri imaju, kao što je Sarajevo, Beograd, a sasvim drugo, ako to treba iznova praviti. Mi nemamo osnovne predstave oko toga.

Ali, da prihvatimo da ovo sada privedemo kraju. Informisani smo oko toga. Mogu da vam kažem da ćete naići na razumijevanje i podršku i u Generalštabu i kod generala Adžića i kod nas u Predsjedništvu, koliko možemo da pomognemo.

RODIĆ:

Nismo mi razgovarali sa „lijevim“ ljudima, mi smo upućeni na general-pukovnika Stojkovića, pukovnika Aćimovića. Tamo je bila čitava ekipa koja se bavi tim. Došao je tehnički direktor TV Beograd, gospodin Žugić, koga je poslao Bjeletić³⁷, zajedno sa nama, ja se u to ne razumem mnogo. Tada nam je obećano – u roku od 10 dana dobićete spisak, i to ne ja, nego gospodin Žugić sa TV Beograd. Niti je to dobio Žugić, niti sam bilo šta ja dobio. Ako general-pukovnik Stojković nije taj, onda ja ne znam ko je taj?

Ja Vas, družo generale ne bih uznemiravao takvim stvarima, jer vi imate resorne ljude koji se time bave.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Da vidimo – imamo li nešto što je hitno, što bi trebalo na specifičan način riješiti?

KUPREŠANIN:

Želim da pozdravim drugove iz Predsjedništva, da se zahvalim na pozivu. Zaista sam se iznenadio da postoji volja i želja i da postojimo mi tamo u Krajini, da postoji srpski narod u Bosni i Hercegovini, o kojima žele da povedu brigu.

Takođe se zahvaljujem gospodinu Sejdi Bajramoviću što je učinio za krajiški narod jednom prilikom.

Šta bi se pod hitno trebalo kod nas uraditi?

Mi smo razgovarali sa generalnom Vukovićem i pozvali smo šest opština: Kupres, Gornji Vakuf, Bugojno, Skender Vakuf itd. General se odazvao našoj molbi. Mislim da je on u akciji i da radi posao u kome je vješt i u kojem je stručnjak. Mislim da ste vi, generale, upoznati s tim, a u pitanju je Kupres, Kupreška vrata i u pitanju je Vlašić. To su strateške tačke, po nekoj procjeni.

Postoje sve indicije da se stvori Krajina kao država. Mislim da bi to bilo fatalno i kobno, upravo zbog toga što bi se presekao „krvotok i kiseonik“ za naše krajeve, presekao bi se dotok energije, bila bi paraliza i totalni poraz.

Ovog časa treba baciti akcenat upravo na Doboj, na taj pravac prema Semberiji, kako vojnih, tako i civilnih snaga. Ovog časa mi posedujemo Ustav Srpske Bosne i Hercegovine. Ne znam kakve su šanse i mogućnosti da se tim ustavom mobiliše preko 150 hiljada ljudi koji su mladi i sposobni za front. Taj Ustav treba iskoristiti – tu je predsednik Stranke, treba to aktuelizovati.

Što se tiče medija, mislim da smo mi mnogo krivi u tome, mislim da se nismo dovoljno angažovali. Mi imamo toliko radio stanica kod nas u Krajini, koje, u stvari, ne funkcionišu onako kako to narod hoće. Mislim da se ponašaju čak suprotno od onoga što mi očekujemo. Takođe, imamo relej na Kozari, sa kojim možemo da prekinemo link Sarajeva sa Evropom i sa svijetom, da ga kompletno isključimo i da Sarajevo uslovimo: „ne damo vam link, dajte nam srpsku televiziju, srpski program“. Mi smo tu odlučni. Takođe, moramo tražiti od TV Sarajeva da nam da trećinu, koja nama pripada. Taj putni pravac od Grahova do Semberije treba više aktuelizovati, treba više na njega baciti akcenat, kako vojske, tako nas civilnih organa.

Hvala.

37 Dobrosav Bjeletić, generalni direktor Televizije Beograd.

ŽUPLJANIN:

Kada je u pitanju Centar Službe bezbjednosti Banjaluka, koji pokriva područje 16 opština, imamo izuzetnu saradnju sa JNA. Mi vjerujemo da ćemo i ubuduće tu saradnju i te kako imati.

Služba za unutrašnje poslove je godinama zaista sistematski dovođena u inferiorni položaj, pogotovo tamo na prostoru krajine, da smo mi tehnički veoma loše opremljeni, da su nam vozila starosti prosečno negde od 8–9 godina, sa prijeđenih 200 hiljada kilometara i da bi bili najsretniji da ta vozila sami možemo isključiti iz saobraćaja, jer zaista se ne ispunjavaju zakonski uslovi.

Drugo, mi smo, što se tiče uniformi, veoma slabo opremljeni, kako aktivni, tako i rezervni sastav. Mi možemo angažovati veći broj pripadnika, ali te uniforme i obuće nemamo, da ne govorimo o pancir košuljama, savremenijem naoružanju. Mjesecima nisu plaćani pripadnici rezervnog sastava, ili su plaćani veoma malo, pa je i tu moralno stanje tih ljudi na ivici.

Želim da podsjetim, obzirom da je izvjesno da dolaze snage UN, da će Služba bezbjednosti, i javne i državne, sada imati pune ruke posla, ali zaista mi nismo ta reprezentacija koja može na adekvatan način da reprezentujemo ovu zemlju i da se nađemo na usluzi, onako kako bi trebalo.

Zato vas molim da imate na umu da nam treba tehnike. Imamo izuzetno kvalitetnih i sposobnih kadrova. Mi stojimo iza tih kadrova, ali neka nam se pomogne u tehnici.

Na kraju, vjerujem da je drug general, zajedno sa svojim saradnicima, analizirao taj prostor od Livna, Kupresa, Donjeg Vakufa i prema Skender Vakufu i vjerujem da će na tim prostorima biti smještena jedna jedinica, obzirom na tu neposrednu vezu sa Hercegovinom i izvjesne opasnosti koje odatle prijete.

Zamolio bih generala Adžića, ja vjerujem da on to hoće i da njegovi saradnici general Kukanjac i Vuković imaju puna ovlaštenja, pa ćemo na terenu dogovoriti te pojedinosti i saradivati koliko narod od nas očekuje i nositi to veoma teško breme, koje pokriva Krajinu, pa i Bosnu i Hercegovinu u celini.

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Želeo bih da kažem, a nešto je, oko toga, rekao i general Adžić. Mi smo, danas, na sjednici Predsjedništva, oko toga, razgovarali sa gospodinom Karadžićem, Krajišnikom i gospodinom Koljevićem. Mi smo tu na potpuno istoj liniji; mislimo da srpski narod u Bosni ne bi smeo doći, ni jednog trenutka, u poziciju da „pogne glavu“ i da ide ispod nečega, ispod čega ne smije ići. Ali, isto tako, moramo biti svjesni toga da svi ovi sukobi, koji se sistematski provode i provociraju u Bosni, podstaknuti su od strane onih koji žele prenijeti rat na Bosnu i koji, sa izbijanjem ratnog sukoba u Bosni, žele omesti dovođenje Mirovnih snaga UN na područje Krajine.

Ukoliko se to desi, procenjujemo da se može vrlo lako desiti da to što je do sada ratom ostvareno na području Srpske Krajine, može biti vrlo brzo izgubljeno. Ukoliko se to desi, sigurno je da će, sasvim sigurno, da će doći do jednog opšteg sukoba u Bosni, koji će se proširiti na Sandžak, Kosovo. Dakle, jedan opšti požar na području Jugoslavije.

Sa tog stanovišta, naša procjena je da bi trebalo učiniti sve da se ne padne pod uticaj tih provokacija, ali da se bude i oprezan, pripravan; ne treba brzo i „bezglavo“ uleteti u jedan sukob, koji bi mogao da poprими šire razmjere na tom području, što je izuzetno važno, a posebno u ovoj situaciji, jer bi svaki takav pokušaj, ili otvaranje sukoba na tom području, mogao dovesti do odlaganja upućivanja „plavih šlemova“ na području Srpske Krajine, da ne govorimo o tome da u uslovima kada, po našoj procjeni, ipak sada, da kažem – srpski narod u cjelini i rukovodstvo srpsko i Predsjedništva SFRJ, u ovom sastavu, u kome je, od izbijanja oružanih sukoba u Sloveniji, Hrvatskoj, mislimo da se prvi put nalazimo, koliko-

toliko, povoljnijoj međunarodnoj poziciji. Prvi put smo u jednoj poziciji da se nalazimo, praktično, u blagoj ofanzivi, umjesto što smo stalno bili u defanzivi – morali smo se braniti, dokazivati, da nije Armija, niti smo mi ti koji započinjemo rat i ratni sukob.

Sa tog stanovišta bi bilo izuzetno važno da se srpski narod u Bosni, do kraja, ponaša na način koji najviše odgovara i srpskom narodu u Bosni, krajinama i svima nama, za koje, objektivno govoreći, ne računamo da možemo dijeliti, niti da ćemo crtati nekakve granice između nas; ako se budu crtale, onda će se, vjerovatno, prije crtati – te granice – između pojedinih etničkih grupa u Bosni.

Ako ste saglasni, da sa time završimo ovaj sastanak. Susret je bio neplaniran, ali drago mi je što smo se sreli.

/Sastanak je završen u 18,40 sati/

DOKUMENT BROJ 5

ZAPISNIK 13. SEDNICE SAVETA ZA ZAŠTITU USTAVNOG PORETKA PREDSEDNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, 9. MART 1992.

PREDSJEDNIŠTVO SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE
SAVJET ZA ZAŠTITU USTAVNOG PORETKA
Broj: 05-011-171/92 Sarajevo, 9. mart 1992. god.

ZAPISNIK
13. sjednice Savjeta za zaštitu
ustavnog poretka Predsjedništva SR BiH
Sarajevo, marta 1992. godine

Sjednica je počela sa radom u 10,00 sati.
Sjednici je predsjedavala prof. dr Biljana Plavšić, predsjednik Savjeta.
Sjednici su, pored predsjednika, prisustvovali članovi Savjeta – Stjepan Kljujić, dr Miodrag Simović, Alija Delimustafić i Izet Muhamedagić.
Sjednici je prisustvovao i Vitomir Žepinić³⁸, zamjenik ministra za unutrašnje poslove.

Sjednici nisu prisustvovali članovi Savjeta Branko Simić i Jerko Doko.
Za sjednicu je utvrđen sljedeći

DNEVNI RED

1. Usvajanje zapisnika 12. sjednice Savjeta
2. Aktuelna pitanja političko-bezbjednosne situacije u SR Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na događaje 7. marta 1992. godine u Sarajevu i SR BiH sa prijedlogom mjera za efikasniji rad Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i Ministarstva za unutrašnje poslove na poslovima zaštite ustavnog poretka i čuvanja javnog reda,

3. Tekuća pitanja.

Usvojen je, bez primjedbi, Zapisnik 12. sjednice Savjeta.

Ad 1

U diskusiji su učestvovali svi prisutni na sjednici. Konstatovano je da je politička i bezbjednosna situacija u SR Bosni i Hercegovini kritična i da, ukoliko se odmah ne preduzmu potrebne mjere, može doći do sukoba Širih razmjera i građanskog rata.

Dogovoreno je da se predloži sljedeće:

1. Neophodno je da nadležni državni organi i institucije obezbjede funkcionisanje pravne države, odnosno ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti. U tom smislu, kao prioritetan zadatak, treba razriješiti pitanje paravojnih formacija koje postoje u sva tri naroda u Republici. U tom cilju, treba hitno održati zajedničku sjednicu Savjeta za opštenarodnu

38 Žepinić je kasnije odbio da podrži SDS i bio je prinuđen da podnese ostavku.

odbranu i Savjeta za zaštitu ustavnog poretka proširenu sa predstavnicima stranaka SDA, SDS i HDZ, te JNA. Na sastanku bi se razmotrilo pitanje statusa i transformacije JNA na teritoriji Bosne i Hercegovine i predložilo Predsjedništvu SR BiH donošenje odgovarajućih odluka.

Nakon toga, obezbjedilo bi se redovno popunjavanje Armije sa cijele teritorije Republike vodeći računa o nacionalnoj strukturi stanovništva u Republici. Tako transformisana JNA ostvarila bi redovnu neophodnu i adekvatnu saradnju sa Ministarstvom za unutrašnje poslove u sprječavanju i onemogućavanju oružanih sukoba, čuvanju javnog reda i mira i ukupne bezbjednosti u Republici.

Nacionalne stranke bi trebale da preuzmu sve mjere kojima bi se obezbjedilo da se sve paravojne formacije stave pod zajedničku kontrolu JNA i MUP-a, sa perspektivom njihovog ukidanja.

2. Savjet je pozitivno ocijenio dosadašnju saradnju MUP-a sa JNA na poslovima zaštite javnog reda i mira i ukupne bezbjednosti u Republici. Dajući punu podršku toj saradnji Savjet je ocijenio da je treba nastaviti i u narednom periodu.

Savjet je podržao mjere koje se preduzimaju na kadrovskom i materijalno-tehničkom opremanju MUP-a. Posebno je naglašena potreba afirmacije i jačanja stručnosti i profesionalizma u radu organa za unutrašnje poslove, što treba da bude i osnovni uslov u rješavanju kadrovskih pitanja, posebno na rukovodnim radnim mjestima. Od posebnog je značaja da ovakvim načinom rješavanja kadrovskih pitanja i rada MUP-a treba da punu podršku daju stranke. Stoga je dogovoreno da se Savjet ponovo obrati strankama pobjednicama na proteklim izborima i da im ukaže na potrebu ovakvog odnosa prema organima za unutrašnje poslove.

3. Imajući u vidu sadašnju situaciju u Republici, naglašena je potreba blagovremenog, tačnog i potpunog informisanja državnih organa o saznanjima do kojih MUP dođe u obavljanju svojih funkcija. Samo takve informacije mogu biti osnov za vođenje adekvatne političke akcije i preduzimanje mjera od strane nadležnih državnih organa. Stoga sve važnije informacije treba da budu verifikovane od nosilaca najviših funkcija u MUP-u, prvenstveno ministra i njegovog zamjenika, što je, uostalom, njihovo zakonsko pravo i obaveza.

Savjet je ocijenio da sve odluke, mjere i aktivnosti MUP-a treba da budu rezultat dogovora najodgovornijih funkcionera u MUP-u, posebno predstavnika sva tri naroda.

Ponovo je ukazano na potrebu da MUP predloži mjere koje bi trebalo da razmotre nadležni državni organi radi podizanja efikasnosti rada organa za unutrašnje poslove na još viši nivo.

Predloženo je Komisiji za kontrolu rada Službe državne bezbjednosti da, na osnovu materijala koje bi pripremio MUP, razmotri zakonitost rada Službe državne bezbjednosti.

Ukazano je da sadašnja situacija zahtjeva od svih pravosudnih organa da bez odlaganja, dosljedno i odgovorno ispunjavaju svoje obaveze u obezbjeđivanju ustavnosti i zakonitosti u Republici. To istovremeno podrazumijeva potrebu da se po hitnom postupku izvrši izbor i imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija.

Dogovoreno je da se predloži depolitizacija svih državnih organa od nivoa Republike do opštine. Neophodno je, što prije, prevazići postojeću praksu da jedno lice istovremeno obavlja funkciju u stranci i u odgovarajućem državnom organu. To je, po mišljenju Savjeta, jedna od bitnih pretpostavki za funkcionisanje pravne države.

Ocijenjeno je da, u sadašnjoj situaciji u Republici, treba prilagoditi i način rada Savjeta za zaštitu ustavnog poretka. Dogovoreno je da Savjet bude u tzv. redovnom zasjedanju, da se sjednice češće održavaju, shodno trenutnoj situaciji, da se o nekim pitanjima, ako se ne može održati sjednica, dogovor obavi putem telefona, da se na sjednice pozivaju predstavnici JNA i da se, po potrebi, održavaju zajedničke sjednice sa Savjetom za opšte-

narodnu odbranu. Takvim načinom rada obezbjedilo bi se blagovremeno iniciranje, usmjerenje i koordiniranje rada nadležnih državnih organa i drugih subjekata na poslovima bezbjednosti u Republici.

Sugerisano je da se članovi Predsjedništva, Vlade SR BiH i poslanici Skupštine maksimalno i neposredno angažuju na terenu u prevazilaženju i razrješavanju konfliktnih situacija na teritoriji Republike.

7. Savjet je razmotrio navode koji su, na osnovu informacije MUP-a, izneseni u sredstvima informisanja o angažovanju predsjednika Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, prof. dr Biljane Plavšić, u vezi sa nedavnim barikadama u Sarajevu. Konstatovano je da Informacija MUP-a, koju su koristila sredstva informisanja, nije verifikovana od strane ministra za unutrašnje poslove i njegovog zamjenika, niti od stručnog kolegijuma MUP-a, što je ustaljena praksa kada se radi o materijalima ovakvog i sličnog sadržaja.

Prof. Plavšić je sugerisano da upozna javnost o neutemeljenosti i neistinitosti informacije o njenom angažovanju povodom barikada u Sarajevu.

Ad 2

Data je saglasnost da se generalu Kukanjcu u stan uvede specijalna telefonska veza.

Dogovoreno je da se, što prije, realizuje zaključak 12. sjednice Savjeta, tj. da MUP pripremi informaciju o dosadašnjim iskustvima obezbjeđenja ličnosti i objekata u Republici.

Sjednica je završila sa radom u 12,30 sati.³⁹

SEKRETAR SAVJETA,
Nedeljko Lakić

PREDSJEDNIK SAVJETA,
prof. dr Biljana Plavšić

³⁹ U pitanju je službeni zapisnik sa ovog sastanka.

PODSJETNIK
za rad 13. sjednice Savjeta

Otvaram 13. sjednicu Savjeta.

Sjednici prvi put prisustvuje gospodin Izet Muhamedagić, koji je umjesto Zijada Kadića, predstavnik Skupštine SR BiH u Savjetu. Pozdravljam ga i želim uspješan zajednički rad.

Za sjednicu predlažem dnevni red kao u pozivu, tj.:

1. Aktuelna pitanja političko-bezbjednosne situacije u SR BiH sa posebnim osvrtom na najnovije događaje u Sarajevu i Bosni i Hercegovini sa prijedlogom mjera za efikasniji rad Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i Ministarstva za unutrašnje poslove na poslovima zaštite ustavnog poretka i čuvanja javnog reda i mira,

2. Tekuća pitanja.

Da li se slažete sa ovakvim dnevnim redom? Konstatujem da smo se dogovorili o dnevnom redu.

Predlažem da usvojimo Zapisnik 12. sjednice Savjeta. Prijedlog zapisnika ste dobili 6. februara.

Ima li primjedbi?

Ako nema, konstatujem da je usvojen zapisnik 12. sjednice Savjeta.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda

Dozvolite da, kao uvod u raspravu, dam nekoliko napomena i prijedloga.

Kao što vidite, za ovu sjednicu nije dostavljen nikakav materijal. Mislim da nije ni potrebno, jer svi znamo kakva je situacija, pa bi trebalo da se danas dogovorimo šta da se radi, koje mjere da se preduzmu, kao i na koji način da ih sprovodimo.

Jasno je da je situacija takva da svakog momenta može da izbije opšti građanski rat u Republici. Na to ukazuju pojedinačni oružani sukobi i ubojstva. To se mora spriječiti, jer bi posljedice bile katastrofalne.

S druge strane, moraju se ubrzati i rekla bih utrostručiti naponi za iznalaženje rješenja za nastavak zajedničkog života u BiH i to na ravnopravnoj i dogovornoj osnovi, jer sve drugo vodi u opšti sukob.

Odgovornost za to leži na legalnim državnim i političkim organima i institucijama.

Vidjeli ste da je na posljednoj sjednici Predsjedništva ukinut Krizni štab (koji zbog načina rada, nije stekao povjerenje kod srpskog naroda i pokazao se neefikasnim).

Situacija je takva da se sada mora više angažovati ovaj naš Savjet. On je i po svojoj funkciji pozvan i odgovoran da se intenzivnije angažuje i doprinosi sprečavanju sukoba i smirivanju situacije.

Savjet je pogodan zbog toga što su, kao što vidite, u njemu zastupljeni svi državni organi i predstavnici sva tri naroda i to skoro na paritetnoj osnovi.

Zato stavovi Savjeta do kojih se dođe o nekom pitanju, o određenim mjerama ne bi trebalo da izaziva nepovjerenje nekog naroda. Time bi i mjere o kojima se dogovori bile efikasnije.

Mora se ostvariti saradnja između svih organa i institucija i to samo između legalnih i nadležnih. Koliko je ta saradnja nužna i efikasna najbolji primjer pokazuju rezultati koji su postignuti u dogovorenom djelovanju MUP-a i JNA. Najbolji primjer za to su događaji u Sarajevu.

I odmah da kažem, a mislim da dijelim mišljenje prisutnih, da tu saradnju treba afirmisati i podržati, dati joj podršku i za naredni period.

Sve to ukazuje na potrebu da se sadašnjoj situaciji prilagodi rad Savjeta.

Trebalo bi, naime, da Savjet bude, kako se kaže, u stalnom zasjedanju. O nekim bitnim stvarima može se obaviti i konsultacija putem telefona.

Članovi Savjeta bi praktično trebali da budu u stalnom kontaktu neposredno ili posredno (putem telefona).

Savjet bi dakle podsticao, usmjeravao i koordinirao mjere i aktivnosti organa i institucija na poslovima ukupne bezbjednosti u Republici.

Na više sjednica ili skoro redovno, Savjet je dao podršku zakonitom radu MUP-a. Takvu podršku MUP treba da ima od svih državnih organa.

Mi smo od MUP-a nekoliko puta tražili da predloži mjere koje bi trebalo da preduzmu državni organi da bi rad MUP-a bio još efikasniji, ali to nismo dobili. MUP ne može efikasno obavljati svoju zakonsku funkciju bez podrške svih državnih organa.

Ima, i sve su češći prigovori koji se, istina, odnose se na pojedine odgovorne radnike MUP-a, da djeluju samostalno, bez zajedničkog dogovora.

Najnoviji primjer je ponašanje Avde Hebiba⁴⁰, u mobilisanju rezervnog sastava milicije, zatim pitanje obezbjeđenja Doma TV.

Ovakvim radom MUP se dovodi u situaciju da bude napadan kao institucija. Umanjuju se uspjesi koji su nesporni. Smanjuje se efikasnost njegovog rada. Izaziva nepovjerenje i slično.

A upravo nam u sadašnjim uslovima treba efikasan MUP. Mislim da nema potrebe da se sada bavimo pojedinačnim pitanjima.

Potrebno je da se dogovorimo da MUP i njegovi najodgovorniji ljudi donose odluke i sprovode ih na način koji će doprinijeti i jačati ugled i organa i svakog pojedinog radnika. To je uslov za efikasan rad MUP-a i za očuvanje ukupne bezbjednosti u Republici.

Kako to obezbijediti?

Po mom mišljenju trebalo bi da se o svim važnijim pitanjima, o svim mjerama obezbijedi zajednički stav nosilaca funkcija, posebno predstavnika sva tri naroda, koji rade u MUP-u. Zatim, da se to, na neki način, verifikuje i u ovom Savjetu ili nekom drugom nadležnom organu ili tijelu.

Ovdje ne mislim na konkretne radnje, već na odluke koje imaju ili impliciraju širi značaj.

Jedna od mjera o kojoj bi danas trebalo da prodiskutujemo i eventualno da se dogovorimo, je pitanje bezbjednosti građana i imovine.

Bilo bi dobro da razmislimo i predložimo da Predsjedništvo donese odluku uvođenja pojačanog stepena bezbjednosti u Republici. Teško bi se moglo u sadašnjim propisima, kada je faktički razbijen pravni sistem, naći uporište za to. Međutim, bilo bi cjelishodno kada bi, na primjer, Predsjedništvo sugerisalo da se izbjegnju veća okupljanja i kretanja građana u određeno vrijeme. Nešto slično, kako se to popularno zove, policijski čas i slično.

Ovo je samo kao ideja, pa da je prodiskutujemo.

Iz ovoga što sam naprijed izložila bilo bi logično da se dogovorimo o sljedećem:

- da Savjet bude u stalnom zasjedanju i da se to ostvari na naprijed izložen način;
- da se na sjednice Savjeta pozivaju predstavnici JNA;
- da predložimo da se, po potrebi, održavaju zajedničke sjednice sa Savjetom za opštenarodnu odbranu. Inače bi bilo dobro da se u ovoj situaciji malo više aktivira Savjet za ONO;
- da odluke, mjere i aktivnosti MUP-a budu rezultat dogovora nosilaca najodgovornijih funkcija u MUP-u i verifikovani u Savjetu ili drugom nadležnom organu ili tijelu;

40 Avdo Hebib. Pomoćnik Alije Delimustafića, a tokom rata ministar unutrašnjih poslova Republike BiH. Delimustafić ga je kasnije optužio da je lično potpisao naređenje za napad na kasarne JNA.

- da MUP što prije predloži mjere koje bi trebalo da razmotre nadležni državni organi radi podizanja na još viši nivo efikasnosti rada MUP-a. Tu se posebno podrazumijeva zaključak Predsjedništva o organizacionoj i kadrovskoj transformaciji MUP-a.

Osjećala sam potrebu da ovo kažem i nešto predložim u uvodnim napomenama.

Mislim da bi bilo dobro da nas predstavnici MUP-a upoznaju o situaciji, mjerama koje preduzimaju i planiraju preduzeti.

Diskusija

Predložiti na usvajanje iznesene zaključke uz one koji budu izneseni u diskusiji.

Prelazimo na drugu tačku

Tekuća pitanja

Ja ovdje imam neke prijedloge za uvođenje specijalnih telefona.

Podsjetila bih da je Savjet u junu prošle godine utvrdio Kriterijume i na osnovu toga i funkcije za korištenje ove vrste veza.

MUP je prije nekoliko dana postupio po zaključku Savjeta tako da je isključio jedan broj linija koje su ranije bile, a nisu se našle na listi Savjeta.

Zato imamo, sada, zahtjeva da se, rekla bih, ostavi jedan broj tih veza.⁴¹

41 U pitanju je radni materijal Biljane Plavšić za ovaj sastanak. Original dokumenta sadrži i njene rukom ispisane beleške.

MAGNETOFONSKI SNIMAK
13. SJEDNICE SAVJETA ZA ZAŠTITU USTAVNOG PORETKA,
ODRŽANA 9. MARTA 1992.

Sjednica je počela u 10,00 sati.

Sjednicom je predsjedavala predsjednica Savjeta, dr Biljana Plavšić.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Da počnemo sa sjednicom.

U ovom sastavu možemo da započnemo ovaj naš Savjet.

Otvaram 13. sjednicu Savjeta. Hvala vam što ste došli. Ovoj našoj sjednici prvi put prisustvuje gospodin Izet Muhamedagić, koji je umjesto Zijada Kadića, predstavnik je Skupština BiH u Savjetu. Ja ga pozdravljam. Gospodin je bio i zadnji put ovdje. Ja sam, da ga ne obeshrabrim, rekla da je to drugi put da Savjet nije mogao da sastavi kvorum, pa smo se dogovorili onda za današnji dan.

Dakle, pozdravljam vas i želim nam svima uspješan rad zajedno s vama, znajući vas iz Skupštine i poznavajući kojom se profesijom bavite, mislim da ćete nam pomoći u Savjetu i hvala vam lijepo što ste došli.

Za sjednicu predlažem sljedeći

Dnevni red:

Dnevni red je isti, kao što je bio predviđen za petak, iako se od petka do danas, baš smo upravo nas dvoje razgovarali, bojimo se uvijek vikenda da će se u toku vikenda nešto desiti i bilo je dosta, da kažem, vrućih tačaka na području BiH. Mislim da se sve to uklapa u tačku dnevnog reda koja glasi:

1. Aktuelna pitanja političko-bezbjednosne situacije u SR BiH sa posebnim osvrtom na najnovije događaje u Sarajevu i BiH sa predlogom mjera za efikasniji rad Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i MUP-a na poslovima zaštite ustavnog poretka i čuvanja javnog reda i mira,

2. Tekuća pitanja.

Da li se slažete sa ovim dnevnim redom? Mislim da pod ovom prvom tačkom možemo sve da podvedemo i ovo što se desilo tokom vikenda.

Dobro, onda konstatujem da smo se dogovorili o dnevnom redu i predlažem da usvojimo i zapisnik 12. sjednice Savjeta. Prijedlog zapisnika ste dobili 6. februara, pa smo očekivali, ukoliko ima nekih primjedbi na zapisnik, da ćete nam dostaviti do današnjeg dana. Primjedba ni jedna nije došla, ali ja vas ovom prilikom pitam da li ste saglasni sa zapisnikom 12. sjednice Savjeta?

Ako nema nikakvih primjedbi, možemo onda konstatovati da je taj zapisnik 12. sjednice Savjeta usvojen.

Sad prelazimo na prvu tačku dnevnog reda.

Ad – 1.

Dozvolite mi da ja dam nekoliko napomena, kao uvod, za ovu tačku dnevnog reda. Imamo ovdje najkompetentnije predstavnike MUP-a i vjerujem da ćemo od njih dobiti dosta informacija koje će nadopuniti ovo što ću ja sada kazati.

Kao što vidite, za ovu sjednicu nije dostavljen nikakav materijal. Mislim da nije ni potreban, jer svi znamo kakva je situacija da bi trebalo da se danas dogovorimo šta da se radi, koje mjere da se preduzmu, kao i na koji način da ih sprovodimo.

Jasno je da je situacija takva da svakog momenta može da izbije opšti građanski rat u Republici. Na to ukazuju pojedinačni oružani sukobi, a i ubojstva. To se mora spriječiti, jer bi posljedice bile katastrofalne.

S druge strane, moraju se ubrzati i rekla bih utrostručiti napori za iznalaženje rješenja za nastavak zajedničkog života u BiH i to na ravnopravnoj i dogovorenoj osnovi, jer sve drugo vodi u opšti sukob. Ja mislim da nas obavezuje i onaj neki, koliko sam ja mogla da shvatim, maltene formular koji su naši predstavnici koji su otišli u Brisel, prethodno morali da potpišu. To smo putem sredstava informisanja svi obaviješteni. Ja sam to shvatala da je to jedno pismo koje se odnosi na održavanje reda i mira za vrijeme dogovora o ustrojstvu Bosne i Hercegovine u Briselu. I g. Izetbegović i g. Karadžić su potpisali, ispred HDZ ne znam ko je potpisao, ali vjerovatno su potpisali. Prema tome, i to nas obavezuje iako je vrlo teško to, u ovakvoj situaciji, garantovati. Ali oni su prije polaska, koliko sam obaviještena, morali to da potpišu. Naravno da odgovarajuće institucije u BiH te obaveze preuzimaju da to osiguraju.

Vidjeli ste da je na posljednjoj sjednici Predsjedništva ukinut Krizni štab. Dizanjem barikada, mislim obrazloženje je bilo da dizanjem barikada da se ukida Krizni štab u Predsjedništvu. Situacija je takva da se sada mora više angažovati ovaj naš Savjet.

On je po svojoj funkciji pozvan i odgovoran da se intenzivnije angažuje i doprinosi sprečavanju sukoba i smirivanju situacije. Savjet je pogodan zbog toga što su, kao što vidite, u njemu zastupljeni svi državni organi i predstavnici sva tri naroda, i to skoro na paritetnoj osnovi. Zato stavovi Savjeta do kojih se dođe o nekim pitanjima određenim mjerama ne bi trebalo da izaziva nepovjerenje nekog naroda. Time bi i mjere o kojima se dogovorimo bile i efikasnije. Mora se ostvariti saradnja između svih organa i institucija, i to samo između legalnih i nadležnih. Koliko je ta saradnja nužna i efikasna, najbolji su primjer rezultati koji su postignuti u dogovornom djelovanju MUP-a i JNA, najbolji primjer zato su događaji koji su se desili u Sarajevu. Ja mislim da je ta formula, što kaže naš predsjednik, na neki način štimala.

I odmah da kažem, mislim da dijelim mišljenje i prisutnih, da tu saradnju treba afirmisati i podržati i dati joj podršku i za naredni period ako se dogovorimo. Sve to ukazuje na potrebu da se dosadašnjoj situaciji prilagodi i rad ovog Savjeta. Trebalo bi, naime, da Savjet bude, kako se kaže, u stalnom zasjedanju. O nekim bitnim stvarima može se obaviti i konsultacije putem telefona. Članovi Savjeta bi, praktično, trebali da budu u stalnom kontaktu neposredno ili posredno. Savjet bi, dakle, podsticao, usmjeravao i koordinirao mjere i aktivnosti organa i institucija na poslovima ukupne bezbjednosti u Republici. Na više sjednica ili skoro redovno, Savjet je dao podršku zakonitom radu MUP-a. Takvu podršku MUP treba da ima od svih državnih organa. Mi smo od MUP-a nekoliko puta tražili da predloži mjere koje bi trebalo da preduzmu državni organi da bi rad MUP-a bio još efikasniji. Ali, do sada još te sugestije od strane MUP-a nismo dobili pa molim predstavnike MUP-a da sve sugestije njihove o radu državnih organa, da bi njihov rad mogao da bude olakšan i efikasniji, da nam to dostave.

Na taj način, ukoliko MUP saraduje sa svim državnim organima, onda MUP se ne dovodi u situaciju da bude napadan kao institucija, jer ostali državni organi stoje iza rada MUP-a. Upravo nam u sadašnjim uslovima treba efikasan MUP. Mislim da nema potrebe da se sada bavimo pojedinačnim pitanjima. Potrebno je da se dogovorimo da MUP i njegovi najodgovorniji ljudi donose odluke i sprovode ih na način koji će doprinijeti i jačati ugled i organa i svakog pojedinog radnika. To je uslov za efikasan rad MUP-a i za očuvanje ukupne bezbjednosti u Republici. Kako da to obezbijedimo? Možda neke sugestije da damo. Po mom mišljenju, trebalo bi da se o svim važnijim pitanjima, o svim mjerama obezbijedi zajednički stav nosilaca funkcija, a posebno predstavnika sva tri naroda koji rade u MUP-u, zatim da se to na neki način verifikuje i u Savjetu i nekom drugom nadležnom or-

ganu ili tijelu. Ovdje ne mislim na konkretne radnje već na odluke koje imaju ili impliciraju širi značaj. Jedna od mjera o kojoj bi danas trebalo da prodiskutujemo i eventualno da se dogovorimo je pitanje bezbjednosti građana i imovine, što je u zadnje vrijeme dovedeno stvarno u pitanje. U vezi sa ovim, ja bih molila da nam predstavnici MUP-a daju neke sugestije. Nastao je jedan priličan haos u Republici. Ja sam juče bila u Čapljini gdje odgovorni ljudi u Čapljini kažu da nisu u stanju da kontrolišu neke snage koje se pojavljuju, a isto tako znam, ja sam određena da odem tamo, ali koliko sam kontaktirala sa ljudima koji su bili na drugim terenima, isto tako kažu da vlasti nisu u stanju da kontrolišu sve, tim više bi morali da nekako pojačamo efikasnost MUP-a u tim područjima.

Prema tome, trebalo bi da Savjet, preko Predsjedništva, donese odluku o uvođenju pojačanog stepena bezbjednosti u Republici. I teško bi se moglo u sadašnjim propisima, kada je faktički razbijen pravni sistem, možda naći uporišta za neko jače i efikasnije djelovanje MUP-a. Ali da pokušamo da to uradimo.

Iz ovoga što sam naprijed izložila, bilo bi logično da se dogovorimo o slijedećem:

- da Savjet bude u stalnom zasjedanju i da se to ostvari na naprijed izložen način, čak onako kako sam rekla, možda ne slanjem, mi ćemo kad je normalna situacija slati pozive, ali ako treba stvarno telefonom da se nađemo i da brzo Savjet djeluje;
- da se na sjednice Savjeta pozivaju predstavnici JNA ukoliko se radi o nekoj materiji gdje bi oni doprinijeli radu Savjeta;
- da predložimo da se po potrebi održavaju zajedničke sjednice sa Savjetom za ONO. Inače bi bilo dobro da se u ovoj situaciji malo više aktivira Savjet za ONO. Savjet za ONO, mislim, da će sam po sebi se više aktivirati zato što je ukinut Krizni štab;
- da odluke, mjere i aktivnosti MUP-a budu rezultat dogovora nosilaca najodgovornijih funkcija u MUP-u i verifikovanih u Savjetu i drugim nadležnim organima ili tijelima;
- da MUP što prije predloži mjere koje bi trebalo da razmotre nadležni državni organi radi podizanja na još viši nivo efikasnosti rada MUP-a. Tu se posebno podrazumijeva i zaključak Predsjedništva o organizacionoj i kadrovskoj transformaciji MUP-a.

Evo, ja sam osjećala potrebu da ovo kažem. Vidite da je sve nekako općenito rečeno, jer je takva situacija i molim predstavnike MUP-a, ako se slažete svi ostali jer sigurno od njih možemo mnogo više čuti i o stvarnoj situaciji i da nam dadnu konkretne predloge šta bi trebalo da rade.

Ja bih samo htjela još da kažem ovo, da sam juče na jednom konkretnom slučaju vidjela koliko je značajno. Bio je g. Hebib na ovom području Mostar, Tasovčići, Čitluk, Čapljina, između ostalih bio je i on, i na jednom mjestu gdje je zaista jako bilo potrebno da se jedno cijelo područje, gdje treba državni organi da djeluju, da ustavni poredak funkcioniše, on je bio tu prisutan i stvarno, da vam kažem, ja ne bih imala po svojoj profesionalnoj orijentiranosti i bez obzira što vodim ovaj Savjet, ja nemam, ne mogu na licu mjesta da dajem te predloge i te ideje kako da se poboljša i da se osigura država na nekim područjima. On je bio sposoban ondje odmah da daje neke predloge. Naravno, još ti predlozi nisu usvojeni, ali je to sve u toku. Zato se obraćam vama dvojici, g. ministru i g. zamjeniku ministra da nam daju neka obavještenja i vaše sugestije šta bi trebalo, kako bi trebalo naročito na ovim područjima da ne funkcioniše država BiH. Šta bi trebalo da se radi? Da pomognemo svi.

STJEPAN KLJUJIĆ:

Mogu li ja?

U štampi se mnogo pominje i Vaše ime a i g. Žepinića. Ja mislim da bi najbolje bilo dvije stvari: jedna je da Vi date izjavu da nemate veze s barikadama, jer mislim paradok-

salno je da vi budete ovdje predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka a da vas optužuju direktno da ste sudjelovali u organiziranju barikada. Mislim, to zbog javnosti. Mislim da je to prirodno.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Je li to u današnjim novinama?

STJEPAN KLJUJIĆ:

Ima i u današnjim novinama. Svaki dan se govori da ste Vi iza barikada stajali, a da sad tražimo ovdje put da se to raščisti. To je jedna stvar.

A druga, da Savjet zatraži od pravosudnih organa, bez obzira na težinu situacije, da pokrene postupak protiv prekršioca. Pazite, sad imamo jedno ubojstvo. Istraga je u Sarajevu. Onda ovog Lastru što su ubili. Dalje, ko je kriv za blokadu Sarajeva, za ogromne materijalne štete? Mi to moramo ganjati. Pa kad će to uspjeti? U tom pogledu da narodu kažemo da je potrebno da djelujemo, jer pravna država ne djeluje, a još će manje djelovati ako organi koji su plaćeni, koji egzistiraju, koje imamo ne rade svoj posao. Kad će oni to uspjeti da uhvate, to je druga stvar.

Ja bih samo dvije stvari. Da se vi i dr. Žepinić eventualno ogradite od barikada i druga stvar, da se naloži pravosudnim organima da rade svoj posao upravo na tome ko je postavio barikade, kakva je materijalna šteta, kakva je šteta (četiri-pet ljudi je tu poginulo, ranjeno). Treba to istraživati. A SUP će raditi svoje stvari.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Dobro. To ćemo zabilježiti pa ćemo o tome malo da [...] ⁴² Jer ja sam imala to pitanje pod tekućim pitanjima. Možemo i o tome. Volela bih da nastavimo ovo, a pod tekućim pitanjima ja sam isto imala to.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ja bih stvarno zamolio da ne duljimo puno, jer mi imamo puno obaveza. Nas smo obojica ovdje, treći je zakasnio, najvjerojatnije, tražićemo i detaljan izvještaj od njega i to mu je posao i za to prima plaću. Jer kad prima plaću uvećanu i od mene i od Vite 30%, trebao bi biti u petak, subotu, nedjelju i ponedjeljak. Međutim, s ovim vikendašima mislim da smo mi i sa nestručnim ljudima koje imamo u MUP-u dosta doprinijeli ovoj situaciji, koju su nam dale stranke. Kao isto što smo u Vladu okupili ove naše iz Sarajeva. Niti imamo čovjeka iz Tuzle, ni iz Banja Luke, iz Mostara i Zenice. Ne mogu nam sređivati situaciju, nego se uhvatili ovdje ove doline Sarajeva i mislim da će nam i Vlada propasti.

Problem je Republike i Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, mog djeteta, moje majke u Ministarstvu i u vojsci. Ako riješimo vojsku, riješili smo i sigurnost građanina i njegove imovine. Dakle, mi pod hitno moramo rješavati problem vojske da ne bi sada deset sati diskutirali, to je uzalud. Kaže g. Plavšić da pozovemo predstavnika vojske. Ja bih predložio g. Plavšić da se sjetila, pošto je juče vidjela i HOS-ovce, pošto je juče vidjela i ZENG-ovce, pošto je vidjela ovih dana po terenu i neke četnike, ustaše, zelene beretke.

Mi raspoložemo informacijama da ima tih vojski puno, da su veće formacije i da se one pozovu na Savjet. Biljana Plavšić, odnosno predsjednice, nemojte se ništa čuditi, jer ako je njena formacija 20 do 30 hiljada, a vojna je 26 hiljada, ako je zelenih beretki kako kažu ili građana kod Muslimana koji moraju spašavati svoj život 50–60 hiljada, ako imamo ZENGE tamo ili neke vojske, kako je nazivamo, čija je to vojska?. S kime ste Vi juče razgovarali? Ko je pucao? Dakle, imamo četiri-pet vojski. Zašto mi ne bi rekli Adžiću, zašto ne bi rekli Izetbegoviću da imamo četiri-pet vojski? Zašto to kriti? Kao što su komunisti krili 30–40 godina, a to cijela Republika zna i zašto ne pozvati te ljude?

42 Nejasno u originalu.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To je meni problem.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Nije problem. Sjednete sa Paragom⁴³ i kažete – Paraga, ti imaš 15 hiljada, ko ti je glavni u Hercegovini. Molim te pošalji mi glavnog ovdje. Sa ZENG-om tamo, sa Matom Bobanom, ko ti je glavni, izvoli. Sa ovdje Švrakićem na čaršiji i ovim što imaju, izvoli, zelene beretke daj ovdje. Sa ovim formacijama i orlovima. Da sjednemo svi. E kako ćemo Bosnu i kakvu ćemo armiju.

Broj dva. Na barikadama Škrba, Kujačić, Veselinović, Bata – to su četiri najveća kriminalca s jedne strane. Oni su držali 12–14 barikada. S druge strane Bajramović zvaní Čelo⁴⁴, Juka Prazina⁴⁵, Švrakić⁴⁶, „Puška“ s Vratnika, drugi kriminalci. Dakle, imamo sad 8 do 9 Arkana u BiH. Ne skidaju pancire. Ja sam ih viđao. Oni glume Arkane. Sad je to pomodarstvo. To su kriminalci 15–16 godina bili s Alijom tamo, s Radovanom bili su u „Holidej Innu“. Znate, robijao tamo, vidio se s njim, ima veze, prijatelji i sad su oni gore – dva recimo na „Holidej Innu“, na čaršiji kod Švrakića i to su naši Arkani. E hoćemo li Arkane sad pozvati? Adžić se susretao sa njima, molim vas. To nije ništa novo. Sve ovo što vi pričate to su za mene nekakve priče koje nas uvode u građanski rat i gdje moje dijete već sedam dana ne ide u obdanište zahvaljujući Savjetu za zaštitu ustavnog poretka. Žalosno je da ga imamo i žalosno je sve ovo da krijem. Dakle, ili ćemo ići u vojsku kao što je MUP, pa paritetno ili tripartitno kao što smo mi napravili i da držimo ovu Republiku zajedno s vojskom ili ćemo formirati nekakve nacionalne vojske? Odnosno, one su formirane. Pitanje je dana. Amblemi se rade, oznake se rade. G. Plavšić, kad vam formacije budu 60–70 hiljada nećete ih poskidati, ne možete ni Bajramoviću ni Prazini skinuti sada automat. Prazina je ranjen, čuva ga 30 kriminalaca oko bolnice. Mi ne možemo prići.

To je žalosno. U slobodnoj zemlji ne možemo. A proizveo ga je Škrba, proizveo ga je Veselinović⁴⁷, proizveli ga oni sa barikada. Započeli su, oni su drugu noć uzvratili i sad imamo mafije koje vladaju. Arkana imamo 7–8. Mi se moramo njima obratiti ako hoćemo nešto da završimo. Pored legalne vlasti. Dakle, pod hitno ovo izučiti, u stalnom zasjedanju, stalnim satima, državnu bezbjednost. Učiniti nešto da izađemo sa programom da spasimo zemlju. Jer, evo vidite. Mi smo uzeli – Simović je pisao predsjedniku Vlade srpske. Ne treba to kriti. I Vito Žepinić. Nama su uzeli 30–40 pištolja za pozornike. Srpska vlada, srpska policija, srpska država. Uzima nam kilogram brašna, postavlja carine, postavlja prelaze i nas ostavili ovdje i jedni i drugi da se okrećemo kao jagnjad na ražnju. Ne treba to kriti.

Trebamo zajedno sjesti sa Kukanjcom i da napravimo vojsku nekakvu, da regruti služe tu, da rezervisti služe ako su mogli iz Slovenije izaći, ako su mogli iz Hrvatske izaći,

43 Dobroslav Paraga (1960). Hrvatski političar, disident, osuđivan u SFRJ. Osnivač Hrvatske stranke prava, a kasnije Hrvatskih obrambenih snaga (HOS), čiji su se pripadnici u crnim uniformama borili u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

44 Ismet Bajramović „Čelo“ (1966–2008). Predratni kriminalac (u zatvoru bio od 1985. do 1991). Ratni zapovjednik Vojne policije Armije BiH, čije se ime posle rata dovodilo u vezu s kriminalnim miljeom u Sarajevu.

45 Jusuf Juka Prazina (1962–1993). Predratni kriminalac koji je u građanskom ratu u Bosni i Hercegovini ratu imao svoje paravojne formacije. U martu 1992. godine svoju kriminalnu organizaciju stavio je u službu muslimanskog vojnog vrha u Sarajevu i kao zapovjednik sopstvene paravojne formacije („Jukini vukovi“) učestvovao je u masakru pripadnika JNA tokom dogovorenog povlačenja u Dobrovoljačkoj ulici 2. i 3. maja 1992. Zatim je osnovao „Zelene beretke“ od kojih je kasnije sastavljena Armija Bosne i Hercegovine.

46 Muhamed Švrakić. Posleratni predsjednik udruženja „Zelene beretke“.

47 Rade Veselinović. Pripadnik Vojne policije Vojske Republike Srpske. Posle rata je optužen da je učestvovao u „ubistvima, prisilnim preseljenjima, hapšenjima, kao i nanošenju patnji i telesnih povreda“ nersrpskom stanovništvu sa područja opštine Hadžići.

ako su mogli iz Makedonije izaći, zašto se i u BiH ne riješi? Sad je ostalo 22 hiljade vojnih penzionera u Hrvatskoj. Ko će ih plaćati? Ja imam iz „Ekspres politike“ članak ovdje. I to je Savjet za zaštitu. Švercom se prehranjuju. Više od 20 hiljada vojnih penzionera u Hrvatskoj je ostalo bez išta. Imamo ovdje 20 hiljada vojnih penzionera, imamo 30–50 hiljada vojnika. Na čijem će budžetu? Ima Topčidera još možda mjesec-dva dana, ali kako dalje? Treba sjesti sa vojskom i vidjeti. Da li ćemo mi njih plaćati, nije bitno jer smo na istom monetarnom fondu, ili će oni biti tu kao lutke, hraniti se, uzimati opremu ili ćemo prepustiti SDS, SDA i HDZ da stvaraju svoje vojske, da sirotinja prodaje video-rekorder, a 154 hiljade je u Faletićima automat i drugo oružje. I u mene mora komšija u Olovu prodati i video-rirekorder i kravu da uzme taj pištolj da sačuva glavu pored Savjeta našeg. A od kog? Od Arkana i sličnih, i Paraga i sličnih, beretki i sličnih. Ko je došao tamo? Došli kriminalci i sad nas oni vodaju. Šta ste vi proizveli za ovih godinu dana? Kriminalci da stave pancire i da su mali Arkani i vodaju Izetbegovića i Delimustafića i Karadžića ovako za nos. Nema tu države i nema sigurnosti. Dakle, pod hitno ovaj problem rješavati.

Nije bez vojske ni jedna zemlja, pa ni Švajcarska, koja je, uvjerali ste se, prije deset godina, znaju ovi ljudi, ima vojsku, ima policiju. Vidi se u ovim mješovitim patrolama da je to već drugačije. A šta mislite da pokrenemo sve sa tripartitnom vojskom, odnosno nacionalnom i MUP-om. Ima li bi pravu državu i mogli bi vladati ove četiri godine do izbora. Najvjerovatnije, sve će se rasuti, uzeće kriminalci, nastaće anarhija, bezakonje totalno.

Ubije čovjeka ko psa, niko se ne okrene. Provali izlog, niko ništa, pored Biljane Plavšić, predsjednika Savjeta i ministra za unutrašnje poslove. Je li to žalosno? Ja ću uzeti pasoš ako se šta ne desi, da nisam saučesnik. Pripremiti se malo za dnevnik, obratiti se građanima i reći.... mi ne možemo ... da prepustimo Paragama, kriminalcima. I taj Prazina što je osnovao beretke, to je kriminalac. Nema ni jedan njihov vođa ispod 10 godina robije. Eto, toliko.

I drugo, ovo što ste nam dali za te komandire i načelnike, to su poljoprivredni tehničar, šumarski, ljudi zalutali i izgubili se. I sada pozornik uči komandira kako će raditi. To nikad nije bilo, nikad. Dakle, mora doći dobar Srbin, da je jak Srbin ili dobar Musliman. I pod hitno mi ćemo pripremiti to da Savjet da inicijativu da se ti kadrovi, po Zakonu o unutrašnjim poslovima, ako nije završio školu za unutrašnje poslove, ako nije bio u službi ne može biti u miliciji. Kod Radovana, Alije i Kljuića, može, hajde. Dobro učeći „Alahu akbar“, onaj se dobro [...]⁴⁸ i dobar je, donijeće pet pušaka. I samo je opcija sada koliko donešeš pušaka sve si bolji Srbin, Hrvat i Musliman.

Eto, toliko.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ako mogu da kažem. Imate potpuno pravo ovo što ste rekli, jer juče u Tasovčićima su nam rekli da se milicija povukla i rekla je da ne može da brani Tasovčiće. Znači, nisu stručni. Ne znam kako su regrutovani. Volela bih da Vi, ovo što ste sada rekli, mislim najznačajnije što ste rekli, da stranke, ako trebaju na osnovu svog dogovora onoga, da vode računa i o tome da su to ljudi koji su završili određenu školu koja je potrebna za takav posao. Ja se sasvim slažem da mi, kao Savjet za zaštitu ustavnog poretka, uputimo, ako se vi slažete s tim, takav dopis da nije važno samo da se ocjenjuje njihova nacionalna pripadnost. To stranke moraju uvažavati, obavezne su. Ali isto tako da se uvaži da li su to sposobni ljudi da obavljaju taj posao. Moja impresija juče je bila da to, valjda je bila nacionalna zastupljenost, ali nije se radilo o stručnosti dok su ljudi rekli „mi ne možemo ovo“ i jednostavno su se povukli. Povukli su se pred paravojsnim formacijama.

Što se tiče ovog Vašeg predloga da zovemo te paravojsne formacije. Znaete šta, ja ne znam. Mi na neki način legaliziramo, ulazimo u razgovor s njima. Tu treba zaista, pamet-

ni ste svi ovdje, dajte da se posavjetujemo, da li da neke institucije, za koje ovdje postoji stvarno zaključak ovog Predsjedništva i zajedno sa vojskom, ako se sjećate onda kad je g. Kadijević bio, da smo rekli da se radi na razoružanju svih paravojnih formacija. A zamislite vi sada mi njih pozivamo ovdje. Pa takvi tipovi o kojima ovdje vi govorite, imam ovdje u izvještaju koji su to ljudi bili, da ih mi ovdje pozivamo i da razgovaramo sa njima.

Ja, da vam kažem, nisam za to. Ili sam ja vas krivo razumjela ili šta, ali zaista nisam za to. Ja sam samo zato da se rigorozno provodi onaj zaključak Predsjedništva da MUP, zajedno sa armijom, sve paravojne formacije na teritoriji BiH rasformira. A državni organi da pomažu u tome.

NEDELJKO LAKIĆ:

Oprostite, mogu li ja samo jednu sugestiju?

Mislim da paravojne organizacije mogu samo stranke razoružati, a ne nikako MUP i državni organi, jer to je sila.

Jer oni su stranke i formirali i oni bi njih trebalo i da razoružaju.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Policije da ide u obračun sa paravojnim formacijama. Prvo treba da imamo na umu kolika je brojana snaga tih paravojnih formacija. Pazite, mi ovdje moramo biti načisto da razlučimo dvije stvari: razlučimo paravojne formacije koje imaju svoje komande i imaju svoju ustrojenu vojničku strukturu, opremu, naoružanje, planove, sredstva veze, kompletno nešto što je daleko savremenije nego što to ima MUP i vojska čak. Od naoružanog naroda koji je prodao kravu da bi imao pušku. Koji će se priključiti eventualno ili njima ili nama. Mi smo na jednom prelomnom, da tako kažem, trenutku hoćemo li učiniti šta da taj narod krene za nama ili da se narod do kraja podijeli pa da krene za paravojnom organizacijom. Neshvatljivo je, mislim, nemojte nam zamjeriti, ali to veće kad su bile barikade u aktivnosti, da tako kažem, na terenu su bili samo ljudi iz Ministarstva. Mi smo s vama se čuli negdje, ja mislim, oko jedan poslije pola noći i sa g. Izetbegovićem. Jednostavno, nigdje nikoga, ljudi moji. Po svakoj mogućoj logici je kompletno i Predsjedništvo i Vlada trebalo u ponoć da zasjeda.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Molim vas, apropo toga, a onoga što je maloprije rekao...

VITOMIR ŽEPINIĆ:

To ćemo kasnije pod razno, molim Vas.

Drugo, mi smo došli u situaciju u zadnje vrijeme, ne u zadnje vrijeme nego čitavo prepucavanje, da tako kažem, oko nekakvog kadrovskog razrješenja u MUP-u. Suština je da se što ekstremniji to bolji dovede na funkciju. Mi smo u pojedinim stanicama totalno razdvojili operative iz razloga što su došli komandir i načelnik koji su krajnje ekstremi, koji međusobno neće ni kafu da popiju, a da ne govorim o tome da zajednički sjednu i dogovaraju oko posla. Mi ćemo za nas pripremiti jednu informaciju koju ćemo poslati predsjednicima stranaka, da razriješe statusna, životna pitanja oko 70 ljudi na izričit zahtjev stranaka koji su morale da odu sa rukovodnih funkcija. Ne zato što nisu dobro radili, nego zato što je tamo nekakav lokalni stranački vođa procijenio da nije dobar Srbin, dobar Musliman, dobar Hrvat. Prema tome, mi ili ćemo da vratimo se u profesiju pa da dignemo ruke, brate, od svega. Oprostite, molim vas, mi već imamo tih istih ljudi koji su od stranke postavljeni, koji dva dana prije da informaciju, ako dođe do neke informacije operative, stranačkom nekom bliskom prijatelju, nego što daje ministru ili njegovim saradnicima. Ne može se tako raditi.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Je li to Vaša sugestija da Savjet to prihvati?

VITOMIR ŽEPINIĆ:

To Savjet mora narediti. Razumijete. Prema tome, neshvatljivo mi je, vrtimo se u krug, znate. Paravojne formacije. Mi smo prije pola godine, na ovom istom Savjetu, rekli jasno i glasno – onog momenta kad stane rat u Hrvatskoj, a to je po tadašnjoj našoj procjeni bilo oko 10 hiljada iz ove republike, će se vratiti u ovu republiku. I mi to sad doživljavamo. Sad je kao normalno uzeti ručni bacač i pogoditi benzinsku pumpu. Ni kriv ni dužan onaj čovjek tamo, da li je privatnik, da li je točio ili nije točio gorivo, kakav je sa kumulativnom minom našao za shodno da pogodi benzinsku pumpu. Ovaj baci bombu, ovaj... Slušajte, mi u svim tim dosadašnjim situacijama, kad smo išli na razgovore, mi smo nailazili na daleko savremenije opremljene formacije sa kojima mi treba da se tučemo, nego što je naš milicionar. Šta će milicionar sa pištoljčićem nekakvim, automatskom puškom, nema pancira, ljudi moji.

Mi godinu dana oko toga i razmišljamo i razgovaramo, ima li ili nema. Došli smo u situaciju mjesečno 700 hiljada maraka smo uplatili zavodu „Crvena zastava“ i 150 pištolja mi oduzme SUP Srbije, mi se o jadu zabavimo da nam vrate to. Po kom osnovu, ljudi moji? I potpredsjednik Vlade direktno pismo predsjedniku Vlade Srbije, molimo da nam se vrati ono što je naše. To je neshvatljivo ljudi.

Ova republika mora konačno da kaže hoćemo li mi da vodimo računa o stanju koje je u Bosni ili nećemo. Nama kolo vode, ja sam jednom prilikom u Parlamentu rekao, tri stranke se međusobno prepucavaju, četvrta stranka uzima vlast. To su kriminalci. To je četvrta stranka koja je trenutno na vlasti u ovoj Republici po svim elementima. Čak i po vojnom organizovanju. I s tom činjenicom mi se moramo suočiti. Prema tome, ja mislim da, ovo što je rekao ministar, možemo mi to i posmatrati kako god možemo. Da li je to legalizacija ili nije legalizacija, ali moramo prihvatiti činjenicu da je to tu među nama. I da je naruženih pojedinaca, dobro obučениh i dobro opremljenih u gradu Sarajevu više nego regularne milicije. I mi moramo to pitanje razriješiti putem stranaka. Prema tome, ja mislim da Savjet za narodnu odbranu, Savjet za zaštitu ustavnog poretka, na čelu sa rukovodstvom Druge armijske oblasti, mora pod hitno sjesti i da se kaže – šta dalje. Jer ne zaboravite da ovo što smo bili i barikade, i povukli, pa smirivanje itd. Slušajte, imate situaciju u svakoj opštini da ljudima nije stalo da se smiri situacija ni u Brodu, ni u Čapljini ni koji đavo. Koji ne slušaju više ni centrale stranaka.

Neka nam kaže g. Simović šta su doživjeli on i potpredsjednik Čengić juče u Foči. Ne sluša nikoga. To je nekakav tamo lokalni... i nama se dešava da nam saopštenje daje svako kako hoće. Naš republički tužilac nije nikome do sada podnio prijavu za iznošenje glasina u štampi. Šta meni treba sada da se ja pravdam jesam li kriv ili nisam. Nemojte molim vas. Prema tome, mora se pod hitno reagovati ako hoćemo da, koliko toliko, povratimo neko funkcionisanje pravne države. Neko funkcionisanje. Da zanemarimo sad činjenicu naruženog naroda koga ne možete izvesti niti na barikade niti u neke formacije. Ali za formaciju vojno-organizovanih ima. To je jasno. I da budemo načisto, u organizaciji tih paravojnih učestvuju i naši radnici i aktivni i rezervni, kao i aktivni rezervni pripadnici JNA. To se mora priznati, ljudi. Koga mi zavaravamo. I to treba da zna armija sa svojim komandantom.

Drugo, mi smo, i ministar i ja, nekoliko puta do sada rekli i Kukanjcu i svima ostalima – slušajte, vojni vrh treba da je u Sarajevu. Oprostite, najneuralgičnija tačka trenutno je na ovim prostorima. A, ne, mi se dopisujemo. Zovem ih ja telefonom – hajde, dođite. Mi smo prije, na određen način, upozoravali vojni vrh da može se očekivati niz incidenata. To smo upozorili i Predsjedništvo, ako se sjećate. Što se tiče nas, mi smo obezbijedili, da tako kažem, mjesta za održavanje referenduma, ali smo procjenjivali da može doći, vezano za to, do određenih incidenata, do ovoga, do onoga. Slušajte, nismo ništa ... Ja vam tvrdim da su se na terenu ti paravojni oteli do te mjere da više ni glavne odbore stranaka ne slušaju. Ne zarezuje nizašto, shvatate. Jer, jednostavno, to je prilika kriminalcu da uzme vlast. To

mu je jedina šansa. I još ako imamo indolentno ili nikakvo ponašanje pravosudnih organa koje niti odrađuje na naše zahtjeve niti na naše prijave, onda se on osilio. U međuvremenu je preko stranke, on će obezbijediti zaštitu naroda ovog ili onog, dobro se naoružali. Slušajte, to je vlast, to je vojska.

Molim vas, sramotno je, ja sam zvao da sad u Novom Sarajevu džamija i stanica su jedno do drugog. Ispred stanice tri milicionara, ispred džamije četvorica u zelenim beretkama. To znači da se izgubilo i povjerenje u tu miliciju ili jednostavno su nekakvi našli za shodno – oni će da garantuju mir i bezbjednost. Nemojte, to je bruka do koje smo mi doveli legalne organe vlasti. Mi smo doveli milicionara u situaciju da ne smije nikoga poprijeko da pogleda. Tako da to stalno zasjedanje, to je pod hitno ljudi.

BILJANA PLAVŠIĆ:

I to oba savjeta.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Oba savjeta i kompletan vojni vrh odavde, armijske oblasti i da vidimo. Pa ako se procijeni da treba sa tim Jukom Prazinom i onim komandantom bijelih orlova, hosovaca sjesti, pa što ne sjesti. Neka ih, ali neka bar ne izazivaju belaj.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ne sjedeti, to treba hapsiti. Ja sa njim neću da sjedim. Ja sa njim, dok sam ja ministar, mene je izabralo 200 i nešto poslanika, ja neću sjesti. Neka sjeda Radovan Karadžić i slični stranački lideri koji su ih doveli – i Alija, i Kljuić i Radovan. I g. Plavšić, ako Vi opet s ovog sastanka odete na savjet kod Radovana, on će vam reći kao i njegov pacijent koji je ležao kod njega, onaj naš milicionar u Bosanskom Brodu koji nam izazva rat tamo iz SDS-a, a sad mole da se pomire (ja sam proveo subotu i nedjelju tamo). Jedan čovjek sa osam razreda škole vodi nam politiku. To je žalosno. I skupio 20–30 oko sebe onih seoskih mangelija i došao do nekakvih pušaka. Sa osam razreda – pozornik, predsjednik SDS bolestan čovjek. To je Radovanov čovjek, to je Radovanova uzdanica. Takvih imaju i Alija i Kljuić.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

A komandir stanice milicije Srbin.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Jeste. I ja pod hitno tražim da odavde potekne inicijativa za rad javnog tužioca, pravosudnih organa. Mi kako smo došli na vlast nikog nismo priveli. To je žalosno. Nikog. Šta radi to sudstvo? I Blagoja Adžića, gospodina koji komanduje iz fotelje iz francuskog ležaja u Beogradu. Tamo mu je divno. A ovdje Jugoslavija tripartitna vlast i Bosna. Srbija je Srbija. Zna se u Srbiji šta je. Šta on traži u Beogradu? Ja bih tražio njegovu odgovornost, odgovornost tužioca i pravosudnih organa. Ako hoće da spašava mir. Briga njih za Bosnu. To meni tako izgleda. Mi to debelo plaćamo. Izvolite, gospodo, da se odredimo prema armiji.

Iste ove beretke ili zenga ili hosovci nazivaju ovu JNA paravojnim jedinicama.

Drugo, Kukanjac i slični, ja sam obavio razgovor s njima. Ja sam bio u armiji četiri godine. Kažu mi – Alija, mi što smo imali to drži front. Većina je svoje sinove poslala vani. Ljudi, među nama rečeno, njih ima svega 22 hiljade. Sada SDA svojih formacija ima 80 do 100 hiljada, HDZ oko 60 hiljada. Zašto to prešutiti. Za ovo će biti odgovoran Savjet za zaštitu ustavnog poretka jednog dana. A to će biti vrlo brzo. I vodite računa g. Plavšić da i vi ne budete u situaciji da morate bježati. Bićete odgovorni za hiljadu-dvije mrtvih ljudi što vam budale tamo u SDS ili bilo gdje vode politiku i ubijaju ljude. Služba ima i zato. I ako Radovan Karadžić će voditi Savjet i Predsjedništvo i SDS i pregovore, onda mi nemamo tu državu i oko njega biti 10–20 kriminalaca u Holidaj inu i dole da mu spasu glavu. Spasiće njemu Alija Delimustafić. Ja ću ići prvi. Ali ja s kriminalcima ovdje neću sjediti. I moramo pod hitno sa vojskom pohapsiti to.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To razumijem. Ali sam maloprije razumjela da Vi hoćete da mi razgovaramo sa tim ljudima.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Zašto potcjenjujete? Kukanjčeva vojska je 22 hiljade, a Alije Izetbegovića 80 hiljada – stranačka. Kljuićeva je 60 hiljada.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Je li to nesporazum bio? Ja sam razumjela Vas da vi kažete da bi morali razgovarati sa njima.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Koje vojske?

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ove koju imamo ovdje.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Koju imamo?

BILJANA PLAVŠIĆ:

JNA.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

A zenge, beretke i ovo nemamo, je li?

BILJANA PLAVŠIĆ:

Imamo, molim Vas, da vam kažem. Ako ništa, ono sam juče na licu mjesta vidjela. Ali sam isto tako vidjela i ovo: bio je, g. Kljuić vjerovatno poznaje gospodina Kordića⁴⁹. Sa g. Markovićem sam mogla samo 15 minuta razgovarati jer je napustio sastanak u Mostaru. Ali sa g. Kordićem sam razgovarala. Zna li vi, onaj moj utisak koji sam ja dobila i zaista koji me ne vara. Ja mislim da on nije mogao juče ništa samostalno da uradi jer hosovci vjerovatno s njim manipulišu. HDZ nema, je li on član HDZ, nema snage.

STJEPAN KLJUJIĆ:

Ima snage. To su svi isti. Čapljina je sva ista. Ali nije problem u tome.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Može li on da komunicira s njima? Jer ovo o čemu Vi govorite, ja jesam zato da mi pozovemo i Karadžića i g. Kljuića i g. Izetbegovića kao predstavnike stranaka i da razgovaramo s njima.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Da se dogovorimo. Da se ovdje odredi vojska i da tripartitno idu svi u vojsku da spasu ovu državu. Inače, nema nas za dva mjeseca, nema. Kaljašnikov je nula. Zuje protivavionske. Imamo sve informacije. Hrvatska više ne zna šta će s oružjem. Prevozi se, dovoze se ljudi. Odredite kao predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka BiH inicijativu da se odredi vojska Bosne i Hercegovine, da ne sjedi Adžić u Beogradu gore, ja ga nisam vidio godinu dana. Mi možemo umrijeti po njemu i Komanda armije. Vidim Juku Prazinu svaki dan i kriminalce ovdje, oni komanduju. I stranačke vojske. A Blagoja nigdje. Aco Va-

49 Dario Kordić. Jedan od vodećih političara u zajednici bosanskih Hrvata. Od 1991. do 1995. godine predsjednik Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine, od 1992. do 1995. potpredsjednik i član Predsjedništva Hrvatske Zajednice Herceg-Bosne, a kasnije Hrvatske Republike Herceg-Bosne. Zbog ratnih zločina u hrvatsko-muslimanskom sukobu, Haški tribunal ga je osudio na 25 godina zatvora.

siljević⁵⁰ nije nam se javio dva mjeseca. Čija je to vojska? Što da je više plaćamo? Ili neka se odredi vojska da idemo i mi u vojsku, da bude ovdje komanda i da sredimo ovu mafiju. Mafiju. Ovo je mala Sicilija Sandžaka, Šiptara i drugih uvoznih. Ovo je mala Sicilija g. Plavšić. Ovdje će staviti eksploziv pod Vaš, pod moj stan i slično. Uzeće mi dijete i tražiti milion maraka za dva dana. Ja bez vojske sam nemoćan. Dok u vojsku ne ode i SDA i HDZ nema države. I ni jedna država ne može bez toga. Ako budete slušali Adžića i Karadžića mi nećemo ovdje sjediti za mjesec-dva dana. Dakle, govorim Vam.

Nije Radovan Karadžić najpametniji i nemojte za sve ići po mišljenje, nego i predložite, Savjet će usvojiti da se odredi vojska i da Kukanjac okupi sve narode i zajedno sa Delimustafićem, kao što sam i ja. Vidite, MUP ipak funkcioniše. Šta mislite takva funkcija da je kod vojske? Ovo bi blistalo. Mi smo u prednosti nad Hrvatskom i drugde. Švajcarska bi ovo bila za godinu-dvije dana. Švajcarska. Nemamo ništa praviti, nemamo ništa graditi. Zašto i ne sjesti pa se ne dogovoriti? Ako su mogli napustiti Makedoniju, zašto ne mogu ostati ovdje zajedno sa Muslimanima i Hrvatima. Što se stide toga? Ostaće bez išta. To je moje mišljenje. I to pod hitno ako bude imalo pameti.

Da i ovi vojni penzioneri, ima ih 30 hiljada, ima vojnika toliko koji su došli iz Hrvatske i Slovenije i Makedonije što je kod nas našlo utočište. Da pod hitno im isplaćujemo da dožive starost da su s nama. Zašto se ne odrediti? Slušati Blagoja Adžića gore u fotelji. Ne smiješ doći do njega, a ovdje svaki dan eksplozija. Blagoje Adžić veze nema, briga njega više. Niti ga ko sluša niti ima pojma o čemu. Ja to odgovorno tvrdim ljudi. Meni je žao što smo mi ovdje, nema ni kvoruma, ništa. Ali ovo je ovako. Ovo malo vi preradite, razmislite i da idemo pod hitno sa inicijativom da spašavamo državu. Uzeće vam SDA i HDZ ovo sve, osnovaće svoju vojsku. Zengu ne može bog razoružati. Vi dajete SDA odnosno beretkama da formira vojsku. Radovan to i traži i proizvešće. Isto i HDZ. Zapamtite. Dnevno ulaze 3–4 šlepera oružja. Dnevno. Šta vam je? Ko će to razoružati? Da priđe Radovan? Ma kakvi. Vi ćete izgubiti po Radovanu i ovo malo Bosne što smo imali. Ovdje će nastati krvoproliće. Ja Vam to garantujem. Imamo i dokaze od Vučurevića.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Molim Vas, da Vam kažem. Nemojte Vi meni Radovana...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ne, sve mišljenje ide stranačkim liderima.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Nije istina. Nemojte molim Vas. Ja te stvari ne radim. Vi treba da znate da ja u ...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Vi ste predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, a ako ste nesposobni, podnesite ostavku.

Ali Vi ste krivac za krvoproliće u BiH ovdje, ovo se snima, Biljana Plavšić kao predsjednik Savjeta za zaštitu ustavnog poretka. Ja ću to dokazati. Upozoravam. Krvoproliće će nastati za mjesec, za dva, niste ništa poduzeli.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Oprostite Delimustafiću, ja nisam kriva za krvoproliće. Ja nisam kriva.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

I ja sam član ovog Savjeta. Šta ste poduzeli za godinu dana? Proizveli ste Prazine i slične kriminalce i stranačke vojske. Za godinu dana. Eto eho vladanja našeg. Zajedno sa mnom ste krivci. Ja neću više da budem.

50 General Aleksandar Vasiljević, načelnik Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Vi se malo smirite i vodite računa šta govorite.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Nemam se šta smiriti. Ne smijem kući spavati. Pet tjelohranitelja me čuva u neakvoj demokratskoj zemlji. Šta ću se smirivati? Na čelu koje je Biljana Plavšić, Alija Delimustafić, Alija Izetbegović. Smiri se. Treba nas sve pohapsiti. Narod doći i otjerati nas u logore. Miran sam bio dok su prethodnici bili.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Da ja nešto konkretno kažem i nešto konkretno predložim. Prije svoga, nameće se kao jedan imperativ, nužna izreka, nužna potreba a to je da puno češće zasjeda Savjet za ONO čiji je predsjednik g. Izetbegović i ovaj Savjet. Svako u domenu svoga djelokruga koji je utvrđen djelimično ustavom, a više poslovníkom o radu koji ste nedavno i usvojili. Kad to govorim, imam u vidu jednu činjenicu, a to je da je Vlada do današnjeg dana imala oko 160 sjednica, a moja Komisija za unutrašnju politiku, pravosuđe i upravu imala je preko 60 sjednica. Mislim da razlog zašto češće nije bilo sjednica jednog i drugog savjeta posebno tu mislim na Savjet za ONO, je činjenica da je postojao taj Krizni štab. Mislim da je dobro što se ponovo sve vraća u okvire ustavnog i zakonitog. Mi smo u subotu i petak, ko ne zna da obavijestim, imali dvije sjednice Vlade na kojoj smo razmatrali bezbjednosnu problematiku i mislim da je bilo neophodno, ja sam to i rekao na sjednici Vlade, da su tim sjednicama prisustvovali i gđa Plavšić i g. Izetbegović. Međutim, iz razloga što nisu ni pozvani, a g. Izetbegović je bio odsutan, nije to realizovano.

Mislim da je bilo isto tako jako dobro da je sjednici Vlade prisustvovao i g. general-pukovnik Kukanjac, komandant Druge vojne oblasti i mislim takođe da je bilo dobro da smo ga i danas na sjednicu Savjeta pozvali. Neovisno od toga što nije na sjednici Savjeta, g. Lakiću vaš je zadatak da gđi Plavšić jednostavno skrenete pažnju. Dakle, šta je na dnevnom redu, da vidimo ko i kako treba da bude pozvani i da nam pomognu da što operativnije i efikasnije radimo. Na sjednici Vlade imali smo dvije informacije koje nam je pripremio MUP. To je Osvrt na bezbjednosnu situaciju u Republici i Informacija o događajima u vezi sa postavljanjem barikada u Sarajevu. Ne znam da li su došle do vas, pretpostavljam da jesu. Mislim da, ako svi članovi Savjeta to nisu dobili, ne znam da li je g. Izet dobio.

Zatim, sljedeća stvar koja mi se čini izuzetno značajna. Mislim da je puno značajno, izuzetno značajno da predstavnici Predsjedništva i vlade budu više na terenu. I ovo što smo imali u B.[osanskom] Brodu i ovo gdje ste vi juče bili prisutni, vi ste inače i puno prisutni na terenu, prema tome, kritika je na one druge koji se nigdje ne pojavljuju. A bilo bi izuzetno dobro da se pojavljuju. Ali, prethodno dogovor Predsjedništva i Vlade. Mi smo bili prekjuche u jednoj nezgodnoj situaciji kad smo opredjeljivali ko bi iz Vlade trebao na ova krizna područja da ode i neko počeo da predlaže članove Predsjedništva. Ja kažem – mi možemo sugerisati Predsjedništvu, ali ne možemo mi odlučivati hoće li i koji će član Predsjedništva otići. To znači neka prethodna komunikacija. Ja to vidim na nivou generalni sekretar Predsjedništva i sekretar Vlade. Oni oko toga moraju da brinu da bi bili operativni. Dakle, jedan od propusta koji se jednostavno više ne može tolerisati.

Na terenu je izuzetno dobro da se i na sastanke bilo članovi vlade, bilo Predsjedništva, zavisio od toga ko ide, pozivaju i poslanici Skupštine BiH. Ja sam se na primjeru B. Broda uvjerio da je to izuzetno značajno i jednostavno kao jedna činjenica moraju se pozivati i ovi lideri pobjedničkih stranaka. To je dalje jedna od situacija. Tamo gdje su problemi nastali ili se vide i radi prisustva vojske ili možda se očekuje učešće vojske u razrješavanju ovih problema, prije svega bezbjednosnih, neka se prozivaju predstavnici JNA.

Zatim, neko je spomenuo potrebu još veće efikasnosti i osposobljenosti MUP-a. Vidim da ni Alija ni Vito oko toga nisu ništa rekli. Međutim, želim da kažem da su neke tu

i najkonkretnije aktivnosti preduzete. Tu, prije svega, mislim na povećanje rezervnog pa i aktivnog stava. Jedna informacija koju je MUP radio, koja nije praćena svim odgovarajućim procjenama, mada je pretendovala da bude analitička, dobila je podršku deklarativnu, odnosno načelnu, na sjednici Vlade i evo u toku su aktivnosti oko povećanja rezervnog sastava. A za aktivni sastav trebaće i mišljenje Ministarstva za finansije i obezbijediti dodatna sredstva u budžetu. Tako da ja nisam siguran kako će to ići. Očigledno ima potrebe da se i Predsjedništvo u to uključi.

Oko ovoga što je rekao g. Kljuić, žao mi je što je g. Kljuić izašao, a tiče se efikasnijeg rada MUP-a i Republičkog javnog tužilaštva, mislim da bi bilo dobro da se mi danas ovako dogovorimo ovdje: da tražimo još efikasniji rad MUP-a i pravosudnih organa. To znači i sudova i javnih tužilaštava u uspostavljanju narušenog javnog reda i mira u našoj republici. Ne može se sva krivica niti može a niti je to u redu, uostalom nije u skladu sa zakonom, prebacivati na Republičkog javnog tužioca. Imaju opštinski, odnosno osnovni tužioci, imaju viši tužioci i njihov je zadatak – tek kad oni svi zakasne pa ne reaguju, onda republički javni tužilac.

Međutim, nije dobro što nam ne reaguju ni osnovni ni viši javni tužioci. Imamo mi na području grada Sarajeva višeg javnog tužioca, ako je bilo elemenata za krivično gonjenje to je trebalo sve ... Međutim, činjenica je da su i pravosudni organi, i to treba voditi računa, nalaze se u izuzetnoj jednoj nezgodnoj situaciji u ovom trenutku, više od trećine sudija i javnih tužilaca su razriješeni. Neki po osam ili 10 mjeseci. Zatim najavljuje se radikalna smjena svih javnih tužilaštava. Ja ću vas podsjetiti da smo u petak imali sjednicu Vlade i uz moje protivljenje jer sam rekao da nije u skladu ni sa Ustavom ni sa drugim zakonima, donijeli smo, predložili smo Skupštini zakon da se do 31. maja izvrši smjena svih javnih tužilaštava u Republici. Prema tome, ako je u ovom trenutku Javno tužilaštvo kao državni organ u funkciji gonjenja učinilaca krivičnih teška u teškoj situaciji. Ovakvim aktom ako u Skupštini prođe ovo rješenje, javno tužilaštvo će biti dovedeno, ja bih rekao, u ko zna kakav položaj. Dok mi za tri mjeseca odlučimo ko će od ovih ostati, dok nove izaberemo, ovi tužioci nam neće ništa raditi, nego će vrlo slabo raditi.

Moram da vam kažem, moja ocjena efikasnosti državnih organa. U ovom trenutku je najbolje ništa ne raditi. Najbolje. Pa i ovi ovlašćeni radnici u MUP-u reskirajući hoće li otići negdje tamo i poginuti ili će biti suspendovani s posla ako nešto urade ili da ništa ne rade pa da ih kritikuju da ništa ne rade, oni se odlučuju da ništa ne rade. Nažalost, imamo takvu jednu paradoksalnu situaciju. Zatim, oko ovih paravojnih formacija. Ja predlažem, Alija, ovako da se dogovorimo oko paravojnih formacija. Vidite, ja sam apsolutno protiv toga da mi javno se oglašavamo i sarađujemo sa liderima ovih paravojnih formacija. Međutim, nalazimo se u tako nezgodnoj situaciji da ću ovdje ponoviti nešto što je g. Delimustafić rekao, ja sam to par puta i na sjednici Vlade ponovio, kad je on rekao: ako treba i sa crnim đavolom da bi se obezbijedio mir. Mi se moramo, predlažem da to bude i stav Savjeta prema Predsjedništvu, da se na sjednici Predsjedništva pokrene pitanje ovih paravojnih formacija i uspostavljanja, ne znam na koji način saradnje, ali stavljanja pod kontrolu paravojnih formacija.

Vidite, mi imamo zaključak da JNA razoruža paravojnu situaciju, da joj MUP insistira u tome. I mislim, to je mrtvo slovo na papiru. Kod činjenice da paravojnih formacija SDA ima četiri puta više nego JNA i da ne govorim ostale stvari. To bi bio uvod u sahranjivanje BiH. I mi mora sada da vidimo šta ćemo da uradimo na Predsjedništvu. Dakle, nećemo mi zvanično ni pozvati njih niti ćemo zvanično razgovarati. Ali da moramo uspostaviti neki kontakt sa njima pa i sa crnim đavolom, razgovarati u funkciji uspostavljanja javnog reda i mira. Ja vjerujte da jesam zato. Zato predlažem da to ide kao neki stav. Da li ćemo mi razgovarati sa g. Karadžićem, g. Izetbegovićem i g. Bobanom ili Kljuićem oko toga, ali da to bude i stav Predsjedništva.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To da, ali ne sa ovim tipovima koje ste spominjali. Ovo sam mislila, ovo je vrlo dobro rečeno, gledajte. Da ovo usvojimo, da predstavnici stranaka budu ako su iza njih paravojne formacije, mi ne možemo sa tim ljudima iz tih paravojnih formacija razgovarati. Znate šta znači njih uvesti u zvaničnu instituciju. To ja ne bih nikako. Nego bih jednostavno predstavnik stranaka, a oni imaju da obave taj dio posla.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

G. Plavšić, molim Vas, prije toga mi moramo izgraditi status JNA, ili je nazovite kako god hoćete, u Bosni i Hercegovini. Da se zna. Isto obilježje. Kako će biti, kako se dogovore. Da li će to biti petokraka, ovo ili ono, to je nebitno. Ali ne zaboravite da je u stvaranju ovih paravojnih formacija na određen način i Predsjedništvo svojim odlukama uticalo na to. Slušajte, ako Muslimani ne idu u redove armije, oni se moraju organizovati. Ja vam tvrdim da će u slučaju da ne riješimo pitanje JNA, odnosno vojske u BiH, trenutno svi rezervisti i ovi koji su u službi u JNA, a Srbi, isto tako, preći u neku stranačku vojsku. Pazite, nama na Palama kaže ova zajednička patrola MUP-a i armije ne smije doći. Takvih slučajeva imam u nekim sredinama.

Prema tome, mi moramo na nivou Republike opredijeliti se i izgraditi jasan status vojske. I dok to ne riješimo, nemamo kud ići, ni u kakve ni razgovore ni pregovore oko paravojnih formacija. Iz tih razloga ja mislim da bi Savjet trebao pod hitno da inicira sjednicu Predsjedništva, proširenu sjednicu Predsjedništva sa predstavnicima stranaka, sa predstavnicima vojnog vrha na čelu sa Adžićem ovdje i da sa te sjednice ide opredjeljenje šta sa JNA, odnosno šta sa armijom u BiH. Molim vas. Jer stvaranjem ovih zajedničkih patrola MUP-a i armije, ja vam tvrdim da general Kukanjac ima niz telegrama podrške upravo od muslimanskog svijeta.

Prema tome, ako izgradimo takav odnos i ako smo mi u policiji zagovornici tripartitnog odnosa, i učešća sva tri naroda u toj policiji, onda to moramo izgraditi i sa vojskom. Dok to ne izgradimo, nemamo šta drugo razgovarati. Svaki drugi razgovor je izlišan. Prema tome, mi možemo, kad izgradimo taj status, ovih 60, 30 i 30 hiljada sad nekih naših procjena paravojnih formacija, bar za po 20 hiljada ih staviti pod zajedničku kapu. Pa neka ne ide 5.000 kriminalaca koji vršljaju i koji su se stavili na čelo vrlo poštenih momaka i Muslimana i Srba i Hrvata. Vrlo poštenih momaka. Koji je u selu izdajnik ako se ne pridruži toj nekoj paravojnoj jedinici tamo, nekoj miliciji, nekoj vojsci. On je izdajnik. A s njim komanduje kriminalac. Prema tome, mi te čestite momke moramo u neku komandu.

Pazite, te formacije su dobro naoružane. Onaj ko je podijelio oružje, on s njim i komanduje. Prema tome, ako armija to uzme pod svoju komandu, shvatate, moramo to. To je narod. Mi treba da imamo na umu jednu činjenicu koja je, htjeli mi to priznati ili ne, već pojava i u miliciji. Da u pojedinim sredinama, zato što je petokraka na kapi, ljudi neće da nose kapu.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ovo na vrijeme nije shvatio Boljkovac⁵¹, naš kolega i Degoricija⁵² u Hrvatskoj i vidjeli ste šta se desilo. Tražite ovdje, isto će se ovdje Vukovar mali desiti ako mi na vrijeme ne shvatimo i ne prihvatimo ovih 110 hiljada pod raznim obilježjima. Jer Alija Delimustafić ako mu da pušku, on mene mora slušati. Nije mu je dao Kukanjac. I on, taj isti, naziva Kukanjca paravojna ili okupatorska. Ovo je pet do dvanaest.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Milicija u Čapljini ne nosi kapu uopšte.

51 Josip Boljkovac. Ministar unutrašnjih poslova u hrvatskoj vladi 1991.

52 Slavko Degoricija. Hrvatski političar, osnivač HDZ-a, zamenik ministra unutrašnjih poslova.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Pa, znate zašto?

BILJANA PLAVŠIĆ:

Znam.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Suština je i osnovni problem se krije. Zašto paravojne formacije? Paravojne formacije zato što JNA u BiH je postala jednonacionalna. Sad da mi ne istražujemo uzroke zašto je to. Suspendovani su savezni zakoni, rečeno je Srbi primjenjuju, Hrvati i Muslimani ne primjenjuju. Odnosno mali broj Hrvata i Muslimana primjenjuje. Mi sad, ja sam sa Docom sad bio u Slavonskom Brodu. Vjerujte, mi smo razgovarali dugo. Ja kažem Doku, ja kod njega primjećujem 90 stepeni kvalitet kada je u pitanju JNA. Znači ostalo je još 90% i riješili smo problem armije. Ja njemu kažem: – Doko, molim te, daj koncept promišljen, osmišljen, konsekventno izveden šta predlažeš da se unaprijedi saradnja sa JNA? Šta predlažeš da se Zakon o vojnoj obavezi primjenjuje, da se svi odazivaju na poziv vojske, znate, i da vojska postane ne srpska, nego i hrvatska i muslimanska? Onda neće biti paravojnih formacija. Neće biti paravojnih formacija. Sad pogledajte, ja od Doka to i tražim, mi to možemo da tražimo. Neka i to bude zaključak. Doko već ima, vjerujte, ja ga u 70% stvari podržavam. On predlaže tamo izmjene korpusa, da ne bude Užički da pokriva ovdje, nego Mostarski korpus, Bilečki ili ne znam koji. O svemu se možemo dogovoriti. Ali najgore je krpiti jedno stanje u kojem se ništa ne dešava, nego sve što se dešava, dešava se na štetu svih nas ovdje. U ovome je suština. Dakle, nestaće paravojnih formacija kad budemo imali armiju za koju ćemo svi kazati da je naša armija.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Opredjeljenje armije je da regruti iz BiH služe u BiH. Razumijete.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To bi bila ta transformacija armije.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Onda molim vas, Hrvati iz zapadne Hercegovine neka služe u Bileći, neka služi u Tuzli, ali u BiH. I ne treba mu zatvarati oči. I prema tome, mi pod hitno, ako već imate, jer su i oni progledali malo na svoje oči, ta transformacija. Mi moramo biti inicijator toga i treba pod hitno to rukovodstvo general-štaba, naše Predsjedništvo prošireno sa svim što se kaže faktorima koje smatrate i da to statusno pitanje razriješimo.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Mi da imamo vojsku, Ministarstvo kakvo je tripartitno zastupljeno procentualno, vjerujte ovdje muha ne bi mogla proći u gradu. Tako smo mi složni, mi zajedno pijemo kafu, ali ja više nemam snage. Vjerujte, pet je do dvanaest da mi date vojsku i da napravimo red. Pod hitno. To je Savjet za zaštitu ustavnog poretka Republike. A i samo lisabonsko pitanje broj jedan za koje su svi glasali da su nedjeljive granice, da ostaje isto, da je Republika tu gdje jeste. Znači, nema. I četvrt Hrvatskoj, četvrt ovamo, četvrt ovamo, četvrt ostalih. Nema toga. Dakle, to je samo odredište. A unutrašnje kako će, vojska i MUP vam neće smetati da vi pravite kantone kakve vam drago. Mi nemamo ništa s tim. To je politika i ekonomija. Dakle, dajte nama da čuvamo mir i da ima pravne države. A vi se razdijelite kako hoćete i pod hitno mi dajte vojnika i milicionara jednog uz drugog i nema zime za ovu Republiku. Ostale je nesrušena, ostala je bogata, Austrija je bez ovih zgrada i fabrika tada pravila pruge i ceste zato što ima bogatstva, šume, ruda i svega. Ali ima i ovih zgrada. Vidite vi, ima i ovih zgrada Skupština, Vlada, to je Amerika dala oko 16–18 milijardi dolara, olimpijada. Nećemo to nikada vratiti zato što je rat otpisao. Sve su firme ostale kao

dioničarske, izmijenile žiro-račune, nemaju anuiteta, nemaju ništa. Treba nam samo vlasti i pravne države i svi da budemo bogati. Pa svi imamo i stan, i vikendicu, i kuću, i video-ri-kordere – izgubićemo to pa će nam zolje, radi ovih budala osam razreda, popije pola litra vinjaka i sastavi. Nemojte njima davati vlast, dajte nama i armiji i da imate red i sve.

BILJANA PLAVŠIĆ:

G. Muhamedagić, izvolite.

MUHAMEDAGIĆ:

Ja se izvinjavam. Pozdravljam vas ovdje. Posebno mi je drago zbog ovakve atmosfere na Savjetu, znate. Mi imamo nekakvo međustranačko tijelo u B. Novom i rekao sam nemojte ga više sazivati jer donosimo preporuke, zaključujemo, savjetujemo, pozivamo. Međutim, ovdje smo čuli konkretne stvari i to je sada ono što ohrabruje, što moram napomenuti ovakve stvari na ovakvim savjetima se moraju raditi. Da mi ne ostavljamo ovo za sutra ili za prekosutra, nego da kažemo. Mislim da je ovo sjajan predlog.

Posebno me ovo, iako sam već načuo nešto od toga, što reče za g. generala Kukanjca da su spremni na dogovor jedan. Mislim da to treba što prije koristiti. Ja sam vama onaj dan kad smo bili tu u petak rekao nekih 10% gulanfera u vojnim redovima za koje nisu htjeli priznati da ima i tih 10%, konačno su morali, od 90%, poštenih ljudi njihovih porodica. Jer sada kažeš – ne možeš. Međutim, ja mislim da se tu može saradivati.

Sad ću vam reći primjer iz Bosanskog Novog. Ne znam da li vi znate oko toga. Dva-deset momaka – vojnih specijalaca je ušlo u Bosanski Novi. Za dva dana Bosanski Novi od grada u kojem je pucalo dnevno na hiljade metaka je postao miran grad. Samo dvadeset odlučnih momaka koji su napravili red. I ne pita ga jesi li Srbin ili Musliman. Prešlo u Dvor 20 ljudi u noći gulanfera, pokupio i pozatvarao. Došao u B. Novi našao 10 Muslimana, pozatvarao. Niko riječi nije rekao. Jer je uradio strogo profesionalno i napravio red u Bosanskom Novom. To sam ja rekao i to se mora. Dakle, ima tu itekakve snage i to treba što prije koristiti. Molim vas, vi da ste njih vidjeli – čovjek izvadi bombu, ja sam slušao čovjeka koji je vlasnik te gostione, pred njim izvadi bombu i izvadi osigurač. On ga uhvati za ruku, stisne, uzme mu vrat i osigurač i izbije mu zube oni automatom jer ne može sa takvim gulanferima.

Ovo što smo rekli, molim vas, to su kriminalci. Mi imamo poznatog Titinog, vjerujem da ga već imate i znate, čovjek koji nije normalan. Prvo nije normalan. Popio šaku aspirina i zalije to konjakom i njega puste iz zatvora u Tuzli, ja sam to prenio Hajri u pravosuđu, puste ga iz zatvora za Božić. I kako je ušao u Novi, došao opkolio stanicu milicije, uperio zolje, dajte mi ključeve i ovo i ono. Takvi kao Titin, kao taj Šumić kojeg sam išao u Blagaj razoružavati, napao rezervnu miliciju i uzeo tri puške. Ja išao ganjati, mogao i ja poginuti. Taj ne može biti ni Srbin ni Musliman, niti bi i jedan Srbin ili Musliman se mogao staviti na njegovu stranu. To je ono o čemu se mora posebno, a ovo je sada prilika da se u to krene.

Molim vas, ja tvrdim, u takvoj sam sredini mješovitoj, da nije tačno da neće u vojsku da s ide. Mi razloge nećemo sada govoriti.

Sada to hoće svako. Što kaže kolega Žepinić, dajte da to napravimo. Neće propasti država ako neko hoće iz Čapljine da bude u Bileći u vojsci. Hajmo i to. Hajmo napraviti državu, kažemo da su granice nedjeljive, a nemamo vojske. Hajmo je napraviti. Jer ta vojska evidentno je faktički sada, u sadašnjoj situaciji, jednonacionalna. Hajmo je napraviti tro-nacionalnu. I vjerovatno ima dobre volje, jer to se [...] ⁵³.

Ovo sve što sam govorio za Bosanski Novi svedok je general Uzelac ⁵⁴, bio tamo, nije se moglo napraviti. Kad je došao general Vuković napravio se red. Ali niko nije preko Save

53 Nejasno u originalu.

54 General Nikola Uzelac, komandant Banjalučkog korpusa JNA 1991.

prenio oružje nego ostavi ga, razduži se, hajde na vikend. Vрати se, evo ti ga. I sve je štimalo. Nema, to je milina izaći naveče. Ljudi izišli odmah, treći dan.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

U bolnici 30-orica čuva Juku Prazinu. Za istog Radovan Karadžić, prije dva mjeseca kad smo ga uhapsili i držali dva dana, kad nam je pretukao na pumpi milicionara zove, jer je sa njim bio u zatvoru, ležao u sobi, da se pusti. Eno Mome Mandića, imamo dokaz. Za istog. Nemojte. On ima svoje neke lične prijatelje iz zatvora i iz istrage i nemojte mi da nasjedamo. Nemojte. On je malo i posebno čovjek, ja sa njim ne mogu pregovarati. Jedino s Radovanom. Sa svima mogu samo sa njim ne mogu. Ali on kad zavre, ono crnogorsko i džaba je. On svoje i svoje. Odvešće nas u kaos. Odvešće nas u jedan Vukovar. Ja vam to govorim otvoreno, ja ću mu to reći u lice jer imam dokaz da je za Prazinu zvao. Isti nam belaj sad pravi.

Sa njim ležao u zatvoru radi kriminala. Ali je činjenica da su ležali zajedno u istoj sobi. Doslovce izvještaj dolazi meni gdje kaže – ja sam sa njim ležao, ne možeš ti meni ništa. Molim vas.

MUHAMEDAGIĆ:

I to sam htio reći. Dajmo sada, iskoristimo ovu situaciju. Ovo što govore gospoda iz MUP-a mislim da to apsolutno treba odmah učiniti, bez odlaganja. Jer ovaj savjet je to dužan i mora uraditi. Ali to je najkonkretnije što se može i to odmah obezbijediti razgovore i to ove razgovore o kojima smo govorili i slažem se s tim da to treba obaviti na nivou vođa stranaka. Jer ako to vođe stranaka ne dadnu, nema od toga opet ništa.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Trebaju dva savjeta, vođe stranaka i armija.

MUHAMEDAGIĆ:

Da se tu dogovorimo. Pa on može meni biti 30 puta Musliman, ali ako je gulanfer, nije za mene ni Musliman niti može biti. I tu moraju imati odriježene ruke. U tom pravcu nema nikakvih razgovora. Armija će uraditi.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Završite sa Alijom Izetbegovićem, ovi nam nisu ni bitni. Jer vidite, zapadna Hercegovina, nikad ni Tito u nju nije dirao. Zaboravimo je. Ali dajmo ovamo gdje smo mi 106 opština Srbi i Muslimani. Završimo sa Alijom Izetbegovićem. Ovi će se sami priključiti. Gdje će? Molim vas, problem je da sjedne Biljana, Koljević, Izetbegović, ja i Vito i Kukanjac i da riješimo. Ne treba nam tu neka velika sijela. Može se to tajno riješiti. Ja sam sjedao i s ljudima, dogovarao se, odem kod komandanta. Mi ćemo sad otići kod njega da mu reknemo ovaj problem. Mi imamo dokaze poslije ovih barikada i ovoga nešto novo i s jedne i s druge strane. Dakle, samo završite s Alijom Izetbegovićem. Evo vam recept. Ništa više.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Prije odlaska u Čapljinu ja sam sa g. Izetbegovićem, ja sam navikla da radim u Predsjedništvu, dobivam platu i dobivam platu za moj posao u Predsjedništvu i za ovaj Savjet. I mogu vam kazati da ja, kad odem na teren, kad me šalju na teren, ja u stvari nastupam kao član državnog organa. Ja sam to i juče u Tasovčićima, iako su se samo Srbi skupili, ja sam im rekla – ja sam ovdje došla kao član državnog organa, hoću da čujem šta, kakvi su problemi ovdje i sa tog stanovišta ako mogu da pomognem. I kad sam čula da je g. Hebib tu, onda sam pvela njega ponovo sa sobom u Tasovčiće da kažem, evo, to je čovjek stručan koji može sada da vidimo u vezi sa vašim problemima i to da rješavamo. Ja sam tako navikla da radim. Ja sam se Izetbegoviću javila onaj dan prije nego što sam pošla u Čapljinu. I on mi je rekao – formula MUP i armija neće vam funkcionisati u tim krajevima gdje

odlazite. Tako da armiju sam morala tu u tim predlozima, kako da se tamo sanira situacija, morala sam potpuno da je isključim.

MUHAMEDAGIĆ:

Hoće kad ta armija bude tronacionalna.

BILJANA PLAVŠIĆ:

U redu. Ovo bi išlo, znate. Tamo armiju ne smijete da spomenete.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

I ovdje ove patrole nisu, ali samo drže požar pod kontrolom. Ali možda bi dobro bilo da potekne od Savjeta jedan predlog. U nas je, recimo, poslanik a tamo nekakav načelnik. To je nespojivo. Gledajte ovo. Kakva bi stvar bila za Republiku da je Alija Izetbegović umirio članstvo u Stranci pa bio predsjednik svih građana, ko Kurt Valdhajm bi bio, da sjedi ko gospodin.

Da je recimo poslao Behmena ili nekog iz stranke pa da Predsjedništvo rekne – dogovor stranaka da vidimo da li će prihvatiti vama da polažu račune ovi dogovori stranački, a ne bacili ste tu Izetbegovića, Koljevića – to je promašaj. Za mene. Spustili ga na nekakvog Matu Bobana i na nekakve... Ko su oni da odlučuju? Otom, potom. To su trebali stranački pa vama polagati račune. Ili predsjednik izvršnog odbora i predsjednik Stranke. Kod Muslimana, to je ubitačno. Dajte da izvršimo depolitizaciju. Ako može da potekne to od Savjeta. Svugdje gdje drži predsjednik stranke uvalio se u opštini – i stranačku funkciju i ovamo jednonacionalno i tu nema sreće.

Dakle, treba pod hitno ići na Skupštinu sa predlogom da ne može i jedno i drugo. A imamo 70% slučajeva i u Ministarstvu. Mi to moramo riješiti a i u vlasti – da je predsjednik Izvršnog odbora i opštine i predsjednik stranke. I poslanik u Skupštini. To je zaštita ustavnog poretka, da potekne iz Savjeta inicijativa. Alija Izetbegović je predsjednik i Biljane, i Alije i Matinog djeteta – i Srbina, i Hrvata, i Muslimana. Ako će stranački pregovori tamo, nije smio ići. Mogao je nekoga poslati.

BILJANA PLAVŠIĆ:

G. Delimustafiću, kad je bila obnova mandata predsjednika jedini razlog koji sam navela, ali zaista sam čvrsto bila protiv obnove mandata zato što vodi stranku. Ja sam predlagala ili Ganića ili Borasa zaista ovdje, u ovoj sali. Smatram da to nije kako treba.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Neka to bude sada zaključak. Pošto smo vidjeli da to propada, da bude naš stav, jer smo mi Savjet za zaštitu ustavnog poretka Republike. Mislim da ni Izetbegović ne zna kakvu vlast imamo.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Ja podržavam potpuno predlog g. Delimustafića iz mnogo-mnogo razloga. U ovom trenutku u kome se Republika nalazi, depolitizacija se mora da izvrši prvo i na način da neko ne može biti funkcioner u državnom organu i funkcioner u političkoj organizaciji. Ja ću vam reći: dva puta mi je predlog na sjednici Vlade za izmjene i dopune Zakona o državnoj upravi propao iz razloga što više od polovine članova Vlade je bilo protiv toga. Imali su u vidu slučaj g. Kljuića, slučaj g. Izetbegovića i rekli. Međutim, ja sam se izborio, ako ništa drugo, kod g. Karadžića kad su vršeni novi izbori, rekli smo ne može neko biti i tamo funkcioner i ovdje, pa je tako g. Ostojić ostao bez mandata. Ali mislim da to može da bude stav našeg Savjeta i da mi idemo sa tim stavom prema Predsjedništvu i prema Vladi. To bi bilo jako dobro. Mislim da nije ni kod koga ovdje sporno.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

To je dužnost Savjeta za zaštitu ustavnog poretka, Simoviću.

MIODRAG SIMOVIĆ:

U predlogu zakona je otišlo da ne mogu biti isto tako niti na svom radnom mjestu i izražavati i zastupati, niti mogu biti funkcioneri. Prema tome, vi ste dali podršku i ja sam podržao. Nadam se da će u Skupštini taj predlog proći. Evo, MUP, izvršićemo depolitizaciju. Ali je problem što nismo najviši, znate. Ne možemo mi u opštinama reći šta nam se dešava kad to nismo u Predsjedništvu i u Vladi izvršili. Pokojni g. Lukić je bio funkcioner tamo, g. Lasić je funkcioner, g. Kljuić funkcioner i u Stranci i ovamo, znate. Ne možemo. Moramo na vrhu to riješiti. Sad to zvaničan stav, kad bude išao Savjet, a mi smo savjetodavno tijelo Predsjedništva, neka na Predsjedništvu g. Izetbegović još jednom kaže i neka i on pogleda je li to dobro ili nije.

BILJANA PLAVŠIĆ:

G. Delimustafiću, ja sam jedina ...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ne može, nema on snage, uma, zdravlja u 68 godini. Pa i Tito kad je obolio, od 70 do 80. upropastila se država. Već senilnost počinje.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ja sam jedina u Predsjedništvu to rekla, kad je bila obnova mandata, i rekla sam razlog zašto. Davala sam predloge, ne iz redova Srba da bude neko, da nastavi mandat, nego sam predlagala g. Ganića. Ja sam htjela da predložim g. Fikreta Abdića, ali znam, njegova je obaveza što je on izjavio ovdje da ne može zbog „Agrokomerca“. Davala sam predlog Borasa. Nije prihvaćen.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Dobro, neka ide zvaničan stav Savjeta. Ne može neko funkcioner i tamo i ovamo. Neka reaguju kako hoće na stav Savjeta.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Armija i ovo. Dva stava naša da idu hitno u proceduru. Da bar skinemo sa sebe odgovornost. Izabralo nas je 5 miliona ljudi i gleda u Savjet za zaštitu ustavnog poretka.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Hajte recite, molim Vas, kada. Bi li mi to mogli u četvrtak?

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Nema u četvrtak. Sutra uveče, čim dođe Alija Izetbegović da vidimo. Da ga upoznamo sa stavom Savjeta i da vidimo.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Znate šta, ja nisam sigurna baš da će se sutra naveče vratiti.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Najbolje bi bilo da se ne vrata, vala, nikad. Neka ostanu dva mjeseca tamo da mi napravimo ovu državu kako valja.

Ne šalim se ja.

MUHAMEDAGIĆ:

Obzirom da sam ja u pravosuđu dugo kao advokat, moram reći nešto u vezi sa ovim pravosudnim organima. Slažem se sa g. Simovićem. Možda sada nije vrijeme za nekakve smjene, ali za energično traženje rada ili ostavke. Molim vas – hoćete li raditi svoj posao ili ćete podnositi ostavke. Jer, neshvatljivo je to što kaže da nema ni jedne krivične prijave ili ne znam ni ja. I sada dane napravimo glupost kakvu smo napravili u MUP-u, iako ne znam u kojem obimu, da to ne napravimo i sa javnim tužiocima. Onda smo obrali bostan,

što kažu, ako ćemo tražiti podobnog, nepodobnog ili ovoga ili onoga. To su ljudi, ja sam to govorio i ranije. Onaj moj lični stav kaže – pripadnost stranci ne mogu se izjašnjavati sudije. To je posljedica tog našeg balkanskog mentaliteta. Jer on ima propis. To je njemu stranaka i zakon. I on ne može, on mora primjenjivati propis. Ali pošto smo mi Balkanci, smijaće nam se na takve odluke u zakonima. Ne može onaj da shvati – predsjednik Vrhovnog suda SAD, Republikanac je već 30 godina, tamo je, ali je pred njim i demokrata, i Republikanac, predsjedniku države polaže zakletvu. Ali je za poslije podne njegovo stranačko angažiranje. Posebno kod ovih pravosudnih organa se to mora.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Mislim da je ovo, što se tiče ove prve tačke dnevnog reda, bio vrlo konstruktivan Savjet. Bilo je toliko dobrih predloga i predloga i ako bi bili prihvaćeni na ovom forumu o kojem govorimo da ćemo ga za četvrtak zakazati, bio bi najbolji put i najsigurniji put da se uspostavi pravna država.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Prije toga, da se Kukanjac, Izetbegović i Vi malo nađete i da pripremite taj sastanak.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Danas ću ja sa Kukanjcem odmah.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Bez odlaganja, pod hitno. I ovo, da inicijativa od nas potekne – Savjet za zaštitu ustavnog poretka. Recimo, Čengić Hasan⁵⁵, on je glavni u Stranci. Njegov zet Mirsad u Bihaću vedri i oblaci, njegov otac u Goraždu, glavni. Drugi rođak Čengić, predsjednik opštine Novo Sarajevo, treći predsjednik opštine Izvršnog odbora Centar. To je familijarno tako zavladao – zet, otac, majka, to je dinastija. To ja ne mogu više živjeti. Koga god potkačiš. Onda ima tamo Musaf i svaki vojnik se zakune da će dati život, itd. I već su počele stranačke vojske. I on kad prouči bismila i zakune se na Musafu, šta ćemo mi više tražiti. Nema mo šta tražiti. Pod hitno da uzmemo sve pod jedno obilježje, pod jednu komandu. Nema bez tog života.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Slažem se. Hvala Vam lijepo, stvarno je bilo ovo, ako se realizuje, stvarno. Imamo, što kažu, jedan izgled da izađemo iz ovog tunela u koji smo ušli.

Meni je žao da nema ovdje g. Kljuića, ali ovako je ovo otprilike. Vrlo se često dešava ovo zato što je on predstavnik Stranke, pa svaki čas ulazi i izlazi. Tako je na sastancima uopšte. Nisu ga još razriješiii.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Čim je dobio aplauz kad je izašao, sve je razriješeno.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Da li vi imate šta pod tekuća pitanja. Ako nema, onda bih postavila pod tekuća pitanja – čekajte molim vas, ovo što je g. Kljuić rekao, ja sam isto htjela da kažem. On je podsjetio da se u sredstvima informiranja daju, slobodno mogu da kažem, neke ocjene koje nisu tačne u vezi sa mojim aktivnostima one noći kada su bile barikade. Ja sam dobila ovu informaciju iz MUP-a što se vraća. Nije potpisana ni od koga. Ali su opisani događaji te noći koji su se desili. Znamo šta se desilo i ovo je informacija koju sam ja obavezna da vratim.

55 Hasan Čengić (1957). Kasniji potpredsjednik Vlade i ministar odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. Osuđen u SFRJ 1983. zajedno sa Alijom Izetbegovićem. Tokom rata je živio u Teheranu i Istanbulu i bio je direktno uključen i iranske isporuke oružja za Bosnu. Sumnjičen je za povezanost za radikalnim islamskim organizacijama i moćnim kriminalnim grupama.

Ali ono o čemu hoću ovdje da kažem, htjela bih da vam pročitam. Vrlo je kratko, a odnosi se na ovo što hoću sada u ovoj tački dnevnog reda da riješimo.

„O svim tim saznanjima“ odnosi se na barikade, zbog hitnosti načelnih sektora SDB Sarajevo, oko 20 sati informisao ministar za unutrašnje poslove pomoćnika za poslove milicije, načelnika Centra službe bezbjednosti Sarajevo i rukovodnog dežurnog SDB u sjedištu. Nakon toga su, s obzirom na uslozljavanje bezbjednosne situacije, u tri navrata načelnik sektora SDB Sarajevo, se interesovao kod ministra za unutrašnje poslove da li je o tim podacima i s obzirom na njihov značaj upoznao Predsjedništvo, Savjet za zaštitu ustavnog poretka, Komandu JNA, na šta mu je odgovoreno da je upoznat predsjednik Predsjedništva SR BiH i svi koji o tome trebaju da znaju. Napominjemo da je pomoćnik ministra za unutrašnje poslove, za poslove i zadatke milicije, u prisustvu dežurnog rukovodnog radnika SDB telefonom informisao predsjednika Savjeta za zaštitu ustavnog poretka i sa istom dogovorio da zbog složenosti situacije dođe u MUP kako bi je o svemu detaljnije upoznao. Međutim, predsjednica Savjeta za zaštitu ustavnog poretka nije došla u MUP prema dogovoru. To je ono što se tiče ove tačke dnevnog reda.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Prvo, ja mislim da predsjednica Savjeta, odnosno Savjet bi trebao da da svoje neko izjašnjenje vezano za ovo što se desilo oko barikada.

Drugo, ova informacija koju ste vi dobili je informacija koju nije pogledao ministar, nisam ni ja, nije ni podsekretar za državnu bezbjednost, niti kolegij ministra.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Svejedno se danas našlo u „Oslobođenju“.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Mi smo imali sastanak u četvrtak naveče u 18 sati, na kome smo zatražili, na moje insistiranje i ministrovu, da se odrade i utvrde svi navodi koji su se pojavili u štampi o navodnom učešću i angažovanosti na stvaranju i postavljanju tih barikada radnika iz MUP-a. U sredstvima informisanja, na sreću ili nesreću, isključivo su pobrojani pripadnici srpske nacionalnosti. Međutim, treba imati na umu da je to veče u gradu bilo postavljeno 14 barikada srpskih i sedam koje su postavili pripadnici muslimanske narodnosti. Mi smo zatražili da se provede kompletna istraga i da se utvrdi činjenično stanje.

U tekstu koji je izašao u „Slobodnoj Bosni“ prije svega, naslov, a i ono što je sadržano, je apostrofirano da bi se prikazalo nejedinstvo i razmimoilaženje između Žepinića i Delimustafića. I ja molim, sad možeš snimati komotno, da znate da tog razmimoilaženja nema niti će biti dok smo mi ovdje. Ako ni zbog čega drugog, zato što smo svjesni činjenice šta bi to značilo. Onda kad se nas dvojica u nekim stvarima budemo razmimoilazili, onda je prirodno da ne budemo tu.

Prema tome, poenta tog naslova je u tome, ako mogu da se našalim, ja kad budem postavio barikade kao profesionalac, mislim da me u tom tekstu izuzetno potcenjuju, neće ih armija ni jedna moći dići za mjesec dana. Prema tome, da mi niko ne pripisuje nako loše postavljene barikade.

Ima stvari koje mi, kad je u pitanju državna bezbjednost, moramo raščistiti. Nama državna bezbjednost, ona u nižem segmentu djelovanja, znači ne u načelstvu i rukovođenju Brane Kvesića kao podsekretara, isključivo radi na informisanju po stranačkoj liniji i to na način kako oni to hoće da informišu. Prema tome, mi smo se i na kolegiju opredijelili da ćemo određene kadrove svih nacionalnosti u državnoj bezbjednosti morati pomjeriti. Znamo da je i informacije i napis koji je dat u „Slobodnoj Bosni“ dat kao informacija od strane pripadnika naše službe. I to je nesporno. Kao što i znamo da naša državna bezbjednost ili će morati da se vrati pod okrilje MUP-a i da odgovara ministru, ili ćemo je rasformirati. To je moje lično mišljenje.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Vi danas imate i u „Oslobođenju“.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Sve mi je jasno.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Evo, predsjednik za kontrolu rada državne bezbjednosti pa da pripremi to i da napravi na skupštinsku komisiju.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Treba mi Zakon o unutrašnjim poslovima da SDB okrenemo da ministar i ti „jašete“ na tome. Izvinite na izrazu.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Oprostite molim vas, ministar i ja smo saznali da su postavljene barikade negdje oko 8,30 sati. Čuli smo se telefonom i onda otišli kod generala Kukanjca. A iz nekih informacija, pa i izjava nekih čelnika, proizilazi da je za postavljanje barikada znalo se, maltene, par dana ranije. Prema tome, mi moramo da vidimo da li će ta država da radi u okviru Ministarstva, ili ćemo je zadužiti brate pa neka radi tamo kao informativna služba stranke jedne, druge ili treće. [...].⁵⁶

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Vi možete prigovarati ovo ili ono, ali ne mogu se iznositi neka saznanja, neke neprovjerene informacije koje stvaraju haos u gradu. Molim vas, ja sam šetao Bašćaršijom sa doručka, kad je izašla „Slobodna Bosna“ kad je onaj zavikao „Žepinić blokirao Delimustafića“. Ja uzmem, vidim. Znaete, ja nemam ništa od toga što ću ja ići na sudsko poravnanje i traženje sudske satisfakcije zbog natpisa „Slobodne Bosne“. Ali imam ako nisu odgovarajući organi odreagovali kako su trebali odreagovati.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Otišlo vam je to i na TV i u „Oslobođenju“ sam jutros pročitala, ovo što sam vam pročitala.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Kako je moglo to da ode, molim vas?

MIODRAG SIMOVIĆ:

Ja sam na sjednici Vlade rekao, vas dvojica niste bili, kao profesionalac dobro razumijem problematiku SDB. 50 formalnih i suštinskih primjedbi ima na ovu informaciju o kojoj g. Plavšić govori. Ja sam rekao, molim vas, ti si mi rekao da nisi pročitao i rekao sam – ministar i zamjenik, podsekretar za DB, pa pomoćnik za operativne poslove u SDB i pomoćnik za operativno-tehnička sredstva nisu pročitali informaciju. Rekao sam da je to napisao analitički odjel i dostavio direktno. Sa ovakvim snagama se ne smijemo igrati. I zamolio sam članove Vlade da pročitaju i rekao da slijedi nova informacija znajući da ćete tako reagovati.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Dajte molim vas da se dogovorimo. To isto što je sadržano u ovoj informaciji koju ja moram da vraćam, pa sam shvatila, pošto je vraćam da je to izuzetno povjerljiva informacija, napisano jutros u „Oslobođenju“. A što se tiče mene, hoću da vam kažem, u pola dva kad sam ja obaviještena od MUP-a šta se desilo, samo sam dobila obavještenje šta se dešava. Ja sam isti momenat zvala g. Izetbegovića nadajući se da ćemo se sastati ovdje kao što

56 Nekoliko nejasnih rečenica u originalu.

smo se sastajali. G. Izetbegović je rekao, bio je budan, da je umoran i da ne može da dođe. Govorila sam sa g. Ganićem, pazite, Krizni štab još nije bio ukinut, on je u jednoj rečenici rekao da nije siguran da dođe. Ja sam se pokupila, došla sam i dva sata sam bila u Predsjedništvu. Niko nije dolazio. Iza toga kada sam vidjela da niko ne dolazi u Predsjedništvo, a ovdje je bilo mjesto da se tu noć, to je bilo u 3 sata noću, ja sam bila tu, ovdje je bilo mjesto da se sastanu dva savjeta ili prošireno Predsjedništvo i da se nešto radi. Dakle, obavijestila sam g. Izetbegovića. Rekao mi je da ne zna šta da radi, ali da je jako umoran. Obavijestila sam g. Ganića, funkcionisao Krizni štab tada. Kada sam vidjela šta se dešava došla sam u Predsjedništvo i nikog u Predsjedništvu nije bilo. Dva sata sam odsjedila u Predsjedništvu. I otišla sam nazad kući.

I molim vas, onda ovakva informacija izlazi da je mene MUP obavijestio da je rekao da dođem u MUP. Da vam kažem, obaviještena jesam, niko mi nije rekao da dođem u MUP. Na koncu, da vam kažem, i da je rekao, sad ću vam reći, na Breku – na Breku ja bih išla, premda, da malo razmislim, nije moje mjesto u MUP-u, nego je moje mjesto ovdje da dođem, da se sastanu oba savjeta. Molim vas, pošto je to izašlo u novinama jednim i drugim, juče na TV, ja zaista ne mogu da ne pomislim da neko namjerno to radi. Vi dobro znate, koji kontaktirate sa mnom, da se nikada nije desilo, i ovo Predsjedništvo zna, da sam izostala na Predsjedništvu ako je u noći, ili popodne, ili ne znam ni ja kada. Ako je na teren, na teren da se ide. I ovakve stvari, ovo neko namjerno radi. Recite mi, molim vas, šta da u ovom slučaju uradim? Ja hoću jedan zaključak ovoga Savjeta za zaštitu ustavnog poretka. Ja sam apostrofirana kao predsjednik Savjeta da nisam htjela da reagujem na obavijest da su se digle barikade. A ja sam prošla kroz barikade, jer trebalo je od Šopinga proći, prošla sam kroz barikade i došla do Predsjedništva.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Evo, kontrola za rad državne bezbjednosti neka uzme i neka vidi.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Ono što jeste tehnologija posla MUP-a, tačni, blagovremeni podaci, a prije svega, dakle, tačni i blagovremeni podaci i oni služe kao podloga za preduzimanje svih odgovarajućih akcija. U ovom slučaju je sigurno napravljen propust i Alija i Vito bi trebali tamo da pogledaju ko je radio ovakve informacije, na osnovu kojih podataka i zašto je ovako, bez vašeg znanja, što je neoprostiv propust Alija, bez tvoje saglasnosti tamo iz MUP-a ne smije otići neki podatak prema Predsjedništvu i Vladi a da ti kažeš može li i da Vita ovlastiš.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ne mogu ja, dok ne dobijem vojsku, ništa uraditi ljudi.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Molim vas, ja hoću ocjenu ovog Savjeta u vezi sa ovim.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

G. Plavšić, nama će se desiti, a posebno Radovanu upamtite, vidite Vi šta se u Banja Luci desilo. Izgubio je Krajinu, izgubio je istočnu Hercegovinu, izgubiće i ovo malo ovdje. Biće mu ko Milanu Babiću isto. Dajte pod hitno da vojska sjedne s nama da spasi ovu državu.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To smo riješili i to ćemo odmah.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ja ću onda smijeniti stotinu ovih agenata divljih što rade i protiv mene i protiv Vas. Sada su se oni okrenuli strankama i Vašim i mojim i samo dotrčavaju njima i šapću. Ja radim profesionalno. A on što više odnese ćevapa i informacija u Stranku Hasanu Čengiću,

kad on ima svoju paralelnu obavještajnu službu, kad Radovan ima svoju, oni ne slušaju nas. Kad ja i KOS uzmemo stvari u naše ruke, ma nema više. Zapamtite. To su KOS-ovci došli i napravili red tamo, doći će i ovdje stotinu, pa neće biti ni puške. Dajte nam to. Sa Kontra-obavještajnom službom.

BILJANA PLAVŠIĆ:

To je onaj dio posla koji ja moram da uradim.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Sad se sve u stranačke obavještajce pretvorilo. Vodite računa da ne ostanete. Repri-za će biti, pokazaće se.

Vidite šta se Radovanu desilo, bili ste u Banjaluci. Upitajte koji su bili.

Upitajte u istočnoj Hercegovini njega niko ne ferma, niko ga ne ferma u Krajini. I još ovdje ga neće fermati i nastaće anarhija. Dajte bar nama i vojsci da radimo.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Osnovni je problem, to ja i Vito izvanredno osjećamo sa Alijom potpuno, osnovni je problem što do g. Izetbegovića tamo može prije da dođe neko drugi ili do g. Karadžića nego mi. A oni uzmu neprovjerene podatke i daju im. G. Izetbegović ima neke podatke koji nisu tačni. G. Karadžić ima podatke koji nisu tačni, a nas preskočili. Prvo njih dvojicu, pa mene i vas. Mi to moramo pod hitno da im kažemo. Ne može ni po stranačkoj ni po drugoj liniji. Mi ćemo doći dotle da direktni scenario radimo uz naše sudjelovanje u najvišim državnim funkcijama. Direktno scenario građanskog haosa i krvoprolića u BiH. I mislim da ovo danas što smo rekli ...

BILJANA PLAVŠIĆ:

Mi ćemo u četvrtak to. Rekla sam gospodinu, nisam ga znala ali sam ga malo u Skupštini opservirala. Kad sam ušla prošli put i vidjela da ste to Vi, bilo mi je drago.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Ja predlažem da Vi, kao predsjednik Savjeta, date zvanično saopštenje za javnost sa ove sjednice današnje Savjeta, tim prije što u ovoj informaciju koju sam i ja jutros pročitao, koja je bila na Vladi ima i stvari koje, kao profesionalac, moram postaviti određenim kolegama. A to je – ako postoje čvrsti dokazi, onda ti čvrsti dokazi podrazumijevaju da se mimo kontrole i mimo znanja ministra, i ministar i zamjenik i ostali evidentiraju...

U informaciji kažu da su najavljene barikade za 23 sata, da u 20 sati, u novinama kažu u 18 sati. Neke stvari tu, znate ... Ja znam, dopisuju se u štampi. Ono što mi molimo, a to je da nam i Savjet i svi ostali, ako smo već tražili ovo što je ministar rekao i ako smo se dogovorili, mislim da ćemo vrlo brzo, tokom ovo sedmice, odraditi ovo što se tiče armije itd, molim vas da nas podržite u vraćanju profesionalizma u MUP. Ništa nam više ne treba.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

I to u saopštenju, zvanično sad u saopštenju.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Jer, pazite, neshvatljivo je da dva pomoćnika međusobno se dopisuju preko novina.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Eto dokaza za ove koji hoće da vas rasture.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

... iz Zagreba i ZENG-e... A zna ga Vito kakav je.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Vi znate da je on prošli put bio umjesto Vas ovdje na Savjetu. Srebreniković. Mislim da na ovom Savjetu možete samo vas dvojica da budete. Nije vas bilo, a on se pojavio.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Ministar ako ovlasti pomoćnika, on može da dođe. To nije bitno.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ne izlazi. To je meni problem.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Ne može nikakva informacija u ime Ministarstva, niti za eksterno niti za interno informisanje, otići bez znanja ministra, odnosno kabineta koji to ovlaštuje. I to da je jasno svakome.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Gdje je onaj sekretar, i ono treba smijeniti, ovog vašeg sekretara. Umjesto da sluša sad zaključke, da rekne večeras na dnevniku prvom, drugom, trećem – Savjet je donio, on otišao tamo. To je stara garnitura. To treba istjerati. I to sada da se izvrši smjena ovog sekretara.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Nemojte, da Vam kažem, sekretar je dobar.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Nije uobičajeno da savjet i jedan i drugi daju saopštenje. Međutim, dok ovo dođe do Predsjedništva neka zna javnost da smo održali sjednicu i da smo imali ono što je na dnevnom redu. Šta predlažemo?

BILJANA PLAVŠIĆ:

Dobro.

MUHAMEDAGIĆ:

Ja bih predložio jedan od zaključaka Savjeta da bude da se sastane ova skupštinska komisija, čim prije.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

To ne izađemo u javnost s tim. Ako oni mogu ova tri-četiri zaključka. Sve ovo. Neka sve izađe u javnost i neka se zna.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Simoviću, ja bih zamolio da vas dvojica pogledate saopštenje ipak.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Pripremićemo mi to i vama. Dobro.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Još nešto da kažem. Dobro je što je novi predsjednik Komisije za kontrolu nad radom SDB. Ne može to načelnik Centra kontrolisati. I on tamo ima...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

I njega treba kontrolisati.

MIODRAG SIMOVIĆ:

Mislim da je jako dobro. Kontrolu nad radom SDB vrši Savjet čiji je predsjednik gđa Plavšić, i Vi. Svako u okviru. Vizavi neke pojedinačne slučajeve. Što ne znači da i ostali nemate pravo. Sve imate pravo. Imate pravo sad da odredite jednu grupu da ode u SDB i kaže spratovi, treći, 17, 21, 32 kancelarije izvadite iz kase da vidimo gospodo šta radite, koga prisluškujete, o kome pišete informacije. Pišete memoare i Simoviću i šta ja znam kome pišete. Isto to i gđa Plavšić ima ovdje da se dogovori da isto tako. I tad će SDB biti, onaj tamo koji bude radio... hoćemo li mi doći u kontrolu ili nećemo, kad bude mislio, drukčije će

razmišljati. Mi nijednom još nismo otišli tamo da uzmemo i da kažemo da vidimo šta radite. Ja predlažem zajednički sastanak kad je u pitanju SDB, da se dogovorimo zajednički. Dakle, Savjet za zaštitu ustavnog poretka i članovi Komisije za kontrolu nad radom SDB da odradimo sastanak i da SDB na dnevni red, Alija, u kome ćete ti i Vito da kontrolišete i neka dođe Kvesić. Koji su problemi u SDB. Ako su zakonski, ja ću to pospiješiti da se, ako su neki drugi, ako je prekid u dotoku informacija, da se dogovorimo.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Molim vas, samo jedan podatak koji ćete, možda, vas dvojica moći bolje da protumačite. Ja sam ovu informaciju dobila preksinoć, ali sam otputovala u Mostar. Kad sam pročitala jutros u novinama to, ja sam zvala, kako sam po ovome zaključila da nije g. Pušina me zvao, on kaže, gospođo ja sam vas zvao i ja sam vam rekao da dođete u MUP. Ja zaista da vam kažem teksta na to nemam. On mene zvao da ja dođem u MUP.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Vi ste to dozvolili. Nećete smjeti izaći na ulicu ako pod hitno ne riješimo ovo što smo danas.

BILJANA PLAVŠIĆ:

I navodi svjedoka ovdje. Zna, po tome sam ja vidjela da se nešto događa. Vidite, zašto mu je potrebno da navodi ovdje, molim vas. Ovo bi trebalo da bude potpisano od nekog. S druge strane, navodi svjedoka. Meni je to odmah čudno zašto ga navodi. Znači, nešto hoće s tim. Navodi da je dežurni SDB bio ondje, pored njega kad je on na telefon meni rekao da treba da dođem u MUP.

Ja vas još samo molim, mi ćemo g. Lakiću niste bili ovdje, ali mi ćemo dignuti sa trake i vidjećemo šta treba da se uradi. Zaključak je Savjeta da sa ovog Savjeta treba da ode saopštenje.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Imamo tri-četiri predloga. Da se hitno realizuju. Konkretno, nisu to prazne priče nego konkretno.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Molim vas, ovdje ima zahtjev za uvođenje specijala na radnim mjestima. Ministar za finansije traži, pomoćnik ministra za finansije, predsjednik Vrhovnog suda BiH, Avio-servis, zamjenik generalnog sekretara Skupštine SR BiH, sekretar Ustavne komisije (neke sam zahtjeve direktno dobila), dežurna služba u Predsjedništvu, Radio-televizija tri telefona i to: direktor RTV, direktor TV i glavni urednik TV. U stanu komandanta Druge vojne oblasti. Eto, to su zahtjevi.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Mi smo imali Savjet jedan na kome smo raspravljali oko vlasnika specijala. Samo što se tiče Službe mislim da je novi momenat komandant Druge armijske oblasti. To je novi momenat. To je izuzeće. A ovo ostalo, ne dolazi u obzir.

Drugo, dajte više da Savjet stavi konačno na dnevni red pitanje pratilaca određenih ličnosti ...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Nama je sva milicija u gradu angažovana oko ovih „guzonja“ što ih čuva. Oni su bar bili bolji pa je trebao po jedan, a sada po tri-četiri. Što više propada, sve više tjelohranitelja uzima. I nama je dodijalo. Čengić se popeo na pet, Radovan na devet, Izetbegović na 12.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ja imam jednog.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Jerko Doko, propali ministar da uslovno, da raspravljamo one kriminalce, ima tjelohranitelja.

NEDO LAKIĆ:

Imam ja predlog ako može. Tamo su utvrđeni kriterijumi – specijal se može uvesti samo na ona radna mjesta koja imaju potrebu operativnog kontakta sa službama bezbjednosti. I ja bih, da ne ide više na Savjet, nego da Savjet ovlasti predsjednika Savjeta sa nadležnim u MUP-u. Ako se uklapa u kriterij. To je jedno.

BILJANA PLAVŠIĆ:

A što se tiče tjelohranitelja, može li od vas da dođe informacija ko može da ima i koliko. I meni je te svite preko glave.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

Može, dostavićemo.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Gledajte, svita uzme, svako uzme po auto pa nam troši benzin, nosi ženi povrće, voće, meso iz mesnice. Naš tjelohranitelj pretvoren je u nečijeg slugu. To je van pameti na šta smo se spustili.

Mi smo gledali na Markalama, naš službenik u cegeru nosi vreću špinata i krompira, stavio na trotoar, svi ga gledaju, građani se češu od njega. To je bruka. Pravilno nije parkirao vozilo. Mi nosimo vozila paukom, a on ga ostavi i ode i nosi kese.

VITOMIR ŽEPINIĆ:

A „M“ tablice na kolima.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Nosi kese za Doku i njemu slične i vozi mu kući. Samo što im još možda sa ženama ne spavaju. Sve im rade.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Možemo li u principu da riješimo to?

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Dostavićemo mi informaciju.

NEDO LAKIĆ:

Molim vas na sastanku stručnih radnika ovdje, meni je rečeno da upoznam Savjet da se članovi Predsjedništva voze u golfovima a pratioci da voze mercedese i neka kola veće kategorije.

Ja sam rekao da Savjet nije odobrio takav način, nego da je to neko mimo predsjednika Savjeta, da je to privatni aranžman sa MUP-om.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Rusmir Mahmutćehajić⁵⁷ mene zove, daj mi pratioca. Hajde. Kaže, golfa neće. Zašto? Tri je mjeseca golf stajao. Zato što se Muhamed Čengi u njemu vozio, on je baksuzan. Ja neću, ja ne govorim sa njim niti hoću da imam išta.

To je razlog, ja ću to izjaviti na dnevniku večeras. Radi toga njegova Valida koja mu pročita, ona odlučuje o našoj sudbini. Kažem ja: – Rusmire bolan, ja ne vidim do Trebevića, vidiš ti ove frtutme, a ne ti što ti pročita žena, nemoj na žene nasjedati. Tito je nasjedao i veliki pa su izgubili. I tako dalje.

57 Rusmir Mahmutćehajić (1948). Bosanskohercegovački naučnik i političar. Od 1991. do 1992. bio je potpredsjednik Vlade Bosne i Hercegovine.

Alija ga uzme kao kuglicu i odvede. I on odluči, to je. Moju procjenu ne gleda. Što su me birali, onda njima ne treba ni ministar, ni vojska, ni ništa. Neka preuzme Hasan Čengić i neka idu u provaliju.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Mi bi mogli da zaključimo sa ovim.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Vi ste blagi. U pravu su neki što traže Vašu smjenu. Vi morate radikalne poteze povući, ušlo je u stenogram, ko je krivac za rat u BiH – Biljana Plavšić. Ja sam na vrijeme upozoravao, evo pred svjedocima.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ja odbijam da sam ja krivac.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ako se ovo hitno ne donese, anarhija je i bezvlašće.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Ovo je nešto što sam stvarno htjela da iznesem na Savjet. Kad sam došla ovdje lijepo je rekao generalni sekretar – dobili ste po golf i dobili ste vozača. Vozač treba da vozi i ne može niko privatno da vozi. Ja umijem da vozim, vozim dugo, nikada nisam uzela volan tih kola. Nego me vozač vozi koji me i obezbjeđuje ujedno. Međutim, to je jedino što mogu da kažem da je ispoštovano od toga. Inače se sa tim kolima zloupotrebe vrše raznorazne. I tih tjelohranitelja, da vam kažem, masa ih je. Dajte sa vaše strane da dođe na Savjet koliko može.

NEDO LAKIĆ:

Izvinjavam se g. ministre, na prošloj sjednici Savjeta je zaključeno da se vidi cjelishodnost obezbjeđenja ličnosti i objekata i da za narednu sjednicu Savjeta se pripremi prijedlog. Da MUP to pripremi. Nismo dobili. Stvarno, ne liči više za zaštitu nego na paradu. Ovo je zapisnik. Što ćemo se dopisivati kad piše u zapisniku? Ali treba ga čitati.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ja nemam pojma, Vito nema pojma. To je žalosno.

NEDO LAKIĆ:

Zadužite nekoga, molim Vas, u Vašem kabinetu da vidi prijedloge Savjeta. Ja sam gledao...

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Ja mislim da sada Vi vodate tjelohranitelja da Vas narod ne istuče. Toliko smo nanijeli zla.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Da Vam kažem, ja subotom i nedjeljom sama hodam i dlaka mi sa glave ne fali. Ja vas lijepo molim da to zaista vi jednostavno postavite neke principe, da se postavi neki princip podržaće Predsjedništvo to. Predsjedništvo će podržati.

NEDO LAKIĆ:

Ali za narednu sjednicu, odmah da se to uradi.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Gotovi smo, neka to bude. Sad ćemo mi saopštenje.

ALIJA DELIMUSTAFIĆ:

Izetbegović malo da ne može voditi stranačku i svoju skupštinu. Nema toga.

BILJANA PLAVŠIĆ:

Napisaćemo saopštenje. Hoćemo li vam poslati prije objave saopštenje da vas dvojica pročitate?

Da je to zaključak Savjeta za zaštitu ustavnog poretka? Dobro.

/Sjednica je završena u 12,30 sati/

DOKUMENT BROJ 6

STENOGRAFSKE BELEŠKE SA ZATVORENE SEDNICE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRBIJE BEOGRAD, 8. APRIL 1992.

PRESEDAVAJUĆI:

Nastavljamo rad.

PAROŠKI⁵⁸:

Tražim reč zbog povrede Poslovnika.

PRESEDAVAJUĆI⁵⁹:

Nema povrede, još nismo ni počeli. Bolje recite da imate nešto da kažete.

PAROŠKI:

Gospodo poslanici, poslovnička obaveza je drugog dana zasedanja Skupštine da poslepodnevni rad počinje poslaničkim pitanjima. Gospodo poslanici, na ulici su prosvetni radnici Srbije, na ulici su devizne štetište, to zahteva ovde i odgovor od Vlade šta se dešava kao što je zahtevalo da Vlada obavi razgovore napolju. Molim vas prilika je da se na poslaničkim pitanjima ove stvari otvore, poštuju Poslovnik i dozvolite poslanička pitanja.

PRESEDAVAJUĆI:

Poštovani narodni poslanici prema Poslovniku treba da otpočnemo sednicu sa poslaničkim pitanjima. Saglasno zaključku Narodne skupštine Republike Srbije sa jučerašnje sednice, predlažem da sada nastavimo sednicu sa informacijama o vojno-političkoj situaciji u Bosni i Hercegovini i problemima koji se u vezi s tim javljaju.

Pitam poslanike Skupštine da li su saglasni da nastavimo rad Skupštine sa informacijama koje bi podneli ministar narodne odbrane Negovanović i ministar inostranih poslova ministar Jovanović.

U vezi sa ovom tačkom dnevnog reda informacija o problemima u prosveti je urađena, sada se priprema, biće vam za pet minuta prezentirana. Mi predlažemo da se ta informacija podeli poslanicima, a da iza toga se dogovorimo hoćemo li o toj informaciji otvarati raspravu jer je Vlada Republike Srbije već sedam dana neprekidno u pregovorima sa prosvetnim radnicima. Pre nekoliko trenutaka je bio sastanak sa štrajkačkim odborom i obezbeđeno je da štrajkački odbor predlog Vlade razmotri i da na bazi toga zauzme odgovarajuće stavove. Da raspravljamo samo na bazi toga bez informacije koja bi bila celovita mislim da nije u redu. Prema tome predlažem da u ovom trenutku nastavimo sednicu sa ovim pitanjima, kad dobijemo informaciju dogovorićemo se o tome kako ćemo je razmatrati.

Da li ste saglasni da nastavimo sednicu sa informacijama o kojima sam govorio, ministra Negovanovića i ministra Jovanovića.

Ko je za? (Većina.)

Ima li koga protiv? (Dva.)

Ko se uzdržava od glasanja? (Jedan.)

58 Milan Paroški, narodni poslanik.

59 Predsednik srpske skupštine u to vreme bio je Aleksandar Bakočević.

Konstatujem da smo prihvatili da se započne rad sa informacijama o vojno-političkoj situaciji u BiH i s tim u vezi o načinu ponašanja i problemima u Srbiji.

Narodna skupština saglasno odredbi člana 69. Poslovnika Narodne skupštine treba najpre da se izjasni o predlogu Vlade Republike Srbije da se razmatranje ove tačke obavi na sednici zatvorenoj za javnost, ili otvorenoj.

Stavljam na glasanje predlog Vlade da se ova materija razmatra na zatvorenoj sednici. Molim da se izjasnimo o predlogu.

Ko je za predlog da se na ovoj zatvorenoj sednici podnesu ove informacije.

Ko je za? (Većina.)

Ko je protiv?

Ko se uzdržava? (Dva.)

Konstatujem da je Skupština donela odluku da se informacija podnese na zatvorenoj sednici za javnost.

Molim da saglasno odluci Narodne skupštine u sali ostanu samo narodni poslanici i članovi Vlade.

U međuvremenu kolega Urošević se javio za reč.

RADOMIR UROŠEVIĆ:

Poštovane kolege to uopšte nije bilo u međuvremenu, ja sam se javio za reč na početku zasedanja. Predsedavajući nema nikakvo pravo da menja dnevni red i da svojevolejno stavlja druge tačke na dnevni red a da prethodno ne sasluša mišljenje poslanika i njihove predloge o kojima, naravno, treba da se izjasne poslanici. Ja sam se javio za reč pre početka glasanja da se na dnevni red stavi informacija kako je predsedavajući takođe predložio da to bude zatvorena sednica, imao sam nameru da predložim pauzu dok se ne dobije informacija Vlade o stavovima povodom štrajka prosvetnih radnika.

Neprimereno je, gospodo poslanici da dok ispred Skupštine štrajkuje nekoliko hiljada prosvetnih radnika da mi radimo kao da se ništa desilo nije a na početku zasedanja smo konstatovali...

(Žagor u sali.)

PRESEDAVAJUĆI:

Molim vas da saslušamo poslanika.

ZORAN HORVAN:

Molim Vas da opomenete Šešelja, psuje majku poslaniku. Ovo je poslednji put da se tako ponašanje bilo kome ovde toleriše. Ako želite fizički obračun, imaćete ga.

PRESEDAVAJUĆI:

Dajte, molim vas, sreditte se međusobno. Dozvolite da poslanik Urošević završi ono što je počeo.

RADOMIR UROŠEVIĆ:

Poštovane kolege, neprimereno je da, dok ispred Skupštine štrajkuju prosvetni radnici, mi radimo na ovakav način kao što radimo. To nije ni na čast ovog Parlamenta i demokratske Srbije. Iz tog razloga sam želeo da predložim da, dok Vlada ne zauzme jasne stavove i nama ih prezentira napravimo kraću pauzu.

Toliko i hvala.

PRESEDAVAJUĆI:

Kolega, hteo bih da Vas podsetim da Vlada upravo po tim pitanjima zaseda od jutros. Upravo pre pet minuta je završena informacija koja se, evo, sada kuca i priprema za sve poslanike. Prema tome, nije tačno da se ništa nije od jutros radilo, jer Vlada o tim pitanjima zaseda.

RADOMIR UROŠEVIĆ:

Ja to uopšte nisam rekao, poštovane kolege, da se ništa ne radi, niti da Vlada ne radi. Ja sam samo predložio dok Vlada ne prezentira svoje stavove. Uopšte nisam rekao da Vlada ne radi.

SRBA MILOVANOV:

Poštovani poslanici. Činjenica je da je ovo pitanje izuzetno važno što naši prosvetni radnici štrajkuju, ali u ovom momentu za mene je daleko važnije što u Bosni ginu Srbi. Treba da nađemo načina kako da im pomognemo tamo, a u toku dana sigurno će i ovo pitanje da se reši. Da li će to da se reši za 10 minuta ili 15, sasvim je svejedno. Dajte da vidimo šta je s tim ljudima tamo. Zato je potrebno da ministar podnese informaciju, a za to vreme ćemo se dogovoriti u vezi sa ovim.

RADOMIR UROŠEVIĆ:

Poštovane kolege, ovo je potpuno zamena teza. To što ginu naša braća Srbi i drugi u Bosni, svima nama je to u određenoj meri na savesti. Ali, u ovom trenutku to ne možemo sprečiti, jer to nije u našoj ingerenciji. Bezbroy puta je ovde rečeno da je to u rukama saveznih organa i krnjeg predsedništva, koje nema legitimitet.

Prema tome, nemojmo da menjamo teze. Menjajući teze stalno dovodimo Srbiju u sve beznačajniji položaj, koji je neprimeren građanima Srbije.

VLATKO VUKOVIĆ:

Uvaženi narodni poslanici, 19. marta sam na resornom odboru za prosvetu postavio pitanje direktno ministru za prosvetu u vezi štrajka u Novom Sadu. Obećano je da će odgovoriti u toku sutrašnjeg dana. Nije odgovorio. Dalje, 25. marta smo tražili od ove Skupštine blagovremeno, pre nego što dođe do nereda, da raspravljamo...

(Glasovi: Nije to na dnevnom redu.)

Ova naša Skupština podseća me uopšte na stanje u Jugoslaviji i Srbiji, dakle na kaos.

PRESEDAVAJUĆI:

Kolega, to uopšte nije na dnevnom redu.

– ZATVORENI DEO SEDNICE –

PRESEDAVAJUĆI:

Ima reč ministar narodne odbrane Marko Negovanović.

MARKO NEGOVANOVIĆ:

Poštovano predsedništvo, uvaženi narodni poslanici, Svi smo ovih dana opravdano veoma zabrinuti zbog zaoštavanja situacije i oružanih međunacionalnih sukoba u Bosni i Hercegovini, koji su zapretili da izmaknu kontroli i da kroz njih Bosna i Hercegovina uđe u stanje opšteg građanskog rata.

Da bi dobili celovitiju sliku o vojnoj situaciji, vašu pažnju u ovoj informaciji ću u neophodnoj meri zadržati na opštoj vojnoj situaciji, a šire ću govoriti o vojnoj situaciji u Bosni i Hercegovini.

Situaciju u zemlji, gledano sa vojnog aspekta, karakterišu, prvo, intenzivna borbeno i manevarska aktivnost hrvatskih oružanih sastava. Te snage prosečno dnevno narušavaju prekid vatre od 30–50 puta. Time kvantitet prerasta u kvalitet, u svojevrsnu ofanzivu, sa ciljem da kroz sitnu taktiku ostvare šire strategijske pozicije.

Ranije je sporazum od strane hrvatskih oružanih sastava pretežno kršen streljačkom vatrom. U poslednje vreme ovaj prag je podignut do korišćenje artiljerijsko-minobacačke vatre kao sredstva većih moralnih i materijalnih učinaka.

Prošle sedmice taj prag je još više podignut. Hrvatski oružani sastavi sve češće napadaju položaje armije većim sastavima pešadije uz širu upotrebu tenkova i podršku artiljerije. Kao što vam je poznato, najteži napad izvršen je na Baranju. Na žalost, u tom napadu za manevar hrvatskih oružanih sastava i za bočne udare i udare sa leđa na naše jedinice, koje su branile Baranju, korišćena je i teritorija Republike Mađarske.

Gotovo svakodnevno pokušavaju sa ubacivanjem diverzantsko-terorističkih grupa, ali uglavnom bezuspešno. Prošle i ove sedmice, hrvatski oružani sastavi intenzivnije vrše manevar i pokret snaga pešadije i tenkova ka Bosni i Hercegovini i ka dubrovačkom ratištu. Sve ovo verovatno znači da hrvatski oružani sastavi, pored navedenih, vrše pripreme i za moguće nove oružane sukobe.

Drugo, sada su u toku borbena dejstva hrvatskih oružanih sastava na područjima Zapadne Hercegovine, opštine Kupres i na prilazu Mostaru, a pre svega oko aerodroma Mostar i objekata namenske proizvodnje.

Jači napad je ispoljen na Kupres, položaje su branile jedinice teritorijalne odbrane, nije bilo jedinica JNA, pa su tada ovi položaji pojačani dovođenjem svežih snaga. Napadi su izvođeni i u Posavini, sa karakterističnim borbenim dejstvima oko Slavenskog Broda, u centralnom delu BiH i u širem prostoru Travnika. U Zapadnoj Hercegovini i u reonu Bosanskog Broda dejstvovala su pešadijske jedinice hrvatskih vojnih formacija uz tenkovsku i artiljerijsku podršku. Dejstvo muslimanskih paravojnih formacija uglavnom i prvenstveno su koncentrisana na područje Sarajeva. Ove partijske vojne formacije su vrlo aktivne, ali bez značajnih borbenih dejstava u Tuzli, Zenici, Doboju, Višegradu, Foči i Zvorniku.

Treće, na teritoriji BiH sprovodi se opšta mobilizacija Muslimana i Hrvata. Oružje teritorijalne odbrane, koje čuvaju jedinice JNA nije dato, niti će biti dato ovoj teritorijalnoj odbrani, no oružje nije, očigledno problem, one su ga ilegalno nabavili u dovoljnim količinama i asortimanu i njime se naoružavaju. Naravno, odazivajući se na ovu jednostranu i bespravno datu mobilizaciju od strane Predsedništva BiH. Hrvati su već, kao što znate, odranije naoružani.

Četvrto, sve su češći i žešći napadi na JNA i oni pokušavaju da ih vode po poznatim scenarijima. Do sada su primenjivali pretežno verbalne aktivnosti, dakle, propagandne a sada eskaliraju ka provokativnim i diverzantskim dejstvima.

Peto, tenzije su i kod srpskog naroda na veoma visokom nivou, negde to dovodi do euforičnih raspoloženja i izliva snažnih emocija.

Šesto, tačan broj žrtava palih u BiH se ne zna. Oni se do sada ne iznose, neki ih iznose na stotine, naravno kako senzacionalistički njima odgovara, ali je sigurno palo više desetina života.

Sedmo, situacija je i dalje eksplozivna, može izmaći ispod kontrole i eskalirati u širi sukob, pa i opšti građanski rat.

Osmo, za sada svako uglavnom suvereno vlada svojim etničko nacionalnim prostorima. Na granicama tih prostora izbijaju ozbiljniji i vode se ozbiljniji sukobi kao što je Sarajevo, Bosanski Brod, Dolina Neretve, Mostar, Kupres i dr.

Deveto, događaji u Bijeljini, iako od njih inscenirani, poslužili su Hrvatima i Muslimanima kao motiv da Srbiju i Armiju okrive za umešanost u borbu protiv njih. To je maksimalno iskorišćeno u propagandi od strane Hrvata, a posebno od Muslimana, za njihovu mobilizaciju protiv srpskog stanovništva i Armije. Ali, u prostorima gde je izvršena stvarna agresija Hrvatske i gde još traje kod Slavenskog i Bosanskog Broda, na Kupresu, ne samo da se ništa ne govori, nego se to uopšte ne spominje, što samo po sebi mnogo govori. Sve što se sa vojnog aspekta bitnije događa rađeno je u predvečerje najavljenog priznanja BiH kao samostalne države. Nema sumnje, procenili su neki, očigledno, da će ih Evropska zajednica možda brže priznati ako se situacija zaoštri i dramatičuje. Sada izgleda kao da se to zaista i potvrdilo.

Angažovanje snaga i JNA. Prvo, na frontovima između Republike Srpska krajina i Hrvatske, jedinice JNA vrlo uspešno odbijaju sve napade. Nakon upozorenja suprotne strane, Armija energično uzvraća vatrom u dobro odabranim ciljevima u zaštiti svoje žive sile i sredstava. Mi jesmo imali dosta žrtava u Baranji, uglavnom zbog napada iz Mađarske, s boka i sa leđa, ali su i oružani sastavi Hrvatske pretrpeli velike gubitke, jer je potpuno na tom prostoru razbijena jedna snaga jačine oko brigade.

Drugo, u BiH situacija u Bijeljini i Semberiji je stabilizovana dovođenjem svežih snaga JNA u taj reon. Na prostoru Bosanskog Broda zaustavljen je napad hrvatskih oružanih sastava, naneti su im veći gubici i za sada situacija na tom delu fronta stagnira.

Na prostoru Kupresa dovedene su sveže snage. One su izvršile protivnapad koji je bio u trajanju, a sada je završen. Do sada je oružanim hrvatskim snagama na tom delu ratišta nanet težak poraz. Zarobljene su snage više od jačine jedne čete, gubitke velike su pretrpeli, tako da je Radio Split koji je ranije revnosno obavestavao o gubicima sopstvenim na ovom frontu prekinuo je emitovanje tih podataka.

Na pravcima koji iz Lištice vode ka kupreškim vratima, juče je avijacija uništila i razbila jedan krupniji oklopno-mehanizovani sastav i druge delove hrvatskih oružanih snaga koji su bili usmereni ka Kupresu. Snage JNA su danas, još u jutarnjim časovima, oslobodile Kupres i kupreška vrata.

(Aplauz.)

U dolini Neretve jedinice Armije čvrsto drže svoje pozicije, uspešno odbijaju napade i nanose gubitke hrvatskim oružanim sastavima.

U Sarajevu, posle izuzetno teške i složene situacije, jedinice Armije uspele su da zaustave međunacionalne sukobe, one drže, u tom smislu, Sarajevo pod kontrolom, jer drže sve značajnije punktove oko Sarajeva sa kojih se u suštini i kontroliše grad Sarajevo i situacija u njemu.

Situacija je, međutim, i dalje teška ima prostora i da se i dalje zaoštrava. Opšta je procena, da posle priznavanja BiH može i dalje eskalirati u situaciju koju je veoma teško kontrolisati. Za stavljanje situacije pod kontrolu postoje, odnosno za dalji razvoj situacije moguće su dve opcije:

Prva, odmah prekinuti međunacionalne sukobe i obustaviti vatru, odnosno prekinuti vatru. Svako da se povuče na svoje nacionalno etničke prostore, naravno, sa oružjem. Ne insistirati na razoružavanju, jer se sada naoružani bez oružane borbe ne mogu razoružati. Pa, to ako se tako radi, značilo bi dalje širenje oružanog sukoba i širenje građanskog rata u BiH. Hrvatski oružani sastavi da napuste teritoriju BiH.

Da se nastave pregovori o unutrašnjem uređenju BiH, odnosno konferencija o BiH, uz posredovanje, kako je to i do sada rađeno, evropske ekonomske zajednice.

Pitanje JNA i njenog razmeštaja u BiH je jedno od pitanja koje treba da se rešava uporedo sa ukupnim političkim rešenjem državnog statusa BiH uz potpuno uvažavanje konsenzualne volje sva tri naroda kako se oni dogovore. Osnovni zadatak je Armije, na tlu BiH, da sprečava genocid nad bilo kojim narodom, posebno srpskim narodom jer je on najugroženiji i da sprečava agresiju Hrvatske na BiH, jer ta Republika je u sastavu Jugoslavije, budući da je Jugoslavija još nije priznala.

Druga opcija može biti samo građanski rat sa katastrofalnim posledicama. Pri tome mislim da valja istaći, da i u takvoj kataklizmičnoj alternativni, bez ikakvih pretenzija da neko misli da ja smatram da je to rešenje, to nikako rešenje nije, ali ipak mislim da valja ovde istaći, Srbi ipak nisu najugroženiji narod. Oni bi sigurno imali velike gubitke, ali bi drugi imali još veće.

Valja ovde napomenuti, ako bi ova alternativa izbila u prvi plan, da i ona ne može rešiti pitanje unutrašnjih odnosa u BiH i da se i oni, ako bi ovako stvari tekle, morali na kraju krajeva opet razrešavati samo kroz političke razgovore i konsenzusom sva tri naroda. Zato

se nadamo, da iako je situacija usijana, još ima snage i pameti da ova druga alternativa ne prođe i nema šanse da prevlada. Jedini pravi izlaz iz ovakve situacije, nema sumnje, jeste da se svi problemi unutrašnjih odnosa u BiH i pitanje zajedničkog života rešavaju mirnim, a ne nasilnim putem, političkim, a ne vojnim sredstvima, uz puno uvažavanje i poštovanje legitimnih prava i zahteva sva tri konstitutivna naroda i svih građana te Republike. Samo sporazumno rešenje, o budućem statusu BiH koji sva tri naroda postignu, jedino garantuje mir u ovoj Republici.

PRESEDAVAJUĆI:

Ima reč ministar inostranih poslova Vladislav Jovanović.

VLADISLAV JOVANOVIĆ:

Uvaženi narodni poslanici, mi smo pre nekoliko dana razgovarali o istoj temi i tada smo naznačili da se prema priznavanje BiH od strane Evropske zajednice, kao i da se nageštava da se SAD priključe Evropskoj zajednici u ovoj politici, ja bih je nazvao, „salama politici“, kad je reč o rešavanju jugoslovenske krize. Prekjučerašnja odluka Evropske zajednice je značajna iz dva razloga:

Prvo, što je priznanje nezavisnosti dato BiH.

Drugo, što se istovremeno donela i odluka o povlačenju trgovinskih i ekonomskih sankcija prema Srbiji.

Što se tiče priznanja BiH, to je odluka koja odudara po svemu i od tzv. pedantnog nemačkog i vrlo ekskluzivnog aglosaksonskog prava, kada je reč o priznavanju nezavisnosti država, a takođe i od međunarodne prakse, jer je u slučaju BiH priznat jedan entitet, jedna tvorevina koja nema ni efikasne državne organe niti ima efektivnu kontrolu nad celom teritorijom, niti priznanje i uvažavanje od strane velikog dela vlastitog stanovništva. To su, inače, aksiomi u međunarodnoj praksi koju je modelirala i sprovodila upravo ta tzv. zapadna pravna i politička škola. U pitanju BiH sve se to bacilo u trnje i krenulo se neispitanim stazama da se jedna takva tvorevina jednostavno podigne na nivo, na tron punopravnog člana međunarodne zajednice.

Zašto je to učinjeno?

Očigledno sa željom da se utiče na razvoj stvari i da se prejudicira konačno rešenje koje bi moglo doći iz konferencije o BiH. Ta konferencija je na poslednja dva sastanka za beležila očigledan napredak ali u pravcu koji nije odgovarao scenaristima raspleta u BiH. Rešenje je išlo u pravcu ostvarenja neke vrste konfederativne BiH što je u očima mnogih značilo da bi ta BiH trajala samo jedno određeno vreme, a iza toga bi se oglasila neživotnom i verovatno bi se predala nekim drugim rešenjima.

Zbog toga je i učinjen ovaj, da tako kažem, politički udar, pravnog i legalnog političkog rešavanja krize u BiH, i taj legalan način je bio i neka vrsta korekcije koju su EZ i druge zemlje koje podržavaju EZ izvršile u odnosu na referendum i njegove rezultate. Čak se jedno vreme referendum nije ni pominjao, a u razgovorima koje smo imali kao pravni osnov za priznanje nezavisnosti BiH isticao se napredak u konferenciji o BiH, odnosno onaj očekivani konačni rezultat koji bi bio saglasnost sva tri konstitutivna naroda.

Došlo se do druge situacije, kada se tim novim primerom blic-kriga želi da stvori jedno svršeno stanje i nametnuti jedno političko rešenje. Zaigrala se jedna opasna igra koja je previdela tu prostu činjenicu da jedna trećina stanovništva BiH ne pristaje na takav tretman i to onaj najvitalniji deo stanovništva BiH koji je toliko puta u modernoj istoriji vrlo dosledno, skoro uporno do samožrtvovanja i herojskih visina, umeo da brani svoj identitet i dostojanstvo.

I to je ono što je opasno, što situaciju u BiH sve više približava ka opštem građanskom ratu.

Odgovornost za to snose isključivo oni koji su se uputili tim putem, a ne narod u BiH koji je stavljen u potčinjeni položaj i od koga se očekuje da prihvati položaj dominirane

manjine, već su to oni tvorci ove odluke, ovog scenarija koji hoće da na taj način, na silu, sprovedu svoju političku volju. I, sada se postavlja osnovno pitanje – šta dalje?

Lord Karington je, kao stari lisac, to na vreme osetio i već je distribuirao jedan tekst u pisanoj formi u kome se naglašeno kaže da odluka o priznavanju ni u kom slučaju ne znači potiranje ili devalviranje konferencije o BiH, a još manje prejudiciranje njenog konačnog rešenja, i apeluje na nastavak konferencije o BiH koja bi na kraju morala da iznese i izvede „kola iz blata“.

To je jedan predosećaj onog što se može desiti i što bi logički mogao biti rezultat odluke, ali predosećaj koji istovremeno ukazuje na snagu prvobitne političke, pravne i nacionalne platforme srpskog naroda u BiH i naše republike koja je oduvek podržavala legalni, to će reći, principijelni način rešavanja krize u BiH koji bi u istu ravan stavio sva tri konstitutivna naroda i vodio podjednako računa o svim njihovim legitimnim interesima i zahtevima.

Zbog toga smo mi u našim prvim reagovanjima, kasnije a to ćemo i nastaviti, pored osude tog čina, i ukazivanja da svu odgovornost za posledice snose oni koji su se poigrali tom đavolskom igrom, da je jedini put izlaska – put jednakog i ravnopravnog tretiranja sva tri naroda i pregovora u okviru onih ustavnih principa o kojima su se tri nacionalne zajednice već saglasile. A, da se podsetimo – ti ustavni principi priznaju konstitutivnost svim ovim zajednicama i nalažu obavezu pregovaračima da nađu ustavno ustrojstvo BiH, koje bi se inspirisalo, time i završilo.

To znači da bi se stvari morale da kreću u okviru maksimalne autonomije konstitutivnih jedinica u odnosu na centralnu vlast, znači, ka nečemu što bi se moglo vrlo generalno i preliminarno nazvati kao konfederalno rešenje. Ono to može i da bude ali ne mora tako da se zove. U svakom slučaju to je ono što bi logično moglo da proizađe ako bi se ovi pregovori dosledno i principijelno vodili do kraja. Mi smo u tom pravcu i apelovali na sve faktore, i ove u BiH i one na strani, da izvuku konferenciju o BiH iz donjeg sloja u koji je gurnuta i da ona ponovo bude ona platforma, ono polje aktivnosti na kome će da se reši sudbina BiH.

Priznanje nezavisnosti samo po sebi, kada se ima u vidu ono čemu su se zajednice pre toga dogovorile, nije katastrofalno, jer su one već postigle saglasnost o tome da buduća BiH bude nezavisna ali sastavljena od tih konstitutivnih jedinica, o čijem sadržaju i kompetencijama, demografskom sastavu, razgraničenju će se tek razgovarati.

Prema tome, uz angažovanje mudrosti, opreza i sagledavanja kompleksne realnosti BiH mogla bi i ova teška kriza da se na neki način primiri i stavi pod relativnu kontrolu dok politički dijalog konferencija ne uzme maha i ne obeća svim zajednicama jednu izvesniju budućnost i jedno rešenje koje bi zadovoljavalo sve.

To je i platforma na kojoj stoji naša republika i Vlada i njoj se ne može apsolutno ništa zameriti, jer pati jedino od doslednosti i principijelnosti...

(Paroški, s mesta: „Ostavite to nama da sudimo“. Posle toga nastaje burna reakcija narodnih poslanika.)

Što se tiče sankcija ni to nije neočekivan korak, mada povlačenje tih sankcija nije potpuno jer se vezuje za neke modalitete. Kako čujemo ti modaliteti se odnose na pitanja koja su ipak marginalna u odnosu na težinu pitanja sankcija i koja ne bi trebalo da se smatraju kao pitanja koja se ne bi mogla prevazići u daljim dijalozima i razgovorima sa predstavnicima Zajednice, odnosno konferencije.

Kako smo nezvanično saznali radi se o pitanju nepovredivosti granica silom. Mi smo uvek shvatali da ne samo pitanje granica nego i bilo koje unutrašnje pitanje ne treba da se rešava silom, što uključuje i izbegavanje nasilja nad legalnim ustavnim poretkom a ne samo fizičkog nasilja.

Drugo pitanje je pitanje proširenja zakonodavstva Jugoslavije na područja koja se stavljaju pod zaštitu UN.

Treće pitanje je pitanje oslobađanja vazdušnog prostora nad Hrvatskom za nesmetan saobraćaj civilni.

Ova dva poslednja pitanja nisu u nadležnosti naše republike već federacije i mi možemo i tim odbijanjem nadležnosti da se oglasimo nekompetentnim za njihovo razmatranje. Međutim, spremni smo da i ta pitanja objasnimo onako kako stvari stoje, a stoje tako da ne izazivaju nikakvu sumnju u to da mi ostajemo čisti kada je reč o poštovanju plana Sajrusa Vensa i takođe odgovorni kada je reč o našim obavezama prema međunarodnim konvencijama, koje regulišu međunarodni vazdušni saobraćaj.

Prema tome, ove sankcije, iako se njihovom povlačenju Nemačka protivila do kraja, ipak već sada se može reći, predstavljaju stvar prošlosti iako negativne posledice koje su one proizvele neće biti moguće otkloniti još za mesec, dva dana, jer je to vreme od prilike potrebno za razgovore i oživljavanje raznih sporazuma koji su ovim bili prisilno i neprirodno prekinut.

Što se tiče SAD one su pre par nedelja najavile želju da koordiniraju aktivnost sa EZ kada je reč o jugoslovenskoj krizi, to su učinile u odnosu na tri republike koje su juče priznale, a kada je reč o sankcijama, pošto su oni samo sledili EZ, naglasili su da su spremni da slede zajednicu i po pitanju sankcija ali to uslovljavaju tzv. pozitivnim odnosom Srbije u pitanju granica i prava nacionalnih manjina.

Pošto i ta dva pitanja nisu pitanja koja za nas predstavljaju problem, jer se zna kakav je naš odnos prema nacionalnim manjinama i prema ovim granicama, to se i pitanje skidanja sankcija sa američke strane, postavlja više kao pitanje dana a ne principa.

Mi ćemo najverovatnije sa američkom stranom imati uskoro, možda i vrlo uskoro, neposredne razgovore. Tom prilikom nastojaćemo, ne samo da otklonimo te prepreke, nego i da otklonimo ostale izvore nesporazuma i neinformisanosti, kako bi odnosi sa tom značajnom zemljom mogli da krenu mnogo snažnije, nego što je to bio slučaj poslednjih nekoliko godina.

Na kraju, da naša Republika nije pokrenula inicijativu za oživljavanje ekonomskih aktivnosti na jugoslovenskom prostoru, ne bi se moglo ni govoriti o tome da Briselska konferencija uopšte nešto radi. Jedino ono što proizvodi, to je ono što je naša Republika svojim predlozima i inicijativama pokrenula sada i ranije. To je ono što je nju predstavljalo u svetlu, koje su drugi dugo pokušavali da ospore tzv. kooperativnim integrativnim svetlom. Pokazalo se još jednom da je jedina evropska republika u Jugoslaviji upravo naša, jer je nosilac svih razmišljanja i procesa integracije na jugoslovenskom prostoru bila i ostala, jer je najspremnija i ekonomski i politički za uključivanje u opšte evropske procese integracije.

Ta predstava, taj pozitivniji utisak o našoj Republici, probija put, prihvata se, i republikama koje su se izjasnile za secesionizam biće teško da objašnjavaju svoje uporno odbijanje, da se na jedan ili drugi način uključe u neki novi ekonomski prostor Jugoslavije. One su do sada mogle da blefiraju sa tom spremnošću, dok je kriza gazila svim onim dubinama rata.

Međutim, sada kada treba da se izjasne o raznim konkretnim pitanjima, oni izmiču ili izmišljaju probleme koji ne postoje, kao recimo navodna ekonomska blokada Bosne i Hercegovine ili Makedonije, ili nešto tome slično.

Hvala.

PRESEDAVAJUĆI:

Zahvaljujem ministru Jovanoviću. Pre nego što otvorim diskusiju, želim da se dogovorimo o vremenu diskusije. Prošli put je bilo primedbi da smo kratko dali, sedam minuta za diskusiju. Molim vas da prihvatite da se diskusija kreće između sedam i deset minuta. Molim vas da ne skraćujemo, na to imaju primedbe pojedini poslanici. Molim vas da delujemo u tom pravcu.

Drugo, ko od poslanika želi da govori, molim da se prijavi za diskusiju.

Molim Ljubu Novakovića da uzme reč, neka se pripremi narodni poslanik Dragoslav Aleksić.

LJUBA NOVAKOVIĆ:

Prvo, da se iskreno zahvalim potpredsedniku Skupštine što mi je oduzeo reč kad sam se javio. Toliko sam bio iritiran od čoveka dezertera, koji podgovara štrajkače. Njega ne poistovećujem sa strankom, odmah da kažem, i koji non-stop izlazi iz zna koji posao i funkciju radi. Mislim da je to nekorektno prema nama. Imao je razloga i motiva zašto to da se odgodi 15 ili 20 minuta. Verovatno da se ... mikrofon i da budu još bučniji.

Poštovani narodni poslanici, prvi put sam zadovoljan sa generalovom izjavom i informacijom koju je podneo ovde. Samo je propustio, da li slučajno ili namerno da kaže da je u poslednjih nedelju dana zvanično i Srbija napadnuta. U petak je Republika Srbija napadnuta, u Šidu, sa žrtvama. Hiljadu i jednu godinu Šid da živi, tako sretno neće proći, kako je prošao.

Drugo, moram da odam priznanje ljudima iz Bosne, pošto ponovo imamo dosta izbeglica. Ni jedan sposoban čovek koji je spreman da brani otadžbinu, nije došao kao izbeglica. U to sam se uverio u subotu i nedelju i juče. To je sve nejač. Zahtevi su im takvi, zadovoljni su svim onim što im mi pružimo. Trebali smo u početku tako postupati prema Slavoniji i Baranji.

Mislim da ovde niko nema pravo da laže i da petlja. Mora da sluša narod, i da postupa onako kako narod traži. Nema popuštanja ni pred jednom vojnom silom ili pritiskom. Evropa će kad-tad ceniti onog ko bude jači i onog ko brani svoje ognjište. Obraćam se i jednom i drugom ministru, ministru za unutrašnje poslove i za narodnu odbranu.

(Paroški: Nije tu ministar za unutrašnje poslove.)

Molim te, Paroški ja nikad nikom nisam upadao u reč, a tebi pogotovo neću. Ti si bio okoreli partijski drug, kao i Urošević, koji je bio sekretar.

Da li se u ovom momentu održava miting u Molu? Ko je od stranačkih prvaka, koliko je ovog momenta oružja u Molu? Zašto se prave dezerteri, a znamo šta nam se desilo iz Mađarske, sada u ovo vreme kada zaseda parlament? Ko je od poslanika prisutan i ko to podstiče? Molim vas da mi na to sutra neko od ministara odgovori.

Molim vas drugovi, dajte da se primenjuje svuda zakon, u svim opštinama, oko dezertera. Nemojte da jedni primenjuju, a drugi ne. Ja hoću javno da kažem ovde, Slovaci i Mađari u mojoj opštini se odazivaju 100% na mobilizaciju, čak su neki dobrovoljno i život dali.

Hvala.

PRESEDAVAJUĆI:

Reč ima narodni poslanik Dragoslav Aleksić, neka se pripremi Milan Paroški.

DRAGOSLAV ALEKSIĆ:

Slušajući izlaganje ministra inostranih poslova – jedini nedostatak tog izlaganja jeste u tome što u izvesnoj meri odudara sa realnošću, sa činjenicama koje se dešavaju i kojima smo izloženi u poslednje vreme. Proces koji je počeo da se dešava, proces definitivnog rasturanja Jugoslavije, sada se samo premestio na Bosnu. Evropska zajednica je od prilike išla ... koji se mogao očekivati. Čak i Sjedinjene Američke Države su išle trendom koji, po principu koji je bio očekivan. Prema tome, sve je to bilo u očekivanoj varijanti i mi smo se ponašali očekivano u principu. Upravo, onako kako i do sada. Znači, bez kompletnog angažovanja države, bez informativne delatnosti, bez adekvatnog odgovaranja na realne mogućnosti koje su postojale. Ova skupština je potpuno zaboravila i nije insistirala na okupaciju Bosne, od strane Hrvatske.

Taj momenat je potpuno zanemaren i ostao je neupotrebljen u nekakvoj političkoj borbi, koja bi realno mogla da se vodi. Ne samo taj momenat, već i drugi momenti.

Ja bih u ovom trenutku želeo i insistirao na tome, da se ponašamo u skladu sa metodom politike koje se vode u Evropskoj zajednici, a i šire. U ovom trenutku su suspendovana sva politička i ljudska prava Srba u Bosni i Hercegovini.

Srbi u Bosni i Hercegovini nemaju nikakva politička prava, njihov glas je apsolutno nevažan, on se apstrakuje, on se zanemaruje. Princip funkcionisanja Bosne i Hercegovine, koji je utvrđen njihovim ustavnim rešenjima se ne primenjuje, potpuno se izoluju svi ti momenti i sklanjaju sa udarnih mesta propagande koja bi morala da se vodi. Iz kojih to razloga meni je neshvatljivo. Jednostavno neshvatljivo da ustavom te nazovi kvazi-države Bosne i Hercegovine postoji mogućnost da Srbi kao konstitutivni narod imaju u potpunosti pravo kao i Hrvati i Muslimani. Međutim, oni očigledno nemaju to pravo niti Evropska zajednica misli da im da bilo kakva prava. Ide se na potpuno ignorisanje Srba kao konstitutivnog dela.

Takva politika jednostavno je neprihvatljiva, ona je u krajnjoj meri potpuno nepravilna i predstavlja atak na ljudska prava, uključujući i elementarna ljudska prava. Jednostavno momenat koji je postojao, koji se mogao koristiti – nije iskorišćen. Neshvatljivo je, iz kojih razloga nije iskorišćen. Potpuno je neshvatljivo zašto se nije išlo na sve moguće institucije, zašto nije postojao momenat da se ukaže da i ti Srbi imaju nekakva prava (*glas iz klupe: Kome?*)... Kome da kaže? Nikome ništa nije rečeno. Pratimo našu politiku, pratimo naša izlaganja, ništa nikad konkretno nije rečeno u tom pravcu. Potpuno se ignorišu ti momenti. I kad je rečeno, tako je rečeno da jednostavno ostaje nezapaženo. Ja tu imam zaista najozbiljnije primedbe i smatram da u tom delu politika nije bila u dovoljnoj meri efikasna.

Imam utisak da, ipak, nismo svesni da se vrši definitivno odvajanje Krajine u Hrvatskoj od ostalog dela Srbije kao matice, da će biti isterivanja vojske iz Bosne i Hercegovine, što se ne može sprečiti, ona je već tamo nelegalna, jer je to nezavisna država, koja ima takav status da će sve evropske države podržati takvu državu i da će sve države reći – ta vojska nema pravo da bude tamo i da se mi uskoro nalazimo na konačnoj granici Srbije, na Drini i da će atak slediti – preći tu Drinu, da će preći Dunav i preći će Savu. I ukoliko se u ovom trenutku ne sagledaju činjenice potpuno istinito, makar kako bile brutalne i kako nam se ne sviđale, bićemo još u težoj poziciji. Zaista nema svrhe da ne sagledavamo objektivno sve momente koji su nas pogodili i da iza toga ne proizvedemo maksimalnu akciju ako postoji volja za to. Ako ne postoji onda moramo reći, ne postoji volja u Srbiji da se zaštite srpski nacionalni interesi. Ili postoji ili ne postoji. Ako postoji dužnost je nas da čujemo i slušamo a vlada da saopšti činjenice kakve jesu.

Mi u trenutku dok se Bosna nalazi pred izvesnom potpunom kontrolom ne nas već drugih, imamo štrajk ispred Skupštine, imamo potpuno nejedinstvo unutar Srbije, postoji apsolutno neslaganje oko nacionalnih interesa, stranke su definitivno pocepane međusobno, nemaju komunikacije, nemaju volje za saradnju, i to je kritična situacija. Ako se to ne prevaziđe, čeka nas neposredni sukob u Srbiji, koji se već nagoveštava i već imamo o tome nekakva saznanja. Krajnje je vreme da se složimo oko nacionalnih interesa, da ih opredelimo i da delujemo jedinstveno. Ako ne možemo onda nam je kraj vrlo težak.

Ja zaista pozivam sve poslanike da prihvatimo činjenice onakve kakve jesu, da ne bežimo od istine i da se u tom pravcu ujedini da bi smo imali realnu težinu i da bi smo konačno izvršili koncentraciju naše političke moći kako bi smo imali objektivne šanse da pozitivno utičemo na sopstveni položaj i položaj Srba, kodi su u ovom trenutku svedeni u svim situacijama ne na nivo nacionalnih manjina, već na nivo građana bez ikakvih političkih prava. Apelujem na vladajuću stranku, a pogotovo apelujem na opoziciju da se to istakne i saopšti, bez obzira na unutrašnje stvari koje postoje u našoj državi, ovde u Srbiji, da se ide na zaštitu političkih i ljudskih prava Srba gde god se oni nalaze. Ukoliko ne budemo imali jedinstveni nastup onda zaista to predstavlja atak ne na sve ljude tamo koji su

izloženi ratu i obespravljenu, već predstavlja atak i na Srbiju. Insistiram na konačnoj koncentraciji političke moći da bi smo imali šansu da postignemo nekakav uspeh koji bi, bar, zaustavio ovaj trend napada na Srbiju i na Srbe i pretočio u nešto drugo.

Ako je neko sumnjao u Evropsku zajednicu, ako je smatrao da su govori koji kažu da postoji možda ne zavera nego objektivna delatnost protiv Srbije, onda se to sada očigledno vidi. U svim momentima kad god je bila kritična situacija Srbi su ostavljani na cedilu, sva politička i pravna pravila su napuštena i nasuprot tome su se ponašale uticajne sile. Mislim da ne postoji nijedan razlog da se to ne saopšti a pogotovo od onih koji imaju dobre namere prema Srbima i prema Srbiji.

PAROŠKI:

Gospodo poslanici, ne moram da analiziram situaciju, gospodin Aleksić je to odlično uradio. Hoću gospodi ministrima da postavim samo pitanje, da ne bih dugo pričao i da vas ne bi uznemiravao.

Prvo pitanje glasi gospodinu ministru odbrane – gospodine ministre da li je danas trenutak da JNA izvlači nešto još od efektiva što ima iz Bosne i da se sve ostale efektivne prevedu u srpsku teritorijalnu odbranu. Naime, ako se sutra već nekakva plavošlemska ili bela evropske zajednice popisna komisija hoće baviti JNA u Bosni a mi ne prevedemo sastave JNA u teritorijalnu odbranu srpsku, tada će svi oni koje Evropska zajednica i Ujedinjene nacije obeleže kao JNA morati biti iseljeni.

Prema tome, pitam vas da li je danas trenutak ili će to biti večeras svakako pre jutra kada će sve efektivne i cela sila JNA osim onog zaista što zaista strateški, taktički treba da se preseli u Srbiju, promeniti firmu i postati teritorijalna odbrana odnosno vojska Republike Srpske Bosne i Hercegovine. Suverena Bosna je suverena, nezavisna, jedino rešenje je u okviru suverene nezavisne Bosne i Hercegovine podstaći separatizam srpskog naroda i izvojevati srpsku Bosnu i Hercegovinu. U tom smislu mislim da je potrebno čak sugerisati gospodinu Karadžiću, ako je moguće da promeni ime. Jako je teško tražiti suverenitet, to gospodin Jovanović mora potvrditi za državu istog imena. Novu državu. Prema tome protivim se vašim stavovima o daljim pregovorima i pravljenju kantonizirane Bosne i Hercegovine, mislim da su Srbi usvajanjem Ustava na pravom putu da formiraju svoju državu, treba je nazvati kako god hoćete, možemo je nazvati srpskom, srebreničkom Bosnom, postoje despotske ili kraljevine srpske države takvog karaktera i pred međunarodnom javnošću sugerisati Karadžiću da nastupi sa jednim novim nacionalnim konceptom, ako je metod separatizma važio za Muslimane, mora identičnim metodom da se u okviru nezavisne Bosne obezbedi separacija srpske Republike. U tom smislu mislim da treba koordinirati rad u JNA i diplomatiji.

Što se tiče Srpske Krajine i vojske Srpske Krajine, mislim da je tu pre nego u Bosni ispunjen uslov za izdvajanje JNA u teritorijalnu odbranu i osim na kontrolni i posmatračkim punktovima, ja bih to nazvao civilnim punktovima za JNA, trebalo je izbrisati prisutnost JNA u Krajini.

Mislim, gospodine generale, da ste Vi u obavezi da odavde iz ove Skupštine prenesete u Vrhovnu komandu takav potez, posebno što ta vrhovna komanda obavlja i funkciju ministarstva odbrane, jer je načelnik Generalštaba i u funkciji ministra odbrane. U suprotnom, postoji drugo rešenje. Ja vas molim da i to prenesete, odnosno učinite sve što priliči vašem položaju i činu, odnosno funkciji koju ste ranije zauzimali.

Labuđi pjev, kako bi to nazvali, Jugoslavije može biti i treba da bude, ako se procene, ali molim vas onda to i procenite ili da mi danas procenimo, objavljivanja rata secesionističkim republikama. To je ozbiljan diplomatsko-pravni čin. Jednom objavljen rat od strane Jugoslavije, koja je ugašena, može se završiti kroz 20 godina na mirovnoj konferenciji, uz konstataciju da su secesionističke republike poražene. Neobjavljen rat od strane Jugoslavije, ne Srbije, ne znači ili sasvim uklanja ikad mogućnost integracije države Jugoslavije

kao srpske države. Istorija države i prava nas uči, Jugoslavija ne postoji, gospoda, članovi Predsedništva iz Srbije, ukoliko mi to odlučimo, a ja bih vas molio da to odlučimo ako možemo, molio bih vas, gospodo da date preciznu informaciju po ovom pitanju, šta treba da učine, a to je da objave rat secesionističkim republikama i da se raspuste. Time daju šansu da autonomno srpske republike po odluci ...

(Šešelj: Rat se objavljuje između država.)

Gospodin Šešelj ima odličnu primedbu. Tri secesionističke, separatističke republike su priznate, one su države, međunarodno pravno priznate u delu međunarodno-pravnih subjekata. Nisu priznate u Ujedinjenim nacijama, tamo još uvek može da nastupa Jugoslavija i taj rat da objasni u Ujedinjenim nacijama. Jugoslavija na KEBSU to više ne može objasniti, pošto su Hrvatska i Slovenija ravnopravne

(Šešelj: To je pobuna i gašenje pobune, a ne rat.)

Nemoguće je dalje, gospodine Šešelju, to nazivati pobunom, jer su u odnosu na dobar deo Evrope i sveta ove republike države de fakto i de jure.

Prema tome, u pitanju je baš ovo što vam kažem. U trenutku kada su južno-američke države proglašavale nezavisnost, bile su priznate od nekih drugih evropskih zemalja i njima je bio objavljen rat kao separatističkim republikama.

Ja upozoravam ovu Skupštinu, jer je to u njenoj moći, siguran sam da neće to uraditi, ali trebalo bi da usvojimo danas imperativni mandat gospodinu Borisavu Joviću, Jugoslaviju Kostiću i Sejdi Bajramoviću da pre podnošenja ostavke, a to bi morali učiniti još večeras, objave rat gospodi separatistima. Mislim da je to jako važno.

Što se tiče ukidanja vrhovne komande, gospodine generale, mislim da to mora da se obavi na adekvatan način, uz konsultovanje Ustava Republike Srbije, to jest pripremu Vrhovne komande srpske vojske u Srbiji i odmah sa predstavljanjem takvih kadrova koji su sposobni, naravno koji su nacionalno kvalifikovani. Ja ne bih da kažem da su to Srbi, već oni koji su nacionalno kvalifikovani da budu u srpskoj vojsci.

Gospodin predsednik Republike bi trebalo da bude upoznat sa takvim stavom ove Skupštine. Ja vas podsećam da Skupština odlučuje o ratu i miru, odnosno procenjuje ratnu opasnost. Mi ovde danas utvrđujemo da ratna opasnost postoji, da je rat objavljen Srbiji, da je srpska teritorija napadnuta. Prema tome, gospodin predsednik Republike, uz vašu pomoć, gospodine ministre, treba da sastavi komandu srpske vojske i ja bih vas molio da ljudi, koji ulaze u komandu nemaju veći čin od pukovnika. Postoji debeo razlog za to.

Mislim da predsednik Republike može odmah da sadašnjim pukovnicima i majorima u novoj srpskoj komandi dodeli ili ih proizvede u činove general majora i general potpukovnika. Mislim da je takav autonomni akt srpske države nužan.

Što se tiče profesionalne vojske, ostaje kod predloga, mogu i da posređujem u regrutaciji „pasa rata“, protiv kojih ste se vi izjasnili ovde u Parlamentu. Ja još uvek ostajem kod toga. Jedinci u Srbiji ne treba da ratuju.

Postoji mogućnost regrutacije najamničke profesionalne vojske i o tome, molim vas, obavestite predsednika Republike. Nudim lične usluge u takvom poslu. *(Smeh u sali.)*

Nemojte se smejati, gospodo, sutra na Kosovu neće moći da regrutuju vojsku, sutra će po planu Vens ili nekom luksemburškom planu Kosovo biti izvođeno, vojska naterana na povlačenje, a najamnička vojska može da ostane na platnom spisku Trepče i da se isplaćuje u srebru i cinku i za račun Srba na Kosovu da ratuje narednih 20 godina. Takav ugovor se napravi. Može da se doregrutuje nezavisno od suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Najamnička vojska se iznajmljuje, da ne elaboriram celu stvar.

Što se tiče naše diplomatije, gospodine ministru Jovanoviću, treba proceniti sledeće. Pošto Makedonija nije dobila nezavisnost i suverenost, da li je moguće i po kom scenariju (ne bih obelodanjivao odgovarajuće informacije Narodne stranke ili ustupio, po kom scenariju je moguće do priznavanja nezavisnosti Makedonije) iskoristiti priliku za uspostava-

vljanje potpunog srpskog suvereniteta na ovoj južnoj teritoriji Srbije, međunarodno-pravno priznatoj od 1913. godine. Mislim da vi takvu ofanzivnu spoljno-političku akciju treba da povedete, ukoliko se slažete. Ako se ne slažete, ja bih vas molio da se izjasnite i u tom slučaju da podnesete ostavku ako bi u ovoj Skupštini bio usvojen takav spoljno-politički stav. Ukoliko čekamo da i Makedonija doživi priznanje od Evropske zajednice a onda da optužujemo Evropsku zajednicu zato što je priznala Makedoniju, učinićemo isto nesmotren akt koji izaziva ružno raspoloženje prema Srbiji kakav smo izazvali kod reakcije na priznavanje Bosne. U trenutku kada je u Srbiji krenula inicijativa za novu Jugoslaviju od Srbije i Crne Gore, tog trenutka smo i posebno stvorili uslove da Evropska zajednica prizna Bosnu. Nemojte toliko da vas izaziva ta činjenica, jer je ona pripremljena u Srbiji.

Pretpostavljam, gospodine Jovanoviću, da neke informacije ovde u Parlamentu i ne mogu da se kažu, ali mislim da ih je potrebno reći. Gospodin predsednik Republike još na haškim pregovorima se suočavao sa ozbiljnim ucenama oko moguće zaplene srpskog kapitala Geneksu, Ineksu u inostranstvu i bio priteran, da tako kažem, u čorsokak ovakvim zahtevima. Naše potpisivanje plana Vens, koji je sada izigran i front je na Drini, ili naše čuđenje kod priznavanja Bosne i Hercegovine je utvrđen scenario koji je bio odavno poznat onima, koji su obavješteni.

Pošto postoji takav scenario, ja bih molio ovaj Parlament da pripremi scenario srpske odbrane, srpske diplomatije i srpske vojske, jer je to jedino naša odgovornost. Možemo biti u ovakvom ili onakvom raspoloženju, obavješteni ili neobavješteni, ali smo svih 247 jednako odgovorni za ono što nismo uradili.

PRESEDAVAJUĆI:

Znam da su pitanja vrlo ozbiljna. Molio bih ministra da stvarno ne objavi rat večeras, nismo se ni spremili kako treba. Dajte, neka to ostane za neki sledeći dan.

Ima reč Pavić Obradović.

PAVIĆ OBRADOVIĆ:

Ovo što je potpredsednik Borivoje Petrović rekao prilika je da ja nastavim i da poručim onima, koji sa ove govornice zagovaraju potrebu objave rata, da je jedna od opštih karakteristika svih savremenih ratova da se oni ne objavljuju i to iz dva osnovna razloga. Prvo, zato što je rat, posebno agresivan rat zabranjen međunarodnim pravnim poretkom i što niko unapred sebe ne želi da proglašio izvršiocem najvećih zločina protiv tog poretka. I drugo, onaj koji želi da izvrši agresiju, ne objavljuje rat, jednostavno jer želi agresijom da obezbedi iznenađenje. Kod objave nema iznenađenja.

Ja sam inače apriori protiv ove teze, o kojoj je govorio Paroški. Ali, sam isto tako protiv toga da se svakih desetak dana ovde vraćamo na neka pitanja, pa, evo, i na pitanje Bosne i Hercegovine. Radimo tako zato što nikada nismo celovito seli da raspravimo suštinu stvari.

Ja sam prošli put govorio o tri osnovna cilja antisrpske platforme. Oni se ostvaruju to se vidi kao na dlanu.

Taj scenario ne samo razgradnje Jugoslavije, nego i cepanja, pa i poniženja srpskog naroda je objektivno na delu. Ali, da ne pričamo velike priče.

Centralno pitanje sada, vezano za položaj srpskog naroda u Bosni i Hercegovini jeste vojno pitanje. Prošli put sam rekao i sada podvlačim i to treba poručiti svima, i predstavnicima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, ali i na tim pregovorima u Evropi, da se Narodna skupština Republike Srbije odlučno protiv nastojanja da se izvrši demilitarizacija Bosne i Hercegovine. To je ono što Tuđmanov režim želi da podvali srpskom narodu, ne samo u Bosni i Hercegovini, nego srpskom narodu uopšte.

To je ono što Tuđmanov režim želi da podvali srpskom narodu, ne samo u BiH nego srpskom narodu uopšte.

Drugo, sa ovog mesta treba reći, da se Narodna skupština Republike Srbije i srpski narod odlučno protive nastojanjima da se u BiH stvori jedinstvena vojna organizacija. U jedinstvenoj vojsci nacionalna struktura bi bila takva, da bi muslimansko-hrvatska koalicija u komandnom kadru nesumnjivo dovela u inferioran položaj Srbe i takvoj vojnoj organizaciji. Sa tom jedinstvenom vojnom organizacijom, po mom dubokom uverenju, Tuđman bi došao do Drine, a nakon toga ispred Beograda. Jedina opcija je ona o kojoj je ministar na prošloj sednici govorio, o kojoj je i Karadžić govorio u Briselu pre nekoliko dana, a to je, da srpski narod ima svoju vojsku u BiH.

Ja podsećam, muslimanski narod ima svoju vojsku u Patriotskoj ligi, odnosno u zelenim beretkama. Hrvatski narod u BiH ima svoju vojsku u HOS-u. Jedino srpski narod nema svoju vojnu organizaciju. Najefikasniji, najracionalniji i najsvrhovitiji put dolaska do autonomne vojne organizacije srpskog naroda u BiH jeste da se jedinice JNA koje se nalaze sada inače u srpskim zemljama u toj Republici, transformišu u srpsku vojsku srpskog naroda u BiH.

(Aplauz.)

I zamisao ljudi koji ozbiljno promišljaju o ovim pitanjima je i bila, da se upravo pre 6. aprila izvrši podela, razdeoba, da tako kažem transformacija JNA na srpsko-crnogorsku vojsku koja će ostati u ovoj zajednici koju stvaramo i na srpsku vojsku u BiH. Da je bilo sreće, to je trebalo uraditi pre prekjucherašnjeg dana. No, nije kasno da se i to najurgentnije uradi. Znači, svaka nacionalna bi zajednica imala svoju vojsku, a na nivou i to samo u uslovima mira bilo bi rukovodstvo koje bi imalo samo usmeravajuću koordinirajuću ulogu bez ikakvih ingerencija u sferi komandovanja.

Mislim da je to pitanje ključno i Narodna skupština treba da preporuči predstavnicima srpskog naroda u BiH, ali isto tako i Predsedništvu Jugoslavije i Armijskom vrhu, da jednostavno tako mora postupiti. Prema mojim skromnim saznanjima, najveći broj vojnika i oficira u uniformama JNA u BiH inače potiču iz tih krajeva i oni i motivisani i imaju višestruke motive da brane i odbrane interese srpskog naroda tamo. Nama je to važno, ne samo radi toga što se time obezbeđuje oružani zaštitnik srpskom narodu u BiH, nego se time obezbeđuje zaštita i Srbima u srpskim krajinama za slučaj probijanja mirovnog plana.

(Aplauz.)

Ukoliko se, međutim, ne postupi tako, dogodiće se to, molim vas, ovo su ozbiljna pitanja i treba imati strpljenja da se makar saslušamo, u protivnom Srbi u srpskim krajinama će ostati apsolutno bez zaštite. Dogodilo bi se šta, da za slučaj povrede interesa srpskog naroda u srpskim krajinama, Srbija gledano sa međunarodno formalno pravnog aspekta bi izvršila objektivno dvostruku agresiju. Jednu agresiju na već suverenu BiH, a drugu agresiju na područja koja se nalaze pod zaštitom mirovnih snaga. O tim stvarima treba obavezno voditi računa.

Molim vas, vezano za fenomen položaja srpskog naroda u BiH jeste i pitanje koje mi vrlo sporo rešavamo, a to je pitanje stvaranja nove srpsko-crnogorske države. Nije važno u konačnom kako će se zvati, neka se zove Jugoslavija, ili drugačije ali u vezi sa tim, ja hoću da kažem da taj proces, ako se odvija tempom predviđenim, ne može se okončati do 15. jula. Molim vas, ako tako bude, srpski narod će doživeti totalno poniženje. Srpski narod to sebi jednostavno ne treba da dozvoli. Ja poštujem i uvažavam dosadašnja nastojanja rukovodstva Republike Srbije, da svaka naša odluka bude ustavno pravno utemeljena, zakonski utemeljena. To je u redu, međutim, vidite, drugi na bazi drugih protivustavnih, protivpravnih odluka su došli, u međuvremenu, i do svog suvereniteta. Za svoj suverenitet, za suverenitet nove države, moramo se znatno brže boriti. Dajte jedan model sa Crnom Gorom da se dogovorimo da što pre, za 10 dana da stvorimo novu državu, pa neka to rukovodstvo raspiše izbore, obezbedi proceduru, ustavno-pravnu utemeljenost itd. Ja se bojim da je suviše kasno čekati samo do 15. jula da se taj posao uradi.

Hoću da iskoristim priliku, da kažem, ceneći klimu u društvu, a politika je mudra ukoliko jedino ceni i to na vreme klimu u društvu, kretanja u društvu. Mislim da je isto tako neophodno da otvoreno govorimo o potrebi transformacije ove armije u srpsko-crnogorsku vojsku. Mislim da su prošla vremena u kojima smo se, poštovani narodni poslanici bojali da javno izrazimo svoju nacionalnu pripadnost i ono što je drugima dopušteno, Srbima i Crnogorcima ne može biti uskraćivano. Ne treba, bar, sami sebi to da činimo. Niko nas ne može argumentovano optuživati za nacionalizam, jer se ne opredeljujemo ni za kakve presedane, niti na bilo koji način dovodimo u pitanje svoju čvrstu orijentaciju za izgradnju državne organizacije u kojoj će načelo ravnopravnosti naroda i ravnopravnosti građana biti jedan od vrhovnih kriterijuma.

Sasvim na kraju, po ko zna koji put sa ove govornice i ovom prilikom želim da pozovem na objedinjavanje naših snaga i okupljanje svih snaga oko vitalnih interesa Srbije i srpskog naroda u celini.

(Aplauz.)

PRESEDAVAJUĆI:

Zahvaljujem narodnom poslaniku Paviću Obradoviću. Molim narodnog poslanika Jovana Cvetkovića da uzme reč.

JOVAN CVETKOVIĆ:

(Poslanici dobacuju neke šaljive primedbe.)

Nisam iznenađen – kako reče moj kolega Vitić, nego sam se razmišljao da li da odustanem od diskusije s obzirom da su prethodnici rekli upravo ono što sam i sam želeo da kažem. Međutim, pošto sam izašao, želim da postavim nekoliko pitanja. Ne slažem se sa izlaganjem gospodina Jovanovića. Već više puta sam iskazao to neslaganje. A evo u čemu se ne slažem.

Ne mogu da se složim sa tim da ozbiljna politika ne može da shvati politiku evropske i američke politike i da smatra da su to neke kolebljive politike i da mi tu možemo da izvučemo nešto od situacije do situacije. Njihova politika je potpuno jasna. Jasno je i onima kojima to nije bilo jasno. Scenario je potpuno „kao na dlanu“ što reče prethodnik, i tu nema šta više da se sumnja da se Amerika da uradi ovo ili Evropa ono. Pitanje je kakva je naša strategija. Šesti put ponavljam to pitanje. Imamo li rezervnu kartu za sve ovo što se dogodilo a mi nismo predvideli na vreme.

Procena situacije očigledno nije bila kako treba. To je potpuno jasno. Međutim, pošto nemamo više vremena da vršimo bilo kakve procene – šta sada treba činiti u ovom kritičnom trenutku po ceo srpski narod.

Drugo pitanje upućujem generalu. Odgovorite mi – šta to znači da neko 8 puta vrši agresiju. Da li smo mi suverena Srbija ili ne. Ili smo deo Jugoslavije, kako kažemo, i prihvatamo da smo u građanskom ratu unutar Jugoslavije. Ako smo suverena država, morali smo odgovoriti na napade Hrvatske. Ne može ni jedna suverena država da prećuti agresiju na svoju teritoriju.

To verovatno proizilazi iz činjenice da mi smatramo da smo Jugoslavija i da prihvatamo stanje građanskog rata u Jugoslaviji. Ne bih više o tome pričao, mislim da je to dovoljno.

(Deo poslanika aplaudira.)

PRESEDAVAJUĆI:

Molim poslanika Radmila Bogdanovića da uzme reč.

RADMILO BOGDANOVIĆ:

Na osnovu ovoga što su izlagali ministri i zadnjih događaja u BiH konačno sam se i sam suočio sa tom činjenicom koja je svima nama neprijatna da to celokupno naše zala-

ganje za mirno i demokratsko rešenje jugoslovenske krize, konačno pada u vodu. Sa tim moramo da se suočimo. Bar sada, iza toga, treba da pređemo u jednu ofanzivu i podsetimo i Evropu i svet na to da je Slovenija izašla iz Jugoslavije ratom i pobedom nad našom vojskom, da je Hrvatska izašla iz Jugoslavije nametanjem prljavog rata, ubijanjem i proterivanjem Srba sa tog prostora, da je Makedonija prinudila naše rukovodstvo i proteralo vojsku sa svoje teritorije, da je Hrvatska konačno ušla sa zvaničnom i nezvaničnom vojskom i HOS i vojska na područje BiH i da na to nije reagovalo predsedništvo BiH što i nije tragedija, jer je to dogovor i očigledno je šta je, ali se pitamo, sam se pitam i želim da mi sa ovog mesta pitamo naše okrnjeno predsedništvo, koje još uvek funkcioniše koje je vojni vrh, zašto smo ćutali, zašto smo dozvolili da uđu i osvoje celu Hercegovinu, da pređu most i napadnu Derventu i urade to što su uradili.

Vreme je da kažemo da više ne treba da ulaze i ako imamo a imamo još uvek tu jugoslovensku vojsku bar da ne damo da ugrožava srpski narod na prostorima na kojima žive u BiH. Vreme je da to kažemo.

Pošto smo u toku formiranja nove države nisam ni za kakvo formiranje ni srpske ni crnogorske vojske, nego da do formiranja nove države i organizovanja vojske, poslove odbrane i unutrašnjih poslova u toj novoj državi, ovo predsedništvo takvo kakvo je, ima obavezu da zaštiti taj srpski narod u BiH da upotrebi vojsku, i da je ne pomeri sa prostora na kome živi srpski narod u BiH, ukoliko Alija koristeći priznavanje suvereniteta BiH protera vojsku sa dela gde žive Hrvati i muslimani, a gde su Hrvati već su proterali našu vojsku, odnosno treba da kažemo da vojska tamo treba da ostane i da obezbedi taj narod do stvaranja nove vojske.

Moramo pružiti i dalje svaku pomoć i materijalnu a posebno političku i jednoj i drugoj krajini i svim Srbima da održimo ono što smo ovde zaključivali i deklaracijama i odlukama i da se izborimo ali ne ovako da ponovo imamo ovoliko žrtava u Baranji. Danas svaki pokušaj kršenja mira, do dolaska Plavih šlemova, energično odgovorimo. Šta znači to ponovo 25 mrtvih? Da odgovorimo na sve strane bez obzira odakle je došla agresija, bez obzira što je to da u ovim uslovima nema pogibije i smrti.

Jedno od poslednjih pitanja je – ako je moja informacija tačna, molim generala Negovanovića da proveru kod Generalštaba, zašto je pre izvesnog vremena sa Kupresa pomena stacionarna jedinica JNA pa sada moramo da se bijemo da bi isterali ustaše sa Kupresa. Ako je to tačno, ko je naredio i šta će se preduzeti.

(Aplauz.)

PRESEDAVAJUĆI:

Ima reč narodni poslanik Vlasisavljević.

VLASAVLJEVIĆ:

Kolege poslanici, dobrim delom je već rečeno ono što sam već želeo da kažem. Ostaju samo na jednoj temi, a to je – napad na Republiku Srbiju. U poslednjih nekoliko meseci na Republiku Srbiju, kao što je rekao Jova Cvetković, izvršeno je osam napada. Poslednji je bio 3. aprila. Šta su HOS-ovci, ustaše, ZENG-isti postigli?

Postigli su da je srušeno i uništeno 200 kuća, poginulih civila 10, teško ranjenih sedmoru i 20 lakše ranjenih lica. Postigli su da u Šidu škola nije radila mesec i po dana, da sada ne radi škola, da građani Šida spavaju u podrumima, a taman su se vratili u krevete, evo opet se dogodilo. Postiglo se da se u privredi ne radi, da se u poljoprivredi ne ore. Opština Šid je bila granična sa administrativnom državom Hrvatskom 90 km, a sada je 50 sa Krajinom, a 40 km i dalje sa ustašama. Tih 40 km isključivo drži TO Šida već šest meseci. Linija razdvajanja je 150 metara, a opremljenost takva da ni šlemove nemaju.

U Šidu je infrastruktura razorena, asfalta nema, zelenila nema, u Šidu više života nema. Zašto je to tako?

Jednostavno je tako što mi nismo nikada konstatovali da je izvršena agresija na Srbiju, da je Srbija napadnuta. Pitam sredstva informisanja i našeg ministra informacija da li je to dovoljno da se u Dnevniku, kada je napadnuta Republika Srbija kaže – večeras je Hrvatska napala Cerić, Mirkovce, Jankovce i Šid. Ispalo je da je Šid u Krajini. Zašto ceo Dnevnik nije rekao – izvršena je agresija na Srbiju. Zašto sutra štampa nije to uradila, zašto diplomatija nije pisala – izvršena agresija. Izetbegović je već našao za shodno koliko juče da napiše da je Armija napala ND BiH.

Devedeset posto stanovništva iz opštine Šid je već šest meseci na frontu. Privreda se ne može organizovati, poljoprivreda takođe, škole ne rade, domovi razoreni. Situacija je jednostavno takva zato što se nije razrešio problem pet ustaških sela.

Ja sam za ovom govornicom govorio ako se sećate: Privlaka, Otok, Komletinci, Strošinci i Ratinovci. Posađeni su po celoj dužini našeg fronta, tako da su upravo strateški postavljeni, da sa tih pozicija mogu svakodnevno da nas tuku. Jova Cvetković dobro zna, on je bio na tim linijama fronta, kada je bio u rezervi. U tim selima sada nema uopšte stanovništva. Isključivo je skoncentrisana ustaška vojska. Šid i dalje ima takvu situaciju, da je njegova sudbina u rukama Tuđmana. Može nas tući kad god hoće. Jer, ustaška vojska se nalazi u tim mestima i nije pomerena. Prema tome, čim nešto zagrmi, to je tutnjava, u podrum i više je neizdrživo. Rukovodstvo opštine Šid, u nekoliko navrata je pokušalo dolaziti u Republiku, reći svoje probleme. Neki su ih saslušali a neki nisu. Jedan potpredsednik, pre pet ili šest dana rekao je da će primiti rukovodstvo. Došlo je pet ili šest ljudi odatle, iz Šida. Čekali su i nisu dočekali. Čekali su od jedan do tri. Jedan potpredsednik nije ni došao. Za ovih osam dana nije našao za shodno ni da telefonom javi: oprostite drugovi bio sam zauzet, dođite sutra ili prekosutra.

Ja molim ministra odbrane, on je neko veće i bio u Šidu kada se to dogodilo, da nam kaže ako ne ovde, bar rukovodstvu Šida, a mi građanima Šida – koju mi bezbednost imamo, da li je možemo očekivati, ili da i dalje živimo u nadi da i kod Tuđmana može biti neke milosti, pa da nas neće tući.

Što se tiče Bosne, potpuno podržavam ono što je rekao potpredsednik Pavić Obradović i kasnije što je bilo. Ja ću to vulgarizovati. Mi se graničimo i sa Semberijom. Kamo sreće da je razrešeno oko ova dva ili tri mesta, mi bi bili sada spojeni sa Semberijom. Ne bi bilo problema, i sada mi držimo front. Devedeset je kilometara, a da smo ovih 5 sela oslobodili, ne bi morali držati 90, nego samo 15 kilometara, koliko je od Vinkovaca do Županje. Sada držimo liniju, od Vinkovaca do Šida 40 kilometara, a od Šida na Savu do tamo 90 kilometara. Stalno vičemo: nemamo ljudi. Ne možemo imati, kada raspoređujemo ljude na 90 kilometara umesto na 15 kilometara. Ja nisam bio vojnik bio sam u vojsci ali sam bio pisar u vojnom tužilaštvu. Ali, u ovo me ne može niko uveriti da nije ovako kako upravo ja kažem.

Nema problema i neće biti problema u Bosni, samo nemojte da opet kasnimo. Doturimo oružje u Semberiju i nema problema. Neće biti problema, rasteraćemo mi te tamo, Hosovce i koji su još tamo.

Hvala.

PRESEDAVAJUĆI:

Molim Predraga Mijailovića da uzme reč, neka se pripremi Dušan Latinović.

PREDRAG MIJAILOVIĆ:

Gospodo narodni poslanici, govoriću kao Srbin koji je kao i ostali Srbi, kao i vi ovde, zabrinut za sudbinu Srbije i svog srpstva bez obzira gde se nalazi. Mi ovde, narodni poslanici hteli ili ne, najodgovorniji smo za sudbinu Srbije i svekolikog srpstva. Možemo smatrati da nismo odgovorni, ali jesmo. Mi jedini možemo preuzeti stvari u svoje ruke, ako hoćemo, da više ne smemo da dozvolimo da nam se događaji prepričavaju i da slušamo saop-

štenja Vlade post ceptum, kao što je i ovaj izveštaj o stanju u Bosni. Svima nam je jasno da je stanje teško i da treba Srbima pomoći. To se samo ponavlja iz dana u dan. Tako se više ne može i ne sme, ako želimo Srbiju. Ubeđen sam da niko ne želi da pretvori Srbiju na beogradski pašaluk, a sve Srbe u nacionalnu manjinu. Ko to sme da učini, pitam? Ko je taj ko može da preuzme istorijsku odgovornost da sedi u Skupštini i mirno posmatra i sluša post ceptum saopštenja?

Mislim da niko ne može i ne sme ostati miran i ravnodušan. Zato predlažem sledeće: da po hitnom postupku donesemo nacionalni program. Nemamo ga još od Ilije Garašanića, zato nam se ovako i dešava. Napominjem da sam već više puta, za ovom govornicom, tražio da se donese nacionalni program. Nisam se ja to tek sada probudio, nego sam bio budan čim sam ušao u ovu Skupštinu, što se toga tiče.

Moramo staviti politički moratorijum na rad svih političkih stranaka, stvoriti Vladu nacionalnog spasa, u koju će ući najumniji ljudi Srbije i van Srbije, ma gde oni živeli.

Četvrti, izvršiti amnestiju svih građana koji su prebegli iz Srbije za vreme komunizma i garantovati im sva građanska prava, i da im niko neće suditi, ukoliko nisu pravili zločine.

Ja ne bih želeo da o svakoj ovoj tački elaboriram, ako treba mogu i da odgovorim kako mislim. Učinimo ovo što je u interesu Srbije i svekolikog srpskog naroda. Mi ovo možemo, ako hoćemo da preuzmемо stvari u svoje ruke. Ovaj parlament je odgovoran i za rat i za mir i za sudbinu srpskog naroda.

PRESEDAVAJUĆI:

Zahvaljujem kolegi Mijailoviću. Reč ima kolega Dušan Latinović.

DUŠAN LATINVIĆ:

Poštovani narodni poslanici, izvinjavam se što se u kratkom vremenu ponovo javljam o istoj temi, ali to više radim da bih umirio svoju savest i da kažem ono što mislim. Neka mi bude dozvoljena jedna mala digresija u odnosu na ovo što je do sada rečeno. To je pitanje: šta se to dogodilo sa Jugoslavijom? Ja mislim da bi se ono dogodilo, što se dogodilo, bez obzira da smo bilo šta drugo i drukčije radili.

Poznato je da je još Bžežinski⁶⁰ govorio da se mora raspasti komunizam do 2000. godine. Međutim, nije problem u tome. Problem je u tome što se mi nismo pripremili za ovo što nas je zadesilo. Zbog toga mislim da je naša spoljna politika Srbije, jer Jugoslavije više praktično i nema, da nije odgovorila zadatku koji je vreme nametalo. Nismo uradili ono što smo morali, da se pripremimo za ove događaje koji su nas zadesili. Šta tu mislim? Morali smo se ranije organizovati. Morali smo verovati da će Evropska zajednica priznati ove republike i da će biti protiv srpskog naroda.

Drugi deo je vrlo bitan: pitanje Bosne i Hercegovine. Sa zadovoljstvom i olakšanjem smo primili da od nas odu i Slovenija i Hrvatska, ali šta je sa Bosnom i Hercegovinom? To od nas niko nije želeo, a nažalost to se desilo. To nismo predvideli da će se dogoditi. Istina, to smo kasno saznali, da će se i to dogoditi.

Sada se postavlja pitanje: šta će biti u Bosni i Hercegovini sa srpskim narodom? Da li ćemo tamo da vodimo rat ili ćemo to rešiti mirnim putem? Svako bi rekao da ćemo to rešavati mirnim putem. Međutim, ja mislim da moramo biti spremni za jednu ratnu opciju u Bosni i Hercegovini. Jer, Tuđman neće ni u kom slučaju prihvatiti mirno rešenje, gde god to može da ostvari – on će to uraditi. Prema tome, moramo ovo što je već rečeno, videti šta je sa jugoslovenskom narodnom armijom. Da li je ona Jugoslovenska i čija je? Ako nije, da vidimo da brani tamo narod, koji je zaslužio odbranu. To je srpski narod, ali sam protiv da

60 Zbignjev Bžežinski (Zbigniew Kazimierz Brzezinski). Politikolog, geostrateški analitičar i savetnik za nacionalnu bezbednost u administraciji američkog predsednika Džimija Kartera od 1977. do 1981.

terorišem bilo koji narod. Mislim da u Bosni i Hercegovini, pored mirnog rešenja, mora biti na sceni i ova ratna opcija, jer se mi od njih nećemo odbraniti. Iluzija je misliti da će oni prihvatiti mirno rešenje, dok god ne budu vojnički pobeđeni.

Ja bih voleo da me neko demantuje, da pogrešim u tome i bio bih najsrećniji da nije tak kako ja ovde govorim. Međutim, mi moramo samo tim putem da slomimo fašizam kao što je to u istoriji do sada bio slučaj. Ako to ne uradimo, ja ne znam šta će biti sa srpskim narodom u Bosni i Hercegovini. To možemo ako smo jedinstveni. Međutim, mi u Srbiji imamo situaciju, a kažem – mi ćemo braniti naše granice na Drini. Od srpskog programa nacionalnog nema ništa. Prema tome, nema razgovora da ćemo mi braniti Srbiju na Drini, ako dođe neprijatelj do Drine, biće kao u Prvom svetskom ratu, biće kao i u Drugom, a treći sigurno nećemo zapamtiti, njegov kraj. Prema tome taj srpski program mora biti jedinstven i ne možemo više da dozvolimo dezerterstvo ili hoćemo da stvorimo jedinstvenu srpsku državu bilo federativnog tipa ili bilo na koji način, moramo pokazati snagu da možemo to da očuvamo, da možemo da odbranimo. Ne možemo tolerisati da nas napada Hrvatska, koja je samostalna i a neprijatelje pomaže Mađarska, koja jednostavno kaže – mi to nismo uradili. I time se mi zadovoljavamo. Prema tome ili moramo pokazati sposobnost da ćemo preživeti ili moramo postati nečiji vazali pa da isto tako ljubimo nekome skute i ruke a nisam siguran da će to ovaj srpski narod prihvatiti. Prema tome, tražimo jedanput da se mi opredelimo ovde, šta je to što nam sada mora biti prioritetni zadatak.

Ako čekamo stvaranje nove države do juna, kako je rečeno, ja mislim da neće biti od te države ništa. Prema tome, mislim da bi trebalo ovu državu stvoriti sada, kako možemo, što pre, možda do maja, a sve te modalitete oko ustava i organa za to ima vremena da dograđujemo i u budućem vremenu.

VOJISLAV ŠEŠELJ:

Dame i gospodo narodni poslanici.

Ako je ikad bilo vreme da Armija žestoko i brzo udari onda je to ovaj trenutak i ako to Armija propusti da uradi jednostavno se može postaviti pitanje – šta će nam više ta Armija. Ovo je, znači, pitanje biti ili ne biti za srpski narod, više ne sme biti nikakvog oklevanja, više ne sme biti nikakvog predomišljanja i više nema kompromisa. Armija na području Bosne i Hercegovine ne treba više ni da glumi. Očigledno, Muslimani neće Jugoslaviju, pa ne moraju, Hrvati odavno neće, pa ne moraju. Jedina funkcija Armije danas u Bosni nije da sprečava međunacionalne sukobe nego da omeđi ono što je srpsko i Armija to mora da uradi za četiri, pet, nedelju ili deset dana jer više vremena neće imati. Paralelno s tim, tu bih se priključio prethodnim predlažaćima treba velike armijske efektivne transformisati pod hitno u srpsku teritorijalnu odbranu kako bi se stvorio pravni osnov za njeno ostajanje i u toj navodno Nezavisnoj Bosanskoj državi. Ako se to na vreme uradi sačuvaćemo sve srpske teritorije, ako se ne uradi mi ćemo izgubiti i Srpsku Bosnu i Hercegovinu i Srpsku Krajinu.

Drugo što je potrebno, da što pre uradimo, to je da pomognemo tamošnjem srpskom narodu da konsoliduje iznutra svoju državu, nije mu potrebna samo vojna sila, nego i ekonomska, politička, tehnička, njegova država mora funkcionisati nasuprot ovoj džamahiriji koja ne može profunkcionisati jer je srpski narod nikada neće priznati, unutrašnji legitimitet pa makar je Evropska zajednica podržavala.

I, treće, što je neophodno vidite u kakvoj se situaciji nalazi ova sužena Srbija. Nije slučajno, kad god Evropska zajednica i zapadne sile preduzmu neki korak protiv srpskog naroda, bilo u Bosanskoj Krajini, bilo u Srpskoj Krajini bilo na nekom drugom prostoru odjednom neki nemir ovde u Beogradu u ovoj suženoj Srbiji. To se i danas dešava. Ali, ja smatram da je i srpska Vlada kriva što se to dešava. Jer, ona kasni, ona na vreme ne preduzima neke mere. Ako je ratno stanje pa ne mora se proglašiti ni ratnim ali mora doći do racionalizacije snabdevanja, mora biti socijalni mir. Ako Vlada kasni da reši problem prosvetnih radnika, ako Vlada sutra kasni da reši neki drugi problem jedan za drugim talasi će

se zahuktavati, a onda će naši neprijatelji postići svoje ciljeve te ćemo se mi svojim jadom ovde u Beogradu pozabaviti.

I, s druge strane, postoje politički faktori – izdajnički u Srbiji koji jedva čekaju da to iskoriste. Oni će iza svakog socijalnog bunta umešati svoje prste i pokušati da se stave na čelo. Jer oni moralnih nikakvih obzira nemaju, njima je jedini cilj da posluže svojim zapadnim finansijerima da ovde osvoje vlast, oni će to po svaku cenu pokušavati pa makar i ljudske žrtve ovde izazvali. Zato vlada mora sistematski da reši pitanje svih državnih službenika, pa i prosvetnih radnika uvođenjem platnih razreda, koje je jedino efikasno rešenje, ko god je u državnoj službi zna se po kojim kriterijumima prima platu bez obzira da li je u prosveti, da li je u zdravstvu, je li državni činovnik, da li radi u kulturi, ili radi u nekoj drugoj delatnosti, informativnoj, na radiju i televiziji i slično. Na taj način se taj problem rešava.

Drugi problem radnika u preduzećima, koja ne mogu ekonomski da funkcionišu, ne mogu ti radnici ostati bez hleba, moraju imati zagarantovana primanja dok traje ovakvo stanje i dok se ne oslobodi privatna inicijativa. Što znači, moramo preduzimati sve mere koje u nekim drugim prilikama izvesni komiteti javnog spasa preduzimaju. Naša vlada mora tako da se postavi ili da ustupi drugoj vladi. Ne može na ovaj način, ne može se ići iz jednog u druge pregovore. Uvek ti pregovori rešavaju i ne rešavaju ništa, uvek Vlada popušta, a popušta tako što štampa novac a štampanjem novca se ne rešava ekonomska kriza, nego se dalje produbljuje. Sada našampati novac, pa dati ovima, pa dati onima, na kraju svi ti radnici se osveste da štampanjem novca ništa nisu dobili. Manje plate prime i kad je ona u dvostruko većem iznosu od prethodne nego što je njen realni iznos danas. Jer, štamparije novca mogu da rade i 24 i 25 sati dnevno kad se tako naredi ali se elementarni problem ne rešava niti se socijalna situacija uprošćuje, niti se ona poboljšava. Ako se Vlada ne postavi na ovako ozbiljan način ja zaista nemam nekog razloga ovde da izražavam optimizam u pogledu budućeg konačnog ishoda ove agresije i Evropske zajednice i Amerike, jer ne treba imati nikakvu iluziju, one koordinisano deluju i strateški je cilj što manja Srbija, Srbija svedena na granice beogradskog pašaluka.

MILOVANOV:

Poštovana gospodo svi diskutanti čini mi se sve su rekli samo se nismo dotakli jednog pitanja, pošto je tu naš ministar odbrane, hoću to da iskoristim i da postavim dva pitanja.

Prvo pitanje, šta je gospodin Čubela Ferenc tražio na zboru naših regruta, to je bilo u ponedeljak 3.4., u ponedeljak dobili su pozive, 6.04. u mestu poljoprivrednog dobra Moravica on je održao miting i od 110 ljudi, koji su dobili pozive 16 je ostalo i to 10 Srba i šest Mađara, ostali su se vratili. Da li je on pozvan na krivičnu odgovornost, šta ćemo da uradimo sa takvima.

Drugo, javna je tajna da oko desetak hiljada Mađara sa jugoslovenskim pasošima se nalazi u Mađarskoj u osam vojnih centara, gde su bili stacionirani sovjetski vojnici i tamo se obučavaju. Šta ćemo da uradimo sa tim ljudima? Do tih spiskova može da se dođe, jer i naša obaveštajna služba nešto radi.

Pošto je ovo zatvorena sednica, postavljam samo ta dva pitanja i kako to da rešimo. Mi rešavamo ovde zapadni front, a u istočni može svako da utrči i da nam ubode nož u leđa. Onda nije ni čudo što se omogućava Hrvatima da preko Mađarske zalaze nama iza leđa.

PRESEDAVAJUĆI:

Molim ministra Negovanovića da uzme reč pošto smo iscrpeli diskusiju.

MARKO NEGOVANOVIĆ:

Pitanja su brojna i ja ću pokušati da odgovorim na ona, za koja smatram da su najvažnija.

Šid i agresija. Ja sam bio, poštovani poslanici, u Šidu i sve ono što sam imao da kažem, to sam rekao. Svi uvaženi poslanici, koji su za ovom katedrom govorili, tamo su bili. Oni mogu biti sa mnom nezadovoljni, ili ja sa njima, ali problem je tu i treba da ga rešimo. Samo zavisi kako ko to vidi. Oni su izneli ovde rešenje tog problema, a ono od prilike ovako glasi: mi držimo front toliko i toliko kilometara. Rekao sam da se front ne drži kordonski. To su Spačvanske šume, to su močvare, zna se kako se to brani – brani se patrolama, grupama, zasedama i da vam ne govorim.

Onaj ko hoće da brani sve, taj ne može ništa. To je osnovno načelo strategije, koje je odavno potvrđeno.

Dalje, stalno se navodi da smo 20 kilometara od fronta. Tačno je. A da li treba za to da zaratimo, da padne mirovni plan u vodu, da nas proglašemo agresorima, da osvajamo tuđe teritorije, jer Hrvati neće da žive u Jugoslaviji? Sećate se kako je bilo odmah posle jednog sklopljenog primirja u Briselu, kada su svi seli na Osjek i rekli – ne dalje. A složili smo se da svaki onaj, ko hoće da ide iz Jugoslavije, nećemo ga sprečavati silom, ali smo se isto tako složili da niko nikoga ne može izvesti iz Jugoslavije, ako on to neće.

Vi zagovarate ratnu opciju. Molim vas, to je već nešto sasvim drugo i ko za to može da prihvati odgovornost.

(Milan Paroški: Skupština. Pročitajte Ustav.)

Da li ona, ne znam, videćemo. Pročitajte i vi mnogo toga, Paroški, jer vi dosta proizvoljno tumačite stvari ovde, malo nekada i na nivou srednjeg veka. Ja sam slobodan da vam to kažem.

Dalje, ja sam tada rekao drugovima: jeste ovo problem, pa sedite, tu je komanda prve vojne oblasti. Znae tačno odakle vas tuku, jer mi ne možemo taj front pomeriti.

Uvek bi se našao neko u 20 kilometara dometa. Sedite, odredite reone, znate lokacije, imate obaveštajnu službu, kontraobaveštajnu službu, imate čitav sistem, držite to pod kontrolom. Oni se pojave sa jednim topom 130 milimetara, izvolite, reagujte, pa se onda može to i sprečiti i preventivno delovati. To se moglo tako.

Ja ću ponovo da insistiram, ali to treba rešavati tamo. Sve što ste vi tražili od ministra odbrane za vreme onog sastanka, to je u toku i ja sam dao. Uopšte nije sporno. Ne znam za ovo drugo, što ste izneli, verovatno treba pitati onoga koji je to obećao.

Sledeća stvar – transformacija vojske. Molim vas, valjda prvo treba napraviti državu pa vojsku. Vojska se kroji prema državi, a ne država prema vojsci. Tražiti danas da se JNA ukine i da postane srpska armija, znate šta to znači? To znači – nema koraka preko Drine, jer bićemo agresori. A šta znači danas biti agresor i osuđen i šta sve to povlači za sobom, ne želim uopšte ovom prilikom da komentarišem.

Gospodo, lako je biti ratoboran, ali se mora imati kompletna slika o celini događaja, pa tek onda dosta suvereno i ubedljivo iznositi stavove.

Sledeće, mnogo je govoreno o transformaciji vojske u Bosni i Hercegovini. Molim vas, tek predstoje procesi razgovora, jer je rečeno da se nastavlja konferencija o Bosni i Hercegovini. Dok se odnosi unutra ne budu uređivali, ne može se vojska transformisati ispred toga. Prema čemu da se transformiše?

Dalje, nije tačno da će vojska izlaziti. Pa, tamo su ljudi 90% iz tih sastava u Bosni i Hercegovini iz Bosne i Hercegovine. Pa to smo pet puta rekli sa ove govornice i isto nam se ponovo vraća. Koliko puta treba da govorimo? Isto i u Krajini. Rekao sam i prošli put, ne može niko svoje ljude terati iz zavičaja koji su otuda poreklom.

Bilo je čak reći kako da se zove vojska. Ona se zove kako se zove država. Ja joj ne bi davao ime i kumovao danas kako će se zvati ovako ili onako, kako se bude zvala država, tako će se zvati i vojska.

Dalje, ovde se mnogo poziva na Armiju, kao da ona samovlasno i samovoljno donosi odluke, da se otela od rukovodstva, a to nam svi sa Zapada prebacuju, ovi koji nas proglašuju

šavaju agresorima, srpskom prokomunističkom, a vojska samo izvršava odluke Predsedništva i radi po političkim odlukama i ona obezbeđuje vojno te političke odluke.

(Jedan glas: Predložite nešto.)

Može da predloži, to je sigurno i ona predlaže. Ne bih uopšte o ovom što je gospodin Paroški postavio, ja sam prošli put odgovarao, nema razloga da ponavljam iste stvari. Smatram da sam dao odgovor i neću sada da ponavljam.

Još jedanput bih da apelujem, vrlo realno posmatrajte stvari. Politika je veština mogućeg, ali i strategija je veština mogućeg. Nemojmo da projektujemo želje, nego vidimo kakva je stvarnost i šta se u toj stvarnosti može uraditi.

(Milan Paroški traži reč, smatra da ima pravo na repliku.)

PRESEDAVAJUĆI:

Ima reč poslanik Kostić.

KOSTIĆ:

Ja se zahvaljujem generalu Marku Negovanoviću, ministru spoljnih poslova Vladislavu Jovanoviću na prethodnom izveštaju. Drugovi, u ovom teškom i sudbonosnom momentu mi moramo biti najhrabriji i najpametniji. Sve što se brzo radi prete nam velike greške.

Ja bih par reči kazao o našem srpskom jedinstvu. Zamolio bih sve političke stranke, da nađemo jedan zajednički interes, na jednoj srpskoj platformi. Drugovi i drugarice, mi moramo braniti domovinu, mi moramo braniti otadžbinu, to je naša obaveza, to je naša dužnost.

Napadali smo JNA, a budite ubeđeni da ona nije bila na ratnim poprištima srpski genocid bi bio još veći i još krvaviji. Rekao bih vam jednu stvar, da moramo shvatiti da je ovo verski rat koji je režiran u Vatikanu, a potpomognut ujedinjenom Nemačkom i tu su osnovni problemi koji su se kod nas desili i da to ne možemo da shvatimo.

Razbijanjem Sovjetskog Saveza, ugroženo nam je pravoslavlje na Balkanu i onog koga treba najviše da volimo, to je majka, a to je u stihovima Aleksa Šantić najlepše rekao „A majka naša zemlja nam je ova, bacite pogled po kršu i polju, svuda su groblja naših pradedova“.

(Aplauz.)

MILAN PAROŠKI:

Gospodo poslanici, ovde nije u pitanju usvajanje informacije. Ako je u pitanju usvajanje informacije, onda smo mogli da ne vodimo raspravu. Ovde je u pitanju donošenje odluke po informaciji koja nam je data. Ja mogu da prihvatim i obrazloženje generala Negovanovića, ali znam da je jedina naša odgovornost da donesemo kvalitetnu odluku. Poslužiću se njegovom informacijom, pa i njegovim obrazloženjima, kao i obrazloženjima gospodina ministra Jovanovića i drugim obrazloženjima, gospodo biću slobodan da citiram član 73. Ustava Republike Srbije, tačka 6. koji se odnosi na Narodnu skupštinu. Tačka glasi: „Narodna skupština: odlučuje o ratu i miru“.

Ja nisam tražio ovde da mi ovde odlučujemo o informaciji. Informacija je takva kakva jeste. Ali, gospodo, slučajno je i ovaj papir najviši akt u ovoj državi. Zove se Ustav Republike Srbije, a mi se svi ovde nalazimo po njemu i imamo obavezu da odlučujemo o ratu i miru.

Upozorio sam da JNA može da obori poslednju funkciju, ili poslednju ulogu, ukoliko bi Predsedništvo na izmaku svakog svog legitimiteta i suvereniteta, Predsedništvo SFRJ objavilo rat secesionističkim republikama i odmah podnelo ostavku iz prostog razloga što Predsedništvo jeste ono što odluči ova Skupština. Ja vas na to upozoravam. U Predsedništvu četiri člana sede tri izabrana u ovoj Skupštini. Do poslednjeg svog postupka odgovor-

ni su ovoj Skupštini. Ja vas takođe upozoravam da je jedan od tih članova jednokratno i samoglasno odlučio da povuče vojsku iz Makedonije. Odgovornost je na ovoj Skupštini, gospodo.

Ja ne mogu da raspravljam o vojnoj taktici i strategiji, ali znam da JNA nije preuzela ni jednu ofanzivnu akciju i ne mislim da JNA može da vodi ofanzivne akcije. Ona u svojoj filozofiji nema filozofiju napada na Sloveniju, Hrvatsku, muslimansku regiju u Bosni, ali znam, da srpska vojska može da vodi ofanzivne akcije i znam da srpska vojska u srpskoj Bosni, gospodine generale, koja bi se formirala po Ustavu Republike Srpske Bosne i Hercegovine, koji je usvojen od strane srpskog naroda na suverenim osnovama i za nas daleko validniji od priznavanja Bosne od strane Evropske zajednice.

Prema tome, JNA ima potrebu da se transformiše u srpsku vojsku srpskog naroda u Bosni i može da vodi ofanzivna dejstva. Ja neću raspravljati o strategiji i taktici, možda je zaista bilo pogrešno napadati Osjek, ali nije bilo pogrešno napadati Zagreb. Rat je mogao biti drugačije završen.

Mi ovde treba da odlučimo ono što je po slovu Ustava u našoj nadležnosti. Takvi predlozi su dati. To je: da donesemo odluku da se u Srbiji formira srpska vojska, da donesemo odluku koja obavezuje tri člana, od četiri člana Predsedništva, a koji su birani u ovoj Skupštini, da se raspusti JNA i da se deli na vojne formacije Srpske krajine, srpske Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, da se Predsedništvo posle donošenja ove odluke povlači sa dužnosti, tj. daje ostavku, izaziva ustavnu krizu, da se prethodno eventualno proglašati rat secesionističkim republikama, da se formira srpska komanda. u Beogradu po slovu ovog Ustava, član 83. Član 83. govori o funkciji predsednika Republike.

Prema tome, molim vas danas, posle ove informacije, da ne bi smo dočekali iduće nedelje neku drugu informaciju, da donesemo ovakve odluke, a vas gospodine predsedavajući molim da stavite moje predloge na glasanje.

VLAISAVLJEVIĆ:

General je bio dao obećanja i mi se iskreno nadamo da će to biti izvršeno.

Replika ide u onom delu – mi smo tamo oslobodili 30-tak sela, Trebali smo i tih pet. Ne zagovaramo rat, ne bi bio rat, nego samo obezbeđenje granica Srbije, jer tih pet sela su u istom tretmanu, kao i onih 20. Znači, ne zagovaram rat, nego se samo zakasnilo, još tih pet sela, jer su one u istom statusu kao i onih 20.

MILOŠ BOJOVIĆ:

Kolege poslanici, izuzetno je teška situacija i zaista je vreme i ova rasprava je bila zaista potrebna. Rekao bih svoj sud, da je klupko počelo da se razmotava i već je razmotano, tako da se sad sve vidi. Situacija je sada, gospodo ministri, posle priznavanja BiH sa svim drugačija nego što je bila do pre neki dan.

Ja se nadam da će naša Vlada i resorni ministri i svi oni koji su zaduženi tj. da vode politiku Srbije, kao i ova Skupština...

(*Tasković i Paroški upadaju u reč.*)

Ja bih iz ove diskusije, ocenjujući kao veoma korisnu sa mnogo ideja, istakao nešto u prvi plan, a to je kako rekoše i tu se svi slažemo, faktor iznenađenja. Mislim da sve što se radi i od HOS-a i od „beretki“ itd. pre svega je sazdana na faktoru iznenađenja i faktoru tajnosti.

Ja bih predložio, pošto imamo jednu novu realnu činjenicu da će Srbija i Crna Gora bez ikakvih dilema nastaviti kontinuitet Jugoslavije i ja se duboko nadam sa srpskom Republikom BiH i sa srpskim krajinama, jer je to pravo naroda, ja bih samo predložio, nisam političar, da se ovo o čemu je govorio ministar Negovanović, da se prvo formira država, pa vojska, jednostavno kako neko reče nešto, nisam razumeo, ali prema situaciji srpska vojska i JNA se čuva, ali da se prilagodi. Dobro je što ja to nisam razumeo i dobro je što Negova-

nović, Jovanović to nisu rekli, jer je ovo mesto, ja nikad više neću glasati da se vode tajne sednice, jer sve što se kaže poput aviona, to jest helikoptera i meteora izleti u javnost.

Prema tome, da zaključim, dobro je što ništa nije rečeno, a mislim da su ministri izvukli iskustvo.

VLADISLAV JOVANOVIĆ:

Poštovani narodni poslanici, u izlaganjima je bilo više razmišljanja o ovim složenim i aktuelnim temama i više predloga i sugestija za rad Vlade i ostalog državnog rukovodstva Republike. Ja sam pribeležio nekoliko pitanja, pa bih se vrlo kratko osvrnuo na njih.

Pokrenuto je pitanje objavljivanja rata separatističkim republikama. Podsetimo se da su naše republike po Ustavu ovlašćene da koriste pravo na samoopredeljenje, uključujući i otcepljenje, što znači secesiju. Jedini naš spor sa njima je u tome što oni to vrši na jednostran način protiv postojećeg ustavnog poretka, a ne u dogovoru i spor koji komplikuje rad čitavoj Briselskoj konferenciji.

Prema tome, nije moguće da uopšte pomislimo na to da im se objavi rat. To zbog pravnog razloga.

Politički razlog je taj što EZ u materijalu koji je ponudila priznala je pravo pojedinim republikama na izdvajanje i formiranje sopstvenih država. Mi smo to pravo u toku rada prihvatili, jedino nismo prihvatili da ono bude isključivo a da u istoj ravni ne bude priznato pravo i onima koji ostaju u zajedničkoj državi da to i ostvare.

Sada radimo na tom pravcu i verujemo da će se ta ravnoteža vaspostaviti.

Kada bismo objavili rat ovim republikama to bi našu republiku, odnosno ostatak Jugoslavije, automatski dovelo u stanje potpune izolacije i veoma brzo bi se aktivirali mehanizmi UN, i drugih koji bi se okrenuli protiv nas, što bi sve ono što smo do sada uradili na političkom i vojnom planu dovelo u pitanje.

Pokrenuto je i pitanje Makedonije i povratka suvereniteta Srbije nad tim nekadašnjim delom Južne Srbije. Mnogo vode je proteklo Dunavom i Savom od tog vremena. Desio se AVNOJ i desilo se 50 godina faktičkog stanja koje je pretvoreno u pravno i političko stanje. Negirati to značilo bi udarati glavom u zid, a to nikada nije pametno ni u životu pa ni u politici. Jednostavno nije moguće u ovom trenutku negirati postojanje makedonskog naroda i makedonske republike u okviru Jugoslavije, koja je na putu da dobije i priznanje svoje nezavisnosti. Drugo je pitanje koliko je ...

(PAROŠKI, s mesta: *To nije po AVNOJ-u!*)

PREDSEDAVAJUĆI: (*Poslanici negoduju.*)

Ja Vas molim Paroški, niko vam nije upadao u reč, već treći put upadate u reč i moram da Vas opomenem.

VLADISLAV JOVANOVIĆ:

AVNOJ je sigurno legitimizirao postojanje naroda i dao mu pravo na Republiku. A 50 godina je bilo vreme u kome je tri-četiri ustava urađeno i priznato im je pravo, tom narodu, odnosno republici na samoopredeljenje uključujući i otcepljenje...

(PAROŠKI, s mesta: *Nije na otcepljenje.*)

PREDSEDAVAJUĆI: (*Poslanici opet negoduju.*)

Kolega Paroški, ovo Vam je drugo upozorenje. Trećeg puta Vas izbacujem napolje.

VLADISLAV JOVANOVIĆ:

Koliko god neke stvari ne izgledaju pravično i teške za shvatanje i prihvatanje, one kao činjenice stoje i jednostavno ih nije moguće pomerati. Ako bi se pokušalo to bi išlo protiv nas.

Druga je stvar šta bi se moglo desiti u razvoju stvari od sada pa nadalje, i da li bi taj razvoj mogao da donese i neke povratne efekte. U to sada ne treba da se upuštamo, jer je to već futurologija.

Pokrenuto je i treće pitanje – da li imamo strategiju, odnosno postavljeno je da je nemamo i da smo sada u situaciji da jednostavno ne znamo šta činimo radi zaštite srpskog naroda.

Mislim da je to dosta ležerno tako ocenjeno, jer je ova republika svoju strategiju praktično počela da gradi tek pre pet ili šest godina, kada se setila da postoji i kada je počela da formuliše te vitalne interese srpskog naroda i Republike Srbije.

Od tada pa nadalje, učinjeno je mnogo, mada je moglo sigurno biti i više, bolje, s tim se slažem, ali ovo što je učinjeno zaslužuje punu pažnju i priznanje.

Na osnovu toga mi smo uspeali da i u ovoj teškoj krizi koja je započela bez dovoljne pripremljenosti i srpskog naroda i Republike Srbije, pored izvrsne pripremljenosti drugih u sadašnjoj Jugoslaviji mi smo uspeali da i u ovoj sadašnjoj krizi maksimalno zaštitimo bar one najosnovnije interese i Republike Srbije i srpskog naroda van Republike Srbije.

Znam da to nije i ono što svi mi najviše želimo da se ostvari ali je to mnogo više od onoga što je bilo i ako budemo razumni, realni i pametni možemo iz tog stanja lagano, postepeno, u etapama da ostvarimo i one veće rezultate a to je da srpski narod koji živi van Republike Srbije stupi u odnose tešnjih povezivanja sa Republikom Srbijom sve do stepena kada se to može nazvati i životom u zajedničkoj državi, ali kažem to je proces koji moramo veoma pažljivo da pratimo i gradimo, jer ako ga narušimo, mi jednostavno dovodimo u pitanje sve ono što je mukotrпно učinjeno ovih 5–6 godina i istovremeno bi nas to vratilo bar nekoliko desetina godina unazad, bez jasne predstave o tome šta možemo dalje da uradimo.

Prema tome, mi nismo bez strategije u pogledu zaštite interesa srpskog naroda i Republike Srbije u sadašnjoj fazi raspleta jugoslovenske krize.

Razume se ta strategija ima svoju javnu i svoju nejavnu stranu i nije dobro biti telal i uvek govoriti glasno šta je deo te strategije. To i naši protivnici javno ne rade pa ne treba ni od nas to očekivati.

U svakom slučaju veoma računamo sa nekim vrlo bitnim elementima koji ne mogu da se previde bez obzira kakav je brutalan pritisak na nas i kako se brutalno sprovodila ta politika i scenario, a to je da je pravo srpskog naroda na samoopredeljenje i dalje pravo koje podržavamo i koje na ovaj ili onaj način jeste prisutno u materijalima koji su na dnevnom redu, koji se diskutuju, a to je na kraju pravo koje je javno ostvareno putem referendumu i koje je materijalizirano putem donošenja odluka o formiranju srpskih krajina, i na kraju to je i pravo koje se ogleda u sadašnjem odnosu snaga koje kao što vidimo, ima i svoje vojne, a ne samo nacionalne i političke dimenzije.

PREDSEDAVAJUĆI:

Zahvaljujem ministru Jovanoviću.

Nismo pravili posebne zaključke pa predlažem da Skupština prihvati informaciju koju su podneli ministar Negovanović i Jovanović.

Drugo, predlažem da Skupština kaže da smatra da rešavanje bosansko-hercegovačke situacije treba da se traži na bazi konsenzusa sva tri naroda u BiH, kroz nastavak rada konferencije o BiH.

Treće, predlažem da se stenogram sa ove sednice dostavi Vladi da bi se sve što je rečeno imalo u vidu pri vršenju njenih ovlašćenja i dužnosti koje očekujemo na bazi rasprave koju smo danas vodili. Bilo je vrlo korisnih predloga, mišljenja i sugestija, pa na bazi toga odgovarajuće ministarstvo treba da preduzme mere u pravcu koji treba da obezbedi prevaziženje onih problema i teškoća koje su ovde izneli poslanici.

Za reč se javio Vojislav Šešelj.

VOJISLAV ŠEŠELJ:

Predlažem da se ovaj drugi zaključak skрати i ne pominje međunarodna konferencija jer je to stvar srpskog naroda BiH. Mi mu ne namećemo nikakvu međunarodnu konferenciju, i da ostane samo ovo – konsenzus Srba, muslimana i Hrvata u BiH o budućnosti Bosne. Neka međunarodna konferencija bude stvar srpskog naroda tamo.

PRESEDAVAJUĆI:

Možemo to da prihvatimo? (Da.)

Ko je za to da se prihvate ova tri zaključka? (Svi.)

Ko je protiv? (Niko.)

Ko se uzdržava? (Niko.)

Konstatujem da smo jednoglasno prihvatili ovu informaciju.

Sa nama je ministar finansija pa zbog zloupotreba i velikog broja primedbi koje čujemo, da jednostavno jug Srbije biva preplavljen parama iz Makedonije, da je opustošen, da nema hrane, sa te strane se masovno uzima sve čega ima u radnjama i na taj način se priprema promena valute u Makedoniji, a isto je i sa devizama, pa vas molim da o tome povedete računa jer je na crnom tržištu ponovo mnogo novca. Ne znam šta Vlada u tom pravcu preduzima, ali želim da vas zamolim da o tome povedete računa.

Kažu mi ljudi da se ulazi u radnje i kupuju trube štofova i slično ne pitajući za cenu, a marka dostiže 500 dinara. Prema tome, molim vas da o tome povedete računa. Imam utisak da je Vlada blagovremeno reagovala kod promene valute u nekim republikama o kojima smo razgovarali pa ne bi smeli da dozvolimo da se preko Makedonije i na drugi način pere novac.

Materijalne rezerve bi trebalo da intervenišu što pre da se na tržište dopremi dovoljna količina šećera, brašna, ulja i onog čega u ovom trenutku nema u beogradskim prodavnicama u dovoljnim količinama. Smatram da o tome treba povesti računa.

Sada predlažem da napravimo pauzu od 10 minuta.

Nastavićemo sa razmatranjem izveštaja Vlade.

Da li ste saglasni? (Da.)

/PAUZA/

DOKUMENT BROJ 7

FONOBELEŠKE SA RAZGOVORA BRANKA KOSTIĆA I BLAGOJA ADŽIĆA SA ALIJOM IZETBEGOVIĆEM, SKOPLJE, 26. APRIL 1992.

PAŽNJA!
Snimak je veoma loš. Diskusije treba
obavezno autorizovati.
Ima dosta nepreciznosti.
4. V 1992. godine
Jordan Živanović

FONOBELEŠKE sa razgovora
POTPREDSEDNIKA PREDSEDNIŠTVA SFRJ, DR BRANKA KOSTIĆA
I VRŠIOCA DUŽNOSTI SAVEZNOG SEKRETARA ZA NARODNU ODBRANU,
GENERAL-PUKOVNIKA BLAGOJA ADŽIĆA, SA PREDSEDNIKOM
PREDSEDNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE ALIJOM IZETBEGOVIĆEM,
ODRŽANOG 26. APRILA 1992. U SKOPLJU

Razgovor je počeo u 13,05 sati.

Razgovoru prisustvovali: dr Branko Kostić, potpredsednik Predsedništva SFRJ; general-pukovnik Blagoje Adžić, vršilac dužnosti saveznog sekretara za narodnu odbranu; Alija Izetbegović, predsednik Predsedništva Bosne i Hercegovine; pukovnik Slobodan Jevtović iz SSNO-a; gospodin Karim iz kabineta Alije Izetbegovića i Zoran Stanković, iz Predsedništva SFRJ.

BRANKO KOSTIĆ:

Predlažem da počnemo sa radom.

Mi smo obostrano izrazili potrebu da se sretnemo. S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina, od jednog broja zemalja, priznata kao samostalna i suverena država, a imajući u vidu činjenicu da na području Bosne i Hercegovine imamo prisutnu JNA, imamo prisutan najveći dio vojne industrije koji smo zajednički gradili; s obzirom da još nemamo regulisana pitanja političkog statusa u okviru Bosne i Hercegovine tri konstitutivna naroda, da se tamo, praktično, vodi građanski rat – mislimo da je dobro da započnemo te razgovore i da pokušamo, koliko je to moguće, svako sa svoje strane, koliko je u njegovoj moći, da se taj rat tamo prekine bezuslovno, a da onda – uvažavajući interes svih i izraženu volju i spremnost rukovodstva Bosne i Hercegovine da se Bosna i Hercegovina konstituiše kao nezavisna i samostalna država, treba na miru da sjednemo i razgovaramo o pitanjima koja traže razgovor i dogovor.

Mislim da je povoljna okolnost što se sastajemo u Skoplju, u Makedoniji, koja je do juče bila sastavni dio Jugoslavije, sa kojom smo sva ta pitanja, uključujući i status JNA, riješili na vrlo korektan način, bez ikakvih sukoba, krvoprolića, na način koji nam omogućava da razgovaramo.

Mislim da, za početak, zamolimo gospodina Izetbegovića da iznese svoje mišljenje. Računam da ovaj naš prvi susret treba da bude shvaćen kao početak razgovora. Morali bi uvažavati tu činjenicu da bi, ipak, ta rješenja, oko svih tih pitanja, koja treba da rješavamo, trebalo da tražimo na način koji bi predstavljao rezultat volje i saglasnosti sva tri naroda u Bosni i Hercegovini. Jer, svaki pokušaj da se rešava nešto, bez saglasnosti bilo kojeg od naroda u Bosni i Hercegovini koji su konstitutivni narodi, tamo, za trenutak može i da znači nekakvo rješenje, ali, u krajnjoj liniji, znači izvor nestabilnosti stanja na tom području.

Izvolite, gospodine Izetbegoviću.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ovdje sam došao sa najboljim namjerama da nađemo izlaz, da se nađe, prije svega, rješenje za prekid vatre, pa i za smirivanje u Bosni i Hercegovini i konačno da bude mir.

Prihvatam i to da ovo što ovdje razgovaramo, u stvari, je jedan preliminarni razgovor, u kome se može mnogo postići, vjerovatno, ali ne može se ništa konačno utvrditi, jer ja nemam takva ovlašćenja. Ali, u velikoj mjeri znamo šta bi odgovaralo većini građana – svih, ne samo jednog ili dva naroda u Bosni i Hercegovini. Znamo, otprilike, šta bi to bilo i znamo u kom pravcu bi trebalo tražiti rešenja. Ili, bolje rečeno, mislim da znam.

Došlo je do jedne nove situacije, ne samo proglašenjem nezavisnosti Bosne i Hercegovine, nego i nove situacije, gdje stoji proglašenje Jugoslavije, koliko sam razumio. To su dvije činjenice, koje čine da se pitanje JNA, odnosno njenog dijela, koja se nalazi u Bosni i Hercegovini, mora rješavati, da se ne bi dešavalo nekim nasiljem, nezakonitim mjerama, bilo bi dobro da se rješavaju na dogovorani način.

U više mahova sam o tome govorio i iznosio moguće pravce rješavanja; naravno, ne insistiram da su to ti putevi. Ali, samo vas molim da ih najpunije razmotrite, i uzmete kao dobronamjerne.

Naime, ovaj dio Jugoslovenske armije, koji se zatekao u BiH, odnosno od sutra pa nadalje, po našem viđenju, treba da se pretvori u oružane snage Bosne i Hercegovine. Jer, oružane snage BiH je masa vojske, koja se tamo nalazi [...] ⁶¹ opreme, u pogledu žive sile, mislimo da bi ona trebala da bude iskorigovana, postepeno, naravno, u nekim etapama mogućim, što je moguće prije, da iz nje izađu, odu u svoje republike ljudi, koji nisu građani Bosne i Hercegovine.

Prema tome, u tom sastavu bi trebali da ostanu građani Bosne i Hercegovine. To je broj jedan.

Broj dva. Te oružane snage moraju u potpunosti da prihvate autoritet civilne vlasti Bosne i Hercegovine, odnosno da priznaju Vrhovnu komandu – Predsjedništvo BiH, ili nekog drugog organa, zavisno od toga kakav će biti, na osnovu budućih dogovora, ali odgovarajućeg organa.

Dalje, dok još postoje ingerencije Generalštaba, možemo da govorimo o tome da se izmjeni personalni sastav komandnog kadra u Bosni i Hercegovini.

Mislimo da bi trebalo i komandni kadar, prije svega komandni kadar, a zatim taj komandni kadar izbalansirati tako da on odgovara, što nije sada slučaj, proporcionalnom sastavu stanovništva, ili paritetu; čak je i paritet tu prihvatljiv – jedan naprema jedan, naprema jedan. Ili, pak, proporcionalno, kako je sastavljeno stanovništvo u Bosni i Hercegovini. Isto to bi trebalo uraditi sa ostatkom ljudstva, odnosno vojske. Poremećen je sada nacionalni sastav vojske, trenutne, Jugoslovenske armije u Bosni i Hercegovini, onog njenog dijela, koji se nalazi u Bosni i Hercegovini; da ne kažem – grubo je poremećen. Naime, ne krivim Armiju za to, udjela ima čitav niz stvari, u kojima imamo i mi našeg udjela, jer smo uskratili dolazak regruta, a uskratili smo zato što nismo hteli da učestvujemo gore u ratu. Bilo kako, taj nacionalni sastav, ovog sastava Armije – trenutne, snažno je poremećen. Čini

61 Nejasno u originalu.

se da se poremećuje iz dana u dan. Njega bi trebalo vratiti na odnose, koji odgovara nacionalnom sastavu. Tu je, čak, moguće, opet, paritet – jedan naprema jedan, naprema jedan, ili proporcionalni sastav. To bi bio jedan proces, koji će [...]⁶².

Što se tiče ovog dijela vojske koji tu ostaje, sva prava, koja bi imali da ostanu kao Jugoslovenska armija bi bila garantovana, a to znači: posao, činovi, penzije, stanovi i sva druga prava treba da budu garantovana, onako kako bi to bilo da je ostala Jugoslovenska armija. Dakle, ona prava, koja se garantiraju, stečena prava.

Dalje, rekao sam da bi bio neophodan odlazak ljudi, koji nisu građani Bosne i Hercegovine, ostali bi samo predani BiH.

Što se tiče tehnike, ona bi trebala da bude nekim diobnim bilansom, razumnim jednim odnosom, jer bi očito jedan dio Armije otišao u druge republike, trebalo bi u toj srazmjeri povući tehniku, a jedan dio tehnike bi trebao ostati.

Zadatak tih budućih oružanih snaga bi bio da uspostave mir u Bosni i Hercegovini.

Da se vratim na komandni kadar, to bi trebalo da budu ljudi u koje imaju svi povjerenje – bosansko-hercegovačke vlasti i sadašnji sastav Armije. Dakle, da budemo realni, to mogu da budu neki generali, u koje sada Armija ima povjerenje, u koje bi, dakle, u tom slučaju, sve komponente društva u BiH imale povjerenje. Dakle, koji bi svojim dosadašnjim radom garantovali da neće oružanu snagu i silu koristiti za to da dâ prednost bilo kojoj komponenti bosansko-hercegovačkog društva, bilo kom konstitutivnom narodu – Srbima, Muslimanima, Hrvatima. Mislim da se takvi ljudi mogu naći u sastavu Armije, bilo iz sastava penzionisanih generala, bilo u sastavu aktivnih generala; ali, može se naći takav sastav, uz uslov nacionalnog pariteta i takvi ljudi u koje svi imaju povjerenja, kao ljudi, koji nisu nacionalno ostrašćeni u bilo kom pravcu. Mislim da takvih ljudi ima i da, sa te strane, ne bi bilo problema.

Naravno, komplikovano je pitanje tzv. teritorijalne odbrane, koja je sada još uvek uglavnom [...]⁶³. To će ostati kao problem, koji bi morala ta oružana sila da riješi, bilo razoružanjem, bilo priznanjem određenih oblika teritorijalne odbrane. To je jedno komplikovano pitanje, koje bi mogli da ostavimo za nekakav drugi razgovor – kako bi to bilo.

Mislim da bi trebalo uključiti i amnestiju izvjesnu ako je neophodno, osim za zločine, da bi se ljudi mogli vratiti kućama.

Dakle, zadatak bi bio uspostavljanje mira i osiguranje ljudi – da se vrate svojim kućama, Srbi na srpska ognjišta, Muslimani na muslimanska ognjišta, Hrvati na hrvatska ognjišta. Da se ljudi vrate kućama, da im se osigura sigurnost.

Dalje, kada sam govorio o tehnicima, zaboravio sam reci, što se tiče teritorijalne odbrane, mislimo da bi apsolutno trebalo da BiH ima pravo na dio naoružanja koji pripada teritorijalnoj odbrani. Tu postoje dvije kategorije tehnike: jedno je tehnika, koju Armija drži kao svoju, to je problem deobnog bilansa; drugo je što je uzela kao deponent, po Zakonu iz oktobra 1989. godine, kada je izuzela oružje teritorijalne odbrane i držala u svojim magacinima iz razloga nesigurnosti.

Konačno, što se tiče vojne industrije, mislim da je to vrlo važna stavka. Koliko znam, građena je tako, vrlo značajan segment vojne industrije uopće jugoslovenske danas se nalazi u Bosni i Hercegovini. Mislim da je tu neophodna buduća saradnja svih. Mislim da bi u tom pogledu mogli učiniti nešto vojska, vojni stručnjaci, mogla bi se osigurati zaposlenost u toj vojnoj industriji, da ona ponovo radi, mogli bi se postići sporazumi sa odgovarajućim fabrikama, koje rade u Srbiji, Hrvatskoj, da se ponovo oživi, da radi, da ponovo proizvodi i da se prodaje onima koji će to da kupe.

Držim da bi jedan dogovor ove vrste, mogao da se postigne da se ta vojna industrija sačuva u interesu svih. Uopšte, mogla bi da bude jedan početak, možda neke buduće sa-

62 Isto.

63 Isto.

radnje, ako bi ona uspjela da radi. Ako sam dobro obaviješten, ona nigdje nije kompletna, nigdje ne može sama da radi. Uvijek je ovisna od nekakvih tvornica u Srbiji, nekih tvornica u Hrvatskoj, pa čak i u Sloveniji.

Dakle, moglo bi se učiniti da ta vojna industrija funkcioniše, da bude jedan od oblika koji bi ostao. To je ono kako vidim situaciju šta bismo mogli učiniti. Mislim da bi se mogli, manje-više, svi segmenti bosansko-hercegovačkog društva, vlasti, složiti, što bi bilo prihvatljivo, po mom mišljenju. Moram priznati da u ovom pogledu, ovog koncepta, postojaće, vjerovatno, vrlo snažne rezerve od strane Hrvata. Ali, ja mislim da bi to bilo moguće postići. Ako ovim putem ne bi mogli ići, [ako] ovo nije put koji bi bio za vas prihvatljiv, onda, naravno, preostaju jedino razgovori o odlasku Jugoslovenske armije iz Bosne i Hercegovine. Ne vidim drugog izlaza. Jedno je odlazak Jugoslovenske armije, a drugo je njena transformacija – i to radikalna transformacija.

Prihvatljiva je ideja koja bi išla na to da ta oružana snaga, što je naročito bitno, ne radi ni za koga, ni za jedan segment, nego da radi upravo za građane Bosne i Hercegovine – za sve podjednako, da osigura mir, da progłosi odmah, bez odlaganja, prekid vatre, da se poštuje taj prekid vatre i da stvori uslove da stotine hiljada ljudi koji su napustili ognjišta, na svim stranama, jer u BiH su uglavnom žrtve srpsko i muslimansko stanovništvo, a nešto manje hrvatsko.

Dakle, ima puno srpskih izbeglica i puno muslimanskih izbeglica, koji su otišli sa svojih ognjišta. Prije svega, treba im osigurati povratak na ognjišta, garantovati im sigurnost. To može jedino jedna nova snaga koja nije čisto srpska, ni čisto muslimanska, nego je jedna snaga, u stvari, nekakva zajednička – bosansko-hercegovačka, a tako konstruirana odozgo pa naniže, do vojnika, komandni kadar, vojska, zadaci, koje bi ona sebi postavila, kao cilj.

U prvom izlaganju, rekao bih toliko.

BRANKO KOSTIĆ:

Prije nego što Blagoje uzme riječ, da Vas pitam, kako zamišljate zajedničku komandu nad tom Armijom, s obzirom da nemate u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine predstavnike srpskog naroda? Pretpostavka je, bar ja tako mislim, ako hoćemo da idemo ka mirnom rješenju, rješenju koje bi bilo prihvatljivo za sva tri naroda, da se, znači, obnove, rekonstituišu državni organi, da sva tri naroda imaju svoje legitimne predstavnike tamo. Naravno, svaka armija mora imati civilnu vlast nad sobom. Kako to mislite? Da li mislite da ima šanse da se povrate srpski predstavnici u Predsjedništvo?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Nikakvo Predsjedništvo u Bosni i Hercegovini bez Srba neće biti ravnopravno Predsjedništvo bez predstavnika srpskog naroda. Svaki radni i pošten čovjek zna da je to tako. Ovo nije normalno stanje. Da li će se vratiti ti ljudi, ja to ne znam. Ali, legitimni predstavnik srpskog naroda mora naći mjesto u Predsjedništvu. Ovog momenta ne znam kako bi se to izvelo, jer ovih dvoje je dalo ostavke, koji su bili tamo prisutni. Ali, sve ovo što govorimo, govorimo pod pretpostavkom da će Predsjedništvo izražavati vlast, upravljanja, poručivanja svih konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini. Ovo govorim kao pretpostavku. Kako će se ta stvar ostvariti, ona sada ima defekt u tome što su ovo dvoje odsutni. Na koji način bi se to moglo riješiti, da li nekim novim dopunskim izborima ili povratkom ovih ljudi, ili nekim dogovorom koji će se, možda, napraviti tamo u narednim pregovorima. Jer, predviđen je jedan novi vid, da kažem vrhovništva Predsjedništva, vjerovatno novi forum, ili novi organ. Ali, u svakom od tih organa predviđen je paritet, odnosno zastupljenost svih.

Ovo što sam izlagao ide pod pretpostavkom, naravno, da taj defekt bude otklonjen i da se, na neki način, otkloni. Kako, to nije predmet ovih razgovora, ali se može uzeti kao pretpostavka ovog rješenja. Recimo, uzmimo da nema problema.

BRANKO KOSTIĆ:

Da nema tog defekta, mnogo bi lakše bilo rješavati stvari.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Očigledno, ovo očigledno mi sada riješiti ne možemo. Sve ovo možemo da kažemo da ide, naravno, pod uvjetom da Predsjedništvo bude kompletno. Ako nije kompletno, onda to ne vrijedi.

BRANKO KOSTIĆ:

Kako vidite nastavak razgovora u okviru Evropske konferencije? Kako vi vidite sada tu šansu?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mislim da druge nema, bez obzira na to što se meni možda ne sviđaju sva ta rješenja, ali mi nemamo nikakve alternative. Niko ne nudi neki drugi put.

Prema tome, dogovor u okviru Evropske zajednice koji je krenuo, koji je sada zastavljen, koji bi trebao da bude nastavljen sutra – u ponedjeljak; ne znam da li će biti sutra. Postoji neka prepiska, telefoni, prekid vatre jeste obezbijeđen, nije obezbijeđen. Ova pucnjava po Mostaru mislim da bi mogla da dovede do odlaganja, bojim se. Ali, ti pregovori će biti nastavljeni.

Rekao sam Kutiljeru zadnji put: – „Molim Vas, sastavite sve strane, dajte rješenje, kakvo god bude mi ćemo ga prihvatiti“. Jer, bilo kakvo mirno rješenje za nas je prihvatljivije, nego ovo što se sada trenutno događa u Bosni i Hercegovini, pogotovo što bi se moglo dogoditi. Ovim nastaju stvari nepopravljive prirode, jer se narodi sukobljavaju, rane se nove otvaraju. Ovim što bi Kutiljero insistirao [...] ⁶⁴ nastaju nepopravljive štete. Sutra, ako nova generacija dođe i kaže – neće takvu konstituciju, mora nova konstitucija, to nisu nepopravljivi procesi. Ovo što se događa, sukob na nacionalnoj osnovi, sukob u BiH, posebno u istočnoj Hercegovini, izmjenom demografske slike tamo, to je ono što treba izbeći. Recimo, da i Kutiljerov koncept bude i loš u nekim svojim tačkama, to se da popraviti u narednih 20–30 godina, novim dogovorom generacija.

Prema tome, držim da treba nastaviti te pregovore, čim prije je moguće.

Po svojoj prilici, treba više da slušamo savetnike nego sami sebe. Neka „evropejci“ kažu: – „Nakon što smo vas saslušali, mislimo da bi ovako trebalo da izgleda vaše rešenje“. Mi ćemo ga prihvatiti.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ja sam, zaista, pažljivo saslušao izlaganje gospodina Izetbegovića.

Moram da kažem kada bi smo, recimo, razgovarali u uslovima u kojima smo razgovarali sa Gligorovim, naravno, uz saglasnost sva tri naroda u Bosni i Hercegovini, verujem da bi se brzo našla rešenja i da bi se brzo moglo dogovoriti.

Međutim, mislim da sada moramo, zaista, uvažiti trenutnu situaciju.

Ovaj koncept koji ste Vi predložili, naravno, u globalu – on nije precizan, nije doteran, nije razrađen – ja uvažavam kao jedno korektno razmišljanje u smislu šta nam valja raditi u nekoj perspektivi. Ja sam mislio da stavim primedbu na to, ali ste Vi sami tu primedbu rekli, pa ste rekli da ovaj koncept podrazumeva otklanjanje defekata koji sada postoje u Bosni i Hercegovini, što je apsolutno tačno. To otklanjanje defekata koji sada postoje, podrazumeva da se dođe do političkog rešenja u Bosni i Hercegovini. Ja se nadam da će se, uz pomoć Evrope, tolerancijama, popuštanjima, dogovorima tri naroda u Bosni i Hercegovini dogovoriti da nađete rešenje.

Slazem se da je bolje svako rešenje nego rat, pa neka se ono kasnije koriguje. Ako se to brzo postigne, onda verovatno neće biti velikih problema da se reši i pitanje vojske –

sve ovo o čemu ste govorili. To podrazumeva, naravno, koncept rešavanja vojske u skladu sa političkim rešenjem. Jer, ja ne znam da li ćete se dogovoriti da li da imate vojsku, ili da nemate vojsku, da li će to biti zajednička vojska, ili ćete se dogovoriti da bude posebna vojska, ili ćete se dogovoriti da svako ima jedan dio zajedničke vojske. To su vaše varijante o kojima je bilo reči.

Prema tome, na osnovu toga kako se dogovorite u globalu, onda neće biti, verovatno, problema da se reše sva ova druga pitanja koja su pretežno praktične prirode, neka goruća pitanja. Apsolutno je nelogično da u jednoj državi, u Bosni i Hercegovini, gde žive tri konstitutivna naroda, Armija bude, recimo, srpska ili muslimanska, ili hrvatska, da ne bude armija sva tri naroda – ako ona postoji.

Sada bih više govorio o prelaznom konceptu dok ne dođe do ovoga o čemu ste razgovarali. Ako do dogovora brzo dođe, verovatno ne bi bilo problema.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Dobro bi bilo imati prelazni koncept.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Prelazni koncept mora postojati. Ja sam razmišljao o nekim polazištima, koja treba imati u vidu.

Prvo, Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata, i mi to uvažavamo. To Vam je rekao i potpredsednik Kostić. Ja sada govorim u ime Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu koji je pod komandom Predsedništva. Bosna je međunarodno priznata. Mislim da neće niko biti protiv toga da ona bude, zaista, suverena država. Ali, sadašnje je malo nešto drugačije – ona je, faktički, priznata, ali, praktično, ne postoji, jer se međusobno ratuje.

Vi, apsolutno, nemate suverenu vlast u Bosni i Hercegovini i delovima naseljenim hrvatskim stanovništvom. Vi, apsolutno, nemate suverenu vlast nad nekim delovima naseljenim srpskim stanovništvom. To, zaista, treba imati u vidu kao otežavajuću okolnost koja je, po meni, sadržana u onom defektu koji sada postoji u Bosni i Hercegovini.

Dalje, treba uvažavati da se sada u Bosni i Hercegovini vodi građanski rat, bez obzira na trenutno primirje i smirivanje stanja. U njemu sada praktično svi ratuju. Muslimanska vojska, negde su to „zelene beretke“, negde „patriotska liga“ – prema našim saznanjima – broje preko 50 hiljada ljudi. Negde se, čak, zove i „Alijina vojska“ – ne znam, koliko je to Vaša vojska. Ona je sada pod komandom Štaba Teritorijalne odbrane koji ste Vi proglasili.

Zatim, postoje hrvatske paravojne formacije koje imaju 35 hiljada ljudi. One su, formalno, pod vašim Štabom Teritorijalne odbrane. Međutim, one potpuno nezavisno deluju, ničije naredbe ne izvršavaju, već rade po svome.

Hrvatska okupaciona vojska u Bosni, koja dolazi od priznate države Hrvatske, ima tu oko 15 hiljada ljudi, oko 10 brigada, sa oko stotinu tenkova i više desetina artiljerijskih oruđa većeg kalibra, na žalost, nabavljenih iz Njemačke i nekih drugih evropskih zemalja.

Naravno, postoji srpska teritorijalna odbrana – govorim o onome što je van Jugoslovenske narodne armije – koja ima, po našim saznanjima, oko 35 hiljada naoružanih ljudi. To znači da sada ukupno u Bosni i Hercegovini, van JNA, postoji od 120 do 150 hiljada naoružanih ljudi. Ovome svakako treba dodati da je veliki broj građana svih nacionalnosti naoružan privatno, koji nije uključen ni u jednu od ovih formacija, ali raspolažu sa oružjem. Oni se vrlo brzo mogu priključiti određenim formacijama. Mi procenjujemo da tu ima još 60-ak hiljada naoružanih ljudi na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Sledeća činjenica, koju treba imati u vidu, jeste da je JNA, koja je sada na teritoriji BiH, i pored svih teškoća i problema, uspela da očuva svoj ugled kod velikog broja građana Bosne i Hercegovine, bez razlike na nacionalnost. Ovde bi se moglo, ako se govori o Hrvatima, reći da je tamo to najmanje, ili gotovo nikako, jer Hrvati u Bosni i Hercegovini – to

moramo priznati – postupaju apsolutno po diktatima iz Zagreba i onako kako se radi u Hrvatskoj, tako oni tu rade. Oni, u stvari, otvoreno ratuju protiv JNA na svim ratištima.

Trenutno JNA na teritoriji Bosne i Hercegovine broji nekoliko desetina hiljada ljudi, od čega je, otprilike, oko 20% ta tzv. mirnodopska armija, znači, oni koji služe redovni rok i oni koji su u aktivnoj službi još uvek u jedinicama JNA.

Na teritoriji BiH sada je manje od 15% pripadnika oružanih snaga van teritorije BiH. To je gotovo beznačajan procenat. To znači da je JNA popunjavana uglavnom, na teritoriji Bosne i Hercegovine i preko 80% je sa te teritorije, a čak preko 90% je srpski živalj u njoj. To nije naša greška, gospodine Izetbegoviću, to je Vaša greška i Vašeg rukovodstva, jer ste vi zabranili regrutima da idu u JNA. Vi ste zabranili da se vrši mobilizacija u jedinice JNA i Vi ste pozvali aktivne starešine da pređu na Vašu stranu, u Teritorijalnu odbranu, što oni ovog trenutka čine relativno masovno.

Prema tome, sve to treba uvažavati kao činjenice. To je, praktično, sada jednonacionalna vojska iz te Republike – na teritoriji BiH. I pored toga, zahvaljujući njenoj ulozi, njenoj nameni i zadatku, ta JNA je, ipak, izvršavala zadatke, uglavnom, sprečavanja velikih međunacionalnih sukoba. Tamo gde jedinica JNA nije bilo i gde su se umešale razne paravojne formacije, tamo je došlo do međusobnih katastrofalnih sukoba. Tu Vam je primer Bosanski Brod, Kupres, Foča, Bijeljina. Tamo gde JNA nije učestvovala, gde nije bila, došlo je do žestokih sukoba. Mogu da Vam kažem, iako propaganda, naročito sarajevska, sasvim drugo govori, da su, recimo, u Zvorniku vrlo brzo uspostavljene sve relacije normalnog života.

Dalje, prilikom traženja prelaznih rešenja, mora se uvažavati vrlo bitna činjenica – da je na teritoriji Hrvatske u toku mirovna operacija, dolaze mirovne snage. Jedan deo jedinica JNA je na teritoriji Republike Srpska Krajina, a drugi deo je na teritoriji dubrovačkog područja. Te jedinice JNA, znači, van teritorije Bosne i Hercegovine, tamo moraju ostati do vremena kada će snage OUN preuzeti apsolutnu zaštitu nad tim srpskim područjima. Da li će se te jedinice izvući na teritoriju Bosne i Hercegovine, ili preko teritorije Bosne i Hercegovine, to će se videti.

Dalje, tu je potreba premeštanja jedinica sa dubrovačkog područja. Po Vensovom planu, kada se završi preuzimanje ove tri srpske zone pod zaštitom OUN, ima se obaveza da se napusti dubrovačko područje. To moramo rešavati prilikom rešavanja statusa JNA u Bosni i Hercegovini. Nemoguće je pustiti komunikacije i ostale stvari. Sve se to mora imati u vidu prilikom pregovaranja. Znači, to je neko vreme u kojem se mora zadržati ovaj status. Vi ste ovde postavili neke zahteve – da jedinice moraju da budu potčinjene rukovodstvu Bosne i Hercegovine. U nekim normalnim uslovima, jednog jedinstvenog rukovodstva, i ako bi se ovo pitanje, recimo, rešilo brzo, o čemu ste Vi govorili, verovatno bi bilo moguće. To nije moguće uraditi dok se, recimo, ne postignu neki uslovi za to, a to je:

- prvo, da se realizuje plan mirovne operacije i završi izmeštanje jedinica sa teritorije Srpske Republike Krajine i dubrovačkog područja;
- drugo, dok se postigne sporazum i dogovor tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini o uređenju Bosne i Hercegovine.

Čim se ova dva uslova ispune, neće biti problema u rešavanju vojske i ostalih pitanja. Naravno, oba uslova podrazumevaju da učinimo maksimalne napore, zajednički, svi koji su tamo, da se očuva mir i prekid vatre na teritoriji Bosne i Hercegovine, odnosno da se prekine sa vatrom.

To znači da bi jedinice JNA, do realizacije ova prethodna dva zadatka, tamo moraju ostati pod našom komandom. Tu je moguće u daljim razgovorima – ne verujem da bismo danas mogli naći rešenje – predvideti određene uslove pod kojima bi tamo bila i šta bi radila. Naravno, pri tome, nikako, jedinice JNA tamo ne smeju da budu zatvorene u kasarne, okružene, pa uništavane, po konceptu kako je to rađeno na teritoriji Hrvatske. Moram da

Vam kažem da sam pri polasku ovamo dobio dokument Vašeg Štaba Teritorijalne odbrane kojim je zabranjeno kretanje jedinica JNA na teritoriji suverene Bosne i Hercegovine bez nečije dozvole – verovatno toga Štaba. To nije put za rešavanje pitanja i nalaženja zajedničkih rešenja. Naprotiv, to je koncept koji već znamo, to je put ka ratu, ka sukobima.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Koliko bi bilo potrebno za razmeštaj mirovnih snaga?

BLAGOJE ADŽIĆ:

Oni su predvideli da do 15. maja dođu sve snage. Posle toga, potrebno je jedan i po do dva meseca da se jedinice JNA povuku sa te teritorije. Tu neće biti problema, ako bude mir u Bosni. Ja uvek apelujem – mir i mir.

Šta bi trebalo da se uradi po završenoj operaciji? Vojnici i starešine koji nisu državljanji Bosne i Hercegovine, vratili bi se u svoje republike, a u Bosnu i Hercegovinu bi se vratili vojnici i starešine svih naroda koji su na drugim prostorima, i ako to žele. Ovde moramo uvažavati činjenično stanje. Možda ima, recimo, dve hiljade, ili hiljadu, ili 500 Srba u Bosni i Hercegovini koji su, na primer, oženjeni sa teritorije Bosne i Hercegovine, a nisu tamo rođeni. Mi podrazumevamo, isto kao što će važiti za novu Jugoslaviju – onaj ko će da živi na teritoriji Jugoslavije mora biti njen državljanin, kada su u pitanju oružane snage.

Znači, tu treba uvažavati pojedinačnu volju. To smo uradili i u Makedoniji.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Niko nikoga ne treba da tjera.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Da. Mislim da se tu slažemo.

Drugo što bi trebalo uraditi. Sa teritorije Bosne i Hercegovine bi se izmestile jedinice koje su tamo dovedene sa teritorije Hrvatske i Slovenije posle 30. juna 1991. godine. Znači, ne one koje su tamo locirane operativno, nego koje su dovedene zbog bazičnog prostora i drugih stvari. Te jedinice bi morale da izađu odatle, jer nikada nisu ni pripadale Republici Bosni i Hercegovini.

Dalje, sa teritorije Bosne i Hercegovine izmestili bi se oni sastavi koji ne pripadaju, po regionalnoj upotrebi, toj vojnoj oblasti, a nisu ni ranije pripadale Sedmoj armiji. Znači, na teritoriji Bosne i Hercegovine ostale bi jedinice koje su se na tom prostoru locirale do 30. juna 1991. godine. Ima tačna evidencija o tome.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da li se zna koje su to jedinice?

BLAGOJE ADŽIĆ:

To su Banjalučki korpus, Tuzlanski korpus i IV sarajevski korpus – tri korpusa, sa celokupnim sastavom.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Koliko je to približno ljudi?

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ratna formacija je negde oko 150 hiljada ljudi. Mirnodopska formacija je između 18 i 20 hiljada ljudi.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Riječ je o ovoj mirnodopskoj formaciji.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Da, kada nema mobilizacije, kada rezervisti odu kući, oni koji služe vojni rok – to je oko 20-ak hiljada ljudi, koliko ih je u to vreme u tim formacijama bivalo. Naravno, to nije

nikada bilo popunjeno. Po formaciji, to je nešto više – oko 25 hiljada ljudi, ali bilo je manje popunjeno. I ubuduće se treba prilagođavati, onoliko koliko je potrebno.

Dakle, što se tiče zajedničkih jedinica, to ne bi dolazilo u obzir da se razgovara. Što se tiče naoružanja Teritorijalne odbrane, mi smo to, praktično, svugde vraćali. To bi moglo i tamo da se vrati, jer pripada Teritorijalnoj odbrani.

Ovo bi bilo prelazno rešenje o kojem treba voditi računa. Znači, ta armija bi tamo sada trebalo da ostane takva kakva jeste. Ne sporim da neka rešenja ne bi trebalo popravljati u nacionalnom smislu.

Moram da Vam kažem da mi sada u Komandi Vojne oblasti imamo dva Muslimana generala. Možda bi mogao, eventualno, da dođe i neki Hrvat. Dakle, tu globalnu nacionalnu strukturu, u nekom smislu, možemo popravljati. Ali, morate uvažiti jednu stvar. Sada menjati, u prelaznom periodu, to pa da uđu zajedno u jedinicu oni koji su međusobno ratovali, mislim da ne bi bilo dobro, ne da ne bi bilo dobro, ne bi bilo uopšte moguće.

Šta bi, po mom mišljenju, trebalo dogovoriti, ako ne danas, a sigurno je teško danas to učiniti, već bi to trebalo učiniti u nekom malo širem sastavu, jer za takav dogovor morate imati malo jaču ekipu, morate imati saglasnost? Ja, zaista ne bih bio spreman da potpišem ni jedan dokument, iako me Predsedništvo ovlastilo da razgovaram, ako tu nisu sva tri naroda.

Morate shvatiti jednu stvar, ne može biti na štetu bilo kog naroda. Kod nekog će biti proglašen ratnim zločincem, kod drugog izdajnikom.

Prema tome, potrebno je, s Vaše strane, obezbediti trojni sastav, kompetentan, koji će potpisati takav sporazum posle ovog dogovora.

Ja se nadam da će biti više svetlijih tačaka posle Vašeg povratka, na tom sastanku Evrope. Nadam se da ste svi skupa shvatili da je rat najgora stvar, da je krv najteža stvar i mora se tražiti rešenje.

Šta bi, po meni, trebalo vrlo brzo dogovoriti?

Prvo, dogovoriti da JNA ostane na teritoriji Bosne i Hercegovine pod uslovima koje sam izneo, znači, pod komandom Štaba Vrhovne komande.

Dalje, striktno poštovati prekid vatre. Za ovo bi se mogla formirati višečlana, ali paritetna komisija, gde bi mogli da uđu i oficiri i građanska lica, vaši predstavnici vlasti koji bi bili objektivni, poštenu ljudi, nekompromitovani, koji bi nadzirali prekid vatre i utvrđivali ko su krivci za prekid, ako ih bude.

Ja moram da Vam kažem da svako ima svoju istinu, a ta je istina užasna. Jednostavno, nema „suda“ koji će reći šta je tačno i onda nemamo pravih rešenja.

Dakle, sada je najbitnije da se održi prekid vatre. Zatim, gospodine predsedniče, moraju se deblokirati sve kasarne i svi vojni objekti, ako zaista želimo napraviti mir u Bosni i Hercegovini.

Ako se to ne bude uradilo, to će voditi ratu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da li ima neka kasarna pod blokadom?

BLAGOJE ADŽIĆ:

Kako da nema? To su Derventa, Travnik, Zenica – sve je to pod blokadom. Danas je došla i ova naredba Evendića, ili nekakvog Šibera.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam to pročitao u novinama.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Onaj ko hoće mir ne bi trebalo da donosi takva naređenja. Mi se možemo dogovarati, možemo raditi, koordinirati stvari, ali takva naređenja donositi jednostrano, uz onu

direktivu koja je vama poznata – tu je imam – da se napada na kasarne i takve stvari, to znači rat.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ono su dali Vaši vojnici.

BLAGOJE ADŽIĆ:

To su oni koji su prešli na Vašu stranu, na Vaš poziv. Za onakvu naredbu, ako nije uz Vašu saglasnost data, on bi morao odmah biti smenjen. Jer, to znači rat u Bosni i Hercegovini, koja je mnogo doprinela tom ratu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ona je povučena istog momenta, ali oni nisu smenjeni.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Moram da Vam kažem da je ona najvećim delom bila provedena u napadima na jedinice, jer smo naredna dva-tri dana doživeli takve napade na svim prostorima, na svim objektima, sa velikim žrtvama, gde je preko 30 pripadnika JNA izgubilo život.

Znači, deblokirati kasarne.

Četvrto, što bi se, zaista, moralo uraditi – ne mogu se izjednačavati hrvatske oružane snage sa jedinicama JNA, jer su hrvatske snage, ipak, okupaciona vojska koja je došla na teritoriju Bosne i Hercegovine, a JNA je tamo bila i tamo je zatečena.

Morate brzo i hitno, sa Vaše strane, zahtevati i obezbediti da se hrvatske snage povuku. One svaki dan napadaju. Imate danas slučaj takav u Mostaru. Kompletne komunikacije se okolo probijaju, pa se dolazi iza leđa JNA, dovodi se artiljerija kojom se tuče JNA na aerodromu Mostar, kasarni Mostar, a onda naravno propaganda čini svoje – zagrebačka, a to najviše preuzima sarajevska, pa onda kažu da mi kršimo primirje. Tvrdim Vam da to ne radimo.

Sledeće, što bi se moralo uraditi. Zatražiti i obezbediti povlačenje svih paravojski na svoje etničke prostore, a sve što nije JNA su paravojske. Zašto ne kažem „razoružanje“? Zato što smo više odluka takvih donosili, pa se to nikad nije sprovelo, onda se samo kompromitujemo. Neka se prvo povuku na svoje etničke prostore i neka tamo do daljega sačekaju. To je privremeno, što obezbeđuje mir.

Sledeće, da jedinice JNA moraju ostati na linijama sukoba sa hrvatskom vojskom dok se ona tamo ne povuče. Jer, najveći su sukobi gde se vrši razdvajanje sukobljenih naroda, a to su: Kupres, Bosanski Brod i dolina reke Neretve. Tu su apsolutno organizovana ofanzivna dejstva hrvatske vojske, sa tenkovima, sa artiljerijom; avijaciju nemaju, jer bi se uočilo ko im je dao avione.

Dobro bi bilo razmisliti o mogućnosti zajedničkog patroliranja, ali ne kao što smo do sada radili, neka to zavisi od etničkih sredina. Ako su Srbi i Muslimani zajedno, neka bude vojnik, neka bude Srbin, neka bude Musliman iz MUP-a. Neka bude tripartitni sastav. Dakle, da bude to zajedničko patroliranje i sprečavanje ovih sukoba. Mislim da je to moguće postići.

Dalje, za početak bi se moglo zabraniti javno nošenje oružja na prostorima gde je mešano stanovništvo.

Na kraju, nije po važnosti na kraju, ali treba obezbediti komunikacije i normalan život građana Bosne i Hercegovine. Ako ne obezbedimo komuniciranje vrlo brzo ćemo početi gladovati.

Kako rešavati problem Armije? Postoje tri opcije. Jedna opcija je da ta tzv. „okupatorska“ vojska – tu opciju zastupaju Hrvati u Bosni i Hercegovini i neki drugi ortodoksni delovi muslimanske vojske, što apsolutno podržava hrvatska vojska, i to apsolutno podr-

žava Nemačka u licu gospodina Genšera⁶⁵, koji traži da JNA, kao okupatorska vojska, bude povučena sa teritorije Bosne i Hercegovine.

Druga je opcije da se JNA, ili neka buduća, potčini Predsedništvu Bosne i Hercegovine i da tamo ostane pod njegovom komandom. U sadašnjim uslovima to je teško izvodljivo, odnosno neizvodljivo.

Treća varijanta je varijanta koju mi nudimo – da vojska u prelaznom periodu ostane pod Vrhovnom komandom, da ona tamo služi za [...]⁶⁶ da se naprave [...]⁶⁷ da se smire strasti i utišaju sve ove druge vojske, da prestanu ratovati, a čim bude političko rešenje doneto, da se pristupi konceptu rešavanja onog dela JNA koji bi, eventualno, tamo ostao.

Zašto, na primer, prve dve opcije, uopšte, nisu prihvatljive u ovom trenutku? Ja sam već rekao da je ta vojska u Bosni i Hercegovini 80% iz Bosne i Hercegovine, a 90% popunjena srpskim stanovništvom.

Ako bi se, recimo, sada ponašalo srpsko rukovodstvo u BiH, kao što ste se, recimo, ponašali vi u Bosni i Hercegovini, odnosno vaši štabovi, vaša ministarstva, koji ste pozvali pripadnika muslimanskog i hrvatskog naroda da napuste JNA i da dođu u vaše redove, imamo blizu 500 starešina JNA koji su tako uradili. Moram da kažem da su to obično ljudi karijeristi, koji se boje da budu u prvim redovima, da „pohvataju“ fotelje i funkcije, jer poučeni iskustvima drugih, koji su se malo kasnije odazvali, nisu dobili adekvatne položaje. Ja neke od njih lično znam, između ostalog, i načelnika Štaba TO, kojeg ste Vi postavili, Šibera, koji je jedan poltron, čiji je sin član kriminalne bande, rasturač droge. Ne znam da li je u nekim Vašim redovima. Bar tri puta je spašavan autoritetima nekih generala da ne ode na robiju, jer je bio pukovnik u oružanim snagama. Nisam siguran da mu otac u tu trgovinu i šverc nije uključen.

To sve naše starešine znaju. Prema tome, ako bi se tako ponašalo i srpsko rukovodstvo, uslovno rečeno, pa pozvalo Srbe da se vrate svom narodu iz jedinica JNA, nema te komande koja bi mogla narediti da se to ostvari ako bi se tako dogodilo, a oni će to, verovatno, uraditi pod ovim uslovima, ako budemo [...]⁶⁸.

Sve dotle dok je JNA pod komandom Štaba Vrhovne komande ne verujem da bi to uradili i ne verujem da bi to uradili kada biste vi postigli određeno rešenje i dogovorili se kako će funkcionisati oružana sila.

Onako kako se vi budete dogovorili, kako to budete rešili – tako će biti, ja se neću mešati. Znači, rešenje armije mora biti vezano za rešenje političko, državno rešenje. Ako se to rešenje ne nađe za najdalje mesec dana, onda doći će do katastrofe Bosne i Hercegovine i svih.

To je ono što sam mislio da bi bilo dobro u ovom razgovoru imati u vidu. Nisam ni pretendovao na to da mi možemo danas da se o svemu dogovorimo. Iza nas stoje čitave strukture, čitava druga rukovodstva – neko hoće, neko neće. Jer, ako kažete da Armija ide iz Bosne i Hercegovine – hoće li Srbi iz Bosne i Hercegovine, koji sada imaju oružje u rukama poslušati nekoga da napuste svoju Republiku i da sa tim oružjem odu na neki drugi prostor, a da tamo ostane ratno stanje? Verovatno neće.

65 Hans Ditrih Genšer. Nemački političar, dugogodišnji šef diplomatije, ministar sa najdužim stažom u Nemačkoj (23 godine). Pomogao je u procesu rušenja komunističkih režima na Istoku, što je dovelo do procesa nemačkog ujedinjenja. Poznat je i kao veliki zastupnik hrvatske nezavisnosti, zbog čega je u Hrvatskoj proglašen počasnim građaninom. Suprotstavljao se ostalim evropskim ministrima spoljnih poslova i uporno je zastupao stav prema hrvatskoj i slovenačkoj nezavisnosti i prevremenom priznavanju nezavisnosti tih jugoslovenskih republika. Hans Ditrih Genšer je 19. decembra 1991. po povratku iz Vatikana i po dogovoru sa Austrijom objavio da će Nemačka priznati nezavisnost Hrvatske i Sloveniju nezavisno od odluke drugih vlada.

66 Nejasno u originalu.

67 Isto.

68 Isto.

To ne znači da se ta Armija, ako se vi dogovorite da nemate vojsku u Bosni i Hercegovini, ne može razoružati, deaktivirati i na drugi način njeno pitanje rešiti.

Toliko.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U svakom slučaju, u ovome što ste Vi izložili, ima puno pozitivnih stvari. Međutim, ima i jedan nedostatak – nema ničeg neposrednog što bi se sada moglo uraditi. Mislim da se, ipak, neke stvari mogu neposredno uraditi.

Bilo bi u interesu i rešavanja budućnosti Armije i u interesu Bosne i Hercegovine i Hercegovine da se, jednostavno, jednim krutim stavom Armije ovde, nekom nekooperativnošću pomalo u neku neprirodnu koaliciju stavljamo sa Hrvatskom.

Situacija u Bosni i Hercegovini je veoma teška. Vi znate šta se radi u Bosni i kako ko gleda koje stvari, kao sto ja znam šta se radi u armiji.

Ja nastojim, koliko god mogu, jer je to imperativ u Bosni, neki prirodni zakon za Bosnu, da Bosna ne krene ni desno ni lijevo, niti Hrvatskoj da se preda u „zagrljaj“, niti Srbiji, jer je Bosna zajednička država svih tu. Tu ne bi valjala nikakva asimetrija. Mi smo odbili da se priklonimo nekakvoj maloj, skraćenoj Jugoslaviji, jer smo mislili da ne možemo [...] ⁶⁹ Tako bi sa istom odlučnošću odbili bilo kakvo priklanjanje Hrvatskoj i stvaranja od Bosne „priveska“ Hrvatske ili neke kombinacije naroda u Bosni i Hercegovini. Ja vam tvrdim, ako do toga dođe i ako se bude nametala neka opcija ovoj vojsci, ako se ona bude uzela, uslovno rečeno, ispod naše kontrole, ona će otići tamo gde su otišli i ovi drugi koji su pozvani i biće jedna teška katastrofa u Bosni i Hercegovini. Mogu posle doći i snage NATO-a, mogu doći i američke snage, može doći ko god hoće, mi u Bosni – i Srbi i Hrvati i Muslimani – od toga nećemo imati vajde, kada izginemo.

Moje je mišljenje da se, zaista, mora razumno ovom problemu pristupiti, sačuvajući Bosnu od rata. Ako se rat u Bosni zaustavi, ja sam ubeđen da će se naći rešenje. Mislim da je ovaj rat koji je, na žalost, iznenada buknuo, opametio sve one koji hoće da ratuju.

Što se mene tiče, u kasnijim razgovorima, ja bih se zalagao, praktično, za ono što ste Vi izneli – da ta statusna pitanja rešimo, da onaj ko hoće da ode, da ode, ko neće – ne mora; da oni koji odu budu apsolutno ravnopravni, da se rešenja nađu bilo u vojsci, bilo u privredi, bilo na neki drugi način, ali niko ne bi ostao na ulici. Naravno, to bi važilo i za vojne penzionere.

Što se tiče vojne industrije i ostalih stvari, mora se naći korektno rešenje. Moram vam reći da je tu vrednosti od 10 milijardi dolara.

(Okretanje trake.)

BLAGOJE ADŽIĆ:

Za mene kao vojnika bitne su sada, pre svega, dve stvari:

Prvo, da se nađe rešenje za očuvanje mira u Bosni i Hercegovini, da se vi brzo dogovorite i da mi kao dve države, pošto smo već dve države – ja ću ostati u ovoj da živim, što ne znači da možda nekad neću doći u Bosnu i Hercegovinu, tako da te dve države postanu dobri susedi.

Tu svako ima svoju krivicu, neko više neko manje, ali nema objektivno nikog ko može reći „nismo krivi“. To će reći vreme i generacije koje dolaze. Ovaj narod treba da počne živeti svoj život.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Svi pokušaji da se tu prave neke alijanse, savezi, na toj liniji ne može. Međutim, ako se stvari budu nastavile razvijati ovako kako idu, neće više ni mene niko pitati, stвориće se

nehotično muslimansko-hrvatski savez. Doći će do vrlo teških situacija. Mislim da bi dobro bilo [...]70 Onda nema Bosne. Jer Bosna je muslimansko-hrvatsko-srpska ili je nema.

Prema tome, hrvatsko-muslimanska Bosna nije – Bosna. Bez Srba Bosna nije Bosna, kao što nije bez Hrvata, Muslimana. Mislim da bi dobro bilo taj nukleus sačuvati. Možda će biti neka buduće asocijacija, možda će doći neki ljudi koji će jednog dana stvoriti neku asocijaciju, možda ne po modelu one Jugoslavije koja nestaje, nego neke druge asocijacije. Ali, uslov za to je da u Bosni ne dođe [...]71. Ako bi se stvorila neka koalicija, jednostrana koalicija, ona bi razorila Bosnu i Hercegovinu kao ideju.

Ja bih vas molio da tu stvar imate u vidu. Nije to u interesu muslimanskog naroda, nije u interesu srpskog naroda. Narod je živo izmešan. Tu i tamo postoje etnički čisti prostori – to je zapadna Hercegovina, nešto istočna Hercegovina, neke opštine u Krajini, sve drugo je krajnje komplikovano. Možda ima u Odžaku, jedan dio opštine, koji je pretežno hrvatski, sve drugo je pomiješan svijet. Kada postavite pitanje odnosno rešenje – da se povuku paravojske na etničke prostore.

Kada bi postojali etnički prostori, Bosna bi se najverovatnije već pocijepala. Uzmi-te primjer u Foči: 48 prema 51% stanovnika Srba i Muslimana; u Zvorniku 65–70 prema 30%. Bijeljina je skoro pola-pola.

Ja bih trebalo da se vratim s nekim opipljivim rezultatom sa ovog razgovora da bi se mogle dalje rješavati stvari.

Šta bi, po mom mišljenju, bio rezultat? Barem dvije stvari bi morale biti postignute.

Prvo, to je izmjena personalnog sastava Armije, jer je to sada neprihvatljivo. To je Vaša, generale Adžiću, greška, ili nekog drugog u Armiji. U Bosni i Hercegovini su 7–8 starišina ili Srbi ili Crnogorci, i to svi do jednog. To nije trebalo uraditi. Kako je do toga došlo, ne znam, ali je činjenica da su i danas svi komandanti korpusa, pa i bivši komandant TO, komandant II oblasti, što se tiče vrhova, sve su Srbi i Crnogorci. U Vojsci drugi čovek ne znači ništa. U političkoj vlasti drugi čovek nešto znači, u vojsci prvi čovek nešto znači, a oni ostali imaju da slušaju.

Dakle, tu bi trebalo nešto uraditi.

Drugo, trebalo bi osigurati malo mira i deblokade.

To je nešto što bi bio ulog da se dalje krene u ovim razgovorima.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Na koju deblokadu mislite?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Blokadu cesta, zatim, pre svega aerodroma. Pazite, to je jedna nenormalna situacija. Ne može da dođe humanitarna pomoć, ne mogu da dođu avioni. To vojska ne da.

BLAGOJE ADŽIĆ:

To nije tačno. Svako mora da ide na sopstveni rizik, jer ja ne znam ko je dobio one rakete za gađanje aviona u vazduhu? Ja sa svojim avionima idem na sopstveni rizik. Prema tome, što se tiče sarajevskog aerodroma, svi koji su tražili dozvolu, dobili su je. Aerodromu garantujemo bezbednost, bezbednost u vazduhu ne možemo garantovati. U ovu zemlju je uveženo mnogo oružja.

Gospodine Izetbegoviću, Vama je pet-šest puta objašnjavano ovo pitanje balansa. Zaista, mi tu nismo krivi.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Možete li postaviti nekog od muslimanskih ili hrvatskih generala na čelu II vojne oblasti?

70 Isto.

71 Isto.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Možete li Vi mene postaviti na čelu vaših „zelenih beretki“?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja ne komandujem nikakvom vojskom.

Ja pokušavam da pod Teritorijalnom odbranom sve to obuhvatim. Teritorijalna odbrana nije, uopšte, funkcionirala u Bosni i Hercegovini. To je niklo „kao pečurke“ nakon Bijeljine nikle su pojedine grupe ljudi – tamo dvadeset, tamo trideset naoružanih. Nazivaju se svim mogućim imenima.

Mi pokušavamo da to podvedemo pod TO, da bi bile pod kontrolom. Ta TO jeste, na neki način, pod Predsedništvom, pa onda i podamnom, u nekom smislu. Inače, neposredno nemam [...].⁷²

BLAGOJE ADŽIĆ:

Raspolažem svim podacima da je ta vojska nastala vrlo organizovano, sa štabovima, sa komandantima, sa jedinicama. Drinska divizija nije slučajno nastala, Handžar divizija nije slučajno formirana. Moram Vam reći, ne znam da li znate ili ne, u to ne bih ulazio, za sve dokumenti postoje.

(Grupna diskusija.)

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Vidite kakva je situacija, u jednom naletu pregažena je Bijeljina, Zvornik, Višegrad. Da je to postojalo, ne bi tako bilo.

Oni nas optužuju u Bosni i Hercegovini što ranije nisam uradio, što se nisam pobrinuo za odbranu Bosne i Hercegovine. Ja nisam išao na vojnu opciju i na vojno rešenje, nego na političko.

Međutim, imajte u vidu mogući razvoj u Bosni i Hercegovini. To se može dogoditi mimo volje bilo koga. To ne odgovara ni vojsci, ni srpskom narodu, ni muslimanskom narodu, ni ideji Bosne i Hercegovine. Pomozite Bosni i Hercegovini da opstane kao takva, kao tronacionalna država. To možete, a to je da se uspostavi efikasan mir. Bombarduju Mostar neselektivno. U Sarajevu to ne radi vojska, nego rade paravojne formacije. U Mostaru to radi vojska, bombarduje grad.

BLAGOJE ADŽIĆ:

A da li ste se pitali ko bombarduje vojsku u Mostaru?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Od vojske čujem da bombarduju „ovi“, čujem od ovih da bombarduju „oni“.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Da li znate ko je bombardovao Komandu vojne oblasti u Sarajevu pre neko veče?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Znate Vi ko je komandovao?

BLAGOJE ADŽIĆ:

Znate li Vi?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Znam.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Znam i ja. Kada smo gospodinu Ganiću rekli da ćemo tući po Predsedništvu BiH dok se ne prekine vatra na Komandu, odmah je prestala vatra. Zašto tako radimo?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Komanda se nalazi u starom dijelu grada. Na taj dio grada je u toku samo jedne noći 570 granata ispaljeno, i to je čak padalo i oko Komande, i na organe koji su daleko 300 metara.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Komanda je posebno tučena, i to sve po krugu kasarne, o tome Vas je izvestio general Kukanjac.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam pitao, ne Kukanjca, nego ne znam koga sam od vaših tamo pitao.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ovde postoje dva prilaza: jedan je prilaz – da ne ispitujemo šta je šta, jer nećemo nigde doći, naravno, hoćemo. Drugo je, da umesto toga tražimo rešenje.

Neće biti nikakvih problema, što se vojske tiče, ako se vi dogovorite kakva će vojska tamo biti: da li će biti Srbin na čelu te vojske, posle toga mene apsolutno ne interesuje.

Ja sam ovo figurativno rekao da me postavite na čelu „zelenih beretki“. Ne bi bilo šanse da im komandujem, tako ni Vi tamo ne možete postaviti nekoga koga Vi hoćete.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam tražio nekog od generala koji su danas kod vas. Treba postaviti nekoga u koga i jedni i drugi imamo poverenja, da će osigurati da Armija ne djeluje tamo u interesu jednog naroda. Dakle, čovjek da bude postavljen u koga bi imali i vi poverenje. Jer, za „Zelene beretke“ u Vas ne bi imali poverenja.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Moram da kažem da su skoro svi otišli, koje smo imali, ili su otišli u penziju.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja kažem da bi to bilo moguće naći.

BLAGOJE ADŽIĆ:

U ovom momentu bi to bilo sa dve „oštrice“, vrlo teška stvar. Ako imamo jedni u druge poverenje, ako imamo poverenje da razgovaramo, jer moram da vodim računa i o drugoj strani. Ako tražimo rešenje, na svoj rizik, na svoju odgovornost, da ne dođe do nekontrolisanog raspada u Armiji u BiH. Ova rešenja koja Vi predlažete mogu dovesti do toga i onda bi bila katastrofa.

Ja ne kažem da to mora biti Kukanjac, može biti neko drugi, može Bosanac da bude, ali to je sada manje važna stvar. Ali, ne insistirajmo na tome da to bude u ovom momentu Musliman ili Hrvat.

Ja ne bih hteo da izazovem ništa za što posle moram da odgovaram. Ako se vi u BiH odlučite za neku odluku kojom ćete ili proterati Armiju sa teritorije BiH, uslovno govorim, ili ako dođe do njenog raspada; ona je organizovana u brigade, u korpuse, sa 90% srpskog stanovništva tamo, i preko 80% sa teritorije Bosne, onda možete misliti kakva je to sila i snaga, ako slučajno padne pod neku komandu koja neće moći da obuzda to. To je vrlo teška situacija.

Kamo sreće da ste se vi, u Bosni i Hercegovini, dogovorili – mogu sada da vam kažem, ili da sam mogao pre mesec dana, evo vam Armija, to vama pripada, pa vi raspoređujete kako hoćete. Ili – mi izvlačimo ovu Armiju, a vi formirajte svoju, kao što su uradili Makedonci i ovi drugi. Gde god je bilo razuma, a, na žalost, bilo ga je samo u Makedoniji, da se prihvati ono što je razložno, logično i što je potrebno – neki su smatrali da im nije dovoljno suverena samostalnost ako ne zarate i nametnuli su rat.

Druga je stvar što svako ima svoje podatke – pa se Armija napada da je ona izazivač ratnih sukoba. Ali, ipak će na videlo izaći prava stvar, ono što je konačno, kako ćemo završiti rat. Ali, sve otom-potom. Da mi nađemo rešenje – može li se u Bosni i Hercegovini mir zadržati. Razmišljao sam, recimo, da vi u teritorijalnu odbranu postavite taj, recimo, trojni savez – uzmete tri generala: Srbina, Muslimana i Hrvata, koji će moći uticati, svaki na svoje.

Gospodine Izetbegoviću, ja nisam Vas čuo da ste rekli [...] ⁷³ bomba koja je trebalo da ubije 120 ljudi, srećom nisu bili u objektu. Ko je to uradio – Hrvati.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Bomba eksplodira, pa se ne zna ko je podmetnuo. Da bi čovek osudio tu stvar, mora znati ko je to počinio. Ovde Armija i ne kaže da ne puca. Druga je stvar da se neko „pohvalio“ pa rekao – mi smo to uradili, ali neće niko da kaže.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Možemo otići na koji god hoćete front u jedinice JNA, da provedemo 24 sata, da nikome ne kažemo da smo došli, pa ćemo se uveriti na licu mesta ko puca.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

To je dobra ideja.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Odlična ideja. Ako Vi obustavite paravojne formacije – za mene su sve paravojne formacije, osim JNA. To što ste Vi pokušali da kažete – nekakvi štabovi, da ste skinuli nekakvog generala Muslimana, ili generala Srbina, i postavite ortodoksne nacionaliste koji će svašta tamo učiniti – to sa pravnog aspekta nije legalizacija te vojske. Vi možete tvrditi da jeste, a ja tvrdim da nije.

Ako bi se odmah ova dvojica smenili, postavite na primer tri generala – jednog Srbina, Muslimana i Hrvata, pa da se detaljnije dogovorite i da ta tri čoveka drže kontrolu nad svojim paravojnim organizacijama. Jer, armija ne izaziva, ne napada. Ponavlja se isti scenario kao u Hrvatskoj.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Situacija je ratna. Ima nekog scenarija. Imaju dve-tri kasarne opkoljene. Ali, u globalu kasarne nisu opkoljene.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ja sam morao da izvlačim ljude iz Čapljine, iz kasarne. Da li to znate?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Znam.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Ja sam za 150 života morao da žrtvujem mnoge živote. To divljaci ne bi radili. Sin Sejde Bajramovića je poginuo, neće da dozvole da ga prenesemo.

U Kupresu su neprekidno napadali.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ali, bile su pozicije vojske kod Stoca.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Jeste li pitali nekoga kako su nas Stočani dočekali? Stočani Muslimani su srušili most koji vezuje Čapljinu i rekli Hrvatima. Ako takve stvari dozvoljavamo i tolerišemo da hrvatska okupatorska vojska bude na teritoriji BiH, da se zvanični organi BiH ne oglašava-

ju [...].⁷⁴ Kako se god vi tamo dogovorite, ja ću aplaudirati. Kada zaustavite paravojne formacije, rata u Bosni neće biti.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Kako zaustaviti snažne paravojne organizacije Srpske demokratske stranke? Karadžićeve jedinice su pregazile, počev od Bijeljine pa do Foče.

BLAGOJE ADŽIĆ:

Karadžićevih jedinica nema u Zvorniku, nego je tamo vojska, u Višegradu nema nikoga. 90% stanovništva se vratilo u Višegrad.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Bez obzira kako bilo, rezultat je taj da su sada, trenutno, jedinice Srpske demokratske stranke bilo sa stanovišta vojske, bez njene saglasnosti, drže – ako pogledate kartu – kompletno, kod Šamca, na ovamo, prema Drini i drže u okruženju Sarajevo i čitav dio tamo, čitav dio do Neretve, dole. To je jedna karta, koja je ranije bila, Vi je sigurno znate, ona je tačno takva bila. Sada imate u Bosanskoj Krupi, gore u Krajini, isto tako, sukob, isprovocirani sukob. Ranije, imamo zauzetu Krajinu.

Dakle, ko koga napada – ja ne znam, samo je rezultat takav da, trenutno, paravojne jedinice Srpske demokratske stranke drže sve te prostore pod kontrolom. Oni to drže uz saglasnost Jugoslovenske narodne armije.

BRANKO KOSTIĆ:

Alija, predložio bih – pošto nam je Kiro domaćin, koji nam je ponudio da ručamo u 14,30 sati – možemo posle ručka razgovarati.

Sada bih iskoristio priliku da kažem da su ovo problemi o kojima se govori. Činjenica je da ekstremnih grupa i snaga imamo u sva tri naroda u Bosni i Hercegovini – i kod Srba, Muslimana i Hrvata. Ne videti to, znači „zatvarati oči“ ispred nečega što jeste činjenično stanje.

Sjutra proglašavamo Saveznu Republiku Jugoslaviju, proglašavamo Ustav Savezne Republike Jugoslavije. U Ustavu je regulisana i Vojska Savezne Republike Jugoslavije. Bosna i Hercegovina je izrazila spremnost i želju da se konstituiše kao samostalna i nezavisna država. Međunarodno je priznata već od pojedinih zemalja. Mi ćemo, vjerovatno, kroz neku deklaraciju, koju ćemo sjutra usvojiti, prilikom usvajanja Ustava, jasno i određeno reći – nema niko namjeru od nas da vojnom silom spriječava Bosnu i Hercegovinu da se konstituiše kao samostalna i nezavisna država, kao što to nijesmo uradili ni kod Slovenije, Hrvatske i Makedonije. Prema tome, niko od nas nema namjeru da silom armije Bosni i Hercegovini nameće rješenja koja njoj ne odgovaraju.

Međutim, činjenica je da tu Armiju imamo takvu, imamo ove razloge o kojima je govorio Blagoje. Ne bi bilo dobro ukoliko bismo danas otišli sa ovih razgovora sa utiscima da Armija ima tvrd ili nema tvrd stav. Tu stvar moramo politički da gledamo. Mi ćemo, kao rukovodstvo nove savezne države, regulisati na vrlo jasan način pitanje statusa Vojske Savezne Republike Jugoslavije. Šta to znači? Ako hoćemo da ostanemo i dalje kod konstituisanja tih država na ovom prostoru, kao neko ko će sjutra graditi „mostove“ ponovnog uspostavljanja saradnje, da to uradimo na jedan razuman, dogovorani i sporazumni način, kao što smo to uradili sa Makedoncima. Da bismo to uradili, moramo to uraditi uz obostranu spremnost, da dođemo do nekog rješenja koje će garantovati mir, sigurnost svih. Siguran sam da mi, s naše strane, a bićemo u toj poziciji bar mjesec i nešto dana, Predsjedništvo SFRJ, do izbora predsjednika Republike, ostaje da vrši funkciju predsjednika Republike. Znači, praktično, to Predsjedništvo je Vrhovna komanda oružanih snaga.

74 Isto.

Prema tome, najmanje taj mjesec ili nešto više dana, mi ćemo biti u poziciji da ta tekuća, operativna pitanja operativno rješavamo. Istina, ako ne možemo naći rješenje i ukoliko se ocijeni da vama to nijesu ta rješenja koja se nude – prihvatljiva, da vama prave probleme, nama ne preostaje ništa drugo nego da donesemo, kao Vrhovna komanda, možda odmah poslije usvajanja Ustava i proglašenja Ustava, odluku da sva lica i svi građani koji su na odsluženju vojnog roka i na službi u JNA, na području te nove Savezne Republike Jugoslavije – jednostavno, oslobodimo te obaveze da se vrate na područje Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, sva lica i građani te naše Savezne Republike – da povučemo sa područja Bosne i Hercegovine na područje nove Savezne Republike, a oni koji su tamo koji su pripadnici i građani tog područja, očigledno, povlačiti ne možemo. Ali, postavlja se pitanje da li je takav potez garancija mirnog rasplesa krize u Bosni i Hercegovini, ili prijetnja novom i još većem haosu na tom području. Mislim da dosadašnji razvoj situacije pokazuje – tamo gdje smo imali JNA, imali smo red, mir i spokoj. Siguran sam da bismo mi i sutra mogli tamo gdje je JNA da garantujemo svakom pripadniku muslimanskog naroda da mu neće faliti „dlaka s glave“, a da ćemo kao rukovodstvo nove savezne države, u skladu sa međunarodnim normama, pravilima, sudbinu te armije koja ostaje tu, garantuje nekakav mir i sigurnost, njeno pitanje rešavati na način kako se vi dogovorite i politički nađete rješenje u okviru Bosne i Hercegovine.

Očekivati da će do tog rješenja doći bez saglasnosti jednog od tih naroda tamo, neovisno od toga, i Srbi i Hrvati da se udruže, ne bismo mogli naći rješenje ako to rješenje nije rezultat saglasnosti i muslimanskog naroda. Isto kao što bi se Srbi i Muslimani dogovorili bez saglasnosti hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini – nema, opet, trajnog mira tamo.

Prema tome, mislim da bismo trebali danas, ako bi sa ovog današnjeg sastanka, a iznosim to kao jednu ideju, uz obaviještenje da smo započeli razgovore oko transformacije JNA, s obzirom na činjenicu da je Bosna konstituisana i već međunarodno priznata, s obzirom na činjenicu da se Jugoslavija sutra proglašava kao Savezna Republika Jugoslavija, da smo ove razgovore započeli i otvorili, da izrazimo zajednički stav – da je uticaj svakoga od nas, sa svoje strane, na apsolutni i bezuslovni prekid vatre i održavanje tog prekida vatre, povratak traženju političkog rješenja za krizu u Bosni i Hercegovini i njen državno-pravni status. Dakle, povratak Evropskoj zajednici i razgovorima sa Kutiljerom.

Znači, uz te dvije pretpostavke i povratak članova srpskog Predsjedništva u Predsjedništvo, dakle, uspostavljanje tih državnih organa u Bosni i Hercegovini. Mislim da bi to bile prve pretpostavke da se sjedne i nastave razgovori. Ono što se tamo dogovorite, s naše strane, budite sasvim sigurni da ćemo JNA rješavati na način kako vi to budete željeli i dogovorili.

Ukoliko se bude želeo na nas praviti pritisak, u pogledu statusa, mjesta JNA i animirati međunarodna javnost, budite sigurni u jedno – s naše strane, naše dvije obaveze ćemo izvršiti. Drugim riječima, sve vaše građane koji su vaši državljani, mi ćemo ih iz Srbije i Crne Gore vratiti, ako treba u roku od nekoliko dana – u Bosnu i Hercegovinu, kao što ćemo isto tako one koji nijesu sa tog područja, koji nijesu vaši državljani, nego su naši – vratiti nazad. Ovo drugo ostaje sve tamo.

Onda ostajete suočeni sa činjenicom da imate srpski narod tamo – naoružan, sa svojom vojskom; imate Muslimane i Hrvate naoružane, sa svojom vojskom; imate pretnju strašnog građanskog rata i krvoprolića, gde će svi izginuti – opšti haos, totalni građanski rat tamo.

Mislim da to nije rješenje, treba razgovarati o tome.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Nama ne odgovara to rješenje, mi ne idemo u pravcu tog rješenja.

Sada – da idemo na ručak.

Ali, pre toga, da iznesem jednu ideju, da malo razmislite o njoj – naš nekakav dogovor, razuman dogovor, u vezi sa statusom Armije i još nekih stvari, što se danas može uraditi, mislim da bi bitno olakšalo probleme koje može buduća Jugoslavija. Naši dogovori bi mogli da razriješe neke probleme koji se tiču optužbi na Srbiju, sankcija, međunarodnih priznanja, sukcesije Jugoslavije. Mislim da je to nešto, ako bi legalno počeli da rješavamo stvari – dakle, dogovorno, a ne jednostranim aktima. Mislim da bi, s te strane, mnogi problemi koji sada tište i vas i nas, na koncu konaca, što da krijemo, tište neki problemi, kao što nas tište u Bosni i Hercegovini ovi problemi, tište vas ti drugi – mogli bi se riješiti.

BRANKO KOSTIĆ:

Najbolje ih možemo mi sami riješiti, ako sjednemo i razgovaramo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Naravno.

Postoje tu i međunarodne teškoće. One puno zavise od uspjeha ovih naših razgovora o statusu Armije. U tom pogledu, to bi bio jedan veliki ulog i za vas i za nas, i za buduće odnose između Jugoslavije i Bosne i Hercegovine. Te dvije republike se ne mogu seliti jedna od druge, one će ostati jedna uz drugu i moraju da rade zajedno. Da žive zajedno, sarađuju, tu su komunikacije, kojekakve povezanosti – ekonomske, ovisnosti ekonomske. To bi bio jedan ulog da se na tom planu nešto uradi. Mislim da bi o tome trebalo voditi računa, mislim da se mogu olakšati ti problemi koji i vas danas tište, mogu da se skinu jednim konstruktivnim dogovorom.

BRANKO KOSTIĆ:

Vidite, Alija, možemo, s naše strane, u svakom slučaju i bez ikakvih opterećenja, skinuti hipoteku sa sebe.

/Prvi razgovor – do ručka – završen je u 14,35 sati/

DOKUMENT BROJ 8

ZAPISNIK SA 16. SEDNICE SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI BANJALUKA, 12. MAJ 1992.

Sjednica je počela sa radom u 10 časova, a predsjedavao je mr Momčilo Krajišnik predsjednik Skupštine.

Na početku sjednice odata je počast poginulom poslaniku Goranu Zekiću i svim srpskim borcima poginulim u ovom ratu.

Nakon utvrđivanja kvoruma konstatovano je da sjednica može punovažno da odlučuje.

Za sjednicu Skupštine usvojen je sljedeći Dnevni red:

1. Informacija o političkoj i ratnoj situaciji u Srpskoj Republici BiH,
2. Usvajanje svečane zakletve,
3. Potvrđivanje odluka i drugih propisa koje je donijelo Predsjedništvo Srpske Republike BiH,
4. Predlog amandmana na Ustav Srpske Republike BiH,
5. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona za provođenje Ustava Srpske Republike BiH,
6. Predlog odluke o izboru članova Predsjedništva Srpske Republike BiH,
7. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani,
8. Predlog odluke o formiranju Vojske Srpske Republike BiH,
9. Predlog zakona o porezu na promet proizvoda i usluga,
10. Predlog odluke o obilježavanju Srpske Republike BiH,
11. Predlog odluke o upotrebi simbola Srpske Republike BiH,
12. Predlog platforme za razgovore sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije,
13. Upozorenje članicama Evropske zajednice povodom prekida Konferencije u Lisabonu,
14. Izbor i imenovanje.

Ad. 1.

Izlaganje o političkoj i ratnoj situaciji na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine, podnio je dr Radovan Karadžić, predsjednik Savjeta za nacionalnu bezbjednost.

Nakon diskusije o izlaganju i povodom izlaganja, poslanici su usvojili Informaciju o političkoj i ratnoj situaciji. Zaključeno je da se formira radna grupa za izradu karte Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kako bi se znalo koje teritorije treba braniti.

Ad. 2.

Nakon podnesenog predloga teksta svečane zakletve i vođene diskusije o istom, usvojen je tekst svečane zakletve koji glasi:

„Zaklinjem se da ću se pridržavati Ustava i zakona Srpske Republike Bosne i Hercegovine, časno i savjesno čuvaću njeno Ustavom utvrđeno uređenje, poštujući moralne norme i duhovne vrijednosti u borbi za slobodu srpskog naroda i svih drugih državljana Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Tako mi Bog pomogao!”

Ad. 3.

Skupština je jednoglasno verificovala odluke koje je donijelo Predsjedništvo Srpske Republike Bosne i Hercegovine i to:

1. Odluku o osnivanju novinske agencije „SRNA“,
2. Odluku o privremenom finansiranju javnih rashoda SR BiH za period januar-juni 1992. godine,
3. Odluku o osnovama organizacije i rada sudova za prekršaje,
4. Odluku o usmjeravanju novčanih kazni za prekršaje i o sprovođenju prekršajnog postupka za vrijeme rata i neposredne ratne opasnosti,
5. Odluku o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova,
6. Odluku o osnovama organizacije, sjedištu i području javnih tužilaštava,
7. Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti,
8. Odluku o osnivanju kazneno-popravnih organizacija na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine.

Ad. 4 i 5.

Skupština je jednoglasno usvojila prijedlog amandmana na Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona za provođenje Ustava Srpske Republike BiH.

Ad. 6.

Za članove Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine Skupština je jednoglasno izabrala dr Radovana Karadžića, prof. dr Biljanu Plavšić i prof. dr Nikolu Koljevića.

Ad. 7.

Skupština je usvojila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani.

Ad. 8.

Skupština je jednoglasno usvojila Odluku o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine.

Za komandanta Glavnog štaba Vojske SR BiH postavljen je general-potpukovnik Rasko Mladić.

Ad. 9.

Nakon opširne diskusije, u kojoj su pored ostalog, izražene dileme da li ovaj zakon u ratnoj situaciji donositi ili ne, s obzirom da nema ni prometa ni proizvodnje, odlučeno je da se Predlog ovog zakona usvoji uz ograničeno trajanje od tri mjeseca, a nakon toga, ako se uslovi normalizuju, pripremiti novi zakon i dobro sagledati sve aspekte ovog pitanja.

Ad. 10.

Odlučeno je da se Odluka o obilježavanju granica Srpske Republike BiH skine sa dnevnog reda, a da se pripremi odluka koja će tačno regulisati na koji način će se obilježiti teritorija Srpske Republike BiH. Odluku je potrebno dostaviti svakoj opštini.

Ad. 11.

Skupština nije usvojila Predlog odluke o upotrebi simbola Srpske Republike BiH. Naime, odlučeno je da se himna i grb ne usvajaju, nego da se ta znamenja usaglase sa Republikom Srbijom.

Usvojena je Odluka o obliku i izgledu zastave Srpske Republike BiH, koja se sastoji iz tri boje: crvena, plava i bijela, odnos širine i dužine zastave jedan prema dva. Boje zastave su položene vodoravno, i to crvena, plava i bijela. Svaka boja zauzima jednu trećinu širine zastave.

Ad. 12.

Nakon diskusije u kojoj su date određene sugestije, Skupština je usvojila Platformu za razgovore sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije.

Ad. 13.

Na predlog prof. dr Nikole Koljevića, Skupština je usvojila tekst upozorenja članicama Evropske zajednice povodom prekida Konferencije o Bosni i Hercegovini u Lisabonu.

Ad. 14.

Za vršioca dužnosti guvernera Narodne banke Srpske Bosne i Hercegovine Skupština je imenovala Vračar Milenka.

Pošto su poslanici predlagali formiranje Savjeta Narodne banke, zaključeno je da dr Milanović Milovan, potpredsjednik Skupštine, obavi konsultacije na nivou Autonomne regije Krajina oko ovog pitanja, nakon čega Skupština AR može imenovati Savjet od šest članova, što bi Skupština Republike verificovala na narednoj sjednici.

Skupština je verificovala izbor ministara u Vladi Srpske Republike Bosne i Hercegovine, koje je izabralo Predsjedništvo u nemogućnosti da se Skupština sastane, i to: Velibora Ostojića – za informisanje, mr Momčila Mandića – za pravdu, dr Aleksu Milojevića – za razvoj i prostorno uređenje, dr Dragana Kalinića – za zdravstvo, socijalnu zaštitu i zaštitu porodice, Božidara Antića – za privredu, Petru Marković – za finansije, Bogdana Subotića – za odbranu, Momčila Pejića – za potpredsjednika Vlade i resor finansija, Nedeljka Laića – za saobraćaj i veze, Ljubomira Zukovića – za obrazovanje, nauku, kulturu i fizičku kulturu i prof. dr Milivoja Nadaždina – za poljoprivredu.

Sastavni dio ovog zapisnika je magnetofonski snimak.

PREDSJEDNIK SKUPŠTINE
Mr Momčilo Krajišnik

SRPSKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SKUPŠTINA SRPSKOG NARODA U BiH

IZVORNI ZAPISNIK
sa 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH,
održane 12.05.1992. godine u Banjaluci u prostorijama Doma JNA
sa početkom u 10,00 sati.

Sjednicu je otvorio Mr Momčilo Krajišnik, predsjednik Skupštine srpskog naroda u BiH.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Otvaram 16. sjednicu Skupštine srpskog naroda BiH koju možemo sa pravom nazvati prva ratna sjednica u ovo današnje vrijeme.

Kako je ratno vrijeme moramo biti zadovoljni da danas imamo kvorum ali i biti žalosni da danas među nama nema jednog našeg poslanika koji je mučki ubijen i koji je junački dao svoj život za ovaj narod. Nema Gorana Zekića i ja bih vas zamolio da minutom ćutanja odamo čast našem Goranu.

Neka je slava našem Goranu i neka mu Bog dušu prosti.

Pored Gorana mnogi naši borci i pripadnici naši naroda i rodoljubi ove srpske BiH su dali svoje živote. Ja se izvinjavam svima onima koje neću danas pomenuti i ne mislimo da je njihova žrtva manja od našeg pokojnog Gorana ali dužni smo našem poslaniku da odamo opet počast a ujedno i svim onim koji su u ovom ratu dali život za slobodu svog naroda. Kako sam rekao, imamo kvorum za održavanje sjednice i prisustvuje 49 poslanika iz svih dijelova srpske BiH i mi smo prije samog zasjedanja dali dnevni red, ali ima nekih promjena pa bih vas zamolio da pratite i dopišete eventualne promjene, kako bi se mogli izjasniti o dnevnom redu.

Predlažemo za prvu tačku – Informacija o političkoj ratnoj situaciji u Srpskoj Republici BiH. Podnijeće informaciju predsjednik Savjeta za nacionalnu bezbjednost gospodin Radovan Karadžić.

Drugu tačku predlažemo da se usvoji Komisija koja će u međuvremenu pripremiti predlog zakletve koju mora da polože naši svi članovi Vlade jer članovi Vlade ne mogu biti niti nastaviti sa radom ukoliko ne polože zakletvu. Zakletvu neće polagati poslanici pošto po našem Ustavu Skupština srpskog naroda u BiH vrši funkciju Narodne skupštine do izbora a kad se izvrši dopunski izbori onda ćemo konstituisati Narodnu skupštinu. U ovom ratnom vremenu će funkciju Narodne skupštine, koja je predviđena po Ustavu Srpske Republike BiH, vršiti Skupština srpskog naroda u BiH koja je u ovom sastavu sastavljena od poslanika koji su već jednom položili zakletvu.

Treća tačka je: Potvrđivanje odluka i drugih propisa koje je donijelo Predsjedništvo srpske Republike BiH, i to:

- Odluka o formiranju novinske agencije „SRNA“
- Odluka o privremenom finansiranju javnih rashoda Srpske Republike BiH za period april-juni 1992. godine,
- Odluka o osnovama organizacije i rada sudova za prekršaje,
- Odluka o usmjeravanju novčanih kazni za prekršaje i o sprovođenju prekršajnog postupka za vrijeme rata i neposredne ratne opasnosti,

- Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova,
- Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području javnih tužilaštava,
- Odluka o osnivanju kazнено-popravnih organizacija na teritoriji Srpske Republike BiH,
- Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti.

Četvrta tačka. Prijedlog amandmana na Ustav Srpske Republike BiH.

Peta tačka. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona za provođenje Ustava Srpske Republike BiH.

Šesta tačka. Prijedlog odluke o izboru članova Predsjedništva Srpske Republike BiH.

Ja bih sad zamolio i ove novinare da završe svoj posao, pa da – zahvaljujem se na trudu i vjerovatno ćete dobiti poslije informacije. Ja se nadam da smo se dogovorili tako da nema problema.

Sedma tačka. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani.

Osma tačka. Prijedlog odluke o formiranju vojske Srpske republike BiH.

Deveta tačka. Prijedlog zakona o porezu na promet proizvoda i usluga.

Deseta tačka. Prijedlog odluke o obilježavanju Srpske Republike BiH.

Jedanaesta tačka. Prijedlog odluke o upotrebi simbola Srpske Republike BiH.

Dvanaesta tačka. Prijedlog Platforme za razgovore sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije.

Trinaesta tačka. Informacija ministara u Vladi Srpske Republike BiH, i

Četrnaesto.– Izbor i imenovanja.

Dvije su još odluke predložene za razmatranje:

- Prijedlog odluke o osnivanju Poljoprivrednog fakulteta u Banjaluci, i
- Prijedlog odluke o prerastanju Pedagoške akademije u Pedagoški fakultet u Banjaluci.

To nije prošlo Vladu i trebalo bi da prođe a nema nikakve potrebe, pošto je u ratno vrijeme, govorimo, ovlašteno Predsjedništvo da donese takve odluke i mi ćemo to poslije potvrditi na Skupštini, pa bih ja zamolio da imamo red onakav kakav smo po Poslaniku predvidjeli.

Gospodo, predložen je dnevni red. Da li se slažete sa dnevnim redom i ima li ko kakvih primjedbi i prijedloga?

Evo, ima ih toliko i idemo redom. Gospodin Koljević? Molio bih Vas da zbog stenoograma izađete da bi se svi prijedlozi evidentirali.

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Moj prijedlog je da u dnevni red uđe tekst Javnog upozorenja svim članicama Evropske zajednice poslije jučerašnjeg otkazivanja Konferencije u Lisabonu. Bez obzira pod kojim tačkom, mislim da je to dokument koji bi nam bio potreban jer smo se mi oglasili o tome šta trebamo uraditi u situaciji u kojoj Evropska zajednica suspenduje, odnosno odlaže Konferenciju o Bosni. Hvala.

(Javila su se još dvojica.)

NIKOLA ERCEG:

Ja bih samo kratko oko ove dvije posljednje tačke. Interesuje me, vremenski, kada se može potvrditi ova Odluka obzirom da je upis studenata vrlo blizu, za par dana, ako je po Poslovniku potreban neki period koji će odvući ovo u malo duži period, treba da, eventualno, Vlada danas ovo uzme u razmatranje.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

To se može za narednu sjednicu, to nije nikakav problem. Ako ima nešto posebno, red bi bio da naše Ministarstvo pripremi i da obrazloži tako da to nikakav problem nije. Na narednoj sjednici mi to možemo uraditi. Molim vas da samo idemo redom, kako smo naučili.

NIKOLA ERCEG:

Imam prijedlog da se kod izbora i imenovanja razmatra i imenovanje guvernera Narodne banke.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Evo, za riječ se javio gospodin Vukić.

RADOSLAV VUKIĆ:

Predlažem da se iza prve tačke razmatraju Prijedlog zakona o oružanim snagama i Prijedlog odluke o formiranju Štaba oružanih snaga, dok smo ipak odorniji i svježiji i dok su komandanti još tu.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

To je sasvim u redu, ali mi imamo ovdje izmjenu Ustava pa predlažem da se držimo dnevnog reda.

Poslanik GEROVIĆ:

Ja bih predložio u dnevni red, pošto ima nejasnoća uvrste u dnevni red i poslanička pitanja.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Možemo li onda da usvojimo dnevni red, s tim da bi ovo upozorenje članicama Evropske zajednice stavili prije izbora i imenovanja, da bude predzadnja tačka, a zadnja tačka da budu poslanička pitanja? Može li tako? Da se izjasnimo za ovaj dnevni red – ko je ZA? Ima li ko protiv? Suzdržanih nema. Hvala lijepo. Konstatujem da smo usvojili dnevni red i prelazimo na prvu tačku dnevnog reda. Materijal je napisan, ali pošto, da ne bi dva puta izlazili gospodin Ostojić i gospodin Karadžić, predlažem da gospodin Karadžić iznese onako kako zna, usmeno, pa ćemo onda otvoriti diskusiju.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Dame i gospodo, gospodo poslanici, cijenjeni gosti.

Nalazimo se u jednom trenutku [u] koji nas je dovela istorijska sudbina srpskog naroda i njegov geostrateški i geopolitički položaj. Čini se da nam se dešava nešto novo, u stvari dešava nam se nešto što nam se već dešavalo, samo što je naš odgovor na to drugačiji, ako mogu da kažem i spremniji i uspješniji. Političke prilike u BIH u posljednje dvije godine, od osnivanja HDZ, prvo u Hrvatskoj, a zatim u Hercegovini, pa i u Bosni, sa svojim militantnim i opasnim skupovima, sa insignijama ustaškog režima kojim smo doživjeli genocid, te od osnivanja SDA sa njenom osnivačkom skupštinom, sa militantnim islamskim fundamentalizmom, kao i sa gostima iz Hrvatske koji su naznačili granicu Hrvatske na Drini, prvu liniju odbrane Hrvatske na Drini, bili su veoma jezgroviti, zgusnuti i složeni tako da se vrijeme sažimalo i jedinica – broj događaja po jedinici vremena, bio je ogroman.

Ta dva događaja koja su uslijedila kidanjem jednopartijskog sistema i dolaskom demokratije, odnosno višestranačkog parlamentarnog sistema bila su veliki izazov za Srbe.

Sa svojom prirodnom spremnošću na red, mir, poredak, Srbi su bili spremni da podnose i onaj režim u kome se taj red i poredak plaćao najviše iz fonda srpske duhovnosti i kulture, državnosti i ekonomije, ali, kao narod poznat i sklon demokratiji, prihvatili smo izazove vremena, prihvatili smo višestranačku parlamentarnu demokratiju. Kako je bilo očigledno da Hrvatska demokratska zajednica i muslimanska nacionalna zajednica idu od-

ređenim putevima koji nisu samo računali na prosperitet tih naroda, nego neminovno i na potiskivanje srpskog nacionalnog interesa na ovim prostorima, mi smo formirali svoj nacionalni pokret koji se zove Srpska demokratska stranka, izašla na izbore i u tim veoma zgušnjutim vremenima. Vi ste kao poslanici uspjeli da održite korak sa onima koji su razbijali Jugoslaviju, a htjeli da učvrste BiH i svoje pozicije, BiH pod svojom dominacijom.

Kad razmotamo film događaja, možemo se prisjetiti, a to se može i čitav naš narod prisjetiti zahvaljujući TV prenosima, kako se u toj Skupštini zapostavljao svaki drugi posao i jurišalo na održavanje, odnosno osamostaljenje, Bosne i Hercegovine kao unitarne države, pod muslimanskom dominacijom i uz nama nerazumljivu pomoć Hrvatske nacionalne zajednice i njenih predstavnika.

To nam je, naravno, postalo jasno da je u toj fazi njihova koalicija bila sračunata na odvajanje Bosne od Jugoslavije, a eventualne njihove sporove i svađe su ostajali nakon toga, nakon što se ustanovi BiH kao suverena država. Dok smo se mi borili u Skupštini da dokažemo našim partnerima, našim pritajenim protivnicima i neprijateljima da smo narod, da imamo svoju političku volju, svoju svijest nacionalnu i državnu, svoje interese, izbio rat u Hrvatskoj koji smo mi sa strepnjom osmatrali, a neki sa ovih područja i učestvovali u njemu. Dali smo tokom toga perioda puni doprinos očuvanju mira u BiH, ali na način koji nije žrtvovao ni jedan srpski politički ili državni interes.

Naši potezi koji su nas doveli do formiranja sopstvene države na ovim prostorima, bili su sekvencijalni sledstvenih i uvijek izazvanih prekršajem pravila igre, prekršajem ustava ljudskih i pisanih zakona od strane naših partnera. Dobro se sjećamo koliko smo pazili da ne povučemo potez koji će narušiti dobrosusjedske odnose, narušiti mir, i doprinijeti talasanju i eventualnom ratnom sukobu u BiH. Svi naši potezi bili su izazvani, bili su dobro odmjereni, i vodili su nas u pravcu uspostavljanja ravnoteže koji su narušavali naši partneri svojim nepravednim postupcima.

Tako smo dospjeli do ove Skupštine nakon što su svaki smisao Skupštine BiH poništili poslanici muslimanske i hrvatske nacionalne zajednice uz pomoć nekih stranaka iz opozicije, a nakon što su odlučili da nas zatvore u svojoj državi, da nas natjeraju da se probudimo u tuđoj državi, čiji su nam znakovi i simboli prilično poznati iz bliže ili dalje istorije, bilo pod hrvatskom okupacijom, bilo pod turskom okupacijom, mi smo bili prinuđeni da iskoristimo svoje pravo na samoopredjeljenje i da osnujemo svoju državu. Evropska zajednica je postala saveznik i to onaj dio Evropske zajednice koji je bio saveznih naših protivnika i u Drugom svjetskom ratu, ali su ipak prihvatili naš prijedlog za Konferenciju o BiH, prepoznavši da srpski narod neće tako lako prihvatiti unitarnu Bosnu Alije Izetbegovića i tako smo dospjeli do Konferencije o BiH pod evropskim pokroviteljstvom.

Na toj Konferenciji smo izvojevali jedan veliki politički uspjeh, dobivši saglasnost međunarodne zajednice, u ovom slučaju Evropske zajednice, o tripartitnoj BiH, odnosno, nasuprot unitarnoj Bosni i Hercegovini, o složenoj BiH, od tri nacionalne države, od tri konstitutivne države, čiji će odnosi i veze biti čvršći ili labaviji, mi smo bili za labavije, i Hrvati su bili za labavije, ali su u Evropi bili za čvršće, to je manje važno. Važno je da smo dobili na političkom polju saglasnost da je naša volja da imamo svoju državnu jedinicu u BiH legitimnu i da niko nema pravo da nam to ospori. Možda ospori neko selo, ili neku opštinu, ali pravo da imamo svoju državnu jedincu, svoj državni organizam i entitet u BiH niko nije mogao da nam ospori.

Mi smo, dakle, na političkom polju žnjeli uspjehe, kako u Skupštini BiH, tako i u međunarodnim odnosima. Naša politika se ostvarivala i mi nismo imali ni jedne jedine potrebe za ratom, nismo imali potrebe za pravljenje vojne organizacije, nismo imali potrebe za formiranjem raznih beretki, mi smo se usmjerili ka političkom, miroljubivom rješenju i prihvatili smo arbitražu političke Evropske zajednice koja srpskom narodu, u ovom trenutku, nije naklonjena, ali smo prihvatili da ponešto izgubimo da ne bi bilo rata.

Međutim, odmah nakon međunarodnog priznanja, gospoda iz muslimanske nacionalne zajednice su, objavivši i ranije prije priznanja da je njihov pristanak na Konferenciju čist taktički manevar za dobijanje na vremenu i da dobiju međunarodno priznanje nezavisnosti BiH, počeli da sabotiraju tu Konferenciju na bezočan način nepoznat evropskom iskustvu. Jednostavno, evropska diplomatija nije mogla da vjeruje svojim očima i ušima, nije mogla da shvati da takvi marifetluci, na koje smo mi stalno upozoravali na domaćoj sceni, mogu i na međunarodnoj sceni da se pojave kao legitimno političko istupanje. No, interesi Evrope nisu bili da razobličavaju Aliju Izetbegovića. Njihovi interesi su bili da skrše Srbiju i Crnu Goru, a da Srbima u BiH što manje dadu, mada su morali prihvatiti da im dadnu ono što je osnovno – državni entitet u okviru BiH. Izetbegoviću, ni takvo savezništvo, ni takva podrška i takvo gledanje kroz prste nisu bili dovoljni i on je pribjegao na sam dan Bajrama ramazanskog, pozivu na mobilizaciju za koju je znao stopostotno, da je Srbi neće prihvatiti, dakle, mobilisao je hrvatsku i muslimansku nacionalnu zajednicu sa ciljem da zaoštri situaciju i da istom logikom koju je primijenila Hrvatska napadom na JNA i napadom na Srbe ubrza proces osamostaljivanja BiH i ovladavanja sudbinom naroda u BiH. To je bilo četvrtoga uveče, u trenutku kada se već MUP BiH odijelio, naši su se ljudi potpuno odijelili, prihvatili su naš Ustav i naše zakone, a između 6. i 7. odnosno 7. [aprila] kada je BiH priznata, međutim, mi smo, odnosno ova Skupština je ovdje na zasjedanju u Banjaluci, proglasila nezavisnost Srpske BiH prije nego što je BiH priznata od Evropske zajednice, tako da ne bi bilo nesporazuma šta Evropska zajednica priznaje.

Evropska zajednica de fakto priznala je BiH koja ne postoji, na čijim prostorima i čijim bivšim granicama postoji još jedna državna cjelina – Srpska Republika BiH. Događaji su zatim krenuli ratnim ishodom, prije svega zavođenjem terora u Sarajevu nad srpskim narodom, zatim i otvorenim napadima na Srbe u drugim krajevima, Zvorniku, u Bijeljini i na drugim prostorima na kojim je bilo čarki i prije ovoga događaja, prije ovog proglašavanja i priznavanja. Srpski narod, dakle, u BiH našao se na udaru Države Hrvatske, nezavisne Države Hrvatske, koja ima svoje aspiracije u BiH i na koje aspiracije mi nemamo primjedbu osim u onom dijelu u kojem se ne saglašavamo oko teritorijalnog pitanja.

Nemamo ništa protiv da hrvatska nacionalna zajednica u BiH formira svoju državu ili ostane u državi sa Muslimanima. Imamo, međutim, protiv surovog rata hrvatske soldateske i regularnih snaga hrvatske države u Posavini koje su upale u Posavinu i izvršile invaziju na Srbe u BiH, vršeći genocid i tjerajući ih sa njihovih ognjišta, pokušavajući da zauzmu što bolje položaje za pregovore, odnosno da ograniči uspostavljanje granice svoje državne jedinice u BiH. Srpski narod je morao da prihvati tu borbu i da se brani i moram da kažem da, koliko god smo mi vjerovali Armiji, koliko god smo mi išli i priključivali se toj Armiji, bez obzira na pojedinačne slučajeve, nesrećnog vršenja dužnosti ili izdaje koja slijedi od Slovenije preko Hrvatske moramo da kažemo da je ta Armija presudno uticala na sudbinu srpskog naroda, spasila srpski narod na ovim prostorima, srpski narod koji nije imao svoju vojnu organizaciju, koji se nije pripremao za rat, koji se bio opredijelio za političko rješenje. Danas je u BiH, što se Države BiH tiče, kaos i nered i potpuno odsustvo bilo kakve efektivne državne vlasti BiH osim, u nekoliko krajeva, Tuzli, Zenici i jednom dijelu Sarajeva. Ta vlast u muslimanskoj BiH, naročito u Sarajevu, vrši se na najbezočniji zločinački način uz teror nad srpskim narodom, zatim nad vojnim licima i njihovim porodicama. Konačno, i uz otvorene krvave, krvožedne napade na mladiće u JNA, sve po nalogima koji dolaze iz Komande TO, tzv. BiH, koju sačinjavaju, isključivo, hrvatski i muslimanski oficiri i vojnici uz razne paravojne formacije koje su legitimisane, odnosno koje su uključene u TO BiH.

Što se tiče ostalog dijela izvan Sarajeva, gdje Srbi kontrolišu značajan dio svojih teritorija i svojih naselja, ne sve i ne sasvim, ali značajan dio kontrolišu. U ostalom dijelu Srpske BiH vlada red i poredak zasnovan na Ustavu Srpske BiH, zakonima te Republike.

Škole rade, preduzeća ponešto rade, vidjeli smo danas sa velikim zadovoljstvom iz aviona i čitavu Bosansku Krajinu potpuno ograđenu, dakle srpski narod uspostavlja život u svojoj državi, a na obodima te države, rubnim područjima prema drugim nacionalnim zajednicama mora da se bori za goli život i opstanak i da se bori protiv genocida koji se prema njemu provodi i pokušava provoditi.

Prilike u BiH obilježava u značajnoj mjeri i stanje u Jugoslaviji koja je obnovljena između Srbije i Crne Gore. Pritisaci na Srbiju i Crnu Goru, odnosno na Jugoslaviju, su bezočni i neopravdani i sada se povezuju na neki način i sa stanjem srpskog naroda u BiH, njegovim političkim i vojnim postupanjima. Mi smo zato bili veoma oprezni, trudili smo se da ne zauzmemo ono što nije naše, da se ne borimo više nego što treba, da se odbranimo, da ne bismo pospješivali rad u BiH i da ne bismo opteretili Srbiju i Crnu Goru, odnosno Jugoslaviju nakon obnove njihovog federalnog ugovora. Međutim, mi vidimo da je to sve uzalud. Vidjeli smo na principu Konferencije o BiH da se Konferencija prekida onda kada treba dvanaestorici evropskih ministara vanjskih poslova, bez obzira na to koji se razlog dao.

Zakazivanje sadašnjeg zasjedanja, koje je trebalo biti sutra, te Konferencije bilo je obrazloženo činjenicom da su borbe u Sarajevu, ipak, jenjale, a onda je otkazana isto tako sa obrazloženjem da borbe u Sarajevu nisu jenjale. U međuvremenu mi vidimo i znamo da se priprema Deklaracija protiv Srbije i Crne Gore, odnosno protiv Jugoslavije, i možda i prekid diplomatskih odnosa sa Jugoslavijom. Vidimo šta se zbiva na KEBS-u, vidimo da je pritisak saveznika fašističke koalicije iz Drugog svjetskog rata na Jugoslaviju, nažalost ojačane američkom podrškom neviđen, bezočan teror, diplomatski terorizam i pritisak na Jugoslaviju u okviru KEBS-a.

Ajde što su pritisci u okviru KEBS-a, čiji smo mi član, čiji je Jugoslavija član, a ni pritisak iz Evropske zajednice kao jedne od evropskog udruženja građana, kao jedne interesne zajednice čiji mi član nismo, potpuno je nerazumljiv i neprihvatljiv. Naše gledanje na te stvari je nešto drugačije od gledanja u Jugoslaviji i mi mislimo da smo se morali mnogo ranije uspraviti, sami napustiti organizacije koje se nekorektno ponašaju i ruše same svoje sopstvene principe, KEBS krši svoje sopstvene principe na primjeru Jugoslavije, otkazati Evropi svako pravo da se bavi nama, deklarirati svoje pravo samoopredjeljenja, označiti koje su to granice i braniti ih dok ne budu priznate. To nismo uradili zato što je konstelacija snaga u svijetu krajnje nepovoljna. Četrnaeste i četrdeset prve imali smo bar znatan dio svijeta, ako ne više od polovine na našoj strani, ovoga puta, nažalost, nemamo. Nesvrstani se ne pojavljuju i ne postoje, a evropske sile vode računa samo o svom interesu, tako da to nismo uradili mada se ja ponekad pitam da li bi bilo bolje da smo tako uradili i onda proglasili borbu srpskog naroda za svoju Državu, pa bismo vidjeli koliko bismo izdržali i vidjeli bismo da li bismo u međuvremenu dobili podršku nekoga u svijetu ko bi bio zainteresovan za takvu srpsku državu. No, sad šta je tu je, to nismo uradili.

Pokušavali smo da pomirimo naše unutrašnje stanje i naše interese sa interesima drugih koji su izvan nas i koji izvan nas egzistiraju i tu se našlo rješenje sa Ujedinjenim nacijama za srpsku Krajinu koje, kao jedan predah, može da nam omogući opisivanje položaja srpske braće u Krajini i njihovu pripremu za ujedinjenje i udruživanje u jednu zajedničku državu odnosno u Savez država ili srpsku Federaciju. U BiH takvog rješenja nije bilo na vidiku niti se ono može provesti na način na koji je sproveden u Hrvatskoj zbog toga što bi trebale ogromne snage da bi pokrile srpsku teritoriju u BiH. Osim toga, postavljamo pitanje zašto bi pokrili srpsku, zašto ne bismo pokrili muslimansku teritoriju koja je mnogo manja, mnogo problematičnija u državno-pravnom pogledu, jer se tamo ne poštuju zakoni i vrši se teror. U ovim posljednjim dogovorima, odnosno susretima sa predstavnicima Ujedinjenih nacija nismo dopustili mogućnost rasporeda snaga Ujedinjenih nacija u BiH, ali isključivo nakon razgraničenja i isključivo duž granica tri nacionalne države. Za tu opciju smo bili i kad je Krajina, srpska Krajina u pitanju, ali nije bilo moguće postići takvu vari-

jantu, mada se mi nadamo da će takva varijanta na kraju biti, jer je i u Turskoj republici Kipar bilo prvo kao i kod Krajine, raspored na čitavim teritorijama a kasnije se povukla zelenija linija i na toj zelenoj liniji snage Ujedinjenih nacija koje tamo traju već devet godina.

Što se tiče odbrambene snage i sposobnosti ratne situacije u BiH, možemo da kažemo da se sada vode borbe na dodirnim tačkama sa hrvatskom nacionalnom zajednicom, to su prije svega dolina Neretve i Posavina, te Kupreško-livanjsko ratište, na sreću sada više livanjsko nego kupreško, a nažalost bilo je kupreško gdje smo preko pedeset ljudi izgubili, mnogo ranjenih, i porušenih kuća, kao i, uostalom, i u dolini Neretve koja je linija razgraničenja između hrvatske i srpske nacionalne zajednice, iako i Muslimani, i prema sopstvenim željama, i željama Evrope, gaje neke aspiracije na srednju Hercegovinu, to jest onaj pojas uski ravni oko – od rijeke prema padinama naše Hercegovine i pokriva jedan dio Mostara. Što se tiče muslimanske nacionalne zajednice i susreta naših dviju teritorija, borbe su započeli oni nakon jednog incidenta sa srpske strane u Bijeljini, uveli su teror od strane zelenih beretki, njihovih snajperista koji je, znate kako završio, a onda je napetost i sukobi su nastavljeni duž rijeke Drine za koju su oni veoma zainteresovani i konačno zainteresovani su zbog toga što im pruža dobre mogućnosti da budu podržani od islamskih zemalja, prije svega od Turske, ako bi uspostavili zelenu transverzalu preko Sandžaka i Kosova i albanskog dijela Makedonije i tako bili mostobran islamskih, prije svega turskih, interesa u Evropi. I naravno, sukob je u Sarajevu gdje srpski narod ne dopušta da grad koji se izgrađivao na račun svih krajeva u BiH, na račun srpskog naroda koji je u poslijeratnom periodu činio 44% populacije, a u radnoj populaciji bio je preko 50%, čak i danas u radnoj populaciji među zaposlenima su 44% zaposleni Srbi.

Dakle, taj grad koji se enormno razvijao na račun svih srpskih krajeva, prije svega srpskih, jer Zenica i Tuzla nisu zaostajale u razvoju. Banjaluka i Bijeljina su zaostajale i Trebinje i Hercegovina. Dakle, koji je izgrađen našim novcem, i najviše našim novcem, i koji se razvijao na srpskoj zemlji, katastarski gledano na srpskoj zemlji, najvećim dijelom na srpskoj zemlji. Mi nećemo da pustimo da bude isključeno iz naše državne jedinice u BiH. Mi nismo bili za rat u Sarajevu. Mi smo bili za to da srpska policija kontroliše srpske dijelove grada, da bude odgovorna za zbivanje u srpskom dijelu grada, a muslimanska na muslimanskom dijelu grada i da se bez ikakvih borbi napravi razgraničenje, kako čitave BiH, tako i u samom Sarajevu. Sve je to moglo da se obavi na miran način. Sarajevo ne bi bilo jedini i prvi granični grad. Graničnih gradova u Evropi ima dosta i neki se čak i uspješno razvijaju. Taj rat u Sarajevu koji nam je nametnut, pun kriminalaca kako onih koji su bili lopovi i kriminalci u mirnodopskom periodu, tako i oni koji sad postaju kriminalci, ratni kriminalci, ratni zločinci i taj rat mi tamo izdržavamo, i to mogu da kažem prilično dobro, s obzirom na snage sa kojima smo raspolagali, prilično dobro držimo pozicije koje smo imali. Držimo sve svoje krajeve, sve opštine, sva naselja od Sarajeva i držimo naše neprijatelje, sad moram i mogu da kažem da držimo naše neprijatelje u potpunom okruženju, tako da im ne može da dođe vojna pomoć, ni u ljudstvu, ni u naoružanju. Ima još, doduše, ratnih sukoba ponegdje. U Doboju i oko Doboja su kratko trajali i uspješno su završeni za srpsku stranu. Duž Drine su završeni uspješno u Foči, Zvorniku, Višegradu, dok je Goražde, gdje Srba ima 27% u prilično teškoj situaciji, naročito u teškoj situaciji i Muslimani koji se nalaze u srpskom dijelu i tu se drže pozicije, mada nemamo naročito dobre veze i ne znamo kako se dnevno situacija razvija. U svakom slučaju ona nije tragična po srpski narod.

Mi smo sve učinili da do rata ne dođe, a kad je došlo da rat prestane i da se uspostavi mir, koje bi omogućilo političko razrješenje situacije. Prekid vatre, odnosno primirje, svaki put narušavano od strane, prije svega muslimanskih u Sarajevu, a i hrvatskih u Posavini, gdje nije ni prestajao rat, čitavo vrijeme i u dolini Neretve, pri čemu mislimo da je hrvatski motiv osvajanje teritorija i uspostavljanje faktičkog stanja, uspostavljanje granica koje će biti, prije ili kasnije po njihovom mišljenju priznate, dok je motiv muslimanskih nasrtaja

na primirje, ustvari, suspendovanje, odnosno sabotiranje Konferencije o Bosni i Hercegovini gdje oni gube, njihov koncept gubi, koji je nepravedan i koji računa na dominaciju nad Srbima. Mi smo sinoć najavili, i danas ako ova Skupština odluči, proglasiti jednostrani prekid vatre na određeno vrijeme i nećemo odgovarati osim u slučajevima krajnje nužde, odnosno krajnje ugroženosti, kako bismo pokazali svijetu i Evropi, mada Evropa dobro zna punu istinu o ovim zbivanjima, da mi nismo ratoborni i da mi ne započinjemo rat i ne kršimo primirje. Naravno, jednostrani prekid vatre može da traje samo do trenutka kada smo zaista ugroženi i kada moramo da se odbranimo. Mi mislimo da smo na dobrom putu. Bolje bi bilo da se politički riješi situacija. Najbolje bi bilo da se odmah uspostavi primirje, i postave granice, makar mi ponešto izgubili, na način kako Evropska zajednica predloži i nađe zajedno između ove tri nacionalne zajednice.

Srpska strana u BiH, Predsjedništvo, Vlada, Savjet za nacionalnu bezbjednost koji smo formirali, donijela je strateške prioritete srpskog naroda, odnosno strateške ciljeve srpskog naroda, od kojih je prvi strateški cilj razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razdvajanje. Razdvajanje od onih koji su naši neprijatelji i koji su iskoristili svaku priliku, prije svega u ovom vijeku, da nasrnu na nas i koji bi nastavili sa takvom praksom, ako bismo i dalje ostali zajedno u istoj državi.

Drugi strateški cilj je, čini mi se, koridor između Semberije i Krajine. To je stvar za koju ćemo, možda, biti prisiljeni da ponegdje nešto žrtvujemo, ali je to od najveće strateške važnosti za srpski narod, jer to integriše srpske zemlje, ne samo Srpske BiH, nego i Srpske BiH sa Srbijom i Srpske Krajine sa Srpskom BiH i Srbijom. Dakle, to je strateški cilj veoma visoko rangiran, koji moramo da ostvarimo jer nema Krajine, nema Bos. Krajine, nema Srpske Krajine, nema Saveza srpskih zemalja, ukoliko ne ostvarimo taj koridor koji će nas dobro integrisati, koji će nam omogućiti nesmetan protok iz jednog dijela naše države u drugi.

Treći strateški cilj je uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta. I s jedne i s druge strane Drine smo mi i naš strateški interes i naš životni prostor. Mi sada vidimo mogućnost da se sada neke muslimanske opštine, kao enklave, uspostave uz Drinu, da bi oni ostvarili svoja prava, ali da to u osnovi mora da pripadne Srpskoj Bosni i Hercegovini, taj pojas koji je uz Drinu i koji, koliko nama strateški pomaže, nama na pozitivan način, toliko nama pomaže na način što štetimo interese naših neprijatelja da ostvare koridor koji bi povezivao sa islamskom internacionalom i uvijek činio ovo područje nestabilnim.

Četvrti strateški cilj je uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi. Evropska zajednica nam je na radnim mapama koje je predložila na ovom posljednjem zasjedanju priznala granicu na rijeci Uni. Obilježili su rijeku Unu kao našu ratnu granicu i istočno od nje ofarbali u plavo.

Peti strateški cilj je podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i uspostavljanje svakog od ova dva dijela efektivne državne vlasti te konstitutivne države. Dakle, Sarajevo nam je, strateški gledano na petom mjestu, ali su borbe u Sarajevu i za Sarajevo, i strateški taktični gledano od presudne važnosti, jer ne daju uspostavljanje čak ni privida, ali ni države. Alija nema državu dok mi imamo dio Sarajeva. Nema Vladu, nema Skupštinu, nema funkcionisanje, jer Aliji je bilo najvažnije da on za svijet stvara privid kako postoji država, a kako smo mi teroristi. Međutim, borbama za Sarajevo držimo borbe daleko od Krajine, daleko od Semberije, daleko od Drine, daleko od svih onih krajeva gdje bi se, eventualno, mogli sukobiti sa Muslimanima. Jer, borbe oko Sarajeva odlučuju sudbinu BiH i mi smo to i ranije slutili i o tome smo govorili, ako rata bude on će početi u Sarajevu i završiti u Sarajevu. Ovaj prvi dio tog predviđanja se ostvario, a vjerujem, da će se i drugi dio ostvariti onog trena kad dobijemo mapu Sarajeva, i tada mislim da će rat prestati u Sarajevu i cijeloj BiH, što se tiče Srba i Muslimana.

Šesti strateški cilj je izlaz Srpske Republike BiH na more. To smo stavili u našoj hijerarhiji na šesto mjesto. Nije to nevažno, to je vrlo važno, ali ima važnije od važnijega, ima izglednije od izglednijega. Mi ne znamo koliko je izgled za to, ali mi moramo samo znati da je naš interes i cilj, da prije svega Hercegovina, koja je izlazila u svojoj istoriji na more, izađe ponovo na more, to jeste, moramo dio teritorije koja je tamo učiniti spornom i ne priznati taj prostor kao dio Hrvatske države radi toga što je nepošteno, nečasno, nekorektno, povučena granica između Hrvatske i drugih dijelova. To je granica, strateška granica, Zapada prema Pravoslavlju. To je granica protiv Srba, protiv Rusa, to je granica protiv istočnog svijeta, protiv Pravoslavlja. Ta granica je smiješna, i svako ko vidi konfiguraciju te hrvatske obale vidi da je to rađeno nasilno i sa jednom namjerom da se ovi dijelovi drže što dalje od mora, srpski dijelovi od mora, pri čemu bi se na Crnu Goru vršio zelenaški, odnosno nacionalistički, separatistički udar da se i odatle Srbija otjera, jer vi ste vidjeli koliko je malo falilo pa da Srbija i Crna Gora ne budu u jednoj državi. Tamo su ustaške snage crnogorske, političke, značajne na Cetinju, nažalost, dok u cjelini srpske Crne Gore nisu značajne, ali u saradnji sa 30–35% muslimanskih odnosno šiptarskih interesa tamo, te snage su mogle da ugroze objedinjavanje srpskih zemalja, prije svega Srbije i Crne Gore, čime se izlazak srpskih zemalja Srbije i Crne Gore obezbjeđuje izlazak na more.

To su, gospodo poslanici, dragi gosti, prilike u kojima se nalazimo, prilike koje su nas dovele do ovog ovdje i izgledi koji će nas izvesti odavde. Mi vjerujemo, nadamo se i u Boga, u pravdu i u naše snage da ćemo ostvariti ono što smo zacrtali, svih šest ovih strateških ciljeva naravno, prema hijerarhiji i da ćemo konačno i definitivno završiti posao za borbu, za slobodu srpskog naroda. Taj posao nije završen. Ništa što se u istoriji ne završi kako treba ne umire, nego se ponovo vraća na dnevni red i ponovo sa mnogo više žrtava. Srpske zablude o bratstvu i jedinstvu pogotovu koji prevazilaze okvire jedne religije koja nije samo značajna po načinu vjerovanja, nego je to kultura i civilizacija jedna. Moraju prestati i srpska megalomanija da uključimo u svoje prostore što više naših neprijatelja, pogotovo što više teritorija, što više brda i potoka, bili oni plodni ili neplodni, mora biti svedeno na razumnu mjeru da bismo bili solidni i kompaktni. To se može uporediti sa balonom koji se naduvava da bude što veći, a što se više naduvava, njegova opna je tanja, i skloniji je prskanju. I ovo govorim zbog toga što se svakodnevno susrećemo sa našim odvažnim ljudima koji su uzeli koliko god se može, tako da mogu da nas dovedu u opasnost ako uključimo u našu državu previše naših neprijatelja koji će ponovo raditi protiv te države.

Skupština se ne sastaje često jer je rat, mada moram da kažem da se radujem Skupštini, da se vidimo svi zajedno i, čini mi se da nema Skupštine u kojoj, bez obzira na opoziciju, ili na poziciju u kojoj postoji toliko saglasnosti oko bazičnih pitanja i nacionalnih, i državnih i ljudskih kao što je naša Skupština i toliko bratske sloge i međusobnog uvažavanja i cijenjenja, i konačno, toliko snage koju kolektivitet daje pojedincima da su svi naši poslanici koji su izlazili za govornicu, su briljirali i bukvalno otvarali oči našem narodu u pogledu onoga što nam se dešava. Ja se nadam da ćete vi sazivati Skupštinu kad god se to može i da ćete do tada ovlastiti druge organa da, između dva zasjedanja, donose odluke sa zakonskom i drugom snagom, kako državni organizam i državni život u Srpskoj Republici BiH ne bi stao i ne zapao u neki ćorsokak, a naravno te sve odluke ćete vi na svom narednom zasjedanju potvrditi i revidirati ili odbaciti.

Na pitanje o Rusiji, gospodin Karadžić je rekao:

Ovdje je novinar, ne znam da li je ostao vani ili je ušao sa nama, bio je u avionu sa nama, Rusija je na KEBS-u pokazala neko diplomatsko dostojanstvo, to mi je čak i ovaj novinar rekao, po prvi put Ruska diplomatija vodi računa o njihovim interesima i Rusija je na KEBS-u zapela da ne dopusti ovo izbacivanje Jugoslavije, što je sad već postalo i pitanje njenog dostojanstva i ako sad popusti Rusija to će biti znak njene slabosti. Rusija se budi i oporavlja i mi vjerujemo da će Rusija biti jaka i snažna. Činjenica je, kao što jedan naš pri-

jatelj analitičar iz Amerike piše, da smo mi Srbi bili u teškoćama uvijek kad je Rusija bila slaba. To je bilo 1877–78. godine pred Berlinski kongres, zatim 1908–1909. godine nakon rusko-japanskog rata 1905. godine, zatim 1914. godine, te 1941. godine, znači uglavnom smo mi bili u teškoćama kad je Rusija bila slaba. Činjenica je da je nama Pravoslavlje donijelo dosta briga i nevolja sa zapadnim svijetom, jer nas uvijek smatraju potencijalnim saveznikom Rusije i zato dobijamo po glavi i ugrožavaju nas, ali je činjenica, isto tako, da jaka Rusija ima interese da se na Balkanu održi srpski narod u jednom komadu, u jednoj državi, jer je to borba za prevlast u ovom dijelu Sredozemlja i u ovom dijelu Evrope. Ja bih sada završio, a sami odlučite kad bi bila pitanja i kad bi bili odgovori.

Pitanje:

Šta je sporno, a šta ste se dogovorili sa Hrvatima?

KARADŽIĆ:

Ja se nadam da su ovdje svi naši i mogu da kažem:

Ovo je bio jedan politički manevar koristan i za nas i za Hrvate. Mi, nažalost, ne možemo da vjerujemo u ono što se dogovorimo sa HDZ-om BiH, nešto zbog toga što su oni vjerolomni, a nešto i zbog toga što oni ne vladaju situacijom i što neko iz Zagreba može da promijeni tu odluku i bez njihovog znanja. Mi smo na primjeru Kupresa njima rekli da ćemo voditi računa o njihovim interesima, jer je za njih Kupres važniji nego za nas, zbog Kupreških Vrata, i da ćemo se možda dogovarati da granica bude putem i da ćemo neki aranžman napraviti, prije svega lokalna vojska na Kupresu, a onda mi na republičkom nivou, ali važno da se ne ratuje. Međutim, oni su to znali, ali su zaratili protiv nas na Kupresu i pobili nam ljude.

Međutim, naš dogovor sa Hrvatima, bilateralni dogovor na pitanjima koja su u okviru Konferencije o BiH uzdrmao je svijet. Forin ofis britanski se time bavi, Stejt department se time bavi. Ovaj nam je Sporazum omogućio da ukažemo na to da je moguće praviti druge aranžmane u BiH, aranžmane kojeg se Mađari boje, to jest podjela Bosne na dva djela, mi to naravno ne želimo, ne želimo da dobijemo svoju državu uz velik broj onih koji su protiv te države, ali je to jedna od mogućnosti koja njih plaši. Drugo, pokazali smo da se bilateralno može razgraničavati i htjeli smo da odmaknemo tu osu razgraničavanja što dublje i što dalje da nema više povratka na staro. Jedan ruski diplomata koji je sa nama razgovarao baš jutros prije polaska, uzimao je i tražio informacije kao da je to već gotova stvar, kao da će to već biti. Očigledno je da je faktičko stanje stvoreno na terenu ubijedilo mnoge da više Bosne nema, bar ne onakve kakva je nekad bila. Mi smo htjeli da ustanovimo šta je sporno, nek svako kaže, neka oni kažu granica je Baranja, mi kažemo rijeka Neretva, i to je sporno i neka se time Evropa bavi. Izdvajajući tri-četiri pozicije koje su sporne, mi smo učinili implicate nespornim sva druga pitanja i sva druga područja sa Hrvatima, kao što je područje Dobratića kod Skender Vakufa, kao što je područje gdje god se mi dodirujemo sa njima, učinili smo nespornim i dotakli smo na putu razgraničenja na putu te dvije nacionalne zajednice. To nam je vrlo bitno da ih uvučemo u tu vodu da se okvase i da idu dublje u tom pravcu. I to je jedan politički međukorak, jedna velika igra koja je uspjela preko naših očekivanja, bila je vrlo uspješna. Naravno, mir se nije uspostavio niti smo mi vjerovali da će oni uspostaviti primirje, ali nam je ovaj međupolitički potez bio potreban.

Ja bih zamolio da postavljamo pitanje, tu je i gospodin Koljević, gospođa Plavšić, nažalost, nije, tu je i predsjednik Vlade i ministri, pa možemo kasnije kad završimo dnevni red da razgovaramo.

KRAJIŠNIK:

Hvala lijepo gospodinu Karadžiću. Otvaram diskusiju po ovom pitanju. Možemo usmeno ili pismeno da se prijavimo za diskusiju. Evo doktor Beli.

BELI:

Poštovano Predsjedništvo, dame i gospodo! Ja bih samo dao par napomena u vezi ovih prioriternih zadataka koje je naš predsjednik postavio. Jedan od prvih prioriternih zadataka jeste uspostavljanje komunikacije između Semberije i Bosanske Krajine, pošto se Brčko nalazi praktično u žiži tih zbivanja, moram vas obavijestiti da su operacije u smislu uspostavljanja te komunikacije, donekle vojno završene, međutim, Brčko kao jako uporište, prije svega muslimanskih snaga, ostalo je nedovršeno a moje lično mišljenje i ja vjerujem da većina to dijeli, kod rješavanja ovih prioriternih zadataka trebamo da djelujemo zajedno, a ne da se čitav teret sruči na pomenuto područje. Do sada nismo bili u mogućnosti da komuniciramo ni sa kim, sem naše regije Semberije i Majevice, do sad je ta saradnja bila dosta dobra, odnosno koliko su prilike dozvoljavale, međutim na to područje treba još mnogo snaga za definitivno čišćenje, a prije svega trebaće nam sigurno pomoć u održavanju date situacije. Mi nismo ništa uradili ako poslije izvjesnog vremena budemo u poziciji da, pošto sad Alija Izetbegović ne može da drži vlast u BiH, da mi ne možemo da držimo u Brčkom. To prije svega mislim na kvalitetan milicijski kadar. Od ranije aktivnih milicionera mnogi se nisu odazvali, a ova rezervna milicija praktično nije nikakva. Da ne bih mnogo dužio, ja bih vas zamolio da ne odemo odavde, da prije svega, vojni stratezi, vidim ovdje gospodina Mandića, a da takva neka problematična područja, kao što je Brčko, Derventa, a da se to vojno tačno definiše i da mi znamo gdje se možemo obraćati za pomoć. Ja lično mislim da Semberija i Majevice to može dosta uraditi.

Ne znam da li je u dnevnom redu to, međutim, mi moramo u ovim ratnim vremenima izvršiti opštu mobilizaciju srpskog naroda i zamolio bih predsjednika Karadžića i predsjednika Krajišnika koji su u mogućnosti da komuniciraju sa srpskim narodom preko sredstava javnog informisanja da se ovo više propagandno djeluje i moram vam reći da srpski narod, pogotovo u ovim krajevima gdje smo mi, recimo kao u Brčkom 20%, a kao što ste vi predsjedniče govorili da Srbi nisu osvajački narod, pa se teško uključuju u ta osvajanja koja su nam u ovom momentu neophodna. Isto tako, vrlo je teško pokrenuti susjedne, ako nije brčanska opština, teško ljude mobilisati, i trebamo stalno govoriti, da se tačno ti ratni ciljevi, da narod mora da zna u svakom momentu šta im treba činiti.

Kažem vam, ovi ciljevi su ostvarljivi, ali ponavljam, trebalo bi insistirati na opštoj mobilizaciji. Međutim, ta opšta mobilizacija se ne sprovodi, odnosno treba neko dati direktive da ne ide od opštine do opštine, šta to znači opšta mobilizacija, jer recimo, Semberija i Posavina može sigurno da mobilise 20.000 ratnika. A sad nema, možda, pod oružjem 4–5000.

KRAJIŠNIK:

Javio se Kerović, pa Milošević.

KEROVIĆ:

Ja bih samo oko ovih strateških ciljeva što je gospodin Karadžić iznosio, pridodao još i to da se uključi oko rješavanja ovog koridora, kako ga već nazva, i pitanje Tuzle, a evo iz kojih razloga: kada je maloprije iznosio moj kolega, poslanik Beli, neke činjenice u Brčkom, mi moramo jasno da utvrdimo i teritorije, odnosno granice Srpske Republike BiH, a sada da kažem zašto pitanje Tuzle. Pitanje Tuzle je izuzetno značajno i problematično. Sve sa južne strane Majevice smo izgubili, ako izgubimo pola Tuzle, a postoje i intencije da se može izgubiti sigurno pola Tuzle, jer Tuzla se do sad ponaša ipak indiferentno, ipak uz neku građansku opciju, iako mi nastojimo da je zadržimo odvojeno od Sarajeva. Do sada je to uspijevalo, mada u zadnje vrijeme dominaciju imaju Alijine snage, koje u Tuzli nastoje preuzeti vlast, jer će i tamo vjerovatno buknuti sukob.

Zato i kažem da se pitanje Tuzle mora sigurno ubaciti u rješavanje ovih strateških problema i da više ne možemo se nagađati oko nekih ranijih podjela koje smo zamišljali

prije priznavanja suverene Bosne od strane EZ-a. Za sada moramo imati drugu koncepciju, drugu viziju i više ne možemo pristajati ni na kakve enklave. Kasnije ću se javiti kada bude pitanje granica.

KRAJIŠNIK:

Hvala lijepo. Gospodin Milošević.

MILOŠEVIĆ:

Gospodine predsjedniče, dame i gospodo poslanici, dozvolite mi da iskoristim svoje poslaničko pravo i da govorim, poštujući Vladu i Predsjedništvo, i gospodina predsjednika, ali poštujući i u tolikoj mjeri koliko ih je Skupština ovlasila da rade svoj posao. Skupština je, gospodo, najviši organ vlasti srpskog naroda u BiH, a ja sam kao poslanik dio te vlasti, ali nažalost svakim danom nas je sve manje, nažalost neki ginu, a ima pomalo i pojedinaca koji su okrenuli leđa srpskom poslu, i ne smijemo zapostaviti tu činjenicu. Ja ne bih sebi dozvoljavao da dugo govorim, jer sam često govorio i mnoge stvari potrefio, ili drugačije rečeno prognozirao.

Mene, kao svakog Srbina, muči lokal patriotizam, svi smo mi Srbi pomalo lokal patrioti, što se pokazalo i u ratu. Svi hoćemo da budemo kući pred pragom. Muči me problem ovog prostora kojeg Hrvati nazivaju „Malim Kuvajtom“ – to je Sjeverna Bosna. Ja sam, gospodo, već nekoliko puta govorio šta će se tamo dogoditi, i mi, nažalost, nemamo ni jednog Srbina na opštini Bosanski Brod. Na opštini gdje su Srbi imali 60% prostora, gdje su imali preko 30% stanovništva i zajedno sa Jugoslovenima činili relativno većinu. Mi nemamo više ni jednog Srbina u zaleđu prema Bosanskom Brodu. Sva srpska sela su pusta, popaljena, ljudi poklani, i zajednički u jame potrpani.

Ja ne bih govorio o tom što se događa na širem prostoru, i svugdje se događa, i nisu teže rane sjevernih Srba od južnih Srba, ali bih napomenuo gospodi koja vodi srpski posao i srpske poslovođe da su prostori na sjeveru gušće naseljeni nego prostori na jugu, da su plodniji i bogatiji, da su bliže industrijskim centrima Evrope i kao takvi interesantni za svakog onog ko želi da se bavi politikom. No, da ne bih držao političku vakelu niti vojničku gospodi generalima, jer ne znam, i ja od ove Skupštine, kao najvišeg organa vlasti, zahtijevam da se izjasni, a takvo izjašnjenje je izvršilo ratno Predsjedništvo Bosanske Krajine, neki dan, da skрати političke muke i vojne muke srpskog naroda na sjeveru Bosne i da kaže koji je to koridor prema Srbiji, a ja znam kud je put najkraći jer sam se tu rodio. Kako bih mogao reći da se zaustave ratna krvarenja, da nam ljudi ne ginu tamo, ili da kažem da ćemo to učiniti, ali onda ako je to opšti interes, a kako sam od predlagača čuo da je to drugi strateški cilj, dozvolite da u tom slučaju trebamo odraditi zajedno taj interes i u vojnom smislu, jer smo u poziciji sada da napadamo utvrđenja.

Ja ne bih govorio cifru onih koji trebaju napasti na one koji se brane da bi pobijedio, ali to je sada odnos vojnika. Na tim prostorima koji su sada hrvatski nema ni hrvatskog življa. Cijelo ovo stanovništvo se iselilo preko Save, mostova više nema na Savi, tamo su ostali Hrvati, domoljubci ili domobrani koji su jako loši ratnici, jer nemaju ratnog iskustva, kao i Srbi. To su paori, što bi rekli Slavonci i Vojvođani, ali zato u tim prostorima samo na Derventskom području imam pouzdan podatak – Riječka vojna je dovela dvije tisuće bojovnika. Gospodo, još jednom zahtijevam od Skupštine da se izjasni o tom strateškom cilju, a moj prijedlog je istovjetan onom, bez obzira što je megalomanski, koji sam iznio i koji je prihvatilo Predsjedništvo, gospodin Brđanin je tu jer je predsjedavao tom Predsjedništvu, gospodin Radić je bio prisutan, prihvatilo, da je za nas u ovom trenutku desna obala Save granica sa Hrvatskom.

Hvala gospodo, i želim da se Skupština o tome izjasni.

KRAJIŠNIK:

Evo, javlja se za riječ Trifko Radić.

TRIFKO RADIĆ:

Gospodo poslanici, ja sam pažljivo saslušao izlaganje gospodina Karadžića i vjerovatno će još biti pitanja, a ja imam želju i potrebu da kažem nekoliko riječi.

Saznanje o ratu u BiH, neko od nas je saznao prije, neko kasnije. Mi smo u Ilijašu to saznali i osjetili, vjerujte, ima godinu ipo dana od samih izbora. Organizaciju smo napravili koliko smo umjeli, znali i mogli. Oružje neću spominjati. Dobili smo onoliko koliko smo mogli, iako imam primjedbe na ponašanje bivše JNA, kako je već svi zovu. Dakle, učinili smo organizaciju takvu da se mi branimo sa 11.000 stanovnika u okruženju oko 70.000 naših ogorčenih, teških neprijatelja, oprobanih ustaša, naših najvećih neprijatelja srpskog naroda.

Odmah poslije proglašenja BiH, poslije priznanja od strane Evropske zajednice, oni su tako perfidno i lukavo udarili na nas, tako da smo odmah prvih dana imali 9 poginulih, prekjuče 2, i imamo 15 ranjenih. Ovo sve nije vjerovatno kraj, a kad će biti kraj ne zna se, ali vjerujte nama nedostaje jedna organizacija i koordinacija stvaranjem veze između našeg vrha vlasti i nas u opštinama koji radimo i živimo. Nama su prekinute sve komunikacije, i zračne i vozne, tako da mi jednostavno, nekad ne znamo šta ćemo raditi. Da li da uništavamo sve ove ustaše i neprijatelje oko nas ili da prekinemo da radimo. Zbog toga vas molim, ovo što je predsjednik rekao, da zacrtamo ciljeve i zadatke, šta je naše, dokle ćemo zauzimati, pa da se onda dijelimo. Ono što sam govorio oko koordinacije, molio bih da se tačno utvrdi do sljedeće Skupštine, da bi mi znali šta nam je raditi. Da li da se branimo, da li da zauzimamo ili da puštamo? Dakle, da bude ovo, priključujem se kolegi Miloševiću iz Dervente, da to uradimo, a ujedno da mu kažem da mi je žao što smo pustili onoga ustašu na intervenciju našeg predsjednika Skupštine, onoga Ivu Stanića kad sam ga bio zarobio. Sad mi je to najžalije što sam uradio.

Što se tiče daljeg ratovanja, molim vas da se i to uredi, da se utvrde linije razgraničenja, ciljevi i mi ćemo poslije lako. Čitao sam neke izvještaje tamo kad su se Švedi i Norvežani dijelili. 10 godina je trajao proces preseljenja. Biće toga i kod nas, ali bolje nam je i to uraditi, a da tačno znamo gdje će se ko preseljavati. Biće to teško uz mnogo muke i napora i objašnjenje ljudima koji budu morali napuštati svoja ognjišta. Zato ćete vi, gospodo, gore u Vladi i Predsjedništvu uz ovu našu Televiziju, raditi na tom planu i pripremati narod psihološki da će do toga jednog dana morati doći.

A ja bih postavio još jedno pitanje sam sebi, mislim da ga postavljam treći put – pa dokle će srpski narod čekati da mu uvijek neko drugi kroji kapu? Kroz sve istorije ratovanja i slobode življenja, uvijek živimo i drugi nam kroji kapu. Pa je li moguće da nam sve drugi diktira i određuje u životu. Možemo li mi nešto uraditi sami, onako kako mi to želimo? Imamo li mi pravo u Evropi da živimo kao Srbi i da sebi određujemo pravce za život? Meni nije jasno i ja sam na stanovištu da kad je riječ oko ove podjele i koridora imam potrebu da kažem ovoj Skupštini, da smo juče saznali da se našim neprijateljima i koljačima mora dati izlaz iz Sarajeva. Imaju tri: jedan Ilijaš, jedan Ilidža i jedan Olovo. Kroz Ilijaš mogu izaći samo mrtvi, i neka znate svi koji pregovarate u ovome prostoru u ime srpskog naroda Ilijaša, oni sigurno neće proći, a ako iko išta bude potpisao nećete ni vi. To smo juče zaključili, a mi smo spremni da se odbranimo, a spremni smo mi da se odbranimo.

Zato da ne dužim, ovaj rat moramo završiti što prije. Vjerujte, kod nas se ne radi već dva mjeseca, sve fabrike su zatvorene. Kod nas se, kako kaže naš narod, digla kuka i motika u rat. Mi smo spremni, mi držimo 50 km okruženja oko Ilijaša. Mi smo organizovani, i ja sam molio TV da dođe da snimi kako smo mi organizovani za rat u Ilijašu, kako je organizovana odbrana linije. Jest istina da smo mi pokrali dosta stvari. Imamo mi svega još dole da živimo. Mi smo pokrali 32 tone cisterne nafte i benzina. Mi smo presjekli i minirali prugu i nema više dolaska u Sarajevo. Mi smo minirali i auto-put. Sve ćemo učiniti da više neprijatelj iz pravca Zenice u Sarajevo neće doći, a i odozgo ko pođe biće gotov. Molim

vas, radite na tome, i dajte nam ciljeve šta ćemo mi uzeti i da razvijamo svoju privredu i da radimo i da živimo.

Eto toliko!

KRAJIŠNIK:

Hvala lijepo. Za riječ se javio Dragan Đurić.

DRAGAN ĐURIĆ:

Gospodine predsjedniče, gospodo poslanici, htio bih nešto da kažem u vezi tih strateških ciljeva.

Poslanik Trifko je govorio emotivno, ali u ovim vremenima nam treba hladna glava. Slažem se sa kolegom Miloševićem, međutim, pošto sam ja ispod Majevice, to mi je, praktično, rodni kraj, tj. hoću da kažem da treba da shvatimo da u Derventi postoji sada 25.000 Srba i da sigurno imaju pod oružjem 3.000 ljudi. Znači, derventski Srbi morali su bolje da odrade ovaj dio posla, to je činjenica koja stoji. U Derventi je prije mjesec dana, prije rata, počela borba za vlast, pokušali su, mislim da su uspjeli da smijene Miloševića. Ne znam da li ima predsjednik Srpske opštine Derventa? Borce nervira i to što je to jedina opština u BiH koja se nije nazvala Srpskom opštinom Derventa, nego Nova Derventa. To me podsjeća na ono iz knjiga, znate, novo pokoljenje, novi život odmah poslije rata. Trebalo je nazvati Srpska Derventa. Druga stvar, vidim ovdje po nekim odlukama, je li to pripada Krajini ili Sjevernoj Bosni? Sjeverna Bosna je utopija, i nemojmo da se ponašamo u ovoj ratu kao balavci. Ako pripada Krajini, onda se kompletna Krajina mora boriti za nju, bez nekog lokal patriotizma, samo da vam kažem, nek se demantuje, osim par sela naravno sa lijeve obale Ukrajine koje su vezane sa Prnjavorom, praktično, sve od snabdijevanja. Na Motajici u ovom dijelu drže Prnjavor. Imamo prvi odred koji se nije raspao. Imamo u V Korpusu i u drugim jedinicama i red je da se bori i pogine za ovo.

U Derventi u kasarni sve su opet iz opštine Prnjavor. Znači, kompletna teren. Nešto ima na desnoj strani, drži se taj položaj, ali u nas ne zna šta radi lijeva i šta desna. Ovaj kraj sa lijeve obale nije problematičan. Ako se ja pitam, Krajina treba da hitno pošalje povjerenike, jednu trojicu ljudi i srpska Skupština. Druga stvar, ako ratno Predsjedništvo, koje ja uvažavam, donosi odluke, onda molim vas da bar bude jedan čovjek koji je bio na Savi, koji je bio dole na liniji. Možemo mi donositi odluke kakve god hoćemo, ali se treba boriti. Nije problem da mi odradimo svoj dio posla, ali neću da mi pripadnik Kriznog štaba kaže sljedeće: „Vi, Prnjavorčani, krajišnici, ćete kretati sa zapada, a oni iz Bijeljine i Srbijanci moraju sa istoka, a kaže mi ćemo ovdje malo ratovati. Ne može to tako.”

Ja ću raditi svoj dio posla. Maltene, jedino na lijevoj obali ratujemo, a Krajina donosi odluke, ali ima i pomoć iz V Korpusa. To je toliko. Što se tiče teritorija to treba biti jasno ako zaista u pregovorima ima indicija i možda ima takvih prijedloga, što možemo usvojiti, mada se meni čini nelogičnim, ako se ne misli ići do Save onda ne treba ginuti, a ako treba ići do Save treba razraditi taktiku i treba biti veća pomoć. Vidio je to načelnik Korpusa kako to ide na Bijelom Brdu.

Ja nemam više šta da kažem, jedino kad bude oko transformisanja JNA u oružane snage Srpske Republike BiH, smatram da bi bila obavezna zakletva kao i u SUP-u i tu su se diferencirali, i mislim uz svo poštovanje oficira da je zakletva nužna jer je komunizam jači u vojsci nego u policiji. Prema tome, ta zakletva mora biti srpskom narodu. Još bih htio da kažem da je povezanost tuzlanskog Korpusa sa banjalučkim nikakva. To [što] oficiri u rangu pukovnika ili potpukovnika, što rade u Tuzlanskom korpusu, to je čista izdaja. Rastjerali su, praktično, vojsku, koordinacije nema nikakve, i zato u Derventi Srbi nemaju veći motiv da se bore. Prema tome, neka se to izreguliše, mislim da civilna vlast mora biti iza vojne.

KRAJIŠNIK:

Sad je gospodin Dragan Kalinić, a neka se pripremi Vještica Miroslav.

DRAGAN KALINIĆ:

Gospodo i gospođe, govoriću kao vođa nezavisne poslaničke grupe u ovoj Skupštini. Najprije hoću da vam se izvinem što sam za ovu govornicu izašao ovako neadekvatno obučan. To je zbog toga što je rat i što je svako sa sobom ponio ono šta je imao.

Ja bih htio da se osvrnem na neke riječi koje sam ovdje čuo i da neke informacije i ideje koje promiču ovih dana i koje i kod našeg naroda mogle da stvore izvjesne zabune, pa bi ovo možda bilo mjesto gdje bi te stvari trebalo da razjasnimo dok još ima vremena. Naime, ova bi Skupština od svih odluka možda trebala da donese jednu najvažniju, a to je – jesmo li mi izabrali ratnu opciju ili pregovaračku opciju. Ne kažem to bez razloga, i moram odmah reći, poznavajući ko nam je neprijatelj, u kojoj mjeri je on perfidan, i u kojoj mjeri mu se ne može vjerovati sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomije, što podrazumijeva, naravno i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi. Ja se odmah opredjeljujem za ovu prvu opciju, ratnu opciju jer jedino mislim da se sudbina naša Srba u BiH, i ne vežem je nikako za sudbinu Srbije i Crne Gore, jer sam već govorio da mi te naše sentimentalne i nacionalne veze i tu moramo svesti na pravu mjeru i uspostaviti ih na bazi interesa, da se, znači, sudbina Srba u BiH za nas ovdje ne može drugačije riješiti već ratom. Moguće je da pri tome nas zadesi sudbina da umjesto 500 godina ropstva pod nekim novim turskim carstvom mi Srbi u BiH izaberemo 100 godina samoće. Bićemo jako izolovani i oslonjeni na sebe same, i na to moramo računati i ja evo ovdje prvi izjavljujem da sam spreman, a vjerovatno, i većina vas, da takvu sudbinu dijelimo sa našim narodom.

Zašto kažem da mi se čini izvjesnijom ratna opcija? Zbog toga što samo ono što se na vojničkom planu osvoji može biti realno i stvarno naše. Vjerujte mi gospodine predsjedniče Karadžiću, nisam siguran da bi utvrđivanje mapa, govorim o Sarajevu, moglo značiti prekid rata u Sarajevu. Ja mislim da mape ima smisla praviti tek onda kad mi uspijemo vojnički definisati i markirati naš teren. Onda je moguće praviti ustupke desno-lijevo. Svaka mapa, to je papir koji se može prebrisati i vi znate da smo mi pravili mape grada Sarajeva pa smo vidjeli da ne raspoložemo snagama koje su u stanju da ostvare te mape. Znači, moramo se svesti na mjeru koja nam je vojnički moguća. Takođe, ne razumijem najbolje izjavu, tražim da se to na ovoj Skupštini objasni, šta bi to za nas značilo objavljivanje jednostranog prekida vatre. Obrazloženo je time da bi mi Evropi pokazali kako smo skloni pregovorima i mirnom rješenju, ali ja vas molim, pošto je ovo zatvorena Skupština, da se odgovori – ako nam je potreban jednostrani prekid vatre radi konsolidacije naše oružane sile i vojnih snaga, a slutim da bi to možda mogao biti u pitanju, onda da znamo da je to izjava za vanjsku upotrebu za javnost. Ova izjava može jako da zbuni naš svijet, može da unese izvjestan dezertizam, što znači da pomalo dižemo ruke od ratničkog vojnog rješenja. Molim vas, u tom smislu, objašnjenje. Moja je grupa poslanika bila, takođe, sklona ideji o demilitarizaciji BiH. Ima li smisla više o toj ideji uopšte i razgovarati? Kad smo juče čuli Jerku Doku i Stjepana Kljujica i falangu muslimansku oko njih, koja kaže da i oni sada formiraju oružane snage BiH, znači i oni shvataju da im TO nije dobro rješenje kao što smo mi to razumjeli. Dajte da se nekih ovih naših stvarnih ili fiktivnih dilema ovdje bar na Skupštini oslobodimo i da su nama jasni stavovi šta hoćemo i sami sebe ne zbunjujemo više nego što treba.

Još me dvije stvari smetaju u odgovoru od naših vojnih lica. Aksentijević je potpisao, ne znam u čije ime, kaže se u ime JNA, odluku o deblokadi aerodroma. U narodu se to tumači kao predaja aerodroma i svijet je preplašen pred činjenicom da bi na sarajevski aerodrom bilo šta sada moglo sletjeti jer vi znate da se 20.000 njihovih plaćenika sprema od Libije, Sudana preko Irana itd. Juče je Aksentijević penzionisan. Kažu da će Armija imenovati nove pregovarače. Ja mislim da naša opcija mora biti čvrsta. Aerodrom se mora sačuvati po svaku cijenu za potrebe Srba. Ako se ne može sačuvati, onda se može na drugi način riješiti aerodrom. Pustimo li mi aerodrom, ne da nas neće biti preko Drine, nego iza

Kavkaza nas neće biti i vodimo računa o tome šta znače takve činjenice. Šta me još zbuňuje? Juče gledam na Palama, a sa mnom su još neki ljudi gledali, konvoji odlaze iz Sarajeva preko Pala, Sokoca i dalje. Beogradske, niške i ostale registracije prati oružana sila, naša pretpostavljam. To odlazi i ne zna se šta odlazi. Iskravaju se kasarne, izvlači se. Ako se izvlači, gospodo, oružje i municija, onda je to kopanje sopstvene jame, jer nama oružje i municija treba za nastavak rata. Ako se izvlače fabrike, dijelovi vojnih škola i ostalo, hajde da o tome porazgovaramo. Tražimo odgovor takav ovdje, ako ga je moguće dati od ljudi iz vojske koji su sa nama, da znamo šta se dešava. Jer to kod naroda, takođe, stvara paniku. Nisam za to i nemojmo se dovoditi u tu situaciju da dijelovi naše TO, oni koji nisu možda pod našom kontrolom ili MUP-a presreću takve vojne kolone, blokirajući i ne dozvoljavaju da to izlazi iz BIH. Ali da znamo šta izlazi i u koju svrhu.

I konačno, posljednja stvar, mada sam o tome htio da ranije govorim ali nije bilo ove Skupštine, to je uništenje Radio i Televizije. Znae, bio sam među onima koji su zagovarali da se to, zaista, uništi. Jer, ono što su Radio i TV napravili za potrebe Alije Izetbegovića i Stjepana Ključića ravno je dejstvu dvije divizije. Oni su jako dobar posao obavili za sebe. Dajte da se oko toga dogovorimo. Šta ćemo sa onima koji još uvijek žive kao zmijske u našim njeđrima? Dajte da napravimo jedan plan šta ćemo sa tim, da donesemo odluku. Ako će taj televizijski dom i te antene biti na našoj teritoriji nemojmo ih uništavati, onda sređujmo odašiljače. Ako neće biti, otvoreno govoreći, raketirajmo to i uništimo. Podjednako me boli činjenica da, ova gospoda u prvim redovima već znaju šta ću reći, što smo jednom našom nepromišljenom igrom naduravanja i taktiziranja u Sarajevu, o tome govorim, izgubili dva najznačajnija zdravstvena objekta. Izgubili smo bolnicu „Koševo“ koja je na mjesec dana prije početka rata bila okupirana izvana i iznutra od zelenih beretki, a prekuče smo izgubili Vojnu bolnicu u Sarajevu.

Zbog nekih naših procjena da se mogla, ili se nije mogla braniti, da se mogla na vrijeme ili se nije mogla iseljavati. Ja kao nesrećni ratni ministar zdravlja znam da mi je ovog trenutka, i nama svim, ja gledam na vojsku i na nas civile na jedno, izručeno 150 ljudi iz Vojne bolnice koji su sa sobom uspjeli izvući gaće i odijela i ni jednog instrumenta. Sve što vrijedi, u šta smo ulagali milione i milione u „Koševo“ i u Vojnu bolnicu pripalo je neprijatelju. Naš se narod odavde i šire okoline Sarajevu liječi u improvizovanim ustanovama koje smo napravili, zahvaljujući pomoći Armije, to ja moram reći i sanitetskih i materijalnih sredstava koje je naša Armija dala. Mi smo se, gospodo, odrekli onoga što će našem narodu za vrijeme rata, a i nakon rata, biti najpotrebnije. Ja ne razumijem, da se to nije moglo sačuvati. Ako se već nije moglo sačuvati, onda se nije trebalo ostaviti neprijatelju, jer ja vam kažem, gospoda Hajdi Guber ispred Međunarodnog crvenog krsta – ona je produžena njemačka ruka koja je sad postala upravnica Vojne bolnice. Zar od nje da očekujete da će ona tu bolnicu pokloniti srpskom narodu? NE. Ali, oni koji budu planirali operaciju Sarajeva, oslobađanja Sarajeva ili uništenja žive neprijateljske sile u Sarajevu, moraju da planiraju šta će sa zdravstvenim objektima. I odmah da vam kažem, ako će Vojna bolnica pasti u ruke neprijatelju, onda sam ja za to da se Koševska bolnica uništi i da neprijatelj nema gdje da se liječi.

Da završim svoju diskusiju sljedećim i više se javljati po ovoj temi neću. Mislim da je naš najveći problem, i ako Skupština u tom smislu može da donese odluku, kad već imamo Skupštinu, kad ćemo već danas imati predsjednika Republike, kad već imamo Vladu i kad ćemo, sa božjom pomoću, imati konačno našu vojsku za koju smo se, većina nas ovdje, odavno zalagali, dajte bar da onda ne stvaramo nove dileme šta će ko da radi. Gospodo, ja insistiram, ovo je ratno doba, opasno doba. Svako neka radi svoj posao. Pri tome, kao član Vlade, apelujem, pustite Vladu da operativno i efikasno završava svoje poslove. Pustite vojsku da radi svoj posao, i pustite ljude iz politike iz državnog rukovodstva da obavljaju svoje. Ne petljajmo se jedni drugima u posao, izuzev onoliko koliko je to potrebno nekom

opštem dobru, niti svi možemo biti vojni komandanti, niti svi možemo rukovoditi Vladom, niti svi možemo rukovoditi državom, niti strankom. Moramo, radi našeg zajedničkog dobra, podijeliti poslove da bi te poslove dobro obavljali.

Hvala.

KRAJIŠNIK:

Gospodin Vještica, pa gospodin Novaković.

VJEŠTICA MIROSLAV:

Gospodine predsjedniče, poštovani narodni poslanici, članovi Predsjedništva i dragi gosti, ja ću ukratko da vas upoznam, odnosno informišem o stanju na ratištu u srpskoj opštini Bosanska Krupa. Znao sam i dosad nastojao, kad god sam izlazio za govornicu Srpske Skupštine da budem kratak i jasan. Tako ću i sada da uradim i da zamolim sve ostale kolege i učesnike u ovim raspravama da budu kratki, jasni i konkretni.

Ja u cjelosti prihvatam sve predložene strateške ciljeve, uz napomenu da se operacionalizuju i odrede nosioci svih aktivnosti po svakom od tih ciljeva, jer za mene nije dovoljno ovdje reći da je naša granica Sava, a dobiti informaciju u toku dana da je Bosanski Brod pao, da nemamo tamo više ni jednog Srbina. To su, u stvari, stvari koje su nespojive. Ono ratno Predsjedništvo, a nažalost imamo više ratnih Predsjedništava, svaka Srpska opština ima svoje ratno Predsjedništvo, koje donese takvu odluku dužna je u što kraćem roku da je izvrši, a zna se kako se to izvršava ako se treba ići u front.

Šta smo mi uradili u srpskoj opštini Bosanska Krupa? Moram da vam kažem, da podsjetim prisutne, u srpskoj opštini Bosanska Krupa ima samo 24% Srba, nas ima 14.500, a Muslimana ima 47.000. Što naš predsjednik kaže, nama nije bilo do rata u srpskoj opštini Bosanska Krupa, ali smo na to bili prisiljeni. Nije se više moglo živjeti u srpskoj opštini Bosanska Krupa od drskosti, od vojnog egzercira, od niza stvari, od preuzimanja nasilno svih firmi sa oružjem u ruci, od toga da je sve i jedan Srbin ostao bez posla u opštini Bos. Krupa, od toga da ni jedan profesor Srbin nije htio potpisati lojalnost, pa ni jedan Srbin u opštini Bos. Krupa. Zbog toga smo morali gospodo da zaratimo. Mi smo se godinu i po dana spremali za rat u srpskoj opštini Bos. Krupa jer smo znali da će do tog rata doći i da do njega mora doći.

Moram sad sa pravom postaviti pitanje kako se moglo desiti da se u roku dva dana operacija zauzmu dvije trećine grada. Mi smo došli, fala Bogu, do naše granice, jer smo je tako i mi zamislili i nacrtali i vi dobro znate, narodni poslanici, da smo rekli mi da je naša granica desna obala rijeke Une i da mora biti desna obala rijeke Une granica, na kraju krajeva od Bihaća preko Bosanske Krupe do Bosanskog Novog, to je prirodna granica Srpske Republike BiH. To smo stalno tvrdili i zbog toga smo došli do desne obale Une. Tu smo se zaustavili, tu smo se ukopali, desnu obalu smo minirali, željezni most smo minirali, drveni smo digli uvis, a sad planiramo Bosansku Otoku, ako Bog da, u roku od dva tri dana i da miniramo most u Bosanskoj Otoci prema Bosanskom Novom. To će sigurno biti urađeno, ja vam garantujem.

Šta rade naši protivnici? Trenutno su svi u Cazinskoj krajini. Na desnoj obali rijeke Une nema više Muslimana u Srpskoj opštini Bosanska Krupa, sve enklave koje su bile, Rapuša, Veliki Vrbovik, Ostrožnica, Babić, muslimanska Jasenica i Zavir mi smo evakuisali, tako da nema ni jednog dok traju ratna dejstva, hoće li se gdje imati vratiti, ja mislim da neće, s obzirom na to da nas je predsjednik obradovao da je granica desna obala Une. Nažalost, sa lijeve strane obale Une ostalo je naše selo Perna, Podbran i Ljusina. Mi možemo, odmah da vam kažem, doći u selo Pernu, s obzirom da je na lijevoj obali Une malo snaga muslimanskih zelenih beretki, s obzirom da se ni tu ne mogu zadržati. Možemo doći i u Podbran i u Ljusinu, međutim, nemamo dovoljno snaga da, kad dođemo tu, da se zadržimo, s obzirom da je naša prirodna prepreka, velika naša prednost rijeka Una i tu možemo

sa manje snaga da je branimo, ali nemamo snaga da izađemo na Pernu do Jezerskog, Ljusine i Podbrana.

Naši protivnici su trenutno svi u Cazinu, vrše mobilizaciju i znamo da se pripremaju, s obzirom na činjenicu da smo mi njima u toku operacija zarobili svu potrebnu dokumentaciju jer u svojoj ovoj bježaniji nisu imali vremena da pakuju ništa. Sve zapisnike Izvršnog odbora SDA, Regionalnog odbora stranke SDA, pošto je čovjek iz Bosanske Krupe bio predsjednik, pošto smo im zarobili svu dokumentaciju vezanu za njihove jedinice TO i Kriznog štaba i mi znamo da oni trenutno ne raspolažu ni sa naoružanjem, nemaju ga dovoljno toliko koliko im treba, nemaju municije i opreme, nemaju, znači, tenk. Prema tome, onoga momenta kada to uspiju dobiti, onda će na ovom frontu biti izuzetno vruće.

Ukratko bih vam, isto tako, rekao šta se dešava u našim susjednim opštinama, jer je to ipak granica rijeka Una. U Bihaću je stanje onakvo kakvo je bilo pred rat u opštini Bosanska Krupa. Srbi su napustili Bihać – 80%, veliki dio Muslimana je napustio isto tako Bihać i situacija je tu pred sukobom. Predstavnici SDS-a u Bihaću pregovaraju, međutim, ja lično smatram i dao sam im to do znanja, da je to isto tako pogrešna stvar koja se dešava u Bihaću i SDS-u. Nastoje da umire srpski narod, čekaju 19. odnosno 21. i smatraju da će tada dobiti od Armije kasarnu "27. juli" i aerodrom. S obzirom da znam da neće dobiti kasarnu „27. juli“ i aerodrom Željava u Bihaću, očekujte sukobe uskoro i to je još jedan front, u pitanju je Cazinska krajina.

Što se tiče Bos. Novog, da vam kažem, jučer sam bio u njemu. Bosanski Novi je blokirano, dat je ultimatum i rok da Muslimani predaju oružje. Jedan je dio predao, jedan nije, jučer se pucalo, danas kako će biti – ja mislim da će predati. Ista je stvar i sa Sanskim Mostom. Ja mislim da će i tamo Muslimani biti razoružani.

Na kraju da kažem, ako je granica rijeka Una, a jeste granica rijeka Una, insistiram na tom da organi Srpske Republike BiH, Vlada i Ministarstvo za narodnu odbranu vode računa da je to granica, da je u pitanju cijela Cazinska krajina, da je tu 220.000 Muslimana, a nas Srba ima uključujući Grahovo, Drvar, Petrovac, Bihać i Bosansku Krupu – 67.000.

Eto toliko, i hvala na pažnji.

KRAJIŠNIK:

Hvala lijepo. Gospodin Novaković, a da se pripremi gospodin Kuprešanin.

NOVAKOVIĆ:

Gospodine predsjedniče, gospodo poslanici, vjerujem da će srpski oficiri, kad čuju kako su militantni ovi srpski poslanici i sposobni poželjeti cijelu BiH, i to onakvu bivšu kakva je bila. Ja mislim da je danas bilo dobro da se pričalo o tome poslu koji je bio prošli put u Lisabonu koji je rađen posao sa kartama. Ne zbog toga što Srbi vole da crtaju karte, a istina je da vole da crtaju, nego zbog toga da upravo iz takvog jednog objašnjenja proizađu naši strateški ciljevi, odnosno konkretni zadaci svih ovih poslanika ovdje i svih tribuna narodnih, vojskovođa i ostalih na terenu. Što se tiče tih karata i ostaloga, kraj iz koga dolazim, znači područje Semberije i Majevice, jer već poodavno srpsko, oslobođeno je i narod se već tako polako navikao. Moram da kažem i ovi što su nam bili neprijatelji, znači Muslimani, da su se oni navikli i interesantno, prema mom životnom iskustvu i prema onome što sam do sada vidio za posljednjih mjesec dana, najbolji su za saradnju kad je srpska vlast i na to najbolje reaguju, kada srpska vlast postoji, onda je najbolji mir u kući.

Što se tiče Posavine, mislim da je gospodin Bjelošević danas iznio jedan problem doista kako narod misli, da je sjeverna granica tog dijela desna obala Save. U tom pogledu ja očekujem da vojnicima sa ovog skupa ponesem odluku za ono što oni traže. Oni traže da Savu od ušća Drine pa nadalje miniraju skroz sa desne strane da nikad više ustaška noga ne može stati, i oni su to počeli da rade, druže gospodine generale. Mi danas o tome moramo da se dogovorimo, jer u slučaju, iako su rušeni mostovi i u slučaju ako je pravljeno

izbjeglištvo, iako smo ratovali u Posavini i sa zapadne i sa istočne strane, onda teško neko može da vjeruje, pogotovo običan vojnik da će opstati srpska država i da će opstati bosanska i srpska Krajina na nekom koridoru koji je 5 km. Jedan koridor koji dvije ustaške ili ne znam kakve bande mogu presjeći, pa onda čitav zapadni dio tih srpskih zemalja odsječen. Dužan sam da kažem s jednim problemom sa kojim se taj kraj Semberije susretao, ali mnogo više Beograd nego Semberija.

Mi bi danas morali da se dogovorimo, da što se tiče Srbije i Crne Gore, da nema izbjeglica iz Srpske Republike BiH u toj Jugoslaviji. Svi naši ljudi koji hoće da pobjegnu iz Sarajeva, Tuzle, Zenice i ostalih, ima dovoljno srpskih krajeva u BiH koji njih mogu da prime. Mi odavde danas treba da uputimo dopis državi Jugoslaviji, znači Srbiji i Crnoj Gori da nikakve naše ljude Srbija i Crna Gora ne treba da hrani. Ili neka sa nama gladuju, ili neka sa nama jedu to što mi treba da jedemo, i to da bude jedan naš potpuno određen stav i u slučaju, ako je i spolja i iznutra shvaćeno da je Savezna Republika Jugoslavija posebna država, da ima svoju Skupštinu, da će imati i svoje poslanike, da smo mi posebna država, onda nema neke ljubavi hoću-neću. Ja mislim da se tu korektno ponašamo prema interesima, da ne kažem na izvjestan način, i sa političkim lukavstvom.

Ja sam davno mislio da Srbiji uputimo protest: zašto iz Srbije dolaze Sandžaklije da nas tuku u Srpskoj BiH. Samo jedan od tih primjera, istovremeno operativno bih predložio da se u Savezu rezervnih vojnih starješina u Saveznoj Republici Jugoslaviji svi ljudi koji su penzioneri u određenom intervalu, između, recimo 35 i 60 godina, a imaju vojnu naobrazbu ili policijsku naobrazbu, a porijeklom su iz Srpske Bosne i Srpske Hercegovine, pozovu na otadžbinska osjećanja, otadžbinski moral i da im se ponudi ili zahtijeva da dođu i obave otadžbinske dužnosti u kraju u kojem su se rodili.

U tom pogledu bi država Srbija izuzetno bila srećna kad bi još mogla da nam vrati Vuka Draškovića i Mićunovića, onda bi nam se radovali takvom jednom našem zahtjevu.

Što se srpske vojske tiče, ja vjerujem da ćemo danas da formiramo srpsku vojsku i u tom pogledu je trenutak istorijski, jer srpski narodi u BiH izgleda nikad u svojoj istoriji nije imao organizovane oružane snage kakve će imati od danas. I tu se ne treba ništa sramotiti. Tako je, preuzet ćemo, jer srpski narod u BiH voli vojsku, a ostatak JNA koji se nalazi na srpskim teritorijama u BiH je, sasvim sigurno, izgubio svoj narod i biće srećan da danas dobije taj narod. U tom pogledu i interes i ljubav je obostrano, samo to treba sasvim dobro uskladiti. Međutim, nemojmo se ustručavati da kažemo – izdaja je bilo i oni tamo momci koji drže teren na izlazu na mostu na Rači, na mostu na Žepi, bukvalno ne daju ni igla da prođe, i molim vas ono što ide iz Krajine, ne znam ni ja odakle – sa Romanije i ostalo prolazi kroz taj kraj mora da ima adekvatnu dokumentaciju ministra oružanih snaga u BiH ili predsjednika Vlade Autonomne regije Krajina, jednostavno momci ne daju. Oni kažu: mi ćemo ostati bez oružja, a ovdje moramo da ratujemo, a ni sami ne znamo koliko ćemo ratovati. Već je postavljeno pitanje i mislim da je ključno pitanje i u tome nema šale.

Ko je to potpisao i da li ova Skupština stoji iza ovih potpisa o predaji četiri kasarne i najveće vojne bolnice koja se nalazi u BiH? A ako se preda aerodrom danas, onda, poslije toga, vjerovatno, ili ćemo vječno ratovati, ili ćemo sasvim nestati sa ovih područja. U tom smislu ja sam podaleko od Bihaća, ali neki momci koji su ratovali na banijskom, kordunskom i ostalom ratištu i koji imaju to iskustvo, a sada pomažu srpskom narodu u Posavini i sjeveroistočnoj Bosni, to su mi ovako poručili, pa bi ja dao na znanje oficirima. Kažu – onaj ko preda bihaćki aerodrom i stavi svoj potpis, bilo od vojnih ili civilnih lica, naći će ga bilo gdje na zemljinoj kugli i lišće ga života.

Teške riječi, ali ja sam samo kao poslanik to čuo i dužan sam da vam prenesem od ljudi koji su profesionalni vojnici i koji se vojevanjem i ratovanjem bave kao svojom profesijom.

Eto toliko.

KRAJIŠNIK:

Hvala. Gospodin Kuprešanin, pa gospodin Brđanin.

VOJO KUPREŠANIN:

Gospodo srpska, dozvolite mi da vas pozdravim. Ja bih se trudio samo, i trudiću se da budem praktičan, da kažem koji su razlozi koji su nas doveli u ovakvu situaciju. Mislim u dosta lošu vojnu poziciju, znajući da je gro oficira JNA upravo Srbi i srpski kadar preko 97% i da je gro tehnike, vojne tehnike, upravo u našim rukama i da smo zaista u vrlo teškoj vojnoj situaciji, što je očito poznajući i imajući sve te podatke. Mislim da je kod nas na ovim prostorima, ako mogu da kažem sjevernog dijela Srpske Republike BiH, ovaj prostor podjeljen na dva korpusa. Jedan korpus se zove Banjalučki korpus i drugi korpus je Tuzlanski korpus. To su, gospodo, dva svijeta. To su dvije države, a jedan narod živi na tom prostoru. To je sve rađeno planski, sistematski, i to je Tito i Titina država sve studiozno izučila u slučaju nekakvog rata. Da ne bi opet proizveli srpsku vojsku i opet ostali ta dva korpusa, i opet taj neki narod bio tuđi narod, ustvari naš narod, ja predlažem da se ta dva korpusa integrišu, ujedine u jedan korpus i da se izabere jedan komandant tog korpusa, a u ovim ratnim prilikama kakve su sada, komanda tog korpusa izmjesti ovog časa ili sutra ili prekосуtra u mjesto gdje su ratne operacije, tj. konkretno u Doboj. Gospodin general Vuković je danom dolaska na ove prostore izmjestio komandu u Okučane, odnosno u Staru Gradišku. Efekti i rezultati toga su bili fantastični.

Takođe, znajući kakva je situacija, situacija je porazna u Sjevernoj Bosni i sramna za sav srpski narod i za sve nas koji ovdje sjedimo i oni su se borili tri mjeseca ili dva i po mjeseca bez naše pomoći. U Brodu, ono Brođana što ima, a podatak je sledeći da na frontu u Bosanskom Brodu ima 50% maloljetne djece koji se bore za srpsku zemlju, srpski narod i srpske interese. To treba da nas bude sram i nas ovdje Srba i srpskih poslanika, jer ja sam u startu upoznat sa tom situacijom, stalno hodam po tom frontu i, da ne kažem, srpski oficiri. Mislim, poslije ove Skupštine moramo se jasno izjasniti šta ćemo sa Sjevernom Bosnom. Ne smije niko u ime srpskog naroda da potpisuje kompromise kada su u pitanju srpska zemlja i srpski narod. Ja sam, lično, mišljenja da je Sjeverna Bosna, odnosno sjeverni dio Srpske Republike BiH, jeste teritorij nizvodno desna obala Save i teritorij iza Doboja, ako uzmemo Maglaj, dio Lukavca, odnosno Ozren, dio Tuzle i spuštamo se dole južno na Zvornik. To bi bila granica. Ja sam lično mišljenja da ova Skupština, a njen je zadatak takav da bar dio te granice odredi, odnosno sve druge granice ako smo u mogućnosti, a mislim da smo odredili Hercegovinu i tako dalje. To je bilo moje za sada, i mislim da se trebamo ovim mojim prijedlogom rukovoditi, da pod hitno moramo da razbijemo dva korpusa. U razgovoru sa prisutnim generalima oni meni kažu to nije moje dvorište. Molim vas, zar moje dvorište, a srpski narod tamo. Nema tu više jednog dvorišta, to je Srpska Republika Bosna i Hercegovina, to je njen teritorij i tu više nema razgovora. Kad je srpski narod u pitanju ja mislim da tu nema dvorišta.

Međutim, mi sebe sa pregovorima sa Alijom i pred Evropom dovodimo u istu situaciju kao što smo se doveli u Hrvatskoj. U Hrvatskoj smo pravili pregovore sa HDZ-om, pravili pregovore sa Evropom, i doživjeli sudbinu koju smo doživjeli. Izgubili smo Zapadnu Slavoniju, izgubili smo Gospić i niz srpskih teritorija sa Kotarom zajedno. Zbog čega smo to doživjeli? Doživjeli jer nismo vodili pravu politiku koju smo trebali voditi. Nismo iskoristili vojne snage, nismo doveli hrvatsku Vladu pred kapitulaciju. Da smo doveli Zagreb pred kapitulaciju, drugačije bi bile granice. Sad ja tražim od predsjednika Karadžića, budućeg predsjednika Srpske Republike BiH, alternativno i pod obavezujuće da moramo Muslimane natjerati da kapituliraju. Sa srpskom vojskom to možemo uraditi za pet dana. To je moje mišljenje i sa snagom kojom mi raspoložemo, i sa voljom srpskog naroda koji želi zaista da skrši tu dominaciju Muslimana i pokušaja da mi budemo manjinski narod.

Hvala, toliko.

KRAJIŠNIK:

Gospodin Brđanin, pa gospodin Ostojić.

RADOSLAV BRĐANIN:

Gospodine predsjedniče, ja sam se javio samo zato što sam se uvjerio da sam najudaljeniji, da sam za sve ostale „dječiji vrtić“. Prvo bih se zahvalio svim diskutantima, gospodinu Kaliniću bih rekao od srca „bravo“, i nisam vjerovao kad sam nastupao u ovoj zajedničkoj Skupštini da smo najbliže po mišljenju, premda on djeluje ovako mirno, a ja ratoborno. Mislim da je ovo recept i da od tog recepta ne treba odstupati. Pod jedan, smatram da je dobro što je Evropa prekinula bilo kakve razgovore i pregovore, jer prvo, nemamo sa kim pregovarati, a drugo nema ko da bude posrednik. Evropa je jasno i glasno stala na stranu secesionizma Hrvata i Muslimana. Da li treba prebaciti loptu na teren Ujedinjenih nacija, otom potom, ali bih rekao par rečenica šta treba uraditi u ovom trenutku.

Ja sam maloprije, u šali rekao, ovaj naš Krizni štab Autonomne regije Krajina treba da radi, po meni, ovako kako je počeo, a politika u vrhu SDS-a u Predsjedništvu je dozvoljeno i normalno da se ide sa pregovorima i popuštanjem, a ja sam rekao i prošli put da, kad mi nešto uradimo mimo programa, onda se mogu barem braniti da kažu – ovi se naši oteli pa to uradili što ne treba. Tražim od ove Skupštine da stvarno danas donese neke zvanične odluke da raščistimo sa svim dilemama. Problem krajeva gdje su u većini Srbi jest sljedeći: da još veći dio razmišlja da li povrijediti Muslimane, da li se mogu naći na određenim mjestima, da li imaju lojalni Muslimani i lojalni Hrvati.

Kad sam razgovarao prije šest mjeseci sa generalom Rašetom, kad me je pitao koliko Hrvata mrzi vojsku, ja sam rekao 100%. Kaže, nije tačno, ja sam rekao 101%. Dalje, da se zabrani bilo kakvo mešetarenje generala koji su tako fantastično vodili borbu od Zagreba, preko Slovenije itd. To je gospodin Rašeta, koji je otišao u penziju srećom, Aksentijević koga su uhvatili četvoro djece iz osnovne škole. Molim vas, ratni generali koji su se dokazali su i generali ovog našeg područja, pa to se tačno zna i ne treba ih imenovati. I mi zato sa takvim generalima razgovaramo. Međutim, moram reći bez uvrede da su uvijek ratove, ipak, dobijali kaplari, izuzimajući stvarno časne i poštene. Jer, evo zašto, molim vas, general Kukanjac je tražio da viši sud ide u Sarajevo još prije mjesec dana iz Banjaluke. Vojni, kad sam ja pitao prije dvije Skupštine, molio, zašto dijelovi bolnice iz Ljubljane idu u Sarajevo, shvaćeno je to kao „psi laju, karavan prolazi“. Sada za to, ko je to uradio, treba njega staviti u prvi red da ide bombardovati tu bolnicu. Ja ne mogu da shvatim da ni do danas se nismo naučili pameti. To argumentujem sljedećim činjenicama [...].⁷⁵

Zar i danas se može vjerovati da političku nastavu u Banjalučkom korpusu može da drži Musliman? Ja ne vjerujem. Znam da će mi biti zamjereno zbog ove moje diskusije, ali ja istinski u to vjerujem. Ja sam manje šovinista nego što mnogi to misle. Ja sam samo visoko nacionalno osvješćen i mislim da u ratnim uslovima kad se proglašuje, svu privredu, svi ratni planovi, sva čuvanja objekata mora doći u ruke Srba, a kad se oslobodimo, kad formiramo svoju državu mi nemamo protiv da uzmemo stručnjake druge nacionalnosti. I zato, nemojmo se više zanositi praznim pričama kako ćemo mi dogovoriti ovo, možda će biti ovo. Predlagao sam i ovo: da na rukovodeća mjesta dođu uglavnom ljudi iz dijelova gdje je manjinsko srpsko stanovništvo. Oni znaju šta su mudžahedini i šta su ustaše. Upravo, kad sam to diskutovao, rekao sam to je u Krajini Bosanska Krupa, tamo oko Cazina, Derventa, Kupres koji je to vidio, jer izgleda da, gdje 100% stanovništva, da mi mislimo da je možda laž i da je sve to naduvano.

Kad ste spominjali granice, meni se čini da postaje sve granice čiste, a ja ću reći ono što nije do sada nije pomenuto, a znam da svi to isto misle. Meni je totalno sporna granica na Uni, jer je nema. I ovo nije filozofija, mi moramo povezati se telekomunikacijama,

75 Nedostaje deo teksta u originalu.

svim vrstama informacija, privredno, i kako god hoćete sa Kninskom Krajinom, napraviti sve prerogative takvog državnog povezivanja da ujedinjenje bude samo opšta formalnost onog dana kada to bude zrelo. Mi ćemo biti sigurno najjača Republika zajednički Republika Srpska Republika BiH, zajedno sa Srpskom Republikom Krajinom, a ruku na srce, ne treba biti puno ranjiv, trenutno Srbija i Crna Gora imaju svojih problema, a isto mislim – u čije to ime govori gospodin Kostić u vezi srpskih Bosanaca, Srba i Hercegovaca. Njemu svaka čast i ja mu čestitam. Naš je čovjek, Crnogorac, Srbin itd., ali nemojte. Dajte da mi svoje probleme riješimo. Oni sada, trenutno, ne mogu rješavati naše probleme, jer su nas ipak, kako god mi to gledamo, ostavili. I to je tačno. Mi smo proklamovali „svi Srbi u jednoj državi“ da bi na kraju ispalo da se svak treba boriti za svoj atar, i to će tako biti. Zamolio bih da urgiramo sa ove Skupštine, jer smo to tražili sa Kriznog štaba, neka se niko ne ljuti, u ime opšteg srpskog cilja, pomirenje svih političkih opcija na području Srpske Republike BiH, doduše, tu i nema svađa, i Srpske Republike Krajine. Ja sam lično tražio da javno pozovemo kod nas na sastanak prisutnoga predsjednika Hadžića, gospodina Babića, Martića, i u interesu Srba da izvršimo pomirenje, da ustaše vide da nas neće savladati, da sve kalkulacije otpadnu i da za sva vremena raščistimo da u ratu Srbi moraju biti jedinstveni, a kad dođe mir, tačno zapamtimo gdje smo se svađali i da se onda nastavimo svađati.

Što se tiče vojnih opcija, ja se u to ne razumijem, ali predlažem, što je rekao gospodin Župljanin, nema odbrane Srpske BiH na principu dobrovoljnosti. Danas ako proglasimo srpske oružane snage, proglašena je opšta mobilizacija i svi moraju ići pod komandu srpskih oružanih snaga i snaga za čuvanje reda i mira. Sve paravojne formacije istinski moraju otpasti i bilo kakve privatne vojske će nam samo nanijeti zlo i podijeliće nas ponovo na nedićevce, ljotićevce itd. Da bi ovo malo ilustrirao, zbog čega ovako ogorčeno govorim ovim generalima koji su bili u Hrvatskoj, navešću jedan primjer, čime ću završiti. Kad je trebalo 104 stana raditi u Banjaluci, kad smo mi Banjalučani prihvatili vojsku kao svoju braću, onda je nekom iz Sarajeva palo na pamet da nam kaže da to izvodi Tešanjan. Molim vas, ja sam bio mišljenja da Tešanjan izvodi tu zgradu, ali da izvole prenijeti tamo u Tešanjan na onaj most, što je bio srušen, pa nek je tamo prave, jer u Sarajevu oni koji su radili u građevinskoj službi ne mogu više opstati bilo u kojoj vrsti vojske koju smatraju da treba doći grupa mudžahedina u sred Banjaluke da rade vrijednost od sedam miliona maraka posao, da bi svi radnici i građevinari u Banjaluci ostali bez posla. Naravno, do te realizacije nije došlo na intervenciju banjalučkog Korpusa, to treba prihvatiti, i da na kraju kažem: banjalučki Korpus siguran sam, da vodi rat na najdužoj granici, po meni, na svijetu, i da ima ovdje 80% patriotski opredjeljenog kadra, srpski već opredjeljenog, a kada sam govorio, govorio sam o onoj manjini koju treba eliminirati. Što se tiče vojnih konvoja, ja sam mišljenja da Srbija ima previše oružja, Srbija je naša matica, preko Srbije ćemo dobijati hranu, ali da bi danas stvarno imenovanjem srpskih oružanih snaga trebao da prihvati današnje primjedbe da što manje oružja ide iz ove srpske Krajine za Srbiju. Bilo kakva objašnjenja da je njihovo sigurnije mjesto u Srbiji nisu valjana, jer ovakav primjer, ako se neko boji da će „Kosmos“ banjalučki pasti u ruke neprijatelja, onda neka ide „Kosmos“ ako padne 700.000 Srba u Krajini. Onda je „Kosmos“ bezvrijedan. Dakle, to objašnjenje nije valjano. Zato molim da na današnjoj Skupštini, kada donesemo ove odluke, da ih ispoštujemo, da radimo efikasnije i mišljenja smo, da je trenutno Vlada i Skupština trebala raditi najmanje od 5 do 10 dana da donese sve zakone po kojima možemo živjeti, nažalost, što kaže gospodin Kalinić, i ratovati, jer čini mi se to je jedina opcija.

Ja lično smatram da nema pogodbe da li treba koridor za Srbiju preko Posavine. Mi bi bez Srbije, ipak, bili odsječeni i osuđeni na umiranje. Zato taj koridor može ići pregovorima u zamjenu za neke nebitne za nas dijelove, a u krajnjem slučaju će se morati probiti vojnički, pa makar za širinu autobusa.

Toliko, i hvala lijepo.

KRAJIŠNIK:

Hvala lijepo, gospodin Ostojić. Samo jedno objašnjenje. Kad smo govorili o granici na Uni, to smo mislili na Cazinske krajine i naše. Ja ne mislim, ni u kom slučaju da treba biti granica između Srpske Krajine i Bosanske Krajine, ali dobro da smo dali objašnjenje.

VELIBOR OSTOJIĆ:

Gospodine predsjedniče, gospodo poslanici, oficiri i gosti, cijeneći i vrijeme i pažnju i strpljenje, ja ću vrlo kratko u naznakama koji su, ustvari, i moji stavovi, a možemo kasnije komentarisati. Ja bih da se pridružim kolegi ministru Kaliniću u jednom stavu na koji apelujem i molim da se razgraniče nadležnosti institucija i da počne raditi svak svoj posao. Predsjedništvo skupština, Vlada, komanda i da se više jedni drugima ne petljamo. Ovo sam upotrijebio, ovako, vrlo jezgrovito, apelujući na sve nas da se okrenemo jednom drugom poslu, uspostavljanju vlasti tamo gdje je ona uništena ili razorena i uzurpirana, pokretanju privrede da radi, da proizvodi, i da izvozi, da proizvodimo hranu, da obrađujemo zemlju, jer ja mislim da će ovaj rat biti dug i da će mu prva faza biti do predsjedničkih izbora u Americi, a onda kasnije, vidjet ćemo. I da prepustimo da poslove vode profesionalci. Sa posebnim osvrtnom imaćemo danas Komandu Štaba, imaćemo Štab, imaćemo komandanta i da rat i vođenje operacije i odbranu zemlje, države i naroda prepustimo profesionalcima. A da je tačno ovo što je rekao gospodin Brđanin, u vezi sa Muslimanima i njihovom ponašanjem kad je u pitanju srpska vlast, uvjerio sam se jučer putujući sa generalom Mladićem i u susretu sa Muslimanima jednog hercegovačkog sela gdje se tačno vidi ko može da bude – ili gospodar ili sluga i da ništa ne može biti kad je s nama. A da znamo kakav je gospodar, onda je to genocid, a kakav je sluga onda poštuje vlast i čeka šta nam se kaže.

Dakle, apelujem i molim da krenemo na ovakav način da radimo i treće, što se tiče ostvarivanja strateških ciljeva, oni su ovdje izneseni globalno. Mogu se oni razrađivati i iznositi u jednim varijacijama ili sa niz podciljeva koji su komplementarni jedni drugima. Međutim, iznosim jedan stav. Imamo ideju i realizaciju ove naše mape, a mislim da sam je prvi počeo crtati, jesu ideja gdje treba da radi diplomatija, ali one će biti nacrtane onog dana i postavljanje granice kad uspostavimo faktičko stanje. Ja mislim da se sa Alijom mir može uspostaviti samo ratom. Ali, da bismo to završili, onda se ponovo vraćam na ovu tezu. Dajte da front vode profesionalci. A da mi obezbjeđujemo, odnosno opslužujemo front da bi on opstao i da u pozadini tog fronta funkcioniše pravna država. Evropa i diplomatija će priznati da držimo i da je srpsko samo ono koje ima svoju obranu, na kojim teritorijama funkcioniše vlast, radi privreda i postoji, jednom riječju, država.

Hvala!

KRAJIŠNIK:

Za riječ se javio gospodin Kozić.

KOZIĆ:

Mislim da smo svi malo preopširni pa ću dati dva prijedloga. Prvo, u tački 1. rekao bih sledeće: stanje na hercegovačkom ratištu sada je dobro i jednu primjedbu da imamo previše odvoza naoružanja. Ne bih više o tački 1. A moj prijedlog zbog čega sam se javio bio bi sljedeći: da neprijatelja, ustaše i mudžahedine svim sredstvima moramo pobijediti i tek onda razgovarati, i biće se lakše dogovarati, a da bi tome doprinijeli naš konkretan doprinos ovog momenta bio bi sljedeći: da što prije završimo diskusiju o tački 1.

Da tačku 2, 3, 4, 5... govorim bez ovih dopuna predsjednika Krajišnika, 6. i 7. usvojimo bez ikakve diskusije vjerujući onim ljudima koji su to radili, bez pretresa, bez išta, da ostavimo mogućnost da to korigujemo ako se nešto pojavi kasnije da nije dobro i da odmah prijedemo na tačku 8, 9, 10, i tako pomognemo svim onim idejama, a najviše ideji gospodina Kalinića.

Toliko.

KRAJIŠNIK:

Ima prijedlog iz poslednje klupe? Izvolite.

KAPETAN GARIĆ:

Gospodo poslanici, gospodo oficiri ja sam kapetan Garić, na službi u Doboju, inače rodom, sa ponosom ističem, sa legendarne Romanije. Ja bih želio da kažem sljedeće.

Ja bih volio da vi političari ucrtate ovdje nama karte i kažete „hoćemo ovo“, ili da nam kažete „što osvojite to je naše“. A kako ćemo mi to osvojiti, mi srpski oficiri, a ja sam jedan od onih koji se još odavno izjasnio kao možda prvi srpski oficir i iza toga svojim, nadam se da me ovi generali neće više osuđivati zbog toga, mi ćemo to odraditi kako najbolje znamo i umijemo. Sljedeće, kad je u pitanju politika, naseljavanje teritorija je politička stvar. Mi smo u Doboju odradili odlično, iznenađujuće, gospodin Vojo je prošao sve sa mnom prije dva dana i vidio šta smo mi uradili, sa oduševljenjem. Ja sam mu rekao tu je granica. Ako je granica na karti i ako se kaže „što osvojimo naše je“, pomjeramo granicu, ako je granica „hoću da pravim karaulu“ i ostalo što sleduje na granici da postoji u vojničkom i drugom smislu. Sljedeće, kad je u pitanju Bosanski Brod, ja i gospodin major Stanković, za kojeg je čula cijela Sjeverna Bosna i šire, bili smo na frontu u Bosanskom Brodu. Nemojte vi misliti, gospodo, da Srbi hoće u rat. Neće. Meni u kasarni u Doboju fali dvije čete, da ne kažem tačan broj, onih koji znaju šta je vojska znaju koliko to broji, a u gradu ima toliko Srba da bi se moglo napraviti bar deset četa. Do sada nisu htjeli u kasarnu jer je do sad bio komandant nekakav mudžahedin, a sad sam ja komandant kasarne, znaju kakav sam, i opet neće. Stavili smo i srpsku zastavu, a na kapama, takođe, a ja sam inače predlagao da umjesto beretki nosimo šajkače, jer mi šajkaču možemo politički pravdati u svijetu, kao tradicionalnu srpsku kapu, i to bi trebalo da se uvede. Onaj Srbin koji neće pod srpsku zastavu i pod šajkaču, tom Srbinu pokazaćemo mu put za Istanbul, Teheran, isto kao i mudžahedinima. Sretan mu put i ne treba nam. Da se razumijemo.

Što se tiče mobilizacije. Ja vidim, ovdje, jednom gospodinu, vjerovatno iz Dervente, nije jasno šta je to mobilizacija i to opšta. A koliko vidim, na mojim Palama je proglašena neposredna ratna opasnost. Gospodo poslanici, ja sam očekivao da vas vidim u uniformama, da se razumijemo, čast izuzecima koji iz političkih razloga ne mogu obući uniforme da im se ne bi reklo „evo vidite oni su se odlučili čisto za ratnu opciju“. To je jasno ko ne bi trebao ovdje od vas nositi uniformu, a da bi mobilizacija opšta uspjela svoje najbliže, sebe lično u redove, a oni koji neće sa ovih teritorija prognati, proglasiti izdajnicima i za vijek vijekova zabraniti povratak. To je opšta mobilizacija, za one koji to nisu znali. Ja bih vas pozdravio i nadam se da će ove moje riječi vama parati uši zbog toga što smatram da je suština problema u ovome. Ja sam rekao kratko i jasno, nisam političar, mada mi uvijek kažu da se bavim politikom. Međutim, biće mi čast da se ubuduće bavim politikom kao srpski oficir i da napajam duhove srpskim junacima, vitezovima, i onda kad se kaže da je srpska vojska sigurno će lakše ginuti za slobodu srpskog naroda, a ne kao nekakva JNA koju su pojedinci prodali, izdali, počev od Kadijevića, najvišeg neprijatelja svih srpskih naroda, gospodina Broza, koji je sve činio da JNA, odnosno koju smo mi Srbi stvorili, propadne na način na koji je propala.

Ja vas pozdravljam!

KRAJIŠNIK:

Profesor Milojević. Izvolite.

Prof. MILOJEVIĆ:

Ja ću vrlo kratko, i odmah kažem da je vrlo teško govoriti poslije ovakvog govora ovog kapetana i uzeti riječ. Međutim, ja želim i stojim zabrinut pred jednim pitanjem, našim istorijskim srpskim pitanjem. Želim na to da upozorim, bez obzira na to kako će biti skraćeno. Srbi su mnogo puta dobivali u ratu, a gubili u miru. Ja želim upozoriti kako ćemo

mi sačuvati ovo što je osvojeno u ratu u mirnoj opciji. Rat ne može dugo da traje. Mi moramo da pravimo, u ovom momentu, jedno trajno rješenje. Trajno rješenje je da sačuvamo ovo u miru, da napravimo mirnu opciju. Želio bih samo da skiciram to ukratko. Poslije rata počinje demokratija. Počinju glasanja, počinje većina i manjina. Mi moramo definisati sada, kako se održati tamo gdje smo manjina. Molim vas, mi imamo ogromne prostore koji su sada u ratnoj opciji naši, a koji preko noći mogu da ne budu naši, gdje mi dostižemo možda 30%, pa ćemo se pitati zašto ljudi izginuše i šta nam se to događa. Sjetite se, najbolji umovi ovog našeg naroda su objašnjavali kako to Srbi dobivaju u ratu a gube u miru. Mi ovo sada ne smijemo dozvoliti. Mi moramo graditi opciju da ovo što dobijemo ratom, ostane i u miru.

Htio bih da predložim – sigurno je da nama predstoji ratna opcija pa pregovori, da mi ne možemo ići na pregovore kao rješenje, nego samo pregovori kao korekcija ratnih uspjeha i ratnih rješenja, a to podrazumijeva da bi mi morali imati svoju kartu, svoju granicu dogovorenu između političkog i vojnog vrha naše republike, dobro odmjerenu i da kažem, držati je u tajnosti. Nikome je ne reći, ali da je da svakom generalu poznata ta granica, a da politički vrh drži tu kartu kao moguću kartu za pregovore. Ali ta karta mora biti savladana u jednom uskom krugu, prezentirana poslanicima, ali vjerovatno mora biti u tajnosti. I drugo, mi pošto je ratna opcija, a ona je nama nametnuta, mi smo u početku razgovarali o nekoj mirnijoj opciji, jer ovako idemo na državnu granicu. Ako je državna granica, ona u sebi podrazumijeva preseljenje određenog kontingenta stanovnika. Mi sada u ovoj opciji nemamo to rješenje. Ova TO je sveopšti narodni ustanak i provociraju se sukobi tamo gdje očito nama ne treba, gdje će očito biti uludo ginjenje i mi to ne možemo zadržati, jer samo izazivamo jedan gnjev i svog i drugih naroda i zbog toga mislimo ako idemo na državnu granicu, a idemo na državnu granicu, ta granica mora biti dostaknuta i podrazumijeva u sebi preseljenja. Hoćemo li mi našim Srbima koji ostaju u dubini u enklavama šapnuti da se jednostavno moraju iseliti odatle i da se mora naći neko rješenje za njih i u institucijama vlasti moramo tražiti rješenja za preseljenje stanovništva. Mislim da mi vodimo rat, uspostavljamo državnu granicu, a nemamo u institucijama vlasti definisano šta sa ljudima koji ostaju u enklavama, koji mogu biti sutra okruženi, poklani, pobijeni itd. Mi moramo tim ljudima na vrijeme kazati da, jednostavno, nismo u stanju da to držimo. Jednostavno, mora vlast tražiti rješenja da se oni izvuku na vrijeme a ne da provociraju čitavu situaciju. Predlažem na kraju, da se možda danas formira neka grupa i da se u vrlo kratkom roku dođe do granica, ali samo za nas i da u vrlo kratkom roku znamo šta su ciljevi ove naše armije i našeg političkog vrha u formiranju Srpske Republike BiH. Dakle komisija za granice, ali samo za nas i u tajnosti.

Hvala!

KRAJIŠNIK:

Gospodin Mirko Mijatović. Evo kratko, pa ćemo završiti ovu tačku. Imamo ovdje goste iz Srpske Krajine, pa će ući da prisustvuju našoj sjednici.

MIRKO MIJATOVIĆ:

Gospodine predsjedniče, poštovani poslanici, uvaženi gosti, ja bih učinio samo jednu malu primedbu, aludirajući na dosadašnji rad naše Skupštine, rekao bih da od početka izbijanja ratnih sukoba na prostorima bivše Jugoslavije i u našoj Skupštini najviše su pričali oni koji su najmanje ratovali, koji su bivali u takvoj situaciji da najmanje ratuju. Ja znam, jedno vrijeme su se Krajišnici najmanje čuli, jer su najviše ratovali. Mislim da je to sada obrnuta situacija. Ja bih vam rekao sljedeće – u ostvarivanju svih onih šest strateških ciljeva koji su obaveza svih nas kao Srpske Republike, tri se ipak najneposrednije odnose na Hercegovinu. To su, prije svega, uspostavljanje koridora rijekom Drinom, uspostavljanje granice rijekom Neretve, i ova šesta koja je, po meni, izuzetno važna za izlazak na

more. Ja vam mogu reći da u Hercegovini čitavoj ne postoje ovakve dileme – šta je opšta mobilizacija i tome slično. Ja to zaista dobronamjerno želim da vam ukažem, da u gradovima Istočne Hercegovine nema toliko ljudi na ulicama, koliko sam ja vidio u Banjaluci. Tako je opšta mobilizacija u potpunosti uspjela. Ja bih rekao da Istočna i stara Hercegovina ratuje u Neretvi sa najortodoksnijim ustašama i na Drinskom ratištu sa najekstremnijim nacionalistima. Ne bih želio da to poblize obrazlažem. Moj cilj bi bio da doprinesem radu ove Skupštine na taj način što ćemo mi saslušati i prijeći na usvajanje ovih ostalih tačaka dnevnog reda, i da damo riječ stručnjacima iz vojne oblasti – da nam oni daju svoje viđenje i svoj presjek, i nadam se da će nam onda svima skupa biti daleko jasnije koje nas obaveze čekaju, šta mi sve trebamo uraditi da bi ostvarili ovih šest strateških ciljeva koje smo opravdano postavili ispred srpskog naroda i Srpske Republike BiH.

KRAJIŠNIK:

Hvala, evo još general Ratko Mladić.

General potpukovnik **RATKO MLADIĆ:**

Poštovani predsjedniče, cijenjeni poslanici naše Skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Čini mi čast da vas i moje saborce Srpske Republike Bosne i Hercegovine pozdravim ispred svih boraca i starješina sa fronta tog terena i da vam poželim uspješan rad Skupštine.

Nisam bio predviđen da diskutujem sada, ali sam se javio iz niz razloga. Trebao sam malo kasnije. Želim da govorim sad o ovom istorijskom trenutku što vidim sve nas koji smo na tački sa koje su trebali krenuti naši preci. Sa ove tačke, po mom dubokom ubjeđenju, vode dva puta u budućnost. Prvi put, kojim ja želim da idem i predlažem da krene naš narod, je put osmišljenog i organizovanog i upornog, teškog i krvavog rada. To je put časti i opstanka. Na njemu će biti i žrtava, nisu počele ni padati, rat nismo počeli ni voditi. Nije niti počelo. Ako se borimo, preživjet će neko. Drugi put je stihija, pasivnost, neorganizovanost, mudrovanje i pametovanje put neborbe ili put borbe nekakve kakav ko hoće. To je put našeg nestanka. Put izdaje i nečasti.

Moram da vam kažem da prepoznajem u ovom današnjem danu i vidim neke trenutke koje sam zatekao kada sam došao 29. juna prošle godine i iznenada sam došao helikopterom u Knin i još na veću brzinu otišao i dobro je ministar Martić sada primjetio, iznenadio sam i sam sebe jer sam samo toga dana došao iz Beograda i čim sam došao morao sam odmah nazad. Nisam mogao istim avionom. Molim vas nije bitno šta imamo na glavi nego šta imamo u glavi. To što imamo u glavi ne smije biti put želja, već moramo to podrediti snazi našoj i snazi našeg naroda. Nemojte da postavimo ciljeve da sa njima propadnemo, već da postavimo ciljeve koje možemo realizovati.

Pomogli su mi mnogi od vas. A ja sam to rekao neki dan, ponavljam neke stvari, i rekao sam u Nevesinju pred najužim rukovodstvom Srpske Republike Bosne i Hercegovine i još užim rukovodstvom političkim u Beogradu kad smo se sreli. Ja sam pokušao njima, čini mi se da sam se približio i otvorio i sebi i njima oči, i želim svima nama da otvorim oči. Prvo: polazim sa ove tačke sa koje moramo krenuti, a nema šta, moramo krenuti i prelomiti se, i polazim od onoga da moramo poći od toga šta nam je u glavi i definisati jasno ciljeve. Do toga da je moj osnovni zahtjev i molba ne samo sebi, vama već i cjelokupnom našem narodu, da budemo prvo sa sobom, jer ako nismo sami sa sobom niti možemo biti s kim niti neko sa nama. Pa kad smo sa sobom, onda ćemo se moći svrstati u redove i na stepenice gdje će nas vrijeme i rezultati postaviti. Ja nisam čudotvorac, ja sam običan čovjek. Istina, bio sam negdje gdje možda ne bi neko poturio ni cipelu gdje sam ja glavu. Na nekim sam bio strašnim mjestima. Najstrašnije me pogađalo kad sam gledao kolone naroda iz sela Skradinskog zaleđa iz Ravnih Kotara kako u panici idu i napuštaju sve što su dosad imali. Takve slike su vidjeli samo pojedinci od vas.

Ono što sam ja vidio i doživio volio bi da ne doživi niko ovdje od vas. Ovdje ima njihovih saboraca koji su vidjeli neke strašne stvari. Molim vas nisam ni Sveti Sava, niti mogu biti. On je bio Rastko Nemanjić, a ja sam bio Ratko i ne bi želio sa veličinama da se poređim, nego želim da budem običan čovjek i da razmišljam trezveno glavom. Nisam ja junak što me je majka takvog rodila, nit se smatram junakom, nego običan čovjek. Našao sam se samo u jednom teškom periodu na mestu gdje se drugačije nije moglo, što ne znači da nisam mogao bolje, a bolje nisam mogao zato što u tom momentu mi nije moglo moje ja i moj mozak pokazati bolji put. Tu je Martić. Ne ističem to radi toga da bi pripisao sebi rezultat, već radi toga što mi je svjedok, ali levo od njega su pukovnik Đukić i pukovnik Španović. Tu je i moj ratni drug Dragišić iz Dragišića koje ne postoji i obradovao me sada kada vidim da ide normalno, jer je teško ranjen bio. Ja sam taj koji sam Martića izvukao iz Otoke. Ne iz Otoke, jer nisam se mogao od uperenih cijevi spustiti u nju, već iz Bosanskog Novog. Molim vas, tamo se našla grupa ljudi i političkih prvaka i patriota, ali u prvom redu narod koji se nije uplašio parnog ustaškog valjka. I lako je bilo povesti taj narod i sa njim se boriti. A vi pazite da se ne izrodi, jer od ta tri prsta nije se moglo proći od izbjeglica niti kroz sela. Mogu vam reći kad sam pošao sada malo ko ta tri prsta podiže.

Neka me demantuju gospoda ako nije tako i drugovi. Ljudi moji, srpski narod i srpski mozgovi u ovome veku po treći put postavljaju srpsko pitanje u dva prethodna perioda i rata, kako reče ovaj prethodni poslanik. Dobitnici u ratu, gubitnici u miru. Pitanje je da li je i rat bio dobijen. Pitanje je kakav je cilj postavljen. Da je bio cilj realan njemu se moglo i ići. Za cilj trebaju i snage. Ja sam pročitao i dugo razmišljao i diskutovao u najužem krugu drugova koje smo okupili o ciljevima stratezijskim koji su sadržajni, a to ne znači da ne mogu biti bolji, bogatiji ili su možda primenjeni sadašnjoj snazi u sadašnjem trenutku. Ovdje sam iz diskusija patriotskih pojedinaca došao do zaključka da je pojedincu, što je i normalno nekom, stratezijski cilj njegova kuća, njegovo selo, njegovo brdo, nekom reka ova, nekom ona. Što se tiče definisanja cilja, jako bi bilo dobro da odredimo i da definišemo teritoriju Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Neki od diskutantata, nisam stekao utisak, ne želim nikoga da kritikujem i ima od mene boljih poznavalaca međunarodnog prava i advokata i pravnika. Ja ne želim ni u čiji posao da se mešam, ni lekara ni učitelja ni političara. Ja samo želim svoj posao da uradim valjano.

Međutim, onaj ko iole zna ratno pravo, a ja ću vas poučiti sada iz našeg ugla dole iz Kninskog Korpusa. Bilo je mnogo dilema zašto nismo zauzeli Zadar. Mogli smo. Nismo iz dva razloga: prvo, zato što mi možemo uzeti i Zadar, a međunarodna zajednica nikad nam neće to priznati da je naše, ako nije bilo naše. Primjer. Mi to možemo držati 5, 10 ili 150 godina, naši će se unuci morati vratiti tamo gdje smo došli a nije naše. Ti koji misle da je naše tamo dokle dođe tenk i vojnik to su davno prošla vremena, to je pluskvamperfekt. Naši tenkovi i naši borci trebaju da budu tamo gdje je naše ognjište. A ako smo u ovome ratu došli do tamo gdje nije naše onda moramo to zadržati da se kroz političke pregovore dobije ono što je naše, a nismo u mogućnosti da dobijemo na drugačiji način. Prema tome, jasno definisati teritorije.

Slijedeće, želio bih da napomenem kad definiše političko rukovodstvo i Vlada i Skupština, teritorija trebamo se jasno odrediti kojim putem i kojim ciljem i sad i ubuduće i u prošlom vremenu uvijek je bilo dva puta, generalno biramo ratna opcija i mir. Šta dobivamo, a šta gubimo jednim i drugim. Moje je kao vojnika da procjenjujem koji je realniji put u ovom momentu. Po meni na žalost je realnije i vidim da smo tek pomakli prvi piljak rata. Ne svojom voljom. On u Bosni i Hercegovini tek je počeo tu i tamo. Ljudi i narodi nisu piljci niti ključevi u džepu pa ćemo ih premjestiti tamo-amo. To je lako reći, a teško ostvariti. U Cazinskoj krajini, kako reče čini mi se poslanik iz Banjaluke ili predsjednik, ne znam šta je već po funkcijama, živi 220.000 Muslimana, a u Bosanskoj krajini je 67.000 Srba. Odnos je 3,3:1. Ja računam što je rekao, možda grešim, molim lepo Bihać, ako je Bihać već

sam još gore. Momenat samo. Ako se mi kao ja bih rekao najodgovorniji dio srpskog naroda, ne samo u Republici Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini već i u Republici Srpskoj Krajini procjenimo i ocjenimo da je jedini izlaz rat, onda trebamo pamet u glavu i istoriju konsultovati kako rat dobiti i kako rat voditi. Mi ne smijemo povesti narode u sunovrat.

Mi ne smijemo zaratiti sa cijelim svijetom do podne a sa sobom po podne. Rat, to je strašna reč a kamo li istorijski događaj. Mnogi to veoma lako govore. Ako će se morati voditi rat, a on će nama biti nametnut mimo želje jer nam je nametnut i da se mi ne zavaravamo, ne pita nas niko hoćemo li mi voditi ili nećemo voditi rat, mi se možemo izjašnjavati, deklarirati i dopisivati koliko god hoćemo da nećemo voditi rat, to smo govorili nećemo ni u Jugoslaviji pa su nas primorali. Primorali su nas zato što su jači u ovom trenutku od nas. E, mi sada moramo da gledamo kako da spasimo narod i kako da ostvarimo svoje ciljeve. Rat ne možemo voditi ni na svakom frontu niti protiv naroda, ja bih ovdje predložio da mi usvojimo takvu pamet da mi nećemo u rat a ako budemo napadnuti – mi ćemo se braniti i mi nećemo rat protiv Muslimana kao naroda, niti protiv Hrvata kao naroda, već protiv onih koji su taj narod povelili i nahuškali na nas. Ako možemo ikako politički i bilo na koji drugi način moramo se jasno odrediti prema neprijatelju i prema saveznicima. Pa tačno definisati ko nam je neprijatelj i ako ikako možemo ne činiti grešku koji su načinili mnogi političari i vojskovođe pa da imamo dva prema jedan. To su dva naroda. Mi moramo sada. Neko više mrzi ovog i onog ustašu. Ustaše, ustaše to je znak kakvi su to ljudi.

Međutim, mi moramo vidjeti sada i procijeniti u čemu su i ko su nam saveznici a ko su nam neprijatelji i ko nam je lakši neprijatelj s kim bi lakše izašli na kraj. Preko toga trebamo i igrati i eliminirati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima. Nije bitno koliko smo mi za koji cilj i koliko smo mi za ovakvu ili onakvu vojsku i koliko smo se mi mobilisali. Bitno je koliko je nas u rovovima. Koliko nas je uz oruđe, koliko nas je u stenki. I neke stvari ću ja morati da kažem što sam ja vidio i tamo, baš dobro da su tu moji komandanti i saborci s kojima sam se borio u Krajini pa da to i oni potvrde jer to nam je zajednička sudbina. Po meni, povoljniji je položaj Hrvata, više ih je, pretpostavljam da ih je više, nisam tu demografsku strukturu barem u Bosni ili je možda bar u Bosni. Više ih je na bivšim prostorima Jugoslavije. I u povoljnijem su položaju i imaju makar cjelinu teritorije koja se nastavlja na zapadnu Evropu i u nju se kune Vatikan i zapadna diplomatija i sav sa zapada šljam. Nepovoljan im je položaj u dijelu Dalmacije od Masleničkog mosta južnije do fronta na Neretvi i ovo u Zapadnoj Hercegovini. Ali ipak imaju nekakav izlaz na more i preko mora mogu ići i da dovlače i da odvlače i pomoć i hranu i municiju, gorivo i ogrev. Izvoze stoku koju su pokrali sa prostora Srpske Republike Krajine. Bavili se mahinacijom a pravili se ratnici dok su Muslimani u težem položaju. Oni su u goreem položaju nego blokirana vojna bolnica koja nije nikakva borbena ustanova u Sarajevu za koga je opravdano ministar zdravlja govorio, međutim, meni je to sve u pravu, ne ulazim u polemiku, ali govoricu vam odmah o pitanju.

Obradovalo bi me da ste govorili kako ste organizovali zdravstvo i zaštitu naroda i smještaj ranjenika. Vjerovatno će biti i obradovalo bi me da govori svako o svom poslu. Ja ću govoriti o svom poslu, pa ako nekoga negdje dirnem, molim vas nemojte mi zamjeriti, to ne radim da bih dirnuo već da bi došli do zajedničke pameti. Po meni, u ovom trenutku je veoma bitno da se na čelo srpskog naroda na prostoru i Srpske Republike Bosne i Hercegovine i Srpske Republike Krajine stave svi potencijali i mozgovi politički, duhovni, kulturni, naučni, vojni i šta ja znam da dalje to ne razvlačim. I molim vas da ne samo mislimo šta radimo, već da duboko promišljamo i da nam ne bude sve što nam je na umu to da nam je na drumu. Ne. Mi šta ćemo raditi, to treba da bude naša najveća tajna. A šta će naši predstavnici koji stupaju na sredstvima javnog informisanja u političkim razgovorima i pregovorima kazati, a oni trebaju naše ciljeve prezentirati tako da je to primamljivo za uho onoga koga hoćemo da pridobijemo na našu stranu a da ne ide na štetu našeg srp-

skog naroda. Naš narod mora da zna čitati između redova a mi šta smo uradili i kakvi smo. Svaki naš čovjek ima po jedan do dva ili tri general-štaba u glavi. Naš obavezno taj bivše Jugoslavije tako je moramo nazvati a na jeziku sve general-štabove ovoga svijeta. I svako ima neke procjene, ja sam vidio ovdje i neke zahtjeve i ciljeve i neka olaka gledanja. Juče u Hercegovini kad sam bio u Nevesinju, to sam otvoreno rekao a moram reći danas i ovdje pa te ciljeve što sam danas čuo ovdje i zahtjeve da imamo u ovom trenutku armiju kao Kina pitanje da li bi i ona mogla da to izvrši. Molim vas, uz svo odavanje priznanja komandantima i generalu Taliću kako ističe jedan najduži front skoro šest puta kraći od Kninskog korpusa, ovaj ima 150 km a Kninski korpus ima 650 km. Prema tome, molim vas kad kažem da smo sa sobom onda to prepotčinjava da svak radi svoj posao. I da se uvede takav sistem subordinacije da se zna ko kome polaže račun i ko za šta odgovara. Olako smo mi lijepili etikete i onome kome nije trebalo lijepiti etiketu.

Mi u ovom momentu polazimo od takvih ciljeva i zadataka i nekakve ofanzive pojedinci planiraju kao da mi već imamo uvježbanu armiju i da imamo sada sedam korpusa gotovih novih da uvedemo sa iskustvom pitanje kako bi na pojedinim pravcima prošli. Svi vi gubite iz vida koji ste isticali da je sada transformacija Armije i da sada mnogi srpski oficiri rođeni sa legendarne Kozare, ispod Grmeča, i onom mom Kalinoviku koji smatra da mu je tamo privremeno dobro u Nišu ili Skoplju, te već ne možemo računati, u Beogradu, ne vjerujem ja baš da će oni svi doći, a jedinicu treba preuzeti. Možemo mi zauzeti pet Krupa. Pitanje je da li to vrijedi glave našeg borca. Ta Krupa.

Malo bih se više držao ovog koncepta što sam napravio. Jer malo hoću neke stvari kroz procjenu da dođem i da vam iznesem viziju kako ja mislim i vidim ovaj put. Dalje da nastavimo. Kad sam govorio ova dva puta, ja odmah mislim i duboko sam uveren da za svakog čoveka rođenog na prostoru Srpske Republike Bosne i Hercegovine ili onoga kome koreni sežu do ovih prostora postoji samo ovaj prvi put, koji je po meni put časti i slave i opstanka. Međutim, ja ovdje ne govorim samo za Srbine, vi to uočavate, ne radi toga što će neko misliti da sam ja ideološki zatucan ili ovako ili onako. Ne. I ovo što kaže iz Banjaluke odmah da to uporedim. Ja znam na koga je adresirano i ko drži moralno vaspitanje. Hasotić pukovnik⁷⁶. Vama sam to objasnio, a moram i ovdje pred Skupštinom. Doveo sam ja jutros pukovnika Vukelića⁷⁷ iz ovog kraja koji je sa mnom sjedio u školskoj klupi u srednjoj školi pa nadalje. Međutim, bolje taj Hasotić što je bio tu pored nas, nego mjesto da je Vehabije Karića ili u robu protiv nas. Da je bio Hasotić tamo, da je on mjesto Vehabije, bilo bi meni sada teže. On ipak je bio sa mnom i zna bolje kako me treba i koliko me treba i koliko me može neutralisati i čime. A ovaj ne zna. Prema tome, mi ne možemo očistiti niti možemo imati rešetno da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi a ostali da odu. Pa to je, to neće, ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti svijetu. To je ljudi genocid. Mi moramo da pozovemo svakog čoveka koji je čelom poljubio ove prostore i teritoriju države koju hoćemo da napravimo. I njemu je mjesto sa nama i pored nas. Dobro je rekao ministar informisanja Ostojić, on je to dobro zapazio.

Jučer je on tu sliku vidio kod mene u mome rodnom mestu, spustili smo se u moje selo i susedna tri sela došla su Muslimani. Oni su mene i ranije poštovali, nikad nisu dolazili u tolikom broju kao što su juče. Strah sila boga ne moli, a bog silu ne voli. Ali to ne znači sada da Muslimane treba proterati ili podaviti. Ministar bi, šteta što to nismo snimili juče, da ja vama ne duljim, ja sam rekao: svi su se oni skupili kod mene, popili smo tu i iz mog sela i susednog sela i Srbi i Muslimani jedni druge moraju čuvati. Nismo mi stradali tamo ni u ratu i nismo ono doživjeli što su doživjeli neki ovdje Srbi od Muslimana ili što

76 U pitanju je pukovnik Mesud Hasotić koji je do avgusta 1991. bio načelnik štaba Kninskog korpusa JNA. Na toj funkciji zamienio ga je Ratko Mladić.

77 Pukovnik Milutin Vukelić, pomoćnik za moralno-političko vaspitanje komandanta Kninskog korpusa u 1991. i 1992. Zadužen za moralnu pripremu jedinica.

se doživjelo u Foči. Tad ili sad u ovome ratu. Ali ima načina da mi njih možemo neutralisati. Kako su ti Muslimani negdje gore oko Kalinovika u nekakvom okruženju. Oni mirno žive. Kako je kasarna ta, šta ja znam, Viktor Bujanj kako li se zove sada, ona je u povoljnijem položaju jer je hrabri momci brane. Kako je ta Vojna bolnica bila u blokadi, tako su u blokadi i Muslimani. Nemaju oni kuda. Nemaju ni radi toga što je glava aždaje fundamentalizma ispod našeg čekića. Istina za volju, ono što sam vidio ja, a moram vam reći da sam vidio lošu sliku i naredio sam da mi dođu oficiri iz Kninskog korpusa koji će napraviti drugačiju sliku za kratko vrijeme. Ne osvaja se Sarajevo pljućkanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu. Tako se ne mogu dobiti ni pregovori i nije čudo što nam šalju ljude u pantalonama sa rukama na leđima i autobusima i razoružavaju usput. To nam rade radi toga što su nestručnjaci vodili podjelu naoružanja i mislili su ako daju naoružanje narodu da su završili svoj oficirski posao. Naprotiv, tu su pokazali svoju oficirsku dužnost. Evo ga tu Martić i Đukić.

Ja nigdje nisam potpisao niti dao nikome naoružanje sem Simi Rosiću, majoru koji je donio formiran po formaciji ustrojenu četu u Sajkoviću. I ta četa koja je bila tako organizovana nije mogla krenuti na liniju, nije dovoljno da ja imam hirurški skalper i da operišem pacijenta. Ja ga mogu operisati, ali pacijentu teško. Naoružanje je trebalo davati narodu na slijedeći način. I tako sam ja i radio i gdje smo radili tako, tako je bilo valjano. Onaj ko hoće da se bori u odeljenju, u vod, u četu, bataljon, uz top, uz tenk, da se nauči, obuči i da radi svoj posao. A onda treba stvoriti jake sastave i pored Sarajeva treba stvoriti ne pet minobacača, meni srce umalo juče nije puklo kad sam iz helikoptera prekjuče u Lukavici vidio, molim vas moram vam kazati te haubice gvozdike su malo ukopane. Haubice 122 mm ograđene su kao na kakvom krosu, nekim platnom. Da vam kažem da još ima i vozila i tenkova, parkirani, nema posada; zašto, zato što pojedinci dođu na doručak i odu, priča ženi kako je napravio akciju. Tako se rat ne može dobiti. Ako hoćemo da prinudimo Muslimane na predaju, oko Sarajeva mora da se načička 300 cijevi kalibra od zolja 40–64 mm do „Orkana“ i rakete „R-65“. I Sarajevo, ne trebaju mi aplauzi, zemljače. Ja za to ne radim, ni za priznanje, već samo radim da osvetim kosti mojih mrtvih drugova. Jer ako se sjetim na njih, ne mogu da govorim. Ja ću vama pričati kako sam ja na Zadru radio. Mi smo pred Zadrom stali iz razloga da smo ga zauzeli i da bi došlo do nekakvog izjašnjavanja, kad bi se vratili Hrvati i Srbi bilo bi u Zadru više Hrvata nego u celoj Krajini Srba. Iz tog razloga nismo ga zauzeli. I drugi razlog nismo Zadar. Prvi razlog je bio ovaj što ću vam reći kao drugi. Trebala nam je tehnika koja radi sada oko Mostara i Kninskom korpusu. Trebao mi je onaj sistem „Orkan“ koji tuče 60 km, jer da smo nastavili da se borimo uništili bi tu tehniku ionako je dosta oštećena. Tad mi nismo imali to što smo imali. A tu je i Đukić i Španović. Španović je kasnije došao.

Zna Đukić koliko je Kninski korpus brojao kada sam ja donio odluku po naređenju koje sam primio telefonom da krenem ka obalnom rubu. Bio sam 1353 i evo ga Martić, pozvao sam njega i Babića da pozovu narod da ide u borbu, kako je ko išao tako je prihvatao oružje i išao u borbu. Mogli su se oni boriti jer su se oni naučili bili. Mi smo preko ljeta radili. Kad je došlo do evakuacije Zadra, radio je dva tri dana general Vuković koga ja izuzetno cenim i nema čoveka ni bez mane ni bez vrlina i on je sa velikim vrlinama. Kod mene su mane veće nego kod njega. Međutim, nije mogao izdržati jer nije znao njih koliko sam znao ja, jer ja sam s njima i razgovarao i tukao se više puta i direktno učestvovao u borbama. Onda me pozvao jednog dana i kazao: – Mladiću, dolazi načelniče, ja više sa ovim ludacima ne mogu izaći na kraj! Izvinjavam se zbog ove ovakve reči, moram biti onakav i kakav. Ja sam sjeo u helikopter i išao do Benkovca i mislim se ja šta ću, znao sam da su blokiral 165 vozila u koloni. I ovo odmah da vam kažem ovo što mislite vi rat mir, pregovori, ovako, onako, seme, samo rat, jer smo ga zakuvali. Sa puta sa koga smo krenuli nema povratka. Kad sam ja sletio u Benkovac dočekala me prvo slika gdje je postrojena jedna jedinica od 196 velikih

Srba koji su pozdravljali i cvijećem dočekani. Iz Kragujevca, oklopni bataljon 180 brigade. Pitam šta je? Kaže Vuković – Vidjećeš šta je, tri dana se molim sa njima i neće da idu na front. Načelniče, pao mi je pritisak, ako možeš izvlači, ako ne možeš, ja ne znam šta da radim. Razumem dobro. Pozdravim komandanta, ode, priđem prvoj grupi, pozdravim se, pola počelo pozdravljati ovako-onako kao da sam u crkvi i u džamiji i ne znam ni ja, jednostavno kaže svak svašta šta mu padne na pamet. – Što vi ne idete momci na front? Znajú mene, kao uvažavaju. – Momci što vi nećete na front? – Ne ja da ranim ovdje, moja država nije zaratila, meni 45 dana, mi uveli turizam, znate, mi hoćemo mirnodopskim propisima da riješimo rat. To nema nigdje na svetu, na planeti, to planeta ne može da izdrži što kakve smo mi gluposti izmislili. Ja sam njima rekao: – Momci neće ni petao u lonac pa ode. Održao im jedan kraći govor. Rekao sam ima li neko da neće? Prvi koji je dignuo ruku da neće, snašao ga je grom, čim je on digao ruku radila je policija svoj posao, i to policija kako treba da se radi. Uбудuće, ako idemo mi da formiramo vojsku, ovaj je preživjeo, onaj ko bude na takav način otkazao, ne smije preživjeti u našoj vojsci.

Ne možemo više etiketirati i ovdje. Ja ne bi se prihvatio da ja budem tabla na koju će neko upisivati želje i davati poruke i sanduće gdje će neko odlagati želje. Svi smo mi ta vojska, od nas ovdje zavisi kakva će vojska biti. Mi smo ta vojska, mi smo ta pamet. Karadžić, Krajišnik, ja se izvinjavam što vas ovako oslovljavam da ne prejudiciram neka rješenja samo radi toga a poštujem vas sve, ništa ovo ne vredi bez naroda i narod bez nas i mi pojedinačno niko, ja. Izuzetno mi se dopao Koljević gore kad smo razgovarali na ovom Predsjedništvu, učen čovjek, ali on je lasta koja je vesnik naše pameti, je li, birali ste ga ja ne znam, ne mogu da ocenjujem ljude niti želim. Prema tome ne može biti oficir ovaj, oficir onaj, general ovaj, general onaj jer, da vam kažem, i ja sam doživljavao kad me slave uveče, a sutra napadaju me čak i neki moji borci. Jer ja se jednostavno nisam uklopio u njegovu šemu mišljenja. Krenula je ta jedinica na front. Svi su otišli s tenkovima, pogrešili smo što smo ih ostavili, jer sam se morao povinovati naređenju. Ja sam to htio razbiti po jedan po dva, međutim, poslato je da idu svi skupa, pa nakon 20 dana pošto su bili u jednoj jedinici kad su trebali da se uvedu u borbu i nisu onda u njoj učestvovali, ostavili su tenkove i krenuli pješke za Kragujevac. To vam je najveći broj ovako pozdravljalo, ne napadam ja one koji ovako pozdravljaju, to možemo mi pozdravljati se kako hoćemo. Ulazim u kancelariju, pošto sam znao tog nekog Krco Božu inženjera, iz sela Trilja, inače rezervni oficir ABH, glavni je bio za odbranu Zadra. Imali smo tu vruću liniju, pozovem ga i kažem, a oni mene kad čuju moj glas i ovo što vidim ovdje preovlađuju veći neprijatelji Muslimani nego Hrvati. Kad Hrvati čuju ko sam ja i gdje sam ja, njima će biti sve jasno. Oni znaju kako se mogu sa mnom i sa vama sporazumjeti, oni znaju da ću ja uticati na vas i vi na mene a ja ću se povinovati svakom, šef politički je šef vojske. Oni mene stalno pitaju ko je meni šef ako je Jugoslavija nestala. E kad nema više toga, šef sam sad sam sebi, a vi izvolite.

Tako sam ja rekao onome, neki dan onaj što je došao Vajnans, on me pita gore na, bio je gospodin Hadžić. Oni njih nisu ništa pitali, nego na mene sve navalili ovako. Ja sam bio trn u oku. Dolazim u tu kancelariju i nazovem tog Krco Božu i kažem, a on – O gospodine generale, znate, nema iseljavanja više. – Dobro gospodine Krce, zbog čega ne može da se iznosi? – Iznosite sve, sve može da ostane samo bez oružja. Dobro. – Gospodin Krce, hoćeš li ti to da pustiš kako je plan napravljen? – Nema govora gospodine generale, jedino ako Vi dođete. – Dobro. Evo mene. Okrenem, pritisnem komandanta artiljerijske i raketne grupe korpusne. Komandanti slušajte naređenje. Iks taj i taj, petocifren broj, ipsilon, taj i taj, cet taj i taj na pod toliko. – Krco jesi li čuo? – Ha generale, znamo mi vaše šeme, to ti je hotel „Koločev“. Ne možete vi tamo, tu je Evropska zajednica smještena. – Baš ću ja tu da tučem, jer su vas oni i doveli ovdje. Pet minuta imaš da se zaklonite. Isteklo pet minuta, pozovem. – Gospodine počinjem dejstvo, komandant pet plotuna, pali. Onaj dum, dum, dum. Kad vidje – Mladiću je si li ti normalan? – Super normalan. Bio sam na sistematskom

pregledu prije tri mjeseca i svi rezultati kao 20 godina da sam imao. – Gospodine možemo li, prekinite. – Ne, ne, još tri plotuna! – Mladiću, čovječe možemo li se dogovoriti? – E da čujem? – Kolona da kreće, ama to da se dogovorimo. Filip Jakov tučem sa 20 plotuna brodske artiljerije. Pozovem komandanta mornarice jer sam ja samo imao sa njima vezu. – 20 plotuna po Filip Jakovu! On moli, cvrči – Prekini molim t! – Nemam ovdje 20 plotuna da se izvrši što sam naredio.

Kad je završio to: – sve ćemo se dogovoriti! – Je l' se nismo dogovorili već ti pusti kolonu ovog momenta i upamti Krco, znam i gdje ti je Krizni štab. Tu ću tebe ali mi trebaš da iseliš. Zaustaviš li još i jedno vozilo nemam poslije milosti. Išlo tri dana, četvrti dan se pokvarilo jedio vozilo. Zovem Krco Božu, oni hoće da ga uzmu. – Krce vozilo, pošalji ekipu da se opravi i da mi se dovede na Musap stan. – Ama generale! Pet plotuna pali. Pošalje ekipu. Sutradan treba da demontiramo agregate iz kasarni i školskih centara u Zadru i sa njima sada osvjetljavamo aerodrom Zemunik. Nemamo dizalice, treba stotonska dizalica. Kažu meni predlaže mi komandant ovaj Zrakovski Trpko i neki, to da ostavimo, ne može se prići, pa kuća, ne može se razvaljivati. – Slušaj čovječe: krov diži, miniraj, sve sruši za sebe, neka ništa ne ostane, kažem. Nije tu, neke viljuškare, ne, ne, mi ćemo viljuškare, ja ću viljuškare, meni će dati Krce Božo. Opet zovem Krce, treba mi toliko viljuškara za utovar, da bi išla brže kolona, treba mi dizalica za to i za to. – Mladiću, kako to čovječe da ti uradim, u mene su ljudi svi na frontu? – Skinućeš uniformu u Zenge, obući ga u civilno odelo, dati mu policijsku pratnju tvoju, policija moja, ima da radi. E tako sam ja iseljavao Zadar.

Ovo bolnica je iseljena, niti će oni imati fajde od te Vojne bolnice, niti od Koševske bolnice, niti od Sarajeva, ako ne prihvate mir. Mi njima možemo odmah ponuditi mir da razgovaramo u miru. Ako bude rata Bosna, a još manje Sarajevo nikome neće služiti. Mislim ono što je van fronta. Sarajevo ne treba pljučkati dva minobacača i dajemo telefonom, napadni tu i tu, primjera radi, ovo primjera ja govorim, a taj telefon priključen na centralu gdje dežura stručnjak MUP-a i odmah postavi zasjedu. Ja ne mogu operisati, ali komandovati vojskom mogu. Da bih ja mogao komandovati trebam imati vojsku i ne možemo u jednoj kući biti 100 gospodara. Vojska mora imati jedinstvenu komandu. I kad se potučemo za Sarajevo mi ne smijemo kazati pred međunarodnom javnosti i kazati gospodinu Ostojiću, javi isključićemo vam vodu i struju, šta ja njemu imam objašnjavati šta ću raditi. On će vidjeti šta ćemo raditi. A mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti, a ne svaki od nas već onaj ko je glavni, ko komanduje. Mi ne smijemo kazati, mi ćemo uništiti Sarajevo, ne mi nećemo, mi hoćemo da sačuvamo Sarajevo, nama Sarajevo treba. Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, ne jer to Ameriku diže na noge, ali gospodo, mi vas molimo sve u redu, e, jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. – Šta je? – Ne znamo, havarija. – Da mi opravimo? – Ne, mi ćemo opraviti, polako. Pa tako isto sa strujom. Zadar je i Šibenik i Split oni su isključili vojsci, vojska nije imala 6 mjeseci struje, ali ja sam njima rekao, dok sam ja, vi je dobiti nećete. I nisu je ni dobili, sem kad se meni čefnulo, pa im pustim, ili kad me moli onaj predsjednik, onaj za politička pitanja, onaj Viktor Andrejo.⁷⁸

Prema tome, mi moramo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni, pogodili dalekovod i nestalo struje, gađali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija, a ne juče se meni, neka se ne ljuti jedan pametan čovjek u Nevesinju, ja njima kada sam ciljeve njihovih razotkrio, šta ti njemu imaš ciljeve razotkriti, kada je njemu ciljeve Vatikan postavio. On svoj cilj zna hiljadu godina. On ima cilj da ima državu. Šta je naš cilj, da imam koridor, ovaj za Srbiju? Moj je cilj i naš cilj treba da bude da imamo svoju državu tamo gdje su nam tragovi i kosti očeva i za taj cilj mi se moramo boriti, imamo taj cilj,

78 Viktor Andrejev, oficir za civilna pitanja UNPROFOR-a u Sarajevu i veteran sovjetske diplomatije.

mi smo jedinstven srpski narod i treći pozivamo svakog ko je čelom poljubio ovdje a prvo Srbinu. Neću ja dati sada nekome drugome komandnu dužnost, nego ću dati nekome koji ne znam šta da je. Malo je Srba, vi ne znate koliko je malo Srba koji ne vrijede ničemu kod Đukića i Dudaković⁷⁹, Musliman, načelnik artiljerije. Neka kaže kako mu je raditi, super, a htio je da se ubije jer ga je jedan pukovnik koji je velikosrbin bio napao prema Gospiću, mislio je zauzeti Gospić, ne može bez artiljerije, treba stručnjak, ja ne mogu komandovati artiljeriji kao stručno lice, ali mogu kao komandant, rasporediti, grupisati artiljeriju. Prema tome, molim vas, zato nam treba zajednička pamet. E sad što zna Karadžić, Krajišnik, Koljević, prvaci i politički poslanici, što se dogovorimo na Skupštini ne mora to biti na mozgu i u mozgu, na jeziku svakog našeg čoveka, i oni pričaju jučer u mom selu ima tamo dobra četa vojske. Svi oni pitaju hoće li biti rata, neće biti rata. Pa ja ne znam. Jedino kad počne kuća da gori, shvatiće da je rat. U tome smislu molim vas, ja tražim i molim da imamo zajedničku pamet i da smo svi sa sobom i onda možemo biti jedni s drugim. Slijedeće po meni jedinstvo i sloga su naš opstanak, nesloga, javašluk, mudrovanje, naš je nestanak.

Ja ovo ne želim da rimujem, ja ovo ne želim da govorim za neku istoriju da to lepo zvuči, ja ovo govorim što sam ubeđen da je tako i ostavljam da istorija procjenjuje i ocjenjuje i mene i vas i svakog nas u ovo vrijeme i onda će ocjenjivati i od istorije mi tada kada ona bude ocjenjivala, mi nećemo imati nikakve koristi, ali moja dužnost je sada ne da gledamo šta ćemo dobiti, već šta ćemo dati u ovome ratu i u ovoj borbi. E molim vas sada, svaki da se preispitamo, je li svugdje u našoj sredini i kod nas svakoga prevladalo takvo mišljenje, pa ja jučer sam, prekjučer, u Nevesinju čuo kaže neko naredio, povukli se milicioneri od terminala naftnog, šta ja znam.

Kad sam došao ovamo i konsultovao svoje ljude koji ne mogu da nemaju dobru procjenu, kažem to je prva faza pljačkanja nafte otuda, otjerao obezbjeđenje i onda ide poslije kanalima i profiteri rade. Da je to tako ja sam se uvjerio jer ja sam mjesec i po do danas govorio da se postavi rampa nad Drniš. Drniš je bio skoro čitav jer ga je zauzeo pukovnik Đukić sa njegovom brigadom, obuhvatio, nismo ga rušili nego samo ono što se moralo, gdje se prolazilo pored barikada. Koliko smo boraca imali tada kada smo postavili front na Nikšiću, na Žitniću, gdje smo imali pet puta manje, toliko u operacijama, mi bi bili u Ankoni, to ne možete zaustaviti, čak me je pogodilo, moram da se ogradim od diskusije druga koji kaže, mi smo toliko pokrali da mi imamo. Njemu ja želim ako me prihvatate sa ovakvim ubjeđenjima, stvar je na vama da vi birate, ne biram ja, sve što se u borbi zatekne iza linije fronta, sve to pokretno i nepokretno je ratni plen.

Možemo imati jedinstveno rukovođenje i komandovanje i po vojnoj i po civilnoj političkoj liniji. To znači da onaj koji je vojnik mora voditi rat, borbu i boj, onaj ko je vlast okružna, opštinska, seoska, mora raditi za front i stvarati za front. I onda taj ratni plen ono što je kvarljivo treba da se proda ili podijeli, proda narodu da se stvori novac, ne može se ratovati bez kapitala, bez novca. Ono što je materijalna vrednost i što može trajati mora da se uskladišti i raspoređuje, i mi smo poučeni tim iskustvom na Kupresu, 10.000 grla stoke krupne bio je ratni plen da ne bi razvlačili, a počeli su pojedinci, ide sa prikolicom i traktorom, ja sam odmah naredio komandantu Letiću pukovniku, odmah formiraj farmu, ako neće da radi izmlati prvog seljaka, on će raditi, ali uzmi starije ljude ko zna da muze kravu, ovcu, i sad sam mu naredio kad sam pošao, pošto je farma velika, nema ljudi, podeli, napiši naredbu sa predsjednikom opštine da se podeli svakom ranjenom borcu u kući gdje je ranjenik dve krave, nekolike ovce, gdje je poginuo duplo više, neka se narod bavi nečim da može proizvoditi, da ne crkne tamo. Mi moramo sprati sa sebe ljagu. Srbi. Da smo pljačkaroši, do sad su govorili da je vojska srbočetnička i komunistička, da je pljačkaroška i takav

79 Atif Dudaković. Major JNA, načelnik artiljerijske brigade Kninskog korpusa, pa general Armije BiH, ratni komandant 5. korpusa. Posle rata bio je komandant Zajedničke komande Vojske Federacije Bosne i Hercegovine.

su nam atribut davala sredstva propagande i ne smijemo ni pojmiti da nam nešto tuđe treba. Srbija je nekada bila oličenje čestitosti i nije se smjelo uzeti ni ćemer zlata pored druma. Dokle smo to mi došli?

Ja sam uveren, bar ja tako osjećanje imam, onaj ko pljačka, krade, razvlači, profitira. Taj ne pljačka imovinu zarobljenu, sirotinjsku, taj pljačka naš moral. Mene ustaše ne mogu ubiti, ja na bojnopolju sam mogao poginuti kao ovaj Đukić, seća se i on kada su me tukli, tukli su tamo mesto gdje sam ja bio, ja sam bio s njima, nisam se sklanjao, bilo da tuku topom, haubicom, minobacačem. Čak neki dan u Čaprazijama, padalo je tu oko osmatračnice, ja nisam ni ušao, ne mogu oni meni ništa. Mene može ubiti javašluk, lakomislenost, gramzivost, prljavština, kukavičluk iz redova našeg čovjeka, našeg borca Srbina. Mi smo sebi pripisali atribute da smo mi hrabra i snažna vojska, da mi pod šajkačom nismo nikad izgubili rat. Prema tome i ja sam neki dan u Drvaru vidio nekog iz Grahova kako nosi šajkaču i pobjegao iz Drvara, iz Grahova sa puškom. Ovamo se pravi da je po nekakvom poslu a čak radi i ono što i oni tamo pojedinci.

Znate, borba je strašna stvar, za borbu treba imati ne samo jake živce, već znanje. Vi znate ko ostaje na frontu, onaj koji zna šta hoće, koji zna zašto se bori i onaj može nadvladati sva svoja osjećanja. Inače nema čovjeka koji se ne plaši. Ja sam prolazio i kroz strah i viđao sam, međutim, na mnogim mjestima gdje sam bio, strah me bilo hoće li poginuti to dijete od 19 godina koje me vozi ili koje me obezbjeđuje i zato sam ja išao na barikadu da razminiram, jer nismo imali kome dati obučenog čoveka, nemate inženjersku jedinicu, jer je taj korpus Kninski bio pripremljen za predaju sav, da vam ne pričam ko je bio na čelu godinama i to što je zadržano tamo a Hrvata i Muslimana zadržano je na kulturni način. Ja sam ga poslao. Izvoli. Najveći ustaša, evo, tu ljudi znaju Strban Stjepan, nema većeg zlikovca i ustaše u Hrvatskoj i u Evropi. Bio je načelnik inženjerije. Ali ja njega nisam terao. – Dođi Strba ovamo, idi miniraj Maslenički most. – Ama družo generale, ja taj most? – Slušaj bre, izvrši naređenje, napiši napismeno naređenje! Pa mi napiše jedno, drugo pa ne valja, pa treće, pa moli da ja napišem. – E potpiši sad inicijale da se vidi da si ti minirao. Izvesti me kad si gotov. Kad sam došao na Maslenički most, poneo sam sa sobom eksploziv. – Pokaži mi. – Ja potporu. – Ne potporu. Ja sam tebi rekao celi most! Samo nije stub jedan koji je pogodila jedna „Ziz“ baterija u dejstvima za most, njega smo ostavili neminirana. I on je ostao tako batrljak. Ostalo otišlo u zemlju. Prema tome, tako mi moramo da se opredjeljujemo i da procjenjujemo. Za stvaranje države i vojske treba nam celokupan i narod i njegove snage i celokupna pamet.

Po meni, iskušenja i težak put su tek pred nama. Neprijatelj je svim silama nasrnuo na nas sa svih strana. A neprijatelj je zajednički, bilo da su muslimanske horde ili hrvatske horde. To je naš zajednički neprijatelj. E sad je bitno da mi političkom i drugom igrom izbacimo i jednog i drugog ili da se organizujemo i oružanom akcijom izbacimo jednoga, a sa drugim možemo nekako. Molim vas u ovim ratnim krvavim i složenim vremenima kad nam padaju žrtve i najbolji sinovi našeg naroda. Mi stvaramo svoju vojsku. Vreme je teško i opasno ali i povoljno za formiranje i razvoj vojske jer je najjača narodna vojska koja se rađa u buri rata i iz nedara naroda. Ali, ako se opredjeljujemo za ovaku kako sam i ja zamislio i konceptirao što ne znači da je taj svetao koncept, ali mi smo nešto diskutovali pa ću vam ja o tome malo bliže kasnije reći. Mi, ne počinjemo od ničega. To je veoma bitno. Polazište nam je naoružani srpski narod u Republici Srpskoj Bosni i Hercegovini koji se u dosadašnjem toku rata odazvao u meri u kojoj se odazvao da zaustavi sa pripadnicima Jugoslovenske narodne armije fašističku i fantomsku ustašku aždaju. I sačuvali smo do sad narod od totalnog istrebljenja. Iz nedara našeg naroda u dosadašnjem toku rata ovoga afirmisao se veliki broj boraca, dobrovoljaca kako vojnika tako i starešina čija je sveta dužnost da se u ovom sudbonosnom času stavi u službu vojske koja će morati zaštititi svoj narod od istrebljenja.

Mi nećemo formirati osvajačku vojsku. Ja predlažem tako. Nećemo mi osvajačku vojsku, tuđe nam ne treba. Formiramo vojsku koja će braniti i odbraniti naše tragove i zaštititi našu nejač od osvajačkih ambicija nacističkih plaćenika koja će doneti slobodu svome narodu i omogućiti mu da u miru i spokoju živi sa svojim okruženjem na svojim vekovnim ognjištima. Neke osnove o formiranju i ustrojstvu vojske kako mi to vidimo koji smo se okupili u tom stavu. Ja ne bi prejudicirao, posle će biti vama data konkretna rješenja na uvid i vi ćete donijeti o tome svoj sud. Međutim, naziv smatramo, diskutovali smo, čak sam i promovisao u Nevesinju. Mislio sam, međutim, pravnici to drugačije tretiraju i njihovu pamet moramo poštovati jer smo mislili da to budu odbrambene, oružane snage, pa odbrambene snage, na kraju je najbolje ipak izraz vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine.

Ustrojstvo. Mi smatramo da se treba to regulisati posebnim zakonom koga ćete, koga će donijeti ova Skupština. Neke stvari vam ja ne mogu ni kazati, ne moramo mi sve što mislimo da saopštimo. A to će definisati poseban zakon, a mi ćemo to objasniti narodu. U ovome času možemo i formiraćemo vidove i rodove, kopnenu vojsku i ratno vazduhoplovstvo, rukovođenje i komandovanje vojskom smatram da vojskom treba da komanduje i rukovodi predsjednik Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Preko glavnog štaba vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a na čelu glavnog štaba glavne komande bude komandant kome se da poverenje. Organizacija. Vojska se po vidovima i rodovima organizuje od osnovne jedinice preko taktičkih i združenih do operativnih sastava koji se uređuju posebnim formacijama. Okosnicu vojske činili bi operativni sastavi. To znači korpusi koji bi djelovali na dodeljenoj teritoriji, odnosno zoni i po potrebi van nje ako se za to ukaže prilika. Čak znači i Korpus zamišljamo da bi mogao da ide ako ovaj Banjalučki recimo kakav je sad, mogao bi biti recimo prvi Krajiški radi ovih Bosanaca, da ovdje Banjalučana.

Znači, ako se steknu uslovi to ne znači da on ne može da ide na teritoriju da ratuje u dolini Neretve. A kod nas i mi moramo prekinuti turizam. Inače ne vrijedi da formiramo vojsku ako ću ja da ratujem samo za ovom govornicom ili samo na svom pragu kad me treba. Hoću vojsku sve da idem 100 metara dalje. Čim treba 100 metara dalje, ja se vraćam. Ne može tako. Apsolutna poslušnost mora biti u toj vojsci. Bez discipline nema ništa. A disciplina se mora zavesti zakonskim merama, jer to se zna kako se radi a ne mirnodopskim propisima, ljudi ginu, a on mene pita, poginuo čovjek, vanredni događaj da mu dostavim što je vanredni događaj.

E sad, kad je bilo u Sarajevu blokirana komanda, šta sad. – Prevara! – Koja prevara, bre, šta si očekivao da onaj, sliko se na televiziji. 10. januara kada je bio Kukanjac, ne želim da ga napadnem, on je čovek koji je toliko vidio. Ne manjka njemu hrabrost. Učinio je dosta dobrih stvari i poteza. 10. januara kad je bio kod mene pitao me ovako, ne znam da li si ti Đukiću i Španoviću bili ili je bio Tolimir. – Ti si mlađi čovek od mene, molim te, imaš ratno iskustvo, ja to uvažavam. Šta mi možeš savjetovati da učinim da bi korisno bilo? Ovo nemojte koristiti da bi se napadao on, nema potrebe da napadamo. Učinio je što je što je učinio. Lako je napadati onoga koji odlazi. Ja sam odmah podigao spontano slušalicu i rekao: – Iz ovih stopa odmah narediti načelniku Štaba da izmjesti komandu i sve iz Sarajeva. – Gdje, da nećeš u Kalinovik? – Da baš tamo. – Ma hajde bježi. Sad je vidio da me trebao poslušati. Prema tome, ovdje odgovor i onome. Vojna bolnica. Što smo izvukli, izvukli smo ljude i stručnjake, doktore. I to je dobro. Da smo ostali tamo, bez tog bi ostali. A zgradu i instrumente – napravićemo. Ljudi su bitni, ljudi, ljude treba spasiti. Okosnica vojske znači operativni sastav. Niži sastavi bi djelovali u skladu sa planom operacije. Odlukom nadležnog komandanta i zavisno od situacije je potreban front.

Ja vas molim za strpljenje. Ne bih došlo u obzir uopšte da ima 1000 komandanata u jednoj zoni. Kninski korpus je imao uspeha radi toga što su u zoni Korpusa pod jedinstvenom komandom bile i snage JNA i teritorijalne odbrane i Martićeva milicija, je li tako Mar-

tiću? I što smo ja i on, pozovem ga i kažem: tu na Kijevo daj mi 40 milicionera i učestvovali su u borbi, je li tako Milane? I radili smo ono što smo mi planirali, i mi smo planirali, i ovdje će biti artiljerija i ta artiljerija radi. Drugovi i gospodo, artiljerija neće moći raditi ovako kako radi do sada iz dva razloga. Prvo, što je to nestručno i drugo što neće vrlo brzo imati municije, a i mnoga cev ima život. Svaka cev ima život. Od toga 130 mm ta cev kad isпали 600 granata, 601 ide tamo gdje ne želi, gdje se ne očekuje, ne može pogoditi cilj, treba vršiti debakarisanje cevi, održavati, zameniti itd. Kad ispalite još 300 postaje opasno po borca koji ispaljuje. A 1000 kad isпали onda je možete baciti. Neki naši lože dok ima municije, i samo daj municije. Koliko smo proizveli municije u ovom ratu, nikoliko, jesmo li neki pogon osposobili, pitanje, i naši će topovi moći onoliko tući koliko im donesemo municije. Borci ratovati, koliko ima hrane. Tenkovi ići koliko ima goriva. A mi i dalje, nikakav režim nije, idemo koliko ko hoće. Sistem stajanja na kućnom pragu, molim vas, da eliminišemo u najskorije vrijeme. Dobra organizacija, jedinstveno komandovanje, snaga udara i manevra su polazišta uspeha i povoljnog ishoda bitke, boja i operacije i rata. Stotinu vojski koje imamo sada udrobljeno na frontu, razdrobljena komanda, različita označavanja, podijeljeni i divergentni divergentni ciljevi su haos iz koga možemo izaći na ovakav način kakav predlažem. Označavanje vojske predložiće poslije ministar kako smo se dogovorili. Uniforme, kakve imamo dok ne stvorimo bolju, činove i status vojnih lica, onakva kakva su se zadesila prije rata. Dotle, dok se ima, kad se nema status moramo narodu. Ono što narodu i kako narodu tako da bude i nama svima.

Šta predlažem? Predlažem slijedeće. Pošto sam ovaj cilj jedan rekao da se definiše teritorija i ovaj cilj da se uspostavi išao bi na ostale. Prvo da se uputi proglas svim aktivnim vojnim licima, građanskim licima i vojnicima JNA koji su rođeni na prostoru Srpske Republike Bosne i Hercegovine i da se svrstaju u redove vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Naše komandante i komandire da pozovemo da to učine sa kompletnim sastavima, kao i one koji su rođeni van našeg prostora a pripadaju istome ili bilo kom drugom narodu, a osećaju našu pravедnu borbu za opstanak kao i svoju borbu za mir. Drugo, da se proglaširano ratno stanje i da se svaki sposoban muškarac odazove na mobilizaciju i da se popune jedinice i komande da bi se mogao održati front, da se stvore jake rezerve po dubini za manevar prema ugroženim pravcima i da izbacimo taktiku – idem iza tenka 100 metara. Ne, mi imamo sada ljudi i ja se nekima divim, mi idemo na snajper, mi smo u tehničkoj premoći. Nema potrebe, ovaj moj drug iz Kalinovika Mandić da ide na snajper ni na Vrbašu niti u Hadžiće. Pa neću ja tako da ratujem, da gubim ljude, mi ćemo da idemo 400 m ispred tenka da neprijatelj ne može tući zoljom i taj tenk. Tenk tuče 3 km, top 100 mm 3 kilometra, onaj mene može da tuče snajperom 600 m. Ja ću na 400 m da isturim pješadiju, da štiti tenkove, da štiti artiljeriju. Artiljerijom krčiti put kud će proći borac, što mene interesuje, ne moram ići Dobrovoljačkom ulicom. Tučem dok ga ne izludim, kad ga izludimo pobegnem sam ili ne mora ni pobeći. Kad mu priđemo, on će postati zarobljenik i da se ne igramo zarobljavanja. Meni se hvali komandant, zarobio sam Kanađanina. Dobro si i uradio, gdje je? – Hoćete li da vam ga pošaljem? – Zadrži ga kod sebe, šta će mi. Ne, mi ne smijemo, mi moramo poštovati ratno pravo, a tog Kanađanina ja nisam doveo tu, to je plaćenik, ljudi moji i taj plaćenik ima da plati glavom jer je došao da nas ubija. I za njega ne podliježemo ni po kakvim konvencijama po međunarodnom pravu, nikakvu odgovornost ne možemo preduzeti. Niko ga nije zvao ovdje. Prema tome, gospodine plaćeniče, adio mare.

Slijedeće: da se vojni privredni i drugi resursi stave u funkciju odbrane. Slijedeće, da se organizuje ratna proizvodnja i stvore uslovi za uspešno vođenje rata i molim vas da se uvede štednja metaka, odmah da vam kažem, znate koliko vredi metak ispucani puščani. Jučer sam ovima u Nevesinju rekao, kad sam s njima razgovarao, čudi me da se Banjalučani ne oglašavaju sada. Jedan, ja mislim jedno 15 metaka da je ispalio. Svaki metak vredi jednu srpsku glavu, vojničku ili oficirsku, jer ćemo doći u priliku ako ovako trošimo to po

kafani, od kafane do kafane, gdje ćemo se morati tući kamenjem. Zato moraju da se otvaraju vatre osmatrane da se gađa u cilj i jedan metak, jedan cilj, jedno artiljerijsko zrno, ako možemo 100 neprijatelja, da neutrališemo, ili brišemo. Gorivo, molim vas litar, kap benzina treba čuvati kao kap krvi. Benzin davati u prvom redu sanitetskim vozilima, za evakuaciju ranjenika, u dugom redu za komandna vozila koja idu na taj pogon. U trećem redu za privredne potrebe da funkcioniše privreda, policija itd., i na četvrtom mjestu za ništa više. Privatna kola, dati mu rezervoar na pet meseci, da može paliti da mu ne zariba motor i neka ima ako treba zbog ugroženosti da izvuče sebe, premjesti porodicu napred, nazad, levo, desno. U prvom redu za tenkove, na drugom mesu za traktore da posijemo njive. Već je kasno sijati ječam, niko u Kalinoviku nije ništa posijao, i pričaju meni juče i Ostojiću. Sejte krompir i njega ako imaš nećeš umrijeti od gladi. Na trećem mestu za privredu, da nam radi ratna privreda i na četvrtom mestu već odmah sada razmišljajmo da se preorijentišemo kapacitete ove koje su na mazut i naftu, pa se grejmo zimi uz radijatore. Radimo šporete i pripremamo drva. Nema grejanja uz naftu.

Cijenjeni poslanici i rukovodioci,

Ja tako vidim da možemo stvoriti vojsku i da se možemo odbraniti. Na drugi način sve će biti raskol među nama i nesloga. I na kraju, ako stvaramo vojsku moramo je stvoriti takvu da pobeđuje, da se ne boji nikoga. Ja se ne bojim, nećemo imati manjka ni vojnika ni oficira. Manjka vojnika nećemo ako se odazovemo svi. Oficira nećemo ako se oslonimo na ljude koji su se dokazali u borbama. A koji znaju voditi jedinice, ako ih proizvedemo od najhrabrijih boraca i ako prihvatimo one koji nam hoće doći, bilo da su naši koji su ovdje rođeni, bilo da su bilo ko, ako se bori, sa nama u rovu i dokazuje rezultatima.

Eto ja sam imao toliko. Bilo je dugo, izvinite me, ali je još teži posao i ne može se to lako objasniti. Bez obzira kako se mi dalje opredjelili, mi front moramo držati, narod moramo štiti. Narod je vojska, a vojska je narod. I stvarajmo vojsku s kojom ćemo se ponositi i tako kako se odnosimo prema vojsci, prema njoj takva će i biti. Lepljenjem etiketa vojsci pokazujemo sopstveni kukavičluk i svoj kukavičluk što nismo na frontu opravdavamo s tim, kriv ovaj, kriv onaj. Ako su izdali neki, a ja neću da u to ulazim, jer bilo je i toga, izdali su, nemojte da izda više niko. I na izdaju nema pravo niko.

Hvala lijepo.

TRIFKO RADIĆ:

Imam potrebu da vam saopštim, jer se vjerovatno nisam se dobro izrazio. Kada sam govorio o toj nafti, želim da vam kažem da je to bila nafta gospodina Delimustafića. I da smo mi tu naftu smjestili u naš rezervoar INE, odakle je strogo kontrolisano, dijelimo toj jugoslovenskoj narodnoj armiji, gdje je otišlo 30 cisterni za Kninski korpus, za Banjalučki dobili ste 15 i to otpratili su naši hrabri momci koji niko živ nije smio to da uradi nego naši dobrovoljci. Vjerujte mi, sve ostalo. Pa molim vas, želim još nešto da saopštim, bilo je tu dosta primjedbi, general je dao. Mi ratujemo, mi smo u okruženju, nas napadaju svaku večer, mi nemamo drugog rješenja nego da tučemo i da rušimo gradove. Mi smo Visoko srušili jednu trećinu, možda će večeras i druga trećina biti. Oni nam provaljuju na određenim mjestima, ubijaju i prave genocid, mi smo poslali na televiziju devet ljudi, ubijeno je, pa onda noževima masakrirano. Svaki dan nam ubijaju po neke ljude, jer su tako vješti i podli prevaranti.

Recimo, ja sam bio sa predsjednikom opštine, s našima u Brezi na pregovorima, mi izašli, a oni za nama pucaju. I stalno traže pregovore, mi nećemo sa njima pregovarati, je-dva čekam da generali i svi ostali uvedete red, rad i disciplinu i da mi vama predamo armiju na komandovanje i rukovođenje. Mi nemamo reda, mi ne možemo ni imati disciplinu, to su ljudi seljaci, radnici. Dolazite nam što prije, stanite na čelo armije i rukovodite sa njom, mi ćemo vama da pomognemo.

Toliko.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Predložio bih da se usvoje zaključci, jer je bilo dosta prijedloga. Pokušaću da sumiramo ovo, a prije toga da kažem trebaće nam dosta vremena, naviknućemo na generale, a generali na nas. U svakom slučaju, najvažnije je da svi želimo dobro.

Sva diskusija koja se vodila ja mislim da se može svesti na slijedeće: da bi trebali da usvojimo zahtjev da se gospodin Novaković, predložio zahtjev da se vrate sve izbjeglice iz Srbije, Crne Gore na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine, iz prostog razloga, ne samo oni koji su spremni i sposobni za borbu nego da bi izbjeglice trebale biti na našim teritorijama a ne da idu u Srbiju i Crnu Goru, jer imamo dosta slobodne teritorije. To smo se opredjelili. Ovo je bio prijedlog opredjeljenja za ratnu opciju ili političku opciju. Ja mislim da bi trebalo da se opredjelimo za političku opciju, a uvijek ratna opcija dolazi ono što nam neko nametne, a u praksi je istina čim formiramo armiju, da očekujemo ratnu opciju. Ne bi bilo dobro da bude zaključak Skupštine, da smo se mi opredjelili za ratnu opciju.

Za ratnu opciju se opredjeljuje onaj ko želi da nešto osvaja što nije njegovo. Iako ja smatram u sebi da je gospodin Kalinić u pravu, jer ćemo mi sigurno ratovati. Ovi političari će teško uspjeti da riješe taj problem. Drugo, treće što je prijedlog jednokratna da vam ovo sve iznesem otprilike šta ste vi iznosili pa, ja se nadam, zajedno odlučiti, a možemo i pojedinačno. Jednostrana objava prekida vatre, to je politički sasvim dobro da Skupština srpskog naroda donese, da se kaže mi evo imamo dobro volju, pokazujemo cijelom svijetu i objavljujemo prekid vatre, samo ćemo se braniti, a što su ljudi Srbi uvijek napadnuti, šta možemo, na kraju krajeva, pa to je jedna opcija. I ne bi trebalo od tih političkih opcija ova, ovo tijelo da bježi, mi se moramo uvijek staviti u ulogu najracionalnijih rješenja što će najviše učinke učiniti za naš narod.

Strateški ciljevi, ja bih zamolio za jedno objašnjenje. Rečeno je koridor između Krajine i Semberije. Koliki će koridor biti, zavisi od vas. Da li će biti do Save ili će biti 5 km, ako bude 5 km neće se moći odbraniti, a ako bude 30 km mi ćemo ga odbraniti. U našim razgovorima koji se vode sa hrvatskom nacionalnom zajednicom rekli smo, pregrupisati ćemo teritorije. Nismo rekli koridor, vidjeli ste ako je ko čitao. Svaku odluku koju donesemo, dobro odvažemo, da nas ne bi vezalo, da nam ne bi vezalo ruke, zašto ste to uradili. Zato bih ja predložio da mi ne preciziramo koridor, on će biti, zavisi, koliki ga mi budemo održali i koliko budemo postigli taj cilj. A da moramo to staviti, stavićemo ga prioritetno. Što se tiče ciljeva, samo ja bih htio jedno objašnjenje, pošto sam i ja učestvovao u donošenju tih ciljeva. Mi se moramo opredjeliti u jednom.

Prvi cilj je najvažniji i on je za sve ostale ciljeve, svi ostali ciljevi su podtačke prvog. Jesmo li se opredjelili da se konačno razgraničimo sa druge dvije nacionalne zajednice. Možemo se razdvojiti sa njima, ako se Bosna i Hercegovina pocijepa na troje. Koliko će ko dobiti dio, to sve zavisi od elemenata koje sam ja iznio. Zato je dobro, gospodo draga, da vodimo računa da ostavimo toliko prostora da se možemo toliko podijeliti. Ja ću malo sada biti neskroman, pa nemojte mi zamjeriti, jednom smo stavili opciju na dnevni red da pravimo kartu, da nam neko ponudi 80% teritorije mi se ne bi mogli podijeliti ni skim. Kad bi mi sami sebe razdvajali, jer je vrlo teško, svugdje nas ima.

Zbog toga ja predlažem da usvojimo takođe zaključak, da jednu grupu formiramo, radnu grupu i Komisiju koja će reći: e, ovo je, ova karta. Najdraže su mi karte gospodina Ostojića, a tamo je sve plavo. Nikako se razdvojiti ne možemo. Zbog toga ako hoćemo razdvajanje, ne može biti Tuzla naša iako se slažem, da može biti dio Tuzle. Ja se slažem da Tuzla može biti naša, ali nećemo se razdvojiti. Ne može Zenica biti naša. Samo dozvolite. Zašto nismo govorili to prije. Kad smo govorili da gdje su Srbi to je srpska teritorija, to je mobilizacija cijelog srpskog naroda, mi ćemo organizovano, korektno našem narodu dati krov nad glavom. Preseliti ga ako treba, nećemo dovesti u genocidan položaj. Ja znam da ću možda ostati u Muslimaniji, to mi nije žao, ali dugi narod taj ovdje neka bude srećan.

Evo sad se vidi koje su teritorije slobodne. Svi se borimo za kompaktne teritorije, jedinstvene sa koridorom, da budemo svi na jednom i povezani sa Srbijom i Crnom Gorom. Sigurno će biti to u našim opcijama i Srpska Krajina i ova Krajina, Bosanska i koridor, a veliki dio će biti sjeverne Bosne i Semberija i Romanija a ne znam hoće li biti dio Sarajeva u kojem ja živim. A nije mi žao. Ne smijemo pojedinačne ciljeve staviti iznad svoga.

Moj prijatelj Trifko Radić, ništa mu nije pravo, zato što je moj prijatelj i komšija, ako treba srpski cilj da bude, da prođe Vogošćom koridor da bi muslimansko Sarajevo bilo spojeno sa njihovim koridorom, to je preče, jer sav srpski narod koji ima cilj, nego što je naš lokalni. Eto moje selo napadaju, moj grad, a ništa mi nije žao, došao sam da završim svoju otadžbinsku obavezu. Dalje, bilo je pitanje pomirenja svih političkih opcija na području Srpske Krajine i srpske Bosne i Hercegovine, kako je rekao gospodin Brđanin. Ja mislim da je to u redu, da to mi ovlastimo jedno tijelo koje bi napravilo proglas i da svim strankama uputimo: danas nije vrijeme za djelidbe. Iako smo podijeljeni, onda nećemo izaći svi kao pobjednici, a ja sam ubjeđen da možemo izaći kao pobjednici. Zbog toga, predlažem da tijelo formiramo da dvije vlade zadužimo da naprave još druge stvari koje povezuju ova dva područja srpska i da to bude u deklaraciji koja bi se dve političke opcije ili dve političke stranke koje su vladajuće našle način da se izmire nekakve opcije naše koje postoje. Ja ne mislim da su to velike razlike, ali razlike očito postoje.

Ovo što je bilo, nacionalna obilježja, ja se izvinjavam, moram reći gospodinu generalu da ovi Srbi nisu šovinisti. Ne mrze oni Muslimane pojedinačno, ali oni su se dosta opekli u tim svojim pojedinačim susretima. Oni će svakog čovjeka poštovati i pustimo to vremenu. Ali ne smije biti pravilo. Danas nije vrijeme za pokuse. Danas je vrijeme da moramo biti sigurni. Zbog toga bit će nam drago i svaki rodoljub koji bi htio da se brani Srpska Republika Bosna i Hercegovina, mi ćemo stati u njegovu zaštitu. Ja sam sigurno protiv pljačke, ne ja, izvinjavam se, nego moramo biti protiv pljačke svi mi. Ne stoji našem narodu što nije svojstveno našem srpskom narodu. I teško će nam biti kada budemo u mržnji i patnji i u mržnji budu drugi uživali, mi moramo uživati samo jedio da oslobodimo svoj narod za sva vremena. Ovo proglasiti svim sposobnim licima, rođenim u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini, da se vrate u Bosnu i Hercegovinu, mislili smo to u onom dijelu kad budemo govorili o formiranju srpske vojske, pa će to biti vezano i osmišljeno. Ovo da se proglasi ratno stanje, mislim da to treba ako će Vlada Srpske Republike Bosne i Hercegovine proglasiti, mi ćemo prema prilici, ali je očito da ne smijemo nikako više vjerovati da se mi danas nešto igramo rata. Mi smo u ratu i ovo će se samo sa Muslimanima i Hrvatima moći riješiti u Bosni i Hercegovini s ratom. A politika će biti instrument da to privedemo kraju. Ne znam da li sam sve obuhvatio, ali bi vas zamolio prije nego što privedemo kraju da se usvoji i nemojte da se nadmećemo ko je veći Srbin. Ako je za birati, niko nije veći u ovoj sali od mene. Racionalni Srbi moraju biti oni koji vode srpski narod.

Ja vas lijepo molim, mi ako dobijemo teritoriju koju usvojimo i koju smo danas konceptirali, i ovaj koridor koji dobijemo gore, mi smo učinili i ova generacija je učinila toliko za ovaj srpski narod da mu nikada ne možemo odužiti. Šta bude u praksi, to ćemo pustiti vremenu, ali to ćemo danas moći više ostvariti ako formiramo srpsku vojsku, što smo mogli i prije.

Zato bih vas zamolio, možemo li da usvojimo ovu Informaciju? Da li sa svojim prijedlozima i zaključcima ili treba pojedinačno? Ne treba. Dobro. Ko je za? Ima li neko protiv, uzdržan? Ako se po jutru dan poznaje, onda su Srbi postali složni.

Moramo formirati Komisiju koja bi pripremala zakletvu da bi naši ministri mogli da polože zakletvu. Slobodno ću da predložim ja. Evo predlažem Rajka Kasagića, Panteliju Milovanovića i Belošević Milovana.

Hvala lijepo.

/Pauza/

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Zamolio bih gospodu poslanike, da zauzmu svoja mjesta, da nastavimo sa radom. Možemo sjesti na svoja mjesta. Ja bih molio da zauzmete svoja mjesta, da nastavimo sa radom. Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda, to je... Može li se malo tiše! Evo gospodin Kasagić će pročitati zakletvu koju je pripremila radna grupa da je usvojimo i onda nastavimo sa radom.

PANTELIJA MILOVANOVIĆ:

Dajte da usvojimo zakletvu pa ćemo diskutovati da li je dobra. Zamolio bih za malo pažnje i slušajte vrlo dobro zakletvu, jer usvajamo je za sve organe koji će polagati ovu zakletvu.

RAJKO KASAGIĆ:

Komisija predlaže da tekst Zakona zakletve ovako glasi:

„Zaklinjem se da ću se pridržavati Ustava i Zakona Srpske Republike Bosne i Hercegovine časno i savjesno, čuvaću njeno Ustavom utvrđeno uređenje, razvijajući moralne norme i duhovne vrijednosti u borbama za slobodu svog srpskog naroda i svih drugih državljana Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Tako mi Bog pomogao“.

MILAN TEŠIĆ:

Samo umjesto riječi „razvijajući“ – „poštujući“, ta riječ da se zamijeni. Ništa više. Hvala lijepo.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Evo da pročitam onda ove dvije ispravke. Zaklinjem se da ću se pridržavati Ustava i Zakona Srpske Republike Bosne i Hercegovine časno i savjesno, čuvajući njeno ustavom uređeno uređenje, poštujući moralne norme i duhovne vrijednosti u borbi za slobodu svog srpskog naroda i svih drugih državljana Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Tako mi Bog pomogao.

Ja bih zamolio da brzo završimo, jer imamo smotru ovdje svečanu. Može li ovo, zaklinjem se svojom čašću, nećim se moramo zakleti. Ja bih zamolio poslanike. Malo pažnje. Usvajamo najčasniju stvar današnje sjednice, a ne pridajemo tome dovoljno pažnje.

Gospodine Brđanine, gospodine Bijeliću, može li samo malo da se dogovorimo?

Usvajamo vrlo važnu stvar, ja vas lijepo molim za više pažnje nego što poklanjamo ovome. Izvolite Milovanoviću.

Može li ovo što je predloženo? Zaklinjem se svojom čašću, izvolite ko god ima primjedbu izvolite i sugerišite.

BIJELIĆ:

Ja kad bih dizao ruke, ja bih rekao ovo što sam rekao ovako: „Zaklinjem se narodu, svom narodu“, zna se ko je biran, a dodajemo „čašću“.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ako dozvolite, ja mislim da bi bilo najprikladnije ako gospodin Bijelić prihvata čime se zaklinje, a ne kome se zaklinje.

RAJKO KASAGIĆ:

Mi smo u Komisiji imali dva profesora srpskog jezika i ja kao pravnik. Mi smo razmišljali svaku riječ gdje treba da stane i koju treba brisati, pa je bilo dosta riječi, pa smo vidili da je to tautologija.

Mislili smo da kažemo čime da se zaklinjemo. Zaklinjemo se svim svojim vrijednostima, svom svojom vrijednosti ako kažemo zaklinjem se. Ne imenujemo s čim, znači cjelokupnom svojom vrijednošću i mislim da ne treba ništa drugo ubacivati ni dalje ni novije. A ovo kome se zaklinjemo, i o tome smo razmišljali. Zaklinjemo se ovoj Skupštini. Onaj ko

se zaklinje, birala ga Skupština i znači zaklinje se Skupštini. A Skupština predstavlja sav srpski narod. Prema tome u ovom tekstu je prema našoj ocjeni sve riješeno, sve ostalo što se ubacuje i izbacuje je manjka ili viška.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ovako je sad konačan prijedlog: Zaklinjem se da ću se pridržavati Ustava i Zakona Srpske Republike Bosne i Hercegovine časno i savjesno, čuvaću njeno ustavno uređenje, utvrđeno uređenje, poštujući moralne norme i duhovne vrijednosti u borbi i za slobodu svog srpskog naroda i svih drugih državljana Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Tako mi Bog pomogao.

Idemo dalje. Znači usvojili smo zakletvu, drugo potvrđivanje odluka i drugih propisa, Odluka o osnivanju novinske agencije „SRNA“, Odluka o privremenom finansiranju javnih rashoda Srpske Republike Bosne i Hercegovine za period januar-juni 1992. godine, Odluka o osnovama organizacije i rada sudova za prekršaje, Odluka o usmjeravanju novčanih kazni za prekršaje i o sprovođenju prekršajnog postupka za vrijeme rata i neposredne ratne opasnosti, Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području redovnih sudova, Odluka o osnovama organizacije, sjedištu i području javnih tužilaštava, Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti, Odluka o osnivanju kazneno-popravnih organizacija na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine.

Ko je za, ima li neko protiv, suzdržan?

Prijedlog Amandmana na Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine. I tačka 4.

Ko je za? Ima li neko protiv, suzdržan, nema. Hvala lijepo.

Prijedlog Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga.

Ko je za, protiv, nema suzdržanih. Usvojen je.

Diskutant:

... Naplaćeni porez na promet proizvoda i usluga raspoređuje se tako da Republici pripada 70%, a Skupštini opštine 30%

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Samo da se razumijemo. Za vrijeme ratnog stanja pokušavamo da stvorimo što unitarniju Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu, da bi pokušali izaći iz rata, nije bitno koliki ćemo procenat vratiti, mi moramo da svi što god sredstava prikupimo da finansiramo da izađemo iz ove krize. Mi ćemo jedni drugima pomagati dok god u nas ima u bilo kom kraju u opštini. Može li biti 60:40. Nemoj da diskutujemo. Nećemo završiti do 6 sati.

Diskutanti

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Može li ovaj Zakon da traje dva mjeseca. Tri, pet, nije bitno koliko. Sasvim je sve jedno, mi sad u ovom momentu moramo riješiti.

Ja predlažem, evo recite mi koliko vremena da traje, ne bi dobro bilo, vjerovatno da će se ovaj zakon teško primjenjivati u ratnim prilikama.

Diskutant

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Možemo li da ograničimo ovaj Zakon na jedno vrijeme. Da zamolim poslanike, evo skinućemo Zakon sa dnevnog reda. Ovo treba da se priprema ako želimo da dajemo primjedbe. Pripremićemo prednacrt, nacrt i ne znam kako i trajaće dok se ne završi. Mislim da je dobro da ovo posluži kao jedno objašnjenje gospodina Đerića i da to bude mjesec-dva, koliko hoćete. Ako završimo sa ratom, onda ćemo praviti novi Zakon onako kako ćemo se dogovoriti.

Dobro, skidamo Zakon sa dnevnog reda, idemo dalje. Molim vas da vam kažem, ne možemo diskutovati ovdje. Mi nemamo granica, a mislimo o Zakonu.

Skinuli smo s dnevnog reda. Izvolite.

Diskutant

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Molim vas, ja predlažem da ovo skinemo sa dnevnog reda, jer ne možemo usvojiti, neće niko plaćati porez, ljudi moji mi nemamo države, kad budu teritorije, nećemo da se svađamo ko će šta uraditi. Vjerovatno da nismo svi u istoj situaciji. Ovo je bio samo pokušaj da se prebrodi ovo ratno stanje.

Dogovorili smo se svi na našoj Skupštini da ćemo sve ono što je moguće, sve ono što stvara dohodak..... Zbog toga predlažem da se ne zadržavamo, da skinemo sa dnevnog reda sve što je sporno, jer bez toga sigurno možemo i da radimo (ratujemo).

Idemo dalje.

Diskutanti:

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Možemo li usvojiti da odgodimo ako se slažete, i da skinemo sa dnevnog reda. Dobro, evo da glasamo. Idemo dalje.

Gospodo, ja bih predložio da ovo skinemo s dnevnog reda. Ne smije biti ni jedan zakon, za ovo nam treba diskusija malo duža. Pošto ima razlika ja, vjerujte, na neki način mišljenja da se želi nešto što bi bilo slično onome što i do sada uraditi, ja garantujem da to nemamo namjeru. Imamo li namjeru da bi ovo sada radili za vrijeme rata i da napravimo decentralizaciju. Ako možemo, možemo, ako ne možemo nemoj da se oko toga baccemo, jer niti ima prometa niti ima proizvodnje, niti ima države, a mi diskutujemo oko toga da li će se obračunavati porez po starom ili novom. Za novi Zakon treba cijeli dan da ga usvojimo. Eto tu je suština problema.

Možemo li mi to usvojiti?

RADOVAN KARADŽIĆ:

Ovo je sasvim legitimna borba za dohodak, za preraspodjelu itd. Ali jednu stvar moramo da shvatimo. Opštine već postoje, i funkcionišu kao državne jedinice. Srpska Republika Bosna i Hercegovina je tek u povoju. Dajte da ovo usvojimo, pa ćemo da vidimo strukturu potrošnje. Da vidimo gdje se to troši, šta se troši, a ako sada mi izbjegnemo solidarnost koja ide kroz državnu preraspodjelu onda mi nismo zaslužili državu. Onda neka živimo u opštinama i neka nas Alija ponovo poklopi.

Na samom početku treba dati sve za državu da ona stane na noge. Onda ćemo joj otimati i boriti se za svako parče kolača. Pa ljudi moji, znate li šta znači stvoriti državu. Šta je Tito radio 1943? Ja mislim da je u redu i normalno boriti se oko svakog dinara, ali sada kad opštine postoje i funkcionišu, a država Srpska još ne postoji, postoji u projektima, treba da počnu da funkcionišu. Njen budžet ne smije biti osakaćen. A videćemo poslije gdje se šta troši.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Možemo li ograničeno da važi? Ja bih zamolio samo poslanike, da diskutuju.

Diskutanti:

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ulogu predstavnika u ovo ratno vrijeme, hajte da ovo skinemo ili usvojimo.

Diskutanti:

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Može li da ovaj Zakon traje tri mjeseca. Može li, može, ima li ko protiv. Evo tri protiv. Možemo li da uvažimo ovo što smo pričali cijeli dan. Da je rat, da smo u teškoj situaciji i pravimo državu. Ako bude sreće da napravimo državu prije isteka ovog Zakona, ja ću biti srećan. A nećemo sigurno napraviti državu, ja sam ubjeđen iako sam optimista, a 3 mjeseca je kratko vrijeme. Dajmo da privremeno usvojimo 3 mjeseca, da vidimo kako će funkcionisati, a onda svi se moramo obavezati da mi moramo svesti dohodak tamo gdje se stvara. A to su nas obavezali kad smo počeli ovaj rad kao predstavnici naroda.

Može li tako? Može li Brđanine tri mjeseca? Dobro, ko je za? Ko je protiv? Niko. Suzdržan? Dva suzdržana. Hvala vam lijepo, s tim ako Bog da, da se završi rat u roku od tri mjeseca, onda ćemo raditi onako kako smo se dogovorili.

Idemo dalje:

Prijedlog odluke o obilježavanju granica Srpske Republike BiH. Ima li potrebe da diskutujemo. Tu vidite šta je? Možemo li da se izjasnimo. Ko je za? Ima li nejasnoća? To je da se tablama obilježi Srpska Republika Bosna i Hercegovina, obaveza svijuju.

Otvaram diskusiju. Izvolite.

Diskutanti:

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Mi ćemo staviti table na granice koje smo vojno i politički zauzeli. Ovo što se tiče Jajca, to treba da se definiše, jer je to granično područje između dvije nacionalne zajednice i zbog toga je to i definisano i takva je situacija. Ovo što se tiče obilježavanja granice, mislim da treba odluku pripremiti i poslati. Ova odluka nije dobra. Ja predlažem da je skinemo sa dnevnog reda, a da se u toku ove sedmice pošalje Odluka koja će tačno dati svakoj opštini, svakom graničnom području na koji način će se obilježiti teritorija Srpske Republike BiH.

Prijedlog odluke o upotrebi simbola Srpske Republike Bosne i Hercegovine.

Kratko ćemo je pročitati, da bi je usvojili. To je, znači, Nemanjićev dvoglavi orao sa krilima u poletu i krstom sa [...] ⁸⁰ knjiga Stojana Novakovića. To je primjer. Ovo su obilježja prema našoj odluci, privremena, dok Srbija ne usvoji ta obilježja. Kad usvoji Srbija, mi ćemo usaglasiti svoja obilježja sa obilježjima Srbije. Je li u redu? Ako bi [...] ⁸¹ U Srbiji će biti usvojena do 31. maja. Dakle, samo bi zastavu danas verifikovali. Može li tako? Himna je [ima] dvije mogućnosti: „Marš na Drinu“ i „Bože pravde“. To će biti usvojeno u parlamentu Srbije. Grb ima više verzija i jedna je ova koju mi predlažemo danas, danas se možemo odlučiti. Da usvojimo ovu zastavu koja nam treba, a ove dvije stvari da usaglasimo kad se usvoje u Srbiji 31. maja. Nije to daleko. Možemo li tako? Ko je za? Ima li neko protiv? Suzdržan? Nema. Dobro, usvojili smo. Ovo znači zastavu, a ove dvije stvari ćemo usvojiti kad Srbija usvoji automatizmom. Rekli smo da je naša odluka ovog parlamenta, da ćemo ova znamenja usaglasiti sa Srbijom, da se ne bi razbijalo cjelokupno srpsko područje. To je odluka ovog parlamenta. Da nema nikakvih razlika. Hvala lijepo.

Ovdje je ponuđena platforma (prijedlog) za razgovore sa Saveznom Republikom Jugoslavije. Moramo riješiti određena pitanja, pitanja državljanstva, carina, i ostalih stvari. Ja mislim da bi mogli, da ne bi vodili diskusiju, da naša Vlada snimi i da ona vodi pregovore i informiše Skupštinu i šta je postigla sa Saveznom Republikom Jugoslavijom. Očito je da je to sada formalno sasvim druga država. Ima li potrebe da neko diskutuje. Ko je za ovakvu platformu? Ko je protiv? Suzdržan? Nema. Hvala lijepo. Ima ovdje upozorenje svim članicama Evropske zajednice, gospodin Koljević, da isto usvojimo, i onda idemo na ove dvije tačke, pa smo završili.

80 Nejasno u originalu.

81 Isto.

Poslanička pitanja, zamolio bih da svi poslanici nek ostave za uža rukovodstva, pa da onda počnemo diskutovati, jer će poslanici ići na ovu svečanost.

Možemo li napraviti pauzu?

/Pauza/

NIKOLA KOLJEVIĆ:

Kao legitimni predstavnik srpskog naroda i kao dio korpusa Srpske Republike Bosne i Hercegovine, na osnovu jednoglasno donesenih odluka Skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine, želimo da vas upozorimo o slijedećem: rat u BiH nije počeo srpski narod, do ratnog sukoba došlo je preuranjeno priznanje BiH od EZ, naredba krnjeg predsjedništva BiH o mobilizaciji od 4.4.1992. godine i državni teror koji je zaveden posebno u Sarajevu. Pod dva nastojeći da dođe do mirnog rješenja bosansko-hercegovačke krize, Skupština srpskog naroda BiH inicirala je tripartitne razgovore predstavnika tri nacionalne zajednice a potom i konferenciju o ustavnom preuređenju pod pokroviteljstvom EZ-a. Tri, na žalost konferencija prekinuta i 6. aprila o. g. došlo je do međunarodnog priznanja BiH. Tako je jedna strana zadovoljena u svojim zahtjevima, dok je predstavnicima srpskog naroda obećano da će njihovi zahtjevi biti zadovoljeni u nastavku konferencije. Četiri, u nastavku konferencije 12, 23. i 27. aprila nije došlo do rješenja zato što je muslimanska strana uporno kršila dogovorena primirja kako bi spriječila rad konferencije. Pet, kako je u toku poslednja dva mjeseca srpski narod u BiH primoran da vodi odbrambeni rat, kako je došlo do masovnog stradanja civilnog srpskog stanovništva na Kupresu, srpskim opštinama i selima u Posavini, kao i terorističkog masakra u Sarajevu. Srpski legitimni predstavnici su bili prinuđeni da organizuju svoju teritorijalnu odbranu i da 12. maja 1991. godine pozovu pripadnike tj. [na] današnji datum. Ovdje bi trebalo promjeniti vojsku, da pripadnici JNA uđu u sastav oružanih snaga Srpske Republike BiH. Šesto, kao znak dobre volje i želje za mirnim razgraničenjem o obustavljanju ratnih sukoba, srpski predstavnici bi organizovali bilateralni sporazum, 5. i 6. maja 1991. godine i takav je isti sporazum nudimo i danas zvanično predstavnicima muslimanske nacionalne zajednice. Sedmo, kao još jedan znak dobre volje, danas 12. maja ove godine objavljujemo jednostrani prekid vatre u trajanju sa početkom od 13. maja 1991. U ovom periodu srpske odbrambene snage odgovarace jedino u slučaju krajnje ugroženosti. U tom periodu zahtjevamo od EZ da organizuje nastavak konferencije koja se ne bi prekivala do krajnjeg razrješenja bez obzira na oružane provokacije. Deveto, u protivnom bićemo prinuđeni da ako 18. maja ukoliko se dogovorimo da bude četiri dana, pozovemo u pomoć sve pripadnike srpskog naroda u svijetu da nam pomognu u borbi za opstanak srpskog naroda na ovom tlu.

Predsjednik Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine, dakle ovo je ideja bila da EZ odgovorimo, a to predstavlja naš ultimatum mi mislimo da konferencija pred narodom nas počinje da kompromituje i da mi moramo na ovo prekidanje nekako odgovoriti.

Ako hoćete drugačije, izvolite, ovo je bio moj prijedlog.

MOMČILO KRAJIŠNIK: Ko je za? Ima li neko protiv? Suzdržan? Nema. Možemo reći da smo usvojili upozorenje svim članicama EZ koje je pročitao gospodin Koljević.

Idemo na tačku koju smo preskočili to je:

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani. Znači usvojili smo amandmane Ustava.

Diskutant:

.... Član 110 mijenja se i glasi: Srpska Republika BiH ima svoju vojsku koju sačinjava stalni i rezervni sastav. Stalni sastav sačinjavaju profesionalni vojnici i vojnici na služenju vojnog roka. O vojsci Srpske Republike BiH donijeće se posebni zakon. Amandman treći, član 11. mijenja se i glasi: vojskom Srpske Republike BiH u miru i ratu komanduje predsjednik Republike na osnovu Ustava i Zakona.

KRAJIŠNIK:

Predsjedništvo, a ne predsjednik.

Diskutant:

Izvinjavam se gospodine predsjedniče ovo su pravnici donosili. Predsjednik Republike postavlja, unapređuje i razrješava oficire Srpske Republike Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom postavlja i razrješava predsjednike, sudije i sudije porotnike vojnih sudova i vojne tužioce. Amandman IV, stav 112, mijenja se i glasi: Vojni sudovi i vojni tužioc, ustanovljavaju se Zakonom. Vojni sudovi su nezavisni i sude na osnovu Zakona.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ipak treba da usvojimo ove amandmane. Ko je za? Ko je protiv, suzdržan? Znači to su usvojene promjene Ustava.

Izvolite dalje.

Diskutant:

Na sjednici održanoj 12. 5. 1992. godine donijela je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o narodnoj odbrani. Član 1: U Zakon o NO, Sl. glasnik broj 4/92 SR BiH u svim odredbama Zakona riječ teritorijalna odbrana i oružane snage zamjenjuju se riječima Vojska Srpske Republike BiH. Član 2. stav 2. člana 10. se briše. To je jedan član u stavu u kome je bilo nešto regulisano o teritorijalnoj odbrani. Član 3. Članovi od 37–53 takođe odnose se svi na teritorijalnu odbranu i brišu se. Član 4. Ovaj Zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom glasniku Srpskog naroda Bosne i Hercegovine.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Treba navesti od dana donošenja, jer ne znamo kad će se objaviti.

Diskutant:

Pravnici su objasnili da ne postoji takva mogućnost, ali da s obzirom da se može ova naredna odluka sprovoditi jer nam ništa ne koči sprovođenje ovog zakona.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Dobro, ima li ko potrebu da diskutuje, javlja li se ko za raspravu? Mora biti Skupština srpskog naroda Srpske Republike BiH jer će poslije prerasti u Narodnu skupštinu kad se izvrše izbori.

Samo je tu izmjena, treba biti Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Ko je za? Ima li neko protiv, suzdržan? Nema.

Gospodo draga, onda čestitam vam na ovom novom Zakonu a prelazimo na devetu tačku.

To je: Prijedlog odluke o formiranju vojske Srpske Republike BiH.

Diskutant:

Na osnovu Amandmana 2. na Ustav Srpske Republike BiH, a u vezi sa članom 70. tačka 2. Ustava SR BiH, Narodna Skupština donosi Odluku o formiranju vojske Srpske Republike BiH. Prvo: Formira se vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Drugo: dosadašnje jedinice i štabovi teritorijalne odbrane preimenuju se u komande i jedinice vojske čiju će organizaciju i formaciju utvrditi predsjednik Republike. Treće: za komandanta glavnog štaba vojske Srpske Republike BiH postavlja se general potpukovnik Ratko Mladić. Četvrto: Vojska Srpske Republike BiH nosi uniforme i činove koje su nosili pripadnici JNA i teritorijalne odbrane. Osnov oznaka na kapama čini srpska zastava a na lijevoj nadlaktici srpska zastava na kružnoj podlozi sa natpisom vojska Srpske Republike BiH. Peto: Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i važiće do proglašenja Zakona o vojsci Srpske Republike BiH. Predsjednik Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, mr Momčilo Krajišnik.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ima li neko da se javi za raspravu?

Diskutant:

Nije rasprava, već me Biljana Plavšić zamolila da prenesem povodom usvajanja ove Odluke njene riječi. Kad je čula da se formira srpska vojska, rekla je telefonom ovako: Žao mi je što ovaj radosni trenutak ne mogu da budem sa vama, čestitam osnivanje vojske Srpske Bosne i Hercegovine i vjerujem u pobjedu, jer nas srpska vojska vodi tome cilju.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ko je za? Ima li neko protiv? Suzdržan? Nema.

Gospodo srpska, čestitam vam vašu vojsku. Izmjenu Ustava smo izvršili gdje smo predložili da ćemo izabrati još jednog člana predsjedništva i kompletirati predsjedništvo koje će biti Vrhovna komanda. Bio bi red da to kaže naša Kadrovska komisija, ali pošto je gospodin Ajdanović odsutan, gospodin Goran Đekić je pokojni, nismo pripremili, ali ako bi dozvolili ipak je prijedlog jedne neformalne grupe, da bi ovom našom armijom trebalo da komanduju tri člana predsjedništva i prijedlog je da se izabere to predsjedništvo i predlažemo gospodina Radovana Karadžića, dr Biljanu Plavšić i gospodina Nikolu Koljevića.

Ako se vi slažete da takav izbor izvršimo, ovdje su listići i moramo izvršiti tajno glasanje i da bi onda verificovali takvu odluku. Ko je za ovaj prijedlog? Svi. Ima li ko protiv, suzdržan? Niko.

Znači ovako je donesena Odluka: Izabrali smo tri člana predsjedništva s tim da smo, da treba da predložimo predsjednika predsjedništva. Predsjedništvo bira predsjednika Predsjedništva. Oni će izabrati predsjednika Predsjedništva koji će u ime predsjedništva izdavati naredbe, odluke donositi i prezentirati i komandovati Armijom.

Evo dajem riječ gospodinu Mladiću.

[General-potpukovnik RATKO] MLADIĆ:

Poštovani predsjedniče, cijenjeni poslanici, zahvaljujem se na izboru i ukazanom povjerenju i hvala vam što ste donijeli odluku da svi skupa s one značajne tačke krenemo tamo kuda su nas preci učili. Da donesemo narodu svom mir.

Hvala.

ĐERIĆ:

Na jednoj od narednih sjednica smo izvršili izbor jednog dijela ministara a kasnije predsjedništvo potvrdilo izbor drugog dijela ministara, a to su: ministar Ostojić, resor informacija, Mandić Momčilo, resor pravde, Milojević dr Aleksa, ministarstvo razvoja i prostornog uređenja, dr Kalinić, ministar zdravlja, socijalne pomoći i porodice i Antić Božo, za resor privrede. A prije su toga izabrani gospođa Petra Marković i gospodin Subotić, koliko ja znam njih dvoje, je li tako? Ministar za inostrane poslove Aleksa Buha i Mićo za unutrašnje poslove, koliko ja znam, a gospodin Pejić za ministra za finansije i privredu, a Lajić je za saobraćaj.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Mi smo postavljenje izvršili na Skupštini ovdje u Banjaluci za određene resore a ovo je bila dopuna. Ima li ko i dodao je Zuković za kulturu i prosvjetu. Sada nam fali još ministar poljoprivrede i potpredsjednik za upravu i društvene djelatnosti. Možemo li verificovati ovaj prijedlog? Ko je za? Ima neko protiv? Suzdržan? Nema.

Hvala lijepo, čestitam gospodi ministrima i potpredsjednicima i ostaje nam još izbor i imenovanja.

Tu je bio predviđen i izbor guvernera Narodne banke. Mi smo pripremili prijedlog. Evo gospodin Ćerić, pa će onda gospodin Nikola Erceg.

DERIĆ:

Skupština prema Zakonu o narodnoj banci imenuje guvernera. Naš je prijedlog da danas izaberemo vršioca dužnosti. Prijedlog Vlade da to bude Vračar Milenko, „Agroprom“ Banjaluka. To je prijedlog i Regije Banjaluka. Gospodin Nikola, a iako nije po našoj proceduri predložite iz Krajine pošto bi to bilo logično, ko bi to bio najpogodnija ličnost. Nikakvih problema nema.

ERCEG NIKOLA:

Što se tiče ovoga iznijetog prijedloga, treba formirati Savjet. Prema Zakonu o Narodnoj banci stoji da Savjet čini šest članova iz privredne i naučne sfere. Bilo bi dobro da se taj Savjet formira po regijama. Međutim, ratno je stanje, a on bi trebao biti operativan, pogotovo u početku. Sad ne znam koliko bi bilo uputno s obzirom da je ovaj vršioca dužnosti, možda bi bilo uputno da se on formira sa onih terena iz kojih može taj kandidat doći na vrijeme u Banjaluku. Što se tiče Banjaluke, mi predlažemo da to bude profesor Aleksandar Kresojević, profesor sa Ekonomskog fakulteta.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ako dozvolite, ja bih predložio u vezi Savjeta. Da to bude Savjet samo sa teritorije Krajine. Pošto je privremeno rješenje, nikakvih problema nema, nećemo se mi sad dijeliti, najbolje da to bude blizu guvernera, a mi imamo povjerenje jer smatramo da u ovom momentu ne može doći čovjek iz Hercegovine niti Sarajeva da prisustvuje ovom Savjetu.

ERCEG NIKOLA:

Ja bih predložio da se vodi o tom računa da kandidat za Savjet ne može biti onaj koji će u većoj mjeri koristiti primarnu emisiju jer tu treba sistem kontrole Narodne banke, jer je specifičan i u tom smislu dakle, trebaju oni, koji su malo dalje od primarne emisije, a koji znaju šta je bankarski sistem.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Može li ovako da se dogovorimo?

Poslanik:

Ja bih predložio još jednog kandidata, direktora ovog našeg „Incela Banjaluka“ – Lazu Tomića.

MOMČILO KRAJIŠNIK:

Ja bih vas zamolio da ovlastimo potpredsjednika Skupštine Milanovića i Skupštini Autonomne regije Krajine da predloži i guvernera i Savjet, a mi ćemo to verifikovati kod nas. Može li tako? Dobro. Imate li drugi prijedlog za guvernera, a Savjet neka bude na autonomnoj regiji, neka ona predloži i da nama na verifikaciju.

Ima li neko još prijedlog za guvernera? Možemo li mi privremeno da na šest mjeseci biramo gospodina Vračara za guvernera Narodne banke? Ko je za? Ima li neko protiv, suzdržan? Nema.

Što se tiče Savjeta ja bih predložio da zamolimo i ovlastimo gospodina Milanovića u konsultaciji sa AR Krajinom da Skupština krajine predloži 6 članova Savjeta jer to treba da verifikujemo na sledećoj sjednici.

Hvala lijepo.

RADOVAN KARADŽIĆ:

Gospodo poslanici, dame i gospodo.

Nije mi sasvim ugodno, ali tako je kako smo odlučili da ipak moramo ići u jačanje državne vlasti i u specifikovanje, pogotovo kad je u pitanju armija. Bila je jedna tačka, jedan član ustavnog Zakona u kome bi trebao da se bira predsjednik Republike. Međutim, činjenica je da je nama u ovom trenutku neuporedivo bolje da imamo kolektivnog šefa dr-

žave, da možemo bolje da funkcionišemo, a činjenica je da čitava ova garnitura Srpske demokratske stranke uglavnom ne da se otima za vlast, nego jedni drugima stalno guraju tu vlast jer niko od nas nije u ovom poslu zbog vlasti, već zbog osjećanja obaveze i duga prema srpskom narodu. Ja sam se malo branio i od članstva u Predsjedništvu, ali ovog puta sam taj prijedlog prihvatio, ali vidim da je kod vas naišao na odobravanje i ja u svoje ime, u ime tog izbora zahvaljujem, zahvaljujem u ime gospođe Plavšić, gospodina Koljevića čija je funkcija danas obnovljena ovom Odlukom i ja vas uvjeravam da ćemo biti odgovorni narodu a i to preko ove Skupštine i neposredno narodu. Ne treba da vas uvjeravam, jer je to i do sada tako bilo i budite uvjereni da će to i od sada tako biti. Nadam se da će ovo sve biti privremeno, onog trena kada definišemo državu i postignemo mir, treba da se založimo za višestranačke parlamentarne izbore i tajne izbore za predsjednika Republike prema našem Ustavu sa najmanje dva kandidata.

Hvala vam.

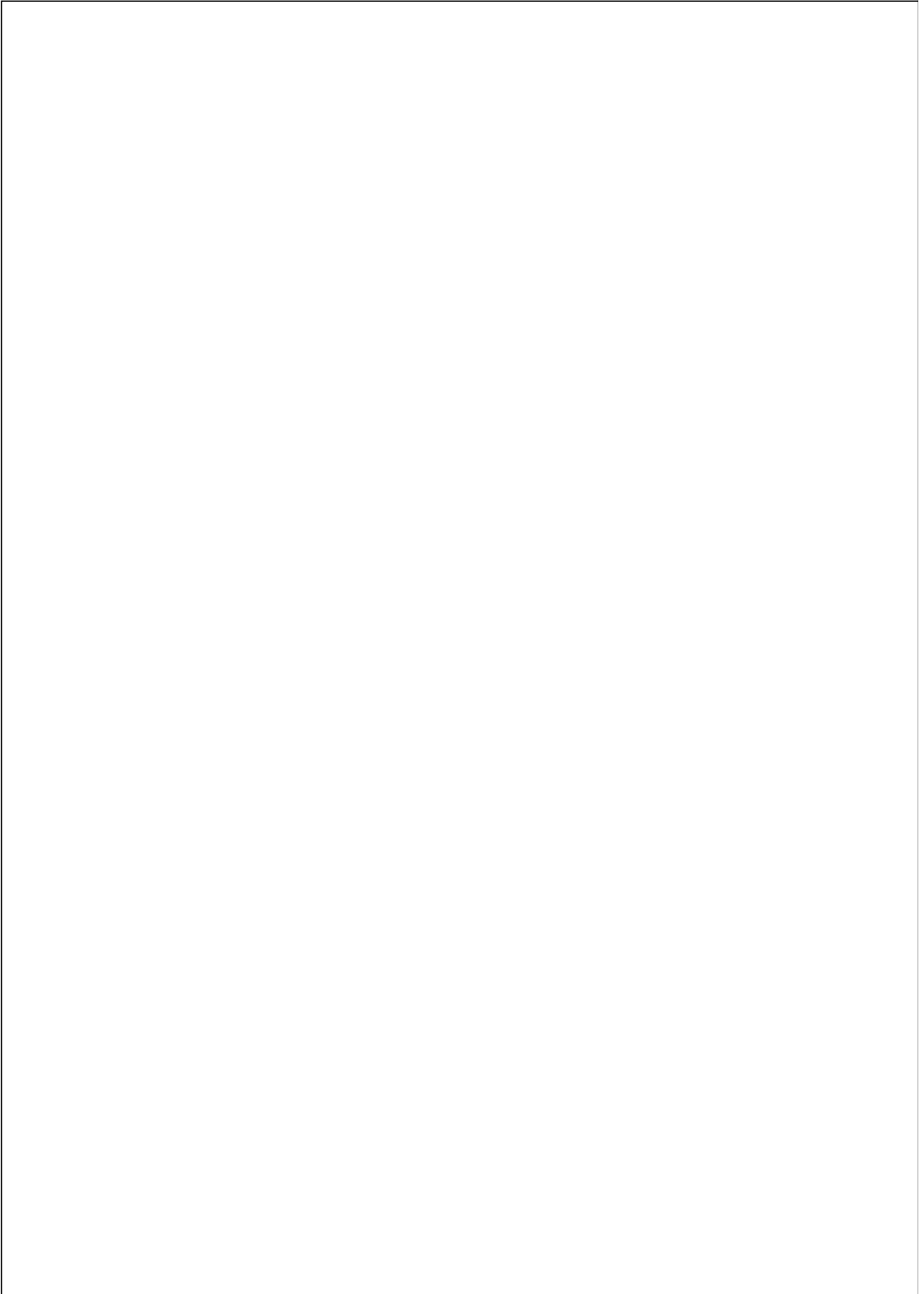
MOMČILO KRAJIŠNIK:

Mi moramo danas da naši ministri polože zakletvu, jer bez zakletve faktički ne mogu da vrše svoju funkciju i bila je još jedna tačka dnevnog reda:

– Informacija ministara u Vladi Srpske Republike Bosne i Hercegovine

Bojim se da te informacije nećemo moći saslušati, jer nam je kratko vrijeme, pa slažete li se da ove informacije sada ipak ne iznose nego da samo ovu tačku, to je zakletva svih ministara, da to obavimo? Ko je tu, taj će položiti zakletvu. Dobro, ova poslanička pitanja, ostaće oni koji imaju poslanička pitanja, a ja sada samo kratko, ja se stvarno izvinjavam, ovo je bilo dosta nepripremljeno, takvi su uslovi i zbog toga nam je i tekla sjednica sa dosta ovako nejasnoća i problema, ali se nadamo da će drugi put biti bolje.

Završavam 16 sjednicu i zahvaljujem se svim prisutnim.

BIOGRAFSKI REGISTAR

Abdić Fikret (1939). Direktor preduzeća „Agrokomerc“ iz Velike Kladuše. Zbog izdavanja menica bez pokrića krajem osamdesetih godina 20. veka je uhapšen. Afera je potresla ne samo BiH, nego i čitavu tadašnju Jugoslaviju. U njoj su između ostalih učestvovali i „Ljubljanska banka“, kao i braća Hamdija i Hakija Pozderac. Iako je dobio najviše glasova kao kandidat za predsednika Bosne i Hercegovine, povukao se i ustupio mesto Aliji Izetbegoviću. Godine 1993. proglasio je Autonomnu Pokrajinu Zapadna Bosna (na granici sa srpskom Krajinom). Sa 5. korpusom Armije Bosne i Hercegovine, koja je bila lojalna Izetbegoviću, sukobi su izbili iste godine i oni su ostali zapamćeni kao jedini unutar-nacionalni sukobi na području bivše SFRJ. Osuđen na 20 godina zatvora od suda u Bihaću.
— 14, 26, 193

Adžić Blagoje (1932). General JNA. Posle završetka trećeg razreda industrijske škole, završio je Školu za aktivne oficire veze 1953, zatim Školu stranih jezika JNA (1966), Višu vojnu akademiju „Frunze“ u Sovjetskom Savezu (1969). Postao je zamenik komandanta Sedme armije 1986. a zamenik načelnika Generalštaba Oružanih snaga SFRJ bio je od 1987. do 1989. Za načelnika Generalštaba Oružanih snaga SFRJ imenovan je 29. septembra 1989. i na toj dužnosti bio je do 27. februara 1992. Zastupao je saveznog sekretara za narodnu odbranu u periodu od 27. februara do 8. maja 1992.
— 8, 36, 43–44, 48/49, 51, 52, 53, 54–55, 87–88, 91–92, 95, 122, 124, 128, 130, 145, 159, 166–167, 178–179, 183–185, 188, 230, 242

Avramov Smilja (1918). Srpski stručnjak za međunarodno pravo. Pravni fakultet je završila u Zagrebu (1947), a doktorat pravnih nauka stekla je na Pravnom fakultetu u Beogradu (1950) gde je radila kao redovni profesor. Studirala je i u Beču i Londonu, i usavršavala se na Harvardu i na Kolumbija univerzitetu. Jedan je od najvažnijih učesnika srpsko-hrvatskih pregovora tokom 1991. Član je Senata Republike Srpske.
— 33–35, 38, 46, 67, 82

Babić Milan (1956–2006). Srpski političar iz Hrvatske. Diplomirao je 1981. na Stomatološkom fakultetu u Beogradu, a 1989. postao je jedan od direktora zdravstvenog centra u Kninu. U politiku je ušao 1990. napuštajući SK Hrvatske i pridružujući se Srpskoj demokratskoj stranci kao jedan od njenih osnivača. Bio je predsednik odbora SDS-a za Knin i šef izbornog štaba stranke na prvim izborima, posle kojih je izabran za predsednika Skupštine opštine Knin. Kasnije je bio vođa krajiških Srba i predsednik Republike Srpska Krajina (do 26. februara 1992). Milan Babić se decembra 2002. pojavio na suđenju pred Haškim tribunalom kao zaštićeni svedok optužbe protiv Slobodana Miloševića. Ipak, 18. novembra 2003. Tribunal je obelodanio optužnicu i protiv samog Babića, tereteći ga za zločine protiv čovečnosti i ubistva Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva. Iako se prvobitno nije izjasnio o optužnici Babić je, prema nagodbi sa Tužilaštvom, 27. januara 2004. priznao krivicu za zločine protiv čovečnosti, dok su tužioci odustali od optužbi za kršenje zakona i običaja ratovanja. Osuđen je na 13 godina zatvora. Izvršio je samou-

bistvo 5. marta 2006. u zatvorskoj ćeliji u Ševeningenu.

— 29, 38, 39, 67, 81, 88, 94, 107–108, 129, 197, 268, 273, 281

Babić Mile, pukovnik JNA 13

Bajramović Sejdo 53, 87, 129, 166, 179, 215, 245

Bakočević Aleksandar 87, 123, 204

Belošević Milovan 290

Bilandžić Dušan (1924). Hrvatski naučnik i političar. Od 1945. do 1960. godine je bio na službi u Jugoslovenskoj narodnoj armiji u svojstvu nastavnika istorije ratova u visokim školama i akademiji. U tom periodu je radio i za tadašnju Kontraobaveštajnu službu JNA (KOS). Završio je Pravni fakultet u Beogradu (1955). Nakon izlaska iz vojske (1960) bavio se problemima društvenog razvoja, prvo kao novinar, pa kao član Predsedništva sindikata Jugoslavije. Po dogovoru s hrvatskim rukovodiocima 1967. dolazi u Zagreb i preuzima dužnost direktora Instituta za istoriju radničkog pokreta. Odlukom Predsedništva SKJ iz 1969. imenovan je za direktora Centra za društvena istraživanja sa zadatkom da izradi nacrt za donošenje Ustava iz 1974. U međuvremenu je 1968. izabran za člana CK SKH. SKJ je napustio 1982. a krajem 1989. na XI kongresu SKH ponovo je izabran za člana centralnog komiteta kao pripadnik „reformске struje“ Na 1. sednici višestranačkog Sabora izabran je za člana državnog predsedništva SRH (potpredsednik Republike Hrvatske) od 30. maja 1990. do 1. januara 1991.

— 34–36

Boban Mate (1940–1997). Hrvatski političar iz Bosne i Hercegovine. Bio je osnivač i prvi predsednik Hrvatske zajednice, a posle Hrvatske Republike Hercegovine. U februaru 1992. došao je na čelo HDZ-a za BiH smenjujući dotadašnjeg

legalnog predsednika Stjepana Kljujića. Tokom 6. maja 1992. Boban se u austrijskom gradiću Gracu sastao sa Radovanom Karadžićem. Tema sastanka bilo je teritorijalno razgraničenje Hrvata i Srba u Bosni i Hercegovini, kao i prestanak sukoba srpskih i hrvatskih vojnih snaga. Kasnije se pretpostavljalo da je tada dogovarana podela Bosne na srpski i hrvatski deo.

— 24, 55, 179

Boljkovac Josip 188

Boras Franjo. Bosanskohercegovački političar hrvatske nacionalnosti. Godine 1990. izabran je za člana Predsedništva BiH. Predstavljao je tzv. tvrdu hercegovačku struju HDZ-a BiH. Napisao je knjigu „Bosanskohercegovački kaos“. Danas živi i radi u Mostaru.

— 8, 14, 26, 37, 52, 61, 65, 71, 75, 80–81, 192–193

Broz Josip Tito 11, 14, 27, 33, 35, 91, 148–149, 190, 191, 193, 201, 271, 293

Buha Aleksa 297

Bulatović Momir 31, 32

Buš Džordž 28

Čolaković Salih 20

Ćosić Dobrica 12–13, 32

Degoricija Slavko 188

Delalić Ramiz 42

Delimustafić Alija, ratni ministar unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine.

— 44–45, 169, 173, 180, 183, 185–188, 192–193, 195, 196, 288

Delor Žak 30, 40

Drašković Vuk 19, 270

Đilas Milovan 16, 19, 35

Đukić Slavoljub 13, 278, 281, 284–286

Đurić Dragan 265

Đurović Moma 88

Filipović Muhamed (1929) akademik, teoretičar, esejista. Član je Akademije nauka BiH. Radio je kao profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Objavio je 14 knjiga.

— 11, 19, 20

Gali Butros 57, 114

Ganić Ejup (1946). Doktorirao na Tehnološkom institutu u Bostonu, SAD. Ratni član Predsedništva BiH, bivši predsednik i potpredsednik Federacije BiH. U Srbiji je optužen da je kriv za smrt najmanje 18 vojnika JNA 3. maja 1992. godine u Dobrovoljačkoj ulici u Sarajevu, prilikom povlačenja Komande II armije JNA.

— 14, 23, 26, 53, 192–193, 197, 244, 275

Gapić Stana 88

Garašanin Ilija 221

Gligorijević Slobodan 87

Gligorov Kiro 23, 30–32, 52, 234

Glumac-Levakov Bogdana 87, 136

Izetbegović Alija (1925–2003). Rođen je u Bosanskom Šamcu, a nakon doseljivanja porodice u Sarajevo pohađao je gimnaziju. Tokom Drugog svetskog rata bio je aktivan u muslimanskim humanitarnim udruženjima. Posle završetka rata postao je član panislamističke organizacije „Mladi muslimani“, zbog čega je 1946. osuđen na tri godine robije. Po odsluženju kazne studira i diplomirao je na Pravnom fakultetu u Sarajevu 1956. nakon čega se zaposlio u fabrici „Bosna“

u kojoj je proveo skoro trideset godina. Na poznatom sarajevskom procesu iz 1983. osuđen je na 14 godina, a iz zeničkog zatvora izašao je posle amnestije 1988. Osuđen je kao autor „Islamske deklaracije“ (napisane još 1970). U njoj se založio za državni sistem utemeljen na principima sunitskog islama. Radilo se o teokratskom projektu koji je tražio ne samo relativizaciju islamskih načela u društvima u kojima žive muslimani, nego i pravni poredak i političku vlast baziranu na šerijatskom pravnom sistemu. Izetbegović je bio protivnik kako totalitarno-komunističkog, tako i sekularno-demokratskog zapadnog društvenog i političkog modela. Krajem 1989. pokrenuo je inicijativu za obrazovanje Muslimanske stranke u Jugoslaviji, iz koje je nastala Stranka demokratske akcije.

— 8, 11, 13–23, 25, 26, 29–32, 34, 35, 39, 41, 43, 47, 52–54, 72, 75, 95–97, 100, 176, 178, 180–181, 184, 186–187, 191–198, 200, 220, 230, 231, 234, 236, 243–245, 255, 256, 262, 267

Jovanović Vladislav (1933). Srpski političar, diplomata od 1957. Ministar inostranih poslova u Vladi Srbije od 31. jula 1991. do 14. jula 1992. i u Vladi Savezne Republike Jugoslavije od 15. jula 1992. do 30. septembra 1992. i od 4. marta 1993. do 15. avgusta 1995. Šef stalne misije SRJ pri OUN od 1995. do 2000.

— 38, 51, 67, 204, 209, 211, 214–216, 218, 225, 227–228

Jović Borisav (1928). Bivši srpski političar, predsednik Predsedništva SFRJ. Studirao je na Ekonomskom fakultetu u Beogradu (doktorirao 1965). Tokom karijere bio je na različitim visokim državnim funkcijama, uglavnom iz oblasti društveno-ekonomskog razvoja. Bio je ambasador SFRJ u Italiji (1975–1979). Godine 1983. izabran je za potpredsednika Skupštine Srbije. Bio je potpredsednik

Predsedništva SFRJ od 15. maja 1989. do 15. maja 1990. a potom predsednik Predsedništva SFRJ od 15. maja 1990. do 15. maja 1991. Bio je predsednik Socijalističke partije Srbije od 24. maja 1991. do 24. oktobra 1992. Kada se Milošević zvanično vratio na čelo stranke, Jović je postao potpredsednik SPS-a i ostao na toj funkciji do kraja novembra 1995. kada je smenjen po Miloševićovom nalogu. Napisao je sedam knjiga, a najznačajnije su „Poslednji dani SFRJ“ (1995) i „Knjiga o Miloševiću“ (2001).

— 12, 28–29, 32–33, 43, 54, 55, 87, 104, 106, 108, 111–112, 114, 115–118, 124, 130, 135, 145, 153, 215

Kadić Zijad 172, 175

Kadijević Veljko (1925). General JNA. Uoči Drugog svetskog rata bio je učenik srednje Tehničke škole u Beogradu. U SKOJ je primljen januara 1941. godine, a u KPJ maja 1943. Bio je borac 4. dalmatinske partizanske brigade. Major JA postao je 1944. sa 19 godina. Posle rata vršio je brojne rukovodeće dužnosti u jedinicama JNA: politički komesar i komandant divizije, načelnik štaba korpusa, nastavnik u Vojnoj akademiji i Ratnoj školi, zamenik načelnika Generalštaba za rodove Kopnene vojske, pomoćnik „ministra odbrane“. Završio je najviše vojne škole u Jugoslaviji i Generalštabnu akademiju u SAD. U periodu od 15. maja 1988. do 8. januara 1992. godine je obavljao funkciju saveznog sekretara za narodnu odbranu SFRJ. Od 2001. živi u Moskvi, a 2008. dobio je i rusko državljanstvo.

— 17, 23, 28, 34, 87, 181, 275

Kalinić Dragan 251, 265, 272–274, 289

Karabegović Osman 96

Karadžić Radovan (1945). Srpski političar. Bio je prvi predsednik Srpske demokratske stranke za BiH i bivši predsed-

nik Republike Srpske. Haški tribunal je 1995. podigao optužnicu protiv njega. Radovan Karadžić je bio u bekstvu od 1996. do 21. jula 2008. kada je uhapšen u Beogradu. Organi Republike Srbije su ga 30. jula 2008. izručili Haškom tribunalu.

— 12–13, 15–16, 18, 19–23, 25, 27, 31–32, 38, 40, 43, 47, 54, 55, 64, 66–67, 87, 95, 99, 101, 117, 146, 154, 167, 176, 180, 183–185, 187, 191–192, 198, 214, 217, 246, 249–250, 252, 254, 260–262, 264, 266, 271, 280, 282, 284

Kardelj Edvard 35

Karington Piter 46, 66, 100, 103, 106, 113, 114, 116, 146, 147, 210

Karter Džimi 91

Kecmanović Nenad (1947). Srpski političar i naučnik iz BiH. Bio je ratni član Predsedništva Bosne i Hercegovine iz reda srpskog naroda, do jula 1992. kada je napustio politiku. Bio je profesor i dekan Fakulteta političkih nauka i Rektor Univerziteta u Sarajevu. Danas živi i radi u Beogradu.

— 14

Ključić Stjepan (1939). Hrvatski i bosanskohercegovački novinar, političar, pisac i ratni član Predsedništva Bosne i Hercegovine. U periodu od 1990. do 1992. bio je predsednik HDZ BiH, a nakon odlaska iz te stranke osnivač i predsednik Republikanske stranke BiH – Republikanci BiH.

— 13–14, 44, 52, 169, 180, 183, 184, 187, 192–194, 266–267

Kol Helmut 39

Koljević Nikola (1936–1997). Univerzitet-ski profesor, prevodilac i esejista. Važio je za jednog od najcenjenijih poznavalaca Šekspira u bivšoj SFRJ. Na prvim višestranačkim izborima 1990. izabran je za srpskog člana Predsedništva Bosne i Hercegovine. U aprilu 1992. napustio je Predsedništvo i za vreme rata bio

potpredsednik Republike Srpske. Nosilac je najvišeg odlikovanja RS – Orden Republike Srpske sa lentom. Obavljao je dužnost prorektora Univerziteta u Istočnom Sarajevu. Pucao je sebi u glavu 16. januara 1997. godine na Palama, a od posledica je preminuo 25. januara 1997. u Beogradu.

— 8, 14–16, 19, 21, 23, 26, 37–39, 43, 47, 51, 55, 57, 61–62, 70, 73–75, 87, 99, 124, 127, 167, 191, 192, 250, 251, 253, 261, 282, 284, 294, 295, 297

Komnenić Borka 88

Končarević Ilija 88, 101, 115

Kordić Dario 184

Kostić Branko (1939), crnogorski i jugoslovenski političar. Član Predsedništva SFRJ i njegov potpredsednik u vreme raspada zemlje.

— 8, 43–44, 54, 57, 87–88, 129–130, 140–141, 215, 225, 230, 235, 273

Kostadinović Slavica 88

Kozić Dušan 17, 274

Krajišnik Momčilo (1945). Bio prvi predsednik Skupštine SR Bosne i Hercegovine u periodu između 21. decembra 1991. i 7. aprila 1992. Krajišnik je bio i prvi predsednik Narodne skupštine Republike Srpske u periodu od 25. oktobra 1991. do maja 1996. Uhapšen je 3. aprila 2000. Pred Haškim tribunalom je optužen za zločine, etničko čišćenje, i genocid u Bosni i Hercegovini. Presudom od 27. septembra 2006. proglašen je krivim za „istrebljenje, ubistva, progone na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi, deportacije i nečovečno postupanje“, kao i za „zločine protiv čovečnosti“. Osuđen je na 27 godina zatvora.

— 19

Kučan Milan 29

Kueljar Peres de 91

Kujačić 179

Kukanjac Milutin (1935–2002). General JNA, komandant II vojne oblasti sa sedištem u Sarajevu. Naredio je povlačenje JNA iz Sarajeva u zamenu za Aliju Izetbegovića koga je JNA zarobila u sarajevskoj vazdušnoj luci. Tada je napadnuta kolona JNA u Dobrovoljačkoj ulici koja se povlačila prema kasarni u Lukavici. Napad su 2. i 3. maja 1992. izvršile snage Armije Republike Bosne i Hercegovine Ubijena su 42, a ranjena 73 vojnika, oficira i civila različitih nacionalnosti među kojima je najviše bilo Srba.

— 45, 48, 51, 53, 55, 77, 167, 171, 179, 182–186, 188, 190–191, 194, 196, 244, 272, 286

Kuprešanin 269, 271

Kurtović Todor 79

Kutiljero Žoze (José Cutileiro, 1934), portugalski diplomata. Od januara do avgusta 1992. bio je koordinator Konferencije o Jugoslaviji zadužen za konstitucionalni aranžman o BiH, poznatiji pod imenom „Kutiljerov plan“. Docnije je obavljao dužnost generalnog sekretara Zapadnoevropske Unije (1994–1999).

— 46, 47, 95, 234, 247

Kutlešić Vladan 38, 67, 69, 82

Lerotić Zvonimir 34, 35, 37–39, 61

Lubarda Vojislav 16

Ljubić Mariofil 23

Maček Vlatko 29

Mahmutčehajić Rusmir 201

Maksić Milivoje 43, 87, 93, 98–100, 110, 135, 147, 148, 158

Mandić Momčilo 191, 251, 262, 287, 297

- Manolić Josip** (1920). Hrvatski političar. Učesnik je Drugog svetskog rata na strani partizana i visoki funkcioner OZNE, prve tajne komunističke policije. Predsednik hrvatske vlade bio je od 24. avgusta 1990. do 17. jula 1991. Zatim je bio šef Ureda za zaštitu ustavnoga poretka (telo koje je koordiniralo svim tajnim službama). Napustio je HDZ 1994. a zatim je bio predsednik Hrvatskih nezavisnih demokrata.
— 13, 37
- Marković Ante** (1924). Diplomirao je u Zagrebu na Elektrotehničkom fakultetu 1954. Dugo je radio u preduzeću „Rade Končar“, u kome je od 1961. do 1984. bio generalni direktor. Preduzeće je u to vreme imalo 25.000 zaposlenih. Politikom je počeo da se bavi 1982. Bio je predsednik hrvatske vlade (Izvršnog veća) od 1982. do 1986 i predsednik Predsedništva Hrvatske od 1986. do 1988. Poslednji je jugoslovenski premijer – od 16. marta 1989. do 20. decembra 1991.
— 12, 14, 18, 27–29, 34–35, 37–38, 111, 159, 184
- Marković Petra**, ministarka finansija SR BiH.
— 251, 297
- Marković Rade** 67
- Marković Ratko** 38, 67
- Martić Milan** 39, 81, 87, 117, 129, 273, 277, 278, 281, 286
- Martinović Zarije** 87, 137, 139, 146
- Maslić Anđelko** 87
- Matijašević Ranka** 88
- Medić Srećko** 87
- Mesić Stjepan** (1934). Poslednji predsednik Predsedništva SFRJ i drugi predsednik Republike Hrvatske. Mesić je bio delegat u hrvatskom Saboru tokom šezdesetih godina 20. veka, a nakon toga van politike do 1990. kada je postao član Hrvatske demokratske zajednice. (HDZ), a potom i prvi premijer Hrvatske. Na toj funkciji bio je od maja do avgusta 1990. kada je izabran za člana Predsedništva SFRJ, gde je prvo postao potpredsednik, a zatim od 1. jula 1991. poslednji predsednik Predsedništva Jugoslavije. Godine 1994. napustio je HDZ-a i osnovao stranku Hrvatski nezavisni demokrati (HND). Kasnije je većina članova HND-a prešla u Hrvatsku narodnu stranku. (HNS). Nakon smrti Franje Tuđmana, Mesić je u februaru 2000. godine izabran za predsednika Hrvatske. Drugi put je izabran za predsednika januara 2005.
— 28, 33–34, 37, 87
- Mićunović Dragoljub** 11
- Mihajlović Kosta** 35–36, 38, 67
- Mijailović Predrag** 220
- Mijatović Mirko** 276
- Mikulić Branko** 79
- Milanović Milovan** 251, 298
- Milivojević Milan** 125
- Milojević Aleksa** 251, 275, 297
- Milošević Slobodan** (1941–2006). Najistaknutiji srpski komunista u posttitovskoj epohi. Bio je šef beogradske partijske organizacije (1984–1986), šef SK Srbije (1986–1989) i Socijalističke partije Srbije od 1990. do 2000. (osim u intervalu od 24. maja 1991. pa do 24. oktobra 1992. kada se formalno povukao sa te funkcije jer je istovremeno bio i predsednik Republike). Bio predsednik Predsedništva SR Srbije (1989–1990), predsednik Republike Srbije (1990–1997) i predsednik Savezne Republike Jugoslavije (1997–2000). Uhapšen je 31. marta 2001. u Beogradu, a Haškom tribunalu je izručen 28. juna iste godine. Optužen je za „genocid, zločine protiv čovečnosti, teških povreda Ženevskih

konvencija i kršenja zakona i običaja ratovanja“. Označen je kao vođa „zločinačkog udruženog poduhvata“ koji je za cilj imao stvaranje „velike Srbije“. Milošević nije dočekao kraj suđenja i preminuo je 11. marta 2006. u pritvorskoj jedinici u Šveningenu.

— 8, 12, 13, 15, 18–21, 27–40, 51, 56, 57, 67, 74, 81–82, 88, 90, 93–94, 130, 262–265

Milovanović Pantelija 15, 290, 291

Miteran Fransoa 39

Mitrović Aleksandar 87, 114–115, 118

Mladić Ratko (1942). General, ratni komandant Vojske Republike Srpske. Završio je Vojnu akademiju Kopnene vojske (od 1. septembra 1961. do 27. septembra 1965). Od 1. aprila 1967. do 1. jula 1967. završio je i obaveštajni kurs Izviđačke škole Generalštaba JNA (II uprava). Uglavnom je službovao u Makedoniji (Kumanovo, Skoplje, Štip, Ohrid). U čin pukovnika unapređen je 22. decembra 1988. Vanredno unapređen u čin general-majora 4. oktobra 1991. Bio je dugogodišnji član SKJ (u članstvo je primljen 12. februara 1964) koji je svoju odanost odbrani socijalizma i Jugoslavije zamenio zadatkom zaštite Srba od ponovo oživljenog hrvatskog fašizma. Na jednoj konferenciji za novinare u Kninu rekao je da će samo „preko njege mrtvog propasti socijalistička Jugoslavija“. Ratko Mladić je 24. jula 1995. pred Haškim tribunalom optužen za ratne zločine, koji uključuju „genocid, saučesništvo u genocidu, zločin protiv čovečnosti i kršenje običaja ratovanja“. — 54, 56, 250, 274, 277, 280–283, 296–297

Nedić Milan 15

Negovanović Marko (1935). General JNA. Bio načelnik Uprave bezbednosti JNA (1989–1991) i ministar odbrane u Vladi

Srbije (1991–1992).

— 50–51, 206, 225

Panić Života (1933–2003). General JNA. Komandant vukovarske operacije 1991. Bio je poslednji vršilac dužnosti Saveznog sekretara za narodnu odbranu SFRJ i poslednji načelnik Generalštaba JNA, pa načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije. — 55, 57

Paraga Dobroslav 179–180

Paroški Milan 204, 210, 212, 216, 224–227

Paspalj Mile 87–88, 107, 115, 118–119, 129, 130, 145

Pašić Nikola 123

Pavelić Ante 16

Pavlović Ludvig 21

Pavlović Stevan 8

Pejić Momčilo 251, 297

Pelivan Jure. Poslednji premijer SR Bosne i Hercegovine – od 21. decembra 1990. do 8. aprila 1992. — 14

Perazić Gavro (1923–2004), profesor Pravnog fakulteta u Podgorici, akademik. U Drugom svetskom ratu bio je politički komesar bataljona, a penzionisan je kao pukovnik 1980. Naknadno je unapređen u čin general-majora u rezervi. Od 1951. bio je stalni profesor na visokim vojnim školama i akademijama. Sedamnaest godina bio je profesor međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu u Podgorici i Pravnom fakultetu u Beogradu, kao i na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Objavio je 14 knjiga i više od 400 drugih radova i tekstova. Od 1999. bio je predsednik Savjeta narodnih Skupština Crne Gore, pokreta koji se borio za očuvanje SR Ju-

goslavije. Bio je i član savezne Izborne komisije prilikom izbora od 24. septembra 2000.

— 87, 113, 121, 139, 146

Perinović Davor 13

Petrović Borivoje 216

Pešorda Mile 13

Pešut Mile 87

Plavšić Biljana (1930). Univerzitetski profesor. Član Predsedništva BiH, predsednica Republike Srpske od 1996. do 1998. Optužena 2001. pred Haškim tribunalom za zločine počinjene tokom rata u Bosni i Hercegovini. Ona se dobrovoljno predala Tribunalu. Bila je prvi srpski političar koji se izjasnio krivim (po tački optužnice za progon po nacionalnoj i verskoj osnovi i za zločin protiv čovečnosti), a Tužilaštvo je zauzvrat povuklo ostale optužbe. Osuđena je na 11 godina zatvora, a na slobodi je od oktobra 2009.

— 14, 23, 26, 41, 44–45, 51, 169, 171, 174–175, 178–180, 183, 185–186, 188, 196–197, 199, 202, 250, 261, 297, 299

Prazina Jusuf Juka 179

Pušonjić Dragica 18

Radić Trifko 263, 290

Radović Duško 128

Rakić Dragomir 87

Ramljak Mian 37, 61

Rašeta Andija 89, 272

Rašković Jovan (1929–1992). Živeo je u Kninu do početka Drugog svetskog rata, kada je izbegao u Kistanje koje je anektirala Italija. Posle rata, maturirao je u Zagrebu (1948) a na Medicinskom fakultetu diplomirao je 1956. Doktorску disertaciju odbranio je 1956. takođe u Zagrebu. Bio je direktor opšte bol-

nice u Šibeniku. Bavio se neurofiziologijom, a istraživanja je sprovodio u okviru Instituta za kliničku neurofiziologiju Medicinskog fakulteta u Ljubljani. Bio je profesor na univerzitetima u Zagrebu i Ljubljani i počasni profesor na brojnim univerzitetima u svetu. Bio je jedan od najuglednijih psihijataru u bivšoj Jugoslaviji i član SANU.

— 11

Ražnjatović Željko Arkan (1952–2000).

Jedan je od „najpoznatijih“ kriminalaca sa prostora bivše Jugoslavije. Veoma rano zavrbovan je za Službu državne bezbednosti SFRJ. Srpska dobrovoljačka garda („Arkanovi tigrovi“) formirana je 11. oktobra 1990.

— 48, 179–180

Rosić Sima 281

Santer Žak 30

Selimović Hilmo 149

Selimovski Jakub 20

Spremo Radoslav 15

Šarinić Hrvoje (1935). Hrvatski političar.

Jedan je od osnivača HDZ-a i bliski saradnik Franje Tuđmana. Predsednik hrvatske vlade bio je od 12. avgusta 1992. do 3. aprila 1993.

— 34, 36

Šešelj Vojislav 205, 215, 228

Šubašić Ivan 148

Šuster Dagmar 29

Šušak Gojko (1945–1998). Hrvatski političar iz Bosne i Hercegovine. Bio je ministar odbrane u hrvatskoj vladi i jedan od glavnih kreatora hrvatske vojne operacije „Oluja“ iz avgusta 1995.

— 13, 37, 61

Tuđman Franjo (1922–1999). Osnivač Hrvatske demokratske zajednice i Predsednik Republike Hrvatske. Učesnik je Drugog svetskog rata od 1941. Krajem januara 1945. upućen je kao jedan od hrvatskih predstavnika u Vrhovni štab NOV i POJ u Beograd. Zatim je radio u Glavnoj personalnoj upravi Ministarstva narodne odbrane, u Generalštabu JNA i u uredništvu Vojne enciklopedije. U Beogradu je završio i studije na Višoj vojnoj akademiji. Iako je krajem 1960. unapređen u čin generala, već sledeće godine, na lični zahtev, napustio je aktivnu vojnu službu kako bi se u potpunosti posvetio naučnom i literarnom radu. U Zagrebu je 1961. osnovao Institut za istoriju radničkog pokreta, gde je bio direktor do 1967. Doktor istorijskih nauka postao je 1965. Njegov napor da što više smanji broj jasenovačkih žrtava i otvoreni šovinizam izložili su ga političkim, a zatim i sudskim progonima. Godine 1967. bio je izbačen iz SKJ. Morao je da napusti Institut, uklonjen je sa Univerziteta i penzionisan u 45. godini života. Kad je 1972. započeo progon hrvatskih disidentata bio je zatvoren. Zahvaljujući intervenciji Miroslava Krleže kod Tita, izbegao je višegodišnju robiju, pa je osuđen samo na dve godine zatvora (kasnije je i ta osuda smanjena na devet meseci). Nakon Titove smrti, ponovo je u februaru 1981. osuđen na tri godine zatvora i na zabranu bilo kakvog javnog delovanja u razdoblju od pet godina. U zatvoru u Lepoglavi boravio je od januara 1982. do februara 1983. kad je bio pušten radi lečenja. U maju 1984. vraćen je u zatvor radi izdržavanja ostatka kazne, ali je u septembru iste godine zbog pogoršanja zdravstvenog stanja uslovno pušten iz zatvora. Kad mu je 1987. vraćen pasoš, otišao je u inostranstvo – najpre u Kanadu i SAD, a zatim u evropske zemlje – gde se povezao sa hrvatskom neoustaškom emigracijom.

— 8, 13, 15, 17–19, 27–37, 39, 43, 55, 61–62, 70, 114, 119, 121, 216, 217, 220–221

Vučelić Milorad 14

Vučurević Božidar. Srpski političar iz Bosne i Hercegovine. Godine 1990. priključio se Srpskoj demokratskoj stranci i bio izabran za gradonačelnika Trebinja. Kasnije je bio jedan od osnivača tzv. SAO Istočna Hercegovina, koja je kasnije postala deo Republike Srpske.

— 16, 185

Vukadinović Vasa 88

Vukelić Veljko 88, 280

Vukić Radislav 26, 254

Vukosavljević Drago 50

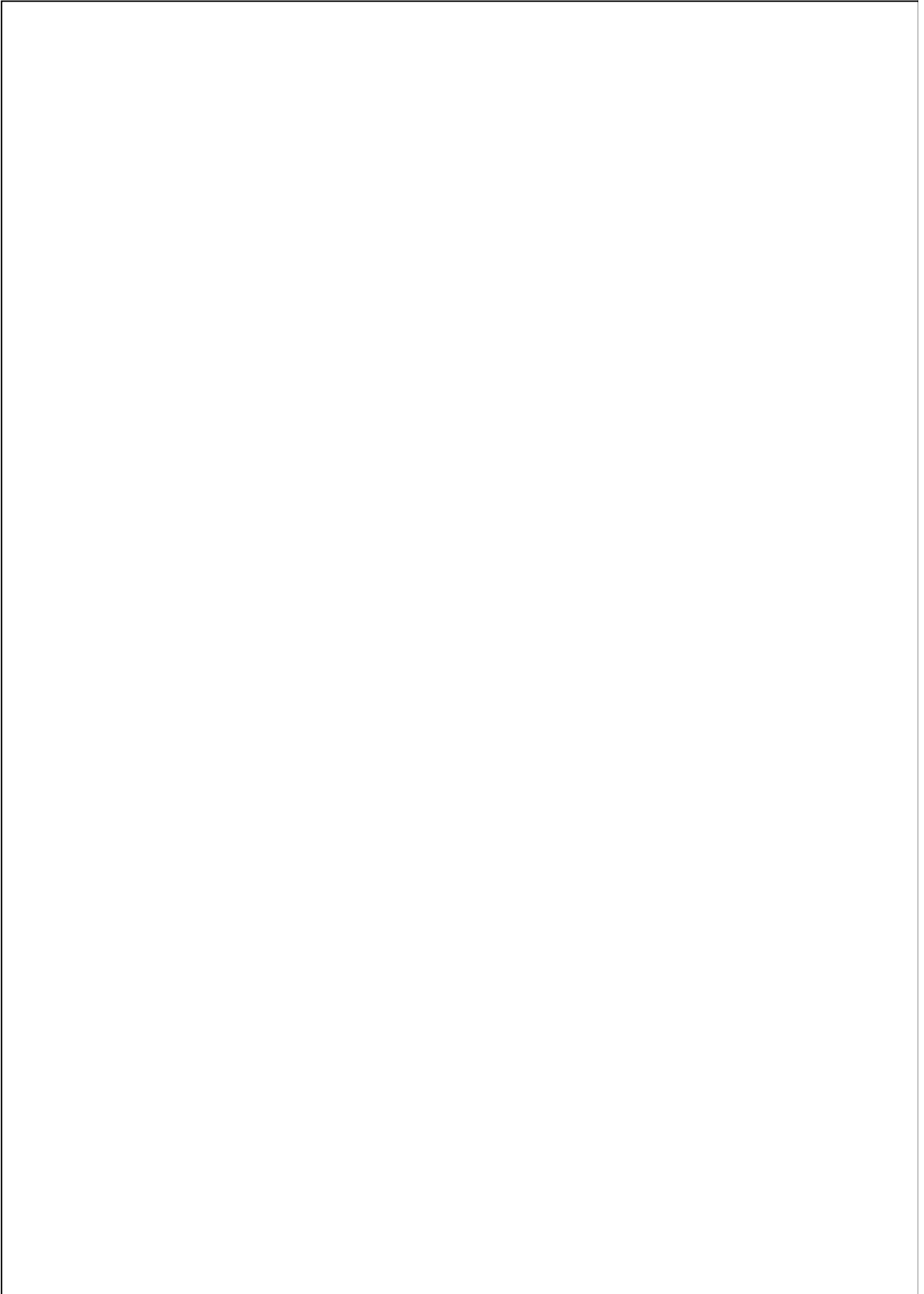
Vuković Vladimir 54, 77, 159, 162–164, 166–167, 190, 271, 281–282

Zimerman Voren 29, 32, 46, 47

Zuković Ljubomir 251, 297

Zulfikarpašić Adil (1921–2008). U emigraciji od 1946. godine. Bio je predsednik Bošnjačkog liberalnog saveza i urednik „Bosanskih pogleda“, koji su izlazili u Beču i Frajburgu. Vratio se u Bosnu marta 1990. i zajedno sa Alijom Izetbegovićem formirao Stranku demokratske akcije (SDA), čiji je bio potpredsednik. Zatim je septembra 1990. osnovao Muslimansku bošnjačku organizaciju (MBO). Bio je osnivač, izdavač i vlasnik nedeljnika „Bosanski pogledi“ u Sarajevu (1991). Adil Zulfikarpašić je bio jedan od glavnih ideologa teorije o Bošnjacima, kako se bosanski muslimani zvanično nazivaju od 1993. Tom teorijom negira se postojanje Hrvata i Srba u BiH – njihova nacionalna svest produkt je propagande susednih zemalja još od 19. veka.

— 19, 20, 64

BELEŠKA O PRIREĐIVAČU

KOSTA NIKOLIĆ (1963) radi u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu, u zvanju naučni savetnik.

Diplomirao je (1988), magistrirao (1993) i doktorirao (1999) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Oblasti naučnog interesovanja jesu: istorija komunizma u Kraljevini Jugoslaviji, istorija srpskog naroda i srpskog društva u Drugom svetskom ratu, kult ličnosti u socijalističkoj Jugoslaviji, raspad SFRJ i istorija istoriografije.

Učestvovao je na više domaćih i međunarodnih skupova i bio u uredničkom timu više međunarodnih naučnih konferencija. Trenutno je rukovodilac projekta: *Srpsko društvo u jugoslovenskoj državi u 20. veku – između demokratije i diktature* koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Vlade Republike Srbije.

Osim na srpskom, objavljivao je radove i na engleskom, češkom i slovenačkom jeziku. Dobitnik je nagrada: *Dragiša Kašiković* (1998. i 2000), Ministarstva nauke (2002), *Stojan Novaković* (2005) i *Vukove zadužbine* za nauku (2005).

Do sada je objavio 26 monografija i više od 100 članaka u naučnim časopisima u zemlji i inostranstvu.

Izdavači

INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU
Beograd, Trg Nikole Pašića 11, tel./faks: 011/33 98 362
office@isi.co.rs; www.isi.co.rs

FOND ZA HUMANITARNO PRAVO, Beograd, Dečanska 12
Tel. 011 3349600 www.hlc-rdc.org

Za izdavače

Prof. dr Momčilo Pavlović, direktor
Nataša Kandić, direktor

Štampa

M-graf, Trstenik

Tiraž: 500 primeraka
Prvo izdanje

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
323(497.15)“1990/1992”

BOSNA i Hercegovina u vreme raspada SFRJ
: 1990-1992 : tematska zbirka dokumenata /
priredio Kosta Nikolić. - 1. izd. - Beograd :
Institut za savremenu istoriju : Fond za
humanitarno pravo, 2011 (Trstenik : M-graf).
- 312 str. ; 21 cm. - (#Biblioteka
#Jugoslovenska kriza : Dokumenta / [Institut
za savremenu istoriju])

Tiraž 500. - Str. 7-9: Predgovor /
Priređivač. - Beleška o priređivaču: str.
312. - Napomene i bibliografske reference uz
tekst. - Registar.

ISBN 978-86-7403-150-6

a) Босна и Херцеговина - Политичке прилике
- 1990-1992 - Историјска грађа
COBISS.SR-ID 181463820